BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
152
F
52
NAPOLI

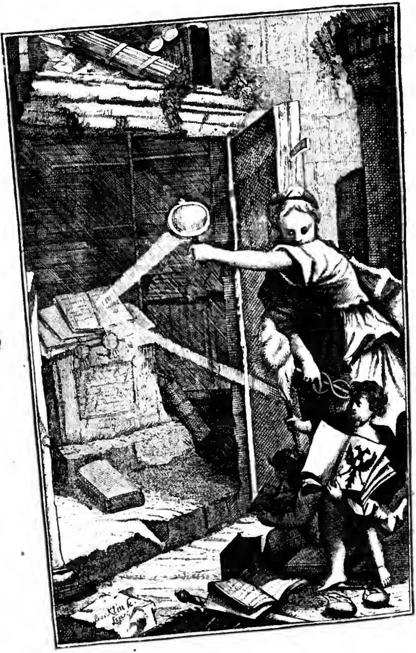
103
p
94

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google



RELIQVIAE
MANVSCRIPTORVM
OMNIS AEVI
DIPLOMATVM
AC
MONVMENTORVM
INEDITORVM ADHVC.
TOMO IV.

VERE AVSTRIACO, HABENTVR

I. IVS GERMANICVM AVSTRIACI DVCATVS *anni* 1190.

II. CODEX ZVVETTALENSIS, *diplomatibus* Caeſarum, Auſtriae *ducum*, pontificum, *ac* dynaſtarum *inſtructus ab an.* 1140. *ad an.* 1328.

III. CODICILLVS GARSTENSIS *an.* 1082.

IV. DIPLOMATA TABVLARII ADMONTENSIS, *Auſtriae coenobii ab an.* 1124.

V. DIPLOMATARIVM MISCELLVM *ab an.* 1140 *ad an.* 1400. *refertum* inveſtiturae, foederum pactorum, inaugurationum, edictorum *codicillis*; *Caeſarum*, *pontificum*, *ducum ac dynaſtarum*.

VI. CHRONICON MERSEBVRGENSE *ab an.* 968 *ad annum* 1500. eiusdemque APPENDIX *ad an.* 1732. additis IMAGINIBVS epiſcoporum.

Cum PRAEFATIONE, *ubi inſignia haec monumenta recenſentur ſigillatim et, cuius commatis ac utilitatis, in hiſtoria ciuili et ſacra ſtudioque iuris publici, feudalis, priuati, prouincialis et eccleſiaſtici illa ſint, eruitur* [illegible] *explicatur.*

IO. PETRI a LVDEWIG, Icti
FRIDERICIANAE CANCELLARII.



PRAEFATIO
DATA AD
RELIQVIAS MANVSCRIPTORVM ATQVE DIPLOMATVM
OMNIS AEVI,
TOMI IV.
CVM RECENSIONE EIVS SINGVLARIVM ARGVMENTORVM.

Cauſae iuſtitii cIↃIↃCCXX Decembr

IN eo eram, ut *quartum* hunc *tomum* finirem, quo ille proſtaret in *nundinis Lipſienſibus*, anni 1721. quae haberi ſolent ſub auſpicium noui cuiusque anni. Verum urgent me cauſae academicae, ad iter ſuſcipiendum et tranſigendum has ferias in curia regali. Non eſt, quod uel me pœniteat conſilii uel alios, qui bene cupiunt liberioribus muſis in Fridericiana. Cum enim apud primarios ſanctioris curiae regalis administros litterariae reipublicae, quam Halae colimus, rati-

 ones

ones inirem; oſtenderem, quae eam promouere et prouehere iterumque quae adfligere et delere poſſent; praeſertim, quod idem omnibus diſciplinis ſeruandus eſſet honor et magna ingenia magni eſſent facienda, in quocunque demum doctrinae genere ac ordine uires animi defigerent: factum eſt, indulgentia POTENTISSIMI REGIS ſingulari, ut primus, poſt fata illuſtris SECKENDORFII, nominarer ACADEMIAE CANCELLARIVS. Inde cum codicillo regali, *IVto iduum Ianuarii* an. CIↃ IↃCC XXII. honeſtisſimis uerbis ac formulis concepto, iterum dimiſſus. Morae igitur huius ueniam rogo praeſertim ab illis, quibus ego ſpem libelli feceram celeriorem.

Largitor rerum in tom. IV. illuſtrisſimus.

§. 2. Omnis enim adparatus, quo *totum IVtum* inſtructisſimum habes, non meae ſupellectili; ſed magno Mecaenati ac PVRPVRATO SENATORI debetur imperatoris inuictisſimi. Sunt ideo, ſi ultimum chronicon exceperis, omnia *Auſtriaca*, deprompta et erogata ex publicis coenobiorum tabulariis et auguſtali ἀρχείῳ. Ideo non mihi gratiae habendae, ſed patrono, COMITI S. R. I. et in maximis cauſis praeſidio ſingulari. Tu ILLVSTRISSIMVM NOMEN me-

mecum uenerare ſilentio, a quo eum uindicabit locus alius; cum hic obtemperandum ſit illius iuſſui, quo nobis impoſuit accepti beneficii reticentiam.

I. CODEX IVRIS AVSTRIACI 1190.

RECENSIO LIBRORVM ſigillatim I. CODICILLI LEGVM AVSTRIAE CIↃ CXC.

§. 3. Igitur ad rem ipſam et rerum in *tomo IV.* exhibitarum recenſionem ſingularem. Principio ſe offert, IVS PROVINCIALE AVSTRIACVM ANNI *1190.* Hanc illi aetatem fere adſerit codex uetuſtisſimus in bibliotheca VIENNENSI, quod me docuit eius largitor illuſtrisſimus. LEOPOLDVM auctorem habet, *Auſtriae ducem.* Cum uero in *Babenbergenſi* proſapia *ſeptem* numerentur *Leopoldi*: cui demum noſter dandus ſit, illud definiendum. Principio extra dubitationem, quod *quinque* priores huc non pertineant. Illi enim *auſtriae* tantummodo *marchiones* fuere: non *duces*, quo tamen nomine adpellatur noſter legislator in *proœmio*, *das ſindt die recht, nach gewohnheit des landts bey* HERTZOG LEOPOLDTEN *von* OESTERREICH. Sed *Auſtriae* MARCHIONATVS anno demum CIↃ CLVI. uerſus eſt in DVCATVM et Boico territorio, cui paruerat, ſubtractus. *Leopoldus quintus* autem ante iam mortuus fuerat

rat CIↃ CXLI. *marchio auſtriae* adpellatus. *Leopoldus VI.* anno CIↃCLXXVI. ſuccesſit *auſtriae* DVX, anno CIↃ CXCV. *die* XI. *Kal. Ian.* mortuus. Quem frater eius *Leopoldus VII.* anno CIↃ CXCIX. (primogenito filio Leopoldi ſexti demortuo) ſequitur in Auſtriae ducatu, cui ultra XXX annos praefuit obiitque anno CIↃ CCXXX. Quicquid uero ſit, ſiue *ſexto* ſiue *ſeptimo* leges has tribuamus, cum iſto aeuo principum nomina numerata non ſint neque illi a numeris cognominati, uti imperatores (*): pretio earundem et uetuſtati nihil decedit, cum *utriusque Leopoldi* huius eadem fere aetas, uirtus et auctoritas ad dandum Auſtriae ordinibus iura. Plura uero ex illis intelliguntur. *Principio uniuerſim*, in tanto uetuſtiorum *patriae legum* deſiderio, libellus noſter omnino maximi faciendus, cum, praeter *Saxonicum* et *Sueuicum* nugarum plenos *ſpeculatores*, uix ſint, quae ex illo aeuo uiderint lucem. Et, ſi aliarum prouinciarum leges eius temporis et pretii in tabulariis lateant: utinam carceres demum illae morderent, quo nobis luculen-

(*) Licet *p. 141.* habeatur exemplum, quod alii ita diſtinxerint liberos aut agnatos *aequiuocos*, uti dicti, ideſt, nominis eiusdem.

lentius conſtet, quibus moribus et inſtitutis uixerint tum ciues reipublicae Germanicae atque in quibus cauſis opus ſit Latium uocare in ſubſidium. *Deinde* ſigillatim plura in noſtris offenduntur, unde patrio iuri cum *publico*, tum *priuato* lumen. Praeſertim etiam inde a §. XXI. plures conſuetudines *feudorum* Auſtriae, unde ordinum prouinciae et *libertas* patet ſingularis et officia et nexus. Certe §. XXXV. clare dicitur: *cogere poſſe principem Auſtriae uaſallos ad militiam, neceſſariam et utilem prouinciae. Qui eam ſequi nequeat, eum altera redituum ex feudo parte teneri.* Vnde, puto, intelligi, copias militares non ex domanio aut patrimonio principis alendas; ſed uiribus ac impenſis nobilium incolarum et poſſeſſorum fundorum clientelarium. Neque obeſſe huic officio ordinum libertatem, in Auſtriae maximopere decantatam. In qua feuda et oblata ſunt et eorundem poſſeſſores in regiminis quadam cum ipſo principe ſocietate. Adeo, ut § X. *domini* audiant in prouincia, *Herren in dem lande.* Qua de re plenius ſuo loco. Quid? quod §. LV. non alia cauſa laudatur immunitatis *nobilium* a uectigalibus, quam

 haec,

haec, quod illi ad *militaria ſeruitia* adſtringantur, quorum loco, tributa praeſtent et telonia reliqui ſubditi et incolae ignobles. Noſtri inſtituti non eſt, ſcribere iuris huius commentarium. Potiora certe in margine notauimus, quae ſtudium lectoris, rerum non ignari ad plura alia poſſunt excitare. Tandem licet *technica iuris uerba* in codicillo noſtro ſatis uetuſta ſint: neſcio tamen, annon amanuenſis aliquid in ſcriptura et litterarum elementis mutauerit in gratiam recentioris aeui. Vt indoles ſermonis intellectu eſſet facilior, relicto loquendi et ſcribendi more uetuſtiori, horridulo illo et prorſus inculto. Illud praeterea omittendum non eſt; *meridionales* Germanos, cultioris Latii uicinos, uetuſtiſſimo etiam tempore *molliora* idiomata habuiſſe, quam Saxones ſeptemtrionales.

II. DIPLOMATARIVM ZWETLENSE.

II. DIPLOMATARIVM ZWETTLENSE ab 1130, ad 1338.

§. 4. Diplomatarivm zwettlense abſoluit *librum* tomi noſtri *ſecundum*. Coenobium *Zwetlenſe*, *Zwettlenſe*, *Zwethalenſe*, diuerſimode enim ſcriptum uerbum reperitur, quaſi inter *biiugos montes duae ualles*, quem locum forte cum Latii templo bidental contuleris.

ris,ſi quidem ſacra licet paganis miſcere. In Auſtria inferiori ſitum eſt,cuius origines *p. 24.* expoſitae. Ex ipſo *codicillo* noſtro eiusdem largitores, patroni, hoſtes, hiſtoria et fata, plena fide, poſſunt hauriri. Cuius tamen intereſt, ea legere in annalibus, opera prolixiori, illi chronica ZWETLENSIA patent, edita, cura ſingulari, ab *Hieronymo* PEZIO *in Auſtriacis;* cuius fratri, *Bernardo* PEZIO, anecdotorum plura uolumina debemus: ut clariſſimum PEZIORVM nomen noſtro aeuo memoriam refricet fratrum Samarthanorum, qui ſua induſtria Galliam illuſtrarunt, luminibus nullo tempore perituris. Habet coenobium *Zwetlenſe* abbatem *purpuratum,* cuius beneuolentiae dandum, quicquid hic monumentorum adparet. Sunt uero plurima eorundem interciſa et abrupta, inſtar fragmentorum. Quod quidem dolendum: ſed tamen. uenia ſimul danda eſt piorum locorum antiſtitibus, ne, editione documentorum cauſarumque, arment alios in ſe ad faciendum lites et excitandum crabrones ex cauernis. Licet, meo iudicio, ille metus plerumque uanus. Nam adeo cauti ac prouidi fuerunt omni tempore antiſtites ſacri; ut litteris adnotarent

adſeruarentque illas diligenter, ſui magis et coenobii cauſa; quam amore poſteritatis. Quapropter ex eiusmodi membranis maior iurium cœnobii ſpes; quam metus iniuriarum ab aliis. Quicquid ſit, antiſtes purpuratus nulla ratione permoueri potuit, ut omnia daret nobis integra et plena; ſed liberalis eſſe maluit fruſtatim. Nihilominus gratiae eidem ſoluendae: cum praeſtet aliqua habere, quam nihil. Neque enim alii ulli, nec ipſis quidem myſtis aut bigae fratrum PEZIIS, omni alias largitione dignis, aditus patebit ad huius ſacrarii edendum folia Sibyllina.

SINGVLARIA Zwetlenſis Diplomatarii. 1) G. quare ignara TESTAMENTORVM?

§. 5. Quid uero ex his fragmentis ad literariam rempublicam? Eſt hoc, quod nunc oſtendemus. Patet certe hic campus ampliſſimus. Saepius idque primus ſcripſi adſeruique: *Germanico iure in bonorum diſpoſitione nihil efficere potuiſſe ultimam uoluntatem; ſed, quamdiu fuerint propinqui eiusdem nominis ac ſtirpis, bona his fuiſſe relinquenda ex legis neceſſitate.* Quod magis eſt, *ne quidem in bonis* AVITIS, allodiis *ſcilicet, aliquid alienari potuiſſe, ſine propinquorum conſenſu.* Egregiis hoc teſtimoniis confirmant diplomata Zwetlenſia. Nam teſtantur haec: in talibus contractibus

Quia propinquitantum heredes idque ex *legis* neceſſitate.

con-

conſenſum adhibitum LIBERORVM atque PROPINQVORVM p. 31. 36. 43. 53. 119. 123. 12E. 169. extantium quidem, nam futurorum nullam habitam rationem p. 86. HEREDVM p. 52. etiam in teſtamentis p. 99. 100. SORORVM p. 68. 74. Vnde certisſima ratio conſtat, quare in Germania locus non fuerit teſtamentis? Scilicet non, quod ſolennia Romanorum neſciuerint Germani; ſed potius ideo, quia ius hereditarium propinquis non licuit auferre. Inde neque alienationibus aut donationibus locus fuit. *Ganerbiatus* uero et ſucceſſoria pacta tum demum ualuere: ſi omnes agnati fuerant extincti. Poterant tamen huic iuri ſuo nuntium mittere propinqui, quod faciliùs factum eſt in fauorem ſacrorum collegiorum et piarum cauſarum. Licet autem, ob LL. R. ſolennem receptum haec *gentilitia iura*, ſi non penitus ſublata, certe multum deminuta ſint: remanent tamen eius reliquiae in *retractu gentilitio;* in ſtatutis equeſtribus Stadenſium, dem *Bremiſchen Ritterrecht;* in ualetudinis faciendo periculo et edendo ſpecimine ab alienatore *dem uorrit*, quod in Luſatia hodieque obtinet atque olim per omnem Saxoniam fuerat in uſu; in *gentilitiis fidei*

Inde in contractibus et teſtamentis ſemper opus conſenſu 1) *liberorum* 2) *propinquorum.* Neque *confraternitati* locus, niſi omnibus *propinquis* demortuis.

Reliquiae priſtini iuris uariae.

fideicommiſsis, den ſtammgutern, quo nexu bona immobilia ipſo iuro adficiuntur, non facto teſtatoris, uti in LL. Romanis. Vtadeo nobilium feuda, per Franconiam uniuerſam, non aliter aeſtimari posſint, quam iure feudi antiqui, cum proprinquo cuiuis debeatur ſuccesſio patria lege, quam nequeunt expungere aliena decreta Longobardorum. Sed plenius de hac re in *tom I. miſcell. lib. I. opuſc. 8. de obligatione ſucceſſoris in feudum* atque clarius in *differentiis iuris R.* et *G. in donatione et, barbari adnexus, acceptatione*, quod ultimum commendare omnino poſſumus patrio iureconſulto ob rerum in eo ſingularium copiam inſignem.

2) ORDINVM prouincialium proditae CLASSES. §. 6. Deinde cum in CIVIVM Germaniae diſtinguendis CLASSIBVS multae tenebrae et *ſpeculatoris Saxonici* naeniae et gerrae ſint plus quam Siculae, praeſertim in illis nominum offuciis *der hohen* et *mittelfreyen*: Zwetlenſis codex nos reddit ea in re certiores, idque doctrina, admodum luculenta et firmisſima fide diplomatum. Scilicet, poſt DOMINVM TERRITORII alicuius, fuerant ORDINES PROVINCIALES, qui egerant cum ſuo principe in regiminis ſocietate.

a) praelatorum. Claſſes eorundem fuerant hae: I PRAELATO-

LATORVM ſiue ſacrorum antiſtitum; epiſcoporum, nam hi quoque in numero *landſasſiorum*, usque dum conſtaret de eorundem *exemtione*; abbatum; praepoſitorum; ſacrorum collegiorum generis multiplicis II. MINISTERIALIVM prouinciae, *dienſtherrn*, quibus non a principe, ſed a republica publici muneris ſparta commiſſa, praeſertim inſtruenda in prouincialibus comitiis. Nam in illis MARESCHALCI cura fuerat, ut ordinaret omnia, indiceret diem, conuocaret et dimitteret, requireret colligeretque ſuffragia, adſignaret hoſpitia, animaduerteret in facineroſos, aeſtimaret annonam, cetera. PINCERNAE, ut potulentis praeeſſet: DAPIFERI, ut eſculentis. CAMERARII, ut legatis et aliisque ad principem aditum pararet iterumque eosdem dimitteret, reſponſa daret referretque. PALATINI et cancellarii, ut iura diceret, reſponderet decideretque cauſas controuerſas. VENATORIS, ut reſpiceret rem ſylueſtrem, foreſta, uenationes, aucupia, canes, iumenta, greges, uias, flumina. Quod cum ita ſit, quilibet facile intelligit, ab his MINISTERIALIBVS omnem reipublicae curam pependiſſe, non a nutu principis ſolius. Hinc nominibus adpellati DER DIENSTHERREN, qui aliis rerum adminiſtris leges darent idque per

b) miniſterialium, *Dienſtherren.*

c) nobilium dominorum *landherrn.*

per prouinciam uniuerſam III. NOBILIVM DOMINORVM aut dynaſtarum, qui ideo audiuerunt LANDHERREN, et *Herrnherrn*, quod et ipſi in ſuis praediis poſſiderent *regalia* uectigalium, iurisdictionis, conductus, belli priuati, ſubterraneorum rerumque aliarum. Hinc alios iterum nobiles illi habuerunt ſub ſuo dominatu, miniſterio, ſeruitio militari. Ceterum perinde fuerat his ſiue *comites* audirent ſiue *barones* ſiuae *nobiles* uiri aut domini. Cum horum omnium in ſuis fundis aequalis ipſique potentatui aemula poteſtas. IV. MEDIOCRIVM NOBILIVM, qui pependerunt uel ab ipſo principe, cuius egerant adminiſtros et ideo audiuerant eius miniſteriales, *Dienſtmannen*, milites, clientes, uel etiam a nobilibus dominis aut prouinciae miniſterialibus aut praelatis. Neque enim *miniſteriales* prouinciae confundendi cum miniſterialibus principis aut prouincialium. Primi fuerant in ordine dominorum, *dienſtherren*: ultimi in claſſe famulorum *dienſtmannen*, *milites*, *clientes*, *Knapen*, cetera. Quapropter ſi, forte ob rerum egeſtatem, ex maiori nobilitate ſe aliquis, ſubiecit locauitque operas ſuas ſiue principi ſiue maioris ordinis nobilium

d) mediocrium nobilium i. e. *militum*, *Knappen*, *miniſterialium*, *clientum.*

lium alicui: ille deminuit et tantum non deleuit dignitatem ſuam maioris ordinis. Adeo, ut exempla penes me ſint, quare horum miniſterialium liberi priſtinam dignitatem poſtea in meliori fortuna recuperauerint, nonniſi imperialibus codicillis. V. CIVIVM, qui ex urbibus pariter uocati, ut prouincialibus conuentibus intereſſent. Atque haec ſunt, quae inſigni iterum lumine illuſtrat codex Zwetlenſis p. 53. 54. 56. 73. 77. 102. 106. 110. 111. 114. 118. 121. 127. 141. 148. Quorſum etiam referri debet largitoris noſtri, polyhiſtoris purpurati animaduerſio, quam exhibuimus et laudauimus p. 190. 191. in ipſo uolumine. e) ciuium.

§. 7. Praeterea in iuribus et ſacris inſtitutis plurima argumenta lucem accipiunt ex Zwetlenſi codicillo. Donationes coenobio hac lege factae: *ut animae donatoris omnia bona opera proſint coenobitarum; ut annua conditoris celebretur memoria* die hac cauſa feriato; *quibus feriis neglectis, coenobium excidat re donata; imo annuatium paretur conuiuium pauperibus et ſacris collegis; diſtribuanturque numi et eſculenta* aliaque fiant *p. 89. 92.* 101. 122. 130. deſcripta. 3) lumina uarii generis IVRIVM ſacrorum. *Memorienrecht. Seelengeraeth.*

§. 8. Erat quoque uetuſtioris in Germania Onus coenobiorum

canes alendi *uenaticos.* mania inſtituti: ut coenobia principis aut conditoris *alerent canes uenaticos;* etiam *educerent* illos; agerentque inter uenandum. Forte, quod ita redimerent coenobia angarias generis alius contenderentque ceteroquin ad immunitatem. Quo officii genere liberatur Zwetlenſe, uti monumenta oſtendunt p. 90. 91. Taceo alia de matrimonio *fratris* ex ordine Teutonico p. 73. pactis de *non alienando* p. 45. ſacris *aduocatiis; indulgentiis;* legatis ad *pias* cauſas; *immunitatibus* a placitis, a *mautis* ſiue *vectigalibus*, et quae iura ſunt generis eiusdem.

4) ſingularium in HISTORICIS a) genealogiae familiarum. §. 9. Eorum tandem, qui ad ſingularia in hiſtoricis pertinent, ſeges amplisſima. Offenduntur in his monumentis *familiarum nobilium* et *illuſtrium* multae centuriae: perſonarum uero nobilium, *Auſtriae* praeſertim, numeri millenarii. Vnde confici, ſuppleri et emendari posſunt *genealogiae* et *hiſtoriae*, certis familiis ſingulares. In quibus *Cheunringiorum* et *Wurmbrandiorum* nomina hic tenent principatum. Vnde ſpecimen noſtro aeuo: quanta olim faſtigia fuerint opum, dignitatis, iurium ac poteſtatis nobilibus *landſasſiis.* Vt fruſtra uerbum hodie extimeſcant incuſentque auctores rerum ignari.

§. 10.

§. 10. De Auſtriae ducatu iam an. 1250. dicitur, quod fuerit principatus promiſcuae ſucceſſionis et quod foemina uerus Auſtriae heres p. 50. 51. Inde plura diplomata *Ottocari*, titulis numeri plenioris concepta. *Eliſabethae Koenigin zu Rom* p. 127. 128. 129. Praeſertim uero FRIDERICI IV. *anticaeſaris Ludouici Bauari*, qui an. 1318. non ſolum ſe *imperatorem* ſcripſit; ſed etiam imperialia priuilegia eſt largitus; imo gratiarum ergo id fecit, ob conceſſum a Deo imperiale diadema p. 160. 161. 162. Alia innumera ſilentio praetereo. b) Auſtriae foemineae. c) Friderici IV. anticaeſaris.

III. DIPLOMATARIVM ADMONTENSE.

§. 11. Sequitur faciſculus diplomatum coenobii ADMONTENSIS in uernacula *Admund* et *Agmund* in Styriae ducatu conditum an. 1074. quod notat *Chronicon Salisburgenſe* p. 341. cuius abbas infula decoratus a pontifice an. 1231. teſte eodem *p. 354.* Licet uero numerus diplomatum paruus hic ſit: ex illis tamen ſingularia plura intelliguntur. Nam principio eius cœnobii aduocatia *muneris* inſtar conferenda, non *feudi* inſtar INBENEFICIANDA *p. 171. 172.* Inde formula: *aduocatiam* non in BENEFICIO, ſiue feudo, ſed ex *gratia*, muneris in- III. ADMONTENSIS Diplomatarii NOTABILIA.

ſtar.

ſtar. *p.781.* Chunradus archiepiſcopus Moguntinus ſigillatim *Germaniae* dicitur cancellarius, quo *praeſente*, nihilominus diploma ſubſcripſit *cancellarius aulae* imperialis *p.172.* Formula Styriae ducis manu *potenti p. 173.* et *poteſtatiua p. 175.* Inter ſubſcriptores reperitur ducis frater, loco quidem poſt nobiles dynaſtas *an.1187.p.174.* Neque forte alius locus *apanagiatis*, quibus tum principis nomine non licuit uti. Vtrum *num. V. an. 1360. p. 177.* titulus Rudolfi IV. recte ſe habeat: *dei gratia palatinus,* ARCHIDVX *Auſtriae*, illud quidem non auſim adfirmare. Cum poſtea ſaepius Auſtriae principes etiam ſimplici utantur nomine *ducis.* Occurrit *p.178.* et *292. palatinus comes Carinthiae*, noua acceſſione *palatinorum in prouinciis.* Glorioſae *poenitentiae* ſpecimen et formulam eierantis malos conſiliarios, habes p.179. 180. In contubernio *ſerui* cum alterius *ancilla*, partus non uentrem ſequitur, ſed aeque *diuidendus* inter dominum utriusque p. 180. In eodem diplomate *teſtes* alii iurati, alii *uulgares* ſine iuramento p. 180. Diplomatis unius adiecta uaria *chronologia, incarnatio* domini; *indictio, epacti; archiepiſcopi; epiſcopi* p. 181. Verba Germanica non ubiuis obuia

uia: *curia iumentalis* ein Vorwerk; *hortus domeſticus, heimgarten p. 183.* idem habetur p. 215. Etiam alicubi *Styriae* ducatus praefertur ordine *Auſtriaco* p. 183. 184. Alia plura notabit eorundem lector. Ceterum fœcundior noſtris fragmentis, ea in re, codex DIPLOMATICVS ADMONTENSIS, quem beneuolentiae huius aeui PRAELATI et curae debemus collegae Benedictini, BERNARDI PEZII *tom. III. part. III. p. 657.* nouiſſimorum anecdotorum.

IV. DIPLOMATARIVM GARSTENSE.

IV. GARSTENSIS diplomatarii NOTABILIA.

§. 12. Coenobium *Gerſten, Gerſtenſe, Garſtenſe* anno 1107. inſtitutum fuiſſe in Auſtria ſuperiori, *chronicon* MELLICENSE habet *p. 228.* his uerbis: *ordo monachorum coepit in loco* GARSTEN, *ab Ottocaro marchione Styriae, qui ipſum coenobium fundauit. Canonicos* SECVLARES *primo ibi inſtituens.* Quod poſtea addictum ordini Benedictino. Etiam pauca fragmenta ſunt, quae huic cœnobio debentur; ſed tamen ideo non momenti nullius. Quae *p. 191.* in margine notata, illa habentur in MSCTO, qua cauſa et fide? non definio. Claſſes ſubſcriptorum *p. 192.* diſtinguuntur in 1) *ſeruientes* 2) *milites* ducis 3) *familiares.* Quod *teſtes* olim

b *per*

per aurem attracti; ſpecimina et formulam habes *p. 194. 207. Sit reus delictorum* meorum, formula donatoris aduerſus illos, qui ſe oppoſuerint donationi *p. 197.* Munia *aduocati eccleſiae* recenſentur ſigillatim ordine *p. 199. 202.* unde intelligi poteſt *aduocatorum eccleſiae* tum inſolentia et luxus. Feudum in *perſona* conſtitutum, addictione ſui ipſius in clientelam ſacri collegii, offendis *p. 199. 200.* Dux Auſtriae idem audiit *dux orientis* *p. 200.* et quae ſunt reliqua.

V. Diplomatum STARHENBERGIANORVM notabilia.

V. DIPLOMATA GENTIS STAHRENBERGIANAE.

§. 13. Dedimus hunc faſciculum honori gentis illuſtriſſimae de *Stahrenberg*, *Starckenberg*, *Storckenwerg*, *Starhenberg* ſcriptura enim eſt multiplicium elementorum. Vt fieri ſolet in uetuſtioribus monumentis. Cum enim *tredecim diplomatum* horum peculiaris eſſet *faſciculus*, quem nobis transmiſit ILLVSTRISSIMVS COMES, omnium horum largitor munificus: uolui illum quoque a reliquis diſtinguere adpellatione ſingulari. Certe plerorumque ex hac gente uel auctores uel ſubſcriptores uel largitores: ut nomen omnino tueri queant. Notabilia indicanda curſim ac breuiter. Cœnobii ad S. FLORIANVM et SEKOVIENSIS

ENSIS frequentior memoria, ut inde utriusque hiſtoria queat ſuppleri. *Feudi oblati* exemplum ſatis illuſtre; quod malit poſſeſſor iure *feudi* habere aliquid ab eccleſia; quam iure *proprietatis*, inde *promiſcui ſexus* indulta ſucceſſio, prouide admodum definita et diſtincta caſibus ac formulis *p. 211. 212. 213.* *Tranſumptum* et ex Latina lingua in uernaculam uerſum diploma plurima habet in uerbis ac formulis ſingularia *p. 217. 218.* reſtringitur etiam immunitas a uectigalibus ad res *proprii* uſus *p. 218.* Et *marchſuter p. 222. 228.* idem, quam *azung* in itinere, quo cœnobia obligata ſunt ſuis patronis. Ius, acquirendi *feuda ſine conſenſu* domini, tribuitur *p. 222. 228.* Quod cœnobia abhorrere debeant a iurisdictione et *iudicio ſanguinis*, habetur *p. 225.* Germanici iuris uerba uetuſtiora ſunt *loſung*, *uberſang*, *gramlos*, *haferban*, *uice-aduocatus*, *uicedefenſor* et reliqua, uti extant *p. 226.* Priuilegium aduerſus *praeſcriptiones* cuiuscunque generis *p. 222. 228.* Actioni in *quadruplum* locus *p. 229.* *Sepulturae* gentilitiae *einer erbbegrabnuſs* iura, cauſas et commoda habes *p. 233.* Prouidentia patris aduerſus *diſſenſum filii*, metuendum in alienatione, *p. 236.* Ipſe

princeps ſuos *landſasſios* dicit *landherrn* *p. 238.* Donatio in *ſalutem* et *memoriam* defuncti mariti a uidua Romanorum regina, cuius formula admodum ſingularis *p. 239.* reliqua.

VI. DIPLOMATARII miſcelli SINGVLARIA.

VI. DIPLOMATARIVM MISCELLVM.

§. 14. Tantopere, rerum iuriumque ampliſsima ſegete, fœcundus eſt *liber ſextus*, quo *diplomata* exhibemus miſcellanea, ut omnino credi debeat, nullum eorundem noſtris muſis transmiſiſſe largitorem *illuſtrisſimum*; niſi ob cauſam utilem noſtro inſtituto ſigillatim. Accedit, quod plurima diplomata in ſuperioribus libris fuerint interpolata, ex rationibus ſupra allegatis in *Zwetlenſibus*: in hoc noſtro integra omnia et fidei plenisſimae. Notabimus aliqua, indice digito, ad mouendum

Henrici IV. ordinatio, regnum, imperium.

ſaliuam. Principio Henrici IV. diploma docet, quod concepta uerba nomine *imperatoris pupilli*; deinde quod anni eius numerati ſint in coronatione, uiuo patre facta, ſub uerbo *ordinationis*; ſed patre mortuo, ſub nomine *regni*; porro, quod alienauerit *imperator impubes* octo annos natus in gratiam *pediſſequae*; praeterea alienatio facta in *manſis regalibus*; demum Auſtria tum marchionatus,

natus, Boici ducatus pars; tandem alienatio facta, uoluntate matris genitricis; taceo Henricum ordine *quartum* dici atque ita *aucupem* numerari in ordine regum imperii Germanici *p. 240. 241. 242.* Diploma ſequens nos docet, quod Cunradus, uulgo *tertius* ſe dicat *ſecundum*, deleto ſcilicet ex regum Romanorum ſerie Cunrado, Ludouici infantis ſucceſſore. Exemplum porro ſatis momentoſum *exemptae* de territorio dynaſtiae *p. 243.* Inter ſubſcriptores *Caſtellanus de Nurnberg* adparet et *miles Dei*, primum certe non obeſt iuribus *Noribergenſis principatus*, ſeculo XIII. ſub Rudolfo I. acquiſiti. *Vienna* in *Fauiae* comitatu ſeu pago *p. 245.* Cœnobia ſint *unius* populi ciuium, non diuerſi, unde ſolis *Scotis* coenobium adſignatum *p. 245.* Triplex ordo ſubſcriptorum 1) *nobilium* 2) *miniſterialium eccleſiae et ducis* 3) *capellanorum p. 246.* atque 4) *burgenſium p. 248.* Verſio *filiae* eccleſiae in *matrem* et peculiarem parochiam *p. 250. 251.* Immunitas *Ciſtercienſium* ab aduocatia et uectigalibus atque eorundem addictio et ſuſceptio Caeſaris, absque intermedio principe alio, *p. 255. 256.* Sed prae aliis omnibus momentoſum eſt *Rudolfi I.* imperatoris diplo- De libertate

LANDSASSIATVS ordinum prouincialium.

diploma *p. 258. 259.* quo ipſe munit STYRIAE ordinum libertatem. Neque enim, meo iudicio, hoc *priuilegii* indolem habet: cum ea recenſeat litteris, quae moribus debentur ordinibus prouincialibus ſiue *landſaſſiis* in Germania. *Grotius* olim in *Hollandiae comitatus iure publico ſingulari* talia retulit inter iura Germaniae prouinciarum ſingularia. Quem fruſtra ideo impetiit *Conringius.* Quaſi finxiſſet ille talia in gratiam Belgii liberioris hodierni. Id uolo, fuiſſe haec *iura prouincialia* propria Germaniae uniuerſae. Quanti facienda ſingula, illud indice digito oſtendimus in margine. De *donatione omnium bonorum* dubitant Latii iureconſulti, utrum illa habeat locum; ſed confirmauit hoc donationis genus imperator *p. 265. Ciſtercienſis* ordinis collegiique praerogatiuae et praecipui iura uere inuidenda *p. 266. 267.* Indulgentia *caſtri* extruendi datur a principe territorii *p. 268. Mortis cauſa* donatio *p. 269. 270.* plura habet ſingularia. *Feudum* confertur promiſcuae ſucceſſionis, ceteroquin iuxta *conſuetudines terrae teutonicae p. 271.* Iterum occurrit diploma *Friderici IV. ſiue pulchri imperatoris an. 1319.* in lite *iudaeorum* cum aliis *p. 272.* et *anno 1326,*

in

in *recompenſam* fratrum, auxiliatorum, *p. 275.* Nundinatio *bonorum operum* alterius, diſcitur *p. 273. 274.* *Waywoda transſyluaniae* uxorem accipit ſibi, ſpondetque ab agnatis de Buchaim et conſtituit ſponſae *dotem* et *dotalitium*, fide iurata, ante thalami conſcenſum *p. 277.* Scilicet uolunt hoc inſtituta Germanorum omnis aeui, ut maritus dotet uxorem, quod docui in opuſculo *de dote mariti.* Laudum *Caroli IV. anno 1352.* inter alia plura etiam illa habet; quod *Burggrauii* munus tribuatur *nobilium* clientibus, fœdera et *bella priuata* probentur *nobilium*, *obſtagii* iura tum ordinaria et quae generis eiusdem *p. 279. 280. 281.* *Auſtriae* PINCERNATVS pretio redimitur ſub nexu feudali; ſed iure *alienandi* illum agnatis *p. 285. 286.* *Septem nobilium* prouinciae incolarum *foedera*, pace belloque colenda ſpatio duodecim annorum *1359. p. 286. 287.* In *magiſtri uenatorum Auſtriae* inueſtitura *an. 1359.* *auſtriae* princeps adpellatur *archidux*, ERZHERZOG; *inueſtitura* ſimul confertur omnibus in die, *homagio* deſtinata; in quo conuentu *hereditarii officiales* defunguntur ſuis muneribus ritu ſolenni; conſtituitur *magiſter uenatorum* ob pretium ſolutum; cum

Dotare mariti. Foedera nobilium. Pincerna. Venator. Archidux *Erzherzog* an. 1359.

nexu feudali ob *praedia*, ideo collata nouo officiali, cum *minoribus regalibus* et conditione, pretii uel reddendi uel muneris transferendi in heredes. TESTES huius rei plurima habent, quae, intereſt, docere ac diſcere. Principio nobis maximi facienda eſt ſubſcriptio MEINHARDI BRANDENBVRGICI *marchionis*, *S. R. I.* ARCHICAMERARII. Is enim ordine praefertur *Saxoniae* duci electori *S. R. I. archimareſchallo*. Vti clare docet definitque diploma *p. 292.* Nouum itaque mihi in noua doctrina argumentum, quam *in formula ducatus Brandeburgici* plenius declaraui. Tantum abeſſe *Brandeburgicum electorem* ordine ultimum eſſe, ut potius plura exempla et teſtes extent, Brandeburgicum aliis quibusuis electoribus in itu ac reditu, litterisque praelatum eſſe. Quod ideo notari debet in hoc codicillo, quoniam ille poſt tempora A. Bullae conceptus, ut etiam tunc, praeter ſuffragandi ordinem, partium ſtudio a Carolo IV. inuerſum, loco non ceſſerit aliis electoribus *Brandeburgicus*. Porro non dubitauit *Mainhardus*, *Brandeburgicus elector*, ſibi id ſumere etiam impubes. Licet etiam uulgo dicatur, BRANDEBVRGICVM *electoratum* a Ludouico

Exemplum momentoſum ordine praelati *Mainhardi*, BRANDEBVRGICI *electoris*, Saxoniae electori, etiam poſt *A. Bullam an. 1359.*

uico ſeniori conceſſum eſſe fratri *Ludouico Romano*: hoc tamen ideo falſum eſt, quoniam *filius*, quod etiam ſuperius in hoc uolumine adparet, ſe dixit ſcripſitque *Brandeburgicum electorem*. Vt adeo certum ſit, Ludouicum R. patruum non tam electorem fuiſſe, quam *Brandeburgici* electoratus *adminiſtratorem*, nomine etiam tutelari. Reliqui ſubſcriptores *claſſes* et hic alibi *p. 297. 298.* habent, ſupra §. 6. 12. explicatas ac definitas.

§. 15. Illud praeterea FOEDVS, quod quatuor AVSTRIAE principes fratres et *Boioariae* dux MEINHARDVS fecere cum regibus Hungariae et Poloniae non legendum eſt obiter; ſed expendendum cum cura. Nam initum eſt illud cum *conſenſu ordinum prouincialium*, imo adverſus confoederatorum hoſtes obligat, cuiuscunque illi fuerint ſtatus, conditionis, eminentiae p. 295. Vt adeo illud *ligium* fuerit neque *pontifex* neque alius princeps ullus exceptus eſſe uideatur. BVRGGRAVIVM etiam eundem eſſe, quam comitem ſiue iudicem alium, non ordinis principalis, cum hic intelliges *p. 299. 300.* tum ſupra *p. 178. 292.* SPONSALIA inter patres contracta, non inter conſponſos, uides p. 301. idque

FOEDERA principum S. R. I.

Burggrauii et Palatini uulgares et prouinciales.

Sponſalia illuſtrium.

cum *conſilio adſenſuque imperatoris et ordinum* prouincialium, quod plenius explicui in opuſculo de *conſenſu connubiali extra patrem diſſ.* 7. Formulas PROSCRIPTIONIS imperialis eiusque poenas an. 1376. habes *p. 303. 303.* De Auſtriae PINCERNATV, praediisque huic muneri adnexis agit *pag. 306.* et ſupra *p. 286. 287.* atque *p. 297. 298.* Modum probandi GENTILITIAM NOBILITATEM praeſcribit *p. 407. 308.* Abſolutionis formulam ab EXCOMMVNICATIONE auctoritate nuntii a latere an. 1452. ſuppeditat *p. 308.* Ibi peccata excipiuntur indulgentiae, nonniſi pontificialis.

HEREDITARIA AVSTRIAE munera.

Abſolutio a *banno* exceptis caſibus *reſeruatis.*

VIENNENSIS epiſcopatus inſtitutio 1468.

§. 16. Cum in eo nunc ſit imperator auguſtiſſimus, ut VIENENSEM *epiſcopatum* uertat in *archiepiſcopatum*: omnino grata eſt Pontificis R. bulla, qua anno *1468. Viennenſem eccleſiam*, addictam *Patauienſi dioeceſi*, extulit ad dignitatem *epiſcopalem*, ſubduxitque Patauienſi. Variae ibi cauſae laudantur *novi epiſcopatus*; etiam *patrocinii* iura dantur conditori, id eſt, facultas *nominandi* primi ordinis *ſacros collegas*, *praepoſitum*, *decanum*, *cantorem*, *cuſtodem p. 314. 315.* Ex qua cauſa etiam Auſtriae archiduci debentur *primariae preces*; *annatae* et alia. Imo licet epiſco-

ſcopus coruſcet honore *S. R. I principis*: non tamen ideo in ſuis praediis ac fundis gaudet *potentatu*. Neque eſt inter ſuffragatores in comitiis imperialibus: licet, ſi moribns antiquis res definienda, hoc eidem facile poſſet indulgeri. Saluo eius nexu *landſaſſico*, prouinciali.

§. 17. Vltimus CODICILLVS AVGVSTALIS eſt, anno 1509. ſcriptus Italiae ciuitati LVCENSI. Vnde diſcere debent *principes* et ordines *Italiae*; ſe *regalia* omnia debere *Caeſarum* munificentiae, *beneficiis* et priuilegiis: non, quod in Germania uerum, iuri prouinciarum originario. Quod enim de *Sileſiae principibus* hodieque dicitur; illos eſſe *landſasſios*, id eſt, in ſuis tractibus, pagis, latifundiis eminentiora iura, quae *regalia* dicimus, illos nonniſi ex Bohemiae regum habere beneuolentia et priuilegiis; illud fidenter adfirmare licet de ordinibus, principibus, marchionibus, ciuitatibus ac rebuspublicis Italiae uniuerſae. Quod non difficile eſt ad demonſtrandum. *Principio* enim Italiae prouinciae a *Gothis, Herulis, Oſtrogothis, Longobardis* et *Francis* ſubactae ſunt iure armorum. Regna autem, armis quaeſita, praeſumtionem fidemque habent

ITALIAE ordines ac principes LANDSASSII quondam S. R. I.

Probatur 1) ex imperio ARMIS quaeſito.

bent

bent legibus ac pactis ſoluti dominatus. In horum etiam populorum loca & iura ſucceſſerunt *Germani*. Cum ex hiſtoria illud conſtet, quod *Otto M.* igne ac ferro, id eſt, *belli iure, Italiam* redegerit in ſuam poteſtatem, proſtratis et deletis barbaris, etiam ipſis Romanis rebellibus ſub obſequium et in ordinem redactis. Quibus de ueteri *Quiritario dominio* ſuperfuit nihil. Deinde haec etiam cauſa eſt, quare in Longobardicis legibus 2. F. 56. iura, quae in aliis regnis pro aeceſſoriis fundi habentur aeſtimanturque, ſoli tribuantur *regi* in Italia. Huic enim cum reſeruata ſint et incolis ſubducta, inde hodieque audire ſolent *regalia*. Quae uox in Italiis nata: inaudita regnis aliis, illis praecipue, quae poteſtatis adductae. Licet illa hodie omnem peruaſerit orbem. Quod cum ita ſit, quantum abeſt, ea, quae *regis ſolius*, tribui poſſe *duci, marchioni, comiti, principi*, ciui, ſubdito: tantum abeſt, potuiſſe ullum ex Italiae ordinibus ac principibus *leges ferre; iudicia conſtituere; arma cogere; tributa indicere;* exercere *rem monetariam; imperare uectigalia;* inire *foedera* et *pacem*. Certe criminis ſtatus et perduellionis reus fuerat Italiae princeps, quis-

1) REGALIBVS i.e. iuribus *regi reſeruatis.*

quiſquis tale quid ſibi adrogauerit,ſine Caeſaris indulgentia et auctoritate. Atque ultimum idem illud eſt, quod ſententiam noſtram firmat nouo argumento. Quotquot enim Italiae respublicae et *principes* ſunt florentiſſimi; id tantummodo agunt, ut, in eius generis iuribus, prouocent ad priuilegia imperatorum. Quibus ſibi tantopere opus eſſe, exiſtimant, ut ſaepius illa fingant, ſupponantque partus adulterinos. Nobis ſpecimen eſſe poteſt *codicillus auguſtalis*, reipublicae Lucenſi ſcriptus hoc fine a Caeſare, ut eundem nullius *regalis* non agnoſcat largitorem. Certisſimum ſane uinculum conſecutionis: non meae deberi manui, quod debeo alienae; neque idem ante me habuiſſe, quod refero alii acceptum. Et ſi quis expenderit *principatuum* Italiae omnium origines, noui ſunt illi et uix aliquot ſeculorum habent aetatem. Sunt enim partus et creaturae Caeſarum Germanicorum et quicquid habent ac ualent, horum omnino debent beneuolae largitioni. Sed hae profuſiones, quam magnae etiam illae ſint, deprehendanturque, praeſertim in uitis *Rudolfi I. Ludouici IV. Caroli IV.* aliorumque: non tamen ante credi debent,

3) Italiae *principum* et *rerumpublicarum priuilegiis.*

4) PRINCIPATVVM Italiae ADOLESCENTIA.

bent, quam ex idoneis rerum inſtrumentis comprobentur. Mouit hoc Germanos, ut ſaepius de *recuperatorio* iudicio inſtituendo agerent aduerſus perduellis Italiae improbos conatus. Sed optima conſilia deſtituta ſucceſſu, nunc deſidia, nunc artibus, multoties nimietate fidei et ſacrorum, ne recuperator offenſam incurreret diuorum diuarumque atque, his aliquid eripiendo, ſubiret periculum aeterni cruciatus. Non moereo Italiae ordinum diuitiis ac potentatui. Sed mallem, prouidentiores eſſent, qui hodie in ſcriptis ſuis eorundem agunt tutelares. Nam illi incredibili importunitate et audacia armant Italiae dominatus, ut omnem ueluti erga imperium Germanicum, cuius munificentiae omnia debent, exuant reuerentiam. Quo pertinent humanisſimus ceteroquin FONTANINVS et omnes illi, qui nuperrime cauſas egerunt *Comachii*, *Parmae*, *Placentiae*, *Etruriae*, reliqua. Qua impudentia eorundem fit, ut etiam Germanici ſcriptores acuant aduerſus hanc audaciam calamos, licet diſpari ſucceſſu, cum hanc ſpartam et philoſophi occupent et theologi. Extra quorum oleas omnino eſt, de publicis imperii iuri-

5) RECVPERATORIA iudicia inſtructa in S. R. I.

iuribus ferre iudicium. Sub calamo mihi IVS PVBLICVM ITALIAE, quod, ſi iuerit in lucem, uiam aperiet uniuerſim, qua ire licet etiam in ſingularibus legum argumentis.

VII. CHONICON EPISCOPORVM MERSEBVRGENSIVM.

VII. CHRONICON MERSEBVRGENSE ab an. 968. ad an. 1722.

§. 18. Meditor GERMANIAM SACRAM et hoc fine congero ſcripta, illos Germaniae *epiſcopatus* illuſtrantia, quibus adhuc defuit lumen. Nil de WVRZBVRGENSI ſiue Herbipolitano; nihil de WORMATIENSI; parum de BAMBERGENSI; minus de CAMINENSI, epiſcopatibus, praecipuis et purpura principali coruſcantibus, ante litteris proditum fuerat. Verum ſingulis his nos reſtituimus ſcriptores ſingulares. In gratiam itaque MERSEBVRGENSIS, libro *ſeptimo* pariter CHRONICON exhibemus EPISCOPORVM MERSEBVRGENSIVM a principio rerum ad annum usque praeſentem CIↃ IↃCC XXII. Factum eſt hoc partim uiciniae cauſa; partim Magdeburgici primatus ergo, cui Merſeburgenſis antiſtes, lege addictus, paruit; demum etiam ideo, quoniam pedetentim iter eſt peragendum, quo abſoluere animo inſtituimus alios etiam quosque Germaniae noſtrae, nobilioris ordinis,

dinis, praeſulatus. Nam in futuro ſemeſtri proſtabit NAVMBVRGENSIS ſiue CIZENSIS; quem ſequentur proxime ARGENTINENSIS et AICHSTADIENSIS, de quibus inſigniora nobis monumenta, quam in aliis. MAGDEBVRGENSI excepto, cui ſingulare deſtinauimus uolumen, ne *tabularium* eius fruſtra in ordinem diſpoſuiſſe uideamur, cui aliquot abhinc luſtris fuimus praefecti.

MERSEBVRGENSIVM epiſcoporum SCRIPTORES.

§. 19. Deſiderauit autem MERSEBVRGENSIS *epiſcopatus* operam noſtram ideo, quoniam illi adhuc defuit ſcriptor, qui hanc ſpartam occupauiſſet. Sunt aliqua edita de eodem, ſed in uernacula. In quorum numeris *Erneſtus* BROTVFFIVS, cuius *Saxonicum* quoque *chronicon* muſae posſident MENKENIANAE, inſtructisſimae his cimeliis; *Georgius* HAHNIVS, qui et catalogum confecit antiſtitum et Germanice ea reddidit, quae habet Ditmarus; *Ioannes* VVLPIVS, qui, quod potuit, adiecit in temporibus nouiſſimis; *Georgius* MOEBIVS, adhuc ineditus, qui cum *Merſeburgenſis ſcholae rector* eſſet, res huius epiſcopatus, Germanice ſcriptas, digeſſit in certas claſſes et ſingularibus argumentis capita dedit ſingularia. Neque labor illis erit ingratus, quibus uolupe eſt, legere huius prin-

principatus minutias et crepundia recularum, licet nauſeet illas forte ſtomachus, adſuetus exemplis grandioribus. Veniam certe et gratiam meretur LAZARVS HEINEMANNVS, aduocatus huius urbis et pagi Halenſis, quod in continuandis noſtri chronici annalibus, Morbianis hiſtoriolis multoties fecerit locum, ampliorem forte noſtro et aliorum uotis. De DITHMARI ſiue *Dietmari chronico Merſeburgenſi* auctor noſter plura dixit a *p. 349. ad p. 359.* ut opus non ſit, aliqua addere. Cum ille *quartus* ordine fuerit epiſcopus, praeter origines parum eſt, quod ab eo licet expectare.

§. 20. Quicquid ſit, cum DITHMARI in rebus ſui aeui magna autoritas fideſque, noſtro etiam ſcriptori laudata: igitur editores DITHMARI ex noſtro chronico non ſolum eius uitam exſcripſerunt; ſed etiam poſuerunt in uotis, ut *chronicon integrum* in lucem iret. Certe copiam illius *Chriſtianum* DISTELMEIERVM REINECCIO feciſſe, auctor eſt *Maderus p. 251.* Vnde etiam in Dithmaro reſtituto locum deſcripſit *Godefridus Wilhelmus* LEIBNITIVS *tom. I. rer. Brunſuic. p. 427.* addito graui deſiderio: *dolemus chronicon iſtud* (Merſeburgenſe, unde

Vota Viri Cl pro NOSTRO AVCTORE.

unde uita Dietmari decerpta a Reineccio) *nunc, quod conſtet, non haberi.*

Occaſio MSCTI, nobis oblati.

§. 21. Expleuimus igitur nos deſiderium LEIBNITIANVM, qua de re grates ſoluendae inſtituti noſtri auctoribus. Scilicet uidimus nos exemplum *chronici* noſtri apud *Merſeburgenſem* olim *cancellarium*, STOESSERVM, nobilem de *Lilienſeld*, qui poſt in hoc ducatu munus obiit uicarii cancellarii et in noſtras muſas, dum uiueret, fuerat aequisſimus. Sed cum illuſtris uir iuſtum *rerum Merſeburgenſium* meditaretur uolumen, diplomatibus ſpiſſum, quae in noſtro chronico laudantur pasſim et dicuntur extare adhuc in *tabulario ſacri collegii* (dem capitulararchiu,) moras traxit, in quo conatu etiam eſt demortuus. Neque mihi licuit eſſe adeo felici, ut copiam MSCTI conſequerer. Sed tamen huius ſpem mihi identidem etiam poſt fecere alii, in iisque ſacri collegii decanus *Baltaſar Wilhelmus de* GAFRAN, uir rerum epiſcopatus ſui peritiſſimus et uiua, quod dicitur, earundem bibliotheca. Praeuertit autem ſpes meas ſupremus in *Magdeburgica primatu* antiſtes ſacer, *Ioan. Michael* HEINECCIVS, uir cultu ac doctrina celebris, quod copiam non ſolum conſequeretur

retur chronici, ſed etiam illud mihi elargiretur beneuola manu. Succeſſerunt huic exemplo ſtatim poſt alia *duo*, quae mihi obuenere. Vnum ex ſupellectili *Gaſrana*, quae, neſcio quo caſu, *Merſeburgenſibus* eſt ſubtracta: alterum munificentia fautoris Merſeburgenſis, qui nominari non debet, quod nobis commendauerit beneficii reticentiam. Vt adeo *trigis* uehi licuerit in hoc itinere, eo quidem felicius, quod ex duobus exemplis tertium corrigi poſſet ac emendari.

ACCESSIONES ab an. 1500
1) adpendicis ab an. 1500. ad an. 1722.
2) indicis a) nominum b) rerum;

§. 22. Noluimus uero in *an.* CIↃIↃXIV. finire *Merſeburgenſem hiſtoriam*, quos usque limites MSCTI fuerant prolati: igitur ſoliciti fuimus de uiro, qui DVO SECVLA nouiſſima *adiiceret*, ut opus haberetur, annorum numeris, plenum et abſolutum. Varii ad hoc inſtitutum noſtrum uaria communicarunt nunc ſermone, nunc litteris, nunc ſchedis antea ineditis. Quae omnia congeſſit recenſuitque ſupra laudatus *Lazarus Heinnemannus*, cui etiam INDICIS curam dedimus, noſtro conſilio tam RERVM, quam NOMINVM copia inſtruendi. Vnde AVSTRIACI archiducatus et principatus MERSEBVRGENSIS intelligi, ſuppleri ac emendari

 poſſunt

poſſunt *illuſtrium familiarum genealogiae* et *geographiae* ſingularium locorum, quorum memoria in uetuſtioribus monumentis ſaepe nobis crucem figit, non aliter e medio tollendam, quam ope eius generis inſtrumentorum ſingularium.

3) picturarum et imaginum.

§. 23. Cum porro in baſilica MERSEBVRGENSI conſpiceremus EPISCOPORVM omnium IMAGINES, in lapidibus exhibitas, in cathedrali ſacello: curauimus, ut etiam hae perita manu *Rudigeri*, inſignis artificis, delinearentur: quo poſſent in aere incidi, ac imprimi papyro. Licet uero opinabile non ſit, habitum et ora, praeſertim aetatis uetuſtioris, reſpondere olim uiuis: reddidimus tamen, quales accepimus, ne etiam libello is deeſſet ornatus. In *heraldicis idolis* adiectis aliquoties etiam reperi ea, quibus difficile eſt, fidem dare. Nolui tamen mea manu delere, quae ueteres protulerent retuleruntque in parietibus et tabulis.

De INSIGNIBVS MERSEBVRGENSIS epiſcopatus.

Illud dubii aliquid non habet, Merſeburgenſem epiſcopatum *clypeo* uſum AVREO, ATRA CRVCE interciſo. Quam figuram cum ſacris collegiis ac principatibus in S. R. I. celeberrimis habet communem. Nam eadem CRVCE, diuerſo quidem colore tincta, utun-

utuntur *Treuirenſis*, *Colonienſis*, *Rigenſis*, *Spirenſis*, *Conſtantienſis*, *Lubecenſis*, *Viennenſis*, *Hauelbergenſis*, *Verdunenſis*, aliique archiepiſcopi et epiſcopi magni nominis ac ordinis. Quod magis eſt, admodum uero ſimile, nullo quondam ſchemate frequentius uſos eſſe antiſtites ſacros, quam hoc pietatis in Chriſtum ſymbolo. Idque in ſigillis ac nummis. A *torneamentis* enim et ludis *equeſtribus* cum illi, per ſacri ordinis rationes, abeſſent; *inconcinna illis alia quaeque*, *clypei*, *caſſides*, *ſcuta*, *galeae*, *laciniae*, *timbi*, *criſtae*, *animalium feracia* ac furor, incitamenta ad dimicandum et confligendum. Rident fere extranei, quod antiſtites noſtri non erubeſcant, his teſſeris uti. Quibus reſpondere neſciuit SPENERVS, *part. I. cap. 6. §. 12.* quem noſtris argutiis adiuuabimus. Ex eo enim tempore, quo ſacris praeſulibus in Germania data ſunt *ciuilia* iura *potentatus*; congruunt illis non minus ciuilia *ſchemata* et *arma*. Cum *duplicem* ex hoc tempore ſuſtineant perſonam. *Vnam* quidem in eccleſiis, *presbyteri et myſtae*: alteram in curiis ac caſtris *principes*, *duces*, *purpurati*, *enſiferi*, *ferro* ac *armis* inſtructi. Quare mirum non eſt, deſtitutos eſſe hoc adparatu

epiſcopos et praeſules extraneos; cum haec iura propria ſint Germanis. Ceterum, caue, uinculo conſecutionis uti hoc: quod, ubi arma abſint epiſcopi inſignibus, ibi etiam deſit epiſcopatui potentatus. Nam multis placuit priſtina ratio et ſimplicitas, abſtinere ab armis etiam eo tempore, quo iura armorum illis acceſſerunt. Quod facile eſſet ad oſtendendum; ſi quidem talia eſſent huius oleae ac loci.

Num inter epiſcopos DOCTORES, non conſpicui XVI. imaginibus auitis?

§. 24. Neque etiam ideo iuribus MERSEBVRGENSIS EPISCOPATVS aliquid decedit; quod in illo admittantur ſacri collegae *canonici* ex ordine *ignobilium* gentium, dummodo INFVLA DOCTORIS IVRIVM illi coruſcent. Nam his quondam moribus uſi ſunt Germani, ut *cathedralis collegii* ſocius dignitate aliqua polleret uel *litteraria* uel *gentilitia*. *Prima* nobilitas non *ſanguini* ineſt; ſed *menti*. Neque parentibus debetur aut mammis; ſed induſtriae et doctrinae. Quapropter fieri non potuit, ut in hominibus doctis locus daretur auitis imaginibus aut maioris haberetur litteraria nobilitas, quod illa eſſet a maioribus in poſteros propagata. Artes non naſcuntur; ſed fiunt tenentque ſuos cultores tantum neque pretium accipiunt ex uirtute aliena. Igitur aut litteris omnis in republica honor

ne-

negandus aut locus in illa faciendus cuique litterato, cuiuscunque demum ille gentis, ſanguinis, familiae: aut uia ad doctrinas ingeniis, ſanguinis ergo, neganda et occludenda. Primum cum damno; ultimum cum iniuria coniunctum: igitur alterum commendauit aequitas et ſalus reipublicae. Atque haec cauſa eſt: quare *doctores*, infula litterarii honoris induti, in capitulis, etiam cathedralibus, adſumti collegae. Quibus moribus ac inſtitutis uiuitur hodieque in Merſeburgenſi epiſcopatu. In quo DOCTORIBVS, familiarum parum nobilium, non obeſt, quo minus quoque eligantur et DECANI et PRAEPOSITI, imo etiam EPISCOPI inſtar illorum, qui atauis editi nobilibus.

§. 25. Vti uero GERMANICA NOBILITAS cum in torneamentis, tum in militia equeſtri, non attenditur, ſi fuerit NOVA: ita etiam in ſacris collegiis et epiſcopatu hoc ſigillatim requiritur nobilitas XVI. aut XXXII. imaginibus maiorum conſpicua. Quas exemplo numerabimus uiri perilluſtris de nobis muſisque noſtris optime meriti. Vt hoc ſpecimine etiam illud conſtet: non Germanos tantummodo; ſed etiam extraneos Scotos tangi cura nobilitatis, quae auis atauisque potens. Eſt autem illuſtris MARSCHALLIANAE gentis, utriusque ſexus, ſtemma hoc:

Ratio NVMERANDI imagines ATAVITAS in nobilitate, ſacris collegiis digna DEM STIFFTMAESSIGEN ADEL.

 Illud

1	2	3	4	5	6	7	8
Ioannes *Marſchall* de Clathhoderich duxit in uxorem	Catharinam filiam Ioannis *Cochran* de eodem, cuius ſucceſſor eſt Comes de *Dundonalt.*	Iacobus *Glen* de *Barr* duxit in uxorem	Chriſtianam *Hamilton* filiam Iacobi *Hamilton* de *Wootball.*	Robertus Dominus *Semple* duxit in uxorem	Iſabellam *Hamilton* Filiam Iacobi Comitis de *Arran*, cuius ſucceſſor eſt Dux de Hamilton.	Georgius Stirbing de *Craig-Barlett* duxit in uxorem	Margaretham *Parck* filiam Wilielmi *Parck* d[e] eodem.

1	2	3	4
Alexander *Marſchall* de Clathhoderich duxit in uxorem	Ioannam *Glen*, filiam Iacobi Glen de *Barr.*	Andreas Semple de *Bruntsheill* Magiſter de *Semple* duxit in uxorem	Margaretham *Stirling*, Georgii Stirling de *Craig-Barlett.*

1	2
Alexander *Marſchall* de Clathhoderich duxit in uxorem.	Margaretham Semple filiam Andree Magiſtri de *Semple.*

1

Ioannes *Marſchall* de Clathhoderich duxit in uxorem

SEMPER VIRES

Andreas *Marſchall*, filius Ioann[is]
procreatus in legitimo th[oro]
et Helenam *Napi*[er]
nat. 1643. m

RATIO NVMERANDI ET ORDI[NANDI]

IN

NOBILITATE PVRPVRAT[A]

SCOTIAE regni illuſtrisſimam MARSCH[ALLORVM]
in *dedicatione tomi II.* opuſculorum *miſc*[ellaneorum]
Scotiae regni miſit in Germaniam, fide [...]
iurata firmataque auctoritate NO[...]

9.	10	11	12	13	14	15	16
Robertus *Napier* deKilmahan duxit in uxorem	Iſabellam Maxwell filiam Georgii Maxwell de *Newark.*	Ioannes Cuningham de *Drumquhaſile* duxit in uxorem	Eliſabetham *Erskini* filiam Ioannis Domini, cuius ſucceſſor Comes de *Mar.*	Alexander Comes de *Glencair* duxit in uxorem	Ioannam Hamiltonfiliam Iacobi Comitis de *Arran,* cujus ſucceſſor eſt Dux de *Hamilton.*	Iacobus Gordon de *Lochenuar,* cuius ſucceſſor Vice-Comes de *Kenmure,* duxit in uxorem	Margaretham *Crichtoun* filiam et haeredem Roberti *Crichtoun* de *Kalpatrick.*

5	6	7	8
Petrus *Napier* de Kilmahan duxit in uxorem	Ionetam Cuningham de *Drumquhaſile.*	Willielmus Comes de *Glencair* duxit in uxorem	Ionetam Gordon filiam Iacobi Gordon de *Lochenuar.*

3	4
Ioannes *Napier* de Kilmahan duxit in uxorem.	Suſannam Cuningham filiam Willielmi Comitis de *Glencair.*

2

Helenam *Napier* de *Kilmahan,*

SCIT VIRTVS.

...is Marſchall de *Clathbhederick,*
...*oro* inter dictum Ioannem
..., ſponſam ſuam,
...nort. 1695.

...NANDI IMAGINES MAIORVM

...TIS MVNERIBVS DIGNA.

HALLIANI nominis gentem indicauimus
...*llorum.* Praeſens ſtemma REXARMORVM,
...PARIVM CVRIAE HERALDICAE
...TARII ac teſtium an. CIƆ IƆCCXXI,

Triennium academicum. Illud igitur agendum ſacri collegii, in *Merſeburgenſi* epiſcopatu candidato: ut uel caput infula *doctoris* adornet uel numeros doceat imaginum nobilium, in matricula definitos. Ne tamen ſanguini hæc beneficia dari, aliquis exſtimet, non litteris et uirtuti: illud praeterea lege obſeruatur, ut nemo uel *doctor* uel *nobilis* admittatur *collega*, niſi teſtimonio *triennii academici* munitus ſit, *ſtudiorum* cauſa, tempore *continuo* ſpacioque non coepto, ſed *abſoluto* prorſus; neque interrupto abſentia; in una porro eademque Grrmaniae academia, exacti deductique ad finem.

ANONYMVS Chronici MERSEBVRGENSIS. §. 26. Nunc ad SCRIPTOREM ipſum. Quamuis uero nomen eius proditum non ſit: tamen alia de eodem colligere licet et adſequi coniecturis. MONACHVM

1) monachus S. P. fuiſſe, coenobii Merſeburgenſis ſacrum collegam, conſtat ex *p. 40.* Deinde uixit ſcripſitque poſt annum CIↃCCCC. Nam ex eo tempore *p. 418.* putat, non porro ſibi opus eſſe aliorum fide, cum

2) uixit poſt an. 1400. narrare tunc ea poſſit, quae ipſe uiderit cognoueritque in epiſcopatu. Interim etiam illud conſtat, quod nihil

3) Uſus eſt fide narrauerit temere; ſed uſus ſit DIPLO-

a) diplomatum. MATIBVS ac inſtrumentis, ad quae prouocat ſaepius iterumque, imo ea hodie-

dieque in *Merſeburgenſi* tabulario ſupereſſe, nos edocet *p. 337. 338. 355. 359. 364. 373. 425.* Vtinam igitur fieri poſſet, indulgentia ſacri collegii huius, ut, aliorum epiſcopatuum exemplo, hae membranae ederentur in lucem. Deinde etiam laudat *chronica, chirographa,* *martyrologia p. 360* atque, his deficientibus prouocare ſolet ad *ſeniorum auctoritatem* et RELATVM *p. 419.* Neque hiſtoriae tantummodo habet rationem; ſed etiam *chronologiae*, quod *p. 368.* dicit. Diffidet ideo multoties a chronicis uulgaribus. Legit eum haud dubie Brotuffius; ſed tamen plurima omiſit, in primis epiſcopatui ſingularia. Vltimum patet, ſi noſter cum Brotuffio conferatur: primum uero etiam ex catalogo ſcriptorum. In quibus Brotuffius commemorat: *merſeburgiſche Stiffts chronic* atque ſtatim poſt, *des Cloſters S. Petri vor Merſeburg kleine chronica.* Genere ſcribendi uſus eſt auctor plerumque *rhytmico* etiam in oratione, ceteroquin ſoluta. Quoniam iſtius aeui hominibus *rhytmi* etiam grati fuere ſine metro, carmine aut uerſu? Quod plus eſt, quam Saturnium. Inprimis uero occupatus fuit auctor in eo, ut, quo iure ſingulae *uillae*, *pagi*, *manſi*, *agri*,

b) ſcriptorum.

c) relatio ne ſeniorum.

4) chronologiae ſtudioſus.

Brotuffio lectus.

5) rhytmi eius in proſa.

6) induſtria in narratione ſingularium.

agri, *res* ac *iura* ſigillatim acceſſerint epiſcopatui, commemoraret, laudatis eorundem largitoribus munificis. Quo ipſo optime meritus eſt de epiſcopatu eiusque acceſſibus, ne illi obliuione neglectuque amittantur. Et enim ideo maioris fieri debet, quoniam plerique ſcriptores eius aeui uagantur extra oleas, narrando ea, quae centies dicta ab aliis in hiſtoria generali. Vt ſaepe parum ſit, quod diſcere licet in hiſtoria ſingulari. Vti uero in coenobiis pluribus annales, coepti, a ſucceſſoribus continuati ſunt, iuſſu et inſtituto maiorum: ita quoque noſtro chronico, ultimis minimum annis, putauerim alienam manum acceſſiſſe. Certiori fide hoc poteſt adfirmari ab illo, qui ipſum codicem oculis uſurpauerit, hodieque adſeruatum in ſacri collegii tabulario.

7) chronicon qui diuerſorum?

De EPISCOPATVS POTENTATV argumenta.

§. 27. Neque etiam illud debet praeteriri, quod ſcriptor hic narrationibus ſuis plura conferat ad adſerendum huic epiſcopatui *potentatum* et olim diſputatum et nunc inter antiſtitem et Saxoniae duces. Sunt, qui perhibent, Merſeburgenſem Epiſcopatum potius inter ordines *prouinciales*, landſaſſios, referendum, partim marchionatus *Miſniae* partim *Thuringiae* landgrauiatus adeoque

Hiſtoria controuerſiae ab 1540.

que negandum ipſi omnino Germanici principatus honorem et auctoritatem (*). Notum eſt, hanc controuerſiam inde ab anno CIↃ IↃXL. agitatam in ſupremis imperii *tribunalibus* neque tum compoſitam eſſe ſententia forenſi. Occaſio eius fuerat haec. Lutheri dogmatibus acceſſerant principio ſtatim Saxoniae duces: quae ſuo improbarant iudicio epiſcopi, *Merſeburgenſis, Miſnenſis, Naumburgenſis.* Sed horum ideo incolae, ciues ac nobiles dimoueri non potuerunt a ſacris Lutheri euangelicis, ad quae illi omnino anhelarant. Cum uero in illos adeo acerbi eſſent epiſcopi, id tantum agentes, ut nouae doctrinae, quos dixerant, adſeclas, opprimerent et extirparent; illi ad Saxoniae DD. confugerunt, cauſae euangelicae patronos. Inde horum ad epiſcopos reſcripta; ne ſubditorum conſcientiis adferretur uis. Alioquin remedia non defore, ad uim ui repellendam. Saxonicis reſcriptis ideo acceſſit maior auctoritas, partim, quod ſubditorum pars maior illis acce-

(*) Nihil noui hic commemoramus. Nam apud HORTLEDERVM *de cauſis belli Germanici tom. I. lib. 5. cap. 11. 12. 13. 14. 15. 16.* habentur ſcripta, tunc edita a partibus publice. Scilicet *reſponſa iuris*; *libelli* ad Caeſarem; Caeſarea *mandata*; *commentarii* de hoc argumento: utrum *Merſeburgenſis, Miſnenſis, Naumburgenſis* epiſcopatus *imperiales* ſint, an uero Saxoniae *prouinciales*?

accederet, partim etiam, quod ſacri collegae irent in diuerſa et plurimi non minus fauerent ſacris purioribus. Mouit hoc epiſcopos, ut rem deferrent ad Caeſarem Carolum V. eiusque rogarent auxilia. Quoniam imperii omnino intereſſet, ne epiſcopi principes, S. R. I. addicti a Saxoniae ducibus opprimerentur. Eo facilius hos audiuerat imperator, quo magis infenſos habuerat et ipſe Saxones, Lutheri tutelares. Sed fauor is iudicis nouae cauſae locum fecit querelarum. Cum enim obrueret Saxones imperator mandatis et interdictis, ne fieret quicquam in *trigae* epiſcopatus damnum et detrimentum principalis auctoritatis, qua illi pollerent: repoſuerant Saxones, poſſeſſorii iura penes ſe eſſe, qui neutri epiſcopatuum plus dent, quam reliquis, ſacri ordinis, ſubditis prouincialibus. Si quid maius ſibi ſumere uellent, in *petitorio* agendum: quoniam nouiſſima exempla clara eſſent ad *poſſeſſionem* Saxoniae ducibus adſerendam. Contra epiſcopi retulerunt haec inter actus, quod in foro dicitur, *turbatiuos*, quibus nemo proficere queat in iuris ordine. In honorem tamen et notitiam iudicis, argumenta prolata ſimul cum

In poſſeſſorio.

cum a Saxoniae ducibus: tum ab epiſcopis. Saxoniae duces pro LANDSASSIATV trium epiſcopatuum in medium protulere, quae ſequuntur. *Primo* trigam epiſcopatuum in meditullio fere conſtitui *Miſniae* et *Thuringiae.* Inde iuris axioma: quicquid in territorio ſitum, illud etiam addictum eſſe territorii principi. Regeſſernt epiſcopi: dandum hoc territoriis uere et omnino clauſis, et eousque dandum, quousque non conſtet de iuribus principis *exemti.* Quod clare pateat de triga epiſcopatuum. *Deinde* tres epiſcopos locum et ſuffragia habuiſſe et exercuiſſe in conuentibus prouincialibus (*denen landtaegen*); quae nota fallere nequeat in adferendo landſaſſiatu. Reſponderunt epiſcopi: hoc, quoties ſit factum, ex conſilii rationibus, uiciniae ac foederis ergo, eueniſſe, non ex lege aut iuris neceſſitate. Imo nil obeſſe, quo minus princeps imperii, forte alicuius ſingularis pagi ergo, hoc faciat, qui ideo expungendus non ſit ex albo imperiali. *Tum* ſoluiſſe collectas et praeſtitiſſe ſeruuitia epiſcopos. Vbi idem, quod modo dictum, retorſerunt. *Praeterea* Miſniae marchiones et landgrauios Thuringiae adpellatos ab epiſcopis,

In *petitorio* pro LANDSASSIATV. Quoniam. 1) *in* territorio.

2) in *prouincialibus* diaetis.

3) ſoluiſſe *collectas.*

4) *dominos* adpellaſſe Saxoniae DD.

ſcopis *dominos ſuos*, et clara eſſe eorundem multoties adhibita *patrocinia*. Verum dixerunt epiſcopi, confundi humanitatis officia, cum dominatu. Quod magis ſit: *dominum* eſſe et *protectorem*, minus congruere, cum alterum ab altero plurimum diſtet. *Porro* ſacras litteras a *monetae* genere arguere ad dominatum. Sed in triga epiſcopatuum non conſpici *numos* alios, quam *Saxonicos*, ut adeo Saxoniae ſit parendum. Verum hoc argumento minus ſibi conſuluerunt iureconſulti. Cum facile fuerit, cum *Merſeburgenſibus*, tum *Naumburgenſibus* ad oſtendendum ſuorum quoque epiſcopatuum monetas peculiares. Certe *Naumburgeſes numi* bracteati ſingulare replent opuſculum. *Tandem* fieri non potuiſſe, ut epiſcopus ſit electus ſine auctoritate conſenſuque Saxoniae ducum. Sed oſtenderunt ſacra collegia, electionem ex auctoritate factam Caeſaris ſolius, qui etiam nouos epiſcopos multoties commendauerit, confirmauerit autem et inaugurauerit ſemper. Hactenus libelli, publice in tribunalibus exhibiti, quos in gratiam eorum excerpſimus, qui hoc argumentum forte deſiderauerint in annalibus et chronico ipſo. Cum notiſſimum ſit, multoties

5) uti Saxonicis *monetis*.

6) in *electione* opus auctoritate Saxoniae DD.

toties in *tribus* ſeculis nouiſſimis, de hac lite, ſcripta edita eſſe in publicam lucem (*).

Pro S. R. I. IMMEDIETATE *argumenta relata aliis. 1) conditorem epiſcopatus Caeſarem.*

§. 28. Sed, ne ex noſtris narrationibus, iniuria fiat iuribus epiſcopatus, etiam curſim indicandae argutiae, quibus uſi ſunt patroni eius, ad adſerendum ei *immediati territorii* et *principatus ſuperioritatem.* Principio dicunt rem ab origine ſua aeſtimandam. Eſſe uero illud teſtatiſſimum, CAESAREM condidiſſe Merſeburgenſem epiſcopatum, non uero uel *Thuringiae* landgrauiis uel *Miſniae* marchionibus deberi illius ter-

(*) Nam AN. *1540. 1547.* editos libellos pro *Merſeburgenſis* epiſcopatus imperiali principatu et, quae contra eſſe uidentur, exhibuit HORTLEDER *tom. I. lib. V. cap. 12. 13.* Rationes ſub incudem iuris, ut debuit, uocauit STRAVCHIVS *exercit. XI. §. 12.* Sed fidentior eſt, quam olim iureconſulti Wittebergenſes, quorum *reſponſum iuris* etiam tradit GASTELIVS *cap. XVII. p. 541. 542.* ANNO *1660.* et poſt recruduit controuerſia, iterum grauiter acta in S. R. I. tribunalibus, quo de THVCELIVS *in electis iuris publ. c. 8.* ubi legitur ſcriptum anonymi: *Kurze an und ausfuhrung, vvorauf ſich die in denen Stifftern* MERSEBVRG *und Naumburg und deren Herrn Adminiſtratorn competirende Reichs-immedietaet und denſelben anhangige Siz-und Stimmen-recht gründet.* AD EXTREMVM ab eo tempore, quo ultimus adminiſtrator Naumburgenſis defunctus eſt, neque dum alius in iſtius locum ſuffectus, iterum uarii libelli hac de re editi ANNO *1719.* ut iura, absque intermedio principe, uindicentur cum *Naumburgenſi*, tum MERSEBVRGENSI epiſcopatibus. In his numeris ſunt, quae ſequuntur. 1) *gründe und urſachen, vvelche das allerhoechſte Oberhaupt und das* H. *R. R. bevvogen, daß die Stiffter Naumburg etc. in keinen andern Stand gerathen* 2) *unvergreiffliche gedancken wieder dieſe ſchrifft* 3) *unpartheiſche gedancken dagegen* 4) *davvider abgenöthigte anmerckung* 5) *die Immedietät der Sachſiſchen biſchthümer* MEISSEN, MERSEBVRG *und* NAVMBVRG *aus dem munde deß* Cur-*Sächſ. miniſterii behauptet* edit. *Erfurti* 1720. 4t. Tacco alia, quae obuia in officinis.

2) *Caeſares* illi largitores.

ras et ditiones, qui fere illo iuniores. Igitur *epiſcopatum prouincialem* dici non poſſe, qui tantum ille audiat, quem princeps condiderit prouinciae. Quales ſint olim *Caminenſis*, etiamnunc *Viennenſis*. Quos inſtituerint in ſuo territori duces. Verum *Merſeburgenſis* epiſcopatus conditorem fuiſſe *Ottonem M. p. 339.* inſtauratorem *Henricum II. p. 345.* largitores munificos autem Caeſares alios plures *Henricum IV. p. 373. Lotharium p. 390. Fridericum p. 392. 399 Carolum IV. p. 425.* Quorum diplomata ſuperſint in tabulariis, unde omnino edi debeant, cum res ita exigat et ueri-

3) Caeſares dediſſe olim epiſcopos,

tas bonae cauſae. *Deinde* CAESAREM nunc adpellaſſe epiſcopos *Merſeburgenſes*, nunc inſtituiſſe, iterum commendaſſe et inaugurauiſſe, quod ſigillatim poſſit oſtendi *p. 387.* et paſſim alibi. De landgrauii uero auctoritate, interceſſu, conſenſu, confirmatione haberi quondam ni-

4) hos Caeſaris clientes; eorum, ipſos principes.

hil. *Poſt* tantum abeſſe, *epiſcopos Merſeburgenſes* uel Miſniae marchionum uel landgrauiorum Thuringiae *uaſallos* aut clientes fuiſſe: ut potius uterque princeps ab epiſcopo plura ſuſceperit habueritque in feudo et clientela *p. 394. 395.*

5) iure armorum uſos.

egeritque aliquando in illius *tutela p. 395. Praeterea* BELLI iura exercuiſſe Merſeburgenſes epiſcopos. Quod pateat ex eorundem bellis cum principibus uicinis Anhaldinis, Regenſteinenſibus, Magdeburgicis, Mansfeldenſibus, imo cum ipſis Miſniae marchionibus et Landgrauiis Thuringiae *p. 409 410. 441. 452.* Neque ideo unquam poſtulatos eſſe criminum turbarum

6) muniendi et ciuitatum iure.

aut perduellionis. Ideo etiam iniiſſe eosdem foedera, extruxiſſe munimenta, caſtella, arces, turres, urbes, Caeſare largitore, non marchione

7) Caeſaris

uel landgrauio *p. 399 441, 424. 7um* a Caeſare ac-

cepiſſe

Digitized by Google

cepiſſe IVRISDICTIONEM *p. 399.* hunc agnouiſſe iudicem ſuum, *p. 355. 387.* non marchiones aut landgrauios. *Ad extremum* REGALIA non minus ſe imperatori accepta referre, *uectigalia p. 439. 440. collectandi* iura, in quorum nimietate prouinciae ordinibus rationes dandas, *p. 423.* non landgrauiis aut marchionibus. Inde quoque *ſtatuta, nummos, leges* Merſeburgenſi olim epiſcopatui peculiares, quorum omnium uetuſtiora monumenta in tabulariis ſuperſint. Quae tegi et premi nequeant ſine peccato in manes maiorum, qui talia epiſcopatui impetrarunt a Caeſaribus et opprobrio, a poſteris metuendo ex neglectu. Non iniquum rerum aeſtimatorem CARPZOVIVM in *proceſſ. tit 2 art. 2.* porro *tit. 9. art. 5.* atque *tit. 23. art. 3* etiam *lib. II tit. 2. reſp. 15 16 libr. III. tit. 12. reſp. 125.* idem in *diſp. V. de inhibit. c. 4.* et quae eius teſtimonia ſint alia quaeque, unde pateat, in epiſcopatu locum eſſe prouocandi ad imperii tribunalia; eſſe eundem in territorio, non de territorio; non eo extendi relegationem ex S. tractu, reliqua. Addere poſſem aliquid de meo *iudicio*, fide tabularii M. Sed *indicis* ſolius opera hic defungor ſuoque loco relinquo momentoſae cauſae problema, per duo fere ſecula diſputatum in S.R.I. tribunalibus. Habent forte, ex aduerſo quod dicant, patroni Saxonici iuris: quae noſtra recenſione necquicquam impetimus. Illud certum eſt, Saxoniae archiprincipes electores in Germaniae bellis optime meritos eſſe de his epiſcopatibus, ut illi omnino tangi debeant grata praeteritorum commemoratione.

8) regalia ei deberi uectigalium, monetarum, collectarum, legum.

§. 29. Reſtaret, ut de *cimeliorum* ſacro adparatu a noſtro auctore multoties commemorato

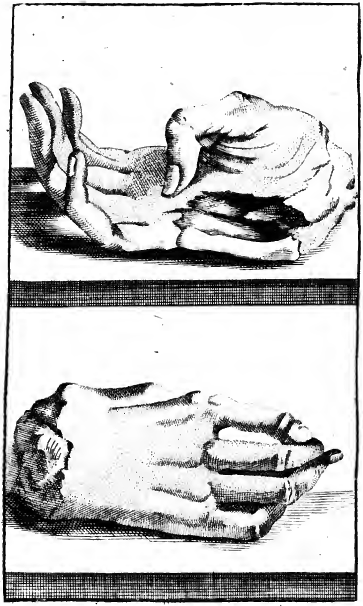
RVDOLFI ANTICAESARIS

reliquiae anno CIↃ LXXX.

rato ſigillatim, in Merſeburgenſi baſilica magnam partem extante etiamnunc, imo de *tumbis* antiſtitum et aliis rebus, uiſu et admiratione dignis aliquid diceremus: cum uero otium nobis non ſit, animum in his delineandis, defigere, eam curam illis commendamus ſacris collegis, qui illa ſuis quotidie oculis uſurpant. Vnicum addimus de *ſepulcro*, *epitaphio* et *reliquiis* SVEVIAE DVCIS, RVDOLFI, *Caeſaris electi*, licet curſim magis, quam data opera ex inſtituto. Scilicet in eo conſpirant annales, RVDOLFVM, SVEVIAE *ducem*, oppoſitum *Henrico IV.* Romanorum regem, cum hoc armis conflixiſſe cum pluries ante, tum quoque poſt, anno CIↃ LXXX. ad *Elſtrae paludes* prope *Merſeburgum*. In quo praelio *dextram* amiſerit fueritque ſtatim poſt *Merſeburgi*, quo confugerit, demortuus. Et, quod Merſeburgenſes ab illius partibus ſteterint, corpus in medio baſilicae ſepultum et honeſtatum fuerit lapide et aere. *Dextram* illius toſtam et arefactam, memoriae cauſa, ſigillatim repoſitam eſſe in epiſcopi ſacellum ibique conſpici ſuperſtitem etiamnunc, integram omnino, etiam quod unguium praeſegmina. Ita enim narrant rem hiſtorici. *Primum in loco ſepulturae* amplior eſt reliquis auctor *chronici* HALBERSTADIENSIS *tom. 2. Leibnit. p. 128. Inter* HENRICVM *IV. regem et* RVDOLFVM (anticaeſarem) *rurſus geritur bellum in* Saxonia *iuxta fluuium Helbeſtram* (Elſtram), *in quo Rudolphus cecidit, amputata ſibi manu* DEXTRA. *Sed a ſuis in ciuitatem* MERSEBVRG. *nimis zelatus et in breui defunctus, in medio* CHORI (templi) *ibidem honorifice ſepultus.* Idem narrat, additis glorioſae poenitentiae

Teſtimonia de SEPVLTVRA illius in Merſeburgenſi baſilica.

P.



53.



tiae formulis, ENGELHVSIVS *in chronico p. 1088. 1089. Rudolfo anticaeſari miſit papa auream coronam, ſic inſignitam*: PETRA DEDIT PETRO, PETRVS DIADEMA RVDOLFO *praecepitque electoribus, ut ſtatuerent eum regem. Sed Rudolfus non conſenſit, dicens, ſe regi iuraſſe nec poſſe fidem uiolare. Sed tandem conſenſit. Pugnauerunt* REGES *mutuo uulneratusque* RVDOLFVS *manum* DEXTRAM *dixit ſuis*: Videte. Hac ego iuraui domino meo Henrico IV. non nocere. Sed iuſſio Apoſtolici petitioque principum, me fecit iuramenti transgreſſorem. *Et, haec dicens, iuxta fluuium Elſtar, ubi tertia fuit expeditio*, Merſeburg *delatus, in breui deficiens, ibidem cum honore* SEPVLTVS *eſt*. Iisdem uerbus utuntur HELMOLDIVS *lib. I. c. 29. et chronicon* ALDENBVRGENSE *p. 135*, monachus PEGAVIENSIS aliique fere innumeri. Addit, pro captu ſuo, OTBERTVS *Leodienſis in uita Henr. IV. p. 210.* magnum mundo documentum datum eſt, ut nemo contra dominum ſuum conſurgat. Paria in uernacula rêfert BOTHO *in chron. Brunſuic. ad an. 1080. p. 328. 329*, contigiſſe, ait, cladem *bey* VOLSSEM, *upp der Elſtere*. Ex aduerſo ſcribit auctor *chronici* MAGDEBVRGICI *apud Meibomium tom. 2. p. 316.* tantum abeſſe, poenitentia ductum fuiſſe Rudolfum, ut potius, id unice doluerit, ſibi ereptam occaſionem, uindicandi iniurias aduerſus Henricum IV tam eccleſiae illatas, quam imperii ordinibus eorundemque potentatui. *Rex* RVDOLFVS *duobus acceptis uulneribus, dolebat magis, quam ſuum, populi caſum. Sed cum cognouiſſet, quod ſuus haberet populus uictoriam: nunc ait,* LAETVS *patior uiuus et moriens, quicquid uolue-* *rit*

Num facti POENITVERIT Rudolfus? Adfirmatur.

Negatur. Quod RVDOLFVS MARTYR S. R. I.

Digitized by Google

rit dominus. Qua FORTITVDINE *ſimul et* PIETATE *noſtri principes ualde commoti, concorditer ei omnes ſpoſponderunt: ut, ſi Deus omnipotens illius uitam ſeruare uellet, eo uiuo, etiamſi* VTRAQVE MANV CARERET, *Saxonia nullum alium rectorem eligeret. Qua fide, multum ille laetatus, felici eſt morte reſolutus. Ac inde translatus* MERSEBVRG, *ſicut* HODIE PATET, *ab ipſis honorifice eſt tumulatus. Factum eſt autem hoc praelium quartum anno* CIↃ LXX (haud dubie numerus mendoſus et X addendum) *Id. Octobr. feria V.* Ex recentioribus eodem modo mortem Rudolfi deſcribit *Ioan.* ADELZREITTER *part. I. lib. 18. n. 58. p. 492.* Quae narratio uel ideo probabilior: quoniam poſtea Rudolfi huius memoriam coluerunt *anniuerſario* in baſilica ſacri collegae. Taceo, prouocaſſe talia inſe Henricum IV. tyrannum, qui id unice egit, ut, pro adducto imperio, omni iure ac lege ſolutum in Germania uſurparet dominatum. Cui aliter obuiam iri non poterat, quam exuendo eum faſtigio imperiali. Quae cauſae ſunt, quare manes huius RVDOLFI colere debeamus inſtar *martyris* et *diui tutelaris* liberioris Germaniae et eius *dextram* cultu excipere ſacrarum reliquiarum. Scio in alia omnia ire *Goldaſtum* in apologia pro Henrico IV. aduerſus Hildebrandi tutelarem *Gretſerum*. Verum cauſas turbant miſcentque inuicem iſti auctores. Diffidia caeſaris cum *pontifice* et ſtudia eius aduerſus ordinum *Germaniae* libertatem et potentatum. Noſtro iudicio inter utramque intereſt quamplurimum, licet ordines imperii etiam ideo uenia digni ſint, quod deſperatum reipublicae morbum curauerint remediis acrioribus et quaeſitis extra ordinem. In die

Et amputata *dextra* inter SACRAS RELIQVIAS?

et

et annis huius cladis ultimae non conueniunt hiſtorici. Sed MARIANVS definite habet *idus octobris anni* CIↃ LXXX. Quem plerique alii ſequuntur. Etiam recentiores BARONIVS et PAGI. Quare calculum non merentur, qui unum annum uel demunt uel addunt. Primum facit auctor chronici STEDERBVRGENSIS *ad an. 1079. p. 452.* ultimum plures alii. Quemadmodum uero illud hiſtoricis eſt teſtatiſſimum: ab *Hildebrando papa* DIADEMA transmiſſum eſſe Rudolfo, quo uteretur, cum cimelia imperii tum eſſent penes Henricum IV. imperatorem: ita illius figuram conſpicere licet in noſtro aere. Neque differt ab illis *coronis*, quas exhibent cum Henrici IV. tum aliorum caeſarum numi. Quos exhibuimus *tom. II. miſcell. lib. 1. ep. 1. c. 7. §. 3. p. 93. in Noriberga tutelari.* Licet nullae earundem reſpondeant formae diadematis imperialis. Putauerim, artifici haec relicta, ad fingendum et delineandum. Nam ne *ſceptrum* quidem ita figuratum eſt, ut imperiali reſpondeat ex aſſe. Sermone habeo aliorum, quondam et *corollam* Rudolfi et *ſceptrum* inter cimelia adſeruata baſilicae Merſeburgenſis. Quae hodie deſiderantur. *Locus* ſepulchri Caeſarei hodie eſt in *baſilicae meditullio.* Dicunt autem illud a *choro* hinc eſſe translatum; ne obeſſet ſubterraneis cauernis, et cellae infra templum repletae doliis. Reliqua in monumento imperiali conſpectus dabit imaginis, aeri inciſae et huc relatae. Dextra iuncta, delineata in epiſcopali ſacello, in quo hodieque et adſeruari ſolet et oſtendi. Mutum eſſe noſtrum chronographum, in huius tumuli argumento, illud eſt, quod omnino miror. Ceterum binis uerbis addo: *Merſeburgum* nunc *Marcipolin*, *Herisbur-*

Hiſtoriae Chronologia an. 1080

Diadema Rudolfinum.

Locus ſepulchri.

Merſeburgi etymon utrum.

burgum nunc *Martiſburgum*, iterum aliter ſcribi: uerum noſtro iudicio probari ſimplicitatem. Idque ideo, quoniam haec ſcriptura eſt uetus in annalibus et monumentis. Deinde oppidum quondam altera parte circumdatum fuiſſe *paludibus* fluuiorum *Salae* et *Elſtrae*, excedentium ſuos alueos, *Lipſiam* uerſus; usque dum foſsis et eminentioribus uiis, de quarum inſtauratione p. 585. aqua depulſa et curſu promota eſt, illud quidem hodieque patet uiatoribus. Sed Germani *paluſtria loca* adpellarunt *parua maria*, *mer*, *mor*, *meraſt*, quem *maris* ſignificatum paulo mutarunt Romani. Inde *Moerſeburgum* ſiue *Merſeburgum* idem, quam *caſtellum* inter *paluſtria*. Inde clades, in qua occubuit *Rudolfus* noſter, deſcribitur contigiſſe inter *Eliſtrum* fluuium et Gronae *paludes*. Quae uerba ex Mariano etiam repetit PAGI *ad an. 1080. n. 8.* Vellem igitur deſinerent ſcriptores nugari, expungerentque in libellis *Marcipolin* aut *Martiſburgum*, ſimplici nomine *Merſeburgi* reſtituto poſtliminio.

ENNENKELII historiae rhytmica Auſtriae in uernacula.

§. 30. Ad extremum inſtitueramus hoc uolumine paris ter exhibere ENNENKELII *rhytmos hiſtoriae Auſtriacae*. Quod libellus raro inueniatur et tamen ſiſtat nobis in ſpecimen ſeculi XIII. in uernacula cum aliquibus facetis hiſtoriolis. Fuerant quoque plures iam ſchedae libelli huius impreſſae typis noſtris. Verum poſt quam offendimus in Auſtriacis R. P. *Hieronymi* PEZII, *diſſert. VI. §ult* clarisſimum uirum hos rhytmos Ennenkelianos diſtinauiſſe *tomo II.* rerum Auſtriacarum; eosque dediſſe prelo, animum mutauimus. Praeſertim cum uiri pii accederet conſilium; miſſis facetiis locum dandum eſſe grauioribus argumentis. Quorum, inter tot MEMBRANACEOS CODICES, nuper ex Galliis ad *Belgas* et inde ad nos aduectos et aere redemtos, noſtris muſis necquicquam deſit copia. Quam nequeant libelli, noſtris curis edendi, quam etiam multi fuerint, facile exhaurire. Dicerem aliquid de illis ſigillatim ad ſalyuam mouendam, cum plures forte ſubducti olim Galliae coenobiis, quorum nomina inſcripta uoluminibus: ſed cum ſpatio excludar, habebis illa in tomo V. quem proximis nundinis expecta et require. *In* FRIDERICIANA *die* XIII. *kal. Maii*

CIƆ IƆCC XXII.

RELIQVIAE

MANVSCRIPTORVM

OMNIS AEVI

DIPLOMATVM

AC

MONVMENTORVM,

INEDITORVM ADHVC,

EX

MVSEO LVDEVVIGIANO

TOMVS IV.

Digitized by Google

Digitized by Google

LIB. I.

IVS GERMANICVM 1190.

AVSTRIACI DVCATVS CIRCA AN. CIↃ C XC. DVCE LEOPOLDO VII.

EINIGE OESTERREICHISCHE GESCHRIEBENE RECHTE VND LANDS-GEWOHNHEITEN, WIE SOLCHE BEY REGIERVNG HERTZOG LEOPOLDI VII. IN OESTERREICH, BABENBERGISCHEN STAMMES, WELCHER ANNO M C XCIV. VERSTORBEN, VBLICH GEWESEN.

EX

VETVSTISSIMO CODICE MScto, VIENNENSI ANNI CIↃ C XC. ILLIVS TEMPORIS.

D*As ſindt die Recht nach* Gevvohnheit *des Landts, bey Herzog* Leopoldten *von* Oeſterreich, *daß kein* Landes-Herr *ſoll kein* Taidinge *haben, nur über* ſechs Wochen *und nicht darhinder, und ſollen auch die* Taidinge *ſeyn nur zu* Neuburg, *zu* Tulln *und zu* Mautern. *So ſull khain* Graff *noch* Frey-Herr *noch* Dienſtmann, *die zue*

Ordines prouinciae compareant coram duce, in loco patulo.

1190.

Miniſterialis prouinciae non principis. *zue Recht zu dem Landt gebæren, weder auf ihr* Leib, *noch auf ihr* Ehr *noch auf ihr* Aigen *zu Recht ſtehen, nur in* offener Schrane *vor dem* Landes-Herrn. *Wann er zu dem* Landt *kumbt; ſo ſoll er vor dem* Landtes-Herrn *und vor ſeinen* Hauſsgenoſſen *in* offener Schrane *antworten über Sechs Wochen, und nicht darhinder, als Recht iſt, nach* Gevvohnheit *des Landts.*

Imperium in perfugos imploretur. §. II. *Es ſoll auch der* Landes-Herr *khain* Dienſtmann *nit verſagen, umb was er thuet, er ſoll über ihm richten, nach des Landes Gewonheit, als Recht iſt. Begreifft er In an der* Handſchafft; *ſo ſoll er uber In richten mit dem* Todte, *entrünnet er ihm, ſo ſoll er in belangen vor dem* Reiche, *und ſoll man vor dem* Reiche Vrtayl *uber in thain, als im ertailt wird, und ſoll im ſein* Ehr *und ſein* Recht *Niemben benemben, wenn das* Reich, *wenn ſy von dem* Reiche *des* Lanndes-Herren Lehen *ſind, davon ſoll der* Kayſer *und das* Reiche *die* leſſten *Vrtayl uber In geben.*

Proceſſus in contumaces. §. III. *Es ſoll auch der* Landes-Herr *noch khain Richter der khainen* unbeſprochen *Man, und der eingeſeſſen Man iſt, umb khain* Gezicht *nicht aufheben; er ſoll In vordern in der* Schrann *nach Lanndes Gewonbeit, als recht iſt. Khombt er dann nicht für an dem* vierten Taiding; *ſo ſoll er alles des ſchuldig ſein, da In der Richter umb gevordert hat, und ſoll ihn darnach recht thuen. Iſt aber daß er furkhombt, und will ſich aus der* Acht *ſchweren, ſo ſoll In der Richter aus der Acht laſſen, und ſoll er deß ſchweren, daß er dem, der In zu Recht hab bracht, zu Recht ſtehe,* drey Taiding *nach einander, es ſey denn daß in* Ehehafft *Noth were, daß Inn ſein aigen Mann oder ſein*

1190.

ſein Hauſsgenoſs wol bereden mag, vor den Richter in der Schrane nach der ehehaffte Noth, und ſoll er zue Acht *ſtehen im negſten Landtthaiding über* vierzehen *Tag, und nicht dahinder, iſt, daſs er denn nicht antwurtt, ſo ſoll in der Richter an der Stund zue* Acht *thuen, und ſoll In nimmermer darauſs laſſen, er thue denn clar ehe allen ſeinen Schaden ab, dorumb er In zu Acht hat gebracht, und geb dem* Richter *die* Wanndel *die nach der Schuld recht ſind, darumb er beklaget iſt. Vnd nach Landes Gewonheit.*

§. *IV. Schwert er ſich aus der* Acht *hinder* SechsWochen,*ſo ſoll khainem Richter er icht Wandels geben noch ſchuldig ſein, iſt aber er über Sechs Wochen in der* Acht, *ſo ſoll er denn dem* Herrn *oder dem* Richter *der an ſeiner Statt richtet*, zehen Pfundt ze vvandlen *geben, und den uendern Land-Gerichten Sechs Schilling.* Qui purgat ſe iuramento liberetur ab impenſis.

§. *V. So ſoll auch der* Landtes-Herr, *noch kein* Richter *auf einen unbeſprochen Man nicht erzeugen, was Im gegen ſeinen Leben oder gegen ſeinen Ehren gehen mag; Man ſoll Im nemen* ain-und zvvainzig Man *ſeiner* Genoſſen *und ſeiner* Vbergenoſſen, *und ſoll ſich daraus bereden nach Landes Gewonheit, als recht iſt. Wer den andern tœdet an Recht, da gehœrt ein Todt wider den andern, ain Glidt wider das annder, er leg es denn mit Guett oder mit bet ab, und geb dem Richter die Wanndel nach Landes Gewonheit.* Teſtium qualitas & numeri.

§. *VI. Welch* Frau *ein* Notturfft *claget, mag ſy das erzeugen mit* ainem *unverſprochen Mann, und mit ainer unverſprochen* Fravven, *die die* Notturfft *geſehen haben, oder das* Geſchrey *gehœrt haben, man ſoll Ir richten nach Landes Gewonheit, als recht iſt. Iſt aber, daſs er die* Notturfft De ſtupro uiolento.

1190. *gebüeſet vor dem Richter in deſſ Gericht es geſchehen iſt, oder mit bidern Leuten die dabey geweſen ſind, deß ſoll er vorbaß woll genieſen an ſeinem Recht, und wer auch die* Nottuifft *gebüeſet, daß er ſoll Im fürbaß gegen dem Gericht noch an ſeinen Ehren khain Schadt ſein.*

De rapina, homicidio. §. *VII. Wer ain* Straſs raubt, *oder ein* Mort, *oder ein* Dieb *gewüſet vor Gericht, oder da ainer mit* Süben überſagt, *wen man deß mit* zvveyen *unverſprochen Mannen überzeugen mag, da ſoll man über richten nach Landes Gewohnheit.*

Venia a purgatione per duellum infra XX. & LX. aetatis. §. *VIII. Es ſoll auch ein jegelich Man deß* Khampfes *woll weigern mit Recht der binder* vier *und* zvvainzig *Iare iſt, und ſoll ſein auch woll mit Recht weigern der über* Sechzig *Iahr alt iſt; Es ſoll auch nüemandts Khampfs weigern durch* Khranckheit *oder* Gepreſsten *ſeines Leibs, hat er mit der* Khranckheit *die Tat begangen, darumb man In den* Khampf *anſpricht, er ſoll ſich beretten mit dem Leib, damit er die That begangen hat. Spricht man aber yemand* Khampf *an, umb ein* Getödt, *die er mit geſunden Leib gethan hat, iſt dem des Leibs abgegangen, noch der* getoedt, *und ehe ſy begie, der ſoll des Khampfs woll weigern mit Recht. Es ſoll auch niemandt* hundert Khampf *rechten, denn der Rittermeſſig iſt.*

Vbi campionibus locus. §. *IX. Wer ain* Khampf vervvettet, *der ſoll darumb ſezen ſeines aygens ſechs Schilling Pfening, das aigen ſoll er dem Richter ſezen, und das aigen deß Gerichts Gezeug ſein, daß er des Khampfs* vervvettet *hab. Iſt aber, das er davor entricht, ſo iſt er dem Richter und den Clagere alles deß ſchuldig, deß man gegen In geſprochen hat, und ſoll In hernach zue Acht thuen. Wer des aigens nit hat, der ſoll den* Khampf *verbürgen, daß er dem Ge-*

Gericht nicht entweich, und ſoll der Khampf vor Nüemand geſchehen, nur vor deß Landt-Herren. 1190.

§. X. Es ſoll der Landes-Herr khain Fragen haben, wann das iſt nicht recht. Irre Nyemandt behbt, den ſoll deß clagen in offner Schrane nit verſprechen, und ſoll man den das richten, als recht iſt, und nach Landes Gevvonheit, er mag aber woll, nach Rath der Herren in dem Lande ain Frag haben, auf ſchedlich Leut, dauon das Land gerainigt werdt, wann man deß Zerat wiert, ſo ſoll auch die Frag ſein über ſechs wochen und nicht dahinder, und ſoll man auch die Khandten in den Landtgerichten vor der Pharern und auf den Merckhten, alſo das alles das dar khann aigen Stuckhe haben, und wer darüber nicht darkhumbt, den ſoll man dafür haben, daß er das Gericht fliehe und nicht für recht getravve, man beredt Im dann, daß In ehehafft not were.

Princeps conſulat ordines.

Ordines prouinciales, Herren im Lande.

§. XI. Es ſoll auch niemandt gegen den andern ſagen, er ſey ein Hauſsgenoſs, ſchwer er ainen Aydt, und ſag dem bey dem Aydt, daß In khund und gewiſſen ſey, und ſoll auch niemandt gegen den andern ſagen, er ſey ein Hauſsgenoſs, oder ſein Vbergenoſs, und ſoll die ſag offenbar geſchehen. Es ſoll auch die Frage über Niemandt geſchehen, eur auf Straſsraub, und auf Mort, und auf Dieb, und auf die Ding das böſs Ding haiſſen, und die auf laugent ſteent. Was aber der Man offentlich thuett, und daß an langen ſteet, das ſoll man in der Schrane richten nach Gewonhait des Landes als Recht iſt.

Caſus inquiſitioni reſeruati.

§. XII. Es ſoll auch Nüemandt khainen aigen verantwurten, nur an den Vierten Taiding, khombt der Antwurter nit für, ſo ſoll es der Richter zuziechen in fron Gewaldt, und wen es der

Proceſſus in proprios.

1190. Antvvurter *will aufnemen in Vierzehen Tagen, ſo ſoll es Im der Richter aufgeben, daß er es verantwurtte nach Landes Gewohnheit, als recht iſt. Iſt aber es in des Richters Gewalt über vierzehen Tag, ſo ſoll er es den Clager aufgeben, und ſoll es* verſprechen *und* verantvvurtten *allß recht iſt, nach des Lanndes Gewonnhait. Es ſoll auch nuemandts khaines* aigens *erb ſein, und auch khauffen, Er ſey des* aigens *Hawgenoß.*

Alienatio bonorum avitorum restricta.

§. *XIII. Wo* Zvvey Geſchvviſtrigeth *Khindt mit einander gewinnent, ſo verkhauff ein jeglicher ſein* aigen *woll mit Recht an des andere Geſchwiſtrigeth Hanndt, das da Khindt hat, Sy haben dann ehe mit* furzicht *getailt, oder es tring dann ehehafften not, daſs es woll vor dem* Land-Richter *bewern mag, mit ſeiner* Vrbſeſſen, *das Geſchvviſtrigeth das da Khindt hat verkhaufft ſein* aigen *vvol an der Geſchvviſtrigeth hanndt, das da Khindt hat.*

Acquiſitorum.

§. *XIV. Wer ain* aigen *khauffet, der thuet damit vvas er vvill, und geit es vven er vvill, ynner Iar Inner Tag vvenn er vvill, bezahlet er es aber über Iar und Tag, ſo mag er es nyeman gegeben noch nicht damit gethun, dann mit andern ſeinem Guett, das In von ſeinen Vordern anerbt, und vver das Guett erbet, das erbet auch daſſelb auſtorben Guett an.*

Partus ventrem ſequitur.

§. *XV. Wo Zvveen mit einander kriegent umb ainen* aigen Man, *und yeder gicht er ſey ſein, da ſoll man umbfragen die Vmbſeſſen vveſs die* Muetter *ſey gevveſen, und vvem die Muetter vverde geſaut, deſs ſein auch derſelben Khindt.*

Quaeſtio ſtatus in hominem proprium.

§. *XVI. Es ſoll Nüemandt dem anndern ſeinen* aigen Man *vorhaben, der doch ſeines rechten Herrn nicht* entlaugent, *antvvurtt er zu dem Herrn*

Herrn nicht vvider, ſo ſoll er In vordern mit den Richter, geit er Im darüber nit vvieder, ſo ſoll er geben dem Herrn zehen Pfundt, *und dem* Richter *fünff Pfundt, und ſoll der Richter dem Herrn das Guett in vvenig laugent aber der* aigen Mann *daſs es des Herrn ſey, der nach Im claget, ſo ſoll Im mehr der In geueſtert hat verantvvurtten, vor ainen rechten Richter, ob aber in der Zeit der aigen Mann ſeinen rechten Herrn vvidervert, daſs er laugent, daſs er ſein* Herr niht *ſey, und dennoch niht* vertaidingt *iſt noch verruht, umb In und In der Herr begreiffet, vvo er In vviderueit, der mag In vvoll vachen, daſs er deſs nicht entheilt gegen dem Richter.* 1190.

§. *XVII. Da ainer gegen den anndern claget umb* Leib - Geding *unnder der* Antvvurtter *gicht, es ſey ſein* aigen, *In vvelchen Landtgericht das Guett gelegen iſt, da ſoll der Richter die* Vmbſeſſen *fragen, iſt daſs ſy ſagen, ob es* Leibgeding *oder* aigen *ſey, ſo ſoll es der Richter dann richten nach Lanndes Gevvonheit, alſs recht iſt. Es ſey* Man *oder* Weib, *der* Leibgeding *hat, verkhumert er daſs an erben hanndt, mügen ſy In deſs überzeugen als recht iſt nach Lanndes Gevvonheit, ſo hat er alles ſein* Leibgeding *verlohren ſein, ſey vil oder vvenig.* Lis de dominio & uſufructu.

§. *XIIX. Wer ain Konen nimbt und Khint bey Ir gevvinnet, vvas der bey der Frauen hat, oder gevvinnet, das iſt der* Khindt, *ſo der Vatter niht vviſſt, Iſt aber daſs die* Muetter *todt geleit, und der* Vatter *ein andere* Khon *nimbt, und bey der auch Khindt gevvinnet, dieſelben* Khindt *ſollen nicht* erben *auf das Guett, das er gevvunnen hat, das er vor dem Khindt iſt, es ſey* Aigen *oder* Lehen, *und nit auf die andere Khint, er* Succesſio liberorum ex duabus uxoribus.

 mach

1190. *mach dan den andern Khindern, welch Taill aber der* Zvvayen Handt *abſtirbt dieweil Ir Vatter lebt, ſo iſt das Recht, was der Vatter hat* aigen *oder* lehen, *daß das auf die Khinder erb, die da lebent; Vnd iſt daß er da ſtirbet angeſcheſſt was er vor deß Guetts hat, das ſoll nüemandt khain Recht zu haben wenn ſein Haußfrau.*

Praeſcriptio XXXI. ann. §. *XIX. Wer ain* aigen *in* Nuz *und Gewer hat, unverſprochen,* dreyſſig Iahr, *und* ain Iahr, *und* doch, *das er erzeugen mag mit* zvvaien *unverſprochen Mannen, die deß Names-genoß ſindt, der das* aigen *hat, der ſoll es fürbaß wollgerut haben.*

Fatalia VI. hebdomadum. §. *XX. VVelch* Herr *mit ſeinen* Mannlehen *rechten will, der ſoll ſie* Tag *geben über* Sechs Wochen, *und nicht darhinder, und ſoll Im die* Tag *geben in dem* Lanndt *auf ſein* aigen *Guett, und ſoll damit Im rechten nach Landes Gewonheit als recht iſt, will aber der Herr zwiſchen ſeinen Namen rechten, daß beydenthalbe von Im Lehen iſt, ſo ſoll er Im Tag geben über* Vierzechen Tagen, *und nicht darhinder, und ſoll dem darnach rechten nach Lanndes Gewonheit alß recht iſt.*

Renouatio inueſtiturae, mortuo domino. §. *XXI. VVelch* Herrn Mannſchafft *habent die* Lehen *von In habent und der* Herr abſtirbt, *dieſelben Ir Leben nicht* verlieſen *gegen ſeinen Kinden, Sy geben den Tag als recht iſt, nach Gewonheit des Landes über* Sechs Wochen *und nicht darhinder, und geb In der Tag drey, und ſollen auch die Tag nacheinander geben, in demſelben* Iar, *und der* Vatter *abgeſtorben iſt, und ſollen auch die Tag gebieten auf den Merckhten und vor der Pharern an Yeglichen enndt da ſy Mannſchafft haben. VVer darüber zu* tegen *nicht* ankhumbt, *und es noch des Herrn* verjaeret, *da ſollen ſich die Her-*

1190.

Herren woll mit Recht zuziehen, er weret ſich dann daß Im die Teg *nicht zu recht ſey* khundt *gethan. VVann aber die* Mannſchafft *nach des Vattern Todt von den Sun die Lehen empfangen hat, und derſelb* Mann, *der das Lehen empfangen hat abſtirbt, deſſelben* Sun, *ſo ſoll der Herr* nicht Teg *geben, er ſoll ſeines Vatter Leben nach* varen *an denſelben* Herren, *davon ſein Vatter die Lehen empfangen hat,* verjaret *er aber das nach ſeines Vatters Todte, da ſoll ſich der Herr woll mit Recht zuziehen.* Aut uaſallo.

§. *XXII.* *Sicht dan der Man daß Im der Herr hab unrecht gethan, deß ſoll Im der Herr Teg geben für ſeinen* Man *und ſoll damit* Lehen rechten *nach Gewonhait des Lanndts. VVer ainen anſpricht umb ain* Lehen, *deß er ſeinen Herrn hat, und ſeinen Gewer, will Im der Herr deß niht geglauben, daß er ſein Herr und ſein Gewer niht ſoll ſein, ſo ſoll Im der* Man *beſtetigten mit ſeinem* Aydt, *und ſoll der Herr dann ſein Gewer ſein.* Si lis inter dominum & uaſallum.

§. *XXIII.* *VVenn der Herr den* Mann *beſtett., daß er In beſtettigt mit ſeinem* Aydt, *daß er ſein* Gvver *ſoll ſeyn, und von ſeinen* Ungenaden *darumb ſein Gewehr nicht ſein, wie gethon ſcheden, der Man deß nymet auf ſeinen* Lehen, *das ſoll Im der Herr erſtatten, khumbt aber der* Herr für, *und* verantvvurtt *das* Guett *mit ſeinem* Man, *wirt Im das Guett darüber anbehabt, ſo iſt der Herr dem nichts gebunden; VVann alſouil ſo es an ſeinen* Genaden *ſteet.* Feuda gratiae.

§. *XXIV.* *Es ſoll auch khain* Man *ſeinen* Herrn *von dem er zu* Lehen *hat, ein* Guett *hingeben für anders niht, er thues dann mit ſeines Herrn* Hanndt *oder er leg es dann dem Herrn zu* Alienatio feudi, conſenſu domini.

Peſſe-

1190. Peſserung. *Thuet er es darüber niht, ſo ſoll ain der Herr gebieten zu* drie vierzechen Tagen, *daß er Im das Guett* erloeſe *und* loedig. *Iſt, daß er es dem Herrn darüber niht erloeſet, noch zueledi- get, ſo iſt dem Herrn das* Guett *ledig worden, und ſoll ſich mit Recht darzu ziehen.*

Si neget dominus feudum. §. *XXV. VVer ain* Guett *hat in* Nuz *und* Gvver, *und in der Herre deß laugent, daß er daſ- ſelb Guett von Im nicht hab, hat der Man* mer Lehen *von dem Herrn, ſo ſoll er daſſelb Guett behal- ten mit ſeinem* Aydt *zu anndern ſeinem Leben, hat aber nicht mer von dem Herrn wann das Guett daß Im der Herr niht gicht, ſo ſoll er es* bevvern *mit ſeinen* Hauſsgenoſſen.

De Burglehen. §. *XXVI. So ſoll ein yeglicher Herr den ſeinem Mann woll erzeugen, daß er In zu* Purcklehen *leyhet wenn er von der --- daß es dem Herrn ledig ſey.*

Seruitia probant uaſallum. §. *XXVII. Und wo ain Herr einem Man* behauſet *auf einem Guett, daß er Im dauon* dienen *ſoll, wenn er von Guett vert, ſo mag der Herr wohl erzeugen, daß das Guth von Ihm* Lehen *ſey, woh Ihm der Mann deß laugent.*

Praeſcriptio feudi XII. annorum. §. *XXIIX. VVer ein* Recht Lehen *in ſtil- ler Gewöhr hat unverſprochen zwœlff Iahr undt ain Tag, mag er das bewern mit zweyen unverſprochen Mannen die ſein Haußgenoſſen ſindt. Das ſoll er fürbaß beruet haben, an alle anſprach.*

Iurata fidelitas. §. *XXIX. Alß ein Mann ſein Leben empfa- het von ſeinem Herrn, daß iſt recht, das er dem Herrn darnach* ſchvvöre *ein Aydt daß er ihm* getreu *ſeye und ſeinen* frommen *fordern.*

Felonia. §. *XXX. Alß ein Mann ſeinem Herrn* raubet, *oder* brennet, *oder Ihm an ſeiner* Red, *undt ſich der Mann diß nicht bereden mag, alß recht iſt,*

nach

1190.

nach Landes Gewonheit, er ſey auf deß Herrn Schaden geweſen, ſo ſeindt dem Herrn die Leben zu recht ledig *worden.*

§. *XXXI. Eß iſt auch recht. VVob der* Herr *ſeinen Mann* angreiffet, *wie er ihm Gewaldt, oder unrecht thue, ſo ſoll der Mann zu dem Herrn* Reütten, *und ſoll in* Genaden *undt Rechts nehmen, das er Inn ſeinen ſchaden abthue, den er von Ihm oder von ſeinen Schulden genohmen hat, oder empfangen. Woh der* Herr *diß* nicht thuet, *woh dem der Mann des zu* Pfandte *kombt, das er ſeinen Schaden* widerthut, *daran er niht ſeinen* Aydt, *noch ſein* Treu, *und ſindt auch ſeinen Leben nicht ledig worden.*

Ius vaſalli pignorandi dominum.

§. *XXXII. Eß ſoll Niemandt kein* falſch, *noch* Rechten Lehen *nur ain* ſentmesſig *Man, und ain* Erb-Burger *der ſein Recht wohl herbracht hat.*

Feudi poſſeſſor ſit ſendmaeſſig.

§. *XXXIII. So ſoll auch kein* Frau *kein falſch nicht haben nur zu ainer Handt noch* rechten *Leben. Welches aber* abſtirbt *die* Frau, *die das Leben empfangen hat, oder der* Mann *der das Leben gelieben hat, ſo iſt daß Leben ledig, man ding ihr es den auß gegen dem Herrn mit lebendigen* Zeugen *oder mit* handtveſten. *Eß hat kein* Frau Lehens Handt, *wan ſye abſtirbt, ſo iſt auch das Leben* ledig, *die ander Ir* aigens *recht Erben ſindt.*

Foemina excluſa a feudo.

§. *XXXIV. Iſt, daß ſich ein* Edelmann *verheyrath, da von ſeinem* Mannen, *die Lehen von Ihm habent, Ir Lehen geaendert worden; als der* Herr *abgeſtirbet der die* Heyrath *gethan hat, iſt er deſſelben* Herrn Lehen, *ſo ſollen ſein Mann Ihrer* Treu *ledig ſeyn. Gegen ſeinen* Kindern, *undt ſollen Ihren* Rechten *nach varn an den Herrn,*

De ſubfeudi ſpecie.

1190. *von dem es diſer Herr gehabt hat, undt ſollen es empfahen, alſs recht iſt. Hat aber der Herr* Erben, *die mit dem Lehen ungethailt haben, undt die Ir Recht mit nichts geaendert haben, da ſollen die Mann Ihr Lehen zu recht empfahen. Iſt es aber* eygen, *ſo ſollen ſye es haben von dem, die es aygens* Hauſsgenoſſen *ſindt, undt die es aygenes negſten Erben ſindt, und Ihr Recht mit nicht geaendert haben.*

Militia feudalis priuat negligentem reditu feudi annuo.

§. *XXXV. Wenn ein* Landtherr herfart *gebeut, durch des Landes noth, ſo ſoll ein yegelich man fahren mit ſeinen Herrn deſs* behauſter *Mannes iſt. Welch* ſtanmesſig *dahaimbt bleibt, der ſoll aen Herrn von dem er zu Lehen hat, undt der die* Herfart *vert, allein den* Zünſs halben *geben, den das Gueth das* Iahr *übergelten mag, der auf dem Gueth iſt, das von dem Herren Lehen iſt, Iſt aber ein* Burger *oder ein* Baur, *die ſollen Ihm den*

Heerſteuer. Zünſs gar *geben, den es das Iahr vergelten mag, undt welcher* Herr *der Herfarth nicht* entvert, *dem ſollen ſein Man kein* Herrſteuer *geben.*

Forum comitum, baronum, miniſterialium.

§. *XXXVI. Eſs ſoll kein* Landt-Richter *auf keines* Graſen *Guth, auf keines* Freyen *Gueth, noch auf keines* Dienſtmans *Gueth, die zu Recht zu dem Landt gehoeren, es ſey in* Urbar, *haben Sye es verlyhen, ſo izz in* Vogtey *haben, haben nicht zu ſchaffen, iſt aber auf den vorgenandten Gueth yemandt, der den* Todt *verdienet hat, den ſoll der* Landtrichter *an den* Herrn *vordern, auf das Gueth er geſeſſen iſt, und ſoll In dauon gewinnen, alſs recht iſt, nach Gewohnheit des Landes, undt ſoll dem* Herrn *das Gueth laſſen, undt er über den* Mann *richten.*

De morgengaba ritus iurandi foeminarum.

§. *XXXVII. Auch ſoll ein yegliche* Frau *In* Morgengab *behaben, mit Irem* Aydt, *auf ihren* Bruſten

1190.

Brüſten, *vndt ſoll* devv *haben nach Landes Gewohnheit, als recht iſt, und ſoll auch vor Gericht nicht ſchweren, noch kein* Aydt *thain, dann auf Ihren* Prüſten *mit ihren* zvveyen fingern *ſoll auch Niemandt man haben, und wer Sye darüber hat, der ſoll Sy laſſen, wenn er deß ermahnt wirdt, von ſeinem Rechten Herrn, oder er mueß dem* Herrn *geben fünff Pfundt, und ſoll der Richter dem Herrn das* Gueth entvvingen, *undt ſoll auch dannoch den Aumman ledigen.*

§. *XXXIIX. VVer ain* Gueth *mit Recht behabt, in* offener *Schrane, undt wird er deß darnach* zvvir entvvert *mit Gewaldt. Iſt er vor dem* Landesherrn, *oder von dem* Richter, *der an deß* Landesherrn *ſtatt ſitzet, ſo ſoll er nach yegliche* Gevvaldt *zehen Pfundt geben, zum* drittenmahl *ſo er den Gewaldt thut, ſo ſoll man Ihn zur* Acht *thuen, alß ain* Rauber, *undt ſoll Ihn Nimmer auß der Acht laſſen, er thue dem* Clager *ehe allen ſeinen* ſchaden *ab, den er von ſeinem Gewaldt genohmen hat, den er mit dem Aydt beſtetten mag, undt geb dem Richter die* Wandel, *die recht ſein, nach der* Acht, *undt nach des* Landes Gevvohnheit, *Iſt es aber in den* Untern Landtgerichten, *ſo ſoll er nach yegliche Gewaldt* Sechs *Schilling geben zu VVandel, ſo er den Gewaldt zu dem drittenmahl thuet, ſo ſoll man Ihn zur* Acht *thuen, als einen* Rauber, *undt ſoll Ihn* Nimmer *auß der* Acht *gelaſſen, er Thue dem Cleger allen ſeinen* ſchaden *ab, den er bewern mag, als dauon geſchrieben iſt.*

Spoliator aduerſus rem iudicatam.

§. *XXXIX. Es iſt recht nach Gewohnheit des Landes, wer ein Clag gegen ihm* vvaiſs, *undt mit dem Recht fürgebotten wirdt, der ſoll mit dem* Rich-

Comparendi modus in iudicio.

1190. *Richter deſs* erſten *in die* Schrann *undt deſs* leſten *mit Ihm darwider auſs.*

Nemo deſerat tribunal. §. *XL. VVenn Ihn der* Cleger anſpreche, *daſs Er Ihm den* antvvorth *alſs recht iſt, Mueſs aber auſs der* Schrann *durch genoetbigs ſeines geſchaeffis, ſo ſoll er dan Inn haben ſeinen ſchein*-potten, *der daſs offen vor dem Richter, undt gegen dem Claeger, das er da ſey, undt das wohl verantworthen, alſs recht iſt, ſo ſoll der Richter, undt der Claeger ſein Pinten nuz in der* Botthin *fürbringet, woh deſs nicht geſchch, was dan mit Recht dauor behabt wirdt, das ſoll Niemandt wider* Taillen, *er beredt ſich dann das Ihm kein fürpott khamen ſey.*

Etiam foeminae in iudiciis. §. *XLI. Eſs ſey* Weib *oder* Mann *da aines auf das andere Clagt, alſs lang das Sy fürbringt, mit* fürpot *undt recht, das er antworthen mueſs vor dem Richter, undt ehe das der Clager ſein Recht nicht volſiert, ſo ſoll der antworther über dieſelbe Clag rhue erthcylt werden, umb was er gegen Ihm zu ſprechen hat, Ihn beredt dan der Claeger, das Ihn ehehaſſt noth geirret hab, das er ſein Clag undt ſein Recht nicht volſiebrt hat.*

Succesſio liberorum. §. *XLII. VVenn* Vatter *und* Mutter *ihren* Kindern *abſterben, was die Gueths ihren Kindern laſſen in Nutz-und Gewoehr, da ſollen ſye mit Rhue haben, vor aller Anſprach Unry, daſs Sye kommen zu* ihren Iahren, *der*

Tempus pubertatis. *Knecht hinry* vierzehen *Iahren, die* Iungfrau *hinry* zvvoelff *Iahren, nach den Iahren ſollen Sy antworthen alſs recht iſt, nach Landes Gewohnheit, vver gegen Ihn nicht zu ſprechen hat, vvill auch die Iungfrau Iezt beſtetten Ihres aygens das hat nicht Krafft uny das Sy ainen Konman gerymbt leget Sy aber ainen Mann zu Ibr: VVas Sy dann*

lobet

1190.

lobet das hat Crafft nuz, das ſy einen Khonman gerymbt, leget Sy aber ainen Mann zu Ihr vvas dann lobet das hat Crafft.

§. *XLIII. VVob ein* Mann *gegen dem an dern* ſpricht *oder* ſprichet *auf ſeinen* leib *oder auf ſein* ehre, *oder auf ſein* aygen, *undt der* antvvorther *ſprichet er ſey ſein* Hauſsgenoſs *nicht. Das vvolle er zeügen, vvie er ſoll, undt der* Clæger *hinvvider gicht, er ſey ſein* Hauſsgenoſs, *vvoll das vvoll erzeügen, vvie er ſoll, das der Clæger da ſein* Edel *erzeugt, daß iſt nicht recht, das der* antvvorther *dann dem Clager ſein* Edel *obenzeuget, das iſt auch nicht recht, man ſoll Ihn* umbſtoſſen, *darumb fragen, die* negſten *undt die* beſten, *undt die ihr* Hauſsgenoſſen *findt. Daß die ſchvvæhren undt ſagen bey dem* Ayde, *vvas Ihn umb Ihr* Edel *khundt ſeye, undt richt dan nach der Sag, als* Recht *iſt, nach des* Landes Gevvohnheit.

De quaeſtione, ob et ſ. Hausgenoſſ.

§. *XLIV. VVelch* Edelman *ſeiner* Hauſsgenoſſen *oder ſeinen* übergenoſſen *haimbſucht, der ſoll Ihm geben für einen yeglichen vverlichen* Mann *zehen Pfundt Pfenning. Fünff Pfundt zu dem* Hauſs *und Fünff Pfundt von dem* Hauſs, *iſt aber das der Clager deß gicht, daß manicher Mann da gevveſen ſey auf ſeinen Schaden, dann der antvvorther gicht, ſo ſoll der* antvvorther *beſtetten mit ſeinem Aydt, vvie manicher Mann auf ſeinen Schaden gevveſen ſey, undt ſoll dann des* beſſern *alß vorgeſchrieben iſt, und dem Richter die* Wandel *geben, als recht iſt, nach Landes Gevvohnheit. Iſt das der* Landesherr *ſein* Hauſsgenoſſen *vvill angreiffen, von* Gevvaldt *oder von* übermuth, *ſo ſoll Ihm vveder* Graff, *noch* Freyherr, *noch* Dienſtman *nicht helffen, noch nygem in dem*

Vaſallus non praeſtet auxilia inuaſori e. *hausgenoſſen.*

1190. *landt an ſein* aygen *leuth undt an die er bitten mag, undt erkauffen mag, mit ſeinen Gueth. VVill aber* in *ſein* Hausſgenæſs *angreiffen, mit* Gevvaldt *undt* Unrecht, *ſo ſollen ihme alle die in dem Landt ſindt, das Landt helffen zevvern, undt das gemerckht alſs uer undt alſs Sy leib undt Guett* gevvertt.

De iure monetandi proprio principi.

§. *XLV.* *So ſoll auch Niemandt* Pfenning *ſchlagen, auf des* Landes, *ehe Herrn damit ihm die Münz nit geſelſchet würde, wer es darüber thut, da ſoll man* überreichen, *als über ainen* ſelſcher, *den man deſs mit der Landtſchafft überkombt, undt mit der landt gewiſſen.*

De uectigalium iure.

§. *XLVI.* *Es ſoll auch Niemandt auf* Waſſer *noch auf* Landt *kein* Mauth *nehmen, in einem rechten geſchwæren* Landtfriede, *wann woh man zu recht* mauthen *ſoll, es ſey dann das ihm es der* Landesherr *erlaub, wer es darüber thut, da ſoll man hiny richten, alſs gegen ain* ſtraſſenrauber.

De iure extruendi arces, burga, domus.

§. *XLVII.* *Eſs ſoll auch* Nüem *kein* Hauſs *noch kein* Burgg *bauen ohne des* Landesherrn Gunſt, *undt an ſein* Verlaub, *er mag aber woll auf ſein* Aygen *auf ebener* Erd *bauen was er will, das* zvvey Gaden *hoch iſt, ain umbgrundt, wer an Zimmern undt angraben. Woraumb* neun ſchuch *weith, undt* ſieben ſchuch *tieff, undt nicht mehr, Ihm erlaub es dann der Landesherr.*

De hereditate iurisdictionis.

§. *XLVIII.* *Wo* Erben *ſeint, die mit einander* Vogtey *habent ungetheilt, da iſt es das Recht nach Gewohnheit des Landes, das er Erb iſt, undt erben ſoll die* Vogtey *haben, Er ſoll aber andern ſeinen Erben die Vogtey entweren mit andern Gueth.*

Vogteiae ecclesiasticae abuſus.

§. *XLIX.* *Eſs iſt* recht *nach Landes Gewohnheit, das aller der* Gottshæuſſer Vogt *den*

Gotts-

1190.

Gottshauß, daß Ihr Vogtey *iſt, alſo behalten, daß Unß kein Clag von Ihm komb, undt die* Vogt *dem* Gottshæuſsern *vorſein undt Sy ſchirmen auf Ihr* Vggtey *alß es wohl ſtehe, nach Gott, undt alß Sy unſer Huldt damit behalten. VVer das nicht thut, kombt Unß des Clag, das woll wir richten als recht iſt, undt ſo veſtigelich, das wir dann Niemandts ſchonen wollen. Wann wer ſein* Vogtey *ſelb* beraubet, *die er billich* ſchirmen *ſöll, der hat die mit Recht verlohren. Es iſt billich, wer der* Gottsheuſer *Gueth* Vogtey *raubet, oder brennet dem* Vogt *zu laydt, das er den ſchaden ſelb* dritt *gelt undt dem Gottshauß deß das* urbar *iſt, die zwey thayl werden, undt dem* Vogt *das dritte theil. Eß ſoll auch die* Vogtey Nerzen *haben nur ain unvermanter Dienſtmann.*

§. L. *Eß iſt recht nach Gewohnheit des landes* anſchvveren *der* handtfridt *zubrochen, wirdt erzeuget, ehe das auf den heiligen vor dem Richter mit dem der den* handtfridt *gemachet hat, oder empfangen, undt zweyen unverſprochen Mannen, die Ihr Recht behalten habent, das der fridt an Ihn zerbrochen hat, undt ſoll Ihn nimer auß der* Acht *gelaſſen an deß Clager willen, oder der Richter verleuſſet die Handt darumb. Iſt aber das er den* fridt *alſo bricht, das er einem zu* todt *ſchlægt, ſo ſoll undt mag ainer* klagen *umb denſelben* Todtſchlag, *undt ſoll es auch* bereden, *alß vorgeſprochen iſt, undt wen er das beredet hat, ſo ſoll loß undt* rechtloſs *ſeyn, ymmermehr. Wil aber der den Fridt gemacht hat, oder empfangen ihm nicht geſtatten deß Rechten, daß der* Fridt *an ihm zerbrochen ſey, dem ſoll der Richter gebiethen bey* Unſern Hulden, *das er ihm ſeines Rechten helff oder das er ſein nicht entwiſſe, deß ſchwer er auf ſein* heili-

Violator pacis datae priuato.

1190. heiligen *das durch kein Geſcheſſt oder durch keiner ſchlacht* dickh *es iſt*, *Unß undt dem Richter ſeiner* handt ſchuldig.

Fidei ruptae. §. *LI.* *Wer dem andern ſeinen* Dienſt vviderſagt *daß ſein* Feindt *vrer ſein*, *der ſoll nach dem* Widerpott *vor Ihm an* angſt *ſein*, *undt ohn ſchaden*, *Unry an den vierten tag*, *ſo ſoll auch der das* Widepott *gethan hat*, *an ſchaden bleiben Unry an den vierten tag*, *wer die Recht ſpricht*, *der ſoll dem andern ſeinen ſchaden abthuen mit* zvvyſpelde, *undt ſoll dem Richter die Wandel geben die Recht ſeyn nach Landes Recht undt Gevvohnheit.*

Patri inſultans excidat ſucceſsione. §. *LII.* *Eß iſt auch Recht nach Landes Gewohnheit*, *welch Sohn ſeinen Vatter von ſeiner* Purge *oder von andern ſeinen* Gueth *verſtoſſet*, brennet *oder* raubet, *oder zu ſeines Vatter* feinden fichter *mit* Ayden *oder mit* Threuen *daß auf ſeinem Vatter ergehet*, *oder auf ſein Verderbnuß überkombt*, *In deß der Vatter mit zweyen unverſprochen Mannen dem Sohn ſey* vvidertailet aygen *undt* lehen, *undt fahrendes Gueth*, *undt alles des Gueths daß er von Vatter oder von Mutter erbt ſolt ewiglich*, *Alſo daß ihm der Richter noch der Vatter nicht gehelffen mag*, *das er zu demſelben Gueth kein Recht nimmermehr gewinnen mæg.*

Poena filii inuaſoris, proſcriptio. §. *LIII.* *VVelch* Sohn *an ſeines Vatters* leibred, *der Ihn fruelich angreiffet*, *mit* Wunden, *oder mit Fengnuß*, *oder in ein Bandt* leyd *des* Fengnus *haiſſet*, *wird er deß überzeiget vor ſeinen Richter alß vorgeſchrieben iſt*, *derſelb ſoll* eloſs *undt* rechtloſs *ſein ewigelich*, *alſo daß Ihm der Vatter nimmermehr mit keiner* ſchlachtding *wider gehelffen mag*, *alle die*, *die der Vatter zu Zeug nennet*, *vor dem Richter über alle die* ſchlacht *du*

bie-

1190.

hievor geſchrieben ſtehent die ſollen nicht uber werden durch magſchafft *, noch durch keiner ſchlacht dickh Sy geſtehen dem Vatter undt der Wahrheit der deß nicht thuen will, den ſoll der Richter darzu bringen, es ſey das er vor dem* Richter ſchwœhr *auf den heiligen, das er darumb nicht entwiſſe, hat der* Vatter *ein* dienſtman *oder iſt es ſo das er aygentlich hat, von der Rath oder von der helff der Sohn diſſer Ding aines thut, oder aines gethan hat wider dem Vatter vor ſeinem Richter, auf Sy mit Ihr genoſſen, oder mit ubergenoſſen, alſo dauorgeſchrieben ſtehet. Die ſindt* eloſs *undt* rechtloſs *ewigelich, alſo das Sy nimmermehr widerkohmmen, zu Ihrem* Recht, *der Vatter mag aber nicht auf die* leuth *bereden, die ſeyn Dienſtman oder aygen leuth, mit dieſen Dingen das* Sye *eloß undt* rechtloſs *bleiben, er habe es dan ehe* beredt, *auf den Sohn aller* ſchlacht *ander leuth die deß Vatters Dienſtman noch aygen leuth nicht entſinnet mit der Rathe, undt mit der Hilffe, der Sohn wider den Vatter, der Ding aniß thut oder anis gethan hat, die hie vorgeſchrieben ſtehent uberzeuget Sy der Vatter deß vor ſeinen Richter in das Gericht es geſchehen iſt, ſo ſoll er dieſelben in die Achte thuen, und ſoll Sy daraus nimmer laſſen, Sy gelten dem Vatter ſeinen ſchaden zwyfalt, den er von Ihr hülff genohmen hat, undt der Richter ſein Recht nach landes Gewohnheit, haben ſye aber leben von dem Vatter das ſoll Ihm von ledig ſein. Alſo das er es In Nümermehr geleiden ſoll. Sy erkauffen es dann mit Ihrem Gueth.*

§. *LIV. Welch* Herr *ein* Burgg *hat, oder ſein* Hauſs *undt da ſoll er ſeinen* Burggraffen *aufſetzen, undt der deß icht thut, davon die* Burgg *oder daß Hauß* geruckhet *wirdt, das dem Landt darin* De Bürggrauiis & burgis unde ſpolia et rapinae.

 geſche-

1190. *geſchehen ſey, es ſey bey Tag oder bey Nacht. Iſt aber das der* Herr *ſein* Burgg *oder ſein* Hauſs *beretten mag, das es an ſein Geſchæfft undt unwiſſen geſchehen ſey, darinn ich des Landes Gewohnheit, alß recht iſt: er geneuſſet ſ in an ſeinem Hauß, mag aber der Herr den begreiffen, der den ſchaden gethan hat, dem ſoll er den Richter antworthen, undt ſoll ſein Hauß von dem Richter ohn ſchaden bleiben, iſt aber das er ihn entweicht, das er In ihra Gericht nicht geantworthen mag, ſo ſoll er den ſchaden gelten undt widerkehren, undt ſoll ſein Hauß aber ohn ſchaden bleiben. Iſt aber der* Herr *auß dem Landt gefahren, in* Gottes Dienſt *oder in ſeines* Herren Dienſt, *oder in ſein ſelbſt* Geſchæfft, *undt das ſein* Burggraff *keinen ſchaden thut, in ſeiner* Burgg, *das wider das Landt, oder das Gerichte iſt, ſo ſoll der Landrichter mit dem* umbſeſſen *für das Hauß fahren, entweicht ihm der* Burgg-Graff *dauon, ſo ſoll er ihn zu* acht *thuen, undt ſoll das* gezymer, *da der ſchadt ihme geſchehen iſt, auß dem hauß brechen, undt ſoll es für das Hauß tragen, undt ſoll daruber* richten *mit dem* feür. *Begreifft er ihn, ſo ſoll er über ihn richten, alß recht iſt, nach Landes gewohnheit, iſt aber der* Herr *in dem Hauß* ſelb geſeſſen, *undt will des nicht unterſtehen, es geſchech dem Landt ſchad, darin es ſey bey Tag oder bey Nacht, man ſoll über das richten nach Landes Gewohnheit alß recht iſt, iſt aber das, daß Hauß wird* überſaget *mit* ſuben, *ſo ſoll man über es richten mit* feur *undt mit* brechen, *alſo das ain* Stain *bey dem andern nicht entlige, undt ſoll ihm der* Landesherr *das Hauß nimmermehr erlauben zu bauen, es geſcheche dan nach der Landtherren Rath. Alſo das dem Landt fürbaſs kein ſchad dauon geſchehe. Iſt das der Landesherr nicht über das Hauſs richt durch des* Herren *liebe, deſs das Hauſs iſt, ſo mag ein*

ein yeglich man ſeinen ſchaden wohl bewern, der ihn in das Hauſs geſchicht, mit zweyen unverſprochen Mannen, das das Hauſs fürbaſs Niemandt beretten mag, iſt dem das Hauſs kein haimbſuchen *geſchicht, deſs ſoll Niemandt entgelten gegen dem Gericht, undt gegen dem Herrn, deſs das Hauſs iſt, wan es* überſagt *iſt, undt ſein Recht benohmen iſt.* 1190.

§. LV. *Deſs ſoll kein* Edelman *kein Mauth nicht geben weder auf* Waſſer *noch auf* Landt, *waſs er in ſeinem Hauſs* eſſen *oder* trinckhen *will, das er ſoll umb den* Landtherrn dienen *mit ſeinem* ſchilde. Nobiles a uectigalibus immunes.

§. LVI. *Wob ain* Mann *vor Gericht* Zeüg *will ſein undt ain* unverſprochen *Mann iſt, den ſoll man ſeines* Aydtes *nicht wider treiben, ſchwört er darüber* meines *undt will darnach aber Zeüg ſein, oder Niemandt ſprechen gegen ſeinen* Leib, *oder gegen ſeinen ehren, den ſoll Niemandt recht widertreiben, mit* ſiben *unverſprochen Mannen die ſein* Hauſsgenoſſen, *oder* übergenoſſen *ſein, und ſoll auch die an ſeinen ruckh haben, damit er Ihn widertreiben will.* Teſtis idoneus.

§. LVII. *Undt wan der* Landtsherr *einen* Richter *ſetzt an ſein Statt dem ſoll er jeden Iahr zu* koſt *geben dreyhundert Pfundt, undt ſoll des* Landesherrn Schreiber *an deſs Richters ſeithen ſitzen, undt ſchreiben die* Wandel *undt die Bueſs die da ertheyllt wirdt, undt ſoll der ſchreiber dem Landesherrn fürbringen, undt ſall der* Landesherr *damit thuen, was an ſeinen* Gnaden *iſt, undt ſoll ein yeglichen Richter zu* Neuburg, *zu* Tulln, *undt zue* Mauthern *ain* Schrann*machen, die zehen Pfundt koſt, undt ſoll man den Richter die Pfenning abſchlagen, undt wan der Richter von der Schrann geth, ſo ſoll der Richter die Schrann thuen, wo er will.* Iudicis prouincialis ſalarium.

1130.

LIB. II.
DIPLOMATARIVM
ZWETTALENSE
AB ANNO cIↄ c xxx. AD ANNVM
CIↃ CCC XXVIII.

Est in *Auſtria* inferiore antiquum & celebre MONASTERIVM ZVVETTALENSE, ordinis *Ciſtertienſis*, ab *Hademaro Dynaſta* de CHVEFARN, Auſtriae *miniſteriali*, cum conſenſu CONRADI II. Romanorum Regis & *Leypoldi Bavvariorum Ducis* Anno 1139. fundatum, & ſucceſſu temporis ab aliis dotatum. Ne autem memoria periret eorum, quae *benefactores*, pietatis cauſa ſacrum in hunc locum contulerunt, EBRO *decimus tertius Abbas Zvvettalenſis* anno 1273. electus, & anno 1304. fato functus, ſub LIBRORVM FVNDATIONVM titulo, omnia in unum corpus congesſit & in *membrana* elegantisſimis nonnullis *picturis* exornata, conſcribi fecit. Cujus exemplum OTTO & GEORGIVS *abbates* ſecuti, eundem codicem ad annum usque 1328. continuarunt. Ex hoc praeſtantiſſimo autographo, quae, ad hiſtoriam & antiquitates illorum temporum illuſtrandas, maxime prodeſſe uiſa fuerunt, haec excerpta congesſimus.

EXCERPTA
EX LIBRO FVNDATIONVM
ZWETTALENSIVM.

NVM. I. LIB. I. fol. IIX. pag. 9.

Incipit ORIGINALE PRIVILEGIVM ZVVETTALEN-

1139.

LENSIS *monaſterii, datum a domino Chunrado ſecundo Romanorum rege an.* clↄ c xxxix.

Diploma CVNRADI II. an. 1139.

IN Nomine Sanctę & indiuidue Trinitatis. CHVNRADVS *ſecundus Romanorum rex Auguſtus*, ad honorem conditoris noſtri, cuius diſpoſitione ſubſiſtimus & gubernamur, quieti fidelium debita ſollicitudine prouidentes, ob *ſtatum regni* noſtri ad ſeruitium ſanctę & perpetue uirginis *Marie*, conſentiente, annuente, rogante & una mecum manu ſua tribuente LEVPOLDO BAVARICO *duce* tradidimus predium *Zvvetl* dictum in *Nortica* ſylua ſitum cum his villis &c. cultis & excolendis, vel quicquid eiusdem poſſeſſor predii *Hartmarus* in predicta *Nortica ſylua* poſſedit, quatenus fratres illic ad ſeruitium ſaluatoris noſtri eiusque genitricis rogati ſiue rogandi ſecundum regulam *Sancti* BENEDICTI per hanc noſtre conſtitutionis paginam contutati ſine omni preſumtionis infeſtatione *nullum* unquam habentes ADVOCATVM libere degant & pro nobis & regni noſtri ſtatu ardentius conditorem omnium exorent. Vt autem hec conſtitutio noſtra firma & inconuulſa omni permaneat euo, hanc *chartam* inde ſcribi & *ſigilli* noſtri impresſione ſignari iusſimus. TESTES quoque qui preſentes aderant ſubnotari fecimus, quorum nomina hec ſunt: Embericus *VVürtzburgenſis* epiſcopus, Gebhardus *Argentinenſis* Epiſcopus, Fridericus *Dux* ALSATIE, Hermannus *Marchio de* BADA, Otto *Abbas* SALSEMVS, Vdalricus *Comes* de LENZENBERCH, Manegoldus de VVERDA, Marquardus de GRVENBACH, Waltherus de LIBENHVSEN, & *frater* eius Adelbertus. Schvvickerus, Heinricus, Wernerus.

1139. & alii quam plurimi. SIGNVM *Domini* CHVNRADI Romanorum Regis Secundi, Ego *Arnoldus Cancellarius* vice Domini *Alberti* MOGVNTINI Archiepiſcopi & *Archi Cancellarii* recognoui, Anno Dominice incarnationis *milleſimo centeſimo trigeſimo nono*, indictione tertia, regnante Chunrado Romanorum rege ſecundo, Anno vero regni eius ſecundo, DATA apud *Salſam* in Chriſto feliciter, Amen.

NVM. II. LIB I. fol. XIII. pag. 2.

De origine *nominis de* Chunring.

Cunring, i. e. corona fortium uirorum.

Fertur quod cum multi qui de progenie *Azoni* fuiſſent exorti, multa & diuerſa uocabu a ſunt ſortiti. Quidam enim dicebantur *Treuirenſes* ab antiqua progenie, quidam cognati Marchionis, quidam de *Chuafarn*, quidam de *Berg*, quidam ſic, quidam ſic, ſecundum uerba PSALMISTE: *Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* Statuerunt ergo primores huius gentis, ut omnes qui in Auſtria de *Azoni* progenie qui fuit MARSCHALCVS & PINCERNA AVSTRIAE, ſunt exorti, iuxta ciuitatem *Egenburg* ſtatuto inter eos die & tempore conuenirent. *Tertia* enim pars eiusdem ciuitatis ad eosdem temporis dignoſcitur pertinuiſſe. Quod & factum eſt. Cum autem omnes de illa progenie & multi alii nobiles in *unum congregati* fuiſſent, & de uno nomine obtinendo in terra Auſtrie cogitarent, iuxta eandem ciuitatem elegantem locum pro caſtro conſtruendo ſagatius inuenerunt, ſed cum de nomine huius caſtri, quod ibi fuerat conſtruendum, attentius pertractarent & ſe in *circu-*

circulum iuxta *fundamenta caſtri* equitando rotarent: fertur quod unus eorum ſapientior ceteris omnibus intente audientibus ſic patria voce, hoc eſt Teutonica, ſit exorſus: *Hie habent die* CHVEVEN *dizes Landes an ainem* RING, *davon ſcholl daz Haus heizzen* CHVENRING. Et hanc vocem omnibus adprobantibus & laudantibus unum nomen *Chuenringariorum* usque hodie ſunt adepti. Chuenring namque interpretatur quaſi *corona* aut CIRCVLVS AVDACIVM aut fortium terro huius ſcilicet Auſtrie, in priuilegiis autem & deſcriptionibus Alberonem Nepotem Azonis nomen de Chuenring primitus inuenimus habuiſſe. 1139.

NVM. III eadem pag.

Inſtrumentum acceſſionis Chruempenau coenobio Zwettlenſi an. CIↄ C LVI.

NOtum ſit omnibus tam preſentibus quam futuris, quod nos *fratres Zvvetlenſis* monaſterii conceſſimus *cariſſimo* ac *dulciſſimo* DVCI noſtro LEVPOLDO trecentas marcas argenti puri. Ipſe autem *Dux* eodem anno cum eſſet in *Bauaria* & in extremis ſuis iaceret, apud clauſtrum, *Altha* nomine, pro remedio anime ſue tradidit beatiſſime Dei genitrici *Marie* in *Zvvetl* predium, quod dicitur CHRVEMPENAV cum omnibus pertinentiis ſuis cultis & incultis, pratis, ſiluis, aquis, ſicut ei ab *Anshelmo* patruo videlicet Hatmari fundatoris noſtri primi datum fuerat. Qui videlicet *Anſelmus* predictum predium CHRVEMPENAV ea cauſa *Duci Auſtrie* tradidit, ut quandoque abbatiam ibi conſtrueret, aut poſt obitum

Conceſſio ducis Bau. LEOPOLDI *coenobio Zwettlenſi* 1156.

1156. obitum ſuum pro remedio utrorumque animarum alicui clauſtro daret. Quòd & *Dux* deuote compleuit, delegauitque in manus *Alberti* cognati eius de Berg abſque omni contradictione & conditione, ad delegandum ſuper Altare ſanctæ Mariæ Virginis in *Zvvetl*; quod & factum eſt circa annum Domini *milleſimum centeſimum quinquageſimum ſextum*, coram teſtibus ſubnotatis, quorum nomina ſunt haec: Leupoldus Comes de BLEYEN, Hermannus Comes de STAYN, Vlricus de VVILHERING, Wichardus de STRANESTORF, Albero de CHVENRING, Hainricus de ZEBING, Hainricus de GVNDRAMSTORF, Heinricus de MYSTELBACH. Hugo de AYGEN. Albero de PVRCHHARSTORFF. Poppo de VVINCHEL, Otto de STAYN, Gerungus de PHFAFSTETTEN, & alii multi.

NVM. IV. LIB. I. fol. XIV. pag. 2.

Teſtes Pataníenſis diplomatis 1160. CHVNRADVS *Patauienſis* eccleſie epiſcopus fundationem eccleſie in Zizerſtorff ab Alberone de Chuenring conſtructe diplomate ſuo anni 1160. confirmauit, adductis teſtibus, ex Laicis ſequentibus:

Odalricus de GERENKKE, Babo de SLVNIZE, Wernhere de VVEIMESTORF, Erneſt de TRVENE, Erchebertus de GYRS, Hainricus & frater eius GERVNKVS & Adelbertus de PHFAFSTETTEN, Manegoldus & Otto de LEVBES, Irenfridus de HAIMENBVRG, Otto de LEVVESDORF & filius eius Chunradus, Ortolfus de VVINCLEN, Odalric de BORREHEIN.

NVM. V. LIB. I. fol. XV.

Dominus Henricus de ZEBING *dedit nobis unam*

1160.

unam curiam in Werd, que nunc Hedreiſtorf dicitur:

Laborauit etiam idem induſtrius et nobilis uir Albero de CHVENRING *quomodo he ſue donationes et aliorum dominorum per priuilegium ducis Auſtrie confirmarentur* Zvvettlenſi *monaſterio, quod et factum eſt; unum eſt tale priuilegium, ab eodem duce meruit obtinere.*

IN nomine ſancte & indiuidue Trinitatis. HEINRICVS *Dei gratia Dux Auſtrie*, preſentibus & futuris in poſterum. Preſentia deſpicere & celeſtia appetere, Chriſtianorum principum deuotio diuine protectioni ſe tanto efficacius commendat, quando pro defenſione eccleſiaſticarum actionum ſtudioſius inuigilat. Decet ergo nos ſpiritalibus uiris in ſuis cauſis clementer asſiſtere, & posſesſiones eorum, prout indiguerint, *tuitioni* noſtre benigne ſubiicere. Quapropter notum ſit omnibus Chriſti fidelibus tam preſentibus, quam futuris, quod dilectus *miniſterialis* noſter, videlicet Dominus *Albero de* CHVENRINGE, pro ſalute dominorum ſuorum & pro *remedio anime ſue* & dilecte *coniugis* Domine *Elyzabeth* predium ſuum, quod ſitum eſt ALBERN noſtra permisſione coenobio Sancte Marie in Zvvetl tam noſtra, quam *propria manu* legitime delegauit tam in ſyluis & paſcuis, quam in agris cultis & incultis. In *Haslarn* curiam ex integro, cetera uero que ibidem posſedit ſiue in agris & in ſyluis & paſcuis diuiſit, & medium dicto monaſterio donauit cum duabus uineis poſitis iuxta *Thalarn* & duobus *allodiis* in *Chambarn*. Sed & alia quecunque

Henr. dux Auſtriae an. 1171. confirmat donationes, concambii iure factas, Zwettlenſibus coenobitis.

1171. que *miniſteriales* noſtri, ſeu quelibet perſone prefato monaſterio libera largitione delegauerunt, preſenti pagine ſubſcribi iusſimus. Dominus Albertus de MINNENBACH tam noſtra *donatione*, quam *auctoritate* eidem coenobio predium ſuum in ALBERN canonice in *concambio* contradidit. Hervvordus de GORSEN predium ſuum in NITZEN cum vinea ſua in *Leuthacher*, RVdolfus STVBECH predium ſuum. in LIMFINDORF. Erchenbertus de GORSE quinque allodia in ZIGAISTORF pratum, ſyluam, curtim, molendinum. Otto de PVRCHARTSTORF duo allodia *Vgelſinberg*. Herbordus de RVSPACH unum in *Zegendorf*, Pilgermus de CHADOVVE, tria in *Raxign*. Mainhardus de RAVNA duo in *Manegols*. Heinricus de ZEBING curiam in *VlVerd*. Heinricus de *Chyur* in Wirnbach. Comes Fridericus de VVILDPERECH curiam in *Haizendorf*. Wolfgerus Comes de STAYN tria allodia ſua in *Niuſidel* iuxta *Plauſluden*, cum curti una. Comes Chunradus de RACZE predium ſuum in *Munchesruten*; Heinricus de PVCHPERCH in *Iſenhartſtorf*. *Nize* de GLOGNIZ uineam unam in *Legenfelde*. *Truthlip* uineam unam in *Marquartſtorf*. Nos quoque prenominato monaſterio allodium unum in POLAN cum poſſeſſoribus ſuis in *concambio* delegauimus. Veruntamen, ut hec tam *legitima donatio* de cetero in poſterum rata & inconuulſa permaneat, preſentem paginam *ſigilli noſtri* impresſione ſignari iusſimus, ANNO ab incarnatione Domini 1171. *Indictione* quar-

TESTES. ta. TESTES vero huius actionis ſubſcripti ſunt. Albero de KHVENRING, Erchenbertus de GORSE, Otto de CVBATSPVRCH, Heinricus de PLABENICH, Raporo de SCHONENBERCH, Heinricus

cus CAN S. Albertus de HORN cum filio Alberto Albertus de PHFAFSTETTIN cum fratre ſuo Gerungo. Waltherus de MISSOVVE cum fratre ſuo Gundolfo et Elſe et Ottone. Goto de MAIENDORF Chunradus de RIETE, Chunradus de HVSLYTTEN, Rudolfus STVBECH; GOSVVIN de GVTTENBERCH. Rudigerus de CHRVNENBACH, Otto de GOTTENSPRVNNE, Heinricus de GVMPENDORFF. 1171.

NVM. VI. LIB. I. fol. XVI. pag. 2.

Donatio Cuenringii Zwettlenſibus. Cum liberorum et coniugis conſenſu adiecta caeſaris *et principis* territorialis *chronologia.*

Charta donationis CHVENRINGII *factaZwettlenſibus* 1208.

IN *nomine ſancte trinitatis et indiuidue unitatis.* Ne ea que domino inſpirante rationabiliter et piè ſunt patrata, *temporis* diuturno *fluxu* poſterorum memorie damnoſe tollantur, preſentis ſcripti priuilegiali monumento notitie omnium Chriſti fidelium tam preſentium quam futurorum commendare oportet, quod ego *Hatmarus de* CHVENRINGEN pro ſalute *parentum* meorum meaque et *uxoris* mee ac *liberorum* meorum, eccleſie ſancte Dei genetricis *Marie* in ZVVETL in uſum fratrum Deo inibi ſeruientium contuli predia que ſubſcripta ſunt etc. Igitur cuncta hec que hoc ſcripto ſunt expreſſa, memorato coenobio Zvvetl ea ratione, qua predictum eſt, de'egaui et *annuente uxore mea Offemia, conſentientibus* et *liberis meis* et in eisdem prediis proprietati, aduocatie et omni iuri ſuo

Conſenſus uxoris et liberorum neceſſarius in tum alienа-

1208. *tori fundorum auctorum.* in *manu* domini Marquardi abbatis de ZVVETL in Witra *abrenunciantibus*, Alberone videlicet, cuius tunc celebrandas *nuptias*, et Hatmaro atque Heinrico nec non et unica filia mea *Giſela*, quam eodem die maritali thoro copulabam, ſponſo quoque eius dompno Vlrico cum ipſa et pro ipſa aſſenſum prebente ſolempniter con-

TESTES. firmaui coram TESTIBVS quorum nomina ſunt hec: Vlricus de VALCKENBERCH, Cholo de STEYNCE et Otto frater eius, Ipſe ego Hatemarus de CHVNRINGE et filii mei Albero, Hatmarus et Heinricus. Wichardus de ZEBINGE, Otto de HEIDENRICHESTEIN, et Wolfhartus filius eius. Cholo de TRVHSEN, et Cholo filius eius. Otto TVRSE. Hadmarus de BOVMGARTEN, et Rudolfus frater eius. Kalhohus de GNANNENDORF. Hertnidus de ORTE iunior. Ortliebus de VVINCHEL. Heindenricus de RASCHENLOCH

Acta. et multi alii honeſti viri. ACTA ſunt hec in *VWitra* anno dominice incarnationis 1208. quarto idus Nouembris; OTTONE *quarto tenente* imperium, Manegoldo Patauienſi epiſcopo, LIVPOLDO SECVNDO *Auſtrie Styrieque* duce exiſtente.

Anni Ottonis IV, Leopold. II. Auſtr. duc.

NVM. VII. LIB. I. fol. XIIX. pag. 2.

In priuilegio LEOPOLDI *ducis Auſtrie monaſterio Zwetal conceſſo ſequentes teſtes adducuntur*:

Teſtes an. 1188. Auſtriae nobilium. CHunradus comes de PILSTAINE, Hainricus comes de HARDEKKE, Echkebertus de PERNECKE. Otto de RECHPERCH. Fridericus Aduocatus de BERGE. Charſio de AYNCINESBACH. Irinenfridus de GNONENDORF. Vlricus de STORZE, Wichardus dapifer de SEEVELDE. Hadmarus

1188.

rus de CHVENRINGE. Orhlietus de VVINCHEL. Wiepoto de RIETENPVRCH. Hartungus de CHIOVVE et frater eius Otto. Nizo de GLOKONIZE. Otto de PVECHBERGE. Hugo de OTTENSTAINE. *Acta* ſunt hec dominice incarnationis anno 1188 indictione ſexta, pridie nonas Martii, in *Chremſa*, in eccleſia ſancti Viti martyris feliciter, amen. *Actum.*

NVM. VIII. LIB. I. fol. XIX.

Donatio Leopoldi Auſtriae ducis Zvvettlenſibus.

NOtum fit omnibus Chriſti fidelibus tam preſentibus quam futuris: Qualiter LEVPOLDVS dux AVSTRIE ex diuina inſpiratione ammonitus poſt mortem matris ſue *nobilis duciſſe* nomine *Theodore* tradidit grangiam ſcilicet *Raëtſen* adiacente villa Rudmares, poteſtatiua manu ſancte Dei genitrici Marie in ZVVETEL omnibusque inibi in *lege Dei* die noctuque permanentibus, inſpectis eorum priuilegiis pro remedio anime patris ſui pie memorie Heinrici ducis. DATA ſunt hec in manus illuſtrium virorum ſpiritalium Henrici abbatis de S. cruce, *Rudigeri* abbatis de Zvvetl, Wernheri prepoſiti de Nevvnburch. Huius traditionis TESTES ſunt hi: Albero de CHVENRING, Otto de PVRCHARTESTORFF. Hadmarus de CHVENRING, Leupoldus *pincerna* de MOLANSTORFF. Odalricus DAPIFER iunior. Albero & frater ſuus Mainhardus de TRIBANESVVINCHEL.

Charta donationis Leopoldi Auſtr. D.

Datum.

Teſtes.

1201.

NVM. IX. LIB. I. fol. XIX. pag. 2.

Immunitas Zwettlenſium ab alia ADVOCATIA *poſt Auſtriacam* AN. CIↃ CC I.

Charta LEOPOLDI *Auſtr. D.* 1201. *aduocati Zwettlenſi.*

IN nomine ſancte et indiuidue trinitatis, LEVPOLDVS Dei gratia dux AVSTRIE et STYRIE, uniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem in perpetuum etc. Clauſtrum igitur in Zvvetl, quod omnimodis *defenſare* intendimus ratione fundationis *progenitorum* noſtrorum in omnibus reditibus ſuis iam collatis et adhuc conferendis, tantummodo noſtro PATROCINATVI reſeruamus, nec uolumus, quod aliquis occaſione bonorum a ſe eidem clauſtro collatorum uel alia aliqua occaſione ſpecialem aduerſus idem clauſtrum ſibi uendicare preſumat *aduocatiam.* Inſuper uniuerſa ſupra dicto cenobio a *miniſterialibus* noſtris donata ſibi priuilegii preſentis indicio confirmamus et ſtabilimus, omnibusque noſtris miniſterialibus in conferendis rebus ſuis ſepe dicto clauſtro licentiam damus atque libertatem, preterea ſiluam iuxta *Chrems*, et in eadem uilla, ius quod in uulgari dicitur Burg-Recht et in *Polan* quatuor *manſus*, et in *Otten* tres *uiros cenſuales*, Erneſtonem, Chunradum, Rumhardum, que Hadmarus de *Chunring* eidem clauſtro dederat; et ſicut nobis uidebatur, de iure dare non poterat; nos eidem iuſte perfecte donamus, utque maiorem habeat firmitudinem, in his que ſibi miniſteriales noſtri contulerunt, ea in preſenti pagina exprimi iuſſimus. Hademarus de Chunringen contulit uillam

Confirmatio donatorum feudorum.

Burgrecht.

Viri cenſuales.

lam *Otten*, et *Chaltenbrunne* et uineam in *Chrems*, 1201.
et manſum in *Leubs*, et manſum in *VVitrahh*.
In *Koppenſteine* duas manſus. In *Taicendorf* ſeptem manſus. Giſla de *Sunnenbergh* octo manſus et dimidiam cum molendino in *Orſarn*. Nitzo de *Glokeniz* duas manſus cum tribus areis. Ortvvinus de Sto. Iohanne in Stokeſtal curiam villicariam in *Puecbe* et partem ſiluae cum duabus uineis. Giſla de *Gors* quatuor manſus in *Hepſengeſchvvente*. Vlricus de *Kirchperch* quinque manſus in *VVarmundes*. Giſla uxor Azonis duas manſus. Otto de Myſtelbach in Hecemanneſtorf unam manſum. Wolfkerus de *Egenburg* ibidem unam manſum, et in *Erchenbrechteſtorf* unam manſum, Chunradus de *Kampe* duas manſus, Azo vineam iuxta fluuium *Chremis* etc.

Vt autem hec noſtra donatio et uniuerſa que perſepe dicto clauſtro preſenti pagine commendauimus, in perpetuum tam apud preſentes quam apud poſteros rata perſeuerent, ipſam ſcribi ſigillique noſtri impresſione roborari ſubſcriptioneque teſtium, quorum nomina ſunt hec, muniri iusſimus. *Teſtes.* *VViſinto* prepoſitus de S. *Georgio*, capellani. Chunradus *plebanus* de Ruspach, Heinricus *plebanus* de *Grize*, Dietmarus *plebanus* de Reze, Comes Fridericus de *Palſteine*, dominus Vlricus de *Berneckke* miniſteriales. Dietricus de *Liechtenſtain*, Rudolfus de *Pottendorf*. Pilgrinus de *Steuze*, Ortolfus de *Ronnenberch*, Albero de *Tunchenſtein*, Leupoldus *pincerna* et frater ſuus. Hugo de *Mollenſtorf*. Chunradus de *Pigarten* et frater ſuus Eberhardus, DATVM in ZVVETL, per manus Vlrici *notarii* *Datum.*

1201. 1213. *tarii* anno incarnationis dominice 1201. Indictione quarta, quinto calendas Ianuarii.

NVM. X. LIB. I. fol. XX.

Confirmatio ducis LEVPOLDI *ſuper poſſeſſionibus monaſterii et hoſpitalis in Zwetl* AN. CIↃ CC XIII.

Charta LEOPOLDI *firmatoria donationum Zwettlenſibus* 1213.

IN *nomine ſancte et indiuidue trinitatis*. LEVPOLDVS Dei gratia dux AVSTRIE, STYRIE, uniuerſis Chriſti fidelibus preſentis et future generationis in perpetuum etc. Quapropter ego *Leupoldus Auſtrie Styrieque dux fidelis* noſtri Hadmari de *Chuenringen* deuotionem laudans, approbo ratificoque deuotionem factam ab eo ſancte Dei genitrici Marie et cenobio *Zvvetl*, ita, ut quecunque eidem uenerabili loco contulit, tuta ei firmaque in perpetuum noſtra authoritate permaneant. Contulit autem predia, que ſubſcripta ſunt, annuente ſcilicet Offmia *coniuge ſua* nec non et *filiis ſuis*, *Alberone* uidelicet, *Hadmaro* atque *Heinrico*, *filiaque* ſua Giſela, et Vlrico genero, . in eisdem prediis proprietati, *aduocatie* et uniuerſo iuri ſuo in *VVitra* et in die nuptiarum memorati Alberonis ac iam dicte *Gule* abrenunciantibus, et in manum Marquardi abbatis de Zvvetl conſignantibus. Predia autem ſunt hec etc. Vt igitur cuncta hec tam uſibus fratrum Deo in *Zvvetl* ſeruientium, quam ſuſtentationi *triginta pauperum* perpetuo iure deſeruiant; per preſentes hanc paginam *ſigilli* noſtri impreſſione munitam omnia ſepe dicto cenobio Zvvetl ex ipſius Hadmari petitione

Conſenſus liberorum.

ne ſtatuo atque confirmo. TESTES vero tam donationis Hadmari, quam LIBERORVM *eius* ABRENVNCIATIONIS hi ſunt: Kolo de *Sleunze*, et Otto frater eius. Vlricus de *Valchenberch*, Hadmarus de *Chunringen* et filii eius. Albero et *Hadmarus* et Heinricus. Wichardus de *Zebingen*. Otto de *Heinderichenſtein*, et Wolfhardus filius eius. Cholo de *Trubſen* et Kolo filius eius. Rapoto de *Stonenberch*. Otto *Tiurſe*. Rapoto de *Schiltarn* et Otto filius eius. Hadmarus de *Boumgarten* et Kadoldus frater eius. Kalhohus de *Gnanendorf*, Hertnitus de *Orte* iunior; Ortlieb de *VVinchel*. Heindericus de *Raſchenloch*. TESTES autem huius noſtre CONFIRMATIONIS ſunt hi: Vlricus comes de *Clamme*, Vlricus comes de *Peilſtein*. Vlricus de *Perhlarn*. Cholo de *VVeſſenberch*, Heinricus de *Zebingen*. Cholo et Gotfridus de *Trubſen*. Heinricus de *Striuveſen*. Heinricus de *Perne*. Vlricus Struno et alii quam plures. Data in EVERDINGEN, cum eſſemus cum exercitu noſtro in procinctu itineris uerſus *Granis aquis*, per manum Heinrici tunc notarii, plebani de *Retze*, anno dominice incarnationis 1213.

1213. Teſtes donationis. Teſtes confirmationis. Datum. Dux in procinctu.

NVM. XI. LIB. I. fol. XXI. pag. 2.

Permutatio feudi Paſſauienſis cum decimis.

IN *nomine ſancte & indiuidue Trinitatis.* VVOLFGERVS *Dei gratia Patauienſis epiſcopus* omnibus Chriſti fidelibus perpetuam in Chriſto ſalutem etc. Itaque reſidente in cathedra beatiſſimo Papa *Celeſtino* et regnante glorioſiſſimo

Charta epiſcopi PATAVIENSIS *de concambio.*

 impe-

1206. imperatore *Henrico*, caritatis debito provocati & petentium deſideriis inducti, uillam que dicitur *Sprezz* cum omnibus appendiciis ſuis in *concambio* recepimus a duce *Auſtrie Leupoldo*, pro decimis uille que dicitur *Rutmares*, que *a nobis nomine feudi* tenebat. Huius rei TESTES Maingoldus prepoſitus de *Munſtuor*, Sichardus frater noſter prepoſitus ſancti *Hippoliti*, Chunradus de *Marpurch*. Vlricus notarius. De laicis. Chrafft de *Slönz*. Otto de *Ramisberch*, Gundakorus de *Stier*. Pilgrinus de *Puchaim*. Henricus de *Adelnvvang*. Otto de *Zeizenmure*. Arnold de *Wartinburch*. Vlricus de *Cronenburch*. Chalhohus Marſcarcus. Dietricus de *VVerdan*.

Auſtriae D. feudum tenet ab epiſcopo.

NVM. XII. LIB. I. fol. XXII. pag. I.

Confirmatio et donatio, facta Zuvettlenſi altari.

Charta ducis de Medelich firmatoria donationum. 1106.

NOtum eſſe uolumus uniuerſis Chriſti fidelibus, tam preſentibus quam futuris, qualiter ego Dux HENRICVS *de* MEDELICH predium quoddam in *Gunderamſtorf*, quod Hadmarus de *Chunringen* a *miniſteriali* noſtro Ortolfo nomine noſtro pio aſſenſu et auxilio cum omnibus, que inibi ſui iuris erant, emit, larga manu tam ob dilectionem ipſius *Hadmari*, quam ob remedium *anime noſtre* ſuper altare beate Marie in *Zuvetl* delegauimus. Et ut hec liberalis noſtra donatio in perpetuum firmior habeatur, ſigili noſtri impreſſione munire decrevimus, & huius rei teſtes ſubſcribi fecimus. Heinricus et Chunradus de *Schonenovve*; Wichardus et frater eius. Vdalricus de *Gadern*; Sifridus

Teſtes.

mar-

1206, 1229.

marſcalcus. Rudigerus de *Manneſvverde.* Heinricus de *Manneſvverde.* Liupoltus frater eius. Vdelricus *Chrothel* et *Medlich.* Ortolfus CELLERARIVS *Ducis* de Nubendorf. Wernhardus. Chunradus et Otto fratres de *Gundramſtorf.* Ortolfus Horrer et Marquardus *Madech.* Vlricus *Chirchaimer.* Albero iudex et filius eius Hugo de *Gundramſtorf.* Chunradus Hoete de Baden. Kudvvinus de *Gnnuarn.* Drotliebus de *Lioberſtorf.* ACTVM et datum in Medlico anno Domini 1206. In purificatione Beate Marie. *Actum.*

NVM. XIII. LIB. I. fol. XXII.

Donatio curiae et iuris urbani in Mangolts Zvvetlenſibus, cIↄ CC XXIX.

IN *nomine ſancte et indiuidue Trinitatis*, LEVPOLDVS *Dux* AVSTRIE et STYRIE uniuerſis Chriſti fidelibus preſentibus et futuris ſalutem in perpetuum etc. Notum eſſe uolumus, quod Dominus Marquardus, Abbas de *Zvvetl* per *manum noſtram curiam* quandam in *Mangolts* cum *iure urbano* a Domino Chunrado de *Roſinberch* totam libere et preciſe comparauit, *filio* ſuo Chunrado huius curie venditionem *approbante.* Ne igitur aliquis temeritatis occurſus huius emtionis firmitatem irritare preſumat, preſentem chartam ſigilli noſtri impreſſione iuſſimus inſigniri. Acta autem ſunt hec in Chrems anno dominice incarnationis 1229. decimo quarto calendas Ianuarii, preſentibus his, quorum nomina preſenti charte curauimus annotare, que *Charta Leopoldi D. Auſtr.* 1229. *ius urbanum.* *conſenſus filii.* *Acta.*

1229. *Teſtes.* ſunt hec: *Fridericus* iunior *Dux*. Hadmarus de *Chunring*. Heinricus de *Chunringen*. Albero de *Valchenberch*. Hugo de *Raſtenberch*. Albero de *Schvvarzenovve*, et filius eius Pilgrinus. Heinricus de *Tribansvvinchel*. Rutgerus de *Anſchovve*. Liupoldus *pincerna*. Chunradus de *Stritvveſen*, et frater ſuus Eckenbertus de *Scouvekche*. Rudegerus de *Gruminbach*, & frater ſuus Heinricus. Chunradus de *Meritndorf*. Wichardus de *Amſteine*. Otto de *Pitten*. Vlricus de *Chinberch*.

NVM. XIV. LIB. I. fol. XXV. pag. I.

Matricula quorundam donatorum.

Nomina donatorum Zwettlenſium. NOtandum eſt, quod quotquot temporibus Domini Hadmari de *Chunring ſecundi* fundatoris noſtri monaſterio noſtro datum eſt in diſtrictu *VVitrenſi* ſiue a *nobilibus* vel a *militibus* ſeu *famulis ſuis* quocunque nomine cenſeantur, idem Dominus Hadmarus nobis ea confirmauit, & cum eis dedit. Fuerunt enim quidam *nobiles* in diſtrictu *VVitrenſi reſidentes*, et predicto domino Hadmaro *adherentes*, et ei *ſeruientes*, qui noſtro monaſterio benefecerunt et ob ſalutem animarum nobis diuerſos reditus contulerunt, ſicut domini de *Sazze*. Quidam de *Roſenovve*. Quidam de *Rykkers*, quidam de *Gueténberch*, dicti *Tehler*. Quidam nobiles dicti *Mazzolder*. Quidam dicti de *VVaſen*. Quidam de *Luensnitz*. Quidam ſic, quidam ſic etc.

NVM. XV.

1254.

NVM. XV. LIB. II. fol. XXX. p. 1.

Renunciatio aduocatiae litigioſae, facta Zvvettlenſibus an. clɔ cc LIV.

OTTO et CHVNRADVS *Dei gratia comites* de BLEYEN omnibus hoc ſcriptum intuentibus ſalutem. Nouerint ſinguli et uniuerſi preſentes et futuri, quod nos ob remedium animarum patris noſtri *Chunradi* et *patrui* noſtri *comitis Liutoldi* felicis memorie, nec non in remiſſionem noſtrorum peccaminum et noſtre ſalutis primum ob reverentiam beate uirginis Marie cenobii in ZVVETL, a lite et dubio *advocatie* ville que zvvetlern nuncupatur, bona ceſſimus voluntate. Hoc videlicet excepto, ut *ſolito iudicio* ſubiaceant, ut exprimemus etc. Teſtes ſunt Dominus Luitfridus plebanus de *Rachs* &c. Arnoldus in *Doberenſperge* plebanus. Milites noſtri Heinricus *Cycada.* Liutvvinus de *Frimnſpergh.* Wolframus de *Meilerſpach.* Otto dictus *Zendlo.* Leupo tus cognomento DVX *de Rachs.* Gotfriedus, Hermannus, Albero, fratres de *Graſovv.* Vlricus Notarius de *Rachs*, et alii quam plures. ACTA ſunt hec anno Domini 1254. Data in Hardek, per manum Chymonis, curie noſtre notarii, decimo quinto calendas Ianuarii.

Charta comitum de Bleyen an. 1254.

Acta.

NVM. XVI. EX CHARTVLARIO.

Nouerint autem preſentes et poſteri, quod Dominus Sifridus plebanus Zvvetlenſis parochie uillam in Radenreut *apud quosdam nobiles emtione rationabili comparauit, monaſterioque Zvvetlenſi per manum* FRIDERICI *ducis et domini Car-*

1240. *niolae eandem villam* donauit. *Super qua donatione illuſtris idem dux* Auſtriae FRIDERICVS *talem confirmationis literam eidem monaſterio noſcitur porrexiſſe an.* CIↃCCXL.

Diploma Frid. Duc. Auſtr. donationis 1240. *Carniolae dominus tum, non dux.*

FRIDERICVS *Dei gratia dux* AVSTRIE *et* STYRIE *et Dominus* CARNIOLE, omnibus hanc literam inſpecturis ſalutem. Tenore preſentium innoteſcimus uniuerſis, quod pro remedio anime noſtre predium noſtrum in *Radenreute* cum omnibus attinentiis *donauimus* eccleſie beate uirginis in *Zvvetl* iure proprietatis et titulo perpetualiter posſidendum. Ab eodem predio cedentibus uoluntarie comite Chunrado de *Hardekke* et Alberone de *Svvarzenovve*, quod ipſi *iure pheodi* poſſidebant, *(iure pheodi.)* comes quidem Chunradus a nobis, Albero vero de *Svvarzenovve* ab eodem comite receperat et habebat. In huius donationis et cesſionis certitudinem preſentem chartam eccleſie memorate exhibemus, *ſigillorum* noſtrorum munimine roboratam.

Teſtes. TESTIBVS qui aderant ſubnotatis: Comes Chunradus de *Hardekke*. Anshalmus nobilis de *Iuſtinge*. Dietmarus nobilis de *Pottenſtain*. Heinricus de *Seevelde*. Hermannus de *Chranchperch*. Albero de *Svvarzenovve*. Heinricus de *Zekingen*, et alii quam plures.

Acta. ACTA ſunt hec in caſtro noſtro *Starkenberch*, anno ab incarnatione Domini 1240. menſe Februario, undecimo calendas Martii.

NVM.

1255.

ɴᴠᴍ. XVII. ʟɪʙ. II. fol. XXXII. pag. 2.

Donatio pro remedio animae ſucceſſorum cIↄ cc ʟᴠ.

EGo Margaretha de ᴢᴇʙɪɴɢᴇ. Omnibus preſens ſcriptum inſpecturis ſalutem in Domino. Tenore preſentium proteſtor, quod pro remedio *anime mee, progenitorum* ac *ſucceſſorum meorum* contuli eccleſie in Zvvetl unam aream in loco qui vocatur *Magerboue* iuxta *Hedereychſtorff*, ſoluentem 15. denarios, ut mihi omnibusque meis parenribus pro eleemoſyna reputetur. In cuius rei ᴛᴇsᴛɪᴍᴏɴɪᴠᴍ preſentem cedulam meo ſigillo feci roborari. Huius rei teſtes ſunt: Heinricus miles de *Ringelinſtorf*. Neytzo miles de *Cloubendorf*; Kadolfus et *Hayſtalt* et alii ſerui mei frater Leo et frater Bertholdus in *Hedreichſtorf*. ᴀᴄᴛᴠᴍ anno Domini 1255.

Margaretae donatio 1255.

Teſtes.

Actum.

ɴᴠᴍ. XIIX. ʟɪʙ. II. fol. eodem.

Semidonatio *Alberonis de* Veldsberg *dapiferi, facta cum conſenſu matris, uxoris, puerorum Zvvettlenſibus an.* cIↄ cc ʟɪx.

NE geſtarum rerum memoria proceſſu temporis euaneſcat, aut pereat, diſcretorum uirorum prudentia eas ſolet per literas eternare. Cognoſcant ergo tam preſentes quam futuri, preſentem paginam inſpecturi, quod nos ᴀʟʙᴇʀᴏ *dapifer de Veldſperch* cum conſenſu *matris* noſtre Agnetis et Giſel *uxoris* noſtre, nec non de *uoluntate puerorum noſtrorum*, quandam *ſiluam* noſtram iuxta *Leubs* ſitam, et paſcua ibidem decimasque, quas ibi habuimus, cum omni iure noſtro

Charta mixti contractus uenditi et donati 1259.

1259.
1249. noſtro, ob reuerentiam et honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti et memoriam piiſſime genitricis eius, nec non pro *aliquantula pecunia* cenobio in Zvvetl contulimus perpetuo poſſidendam. Et ne ſuper huiusmodi *collatione* et *uenditione* aliqua in poſterum ſuboriri poſſit *calumpnia*, literas preſentes ſcribi iusſimus, quas

Teſtes. *ſigilli* noſtri munimine roboramus. Huius utique rei TESTES ſunt dominus Albero de *Chuenring* et dominus Heinricus frater ſuus, domnus Hadmarus *Valchenberch* et Raputo frater ſuus, miniſteriales. Otto de *Schretinperge*. Rupertus de *Sigpach*. Hertingus; Otto de *Veldſperch*, milites, et alii quam plures, qui huic intererant bono facto. Acta ſunt hec anno Domini 1259.

Datum. DATA ſunt per manum dicti notarii in Haimburh. Octauo kalendas Nouembris.

NVM. XIX. LIB. II. ſol. XXXIIX. pag. 2. col. 4.

Priuilegium de transuectione ſalis *per terras Auſtriacas 1249.*

HERMANNVS D. A. marchio de Baden 1249. NOS HERMANNVS *Dei gratia dux Auſtrie et Styrie et Marchie de Baden.* Huius ſcripti teſtimonio ſcire uolumus uniuerſos, quod abbati et conuentui in *Zvvetl* indulſimus de gratia ſpeciali, ut duo talenta *ſalis* maioris ligaminis transducant in Danubio per terre noſtre diſtrictum etc.

Teſtes. TESTES ſunt etc. Rapoto de *Valchenberch*, Dietricus *Stuhſo*, Vlricus de *Habeſpach*, Heinricus *Brenzzel*, Otto *Camerarius* de Walchuns-Kirchen, Otto de *Leuzze* et alii

Datum. quam plures. DATVM anno Domini 1249. XI. Calendas Octobris in ciuitate Wiennenſi.

NVM. XX.

1278.

NVM. XX. LIB. II. fol. XXXIX. p. 1.

Eleemoſyna fratribus domus Teutonicae adſignata clↄ CC LXXIIX.

NOs *Euſemia* de CHVENRING relicta nobilis uiri Rudolphi de *Potendorf*, Heinricus dictus *Canis*, Cunradus et Siboto fratres filii predictorum, dicti etiam de *Potendorf*, Otto de *Berchtolſtorf* et Otto de *Liechtenſtain* nomine *noſtro* et *uxorum* noſtrarum Euſemie et Alheidis. Notum eſſe volumus uniuerſis preſentium notitiam habituris, quod a uenerabili et religioſo Ebrone abbate et conuentu monaſterii *Zwetlenſis* mutuo accepimus *centum libras* denariorum Wiennenſium, quos in eleemoſynam fratrum domus *Teutonice* impendimus etc. TESTES autem huius rei et facti ſunt, dominus Kalhohus et dominus Kinbertus fratres de *Eberſtorf*, et alii quam plures digni. *Acta* ſunt hec et data Wienne, anno Domini 1278 indictione ſexta quarto Idus Decembris.

Charta de Chuenring et Potendorf. *Teſtes.* *Actum.*

NVM. XXI. LIB. II. fol. XXXIX. pag. 2.

Stipulatio de non alienando ius patronatus cœnobii Zwettlenſis, an. clↄ CC LXXIIX.

IN nomine ſancte et indiuidue Trinitatis, Amen. Ne ea que geruntur ſub tempore, cum tempore pariter elabantur, neceſſe eſt ea ſcripturarum teſtimonio perennari. Hinc eſt, quod nos *Euſemia* de CHVNRINGE relicta nobilis uiri Rudolfi de *Potendorf*, et nos Heinricus dictus *Canis*, Chunradus et Siboto, fratres etiam dicti de *Potendorf* liberi predictorum tenore preſentium permittimus et per ſolemnem *ſtipulationem*, fide data uice *ſacramenti* nos ac noſtros ſucceſſores

Charta matris cum conſenſu liberorum de non alienando 1278.

in

1278. in integrum uenerabili in Chriſto patri Ebroni abbati ac fratribus monaſterii *Zwetlenſis* obligauimus, quod nec per nos nec noſtros ſucceſſores, quantum cauere poterimus, aliqua uia alienatio iuris *patronatus* eccleſie de *Zwetl* aliquibus religioſis vel etiam quibuscunque, quod in dampnum dicti monaſterii poſſit uergere, uel grauamen, uel eorum priuilegia violare &c. In cuius rei memoriam preſentes damus literas noſtrorum ſigillorum munimine firmiter roboratas. Et nos Otto de *Perchtolſtorf* ac Otto de *Liechtenſtain* noſtro nomine et *uxorum noſtrarum*, uidelicet *Eufemie* et *Alheidis* et heredum noſtrorum utriusque ſexus ratificamus cuncta ſupra dicta, et noſtris ſigillis roboramus. *Acta* et data ſunt hec *Wienne* anno Domini 1278. Indictione ſexta quarto Idus Decembris.

Sigilla fœminarum.

Actum.

NVM. XXII. LIB. II. fol. XLI. pag. 2.

Diploma Ottokari R. Boh. qua Auſtriae ducis de confirmatione Zuvettlenſium iurium anno CIƆCCLXXIV.

Ottocari charta plenioris numeri Auſtriacorum titulorum. 1274.

OTTOKARVS *Dei gratia Bohemie Rex, Dux Auſtrie, Stirie, et Karinthie, marchio Morauie, Domnus Carniole, Marchie, Egre ac Portus Naonis etc.* Quod nos attendentes quam pium et quam honeſtum ſit, ſuum recognoſcere creatorem, et religioſorum precibus, quas nobis pro ipſorum ſuſtentatione porrigunt, inclinari, conſiderantes quod uiri religioſi, uenerabilis abbas* et conuentus monaſterii de *Zwetl* in ſuis conantur actibus Domino complacere etc. DATVM *Wienne* per manum magiſtri Vlrici noſtri protonotarii, anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto in inuentione ſancte

Datum.

1274. 1267.

ſancte crucis. TESTES huius ſunt Burchardus *marſcalcus* regni Bohemie, et *capitaneus* Anaſi. Heinricus iunior de *VVidra*, *marſcalcus* Auſtrie. Leutoldus de *Tyrnſtayn*, Stephanus de *Miſſovve*. Reinbertus et Hadmarus de *Schonnberch*. Chunradus et Irnfridus de *Pucchberch* fratres. Heinricus, Chunradus, Siboto, fratres de *Potendorf*, et alii quam plures. *ante teſtes.*

Idem etiam dominus *Ottocharus* ſuper *libertate* hominum noſtrorum in Auſtria et precipue in *Egenburch*, et in *Chremſa*, priuilegium ſuum nobis contulit in hec verba: *Eiuſdem Regis Boh. aliud priuilegium 1267.*

OTTOCARVS, Dei Gratia Bohemie rex, dux Auſtrie et Stirie, ac marchio Moravie, omnibus judicibus et officialibus ſuis per Auſtriam conſtitutis gratiam ſuam et omne bonum etc. *Titulus.* TESTIBVS qui aderant ſubnotatis, qui ſunt Hartlibus *camerarius* Morauie; Znaco *dapifer*. Nezabitz *pincerna*. Vlricus de *Dukkenholtz*. Magiſter Petrus *prepoſitus* Wiſchegradenſis, *Cancellarius* Regni noſtri, et alii quam plures. *Teſtes.* Actum in *Brunna* anno Domini 1267. et datum per manus magiſtri Vlrici *plebani* de Hartperch. Nonis Nouembris. *Actum.*

NVM. XXIII. LIB. II. fol. XLII. pag. 1.

Chartae Ottocari *R. Bohemiae an.* clↄ cc lii. *et Ludmillae de* Reuſch *an.* clↄ cc lxv.

NOs OTTOKARVS *Dei Gratia Dux Auſtrie et Stirie, et marchio Morauie*, preſentis pagine teſtimonio notum fieri volumus &c. Incarnati verbi anno 1252. Sunt autem teſtes Albero de *Chuenringe* et Heinricus frater eius. Otto de *Arnſtain*. Stephanus *Schuſſ* et alii quam plures. *Charta 1252.*

Vni-

1252.
1165. Vniuerſis Chriſti fidelibus preſentes literas inſpecturis *Ludmilla* de REVSCH filia quondam antiqui Wirikonis ſalutem in Domino ſempiternam &c. Vt autem huius *venditionis* et *emptionis* proceſſus perpetuam habeat firmitatem, preſens
Sigillatores. eſt teſtimonium ſigilli mei, et Domini Rapotonis de *Valhenberch* robore communitum, *teſtibus* idoneis nihilominus ſubnotatis, qui ſunt
Teſtes. hi: Vlricus de *Nevvenbus.* Vlricus de *Lomnich.* Eibiboi *Z[illegible]atlitz.* Witiko de *Chrumnavv.* Woko et *Zeze*[illegible]tres de *Witignavve.* Rapoto de *Valckenberch*, et Rapoto filius ſuus. Pilgrinus de *Schvvarzenovve.* Heinricus frater eius. Chatoldus filius *Pilgrini.* Rudolfus *burggrauius* de *Gors.* Hugo Turſo, et Hadmarus frater eius. Otto de *Raſtenberch*, et Albero frater eius et alii
Actum. quam plures. Acta ſunt hec Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto in feſto beati Vrbani Pape.

NVM. XXIV. LIB. II. fol. XLIII. pag. 1.

Matricula multorum Auſtriae nobilium incolarum CIↃ CC LXV.

Charta de Zcalitz. NOs *Witigo* de *Zcalitz*, Hoygerius de *Witigenovv*, fratres, Wilhelmus de Sizingovv et Zumbracus de *Tinz* uice ſororum noſtrarum
Teſtes. Gertrudis et Iutte etc. TESTES hi ſunt: Vlricus de *Nivvenbous.* Vlricus de *Lomnitz.* Budiboy de *Scaliz.* Witiko de *Chrumenovv.* Woko et *Zezen* fratres de *Witigenovv.* Rapoto de *Valchenberch*, et Rapoto filius eius. Pilgrinus de *Svvarcenovv*, et Heinricus frater eius. Chatoldus filius Pilgrini. Rudolfus *Burchgrauius* de Gors. Hugo *Turſo.* Hadmarus frater eius. Otto de *Raſtenberch.* Otto filius fratris eius, et alii quam

1245.
quam plures. *Acta* ſunt hec anno Domini mil- *Actum.*
leſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, in die
ſancti Vrbani Pape et Martyris.

NVM. XXV. LIB. II. fol. XLIV. p. 2.

Matricula nobilium Auſtriae landſaſſiorum clɔ cc xlv.

R[apoto] de VALCHENBERCH pro remedio *Charta de*
peccatorum meorum et parentum meo- *Valchen-*
rum, eccleſie ſancte Marie in *Zvvetl* in uſum *berch.*
fratrum ibidem Deo ſeruientium, liberè pote-
ſtate contuli uillam etc. TESTIBVS qui aderant *Teſtes.*
ſubnotatis, uidelicet domino Alberone de *Turn-*
ſtein pincerna Auſtrie; Camerario duciſſe Liu-
poldo de *Hoſſendorf.* Domino Chunrado Boſ-
ſchone et fratre eius Marquardo. Ottone *Prei-*
dimeer, et Chunrado *aduocato*, et aliis hone-
ſtioribus uiris quam plurimis, qui huic dona-
tioni interfuerunt. *Datum* et actum in Val- *Datum.*
chenperch anno domini 1245. quarto Calendas
Iulii.

NVM. XXVI. LIB. II. fol. XLV. p. 1. col. 2.

Charta de Valckenberg *ceſſionis curiae, fa-*
ctae Zwetlenſibus clɔ cc lxiii.

OMnibus Chriſti fidelibus preſentes literas *Charta de*
audituris *Rapoto* de VALCHENPERCH *mini-* *Valcken-*
ſterialis Auſtrie, ſalutem in perpetuum. Que *berg.*
geruntur in tempore, ne curriculo temporis la-
bantur, ſcriptis debent committi memorie po-
ſterorum. Notifico igitur uniuerſis preſentibus
et futuris, quod Rupertus *iudex* de Leubs et
uxor ſua Sophia ad ſeruitium beate uirginis Ma-
rie monaſterio Zvvetlenſi et conuentui ibidem

1263. 1290. *Teſtes.* *contulerunt* in ipſa uilla quandam *curiam* tali pacto etc. Huius rei TESTES ſunt iunior Rapoto de *Valchenberch*. Dominus Chunradus de *Puechperch* et frater ſuus iunior. Irenfridus et Heinricus *Trugvvrfel* et gener ipſius. Fridericus *Stozvalch*. Chunradus miles de *Valchenberch*, et filius ſuus iunior Chunradus. Winthus. Gotfridus. Gotſchlo de *Valchenberch*. Chunradus de *Neundorf*. Chunradus de *Leubs*. Heinricus de *Ratiſpona*. Pertholdus. Erneſtus, conſobrini iudicis. *Acta* ſunt hec anno domini 1263.

Actum.

NVM. XXVII. LIB. II. fol. XLVI. pag. I.

Matricula Auſtriae nobilium clɔ cc xc.

Charta Hippleiſtorferi. EGo Otto dictus *Hippleiſtorfer* ſanus et lucide rationis exiſtens, ordinaui abbatie conuentus Zvvetalenſis *feodum* in Zayzanberge etc. *Teſtes.* Nomina TESTIVM ſunt, dominus Orthbus dictus *VVinchel*. Frater ſuus dominus *Hadmarus*. Wolfhardus *miles* de Stocheſtal. Vlricus *miles* de Radaprunne. Rugerus *Ganczi*. *Datum.* Heinricus *Villicus*. DATVM anno domini 1290. in epiphania domini.

NVM. XXVIII. LIB. II. fol. XLVI.

De domina Margarita *quondam* regina Romanorum.

Summa codicis. NVnc per recapitulationem ad benefactores noſtros et fundatores circa tempora domini *Ottokari* regis Bohemie et ducis Auſtrie redeamus, et que bona domui noſtre domina *Margaretha* RELICTA predicti *Ottokari regis* Bohemie, ſoror etiam *Friderici ducis Auſtrie* et verus *heres*

Margaretha heres Auſtriae.

 1264.

heres terre Auſtrie ex patre duce *Leupoldo*, *Romanorumque regina* impenderit, videamus. Dedit enim integrum *ornatum miſſe* domui noſtre, uidelicet ſubtilem *dalmaticam* cum *caſula*, cum aliis ornamentis eccleſie, taleque priuilegium ſuper libertatibus hominum noſtrorum.

Margarethae Auſtriacae, Romanorum reginae, *confirmatio immunitatis Zwettlenſium an.* clↄ cc lxiv.

MARGARETHA Dei gratia ROMANORVM quondam REGINA, *ducifſa Auſtrie et Styrie*, omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum. Progenitorum noſtrorum pietatem imitari deſiderantes, in donatione libertatis religioſorum locorum, et *defenſione*, *ſpeciali* fauore clauſtrum in *Zvvetl* complectimur, perſonis ibidem degentibus non ſolum, dum uiuimus, intendentes prodeſſe, ſed et poſt obitum noſtrum ipſorum quieti ſollicite prouidere. Significamus igitur uniuerſis preſentibus et futuris, quod *libertates* et *iura*, inſtitutione piiſſime memorie CHVNRADI regis quondam Romanorum *ſecundi* eidem clauſtro per priuilegium confirmata; *principum* quoque *terre* ab antiquo priuilegiis exarata, precipue tamen dulciſſime recordationis patris noſtri ducis *Leupoldi*, fratris etiam noſtri felicis commemorationis ducis *Friderici*, ſicut monumenta literarum declarant, de *confirmatione* poſſeſſionum et exemtione libertatis, qua homines ipſorum uti debent, gratia principum, ut ipſi fratres liberius domino Deo famulentur, cum *homines* eorum quieti a violentia, poſſunt eis efficacius deſeruire. Verum quia

Diploma reginae Rom. an. 1264.

Principes terrae.

Reginae pater, frater.

Homines Zwettlenſes immunes a placitis.

1264. quia *exemtiones conceſſas* a principibus eis adhuc uiuentibus, nemo *iudicium* attentabat infringere; propter quod preſtita libertatis gratia in

Vis conſuetudinis. iuſtitiam *iure conſuetudinis* tranſiuit, que ubique in poſſesſionibus iam dicti clauſtri eſt hactenus obſeruata:

Guerra iudicialis. excepto, quod *guerre* tempore quedam fuerunt ex uiolentia iudicum immutata, in eo quoque

Coloni. *coloni* eorum ſola ſpe queſtus ad placita indebita cogebantur. Que nos in omnibus locis poſſesſionum predicti cenobii perpetuo reuocantes, *hominibus* ipſorum hanc gratiam concedimus, ne coram indictis *placitis* compareant, niſi in talibus, que petitione conuentus prouiſa fuerint, tunc *officialis* uille cum

Ruſtici. uno *ruſtico* poterit comparere etc. Ne autem huius libertatis utilitas aliqua impoſterum ualeat calumpnia impediri, hanc literam conſcribi fecimus, et noſtro ſigillo ac teſtibus robora-

Teſtes. ri. TESTES ſunt: Leupoldus *camerarius.* Aloldus de *Khambek.* Fridericus frater *camerarii.* Vlricus, Otto et Chunradus ſacerdotes.

Datum. Symon *notarius.* DATVM anno domini 1264. indictione ſeptima.

NVM. XXIX. LIB. II. fol. XLVI. pag. 2.

Libertas data Zwettlenſibus cum conſenſu heredum largitoris an. CIƆCCLVII.

Charta dominae de Puechberg. VNiuerſa negotia uoci teſtium ac literis commendata ab utroque trahunt immobile firmamentum. Cognoſcant igitur preſentes ac poſteri, quod ego *Gertrudis* domina in *Puechberch* ex aſſenſu *heredum meorum* Chunradi, Vlrici et Irenfridi conuentui Zvvettalenſi ordinis Ciſtercienſis ſuper areis, uineis, reliquisque bonis,

nis, ſuper proprietatibus, et in iurisdictione, 1257.
noſtra ſitis, que a nobis annis pluribus habue- 1274.
runt et habebunt tempore procedente, hanc damus et concedimus libertatem etc. *Datum* *Datum.*
anno dominice incarnationis 1257. in craſtino annunciationis genitricis Dei Marie.

NVM. XXX. LIB. II. fol. XLVII. pag. 1.

Charta Ebronis abbatis Zvvettlenſis *de rebus acquiſitis* clↄ cc LXXIV.

NOs frater EBRO dictus *abbas* in *Zwetl* innoteſcimus uniuerſis Chriſti fidelibus preſentibus et futuris, quod *nobiles domini* et fratres dicti de *Puechperch*, uidelicet Vlricus, Chunradus, Irenfridus pro remedio anime matris eorum domine Gertrudis pie recordationis de bonis quarti *dimidii talenti* in *Weicharteſtorf* pro ipſorum pecunia apud *Ierocenſes* uiros uenerabiles comparatis ſtatuerunt concorditer *ſeruitium ſingulis* annis ſub die ſancti Iohannis euangeliſtae etc. ACTVM in *Zwetl* anno domini 1274. decimo kalendas Februarii.

Charta abbatis. *Nobiles domini.* *Actum.*

NVM. XXXI. LIB. II. fol. XLVIII. p. 2. col. 4.

Chunradi miniſterialis domini donatio feudi aperti Zwettlenſibus clↄ ccc IX.

Ich CHVNRAD *gehaizzen von* PVECHBERCH, DIENSTHERR *in Oſterreich, thuen khund an dieſen Briff allen den, die in ſehent oder horent leſen, beid di nu lebent oder hernach chunſtig ſint. Daß ich mit wolverdachten Muth mein ſelbs und mit meiner* Hausvravven *vron Agneſen und* meiner Sun *Wolfings, Albers, Rapots, und meiner* Tochter *Gertrauden, Elspreten, Agneſen, guten* Wiſſen

Charta Chunradi de PVECHBERCH 1309. *Miniſterialis* Dienſtherr. *Cum conſenſu liberorum.*

1309. Wiſſen *durch unſer und aller unſer Vorvordern Seel Hail ledichleich gegeben han unſer Vrowen hinß* Z*wetl meines rechten* freien aigens *ein* lehen *daz dem* Ottleins *bey* Glokkniz, *daz alle iar ſechs Schilling Wienner Munz dienet, daz mir ledig worden iſt von* Hiltpranden *meinen* Diener *von Strezt, dem ich es verlihen het, want er on* Geerben *tod iſt etc. Dez ſint auch* GEZEVCH *Herr Leutold und Herr Alber von* Chuenring, *Herr Hauch und Reinprecht die* Turſen *von* Liechtenfels, *Herr Alber, Herr Vlreich und Herr VVernhart die drei Bruder. Straun von* Svvarzenovv, *und ander* Ritter *und* Chapen *und* frumer *liut genug. Diz Ding iſt geſchehen und der Brief iſt* GEGEBEN *daz* Zvvetl *in dem Cloſter an St. Blaſen Tag nach Chriſtes Geburt dreitzehen hundert Iar, und darnach in den neunten Iar.*

Liberum proprium.

Feudum apertum miniſteriali.

Teſtes.

Miles ritter.

Datum.

NVM. XXXII. LIB. II. fol. XLIX. pag. 1.

Charta miniſterialis DIENSTHERRENS *de Zvvettlenſibus facta donatione an.* CIↃ CCC IX.

Dietrich Puechbercher 1309. Dienſtherr.

Alienatio allodii cum conſenſu agnatorum et horum liberorum.

*I*Ch DIETRICH gehazzen *der* PVECHBERCHER *von VVazzerberch* Dienſtherr *in Oeſterreich, thuen chunt an dieſen Brief allen den die in ſehent oder horent leſen, baid die nu lebent oder hernach chunftig ſint, daz ich mit wolverdachten Mueth mein ſelbs und mit meines* Vettern *Herrn Chunrads von Puechberg und aller ſeiner* Sun, *daz iſt, VVolfings, Albers, und Rapots gueten VVillen, und mit iren Rat, durch meiner und meines Bruders Seel Hail Herrn Vlreichs von* Wazzerberch, *dem Got genade, ledigleich gegeben han unſer* Vrovven *hinz* Zwetl *in daz Cloſter da mein vorgenanter Bruder*

der und all mein Vorvorn beſtattet *ſint ein leben daz dem Otleins bei Glokknitz meins* freier aigens *daz alle Iar ſechs Schilling Pſenninge VVie-ner Munz dienet, daz mir ledig worden iſt, von Heltpranten meinen Diener von Stroß, dem ich es ſambt meinen vorgenanten Prueder verliehen het ze rechten Lechen, want er an* Geerben *verſchaiden iſt etc. Und daz di Red alſo ſtet und unzerbrochen bleib, darumb geb ich der offigenanten* Samnung von Zvvetl *dieſen Brieff, beſtattigten mit meinen und mit meins vorgenanten* Vettern *Herrn Chun-rads* Inſigl, *meines Vettern von Pucchberch, der diz Dings auch* Gezeuch *iſt, mit ſamt ſeinen vor-genanten* Sunen, *daz iſt VVilfing, Alber, und Rapot, dazu Herr Leutold und Herr Alber von Chuenring, Herr Haug und Herr Remprecht die Turſen von Liechtenfelß, und andere* Herren, Ritter *und* Chnappen *genueg. Daz iſt geſchehen und der Brief iſt gegeben daz* Zwetl *in dem Cloſter an St. Blaſen Tag nach Chriſti Gepurd* dreizehen hundert Iar, *darnach in dem* neunten Iar.

1309. Coenobium Samnung. Sigillatores. Teſtes. Herren, Ritter, Knappen. Datum.

NVM. XXXIII. LIB. II. fol. LII. pag. I.

Charta donationis factae Zvvettlenſibus in Erlbach an. clɔ cc LVIII.

VNiuerſis Chriſti fidelibus ad quos preſens ſcriptum peruenerit, Ortlibus de VVINCHEL *miniſterialis Auſtrie* ſalutem in omnium ſaluatore. Quia res geſta facile in contemptum ducitur, cuius origo neſcitur, debet omne factum *literis* imprimi, et poſterorum memorie commendari. Tenore igitur preſentium notifico uniuerſis preſentibus et futuris, quod de *conſenſu uxoris* mee Eliſabeth et de bona voluntate *matris* mee

Charta de WINCHEL 1258. *Donatio alodii cum*

1258 mee dominę Chunegundis ob remedium animę
conſenſu matris, uxoris. patris mei et anteceſſorum meorum, et ob meorum remiſſionem peccaminum, clauſtro in Zvvetl et conuentui ibidem libere contradidi
Erlbach. omne *ius proprietatis* in uilla mea *Erlbach* tam in agris quam in paſcuis et uirgultis et omnibus in ipſa uilla cum attinentibus, ſicut iure hereditario quiete poſſederam, nullo me penitus impetente: preterea manſum unum, quem Vlricus
Feudum nobilis ab alio. de *VVinchel* a me iure *feodi* ibidem receperat, ab eo redemi, quem etiam manſum predicto loco contuli etc. Ne autem dubium aliquod impoſterum ſuper hoc oriri contingat, literam
Teſtes. hanc ſubnotatis *teſtibus* et *ſigillo duplici*, meo uidelicet et domini Rapotonis de *Valchenberch* feci ad pleniorem euidentiam communiri. TESTES vero ſunt domnus Albero de *Türnſtain* et frater eius, domnus Heinricus de *VVitra*, Domnus Hadmarus de *Valchenberch* et frater eius *Rapoto*. Item Rapoto iunior filius eiusdem. Domnus Hadmarus de *VVerde*, et frater eius Catholdus. Chunradus *Miles* de *Valchenberch*, Katoldus et Vlricus de *VVinchel*, Orphanus de *VVinchelperch*, Erneſtus de *Stokſtel*, et Ludouicus *Officialis de Valchenberch* cum pluribus a-
Actum. liis fide dignis et honęſtis uiris. ACTVM publice in Hedreinſtorf. *anno* domini 1258.

NVM. XXXIV. LIB. II. fol. LIII. pag. I.

Matricula nobilium Auſtriae cIↃ CC LXXV.

Charta foeminae de Winchel 1275. ELiſabeth de *VVinchel* RELICTA domini *Ortlibi* dedit priuilegium monaſterio Zvvetalenſi ſuper uilla et eccleſia in Erlbach. TESTI-
Teſtes. BVS adhibitis ſequentibus: Otto de *Hipleinſtorf*. Chun-

Chunradus de *Puechberch*, Chunradus *Eſſinrieder*, Vlricus de *Redebrunne*. Ludouicus officialis de *VVinchelberch*. Leutoldus de *Stokhſtal* et alii quam plures viri fide dignisſimi et honeſti. *Actum* publice in parochia ad ſanctum Stephanum anno domini 1275. ſabbatho Sitientes. 1275. 1295. *Actum.*

NVM. XXXV.

Item priuilegium Wernhardi *epiſcopi* PATAVIENSIS *ſuper eccleſia iuris* PATRONATVS *in* Erlbach *an.* clc cc. xcv.

NOs VVERNHARDVS Dei gratia *eccleſie Patauienſis* epiſcopus tenore confitemur preſentium, nos uidiſſe priuilegium nobilis uiri domini *Ortliebi* de *VVinchel*, ſigillatum *ſigillo* ipſius penitus in hec uerba; Vniuerſis Chriſti fidelibus, ad quos preſens ſcriptum peruenerit, Ortliebus de Winchel miniſterialis Auſtrie ſalutem in omnium ſaluatore. Quia res geſta facile in contemtum ducitur, cuius origo neſcitur, debet omne factum literis imprimi, et poſterorum memorie commendari. Tenore igitur preſentium notifico uniuerſis preſentibus et futuris, quod de conſenſu uxoris mee Eliſabeth, et de bona uoluntate matris mee domine Chunigundis ob remedium anime patris mei et anteceſſorum meorum et ob meorum remisſionem peccaminum clauſtro in Zvvetl et conuentui ibidem libere contradidi omne ius proprietatis in uilla mea Erlbach etc. Vt hec ipſa actio irreuocabiliter firmaretur. Ne autem dubium aliquod in poſterum ſuper hoc oriri contingat, literam hanc ſubnotatis teſtibus et ſigillo duplici, meo uidelicet et domini Rapotonis de Val-

Wernhardi Ep. Patauienſis diploma 1295.

1295. chenberch feci ad pleniorem euidentiam communiri. *Teſtes.* Teſtes uero ſunt dominus Albero de Türnſtein et frater eius dominus Heinricus de Witra. Dominus Hadmarus de Valchenberch, et frater eius Rapoto. Item Rapoto iunior filius eiusdem. Dominus Hadmarus de Werd et frater eius Catholdus, Chunradus miles de Valchenberch. Cathold et Vlricus de Winchel. Orphanus de Winchelberch. Erneſtus de Stokchſtal, et Ludvvicus officialis de Valchenberch cum pluribus aliis fide dignis et honeſtis viris. Actum publice in Hedreinſtorf anno domini 1258. Nos itaque deuota inſtantia uenerabilis in Chriſto fratris domini Ebronis abbatis et conuentus in Zvvetla inclinati, donationem premiſſam in omnibus premisſis articulis, preſertim in *iuris patronatus* eccleſie in Erlbach transla…ne ſeu *donatione* de certa ſcientia, *auctoritate ordinaria* confirmamus, prohibentes, ne quis inpoſterum eccleſiam Zvvetlenſem audeat quomodolibet perturbare. DATVM in Zvvetl anno domini 1295. in die omnium ſanctorum.

Ius patronatus.

Datum.

NVM. XXXVI. LIB. III. fol. LIV. p. 1.

RVD. I. *Imp. confirmatio immunitatis Zwettlenſium a uectigali ſalinario an.* CIↃ CC LXXI.

Diploma Imp. Rud. I. 1281.

RVDOLFVS *Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus*, uniuerſis imperii Romani fidelibus, preſentes literas inſpecturis gratiam ſuam et omne bonum. *Regalis ſerenitas* libenter intendit commoditatibus ſubditorum; ut ceteri ex eo ſuſcipiant purioris deuotionis et fidei incentiuum. Nouerint itaque uniuerſi tam poſteri

ſteri quam preſentes, quod nos honorabilibus et religioſis uiris abbati et conuentui in *Zwetl Ciſtercienſis ordinis* hanc gratiam de *benignitate regia* duximus faciendam, quod iidem *duo talenta ſalis* maioris ligaminis, prout ipſis illuſtris quondam *Fridericus dux* Auſtrie per ſuum priuilegium dignoſcitur indulſiſſe, ſingulis annis in Danubio libere poſſint *traducere* ſine *muta*. Concedentes ipſis has noſtras literas in teſtimonium ſuper eo. Huius rei teſtes ſunt illuſtris *Albertus dux* SAXONIE, princeps noſter kariſſimus, nobiles uiri Fridericus BVRGGRAVIVS de Nurenberch. Comes de *Hardeke*. Leuroldus et Heinricus de *Chuenring* fratres. Heinricus, Chunradus, et Siboto fratres de *Potendorf*, et alii quam plures. DATVM Wienne quinto Calendas Maii indictione nona anno domini 1281. Regni uero noſtri anno octauo,

1281. 1287. *Muta* mau- te *uectigal.* *Teſtes.* *Datum.*

NVM. XXXVII. LIB. III. fol. LVIII. pag. 1.

ALBERTI *ducis indulgentia data* BVRGGRAVIO MAGDEBVRGICO *an.* clɔ cc LXXXVIII.

NOs ALBERTVS Dei gratia *Dux Auſtrie* et *Styrie Dominus Carniole, Marchie ac Portus Naonis* publice profitentes declaramus preſentium inſpectoribus uniuerſis, quod nos uiro nobili Burchardo BVRGGRAVIO DE MAIDBVRCH et Capitaneo in Witra fideli noſtro dilecto autoritatem damus plenariam, et conceſſimus liberam facultatem, ut omnes homines *cenſuales* ad *Weitra* ſpectantes, quos quondam Heinricus *Chunringarius* de Witra ſenior manumiſiſſe dinoſcitur, poſſit et debeat, dum per ipſos fuerit re-

Charta Alberti D. Auſtr. 1287. *Burggrauius Magdeburg. fidelis tum Auſtriae.* *Indulgentia liberandi manuiſſes.*

1297. Datum. requiſitus, perpetuo *liberare*. DATUM *Wienne* Anno Domini 1287. 12. Calend. Maii.

NVM. XXXIIX. LIB. III. fol. LXIII. pag. 1.

Protectio *Zwettlenſibus promiſſa a Chuenringio nobili, quoad fert prouinciae conſuetudo* clↃ cc xcv.

Charta Leopoldo de Chuenring. 1295. Samnung. Scherm nach Landsſitte. Widerwechſel. Teſtes. Dienſtherr. Dynaſtae Auſtriaci miles. Actum.

ICh Leutold *von* CHVNRING *Schencke in Oeſterreich tuen chunt an dieſen Brieff allen Leuten die nu ſint, oder hernach chunftig ſint, daz ich mich annim und gelobe der* ſamnunge *und dem Cloſter ze zwetel rechten* ſcherm *nach deſſ* Landes ſitte, *aber dritthalb Pfund gulte ze Poſenwiſchenpach diu in di Vrowen von tyernſtain an ainen* vviderwechſel *gegeben han etc.* Gezeug *ſind Alber von Weitrach meines Vettern ſun. Herr Alber von* Hohenſtain, *Hadmar und Rapot von* Valchenberch. *Diu* Dieneſtherren, *Heinrich mein* ſchreiber. *Otto von* Pargarn. *Hainrich der Svvellenpekke mein* Ritter. *Alber der* richter *von tyrnſtain. Pilgreim von* Praitenaiche *mein* ſchaffer. *vnd ander vil* piderleut *vil und genueg. Ditz ding iſt geſchehen zu* tyrnſtain *in ainem hoff. do man von Chriſtes geburt zalte 1295. Iahr, 2. Calend. Martii.*

NVM. XXXIX. LIB. III. fol. LXIII. pag. 2.

Ratificatio exemtionis in Poſenvveizenbach clↃ cc xcvii.

Eodem titulo uſus eſt Albero dictus de Chuenring in documento de anno 1251. videat. fol.

NOs Leutoldus de CHVENRING *pincerna* Auſtrie uniuerſis tam poſteris quam preſentibus huius tenore litere, volumus eſſe notum, quod *coemtionem* bonorum illorum in villa dicta *Poſenweizenbach*, que ſanctimoniales femine

ne de Tyrnſtain cum iudicio ac iure proprietatis, quod eisdem dederamus, dominis de *Zwetl* omnimodis vendiderunt, ratam habemus, et prout inſtrumentum earundem ſuper hoc confectum continet, confirmamus; ſuper cuius rei certitudine predictis Dominis de Zvvetl preſentem damus literam, noſtri ſigilli robore conſignatam. Datum Wienne anno Domini 1297. undecimo Kalend. Auguſti.

60. pag. 1. et in alio documento de anno 1283. fol. 63. p. 2. ab Leutoldo de Chunring conſcripto. Datum.

NVM. XL. LIB. III. fol. LXIV. pag. 1.

NOtandum, quod anno Domini 1300. Domina Agnes de *Velſperch* uxor Domini Leutoldi de *Chuenring* obiit in die Sancti Egidii confeſſoris. Qua defuncta predictus Leutoldus ſummus *pincerna* Auſtrie ad *conſilium* domini ALBERTI Sereniſſimi Romanorum Regis iterato duxit uxorem de *Sucuia*, dominam videlicet Agnetem comitiſſam de *Abſperch cognatam* predicti Domini *Alberti Romanorum* Regis et de ſtirpe *regia* oriundam, *ſancteque Elizabeth* affinitate et cognatione coniunctam. Hec inquam Agnes genuit *ſeptem* liberos, videlicet Agnetem, Claram, Iohannem, Hadmarum, Elizabeth, Agnetem et Leutoldum. Prima autem Agnes et Hadmarus cum Clara etate immatura obierunt, et regna ſyderea poſſederunt. *Iohannes* autem et *Elizabeth*, *Agnes* et *Leutoldus* iunior eorum genealogiam ſine dubio occupauerunt.

Codicis Zvvettlenſis genealogia Chuenringiorum. Nobilis dynaſtae matrimonium caeſari cognata uxoris.

NVM. XLI. LIB. III. fol. LXVI. pag. 1.

Chunringi Pincernae Auſtriaci gratia, facta ſuo miniſteriali clɔ CCC IV.

I*Ch Leutold von* CHVENRING Schenck *in Oſterrich und ich Agnes ſein Hauſſ Vrowe wir vergeben an*

Charta *gratiae* Chunringii.

1304.
1302. *an den Brief und thuen khund allen Leuten, daz wir unſern getreuen* Diener *Otten den* Anhanger *die* Genad *ze Fuerdrung haben getan, daz er ain Lechen daz leit daz Ungerdorf in den Obern Velde, daz er von Uns ze lechen hat, verkauffen mag und*

Burgrecht. *auch ſcholl ze rechten und freien* Burgrecht *hinfur immermer zwem er will und zwo ez ihm allerbeſte fueget etc.*

Datum. *Der Brief iſt geben nach Chriſtes gepurt über dreizehen hundert Jahr in den viertem Jahr, darnach an den Palmtag.*

Teſtamentum. Item, *Litera* teſtamenti domine Agnetis de *Chuenring*, Comitiſſe de Ahſperch que ſepulturam in *Zwettlenſi* monaſterio vide icet in gradu presbyterii elegit, quia ipſa de regali ſtirpe eſſe dignoſcitur oriunda.

NUM. XLII. LIB. III. fol. LXV. pag 2.

Confirmatio teſtamenti uxoris a marito an. CIↃ CCC II.

Charta 1302. **I***Ch Leutold von* CHVENRING SCHENCK *in Oſterreich vergibe an diſen Brief, und chund allen Leuten, daz mein* Hausvrovve *deu* Grævine *von*

Uxor nobilis comitiſſa. *Ahſperch durch ihr Seel willen ir letztes* Geſchæffte *offent und ſchaffet an diſen Brief. Dez erſten hat ſie*

Teſtamentum Geſchæffte. *geſchaffet meiner vordern und meiner Stiftunghinz* Zwetl *viritzig Marck Silbers Wiener Gewichtes etc.*

Datum. *Der Brief iſt* geben *und ditz Ding verſchrieben da von Chriſtes gepurt waren ergangen dreizehen hundert Iar in dem andern Iar darnach; an den Perchthag.*

NUM. XLIII. LIB. III. fol. LXVI. pag. 1.

Hardeccii *C. et* Chunringii *pincernae donatio Zuvettlenſibus* CIↃCCLXIX.

Chartae excerptum. 1269. **H**Einricus comes de HARDEKKE et Heinricus de CHVENRINO miniſterialis Auſtrie ſalutem

tem in eo qui eſt omnium vera ſalus. Quia cauſis ſecularibus multipliciter occupati non poſſumus continua deuotionis et orationum inſtantia omnipotentis Dei miſericordiam impetrare, opportunum iudicamus omiſſiones noſtras atque negligentias eleemoſynarum remedio compenſare. Igitur pro noſtra atque uxorum *noſtrarum* domine Wilpurgis *illuſtris comitiſſe* et *domine Chunegundis* liberorumque eius Heinrici, Alheidis, Hadmari et Marie ſalute, omniumque parentum noſtrorum animarum remedio, cenobium ſanctimonialium Ciſtercienſis ordinis quod Meylan dicitur in Patauienſi diœceſi concordi voluntate fundauimus etc. *Acta* ſunt hec in Meylan Anno Domini 1269. tertio Idus Februarii, indictione undecima.

1269. 1266. *Actum.*

NVM. XLIV. eodem fol. p. 2.

Donatio Bar. de Wilitſchin Zvvetlenſibus cum conſenſu ſororis cIↄ cc lxvi.

Vniuerſis Chriſti fidelibus præſentes literas audituris *Schethſo* de VVILITSCHIN *Baro* terre Bohemie ſalutem in perpetuum. Quoniam ſecularibus implicati negotiis minus agere valemus, que nos auctori noſtro reconcilient, et commendent, ſalubre exiſtmauimus illorum neceſſitatibus ſubuenire, qui a mundanis remoti tumultibus Deo liberius, et ſuis precibus pro aliorum exceſſibus poſſunt efficacius intercedere apud Deum. Hinc eſt quod diuina commoniti inſpiratione cum *bona voluntate coniugis* noſtre Domine *Giſle*, *ſororis*, nobilium dominorum de Chuenring, villam in *Reinprechts* ſitam juxta Weitra monaſterio beate Marie virginis in Zvvetl delegauimus ad laudem ipſius, et fratrum

Charta Baronis terrè Bohemiae. 1266.

Conſenſus ſororis, uxoris.

uſum

1266. 1285. uſum, Deo ibidem iugiter famulantium, ea conditione, qua iam dicte *uxori* noſtre aſſignata fuerat, multis coram aſtantibus nobilibus et honeſtis viris, ipſo tempore, quo nobis legitime fuit

Teſtes. copulata etc. Teſtes ſunt dominus Vlricus de *noua domo.* Witigo de *Chrumnavv.* Boribohe de *Scalitz.* Albero de *Borsbcowe,* Zmilo de *Zimlenberch* et filius ſuus Rapoto. Heinricus iunior de *Witra.* Pilgrinus de *Swarzenawe*, et frater ſuus Heinricus. Hugo de *Liechtenſelſ.* Marquardus *Posbu* et alii* plures viri idonei et

Actum. honeſti. ACTVM publice anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſexto, in clauſtro *Zwetl*, in die ſanctorum martyrum Iohannis et Pauli.

NVM. XLV. LIB. III. fol. LXVII. pag. 2.

Liberatio a cenſu an. ↀ CC LXXXV.

Charta H. de Chuenring. 1285. NOs Heinricus de *Chuenring* dictus de VVITRA preſentis pagine ſcripto notificamus omnibus preſentem literam inſpecturis, quod cum viri diſcreti Gerungus de *Norprechtſtorf* dictus *Raide*, Ottvvinus de *Haslab* nepos Gertrudis dicte *Studel*, Hitzo de *Haslab* dictus Parcus etc. a prenotato *cenſu* et *penſione* ipſos abſoluimus etc. In cuius rei teſtimonium preſentes literas tam noſtri ſigilli, quam noſtrorum generorum, videlicet Reinberti de Eberſtorf ac Wilfingi de Ke-

Acta. gavve fecimus munimine roborari. *Acta* ſunt hec anno ab incarnatione Domini 1285. decimo kalendas Martii, preſentibus teſtibus ſub-

Teſtes. notatis: *Plebanis* Domino Ot de *Wldenſtorf.* Domino Gotfrido de *Norprechtſtorf*, domino Leupoldo de *Hollabrunna militibus*, domino Vlrico de *Ruchendorf* ſeniore, Vlrico filio ſuo, et Karo-

Karoló de *Eſpeinſtorf* dicto *Cino.* Clientibus Heinrico filio *Ruchendorfarii*, Ottone de *Ruchendorf.* Diethero de *Ymdorf.* Dietmaro de *VVildeinſtorff.* Pilgrino et Arnoldo de *Praunſtorf.* Leupoldo de *Grunt*, uiris ſimplicibus, Rugero officiali de *Haslah*, Dietmaro officiali de *Haslah*, Rugero filio Hittzonis de *Haslah*. Theodorico officiali de *Weichartſtorff.* Ottone officiali de *VVeichartſtorf.* Trautmanno de *VVeichartſtorf*, et aliis uiris probis quam plurimis et honeſtis. 1280.

NVM. XLVI. LIB. III. fol. LXIIX, pag. I.

Hiſtoria de Henr. Chuenringii exilio, quod paſſus eſt, quando a iurib. ſtetit Bohemiae regis in Auſtriam aduerſus Rud. I. Habſpurgicum Vbi Weitra *arce deſtitutus* cIↄ cc LXXX.

Qvomodo autem uel per quem modum predictus dominus Heinricus *Chuenringarius* ſenior de *VVitra* exiliatus fuerit, nunc ſcribere curamus, ceterosque amicos eius ad timorem Domini in hac noſtra deſcriptione attentius prouocamus. Cum idem nobilis uir *Heinricus de Chuenring* honoribus, diuitiis, poſſeſſionibus, pueris et nepotibus, uallatus fuiſſet, ſi Deum pre oculis habuiſſet, et aliis moleſtiis pauperes captiuitatibus non oppreſſiſſet, conſiliarios malos uitaſſet, et *Regi Romanorum Rudolfo*, ſicut debuit, obediſſet, forſan tribulationes et exilium euaſiſſet. Sed Deus omnipotens, ut ſperamus, exceſſus eius per *lima m tribulationis* et exilii purgauit, et animam eius que ſimplicisſima erat, in *igne purgatorio* forſitan renouauit. Per hunc autem modum miſſus eſt in exilium

Ex codice Zvvettlenſi hiſtorie an. 1280.

Fortunae Henr. de Chuenring.

Infortunium.

1280. exilium. Habuit enim *filium* nomine Heinricum uirum ſtrenuum et fortem, qui multis diebus *marſcalcus* Auſtrie dignoſcitur extitiſſe, et *Regi* Romanorum ſe per hanc *occaſionem* *oppoſuiſſe*. Habuit enim coniugem idem *marſcalcus* filiam Regis Bohemie *Ottochari* ex *obliquo*. Igitur uxor eius nomine *Agnes* animum ipſius Heinrici marſcalci crebris ammonitionibus immutauit, et ut Regi Bohemie, uidelicet *ſocero ſuo* adhereat, inſtigauit. De quo Rex Romanorum *Rudolfus* nimium exacerbatus quomodo eum cum *patre* et *matre* ac *fratribus* de terra eiiciat, eſt a ſuis emulis ſuſcitatus. Quapropter *emuli* ipſius Heinrici gaudentes quaſi iam occaſionem certisſimam inueniſſent, contra eum tale conſilium dederunt, et ad *Regem Romanorum* pacifice reduxerunt, tali tamen impoſita conditione: ut ſi ipſe aliquatenus mutaretur, et ad Regem *Bohemie*, relicto Romanorum rege, reuerteretur, caſtrum in *VVeitra* cum ciuitate et omnibus ad idem caſtrum pertinentibus, perdidiſſet, ac ſi illud nunquam cum patre et matre et fratribus habuiſſet. Poſt hanc ſponſionem predicta *uxor* eius animum ipſius ut prius, in deterius commutauit, et ut *ſocero* adhereret, inſtantius perſuaſit; ſed poſt hanc immutationem *Romanorum Rex* caſtrum *VVeitra* cum ſuis pertinentiis popoſcit, cui ſe predictus Heinricus *marſchalcus* una cum patre oppoſuit. Sed amicis marſchalci hinc inde conſulentibus, ut caſtrum in *gratiam Romanorum regis* traderet, et ſic indignationem eius euaderet, conſenſit. Quod cum factum fuiſſet, et ipſe *Rex* poſt aliquod tempus caſtrum reddere promiſiſſet, inimicis inſtigantibus caſtrum *VVeitra* non eſt redditum, ſed in manus

Filius A. mareſchalcus. Vxor Boh. R. filia ex obliquo, naturalis.

Offenſa in R. R. Rud. 1. Habſ.

Rud. 1. deſtituit eum Weitra.

ducum

ducum Auſtrie, *filiorum* ſcilicet Romanorum regis annis pluribus deuolutum. Fuit autem predictum caſtrum *Weitra* in gratiam Romanorum *regis* aſsignatum anno Domini 1280. ſicque predictus marſchalcus Auſtrie Heinricus in exilium eſt miſſus, et in *Troppau* defunctus, et cum maximo labore a *matre* ipſius domina Chunegunde in *Zwetlam* reductus, et in monachorum capitulo *ſepultus*, anno Domini 1281. in die beate Margarethe uirginis. Eodem anno ſepulta eſt domina Alheidis de Cheyavve ſoror eiusdem Heinrici, in die ſancti Achatii et decem militum martyrum, uidelicet ante ſolſtitium. Sicque mater miſerabilis amborum cum filium *ſepeliret*, paſſa eſt *duplex* martyrium, quia agnorauerat filie de hoc ſeculo exitum. Poſt hec anno Domini 1283. in die beati Pancratii obiit dominus Heinricus *ſenior* Chuenringarius in Znoyma, iuxta *Brunnam*, et reductus eſt Zvvetlam ad anteceſſorum ſuorum ſtructuram, ac etiam ſepulturam. Iſte predictus Heinricus ſenior Chuenringarius de *Weitra* genuit *tres* filios, et duas filias, ſicut eius pictura declarat. Primum *Hadmarum*, qui obiit ſine liberis. Secundum Heinricum *marſchalcum*, qui genuit Hadmarum Pulkonem, et Chunegundem uxorem Zmyelonis de Gretzen. Tertium *Alberonem*, uirum induſtrium et ſagacem. Primogenita autem filiarum eius dicebatur Alhaidis de Chayavve. Secunda dicitur Maria, que poſt Reinpertum de Ebersdorf fuit domino Eberhardo de Walſe in coniugio copulata. Hec Maria matri compaſſa ipſam de exilio reuocauit, et eam pluribus annis in Lintza aluit atque pauit.

1283. 1280.
Obit.
Sepultura gentilitia in Zvvetle.
1283.
Genealogia

1303.

NVM. XLVII. LIB. III. fol. LXIX. pag. 2.

Chuenringii donatio Zwettlenſibus clɔcccııı.

Charta Alberonis de Chuenring 1303.

EGo *Albero* de CHVENRING harum patentium profeſſione tam preſentibus quam poſteris ipſarum tenorem intuentibus, ſeu audientibus, notum fore cupio uniuerſis; quod ego prouida deliberatione maturi conſilii prehabita una cum conſenſu dilecte *ſororis* mee Marie de *VValſe* nec non cum voluntate Hadmari et Pulkonis *filiorum fratris* mei, pie memorie, videlicet domini Heinrici quondam *marſcalci* Auſtrie, ſed et cum aſſenſu domini Leutoldi de Chuenring *conſanguinei* mei, ob precipuam uenerationem Dei ac glorioſe ſemperque uirginis Marie nec non ob perenne remedium anime patris mei, domini Heinrici de Weitra, et matris mee Chunegundis, omniumque predeceſſorum meorum, proprieque ſalutis obtentu, *eccleſiam* meam in *VVindiſtey* etc. In cuius collationis firmum et euidens teſtimonium dicto abbati et conuentui has patentes cum *ſigilli* mei robore, necnon prefatorum *coheredum* meorum *ſigillorum* munimine roboratas ſtatui ſagaciter aſſignare. Videlicet predicte ſororis mee Marie ſigillo, et fratruelium meorum prefatorum Hadmari et Pulkonis, et Domini Leutoldi de Chuenring ſigillis cum annotatione teſtium ſubſcriptorum, uidelicet Dominorum Heinrici dicti *Canis* et Chunradi et Sibotonis fratrum de *Potendorf*, necnon Domini Vlrici *archi-diaconi* partis *Auſtrie*, et *Vice Domni* Patauienſis eccleſie, et domini Chunradi de *Puechperch*, fratris eiusdem, domini Wilfingi de *Cheyawe*, Domini Aloldi et filii eius Heinrici de *Cheyawe*, domini Hugonis et *Reinperti* Turſonis, *miniſteria-*

Donatio cum conſenſu ſororum & conſanguineorum.

Sigillatores.

Teſtes.

rialium terre. Rudigeri quoquê *Pruzendorſſarii* et Turingi de *Seueld*, cum aliis quam plurimis fide dignis. *Datum* et actum in monaſterio Zvvetlenſi, anno Domini 1303. in die beati Georgii martyris precipui et preclari. 1303. *Datum.*

NVM. XLVIII. LIB. II. fol. LXX. p. 2.

Confirmatio epiſcopi Patauienſis chartae praecedentis clↄ CCC III.

NOs WERNHARDVS *Dei gratia eccleſie* PATAVIENSIS *epiſcopus*, aduertentes diligenter, quod ſumma eſt ratio, que pro religione facit, ea que ad profectum eccleſiarum et eccleſiaſticarum perſonarum pertinent, uotiua proſecutione libentibus animis dirigimus, et directa perpetua firmitate conſolidamus. Sane cum *nobilis uir* Albero de *Chuenring* accedente benigno *conſenſu domine* Marie de Walſe *ſororis* ſue et Hadmari, et Putkonis filiorum fratris ſui domini Heinrici uidelicet, quondam *marſchalci* Auſtrie et domini Leutoldi de Chuenring conſanguinei ſui pro reuerentia glorioſe uirginis Marie, et pro remedio patris et matris ius patronatus eccleſie in Windiſtey noſtre diecefis, quod ſibi competiit in eadem, uenerabili fratri domino Ebroni abbati ſuiſque ſucceſſoribus et conuentui fratrum monaſterii in Zvvetla liberaliter donauit etc. DATVM et ACTVM in ſancta Agatha anno Domini 1303. Cecilie uirginis et martyris. *Charta Pa-tau. ep.* 1303. *Datum & Actum.*

NVM. XLIX. LIB. III. fol. LXXI. p. 1.

Tranſactio de feudo dubio an. clↄ CC LXXXVII.

ICh Ekhardt von PVSLEISTORF *und meine Hauſvrowe Gerdraut und unſere* Chint *Heinreich*, *Charta de Pusleistorf* 1287.

1287. *reich, Ortolf und Rudiger, tuen allen den chunt, die diſen Brief ſehent oder hœrent leſen, und den die nu ſint oder noch chünſtig ſint, daz wir* Chalhohen *von* Potendorf *anſprachen umb ein* Lehen *ze Celdrendorf, daz ez unſer* rechtes erbe vvare, *dez macht wir bedenthalben einen Mnitak hinze*
Auſtregae. *Pusleiſtorf und liezzen die Anſprach an* Schidleut *nach unſer peder* Vrevvnde Rate, *do nam wir an unſerm Teile den Vuchs von Schretental und Rudgern von Pulka, ſo nam* Chaloch *Herrn Friedereich VVallıſchrat und Fridreichen von Proumſdorf ze ſeinem Taile, und Herrn Herbort von Simeningen nam wier bedenthalben ze einen Vbermann, die beſchieden ez alſo etc.*
Litere Handfeſte. *Daz daz ſtete ſei und unzerbrochen, dez hab wier in diſe* Handveſte *gegeben mit unſers* Herrn Inſigel,
Sigillatores. *Herrn Chunrades von Potendorf und mit Herrn Herbotes Inſigel von Simeningen, und mit VVuchſens Inſigl von Schretental, vergewiſſet und geſtetiget.*
Teſtes. *Dez ſint Gezeug der Almar von Potendorf. Der Heinreich von Graize. Vlrich von Grunt. Alber von* Sitzendorf. *Vlreich und VVeichard die* Huntaſſen. *Heinreich der* Zvvetler. *Albrecht des Preunſtoffer Sun. Albrecht von* Pusleiſtorff. *Ott von* Proumsdorf. *Fridreich der* Enikel. *VVeichard von* Grunt. *Arnold von* Gokendorff. *Albrecht von* Pusleiſtorf. *Heintzlieder* Chrieche *und ander* bidervve *levvt.*
Actum. *Daz iſt geſchehen nach Chriſtus Geburt über tauſent Iar zwey hundert Iar, an den ſiben und achzigſten Iar, an Sand* Scolaſtice-*Tag.*

NVM. L.

1300.

NVM. L. LIB. IV. fol. LXXIIX. p. I.

Lis aliquoties repetita et poſt compoſita cIↄ ccc.

NOs *Vlricus de* VVOLFERSTORS *iudex prouincialis Auſtrie* notum fore cupimus uniuerſis tam preſentibus quam futuris hanc paginam inſpecturis, quod Hartnudus, Chunradus, Vlricus, Heinricus, Iſenricus, Hadmarus, Hermannus, *filii* quondam Ottonis de *VVerſenclage* et Chunegundis, Eliſabeth, Leukardis, Catharina *filie* eiusdem dominum EBRONEM *abbatem et conuentum in* Zwetl ſuper bonis in *Haibach* et *Vogtſchlage* eorumque pertinentiis coram nobis anno domini 1.00. impetierunt in *placito* generali; ipſe vero dominus abbas ſuis priuilegiis, uirorumque fide dignorum aſſertione nos certius informauit, quod dicti filii et filie Ottonis de *VVerſenclage* ſuper eisdem bonis etiam antea uidelicet anno domini 1290. impetere conuentum in Zvvetl ſtudioſius nitebantur. Sed tunc per patruum ſuum fratrem Heinricum de *Lilinfelde*, dictum *Chom*, nec non per priuilegia dicti conuentus plenius ſunt inſtructi in dictis bonis *iurisdictionem aliquam* ſe nullatenus habere etc. qui noſtro et aliorum uirorum nobilium conſilio *acquieſcentes* dictam querelam et cauſam dicti abbatis grauem commiſerunt etc. In cuius ſponſionis et compoſitionis *teſtimonium* ad petitionem *partium utrarumque* has patentes domino Ebroni abbati prefato et conuentui in Zvvetl cum appenſione noſtri *ſigilli* et *ſigillorum* dominorum Alberonis uidelicet de Hohenſtain, et Hugonis de Liechtenfels, tradidimus roboratas. Teſtes uero huius compoſitionis

Charta Vlrici de Wolferſtors, an. 1300.

Lis compoſita 1209. *recruduit.* 1300.

Sigillatores.

1309. *Teſtes.* ſunt dicti domini, quorum ſigilla cum noſtro appenſa ſunt; hic, in quorum etiam preſentia hec acta ſunt, et dominus Chunradus de *Liechtenekke* et Otto frater eius, et dominus Heinricus miles de *Paitenueid*, et dominus Griffo de *Vienna*, et alii quam plurimi fide digni. *Actum.* ACTVM et datum in Neunburga anno domini 1309. in die ſancti Benedicti abbatis.

NVM. LI. LIB. IV. fol. LXXIX. p. 2.

Renunciatio iurium Cunringianorum in Zwettle clɔ ccc ix.

Charta Chunringianorum 1309. WIr Heinrich und Vlreich Herrn CHVNRADS Sune *des* Werſenſchlager *von* Purchhuoten *wir tun kund an dieſen Brief, allen Lewten die in ſehent oder hœrent leſen, die nu ſint oder hernach chunftig ſint, daz wir alle die* Anſprach *die wier gegen den* Abt *und der* Samnung *von Zwetl hietten, um daz Guet da ze* Haidbach *und ze* Voitſchlach *etc. Darum geben wir dem offigenannten Abt und der Samnunge von Zwetl* *Sigillatores, defectu proprii ſigilli.* *dieſen* Brief *verſigelten mit den* Inſigln *der* Edlen Herren *Leutolds von* Chuenring, *der* Schencke *iſt in Oeſterreich, und Herrn Albers von* Chuenring *und Herrn Steffans von* Meiſſavv, *des Marſchalcks in Oeſterreich, und unſers* Oheims *des* Abbtes *von* Raitenhaslach, *want wir ſelb nicht* *Teſtes.* aigener *Inſigl haben. Diz Dinges ſind* Gezeug *dieſelben Herrn, die dieſen Brief verſigelt habn, und Herr Haug, und Herr Hainrich ſein Sun, die Turſen von* Lichtenfels, *Herr Vlreich de* Streun, Dienſtherren. *Herr Arnold von* Dobra *der* Richter *von Zwetl, und vier vorgenanten* Schidlevvt, *Actum.* *und ander* bidervver *lewt viel. Diz Ding iſt geſche-*

ſcheben daz Zvvetl *in den Cloſter vor Vrowvn Alter an Sand Lamprechts Tag*, *an* Kirc..vveich *Abend nach der Veſper*, *do man von Chriſtes Geburt zalt dreyzehen hundert Iar und Newn Iar*. 1291.

NVM. LII. LIB IV. fol. LXXX. pag. I.

ZYSTERDORFII *fratris Teutonici ordinis conjugati donatio capellae Zwettlenſibus cum ordinis et dynaſtae conſenſu qui* Kometewr cIↄ cc xcI.

*I*Ch Ott *von* Zyſterſtorf *Brueder von den* Teutſchen Haws *thun chunt allen den*, *die hie gegenwart ſind*, *oder hernach immer chunftig werden*, *daz ich die* Capelle *die ich ze* Zyſterſtorf *in der Stat mit meinem Guet erzeuget*, *gebawet und gewidmet han*, *in Sanct Niclaus Ere*, *gib lediglichen und genzlichen mit allem dem*, *daz ich dazue gewidmet und gegeben han*, *Herrn* Ebern *dem* Abbte *und ſeiner* Samnunge *von* Zwetl, *ewiklichen ze habent mit allem Rechte aigentlichen*, *daz ich daran hab oder gehabt han*, *je oder daran gehaben mœchte*, *ich oder meine* Geerben *mit mines* Koumedewers, *und mit meines* Ordens gueten Willen, *und mit meiner* Hauſs - Vrowen Vrowen Gislen, *und mit aller meiner Geerben*, *und mit meines* HERRN HERRN Leutoldes von Chuenringen *willen*, *durch Got*, *und durch unſer Vrowen und durch des guten* Herrn Sand Niclaus *und aller Heiligen Ehre*, *durch min und miner* Hausvrowen *und meiner* Kind *und aller miner Geerben Sele*, *und miner Vordern Sele*, *alſo etc. Daz diz Dinge ewiglichen ſtete ſei*, *ſo gib ich dieſen Brif der vorgenanten Abt und ſeiner Samnunge von* Zweitl, *veringeſigelt mit dem Inge-*

Charta militis Teutonici 1291.

Capella condita.

adſignata Zwettlenſibus.

Miles Teutonicus uxoratus.

Herr Here nobiles.

Sigillatores.

1291.
1294. ſigel des Koumotewrs der Land Koumodewr iſt von den Teutſchen Haus ze Wienne, und mit dem Ingeſigl meines Herrn, Herrn Leutoldes von
Teſtes. Chuenring. Diz ſind die Gezeug die hernach geſchriben ſtent. Brueder Heinrich der Land Koumodewr von den Tuſchen Huſs der vorgenante. Bruder Ortwein der Kumodevvr von den Tutſchen Huſs zu Wien. Bruder Ott der Prior. Bruder Arnold der Subprior. Bruder Hainrich der Guſter von Zvvetl. Herr Haidenrich der Pfarrer von Zyſteſtorf. Mein HERR HERR Leutold von Chuenring. Herr Gotſchalch der Richter von Flachenekke. Herman mein Vreund der Ritter, gehaizzen der Cholminzer. Heinrich mein Oheim, der Richter von Zyſterſtorf, Reicher genant der Smirle. Friderich der Ritter von Michelſtett. Dietmar und Otte von Zyſterſtorf. E-
Actum. & datum. berhard von Drezing, und ander bider Lewt. Diz Dinge iſt geſchehen und dieſer Brief iſt gegeben ze Wienne in der Stat an den Suntag nach der zwelff Bothen Tag Philippi und Jacobi, da vvaren von Chriſtes Geburt tauſend zvvaihundert neunzig und ein Iar; in dem ain und neunzigſten Iar.

NVM. LIII. LIB. IV. fol. LXXXI. p. 2.

HAGGENBERGII *donatio Zvvettlenſibus facta cum conſenſu uxoris et liberorum* CIↃ CC XCIV.

Charta Ottonis 1294. ICh Otte von HAGGENBERG *tuen chunt allen den die diſen Brif leſen hœrent oder geſehent. Daz ich mit freier hand und guetlichen* Willen *min und*
Conſenſus liberorum. Vrovven *Hedvvigen miner* Huſsvrovven, *und meines* Sunes *Hainriches und miner* Tochter *Catherinen, Margareten, Elzbeten, und mines* Schwe-

1294.
Schvveres Hern Wilſinges von Kyovve *mit aller* 1258.
der vorgenanten Hand *und* gueten Willen *han ich* Conſenſus,
Hern Ebrein dem Ambte uud ſiner Samnunge ze band.
Zvvetl gegeben mein Guet *da zu* Chlaubendorf Chlauben-
vierzehen Phund Geldes für rechtes aigen etc. dorf.
GEZEVG *diz dinges ſint des erſten die vorgenanten* Teſtes.
der Ingeſigl hier hangent, darnach die Dienſtherrn
Herr Leupold von Sachſengange, *Herr Rapot von*
Volchenperch, *Herr Ortolf der* Winchler. *Herr*
Chunrad von Puechberch. *Irnfried der* Ekharts-
ovver, *und darnach die* Ritter *Herr Hermann der*
Cholmünzzer, *Herr Reicher der* Smirle, *Herr*
Hainrich von Zyſteſtorf, *und meiner* Brueder
zvvene. Herr Chunrad Schelhaſs, *Herr Fride-*
rich von Bazmanſtorff, *und auch Herr Hainrich*
von Gavvatsh. *und ander viel* biederlevvt *den*
daz gevvizzend iſt. Diz Ding iſt GESCHEHEN *ze* Actum.
Haggenberg *auf den Hauß nach Chriſtes unſers*
Herrn Geburt 1294. Iar in dem lezten vorgenanten
Iar an den erſten Montag in der Vaſten.

NVM. LIV. fol. eod. pag. 2.

STALECKII *donatio duor. manſor. facta Zvvettlenſibus* clc cc LVIII.

VNiuerſis Chriſti fidelibus ad quos preſens ſcriptum peruenerit, *Otto de* STALEK *miniſterialis Auſtrie* ſalutem in omnium ſaluatore. Omnem litis materiam aufert ſucceſſoribus, qui collata religioſis locis beneficia ſcriptis et teſtibus confirmat ad memoriam poſterorum. Hinc ego tenore preſentium notifico preſentibus et futuris, quod, ob remedium anime patris mei, et anteceſſorum meorum, et ſpecialiter in remiſſionem propriorum peccaminum duos *man-*

Charta Ottonis de Stalek 1258.

Duo manſus

ſus

ſus in Stainbach. *ſus* in *Stainbach* iure mihi *hereditario* attinentes clauſtro in *Zwetl* et conuentui ibidem ad ſeruitium beate uirginis perpetuo delegaui eosdem in *manus* domini Chunradi eiusdem loci abbatis libere *reſignando* etc. *Teſtes.* Huius itaque rei TESTES ſunt dominus Aloldus de *Chambek*, dominus etiam Marquardus de *Striweſin*, Vlricus *plebanus* de *Aloldſtei*, Albero de *Gerſten*. Item Alrannus de *Aloldſtei*. Otto de *Ronſpach*. Item Marquardus de *Stalek*, et alii quam plures nobiles et honeſti uiri. *Acta.* Acta ſunt hec publice anno domini 1258. in caſtro Chrummavve. Preſentibus plurimis hominibus de ipſo caſtro.

NVM. LV. LIB. IV. fol. LXXXVI. pag. 1.

Matricula nominum nobilium an. cIↃ CC XC.

Charta Ottonis de Guetrad 1290. EGO OTTO MINISTERIALIS *de Guetrad* uniuerſis hanc literam inſpecturis cupio eſſe notum etc. *Teſtes.* *Teſtes* huius promiſſionis et compoſitionis ſunt *arbitri* partis utriusque predicti. Inſuper et dominus Berhtoldus comes de *Hardekke*, dominus Leutoldus de *Chuenring*, dominus Chunradus de *Potendorf*, dominus Chunradus de *Pilhdorf*, Vlricus dictus *Gruenenbech*. Vlricus dictus *Purchktorfer*, Otto frater ſuus, et alii quam plures MINISTERIALES, MILITES et CLIENTES ac uiri *idonei* et honeſti. *Miniſteriales milites, clientes.* *Actum.* ACTVM et datum *Wienne*, in refectorio minorum fratrum anno domini 1290. pridie idus Ianuarii.

NVM. LVI. LIB. V. fol. LXXXIIX. pag. 1.

Claſſes ordinum prouincialium hic deſcriptae tabularii ita diſpoſiti.

Quin-

1308.

QVintum librum ex his priuilegiis intendimus coadunare, que ex quinque *loculis burſe* Zvvetlenſis monaſterii potuimus congregare. Videlicet ex loculo, ubi reponuntur priuilegia abbatum et prelatorum, ex loculis miniſterialium, ex loculo nobilium dominorum, ex loculo mediocriter nobilium, ſcilicet militum vel clientum, ex loculo ciuium et aliorum proborum. Vnde et priuilegia abbatum et prelatorum primitus declaramus, ita ut cetera per ordinem ſubnectamus.

CLASSES *I praelatorum. II. miniſterialium. III. nobilium dnorum. IV. mediocriter nobilium, qui milites, clientes. V. ciuium.*

NVM LVII. LIB. V. fol. XCIV. p. 2.

Conceſſio decimarum ad dies uitae a Zvvettlenſibus an. clↄ ccc viii.

Charta Sigmar. abbatis Lambac. 1308.

NOs *frater* SIGMARVS *diuina miſeratione dictus* ABBAS *eccleſie Lambacenſis totusque conuentus ibidem ordinis ſancti* BENEDICTI, *uniuerſis Chriſti fidelibus preſentes inſpecturis ſalutem.* Cum ſecundum Iohannem mundus iſte temporibus labentibus diſtinctus cum omnibus que in eo ſunt, quotidie defluere non deſiſtat, non immerito a ſapientibus facta ſeu geſta, ne ſimul cum tempore tranſeant, *ſcripture* teſtimonio confirmantur. Hinc eſt, quod conſultos imitari cupientes ad omnium notitiam cupimus peruenire, quod uenerabiles in Chriſto uiri dominus OTTO *abbas*, totusque conuentus in *Zwetl Ciſtercienſis* ordinis, ex ſua ſpeciali gratia capellano noſtro domino Valentino plebano de ſuperiori eccleſia, cuius *patronatus* ad nos pertinet, quandam decimam in duabus uillis eorum, ſcilicet in *Bebenſtorf* et *Wurmprant* ſub predicta eccleſia iure parochiali ſituatis pre ceteris eorum officialibus loca-

Villae Bebenſtorf. Wurmprant.

1308. 1267. locarunt ad *dies uite ſue* duntaxat *annis ſingulis* colligendam. Tali conditione, ut tam *maiora* quam *minora* eiusdem *decime* omnique iure quo eam, prefatus conuentus *Zwetlenſis* hactenus tenuir, et ipſe plebanus tenere debeat, et in u-

Precaria. ſus ſuos quoad uixerit, expendere prout placet. Poſt *mortem* uero eiusdem plebani prefata *decima* ad predictum *Zwetlenſe* cenobium nullo impediente, uel eam quaſi ad ſepe memoratam parochiam pertineat, impetente, *integraliter reuertetur.* Ne autem alicui poſt mortem memorati plebani aliqua occaſio prefatam decimam impetendi remaneat, memoratis domino abbati de Zvvetl, ſuoque conuentui preſentem

Sigillum. literam noſtris ſignatam *ſigillis* tradimus eis de conſeruatione ſue prefate decime, remota contradictione et impetitione qualibet, firmum teſti-

Datum et actum. monium perhibentes. DATVM et ACTVM in *Zwetl* anno domini 1308. in annunciatione beatiſſime uirginis Marie.

NVM. LVIII. LIB. V. fol. XCV. pag. 2.

Donatio VI. talentorum de uilla in Schonau, uxori deſtinata inſtar uictalitii c̶l̶ɔ cc LXVII.

Charta Rugeri de PRANT. 1267. **V**Niuerſis Chriſti fidelibus preſentem paginam inſpecturis. *Rugerus de* PRANT, *miniſterialis Auſtrie ſalutem in Domino IEſu Chriſto.* Cum iſtis que pie a fidelibus geruntur, interdum imo ſepiſſime inſolentia hominum pro ſtatu temporis aduerſetur, neceſſe eſt, ut quod digne geſtum fuerit, ſcriptura ſimul et teſtibus roboretur. Sciant igitur preſentes et diſcant

Schonau uilla. poſteri, quod ego dimidiam partem *uille in Scho-*

Schonaw que in patrimonio meo mihi ſorte ob- 1267.
uenerat, uidelicet quinque beneficia cum tribus areis *ſex talentorum reditus* de uoluntate ac conſenſu domine *Albeidis* dilecte mihi *coniugis*, cui predictam ſortis mee diu ante in *dote* asſignaueram, fratribus monaſterii in *Zwetl* uendidi pro *ſexaginta talentis* totum ius noſtrum, quod in predicta noſtra parte uille nos habuiſſe multo tempore notum fuit, ad *manus fratris* Conradi, ordinis *Ciſtercienſis*, integraliter reſignantes, cui commiſſum fuerat idem pertractare negotium pro conuentu. Verum quia prefate uille poſſeſſio, ſi ego absque liberis deceſſiſſem, domino Ruegero fratri meo ac domino Vlrico et heredibus eorundem cum in patrimonio mihi fuerint *coheredes*, eis de iure cedere debeat. Idem dominus Rugerus dictus de *Prant*, cum filia Elsbete, quam illo tempore unicam habuit, ac dominus Vlricus ſororis mee filius *dictus Hauſer*, cum ſuis liberis toti ſuo iuri in ſepe dicta poſſeſſione ad manus predicti fratris Conradi renunciauerunt. Vt autem hec mea *uenditio* ac fratrum predictorum emtio firma iugiter permaneat, et inconuulſa, preſentem literam meam ſigillo meo proprio et ſigillis predictorum ſcilicet domini Rugeri fratris mei, ac domini Vlrici dicti Hauſer, cenſui roborandam; cum TESTIBVS ſubnotatis, qui ſunt: Dominus Waltherus, abbas in *Poumgartenberch*, dominus Fridericus prepoſitus in *Walthauſen*; Vlricus ſenior de *Capella*. Item Vlricus iunior de *Capella*. Hartmarus de *Smida*, Heinricus de *Tade*. Vlricus et *Leutoldus* fratres de *Mitterberch*. Herbordus de *Harde*. Dietericus de *Awe*. Freitel de *Fridhalmdorf*. Heinricus de *Chatze*. Dietmarus de

Conſenſus uxoris.

Eius dos, pro dotalitio.

Teſtes.

1261. de *Pach*. Heinricus *iudex de Perge*. Albertus *Longus* cum aliis multis probis et honeſtis uiris.

Actum. Acta ſunt hec anno domini 1267. decimo quinto Kalendas Ianuarii, in Werden in domo Prantarii ſenioris.

NVM. LIX. LIB. V. ſol. CII. pag. 1.

Renuntiatio iurium filii, in praedio, ſine eius conſenſu a patre alienato Zwettlenſib. CIↃ CC LXI.

Pilgrin. de Schwarzenowe 1261. VNiuerſis Chriſti fidelibus preſentes literas inſpecturis *Pilgrinus de* SVVARTZENOVVE *miniſterialis Auſtrie ſalutem in omnium ſaluatore*. Vt anteceſſorum facta uideantur apud poſteros, eadem per *teſtes* et ſcripta ſucceſſorum memorie transmittuntur. Hinc eſt, quod ego *Pilgrimus* tenore preſentium notum facio preſentibus et futuris, quod pater meus pie memorie *Albero* de *Swartzenowe* ſpeciali affectu complectens conuentum in *Zwetl* pro anteceſſorum ſuorum

A patre alienata detinentur a filiis. remedio delegauit eidem in *Wetzlenſtorf* tria predia de *patrimonio iure hereditario* ſibi attinente. *Quartum quoque predium* ſpecialiter pro anima ſua addidit predicto conuentui in eadem uilla, quod predium ego et *fratres* mei inter nos *detinuimus* annis multis. Tandem poſt *obitum fratris* mei pie memorie domini Vlrici ex

Renunciatio iuris et ſatisfactio. diuina inſpiratione *reſipiſcens* prefato conuentui pro me in predicta uilla contuli *cenſum* ad dimidium talentum pro recompenſatione prouentuum, quos diu *indebite* perceperam ex predio memorato. Contuli etiam ſepe dicto conuentui pro remedio anime mee ac fratris mei predicti Vlrici aliud *predium* in prenominata

uilla,

1261. 1271.

uilla, de conſenſu *uxoris* mee Margarethe et *filii* mei Chadoldi, qui mecum ſunt et in eisdem bonis et in omnibus aliis premiſſis, proprietati ac omni iuri ſuo penitus renunciauerunt. Ne autem ſuper his aliqua impoſterum poſſit ſuboriri calumpnia, literam hanc conſcribi et ſigilli mei ſ.ci munimine roborari, cum TESTIBVS ſubnotatis, qui ſunt: Dominus Otto de *Meiſſowe*, dominus Hugo dictus *Türſe*, et frater ſuus Hadmarus de *Liechtenſels*. Heinricus de *Henich*. Wilfingus de *Gerlos*. Albertus de *Renberch*, cum aliis multis. Acta ſunt hec anno domini 1261.

Teſtes. *Actum.*

NVM. LX.

Donatio redituum plurium Zvvettlenſibus cIↃ cc LXXI.

Charta Pilgrini de Swarzenowe 1271.

VNiuerſis Chriſti fidelibus, ad quos peruenerit preſens ſcriptum, *Pilgrinus* de SVVARZENOVVE dictus Streuno *miniſterialis* Auſtrie ſinceram ad beneplacita voluntatem. Ea que ex *teſtamento* decedentium religioſis domibus conferuntur, tanto ſtudioſius ſunt ſcriptis et atteſtationibus confirmanda, quanto minus poſſunt a decedentibus defenſari. Quapropter cum ex magnitudine infirmitatis *mortem* quotidie reſormidem, fratribus de *Zwetl*, apud quos eligo *ſepulturam*, pro mea filiique mei ac omnium parentum meorum animarum remedio, de uoluntate dilecte uxoris mee, domine Margarethe et fratris mei Heinrici omniumque heredum meorum, unius talenti redditus in *Stranaw* libere tradidi, *ſex* uidelicet ſolidorum *redditus* pro remedio, et *ſexaginta denariorum* redditus, in quibus ex antiqua ordinatione iam pridem ipſis

Teſtamenta. *Conſenſus liberorum.*

1271. exſtiti obligatus; tria quoque *beneficia* in Zvvecelſtorf ipſis ſimiliter cum omni iure *proprietatis*, *aduocatie*, et omnibus, que in ipſis bonis habui ex antiquo. In cuius rei certitudinem

Sigillum. preſentem literam ipſis tradidi *ſigillo* meo & teſtibus roboratam. TESTES ſunt hi: Dominus

Teſtes. abbas de *Ieros*. Dominus Vlricus *plebanus* de *Vetowe*. Chatoldus de *Hundelheim*. Wernhardus

Actum. de *Tyrna*, et alii quam plures. Acta ſunt hec in Hovvelin, anno domini 1271. ſexto idus Iulii.

NVM. LXI. LIB. V. fol. CII. pag. 2.

Donatio redituum plurium, quatuor conuentibus facta CIↃ CC LXXI.

Charta Pilgrini quatuor conuentibus 1271.

VNiuerſis Chriſti fidelibus audituris tenorem preſentium, uel uiſuris, Pilgrinus de Svvarzenovve miniſterialis Auſtrie, ſinceram ad beneplacita uoluntatem. Quoniam ſtatus hominum inſtabilis eſt in terra, et ego ex moeſtitia de morte unigeniti et dilecti filii mei, *Chatoldi*, qui in captiuitate in Carinthia eſt defunctus, timeo me diu non poſſe ſubſiſtere in hac uita, pro mea et dilecte uxoris mee domine Margarethe ſalute, et predicti filii mei anima, in hac uita, omniumque parentum meorum animarum remedio, duodecim beneficia in Wecelſtorf cum omni iure proprietatis, aduocatie, et omnibus que in ipſis habui, de uoluntate et aſſenſu eiusdem dilecte uxoris mee, et fratris mei Heinrici, omniumque heredum ac coheredum meorum, quatuor religioſis conuentibus, uidelicet in *Zvvetl*, de *Altenburch*, de *Ieros*, et de *Bernekke*, legaui et tradidi inter eas equaliter percipienda, ita ſcilicet, ut ipſe quatuor domus uiginta talenta denariorum uſualium pro dampno quod feci in *Gotefritesla*ge,

Chatoldus *in captiuitate defunctus.*

Quatuor conuentus Zvvetl, Altenburch, Ieros, Bernekke. Gotefriteslage.

ge, ibidem ſoluere teneantur, equali contributione facta, niſi forte de iniuria eis fuerit aliquid relaxatum. In cuius rei euidentiam preſentem literam conſcribi et ſigilli mei curaui robore communiri. Teſtes ſunt hi: Chatoldus de Hundeſteim, Wernhardus de Tyrna. Ortliebus de Starein. Chunradus de Hintberch. Heinricus de Necendorf. Waltherus Chodovven. Petrus Zobel, et filius ſuus Berchtoldus. Vlricus de Tumeratz. Iſengrimus de Hovvelin, et filius ſuus Gerungus, et frater ſuus Gerungus, atque alii quam plures. Acta ſunt hec in Hovvelin anno domini 1271. ſexto Idus Iulii. *Sigillum.* *Teſtes.* *Actum.*

NVM. LXII. LIB. V. fol. CII. pag. 2.

Donatio, laeſo coenobio Zvvetlenſi facta, ad redimendam excommunicationem et remiſſionem peccatorum clɔ cc xx.

NOtum ſit tam preſentibus quam futuris cunctis Chriſti fidelibus hanc paginam inſpecturis, quod *ego* OTTO *de* OTTENSTAIN graui ſtimulatus conſcientia propter *mala*, que clauſtro Zvvetl et fratribus ibidem a me *illata* ſunt, cum nihil mali meruiſſent, unde offenſam aliquam digne paterentur; ideoque uera ductus *penitentia*, pro omnibus iniuriis et uiolentiis, quas iam dicti fratres a me indebite paſſi ſunt, me obtuli *gratie* et *ſatisfactioni*. Ipſis mihi ignoſcentibus et maiorem, quam merueram, miſericordiam impendentibus, ſicut decuit uiros monaſticos et honeſtos. Cumque abbas iam dicti clauſtri ab *excommunicatione* me abſoluiſſet, pro dampnorum reſtauratione libere et absque contradictione *donaui* ſibi *curiam* ſitam apud fluuium

Charta Otonis de Ottenſtain. 1220. *Hoſtis coenobii agit poenitentiam,* *ſatisfacit laeſis,* *donande curiam*

1220. 1309. um *Zwetl* cum omnibus attinentiis ſuis, quam

feudalem. Pilgrinus *miles* cognomento *Schike* a me tenuit ſub iure feodali. Preterea manſum in *Marbach*, quem pie memorie pater meus Albero de Ottenſtain eisdem fratribus dedit, preſenti ſcripto annotaui, et ſub *fidelium* teſtimonio uirorum, quorum nomina ſubſcripta ſunt, *ſigillo* meo con-

Teſtes. firmaui. Albero, Hadmarus, Heinricus, domini de *Chuenring*, Wichardus de *Zebing*, Otto de *Haidenrichſtein*, Cholo de *Trubſen*, Otto

Actum et Datum. *Turſe*, et alii quam plures. *Actum* et *datum* in clauſtro *Zwetl*, anno domini 1220. nonis Ianuarii.

NVM. LXIII. LIB. V. fol. CIII. pag. 2.

Transactio inter Zwettlenſes *et* Ottenſteinios *de angariis* cIↄ ccc ix.

Charta Ottenſtainiorum 1309. *Wir Ott* Hadmar *und* Alber *von* Ottenſtain *thun kund an diſen Brief allen Lewten, die in nu oder hernach ſehen, hœrent, das wir alſo veraint und* verſlichtet *haben mit den erbarn*

Verſchlichten. *herrn Abbt Otten und ſiner* Samnung *von* Zwetl *um die zwai* Dienſt, *die man da der Samnung an Sand Clementen Tag, und an den heiligen VVainacht-Tage ze* unſers *Vaters Herrn* Hadmars *und unſerr Muetter Vrown* leuttn *von Ottenſtain und aller unſer Vodern, den Got genad, und unſer ſelbes* Gehugeniſſe *ewiglichen geben ſcholl, alſo das wir das bedacht und angeſehen haben etc. und darumme zu der vorgenanten* Gult *geben wir den vorgenanten Abt und der Samnung* ſechzig Phe-

Wurmpraut. ninge *Gelts auf ain* Lehen *ze* Wurmpraut *etc.*

Teſtes. GEZEVG *diz Dinge immer ſint, Herr Leutold von* Chuenring. *Herr Alber von* Chuenring. *Herr* Haug, *Herr* Reinprecht, *Herr Ott die* Turſen *von*

von Liechtenfelſs. *Herr Chunrad, Herr Ot: von* Liechtenegg, *und ander* Hern *viel und genueg. Diz Dinꝫ iſt* geſchehen, *und dieſer Brief iſt gegeben ze Zwetl in dem Chloſter, do man raitt von Chriſtes Gebuert tauſend dreihundert Iar und neun Iar, an unſer Vrowen Abend ze der Liechtmeſſe.* 1307. Actum.

NVM. LXIV. LIB. V. fol. CIV. p. 2.

BVRGGRAVIORVM *de* Gors *donatio Zwettlenſibus facta* cIↄ ccc vII.

*W**ür* Rapot Erchenprecht *und* Haudereich *die Brueder gehaizzen* BVRGGRAVEN *von* Gors *thuen kund an diſen Brief allen den die in ſehent oder horent leſen, beide die nu lebent, oder hernach chunftig ſint, daz unſer* Geſchvveiher *Vlreich von Ottenſtain und ſein Hauſs-Vrowe Vrowe Elzbet unſer* Muem *durch ir baider Seel hail gegeben habent den* erbarn *und den* geiſtlichen Levvten *Abt* Otten *und ſeiner Samnung daz* Zvvetl funff Lehen *daz Erchenbrechts ets. Des ſint* GEZEVG *Herr Haug, Herr Reinprecht, und Herr Ott von Rauchenek die* Turſen. *Herr Hainrich und Herr Chunrad ſein Brueder von Chaiowe, Herr Hadmar und Herr Alber von* Ottenſtain. *Herr Alber, Herr Vlreich, Herr Werthart* die Straeunen. *Herr Chunrad, Herr Ott, von* Liechtenekk. *Herr Chatold der* Werder. *Herr Heinrich der* Perchartſtorffer *und ander* Biderlevvt *genueg. Diz Dinch iſt* GESCHEHEN *und der* Brief *iſt* GEGEBEN *daz* Wienn, *do van Chriſtes Gebuert ergangen warn, dreizehenhundert Iar, darnach in den ſibenten Iar an den Auffarthtag.*

Charta donationis Gorſiorum 1307.

Teſtes

Actum et Datum.

1293.

NVM. LXV. LIB. V. fol. CV. pag. 2.

Venditio bonorum hereditariorum in uilla Lintpach *Zwettlenſibus* clↄ cc xcııı.

Charta uenditionis Veundorfiorum 1293. QVoniam temporis mutabilitas geſtorum ſeriem ſecum trahit, ideo neceſſe eſt, negotiis *literali cautione* quandam *memorie* apud preſentes et noticie apud abſentes et poſteros perpetuitatem ſtabilem comparare. Nunc igitur notum ſit uniuerſis tam preſentibus quam poſteris per preſentes, quod nos Wolfhardus et Leutvvinus, fratres dicti de VEVNDORF, *nondum* *deficientibus liberis.* habentes *liberos*, unanimi conſilio et uoluntate, cum conſenſu *matris* noſtre domine Gertrudis, bona noſtra que in uilla dicta *Lintpach* a noſtris progenitoribus *hereditaria* ſucceſſione noſcimus habuiſſe, uidelicet tertium dimidium talentum et duodecim denariorum *redditnum*, cum *ſiluis* ac pratis, paſcuis, aquis, piſcinis et molendino atque pertinentiis uniuerſis, in quemcunque uſum cedentibus, *uendidimus* domino EBRONI abbati et conuentui ordinis Ciſtercienſis in *Zwetl* etc. In huius itaque rei certitudinem et robur prefato domino Ebroni abbati ac conuentui ſuo in Zvvetl has damus pa- *Sigillatores.* tentes, *ſigillis* amborum noſtrorum fideliter communitas, atque ad cautele habundantiam *ſigilla* domini Leutholdi de Chuenring, et auunculi noſtri Friderici de Tuklha ſecundum beneplacitum ſepe dictorum dominorum de *Teſtes.* Zvvetl decreuimus annectenda. TESTES etiam ipſius inter nos emtionis ſunt hi duo predicti domini, quorum ſigilla et nomina immediate expreſſimus. Item Albero de Witra, Hadmarus et Rapoto de *Valchenperch*, Chunradus de

Pucch-

 1293. 1311.

Puechberch, Albero de *Hohenſtain*, Vlricus et Dietricus, fratres de *VVolſkerſtorf*, hi *miniſteriales*. Item Ortholfus de Chirchberch, Dietmarus, Hadmarus, Hadmarſtorfer, Marquardus, *milites*, et alii quam plures uiri honeſti et fide digni. *Actum* in clauſtro Zvvetl anno domini 1293. quinto nonas Octobris. *Datum* *poſtmodum* anno eodem in *Hedrichſtorf* in curia Zvvetlenſium octauo Kalendas Nouembris, in die ſanctorum martyrum Criſpini et Criſpiniani, fratre Pitrolfo tunc magiſtro curie et fratre Arnoldo ſub-priore ac fratre Gotfrido cellerario, cum domino abbate inibi conſtitutis. *Actum. Poſtea datum.*

NVM. LXVI. LIB. V. fol. CVI. p. 2. col. 4.

Donatio Kirchbergenſium *Zwettlenſibus facta et firmata cum* conſenſu *propinquorum*, *ſub lege precum annuarum* CIↄ CCC XI.

Ich Alber von Chirchperch *tuen khunt allen den di diſen Brief ſehent oder horent leſen, baide den gegenburtigen und auch den chunftigen, daz ich von* gotlicher manunge *und ouch mit wolverdachten Muet meiner ſelbs und mit meiner HaußVrowen, Vrowen Preieden guetem VVillen, und mit Vrown Chuneguntert meines Brueder Herrn Ortholfs Hauß Vroun und irer Tochter Elzebeten gueter* Gunſt, *darzu mit meines Brueder Herrn Otten Haußvrown Vrou Mergarden und irer Chinder. Daz iſt: Chuenrades, Ortolfs, Albers, Mergarden, Margereteben, und* aller unſer geerben *gueten VVillen, han in angeſehen die grozzen Trew, die mein Vorvorn von alten Dingen untz an mein zeit her gehabt habent, zu unſer* Vrovven Cloſter *daz* Charta Chirchperchiorum 1311. Heres explet uoluntatem defuncti.

1311. Zvvetl, *mit ir* Fuedrung *und auch mit iren* Allmueſen, *daz ſie durch ir* Seel Hail *demſelben Chloſter gegeben habent. Ouf die* Red *daz ich dieſelben Trew nach meinen Staten beſtettigen und bezzern wolld: und darumb wolt ich* wizzen, *waz*

Enumeratio rerum donatarum. *daz* Almoſen *wer, daz mein Vorvorn und auch ich demſelben Chloſter ze* Zwetl *gegeben haben, want etleich Guet von gar alten Zeiten, etleichs von newen Dingen demſelben Chloſter gegeben iſt. Vnd darumbe habent die Brueder des vorgenannten Chloſters, daz iſt, der Erbar Herr Apt* Ott *und ſein*

Handueſten. Raitbuch. Guelt. *Samnung mit mier funden an iren* handveſten, *und auch an iren* aigen *und* Raitpuch *die* guet, *die hernach geſchrieben ſtet, daz iſt daz den VVarmunds* ſechs lehen, *die in mein* Veren *Herr Vlreich von* Chierchperch *bei Herzog* Fridreichs

Hoffſtett. *Zeiten gegeben hat, und vier* Hoffſtett, *und ain* Muel, *und ein* Wieſ, *die mein Brueder Herr Ortolf, Herr Ott und Fridreich und auch ich vor manchen Iahren in gegeben habent bei Herzog* Albrechts *Zeiten, und auch daz* Suzzenbach *fier* Lehen. *Daz Limpach ain halb Pfunt* Gelts *von zwain Hoffſtetten, und von ainer Muel. Daz diſelben Herren von Zwetl meinem Brueder Herrn Ortolfen mit anderm aigen daz dem* Waizzenalbern *habent auugewechſelt. Daz dem Vlreichs ain* Le-

Siechmaiſter. hen, *daz dem Brueder* Siechmaiſter *dient, daz dem Anſchalms bey dem* Svveikers ſiben Lehen *und ain Wieſ, und ain Achker, dovon man dient zwelif* Schilling *und zwelif* Phenning, *von meinem Bruder Herrn Ortolfen und nach deſſelben Herrn Ortholfes Hauſvrown, daz iſt, Vrown Chunigunden Tod in demſelben dorf daz dem Ansſhalms auch zwelif Schilling gult; daz vorgenant aigen alleſambt als ez hie benant iſt; Daz beſtet-*

tig

1311.
Alber *von* Chirchperch *mit meiner vor-* Geeriben.
er Geeriben *und Freunt guetem Willen*
ch mit irer Hilf dem vorgeſchrieben Chlo-
Zwetl, *und geben uns auch ouf gentzleich*
m dem Recht, und ſie etz von unſern Vor-
und ouch von uns herpracht habent, in
r Gevver *untz an dem heuntigen Tag, und*
gravver Orden *ze recht habent ſcholl, und*
n *uns des heut lauterlich durch Got und ge-* Outzen.
uns auch alleſambt, und doch gerleich *daz*
daz in bei newen Zeiten von uns oder unſern
ern gegeben iſt, und dem ſein allerdurftigſt iſt,
n und ſchermen, für all Anſprach, als dez
ds Recht *und* Gevvonheit *iſt in Oeſterreich.*
die Red, *daz dieſelb* Samnung *unſer aller* Red-conditio.
vorgeſchrieben ſint, Seel *ewiglich an aller* Hei-
n Tag *gedenckh in iren* Gebeth *und deſſelben*
s auch getroſtet werd mit einem vollen Dienſt,
iſt mit einem Semmelemere *Brot und mit gue-*
Wein *von des Abts Keller, und mit trie Stu-*
n gueter Viſch, *als andren erbarn Dienſt doſelb*
eben wertent von andern Lantherren. *Unt*
e einer ewigen Beſtettigung diz Dings ſo gib ich
r vorgenant Alber von Chirchberch mit meiner
rgenanten Freunt Gunſt und gueten Willen der
orgenannten Samnung von Zwetl *dieſem* Brief,
erſiegelten *mit meinen Inſigl. Want mein Brue-* Sigillum.
er all tod waren, do der Brief gegeben *wart, den*
Got genad. Dez ſint auch Gezeug mein lieb Her- Teſtes.
en, Herr Leutoldt, und Herr Alber von Chuen-
ring. *Herr Stephan von* Sizendorff, *Herr Hein-*
reich von Smida, *Chuenrad von* Meinreichs,
meiner Schweſter Sun, Ortolf, Nicolaus, mein
Vettern von Chirchberch. *Wolfker der* Inpruk-
ker, *mein* Geſchvveyer *und ander* frumer *Leut*

 viel

1388.
DATVM cum ante eſſet actum. Aindleſſt.

viel und genueg. Diſer Brief iſt gegeben *bei Abt Ottens Zeiten, do von Chriſtc Gebuert ergangen waren dreizehenhundert Iar darnach in dem* aindleſten *Iar, an Sand Veites Tag, doch alſo, daz dieſen* neuen *Zeit der alten vorgeſchrieben Zeit nicht mug geſchaden oder dez vorgeſchriebens Aigens altes Recht icht mug gegrenchen.*

gegrenchen.

NVM. LXVII. LIB. V. fol. CVII. pag. 2.

Comitum S. R. I. et Hardecciae immunitas ab onere uenaticos *canes alendi Zwettlenſibus cœnobitis an.* CIↃ CCC LXXXVIII.

Charta imperialium & Hardecciae comitum 1388.

*W*Ir *Graf Hanß der elter von* Maidvvurch dez heiligen Römiſchen Reichs *und Graf ze* HARDEKK, *vvir vergeben für uns, unſer Erben, und all unſer Nachkummen, daz vvier haben angeſehen die Guethat und Gotleichen Werch, die do tegleich vor Marie ſeiner heiligen Muetter und allen ſeinen Heiligen vollvurt vverden in dem Gottshauß und Chloſter daz* Zuvetl, *und darum haben Wir vvolbedacht mit Gunſt, Willen und Rat unſer Erben, Freunt und Nachkummen zu der* Zeit, *do vvir ez vvol getuen mochten, leuterlich durich Got demſelben Chloſter die Gnad tan, und tuen auch vviſſentlich, daz fero fürbazz ungefurt, ledig und* laz *evvigleich von uns und allen unſern Erben und Freunten und Nachkummen ſchullen ſein in irem* Hof *daz* Prueg, *alſo, daz ſevv vveder da noch auf andern iren Guetern vveder* Iæger *noch* Hund *fueren,* ziechen *noch* ſpeiſſen *noch in chain Sachen vvartund oder pflichtig ſchullen ſeyn noch khain Beſchvverung mit* Nachtſcheld *oder andern Sachen von in haben, als von Alter her gevveſen iſt.. Nur allein daz ſie uns und allen unſern Nachchumen den* Got-

las.

Onus cœnobii, alendi et ducendi canes in uenationibus.

1388.

Gottsdienſt *und den Iartag gentzlich on alls verzichen evviglcich begen ſchullen, mit allen den Rechten, als ſi uns an iren Brief verſchrieben habent, darumb vvier auch alzeit ir* gnadig Herren *und* Fuedrer bellen *ſein treuleich, on alle Gevverde.* bellen. *Und darüber zu einer vvaren ſichern* Urkhundt *ſo geben vvier obgenanter Graf Hanß der elter von* Maidvvurch *des* heiligen Römiſchen Sigilla. Reichs *und* Graf zu Hardekk *und VVir Graff Hanß ſein Vetter den egenanten Chloſter den Brief für uns, unſer Erben, Freunt und Nachkummen verſigelt mit unſern baiden greſſern anhangenden Inſigln. Der Brief iſt* geben *nach Chriſte Gebuert* Datum anni, non loci. *dreizehenhundert Iar, darnach in den acht und achzigſten Iar, an der* ayndliffren *tauſend Maid Tag.*

NUM. LXVIII. fol. eod. pag. ead.

Promiſſio Zvvettlenſium pro immunitate cœnobii ab alendis canibus uenaticis cum clauſula commiſſoria, ſi preces et miſſae annatae neglectae an. clɔ ccc lxxxiii.

WIr MICHAEL *von* Gottes Gnaden Apt *daz* Charta abbatis zwetlensis 1388. ZVVETL *und der ganz* Conuent *daſelbs verjehen und tuen chuent offentlich mit dem Brief allen den die in leſent, oder hœrent leſen, die nun lebent, oder hernach chunftig ſint, daz vvier gemeinichleich haben angeſehen dy Gnad und* Fuetrung *dez* Edlen Fueterung. Hochgebohrn Herren Graf *Hanß der elter von* Titulus comitis. Maidvvurch des Heiligen Rœmiſchen Reichs *und beſunderleich, daz er uns begeben hat lauterleich durch Got, daz vvier fürbaz ſein* Iæger Hunt Closter-hund der Grauen, Reuing. *vveder* ſpeiſen, fueren, *noch* ziechen *ſchullen daz* Reuing *in unſern Hof noch andersvvo*

auf

1388. *auf unſern Guetern, und darum ſo haben vvier uns verbunden und geloben auch vviſſentleich gegen in und allen ſein Nachchumen, daz vvier in evvigleich*
Memorien recht. *vvellen und ſchullen ein* evvigen Iartag *begeben in aller der* Mazz *alz unſern rechten Stiftern, und derſelbig Iartag ſcholl begangen vverden dez nechſten Tag nach Sand Laurenzen Tag, daz iſt an der heiligen Dœrnen Gottes Chron etc. VVier geben auch der vorgeſchriben edeln Herrn und der* gantzen Herrſchafft *lauterleich durch ganzen geiſtlichen* Brüederſchafft *mit uns zu haben, und machen ſi*
Adſumtio in communionem bonorum. *auch* tailhaft *und* hailſam *aller der* Guetat, *di da* volfiert *vverden in unſern Chloſter, und auch in unſern Orden* Gots, Marie Gots, Petern *und allen heiligen zu Lob und zu Eren, es ſey mit ſingen, mit* leſen, *mit* geſprechen, *mit* vaſten, *mit* vvachen, *mit* Gaſtung, *mit* Almoſen *geben, mit aller Geiſtlichen* Cheſtigung *und ubung, die do geſchicht in den* heiligen Orden. *Vnd vven daz iſt, daz der ofigenant Her mit den Tod abget, ſo ſchullen vvier iems* begen *alz unſern* Stifter, *und ſcholim auch*
Miſſae pro defuncto. *ieder Prieſter drei* Mezzen *leſen, und daz ander* Gebet *volfueren, alz vvir gevvonleich umb uns ſelb tuen. VVer aber, daz vvier indert* ſaumig *vverent, und daz als nicht volfuerten, als hie geſchriben ſtet, ſo ſcholl der egenant* Edel Her, *ſein*
Comes edler Herr. *Nachchumen oder vver den Brief von irenvvegen inhat, uns guet daz* Reving *anvallen, und als*
Clauſula commiſſoria aduerſus cœnobitas. *lang* niderlegen *unzt vvier ganzleich volſuert, vvaz verzogen vver, und vven vvier daz gentzleich erſtattet, ſo ſchullen vvier und uns guet erſt ledig und frey ſein. Der Brief iſt* geben *nach Chriſte*
Datum. ſine loco. *Gebuert dreizehen hundert Iar, darnach in dem acht und achtzigſten Iar, den* ailfften *tauſend Maid-Tag.*

NVM. LXIX.

NVM. LXIX. LIB. V. fol. CIIX. pag. I.

Homo ſimplicis militiae *dignior ex dignitate uxoris* cIↄ CC XLVI.

NOtandum, quod nobiles de *Teleſprun* licet de *ſimplici militia* ſint exorti, tamen unus eorum in tantum profeciſſe dignoſcitur, ut filiam *domini Reinperti* de *Schoenberch* duxerit in uxorem. Vnde nullum moueat, ſi unum eorum nomine Heinricum in hoc loco iuxta generationem dominorum de *Schoenberch* cum ſuo priuilegio collocamus. Cuius priuilegii tenor ſupra uillam deſolatam in *Chlingeins* iuxta *Wurmprant* et aliquando ad cuſtodem pertinuit, per omnia talis fuit.

Codicis Mſcti excuſatio ordinis.

NVM. LXX.

Formula eines Gnaden-Kauffes an. cIↄ CC XLVI.

QVe geruntur cum tempore, ne labantur cum lapſu temporis, et ne poſſit eis in poſterum opponi calumpnia, litterarum ſolet apicibus et voce teſtium perennari. Igitur uniuerſis tam preſentibus quam futuris in poſterum tenore preſentium innoteſcat, quod ego *Heinricus Miles de* THELESPRVN et *uxor mea nomine Liukardis* quasdam poſſeſſiones noſtras, in uilla que *Chlingelins* nuncupatur, ſitas, id eſt, *molendinum* et ſeptem *manſus* cum attinentiis ſuis, uenerabili conuentui de *Zwetl* iure uenditionis libera poteſtate tradidimus, pro quindecim libris denariorum omnem iuris noſtri partem in dictis poſſeſſionibus eidem conuentui publice reſignantes. Et dum pro eisdem poſſeſſionibus amplioris pecunie quantitatem per aliquos conſequi potuimus

Henr. militis *de Theleſprun contractus mixtus ex emto et donato.* 1146.

Miles, inferioris gradus nobilium.

1246. 1265. mus, *minoris*, id eſt, pretaxate pecunie ſummam a prefatis fratribus pro remedio animarum noſtrarum recepimus, nec non et pro reuerentia et obſequiis beati *Gregorii* pape, et ſancti *Benedicti* confeſſoris, ad quorum altaria predicta predia deputata nutrimenta luminis debent perpetuo adminiſtrare. Ne autem proceſſu temporis ſuper hac uenditione ulla impoſterum poſſit oriri calumpnia, preſentem chartam ſigilli mei munimine roboraui, nominibus, ſub quorum

Teſtes. ſunt teſtimonio hec facta, ſubaratis, quorum nomina ſunt hec: Ortolfus plebanus de *Schoenenchyrchen*. Pernoldus frater Heintici de *Teneinſprunne*. Pernoldus filius eiusdem. Otto filius Heinrici prefati. Gundolt, Colomannus,

Actum. frater Dietricus, *ſacriſta* de Zvvetl. Acta ſunt hec anno Domini 1246. in preſentia teſtium predictorum.

NVM. LXXI. LIB. V. ſol. CIIX. pag. I.

Donatio Zvvettlenſi cœnobio facta an. clↄ cc LXV.

Charta de Sauerſteitn, miniſterialis Booiariae. 1265.

VNiuerſis Chriſti fidelibus has literas audituris *Hugo de* SAVERSTETIN *miniſterialis Bauarie*, ſalutem in omnium Saluatore. Vt innoteſcat poſteris, quod geritur cum preſentibus, acta geſtorum preſcripta transmittuntur ad memoriam eorundem. Notifico agitur cunctis, qui nunc ſunt, pariter et futuris, quod ob remedium anime mee et anteceſſorum meorum, pie recordationis, *Leutoldi* patris mei, et matris mee *Albeidis*, fratris quoque mei Leutoldi, ac ſororis Helene, domine etiam Dimudis *uxoris* mee, et dulcis memorie parentum eius Rapotonis de *Schoenberch* et domine Chunegundis, clauſtro in

Zvvetl

Zwetl et ibidem conuentui poſt mortem meam unam uineam in Schenberch et quoddam pomerium delegaui, que comparaui propria pecunia etc. *Acta* ſunt haec publice in Schenberch anno Domini, 1265. in die ſandeAgathe uirginis et martyris, coram pluribus probis uiris etc. Teſtes ſunt dominus Rudolfus buerchgrauius de Goers. Heynvvicus plebanus de *Cecenſtorf.* Dominus Rapoto de *Valchenberch*, et filius ſuus Rapoto. Dominus Hadmarus de *Schenberch* et frater ſuus Reinpertus. Otto de Gokendorf. Chunradus de Styuen. Berhtoldus de *Schenberch* et frater ſuus Rapoto. Chunradus *Pecſtain.* Heinricus de Webendorf. Rihvvinus filius Heinrici, et alii plures idonei et probi uiri. 1265. 1289. *Actum.* *Teſtes.*

NVM. LXXII. LIB. V. fol. eod. pag. 2.

Donatio mortis cauſa *abſenti et ſine acceptatione uaſalli ante expeditionem aduerſus Hungaros an.* cIↄ cc LXXXIX.

IN nomine Domini Amen. *Ego* HADMARVS *miniſterialis dictus de* SCHOENBERCH tenore preſentis pagine mando notitie omnium tam preſentium quam etiam poſterorum, quod ego anno Domini milleſimo ducenteſimo LXXXIX. in die ſancti Georgii martyris, octauo uidelicet kalendas Maii in conuentu expeditionis, que ab *illuſtri* principe *Alberto duce Auſtrie* aduerſus *Yluanum comitem Vngarie* primitus eſt *edita* Wienne conſtitutus in ipſa expeditione cum ſereniſſimo principe profecturus, humane uite dubietate attenta, bono et deliberato conſilio in remedium anime mee redditus meos omnimodis quos in uilla, que *Weizzenalbern* dicitur, *Charta de* Shœnberch 1289. *Expeditio militum prouincialium.* *Weizzenalbern.*

qua-

1289. *quatuor* ſcilicet *talenta annalium redditum* minus quinquaginta et uno denario, hactenus *libere* et *iure hereditario* poſſedi, et nunc posſideo, domino Ebroni *abbati* et ſuo conuentui dominorum in Zvvetl, qui ibidem Deo et beate uirgini in ſuccesſione ſunt perpetua fruituri, libere

Donatio mortis c. ab omni heredum meorum, aut quorumcunque impetitorum inquietatione, abſolute *delego* poſt *mortem meam* hereditarie posſidenda.

Conditio addita ſepultura. Sub huius tamen additamento *conditionis*, ut iidem domini ſiue fratres de Zvvetl ſingulis *annis* de ipſis prædictis redditibus in Poelan ad eccleſiam ob ſatisfactionem moleſtie, quam olim me eidem eccleſie intuliſſe confiteor, unum talentum, aut ſimul et ſemel decem talenta, ſi ab unius ſolutione talenti annua deinceps ſe eximere uoluerint, ſoluere teneantur, et in domo predicti Zvvetl locum mihi *ſepulture* eligo, ibi, ſi domino placuerit, diem communis reſurrectionis cum fidelibus defunctis in fiducia

Sigillum. miſericordie Domini expectaturus. In huius legationis *teſtimonium* et robur ipſi predicto domino abbati et domui in Zvvetl hanc trado literam ſigillo meo certiſſime communitam.

Teſtes. TESTES etiam huius rei ſunt, dominus Leutoldus de *Chuenring*, dominus Heinricus, dominus Chunradus, dominus *Siboto*, fratres dicti de Potendorf, dominus Otto de *Kaſtenberg*, dominus Albero de *Hobenſtain*, et alii quam plures uiri honorabiles et fide-

Actum et Datum. les. ACTVM et datum *VVienne* die ſuperius prenotata.

NVM. LXXIII.

1301.

NVM. LXXIII. LIB. V. fol. CXI. pag. 1.

Teſtimonium LAVDI, *inter Liebenberg et cœnobium Zvvettlenſe an.* ꟾↄ

ICh Leutolt von CHVENRING SCHENK in Oſterreich *tuen khunt an diſen Brief, allen Lewten, daz der Abt von Zweil Herr Eber und ſein Samnung ir Anſprach gegen Herrn Pappen von* Liebenberg *um dreiſſig Pfunt Pfenninge, die ſie umb Schaden ires Chloſters gegen im in der* Schrannen *gehabt hietten, und Herr Popp von Liebenberg ſein Anſprach gegen den vorgenanten Apte und der Samnung von Zwetl um vier halb Pfunt Golde ze Paumgarten in dem Dorf die Anſprach ir baider gegen einander habn, ſie baide mit guetlichen VVillen aller Dinge und gænzleichen an mich geſatzet und mir in mein* Hand *bei ir Trivven gegeben; wie ichs zwiſſchen in baiden ſchaide; daz ſie daz ſtete haben. Nun han ichs mit gueten* Rate geſchaiden *alſo: Daz der Apte und die Samnung von Zvvetl ir Anſprache um die dreizzig Pfunt gegen Herrn Poppen genzlichen lazzen; daz er der ledig ſei; und Herr Poppe und ſin Brueder Engelprecht, und ir zwei Schweſter Gertrud und Hailweic mit ſambt ir Mueter Vron Euffemien und alle ir Erben ſich verzeien aller Anſpriche lauterlichen gegen den Apte und der Samnunge ze Zwetl, umb daz vorgenannte Guet ze Paumgarten; wann deſſelben Guetes Eigenſchafft min was; und ichs Herrn Otten von Zyſteſtorf meinem Ritter gab; der ez dem Chloſter ze Zvvetl gegeben hat. Daz ſage ich bei meinem Ayde; ſentz Herr Poppe an mich ſatzte, vvie ich drum ſagete: Diſer* Schiedung *haben ſi baide der Apt und die Samnung von Zwetl, und Her Poppe und ſein Brueder mit ir Mu-*

Charta Chuenringii, arbitrii auſtregæ 1301.

1301.
1292. *ter und mit ir Schweſtern ane alle hinterliſt gebollen, und haben gelobt, daz ſies immer ſtete haben. Vnd ze gewiſſen und ze ewigen Verchunte diz Dinges ſo g[illegible]* Leutold *von* Chuenringen, *und die vorgenanten Brueder von Liebenberg, Poppe und Engelprecht fuer ſich und fuer ir vorgenant Mueter und Schweſter, und fuer alle ir Erben diſen* Brief *mit meinem und mit ir baider* Inſigl *dem vorgenanten Apte und der Samnunge von* Zvvetl.

Teſtes. GEZEVG *auch diz Dinges ſint Alber von VVeitra, Herr Chunrad von* Puechperg. Wulving *ſein Sun. Herr Alber von* Hohenſtain, *Herr Ulreich der Streun. Herr Ulreich von* Ottenſtain. *Herr Hadmar, H. Ott, H. Wichard, H. Alber von* Ottenſtain *und ander biderleut genueg.*

Actum et Datum. *Diz Ding iſt* GESCHEHEN *und diſer Brief iſt gegeben ze Zwetl in der Stat, do man zalt von Chriſtes Geburt dreyzehenhundert Iar, und ain Iar an Sand Andreas Tag.*

NVM. LXXIV. LIB. V. fol. CXI. pag. 2.

Donatio facta Zvvettlenſi coenobio clↄ cc XCII.

Charta de Raſtenberg 1292.

QVoniam *omnium* habere *memoriam diuinitatis* noſcitur eſſe potius quam *humanitatis*, ideo ne rerum geſtarum ſeries ex obliuione calumpniam patiatur; neceſſe eſt ipſam facere ſtabilem teſtimonio literarum. Nouerint igitur uniuerſi tam poſteri quam preſentes, quod nos *Otto de* RASTENBERG et Albero de HOHENSTAIN fratres, duodecim manſos et quinque curtes ſeu areas ſitas, ut infra exprimitur, quas Otto de *Prant* hactenus a nobis ſub collatione tenuit *feodali*, eidem pro uiginti duobus talentis in

Nobiles aliorum nobilium uaſalli.

in prompto nobis datis, denariorum communium uendidimus cum omni iure proprietario, quod nos ac noſtri heredes in eisdem bonis noſcimur habuiſſe etc. Ad cuius igitur rei ſtabilitatem perpetuam has patentes damus domino abbati Ebroni ac domui Zvvetlenſi, nec non Ottoni ſepedicto ſigillis noſtris certisſime communitas. TESTES facti ſunt dominus Hugo iunior Turſo, et Heinricus frater ſuus de *Liechtenels*. Item Otto de *Rauchenek* et Reinpertus de *Liechtenfels Turſones*. Item Otto, Hadmarus, Wichardus, Albero, fratres de *Otterſtain*. Item Chunradus iunior de *Liechtenek*, et Otto frater eiusdem, et alii quam plures uiri fide digni. *Actum* et *datum* in Zvvetl clauſtro anno domini 1292. pridie Idus Nouembris. 1292. 1293. *Teſtes.* *Actum et Datum.*

NVM. LXXV. LIB. V. fol. CXII. pag. I.

Confirmatio et ratihabitio teſtamenti, facta ab heredibus inteſtatis, ob legata Zvvetlenſis coenobii clↄ cc xciii.

Litera domini *Alberonis de Hobenſtain* ſuper *teſtamento* fratris ſui, uidelicet domini Ottonis de *Raſtenberg*, ſcilicet in his locis in *Wurmprant* et iuxta Behaimſtorf, et in diuerſis locis, ſicut in litera continetur; *Verba codicis Mſcti.* *Wurmprant.*

Ne ea que chriſtianorum deuotio propriam ſalutem operans ad honorem diuinum bona temporalia pie diſpenſando preordinat, calumpnie pateant peruerſorum, non incongruum uidetur *teſtamenta decedentium literali conſcriptione* et fide dignorum uirorum *teſtimoniis* confirmare. *Hinc ego* ALBERO *de* HOHENSTAIN *ſcire uolo* tam poſteros quam preſentes, quod frater *Charta Chuenringii 1293.*

1293. meus pie memorie Otto de *Raſtenberch* lecto decumbens egritudinis, compos tamen rationis perlucide, condidit teſtamentum, et functus authoritate diſpenſandi bona ſua pro libito, et ſalute ipſius cum *conſenſu meo heredumque*, uidelicet domine Geisle *uxoris* Dietrici de Chirchlingen, et Margarethe adhuc uirginis, *filiarum* ipſius, et aliorum, ſi qui proximi uidebantur heredes, me preſente ſubnotatos redditus annuos Zvvetlenſi monaſterio cum omnibus ſuis pertinentiis libere delegauit, quorum reddituum ſexaginta denarii fruuntur de quodam molendino ſito circa uillam *Wurmprant*, quod *Holtzmul* uulgariter nominari conſueuit. Item in ipſa uilla *Wurmprant* de una area triginta denarii, et ibidem de *duobus feodis* medium talentum. Item in *Slage* denarii ſexaginta et ibidem de una area denaria uiginti. Ibidem quoque de quodam iure ciuili, quod uulgo *Burg-Recht* dicitur, octo denarios et ibi de noualibus, uidelicet agris dictis *Reutt Akker*, iure ſimili denarii quinquaginta preter unum. Item in Behemſtorf de quodam agro iure eodem duodecim denarios. Item in eo loco, qui dicitur *Ceile* de una curia octoginta denarios. Ibidem de duobus *feodis* denarios ſexaginta. Item in *VVizenvvelde* de quodam deſolato feodo quinquaginta denarios. Item in *Freutzenſlage* de uno feodo denarios octoginta. Item in *Chirchbach* duo feoda de ſupradicto iure ciuili ſoluunt uiginti quatuor denarios et unum pullum Hos itaque redditus ſupradicto *delegans* monaſterio taliter conſtituit diſpenſari, ut quandocunque aliqui ſe aut progenitores ipſorum a iam dicto fratre meo in rebus aut corpore per modum in-

Teſtamentum cum conſenſu cognatorum.

Wurmprant, Holzmul.

Burgrecht.

Reutacker noualia.

iuſte

Digitized by Google

1293.

iuſte exactionis aut *ſpolii* aut cuiuscunque calumpnie probauerint moleſtatos, *abbas* qui predicto prefuerit monaſterio, conſiderata qualibet offenſa, cum his redditibus ad ſuam procurationem ſpectare debent tantum *placationi* inſeruiet offenſorum, ſatisfactionem quam cum tali ſumma uoluerit ipſis offenſis ſuccedente tempore fideliter adminiſtrans. Quod ſi proceſſu annorum *tales* inueniri *nequeant*, quibus debeatur iuſte ſatisfactio pro offenſa, hi redditus aliis nouem ſolidis, quos idem frater meus conuentui iam dicte domus pro ſolatio delegauit, iungentur: ut ad *ſempiternam* ſalutem et *memoriale* perpetuum anime fratris mei die anniuerſario depoſitionis ipſius, hoc eſt in *natali* beati Ioannis *Baptiſte*, cum tota ſumma utrorumque reddituum eidem conuentui plenum ſolatium tali ſumme equiualens annis ſingulis ſucceſſione perpetua miniſtretur. Quod etiam uenerabilis uir dominus EBRO tunc *abbas Zwetlenſis* ſuo tempore ſe facturum ſpopondit etiam a poſteris abbatibus ſimiliter faciendum. Hoc quoque profiteor in hoc ſcripto, quod ſecundum teſtantis deſiderium ego et ceteri *proximi heredes* ipſius utrosque redditus defendere debeamus, et ab omnium impetitorum moleſtationibus reddere expedita. In huius rei monimentum et irretractabilem firmitatem has patentes ſecundum affectum teſtatoris et modum teſtationis ac etiam ſecundum meam ac heredum uoluntatem conſcriptas, ſepe dicto monaſterio aſſignaui, *ſigilli* mei munimine roboratas, cum filie fratris mei prenotate ſigilla propria non haberent. TESTES huius rei ſunt dominus Leutoldus de *Chuenring pincerna* Auſtrie.

Memoriale animae perpetuum.

Sigillatores foeminae alieno ſigillo.

Teſtes.

 Domi-

1301. Dominus *Vlricus archi-diaconus* et dominus Chunradus frater ſuus de *Puechberch*. Chunradus et Otto fratres de *Liechtenecke*. Otto, Hadmarus, Wichardus et Albero de *Ottenſtain*. Ludvvicus de *Liechtenovv*, et quam plures alii fide digni. DATVM in *Zvvetl* monaſterio anno domini 1293. quarto Idus Iulii, hoc eſt in die uirginis Margarete et martyris glorioſe.

Datum.

NVM. LXXVI. LIB. V. fol. CXIII. pag. 2.

Ratibabitio laudi in gratiam Zuvettlenſis coenobii in Bemsdorf *et* Wurmprant clↄ ccc I.

Charta de Sebenſtain 1301.

ICh GERART VON SEBENSTAIN vergich *und tuen chunt an diſen Brief allen Leuten, die nu ſint, oder hernach chunſtig ſint, daz ich mit guetlichen Willen alles mein Recht und die Anſprach die ich und mein* Erben *bietten gegen den* Apt *und der* Samnung *von* Zvvetl *um daz Guet ze* Bemſtorf *und ze* Wurmprant, *genzlichen und lediglichen geſazt han an den vorgenanten geiſtlichen Herrn, Herrn Ebrein den Apt von* Zwetl *und an Herrn Albern von Hohenſtain, und an Herrn Vlrichen den* Streunen *und an meinen* Herrn Herrn Leutolden von Chuenring, *der dieſer* Schidung ubermant *was. Nu habent ſi mir* beſchaiden *fuer allez min Recht sechs Pfunt Phenninge Wienner. Dieſelben Pheninge han ich genumen und empfangen und* verzeige *mich mit guetlichen Willen alles meines Rechtes und aller Anſprach auf den vorgenanten Guet* Behmbsdorf *und ze* Wurmprant *und gib ez auf ledigleichen fuer rechtez aigen dem vorgenanten Apte von* Zwetl *und ſiner Samnung, als inz mein Mueter Vro leut von* Sebnſtain *vormalen ver-*

Herr Herr.

Vbermann.

Laudum Schaidung.

verchauft hat, und mein Brueder Alber und min Swester Chunegund, auch aufgegeben haben und für alle Anſprach meiner Erben, daz iſt meiner Tochtere Chunegunden di ze Ozzla ein geiſtlich Vrowe iſt, und Diemuten die ze Niewenberg iſt, ſetze ich mich und Hern Hadmarn von Otten-ſtain *ze Scherme und ze Geweren als derſelb Hadmar an diſen Briefe unter ſeinen Inſigl des vergicht. Ich Hadmar von* Ottenſtain *nim mich an und gelobe mit ſambt Herrn Gerbarten von* Sebnſtain *diſen vorgenanten* Scherm, *und gib darüber mein* Inſigl *zu einen* Vrchunde *an diſen Brief und zu voller Steticheit diz Dinges ſo gib ich Gerhart, offt genanter von Sebnſtain dem offtgenanten Apte und der Samnung von* Zwetl *diſen* Brief verſigelten *mit mein* ſelbs Ingeſigl, *und mit den Ingeſigl der vorgenanten* Herren, Herrn Leutolds von Chuenringen, *Herrn Albers von* Hohenſtain, *Herrn Hadmars von Ottenſtain, die auch* GEZEVG *ſint diz Dinges. Darzue ſint auch Gezeug Herr Alber von* Chuenring, *Herr Chunrad von* Puechberch, *Herr Otte, Herr VVeichard, Herr Alber von* Ottenſtain *und andre Herrn und* biderleut *genueg. Diz Ding iſt* GESCHEHEN *und dieſer Brief iſt gegeben in der Stat ze* Zvvetl, *do man zalte von Chriſtes Geburt dreyzehenhundert Iar und ain Iar, an Sand Vitalis und Agricole der Heiligen Martyrer Tage.*

1301. Sigillatores. Teſtes. Actum.

NVM. LXXVII. LIB. V, fol. CXIV. p. 2.

Confirmat dominus feudi donationem *pp.* nuptias, *iure tributo retentionis* clɔ cc xc.

1290.

Charta de Liechtenekk 1290.

A Cta preſentium ſubito laberentur, ſi non ſcripti memoria aut teſtium robore firmarentur. Igitur *ego, Chunradus de* LICHTENEKK, *notum facio tam preſentibus*, quam *futuris* preſentem paginam inſpecturis, quod *Mueramus miles* ad me ueniens Ruſpach petiit ſtudioſe, quod cum *feodum* in *Malhaimſtorf*, quo a me erat *infeodatus*, uxori ſue Elizabeth pro *donatione propter nuptias* in decem libris denariorum

Donatio pp. nuptias.

obligaſſet, huic obligationi meam adderem *uoluntatem*, et eo ſublato de medio, ſi idem *feodum* a dicta *domina* pro decem libris infra anni ſpacium non redimerem, ipſa et heredes eius a me *iure feodali* in poſterum retinerent, cuius petitioni ob ſuorum ſeruitiorum requiſitionem fidelium, annuens, eandem obligationem ratam habens confirmo preſentium per tenorem, taliter ſicut antea eſt ſubiectum, quod ſi dicto Mueramo ſublato de medio, ego Chunradus de *Lichtenekk* nominate Elizabeth ac heredibus eius decem libras denariorum infra anni ſpatium non perſoluerem, dicta Elizabeth et heredes eius a

Retentio.

me nominatum feodum iure feodali poſſiderent, amplius libere et quiete. Et ne de hoc posſit oriri ambiguitas aliqualis, iusſi preſentem literam teſtium idoneorum nominibus ac mei ſigilli munimine roborari. TESTES autem ſunt hi:

Teſtes.

Ortolfus miles de Chirchberch, et fratres ſui, Otto et Albero. Dietmarus et Bertoldus et Chunradus *milites de Hadmarſtorf.* Karulus *miles* dictus *Chriechbaum*, et frater eius Chunradus. Otto *Toplarius miles* de *Hierzpach* et Heinricus frater eius. Heinricus *miles* de *Entzeſtorf*

Actum.

et filius ipſius Dietmarus et Fridericus. ACTUM anno

 1297.

anno domini 1290. decimo ſeptimo Kalendas Aprilis.

NVM. LXXVIII. eodem fol. p. ead.

Conſenſus alienati feudi, loco ſeruitiorum, adfecti annuo canone CIↄ CC XCVII.

Nos *Chunradus et Otto fratres dicti de* LIECHTENEKKE coram uniuerſis, tam futuris quam preſentibus profitemur, quod nos unanimi conſenſu collationem *beneficii unius* quod ſitum eſt in *Maleinſtorf*, quam *Mommus miles* de *Potendorf* ſibi per patrem noſtrum beate memorie *feodali iure* factam aſſerit, idemque ius ſuum Chunrado de *Leubendorf* uendidit, cuius beneficii *proprietatem* monaſterio Zvvetlenſi ſimiliter per *patrem noſtrum* datam confitemur, ita ut eidem monaſterio ab eo quicunque predictum beneficium poſſederit, *ſexaginta denariorum redditus annis ſingulis ſeruiantur.* Ipſam collationem *in feodali iure* Morano, et uenditionem Chunrado predicto factam, ratam habemus, ita, ut ab omni tam noſtra quam noſtrorum heredum impetitione quieta et ſecura in perpetuum debeat permanere. In cuius rei teſtimonium iam dicto Chunrado de *Leubendorf* preſentem conferimus literam noſtri ſigilli caractere communitam. TESTES huius rei ſunt dominus Chunradus de *Puechperch* et filius eius *Wilſingus*. Dominus Albero de *Hohenſtain*. Marquardus miles de *Zwetl*. Arnoldus *iudex de Zwetl* et Pilgrinus fratres. Et alii quam plures uiri fide digni. ACTVM et *datum* in Zvvetl clauſtro anno domini 1297. duodecimo Kalendas Aprilis.

Charta de Liechtenekk.

Feudum pecuniarii ſeruitii Beutellehen.

Teſtes.

Actum et Datum

1300. 1273.

NVM. LXXIX. LIB. V. fol. CXVI. p. 2.

Matricula nobilium Auſtriae cIↃ CCC.

Charta de Durrenpach 1300.

ICh Vlreich von DVRRENPACH tun chunt an diſen Brief *allen Leuten di nu ſint oder hernach chunftig ſint, daz ich dem geiſtlichen Herren Herrn Ebrein dem Apt von* Zvvetl *und ſeines Chloſters* Spital *gib und gegeben han, etc. Gezeug diz Dinges ſint Her Leutold von* Chuenring, *Her Steffan von* Miſavv, *Her Vlreith der* Streun, *Her Alber von* Hohenſtain, *Her Haug der* Turſe *von* Liechtenfelſs, *Herr Chunradt von* Puechperch, *Her Wulfing ſein Sun, di* Dienſtherren. *Her VVolfgang, Herr Friderich die* Ritter. *Her Pilgreim von* Braitenach, *Herr Alold von* Chyavve, *Her Hainrich ſein Sun und ander* bider leut *viel und genueg. Diſer Brief iſt gegeben und diz dinge iſt geſchehen ze dem* Nidern Durrenbach *auf en Freitahowe, do man raite von Chriſtes Gebuert dreyzehenhundert Iar an des heil. Chreuzes Tage in dem Herbſt.*

Teſtes. Dienſtherren. *Quos ſequuntur* Ritter. *Actum.*

NVM. LXXX. LIB. V. fol. CXIIX. pag 2.

DONATIO *feudorum, quam fecit Agnes de* TROVN *Zwettlenſibus* cIↃ CCLXXIII.

Charta de Troun 1273.

IN nomine domini Amen. Quia tempus omne labitur ſingulis ex momentis, que temporaliter aguntur, ne labantur cum tempore, ſcriptis neceſſe eſt et teſtibus roborentur. Ad notitiam igitur peruenire uolumus poſterorum, quod *domina Agnes de* TROVN pie memorie, cum debitum carnis ſolueret, cum *conſenſu mariti* ſui domini Hertnidi et filie ſue Gertrudis, ceterorumque heredum ſuorum *duo feoda* in

in Slagleins, que ad eam *iure proprietatis* pertinebant, beate uirgini in Zvvetl, pro remedio anime ſue tradidit abſolute. Dictus uero dominus Hertnidus maritus eius pro memoria uxoris defuncte diuinitus inſpiratus, addidit et ipſe remedium: proprietatem uidelicet, quam habuit in curia in *Hirtzbach*, locum conferens ad eundem, libertate nihilominus ſub eadem. Ne igitur huiusmodi donationis uel remedii poſteris dubium aliquod generetur, ſepedictus *Hertnidus de* TROVN preſentem cedulam conſcribi fecit, et ſigilli ſui robore communiri, teſtibus ſubnotatis. Huius rei TESTES ſunt dominus Waltherus abbas de *Paumgartenberge*. Dominus Chunradus de *Sumerovve*, dominus Vlricus de *Capella*. Hadmarus de Ottenſtain. Hugo et Hadmarus de *Liechtenſels* fratres. Chunradus de *Liechtenekke*. Poppo de *Liebenberch*. Dominus Paltrammus de *VVienna*. Gozzo de *Chrems* et alii quam plures. ACTA ſunt hec in Paumgartenberge anno Domini 1273.

Feudum tenere iure proprietatis.

Teſtes.

Acta.

NVM. LXXXI. LIB. V. fol. CXIX. pag. I.

Confirmatio donationis Zwettlenſibus factae cIↄ CCC IV.

Ich *Vrau* Alheid gehazzen die GREIFFENSTEINERINNE *tuen chunt an diſen Brief allen den di in leſen oder horent leſen. Di nu lebent oder hernach chunftig ſint, daz ich mich han verzigent mit gueten VVillen und mit verdachten Muet als des Rechtes daz ich an den Haus, daz da haizzet des* Greiffenſtainer *an Sant Stefans Freithof het oder gehaben mocht, und han ez aufgegeben ledigleichen mit des* Burch-Herrn *hand dem*

Charta dictae de Greiffenſteinerinne 1304.

Burch-Herr.

erbarn

1304. 1204. Teſtes *erbarn Herrn Apt Ebern und ſeiner Samnung von Zwetl etc.* ZEVG *ſint Herr Leutold und Herr Alber von* Chuenring , *Her Ott und ſein Sun von* Lichtenſtain , *die* Dienſt - Herren *ſint* , *Herr* Greif *und Herr* Tuzze *ſein Sun* , *Herr Ott Herrn Hannen* Eninckl , *Herr Rapot von Vwar* , *Her* Polzel *und andre* frume Leut *gnueg*. *Diſer*

Datum. *Brief iſt* GEGEBEN , *do von Chriſtes Gebuert waren vergangen tauſend Iar dreihundert Iar* , *darnach in den vierten Iar* , *in den alten Hauß des Apts ze VVienn an unſer Vraun Abent ze der Liechtmeſſe*.

NVM. LXXXII. LIB. V. fol. CXXI. p. 1.

Verba codicis Mſcti. de fide diplomatum absque ſigillo. POſt deſcriptionem quorundam priuilegiorum que monaſterio noſtro a *dominabus nobilibus* vel MEDIOCRIBVS cum ſigillis dependentibus ſunt porrecta, libet etiam huic operi inſerere eas deſcriptiones, que ſecundum antiquorum hominum conſuetudines *ſine ſigillorum* impresſione, attamen uerisſima et ſimplicisſima traditione in noſtris antiquis ſunt codicibus exarate. Vnde et hic traditionem domine *Sophie nobiliſſime comitiſſe* de RAKTZ ſuper una uinea in *Leutaker* et quibusdam redditibus in uilla que *Redeleins* dicitur iuxta *Neitzen* , ad memoriam reuocamus , eandem deſcriptionem noſtro opuſculo de uerbo ad uerbum certisſime asſignantes.

Donatio , *Burcrauii* , *Noribergenſibus facta a matre* comitiſſa *de* Ragze , *plurium terrarum in Auſtria* CIↃ CC IV.

Charta C. de Ragze 1297. VT cognoſcat omne poſteritatis euum, ſignificamus uniuerſitati fidelium , quod domi-

na

1204.
na Sophia *nobilis comitiſſa in* RAGZE filia *comitis* 1207.
Chunradi, uxor BVRCRAVII IN NVRNBERCH *Burcrauii*
longe poſt obitum mariti ſui *comitis* FRIDERICI *Norinber-*
uineam quandam in *Leutacher* pro *triginta qua- genſes.*
tuor marcis argenti comparauit, et duos manſus in uilla que dicitur *Redel*, que ad opus miſericordie et ad faciendas eleemoſynas exceperat, quando *filios*, ſuos *patrimonii ſui ſucceſſores et heredes conſtituerat*, Deo et beate Marie ad uſus fratrum in *Zvvetl*, Deo ſeruientium, libere et manu poteſtatiua contradidit, reſeruans tamen ſibi *uſuarios fructus*. Sed ne in hoc aliquid iuri noſtro deperiret, poſt factam *ſolemniter donationem*, per quam data *recepimus*, et ſine omni reclamatione *poſſedemus*, rurſus ea predicte domine ad dies uite ſue ſub *annuali cenſu* indulſimus, ſcilicet, ut de uinea urnam uini, et de agris dimidium talentum perſolueret.

Donatio reſeruato uſufructu.

Huius rei teſtes ſunt Liutfridus de *Graſſovve*, Rapot de *Linda*. Vlricus de *Speiſſendorf*, Alber de *Pircha*, Chunradus de *Chleubendorf*. Chunrad, et Gerboto frater eius, filii Chunradi *Marſcalci*. Tyemo de *Lindenuelde*. Gotfridus et frater eius de *Graſſovve*. Heinricus *Scheuhe*.

Teſtes.

Hi omnes de *Ragze* cum *plebano* domino Wernhero. Chunradus *ſcholaris*. Chunradus *cellerarius* comitiſſe. Hadmarus iunior de *Chuenring*, et Heinricus frater eius. Karl de *Tal*. Albero de *Fukla*. Chunradus de *Chuenring*. Bertholdus *Rebſtok*. *Actum* anno domini 1204.

Officiales aulici comitiſſae.

Actum.

NVM. LXXXIII. fol. eod. pag ead.

Teſtimonia'es donationum in Chlaffenberg clɔ cc VII.

Item

1207. *Verba Veodicis mſcti.* 1207. ITem ſuper quodam *allodio* deſolato nomine *Chlaffenberg*, ſito inter *Chuebach* et *Germunds* in antiquis *codicibus* monaſterii *Zvvetlenſis* inuenimus ſic deſcriptum: Hi ſunt qui interſuerunt ſepulture domini Heinrici de *Mizzingdorf*, quando uxor ipſius obtulit beate uirgini Marie ad uſus fratrum in Zvvetl *allodium unum* in *Chlaffenberg*, quod et ipſe uiuens uouerat, ob memoriam ſui, ſuorumque parentum, quos etiam per *aurem traximus* ſecundum *conſuetudinem*, ad monimentum, ne obliuione depereat, uidelicet Rudigerus, Walchinus, Otto de *Chadovve*, Otto de *Steurz*. Dietmarus Bohemus. Heinricus, Leupoldus, Rudolfus. Fridericus, Siglohus de *Mizzingdorf*, Marquardus, Rugerus, Hugo de *Gloggniz*, Geroldus *Ragiz*. Actum anno domini 1207

Per aurem trahere.

NVM. LXXXIV.

Nomina hoſtium coenobii Zwetlenſis.

Verba C. MSCTI adverſus hoſtes coenobii. ANtequam ad priuilegia MEDIOCRVM NOBILIVM tranſcribenda adiuuante domino ueniamus, neceſſitate urgente de *malefactoribus* noſtris aliquid ſcribere cogimur uel inuiti. Et licet hoc contra prologum huius libri, in quo de *fundatoribus* et *benefactoribus Zvvetlenſis* monaſterii *rubricam* poſuimus, facere uideamur; tamen, quia per *uiolentias* quorundam *nobilium* cenobium noſtrum temporibus *guerrarum* multas poſſesſiones noſcitur *perdidiſſe*, eorum conſcientias, qui eas male detinent, ſaltem in hoc opuſculo literis et annotationibus inſtigamus. Quidam enim de genere *mediocrum nobilium*, uidelicet de genere clientele, uel de *ſimplici militia*

Rubrica.

litia ſunt exorti, qui in poſſeſſionibus noſtris caſtella uel munitiones nobis inuitis in noſtris prediis erexerunt, et per hoc noſtras poſſeſſiones deuaſtauerunt, et eas ſibi per uiolentiam attraxerunt, ſicut quidam admodum *nobiles de* SITZENDORF, iuxta *Egenburch*, quidam de *Marcherſtorf* iuxta *Altenburch*, quidam de *Zvvonnern*, iuxta montem qui *Molterperch* dicitur, qui ſecundum generationes ſuas diuerſa nomina ſortiuntur. Vnde hic neceſſarium iudicamus, ut deſcriptionem *ſeniorum* huius domus, quam ipſi de uilla predicta *Marcherſtorf* reliquerunt, huic opuſculo inſeramus. De hac enim uilla ſic in antiquioribus libris inuenimus exaratum. *Seniores.*

NVM. LXXXV.

Donatio mortis cauſa uillae Marquarsdorff clↄ c LXIX.

NOtum ſit omnibus tam preſentibus quam futuris in hac terra Chriſti fidelibus, illuſtrem uirum Albertum *comitem de* STAIN ad S. Egidium proficiſcentem Domino Chriſto eiusque genitrici Marie pro redemtione anime ſue ad uſum fratrum de *Zvvetl* uillam MARQVARSTORF cum omnibus *appendicibus* ſuis, id eſt, *rure*, molendino, nemore, prato, potenti manu perpetuo poſſidenda libere contuliſſe. Hac ſane conditione adiecta, ut ſi *ſoſpes* reuerteretur, quamdiu uoluerit, uſu fructuario uteretur. Poſt *mortem* autem eius, fratres de Zvvetl predictam uillam de *Marcherſtorf* libere poſſiderent. Huius rei *teſtes* ſunt: Wipoto de *Choppeldeſtorf*. Svveitard, Hartlieb de *Horn*. Gerloch, Heinreich de *Berbach*, Herbortus de *Chraçge.* *Charta comitis de Stain 1169.* *Teſtes.*

1169. *Chruege.* Arnoldus de *Poesſuſſ.* Otto aureus de *Pergen.* Pilgrinus de *Sultz.* Vlricus de *Viſcha.* *Actum.* *Actum* anno domini 1169. Alexandro papa eccleſiam regente, Friderico regnante.

Sizendorf mageria, ius mundanum. DE SITZENDORF autem ſciendum, quod ab antiquo in eadem uilla habuimus unam *mageriam* cum aliis redditibus et iure *mundano*, et *decima uini* in eo monte, qui adhuc Zvvetlerberch nominatur. *Curia* etiam *Mageria* in eadem uilla adhuc *Zvvetlerhoff* nominatur. Eſt enim traditio *ſeniorum* in hac domo pene decrepitorum; quod quidam de progenie fundatorum noſtrorum nomine Heinricus quadam uice in *Bauarie* partibus exiliatus fuerit; et ducem Auſtrie *Fridericum* fugiens in quodam monaſterio nomine *Paumburch* ordinis S. Auguſtini iuxta Saltzburgenſem epiſcopatum ſito, anxius pernoctabat &c. Dum autem fratres eum benigne *Donatio feudi, ſi conſenſerit dominus.* et humaniter pertractarent; eis eccleſiam in *Sitzendorf* tali quidem conditione tradidit poſſidendam, ut ſi a duce *Auſtrie* permitterentur, eam perpetuo poſſiderent. Que traditio usque hodie perſeuerat. Poſt mortem autem *Friderici primi ducis Auſtrie* nobiles huius terre pene totam *Auſtriam rapinis* et incendiis deuaſtabant. Inter quos quidam admodum nobilis nomine *Otto* auus eorum qui nunc de SITZENDORF nuncupantur, poſſesſiones monaſterii noſtri, quas a dominis de *Chuenring* diu habuimus, deuaſtabat et *Mageriam* una cum uineis inſolitudinem *Nobilium uaſalli nobiles.* redigebat, et dominis de *Chuenring* quaſi *cliens* et *ſeruiens* adherebat, et ſibi quidquid in Sitzendorf habuimus, attrahebat. Cum autem quadam uice mortem imminere ſentiret, de hac offen-

offenſa clauſtri noſtri conſcientiam habuit, et monaſterio noſtro quoddam *teſtamentum* fecit, quod utrum ſolutum fuerit, ignoratur. autem eius et *nepotes* poſſeſſiones noſtras ſibi uiolenter attraxerunt, et a ſuo patre et auo eas emtas eſſe dixerunt. Hoc autem *diſturbium* Auſtrie factum eſt eo anno, quo ab anno domini incarnationis mille ducenti quadraginta et octo anni ſecundum *chronicas* computantur. Quod autem pro certo in SITZENDORF redditus habuerimus ab antiquo, *liber antiquus predictorum noſtrorum* indicat in hec uerba: *Hic eſt cenſus, quem perſoluere debemus de predio noſtro in* Sitzendorf *Vlrico de* Sahſendorf, *de uinea una octo denarios. De agris duodecim denarios, et quatuor caſeos, uel ſedecim denarios*, plebano *de* Sitzendorf *uiginti ſeptem denarios et dimidium, et cuidam alii tres denarios et dimidium. Domino Heinrico* Grabarn *genero domini* Ebroni *quinquaginta denarios. Hunc inquam cenſum de predio et diuerſis poſſeſſionibus, quas in* Sitzendorf *habuimus, ſeruiuimus, uidelicet, quando easdem poſſeſſiones libere poſſedimus et quiete. Attamen ut prediximus, antiqua ueſtigia huius facti nomen curie in hac uilla uidelicet* Zwetlerhof, *Zwetlerberch, nominetenus retinet et conſeruat.*

1248. *Teſtamentum*. *Filii tum ſoluere.* *Diſturbium.* 1248. *Liber prædictorum coenobii.*

NVM. LXXXVI. LIB. V. FOL. CXXII. p. 1.

Confirmatio donationis Zwetlenſibus factae clɔ cc xcv.

Ich Vlreich von VELLEBRVNN, mit ſamt meiner Hauſs = Vrown, Vrown Chunigunden von Senſtein vergih und tuen chundt *allen den di nu gegenburtick und hernach chunftig ſint, und*

Charta de Vellebrunn 1295.

1295.

diſen Brif ſehent oder leſen horent, daz vvir dew
Chriek, lis. Chriek *und die* Anſprach, *di wier gehabt haben, gegen den* erwaren Manne *Herrn* EBERN *den Apt und der* Samnung von Zwetl *umb daz Guet und*
Behemsdorf, Wurmprant. *umb daz aigen zu* Behemsdorf *und ze* Wurmprant *genzlich und endlich ſazzten an den* Edlen Hern, Herrn Steffanen *von* Meiſſawe *den* Mar-
Meiſſavve mareſcalcus Auſtriae. ſchalkh *in Oeſterreich, der* beſchid *uns nach Rat ſeiner erbaren* Ritter, *Hern VVolfhardes von* Durenpach *und Hern Hainriches von* Graizze, *ze-*
Nobilium Auſtriae milites. *hen Pfundt Pheninge di uns der vorgenant Apt von Zwetl genzlich gegeben hat; und habn wir in daz egenant Guet mit unſer baider Handen ledigleich aufgegeben; und vergeben ſein im und dem Gottes Huſe zu rechten* aigen *mit allen dem Recht, als iz dem* Chloſter *emalen von Vrowen Ieutten von Senſtain mit* Vrchunt *der Burger von Chrems ausgenumlich ze chauffen gegeben ward, als an der*
Handueſt, inſtrumentum, *erſten* Handveſt *unter dem* Inſigl *der Stadt von Chrems ausgenumlich geſchriben iſt, und haben auch gelobt rechten* Landes Scherm *ueber daſſel-*
hinz. *be Guet gegen allen den, di* hintz *demſelben Guet* fuerbaz *icht ze ſprechen gewinnent; und zu diſer Dinge volkhomner* Stettichunge *gib ich Vlreich der*
Sigillum dni dni. *egenant von Vellebrunne diſen offenen* Brief *mit des vorgenanten* Heren, Hern Steffans von Meiſſowe *Inſigl, und mit dem min ſelbes Inſigl*
Teſtes. *veſtiglich verſigelten. Diz Dinges ſint* GEZEVGE *alle di der Namen hie geſchriben ſtent, daz iſt Her Hadmar von* Sunnberch, *Herr* Alolt *und ſein Sun, Her Hainreich von* Chayowe, *Herr Alber von* Hohenſtain, *Her Dietrich von* Chirchlinge, *Herr* Haug *und ſein Brueder Her Hainrich, und ſin Vetter Her Rieprecht von* Lichtenfelſs, *die al-*
Dienſtherren. *le* Dienſtherren *ſint, Her VVolfhart von* Durrenpach;

1289.

pach, *und Herr Sichard von* Tauhen, *und ſein Brueder Herr Hainreich von* Grazze, *und ander* Biderleut *und erbar Leut ein enichel Tail. Vnd daz Ding iſt* GESCHEHEN, *und diſer Brief ge-* Actum. *geben zu* Wienne *an Sand Marcus Tage des Iares do von Chriſtes Gebuert gezalt vverdent, tauſend zvveyhundert und fünff und nenntzig Iar.*

NVM. LXXXVII.

Venditio cum conſenſu liberorum an. cIↄ cc LXXXIX.

ITem literae Alberti militis de *Pruk*, qui tamen *Verba* reſidentiam habuit in *Weitra* et dominis de *Mſc. C.* *Chuenring* noſcitur adheſiſſe, ſuper poſſeſſionibus quibusdam in *Beheimſtorf* et in *Wurmprant*, et decimis ibidem, et in aliis diuerſis locis, ſicut in literis continetur:

Quia ſepe tollit obliuio de memoria poſte- *Charta de* rorum, que *ſcripturis* aut *teſtibus* non firmantur: *Pruk* 1289. hinc ego *Albertus dictus de* PRVK ad audientiam uniuerſorum Chriſti fidelium cupio peruenire, quod *ex conſenſu* dilecte coniugis mee domine *Venditio* Chunegundis et plena uoluntate omnium *libe-* *cum con-* *rorum* meorum Chedelini, Alberti, Wulfingi, *ſenſu libe-* Heinrici, Ruberti, Chunegundis et Elizabeth, *rorum.* religioſis ac uenerabilibus fratribus domino Ebroni abbati et conuentui in *Zwetl vendidi* pro quinquaginta quinque libris denariorum Wiennenſium redditus quinti dimidii talenti preter triginta quinque denarios, quorum reddituum ſitus et nomina taliter exprimuntur. In *Behem-* *Beheimſtorf.* *ſtorf* quinque *feoda*, quorum annuatim quodlibet *Feuda pe-* ſeruit denarios octoginta. In uilla *Wurmprant* *cuniaria.* ſeptimum dimidium *feodum*, et de quolibet *Wurm-* *prant.* feodo *ſeruitium denariorum ſeptuaginta*, preter

H 2 unum,

1289. unum, quod annuo tempore ſoluit denarios ſexaginta, minus duobus. Ibidem area, que ſeruit decem denarios de quodam *prato* et noua *plantatione* octo denarios; de agris in eodem loco ſexaginta quatuor denarios, et una *decima* cuius fructus eſt, quidquid ex octo ſeodis ambarum uillarum annue poterit aut noſcitur prouenire. Item in curia que *Zeil* appellatur, dimidium talentum cum *pullo* in *carnipriuio* perſoluendum; et ſaltus in *Bebemſtorf* cum duodecim faſciculis *lini* per annos ſingulos ſeruiendis. Hos ergo redditus ſic diſtinctos cum omni iuris plenitudine, quo ritu *proprietario* ipſos hactenus habui *poſſeſſiue*, per legitime venditionis traductionem predictorum dominorum libere tradidi poteſtati, promittens fideliter ſcriptorum bonorum meorum uelle pronum eſſe ac continuum in omni loco ac tempore defenſorem. In quorum robur et munimen in perpetuum prefatis fratribus dedi preſentem literam ſigillo domini Leutoldi de Chuenring atque meo firmiter conſignatam. *Actum* et *datum* in Zvverl monaſterio anno Domini 1289. quarta feria hebdomade Pentecoſten. Huius rei TESTES ſunt Dominus Otto de *Raſtenberch*, dominus Albero de *Hohenſtain*, dominus Hugo et frater eius Heinricus de *Liechtenfels*, dominus Chunradus ſenior de *Liechtenek*, et duo filii eius, Chunradus et Otto, dominus Ortolfus de *Chirchberch* et filius eius Albero dominus Marquardus *miles quondam iudex* in Zvverl, et alii quam plures.

Angarie. *Decimae.* *Carnipriuium.* *Actum & Datum.* *Teſtes.*

NVM. LXXXVIII. LIB. V. fol. CXXIII. p. 1.

Exemplum a filio denegati conſenſus in uenditione praediorum CIↃCCLXXXIX.

Ego

1289.

*E*GO ALBERTVS *dictus de* PRVK *profiteor uniuerſis Chriſti fidelibus* preſentem literam inſpecturis, quod religioſis ac venerabilibus fratribus domino *Ebroni abbati* et conuentui in *Zvvetl* per conſenſum dilecte *coniugis* mee, domine Chunegundis et *liberorum* meorum *uendidi* redditus meos, quos in duabus uillis *Bebemſtorf* et *Wurmprant* quiete habui hactenus et poſſedi, et huic uenditioni uidetur *conſenſus unius filii mei* Chedelini ſcilicet *defuiſſe*, uolens dictos fratres certos de emtis bonis reddere et indemnes, in *recompenſam* partis, quam prefatus filius meus *pretextu hereditatis ſue*, in eisdem rebus poſſet impetere. Alias poſſeſſiones in uilla *Mezlendorf* iuxta Wiennam, uidelicet ſex urnas uini montani iuris, et ſexaginta denarios de quodam agro, et duodecim denarios de area ibidem ipſis pro digna *equiualentia* obligo et deſigno, hoc nimirum adiiciens, ut ſi prefatas res, ut premium a fratribus comparatas, infra *biennium* ab omni uexationis formidine apud filium meum non exemero, tunc authoritate huius ſcripti equiualentia ſupradicta iure poſſeſſiuo ad prefatos dominos ſine quouis obſtaculo deuoluatur. In cuius rei firmitatem preſentem literam dedi memoratis fratribus, ſigilli mei munimine roboratam. ACTVM *et datum* in Zvvetl monaſterio anno domini 1289. in dominica qua cantatur: uocem iucunditatis. Cuius rei TESTES ſunt dominus Leutoldus, dominus Albero dicti de *Chuenring*, dominus Hugo, dominus Heinricus, dominus *Rinpertus*, dicti de *Liechtenſels*. Dominus Albero dictus de *Ottenſtain*, dominus Marquardus miles, et alii quam plures.

Charta de Pruk 1289.

Bebemstorf, Wurmprant.

Defectus conſenſus filii unius, renuentis conſentire.

Actum et Datum.

Teſtes.

1308.

NVM. LXXXIX. fol. eod. p. eod.

Renunciatio liberorum in fundis cum eorundem conſenſu uenditis Zwettlenſi cœnobio cIↃ CCC IIX.

Charta plurium de Prukke 1308.

WIer Albrecht, Wilfinch, Hainrich, Chunegund, Eltzbet, Geſchvviſtert Hern Albrechts Chinder von PRVKKE *dem Got gnad, tuen chund an diſen Brief allen den die in ſehent oder hœrent leſen, baid die nu ſint oder hernach chunftig werdent, daz wier* vvonten *etleich VVeg zu haben auf den* Guet, *daz unſer* Vater *der vorgenant Her Albrecht* verkaufft *hat, und auch mit unſer* aller Willen, *und mit unſer* aller Hand *aufgegeben hat dem Erbarn* Apt Ebern *und ſeiner Samnung daz* Zvvetl, *daz iſt* Behemſtorf *daz fünf Lehen, daz* Wurmprant *ſibenthalb Lehen, und ain* Hofſtat, *und ainen Zehent der von acht Lehen derſelben zwaier Dœrffer wirt, und den Hoff der Zeil hazzet, und daz Holtz daz Behemſtorf, und daz Guet daz* Metzleinſtorf, *und daz* hart bey *VVienn. Nu ſei wier des wol verricht baide von der Samnung daz* Zvvetl, *und auch von andern Lewten, daz wir an allen dem vorgeſchriben Guet* chein Recht *haben. Dazſelbe gelaub wir euch und verjehen ſein auch offentleich an diſen* Brief etc. *auf den Erbarn Apt Otten und ſeiner vorgenanten Samnung daz* Zwetl *etc.*

Teſtes. ZEVG *ſint Her Alber von Chuenring, Her Haug und Her Reinprecht die Turſen von* Lichtenfelſs, *Herr Alber, Herr Vlreich, Her VVernhard, die* Streunen; *Her Ott, Herr Hadmar, Herr Alber die* Ottenſtainer, *und ander* Ritter *und* Chnappen *und frumer Leut gnueg.*

Ritter und Knappen. Actum et Datum. *Diz Ding iſt geſchehen, und der Brief iſt gegeben daz* Zvvetl *in dem Chloſter*

ſter an Sand Bleſen Tag nach Chriſts Gebuert dreizehenhundert Iar, darnach in dem achten Iar.

NVM. XC. LIB. V. fol. CXXV. p. I.

Conſenſus liberorum et omnium propinquorum in uenditione facta Zwettlenſibus clɔ cc XCIII.

Nouerint uniuerſi tam poſteri quam preſentes, *quod nos Chunradus dictus* FVLSACH *et Otto de* SCHRETENBERG *una cum uoluntate libera ac manu coniugum noſtrarum Offemie et item Offemie ſororum duarum*, nec non cum manu et *conſenſu omnium heredum* ſeu *liberorum* noſtrorum Alberonis ſcilicet et Berchte liberorum mei Chunradi predicti et Ottonis itemque Ottonis, Heinrici quoque liberorum mei Ottonis de Schretenberche, *uendidimus* domino Ebroni abbati et conuentui in Zvvetl pro 46. talentis communium denariorum etc. TESTES uero huius uenditionis, reſignationis, permisſionis ſunt, dominus Leutoldus de *Chuenring*, dominus Chunradus de *Potendorf*, dominus Stefanus de *Meiſſowe*, *marſcalcus* Auſtrie. Dominus Hadmarus et Rapoto de *Valchenberch*. Albero de Hohenſtain, hi *miniſteriales*. Gottſchalcus de *Flachneck*. Marquardus de *Zvvetla*. Vlricus et Otto dicti *Purchtorfer*, *milites*. Heinricus de *Mizzingdorf*. Vlricus de *Chadowe*, *clientes* et alii quam plures fide digni. Actum et datum in Wienna anno Domini 1293. ſeptimo Idus Decembris.

Charta de Fulſach. etc.

Teſtes.

Miniſteriales dni.

Nobiles.

Milites.

Actum et Datum.

1277.

NVM. XCI. LIB. V. fol. CXXVI. pag. 2.

Feudi Auſtriaci uenditi cum conſenſu domini et liberorum ac propinquorum. an. cIↄcc LXXVII.

Charta de Hofdorf 1277.

IN nomine Domini Amen. Ne diuturnitas temporis obliuionis diſpendium inferat rebus geſtis, caueri et intercipi utiliter poteſt ſcriptis. Nouerint igitur uniuerſi huius litere inſpectores, *quod ego Alramus de* HOFDORF *una cum Rudlanno ac Chunone fratre* eius filiis fratris mei, tria *feoda*, quorum ſituatio eſt in Offarn, que de manu quondam *ducis Auſtrie* felicis recordationis, uidelicet domini *Hermanni* iure feodali a retroacto tempore dignoſcimur habuiſſe, domino *Ebroni* uenerabili abbati et conuentui in *Zwetl*, unanimi conſenſu inter nos habito, *uendidimus* pro 27. talentis denariorum, reſignata ea prius *ad manus*

Rudolfus imperator Auſtriae uere dux.

ſereniſſimi Regis Romanorum, domini Rudolphi, ad quem predicta *prouincia* conſtat liquide deuoluta, memorata feoda monaſterio prenominato iure perpetuo libere permanſura: *reclamatione omnium heredum*, ſi qua fortasſis in poſterum fieri contingit, teſtimonio preſentium penitus irritata, et nullius ponderis per conſequens eſt

Sigillatores.

habenda. In cuius rei euidentiam atque robur *literam* hanc ſigillo duplici ſcilicet domini Leutoldi de Tyrenſtain, qui etiam prefata bona a quolibet turbatore defenſabit, et noſtri ſepe dictis religioſis uiris dedimus ſubnotatis; qui ſunt dominus Heinricus marſcalcus Auſtrie, dominus Leutoldus de *Tyrenſtain*. Otto de *Tyrenſtain*. Hoger. Vlricus *ſcriba*. Rudli-

Actum.

nus de *Muerperch* et alii quam plures. Actum Wienne

1309.

Wienne in curia principis anno domini 1277. 16. Kal. Auguſti.

• NVM. XCII. LIB. V. fol. CLXI. p. 2

Teſtimonium factae uenditionis Zwetlenſibus cIↄ ccc IX.

Ich Chunrat gehaizzen der Chueburger Cheller-maiſter *meines Herren des* Hertzogen FRIDERICHS *in Oſterreich tuen chunt an diſen Brief allen Leuten, di in nue oder hernach ſehen oder hœren leſen, daz Vru Kathrein von* Perchtoldſtorf *iren Weingarten, der da leit ze* Perchtoldſtorf *in* Habſpach *dem Apt und der Samnung von* Zvvetl &c. *Und ze ainer gewiſſen Beſtettigung diz Dinges, ſo gib ich dem vorgenanten Apt Otten und ſiner Samnung von Zwetl diſen* Brief verſiegelten *mit minen* Ingeſigel, *und mit des* edlen Herrn Hern Chunrades von Potendorf *Ingeſiegel, der auch ditzs Dinges* Gezug *iſt: Darzu ſint auch* GEZEVG *Herr Hainrich und Herr Syboth von* Potendorf *ſein Brueder; Herr Alber ſein Sun. Herr Dietreich der* Pilhdorfer, *der Marſchalch, di Dienſtherren. Herr* Greiff, *Herr Ott, Herr Haimen* Enenkl. *Herr Chunrat der* Huebmaiſter *die* Ritter *und ander* piderleut *viel und gnueg, den diz Dinge chunt iſt. Diſer Brief iſt* gegeben, *und diz Ding iſt geſchehen ze Wienn in der Stat an Sand Vincentii Tage, do man rait von Chriſtes Gebuert* tauſend Iar dreihundert *Iar und* niun *Iar.*

Charta de Chueburger 1309.

Sigillatores.

Teſtes.

Enenkl.

Datum.

NVM. XCIII. LIB. V. fol. CLXIX. pag. 1.

Donatio Zvvetlenſibus facta cIↄ ccc XII.

Ich Fridreich von VVALSER! DIENSTHERR in Oſterreich *tuen chunt allen den die diſen Brief ſehent*

Charta de Walſer miniſterialis dni. 1312.

1312. ſehent oder hœrent leſen baide den gegenburtigen und auch den chunftigen, daz ich durch meiner lieben Freunt und Diener Seel Hail, daz iſt Wolfkangs und Iunginge und Walthers von Laubekk, den Got genad, der ſelber baider Geſcheffi, daz iſt bey irm lebendigen Leib Geſcheffi hetten dem Chloſter datz Zwetl da ſi beſtatt ſint, daz han ich mit Gots helfen getreulich volpracht und volendet. Wand di ſubentzich Pſunt Pfening di ſi demſelben Chloſter geſchaft hetten, di han ich geleit an funf Phunt Gelts, die ich darumbe gechauft han datz Otten dem Tuchel ſeins freien aigens und ligent diſelben funf Phunt Gelts daz dem Otten pei Glokentz auf vier Leben und auf zwain Hofſteten,
Wiſmat. auf Wiſmat und auf Echkern und auf dem Holtz, und auf allen dem daz derſelb Ott der Tuchel daſelbſt gehabt hat paide ze Dorf und ze Veld mit Fogtay und mit Dorſgericht, als er mir ez auch verſchrieben hat an ſeiner Handveſt. Diſelb
Gult. Gult alleſamt als ſi hievor geſchriben iſt, die han ich ledigleich gegeben demſelben Chloſter daz Zvvetl in Apt Ottens Hand mit allen dem Recht und ſi von alten Dingen herchomen iſt, und als ſi mir gegeben, und auch vorſchrieben iſt von demſel-
Red, conditio. ben Tuchel, auf di Red daz die Samnung deſſelben Chloſters alle Iar an meiner vorgenanten Diener Iartag beſunderlich getrœſtet ſchol werden an irm
Conuiuium annatum. Mal und an ir Pfruent, daz ſi deſſer baz ir baider Seel gedench in der Meſſ und auch in anderm irem Gebet, und glob ich auch derſelben Samnung daz Zwetl die vorgenant Gult freien und ſchermen, als des Lants Recht und Gevvonheit iſt in Oſterreich. Und zu einer ewigen Stettichait diz Dings, ſo han ich der offt vorgenanten Samnung

nung und dem Chloſter datz Zwetl diſen Brief *gegeben verſigelten mit meinen und meines* Prueter *Hern Eberharts von Wolſer Inſigl. Dez ſint auch* GEZEVG *derſelb Herr Eberhard, und Her Heinreich von* Wolſer *mein Prueder, Herr Alber von* Chirchperch, *Herr Hainreich der* Pernhartſtorffer *und ſein Sun paid, Hainreich und Fridreich. Marchart mein* Richter *von Weitra; Hainreich von* Graben, *und ander frumer Leut genueg den diſelb Sache wol chunt iſt. Diz Dinch iſt geſchehen, und der Brief iſt gegeben daz* Zvvetl *in den Chloſter, do von Chriſts Geburt ergangen waren dreyzehen hundert Iar, darnach in dem zwælften Iar an unſer Vrowen Abent zu der Liechtmeſſ.* 1312. 1308. Teſtes. Actum et Datum.

NVM. XCIV. LIB. V. fol. CLXX. pag. I.

Donatio cum conſenſu liberorum facta Zvuettlenſibus clↄcccviii.

ICh Leutold von CHVENRING SCHENCH in Oſterreich *vergib und tuen chund allen Leuten, die nu oder hernach diſen Brief anſehent, oder hærent leſen, daſſ ich mit verdachten Muet mein ſelbes und mit gueten Willen meiner* HauſsVrovven *Vroun Agnes und meiner* Kinde, *Iohans, Leutolds, Agneſen und Elzbet gegeben han ledigleich mit allen Rechte, als iz grawer Orden haben ſoll, ain* Lehen *daz ein Gœtfrids bei dem Neitzen auf unſer Vrowen Chloſter daz Zwetl meiner und meiner Vordern Stifftunge zu dem Liecht, daz ze allen Zeiten Tag und Nacht brinnen ſoll, ober meiner vordern Grab, vor meinen* Altar Charta Chuenringii pincernae 1308.

im

1308. 1312. im Capitl, *daz* Lehen *mir Hainreich der Schirnreuter* gegeben *hat mit allem dem das dazu gehœrt, vor rechtes aigen, und hat mir gelobt, das ze ſchermen und ze freien, als aigens Recht*
Teſtes *etc.* *Diz Dinges ſind* Gezeuge *Herr Hainreich von* Chiovve. *Her Haug und Her Reinprecht die* Turſen *von* Lichtenfelſs. *Herr Alber, Herr Vlreich und Wernhart die* Streunen; *Herr Marchard und Herr Hadmar* meine Ritter, *und ander frumer Leut viel, di envvart gevveſen ſint.* *Diz Ding iſt* geſchehen *und diſer Brief iſt* gegeben *ze ewiger Steetichait diz Dinges datz Zwetl in der Statt, do ergangen waren von Chriſtes Gebuert dreyzehen hundert Iar, und achte an den hohen Mitchen in der Pfingſt-Wochen.*

Nobilis milites nobiles.
Actum et Datum.

NVM. XCV. fol. eod. pag. eod.

Venditio boni proprii et allodialis *cum* conſenſu *omnium propinquorum et liberorum facta Zuvettlenſibus an.* ClↃ CCC XII.

Charta de Liebenwerch. 1312. ICh POPP gehaizzen von LIEBENVVERCH DIENSTHERR in Oſterreich *tuen chunt allen den, di diſen Brief ſehen oder hœrent leſen beide den gegenwartigen und auch chunftigen, daz ich mit wolverdachten Muet mein ſelbs und mit gueten* Willen *meiner* Hauſs Vrovven, *Vraun Gertrauden, und mit meiner* Sun *Engelprechts und Poppen und meiner* Tœchter *und Kathrein guter* Gunſt *und mit aller meiner* Erben, *doch beſunderleich meines* Schvvehers *Herrn Hainreichs*

1312.

reichs des Cincendorfer gueten Willen verchauft han durch ehaft Not *alles das Guet, daz ich ge-* ehehafft *habt han daz* Paumgarten bei Ciſteſtorff, *ze Dor-* Noth. *fe und ze Velde verſuecht und unverſuecht baide daz mir mein vorgenante Hauß Vrow bracht hat, und daz ich ſelb um mein Guet gechauft han, daz alles mein rechtes* Aigen *gevveſen iſt, dieſelb* Gült Gult. *alleſammt, ſie liege an* Traid *oder an* Pfening Phenning *oder an* ſvveu *daz ſei, die han ich* verchaufft oder Traid. *dem erbarn* Dienſtherren, *Herrn Vlreichen den* erbar Streun *von* Schvvarzenovve *um hundert Pfunt* dienſtherr. *Pfening Wiener Münzz, der ich auch aller ſchon gevvert bin, und han ich im mit ſamt meinen vorgenanten Erben dieſelb Gült ledigleich aufgegeben mit allem dem Recht und ichs hergehabt und bracht han in* freies aigens Gevver, *alſo daz derſelb Vlreich allen ſeinen Frum ſchaff mit dem vorgeſchrieben Guet ze verſezen oder geben zvvem er vvill, und lob ich mit ſambt meinen vorgenanten Kinden demſelben Herrn Vlreichen di offtgenanten Gult freien und ſchermen, als des Lands-Recht und Gevvonheit iſt in Oeſterreich. Dar-* Fideiuſſor *zu* ſez *ich im auch meinen* Brueder *Engelbrech-* euicturus. *ten ze* Purgen, *alſo* ſvvaz *im an mir und an meinen vorgenanten Erben* abget, *daz er daz auf im habn ſcholl, und demnach ze einer beſſern Stettichung han ich im ze Ebentevver geſatzet mein Hoff, daz* Pfaffenſchlag, *und dritthalb Pfunt Gelts, daz* Stegraiſpach *alſo ſwaz er Schadens nem an der egeſchriben Gult daz Paumgarten mit rechtem Recht, ſo ſcholl er ſich der zvvaier Guet undervvinten, und di ſo lang inhaben untz daz im das Gut daz Paumgarten ledig werd gemacht, nu an* chrieg, *daz lob ich im auch bei* meinen

trevven

1312. trevven *one alle Argliſt.* *Und ze einer ewigen*
Sigillatores. GEHVGNVSS *diz Dings ſo han ich den egenanten Hern Vlreich den Streun und ſeinen Erben diſen Brief gegeben, verſigelten mit meinen und mit meines vorgenannten Bruders Engelbrechts* Inſigel, *damit er die* Purghſchafft *beſtættigt, und den*
Teſtes. Scherm, *als oben geſchriben ſtet. Daz ſind Gezeug mein Oheim Herr VVeichard von* Topel, *Herr Alber von* Chuenring, *Herr Haug und Reinprecht die* Turſen *von* Lichtenfelſs *Her Chunrad und Her Ott von* Lichtenek, *Her Hadmar von* Ottenſtain *und andere Herren*
Actum et Datum. *und* frume Leut genueg. *Diz Dinch iſt* GESCHEHEN *und der Brief iſt gegeben daz* Wiene *in der Statt, do von Chriſtes Gebuert ergangen waren dreizehen hundert Iar, darnach in den zvvelifsten Iar des vierten Tags vor Sant Martins Iar.*

NVM. XCVI. LIB. V. fol. CLXX. pág. 2.

Conſenſus in uenditione bonorum ſui generi CIↃ CCC XII.

Charta de Zinzendorf 1312. ICh HAINREICH von ZINCENDORF tuen chunt allen den di diſen Brief anſehent oder horent leſen, *daz ich meinen Aidem Poppen von* Liebenberg *des* vvolgan *ich und aller meiner Kind und alle mein Erben, daz er durch ſeiner Durfft vvillen ſein Guet daz* Paumgarten *verchaufe, als er allerbeſte mag, da irre ich im mit nichten an, ich noch chainer meiner Erben, und*
ſvvet quis. ſvvet *ez von im chaufet, der ſcholl ſicher ſein, daz ich in noch cheiner meiner Erben immer darum*

darum angeſprechen, daſſelb erlaub ich im ich und alle meine Erben, ob er ez hinſezen *vvil, daz wier in dez vvol* gunnen, *und* ſvver *im darauf* leihet, *der ſcholl auch nimmer kein Anſprach von mir noch von meinen Erben darum gevvinnen, und darüber geb ich diſen offen Brief ze einen Urchund allen den di in anſehent, verſigelt mit meinen Inſigel. Der Brief iſt gegeben do von Chriſtes Burd vvaren ergangen tauſend Iar, drey hundert Iar und darnach in dem zwelften Iar, an der zwelf Boten Abend, Sand Simon und Sand Iudas.* 1313. Datum.

NVM. XCVII. LIB. V. fol. CLXXI. p. 2.

Renunciatio iurium in Paumgarten *in gratiam Zwettlenſium* clɔ ccc XIII.

ICh Vlreich der STREVN VON SCHVVARTZENOVVE DIENSTMANN in Oſterreich vergih *und tuen chund allen den, di nu oder hernach diſen Brief anſehent, oder hœrent leſen, daz ich ze* Dienſte *der* Hochgeborn *Vrovvn* Eltzbeten *der Rœmiſchen* Chunigin *und auch ze Vordernuſſ des gœtlichen Chloſters daz* Zvvetl *mit vvolverdachten Muet mein ſelbs und mit* Gunſt *meiner* Hauſs Vrovvn, *Vrovvn Agneſen, und meiner Erben Vlreichs, und .... vvilleglichen* geſtanden bin ab *alle dem Guet daz ich vvider Herren Poppen von* Liebenberg *um hundert Pfunt Pfeninge* Wienner Minzz *recht und redlichen gechauft han, daz iſt alles daz Guet daz er gehabt hat daz* Paumgarten *bei* Cyſtenſtorf, *ze Dorf oder ze Velde, verſuecht oder unverſuecht, vvie*

Charta de Streun 1313. Vergih beiahe. Dienſtmann non Dienſtherr. Imperatrix. *hochgebohrn.*

1313. *wie ez genant iſt, es ſey an* Pfening, Gult *oder an* Getraid, *daz er mir alles aufgegeben hat vor* rechtes aigen, *mit Beſtettichunge ſeiner Brief, und hat auch daz gelobt ze* freien *und ze* ſchermen, *als* aigens Recht *iſt in Oeſterreich. Auch han ich daſſelbe Guet alles mit allem dem Rechte und ich es empſangen han, aufgegeben der vorgenanten* vverthen Chuniigin *und dem erbarn Hern Apt Otten von* Zvvetl, *wann dieſelbe* Edel Vrovv *Hern Poppen an meiner ſtatt gewert hat, und daz egenante Guet da ze* Paumgarten *uff daz Chloſter bintz* Zvvetl *alles ſampt mildeglichen hat gegeben ir ſelben ze einen ewigen Sel Geraite, und ze Gehuegnuſs ires* Vater Herzogen Mainhauts *von Chertin und auch Kunig* Albrechts *ires Wirtes. Darüber* lob *ich auch daz Guet dem vorgenanten Chloſter ze* freien *und ze* ſchermen, *als* aigens Recht iſt in Oeſterreich. *Diz Dinges ſint* GEZEVG *mein Schweher Her Haug der Turſe, und Her Reinprecht der Turſe von Liechtenfelſs. Herr Hainrich und Herr Chunrad die* Cheyawer; *Herr Alber und Wernhart mein Brueder, Herr Chunrad und Herr Ott die* Liechtenecker; *Herr Hadmar und Her Alber von* Ottenſtain *und ander edler Leut viel. Zu ewiger Stettichelt diz Dinges und zu Vrchunde han ich da ze Wienn diſen Brief* gegeben, *verſigelten mit meinen Inſigel, do man zalte von Chriſtes Gebuert dreyzehenhundert Iar, in dem dreyzehenden Iar, darnach an dem erſten Sontag in der Vaſten.*

Reſignatio feudi facta imperatrici.

Dux Mainhardus.

Teſtes.

Datum.

NUM. XCVIII. LIB. V. fol. CLXXII. p. I.

Eliſabethae, uiduae imperatricis donatio, Zvvettlenſibus facta ſub lege parandi conuiuii, precum et memoriae pro marito imperatore an cIↃ ccc.

Wir ELTZBET von Gottes Gnaden WEILN CHUNIGINNE ZE ROME *verie-hen und tuen chunt allen den di nu oder her-nach diſen Brief ſehent oder hœrent leſen, daz* Poppe der Liebenberger *durch* chafft Not *grozzer* Gult, *do er in geſallen was mit ſeiner beſten Vreunde, mit ſeiner Hauſs-Vrovvn Gertrauden, ſeiner* Sune *Engelbrech-tes und Poppens und ſeiner* Tochter *Agne-ſen und Kathreinen und ander ſeiner Erben, und beſunderleich ſeines* Schwehers *Hain-reiches von* Zinzendorf *gueten Rat, Gunſt und Willen, ze der Zeit do er es vvol getuen mochte, alles ſein Guet daz er gehabt hat daz* Paumgarten *bei Ciſteſtorf baider daz er um ſein Pfening gechufet hat, und daz im ſein vorgenante Hauſsvrow bracht hat, deſs da ſint* funvzig *Mezen* waitzes Gult, *und ſechzig Metzen Chornes, fünf und zwanzig Metzen Gerſten, drei Pfunt und ſechzehen* Pfening Gult *Wienner Minz. Nu iſt der-ſelbe* Streun *Vlreich durch unſern Willen von denſelben Chute willigleich geſtanden und hat uns den aufgegeben mit der* Handveſte *die im Poppe der Liebenberger darüber ge-geben hatte. Und darum iſt Poppe der vor-genant Liebenberger mit unſern* Guet *vœllig* verrichtet *und* gewert, *und hat er damit an-*

Charta uxoris caeſaris 1300. dictae *Korenigin zu Rom.*

Conſenſus liberorum.

Gultgetraidig.

Geltgült.

Inſtrumentum *handueſte.*

1300.
Arreſt, bekummert. anders ſein bechumertes Guet gelœſt. Doch beſunderleich ſint ſein Marcharten dem Juden Svverzleins Sune da zu Wienne viertzig Pfunt gegeben. Nu haben wier dieſelben Gult alleſamt als ſie vorgenant iſt zu einen
Seelgerait. ewigen Seel Gerait lauterlich vnd ledigleich unſer Vrown Chloſter hintz zeZwetl, mit allen den Recht als ſi uns gegeben iſt,
Graber. und als ſie graber Orden zu Recht haben
Luben, firmare. ſcholl. Und luben ſei auch demſelben Chloſter mit ſamt unſern Sune Herzog Fridreichen in Oeſterreich, und andern unſern Chindern, freien und ſchermen, als deſſelben Landes Recht und Gewonheit iſt.

Rede conditio. Auf die Rede, daz der Apt in demſelben Chloſter alle Iar ewiglich der Samnung ein Dienſt gebe des dritten Tages vor aller heili-
Conuiuium annuum parandum coenobitis. gen Tage, iedem Brueder drei Stuck gueter Viſche und ain Bfening werth Semmeln, und die groſe Mazze guetes Weines. Und darum deſſelben Tages ſcholl die Samnung unſers
Wirth, maritus. lieben Wirthes Hern Albrechtes des Römiſchen Chuniges, und unſers lieben Vat-
Iahrtag. ter Herzog Mainhartes von Chernten Iar Tag begen mit dem Ampt und mit irem ſundern Gebet. Darzu ſoll auch der Apt ewiglich alle Iar von Oſtern untz an des heiligen Creuzes Tag in dem Herbſt iedem Brueder zwai Air geben des Morgens zu der Pfruent. Und darum zu einer ewigen Veſtnung diſer Dinge ſo haben wier der vorgeſchrieben Samnung daz Zwetl diſen Brief gegeben verſigelten mit unſern Inſigel. Der iſt gegeben
Datum. ze Wienne, do man zalt von Chriſtes Gebuert drey-

1300.

dreyzehenhundert Iar und an Sant Gregorien Tag.

NUM. XCIX. LIB. V. fol. CLXXII. p. 2.

Hiſtoria de Henrico Chuenringio.

Verba codicis MSci.

DE domino *Heinrico nobili* CHVENRINGARIO *de* VELDSPERCH, fratre domini Leutholdi de *Chuenring* aliqua conſcripturi, hortamur legentes, ut his que legunt, fidem credulam adhibeant, mores corrigant, *animamque* predicti uiri *Deo* in orationibus & ſanctis *angelis* recommendent: nam ejus diſciplina per multas fuit prouincias diuulgata. Nam uerba *turpia* et ſcurrilia quaſi *diabolum* abhorrebat, nec coram ſe ſuſtinebat ullo modo recitari. Verbum deterius quod ex eius ore ſonabat, cum in aliqualem commotionem, ſicut ſolet fieri, vertebatur, utique tale erat: *O ier Hofwart*, quod in Teutonico ſonat, *canem* ſine dubio *ruſticanum*. Vnde de eo et de anteceſſorum eius in *Veldſperch* diſciplina per totam Auſtriam prouerbium eſt exortum, cum aliquis de ſua inſolentia uel uerbis turpibus redargui uideretur: *O certe non eſt nutritus in Veldſperch.* aut: *Diſciplinatam curiam in Veldſperch domini Heinrici Churingarii non uidiſti.* Sciendum etiam, quod beatam *uirginem Mariam* nomenque ejusdem glorioſe uirginis in maxima *reuerentia* conſeruabat, quod ex eo conuincitur. Nam cum uxore prima domina Alheide de Veldſperch defuncta, *iterato* uxorem ducere cum timore domini deliberaſſet, nuncium honeſtum, quem in nouam domum in legatione cauſe matrimonia-

Henricus ab iniuriis & imprecationibus alienus.

Dica tinſdem.

Hofwart, Kettenhund.

Diſciplina ſuorum grauis.

1286.

Opinio, nomen Mariae eſſe blaſphemum in foeminis.

lis direxit, ſic eſt ſecretius allocutus: *Caue dilectiſſime, ne inter uirgines* comitiſſas *de noua domo mihi una petatur in coniugium, que nomen glorioſe uirginis* Marie in baptiſmate *ſit adepta.* Re etenim uera antequam talem uirginem, que *Maria* dicitur, ducerem in uxorem, a thoro coniugiiperpetuo potius abſtinerem. Nec fruſtratus eſt a ſpe ſua. Duxit enim uirginem *Katherinam.* Soror autem eius *Maria* nomine, cum poſtea hæc experta fuiſſet, in uirginitate permanens, Deo ſic diſponente, habitum ſanctimonialium apud ſanctum Bernhardum induit & usque hodie inter ceteras uirgines quaſi humilima perſeuerat. Habuit autem predictus dominus Heinricus de *Chuenring* in monaſterio *Zwetlenſi* unum *ſenem* et ualde ſerium confeſſorem Leupoldum nomine, magiſtrum conuerſorum, ad cuius conſilium omnimodis ſe regebat. Iſte enim *diſciplinatiſſimus* ac religioſus ſenex erat, munditiamque caſtitatis cum ceteris uirtutibus ſupra quam eſt credibile, diligebat, et prout eſtimatur, puriſſimus uirgo erat. Hic cum quadam uice expertus fuiſſet, quod dominus predictus *Heinricus de Chuenring* ad expeditionem cum *duce Auſtrie* iturus, aliqualem exactionem vel *ſteuram* a ſuis hominibus extorſiſſet, Deo ſic ordinante, et pacem dante, *dux Auſtrie* cum ſuis ſe hoſtibus complanauit, et expeditionem ſubmovit predictusque *dominus Leopoldus Chunringarium* de hoc redarguit, et ad hoc induxit, quod exactionem a pauperibus et colonis receptam, eisdem pauperibus reddidit integraliter, et deuote. Et utinam omnes

Nobiles ius ſteurandi.

mnes

mnes *Chuenringarii* id feciſſent, Iſte reuerendus et Deo deditus *Henricus Chuenringarius* diſciplinam diligens, uirtutum pius emulator, iuſtitie tenax, fortis et audax, macilentus, ſapiens et benignus, tamen hoſtibus importunus, ita, ut ab omnibus pene in *Auſtria* et in multis aliis prouinciis *Chuenringarius ferreus* diceretur. Iſpe *tutor* clauſtri *Zwetlenſis ſeueriſſimus*, nihil prout poterat, inultum permittens, quidquid aduerſitatis predicto monaſterio accidiſſet. Erat autem homo *longus*, procere ſtature, ſicut frater eius dominus *Leutoldus*, crines glaucos habens ſerici *coloris*, faciem *riſibilem*, tamen *riſibus* aut *kachinnis* omnimodis alienam. Iſte uir bone complexionis, Deo deuotus, mirus *zelator* ordinis, precipue *Ciſtercienſis*, ac omnium diuini cultus ordinum, *clerum diligens*, *literatos* in reuerentia habens, quaſi iam ſibi mortem imminere ſentiens, priusquam monaſterium in *Veldſperch* ordinis fratrum minorum fundaſſet, cepit de die ſui obitus cogitare, et *Zwetlam* ueniens cum *abbate* domino *Ebrone*, eiusdem monaſterii patre de *ſarcophago* et omnium ſanctorum cappella diligentius pertractare. Cum autem ad hec impenſas integraliter ordinaſſet, anno *etatis* ſue *34*. ſacramentis perceptis in Domino requieuit. Obiit autem in *Veldſperch* predictus dominus *Heinricus* de *Chuenring* ſine heredibus fundator Zwetlenſis monaſterii fideliſſimus, *anno* Domini 1286. ſecundo Kal. *Februarii*, circa purificationem beate Marie ſemper uirginis, glorioſe, qui parochiam in Cyſteſtorf una cum fratre ſuo dilecto *Leutoldo Zwetlenſi* monaſterio propter augmentandum conuentum usque ad 60. monachorum et 50. conuerſorum nume-

1286.

Statura et habitus.

Eius pietas et uirtutes.

Veldſperch.

Obitus et ſepultura Henr. de Chuenring 1286.

1286. merum noſcitur obtuliſſe. Huius mortem cum ad *portam* monaſterii mortuus deferretur,

Exequiae. uenerabilis dominus Ebro abbas *Zwetlenſis* una cum monachis, nouitiis, et conuerſis laicis, ac tota familia clauſtri tam largiter et ubertim emittendo lacrimas defleuerunt, ſingultusque in coelum cum ſuſpiriis altius emiſerunt, ac ſi proprium patrem et ſinceriſſimum tutorem cœnobii amiſiſſent, interruptoque cantu, qui ei fuerat *proceſſionaliter* exhibendus, uix tandem eius *exequias* fuſis lachrimis peregerunt.

Teſtamentum. TESTAMENTVM autem ſuum predictus dominus Heinricus, domino *Leutoldo* fratri ſuo, qui tamen heu in morte ſua preſens in *Velſperch* non fuerat, commiſerat diligentius exequendum. Sed et heu monachi domus noſtre *preſentes* non fuerant, quos tamen ſicut et carnalem fratrem multum et inſtantiſſime deſiderauerat, non enim diu decubuerat, et ſe ab infirmitate cito ſperauerat euaſarum, Deo tamen aliter diſponente,

Vita, flatus. qui *flatum noſtrum* in manu ſua tenet, atteſtante ſanctiſſimo Daniele. Sperandum tamen eſt, quod Deus misericorditer illum de medio tulit, uel ſicut alibi legitur, rapuit: *ſcilicet ne malitia mutaret intellectum illius*, aut ne fictio deciperet animam illius. Dominus autem de *Chuenring Leutoldus* frater eius *teſtamentum*, quod ordinauerat, in quantum potuit, eſt fideliter exe-

Milites ultra mare mittendi. cutus. Nam pecuniam. quam de aliquibus *militibus* ultra *mare transmittendis* ordinauerat, cuidam militi dicto *Smierl*, prout frater eius rogauerat, aſſignauit, monaſterio etiam *Zwetlenſi* redditus in *Chlaubendorf*, ſicut in priuilegio

Chlaubendorf. Domini Ottonis de *Hakenberch* legitur, ſunt ſecundum *terre* huius *conſuetudinem* confir-

mate,

mate, *equi* etiam *indomiti* numero XXX. uel amplius cum aliquali promta pecunia ſunt ad prediɛtum noſtrum cenobium fedeliter conſignata. Fertur etiam, quod dominus *Leutoldus* frater eius ſenior domino Henrico prediɛto fuerit *octo* annis, chronicis autem atteſtantibus potius mortem eius 26 annis et amplius ſuperuixit. Poſt mortem prediɛti domini *Heinrici de Chuenring* quidam famulorum eius fidelisſimus nomine *Gotfridus* de morte eius in tantum doluit, quod poſt mortem eius nulli terreno domino uoluit *famulari*, aſſerens, ſe nunquam in hoc ſeculo tam *diſciplinatum dominum* conſpexiſſe, vel de cetero conſpeɛturum. Vnde faɛtum eſt, ut introitum ordinis *Ciſtercienſis* peteret, et in domo noſtra Zwetlenſi ordinem obtineret, qui in tanta diſciplina monachus, ſed non *ſacerdos*, noſcitur floruiſſe, ac ſi eum Deus omnipotens omnibus poſuerit in *exemplum.* In tantum autem domino *Ebroni* abbati et ſenioribus eius mores peroptime placuerunt, ut eum primo *ſubcellerarium*, poſtea vero, licet plurimum renitentem et quaſi aduenam utpote in terra *Michſſnenſi* natum totis uiribus reclamantem, maiorem tandem *cellerarium* ordinarent. Qui in tanto ſolatio corporis et animę conuentum huius cenobii crebrius refovebat, ut ſecundum beati Benediɛti regulam omni congregationi ſicut pater exiſtere uideretur. Redditus etiam in *Lintpach*, uidelicet mediam uillam cum molendino et ſyluis, et pratis plusquam ad *40. plauſtra foeni* pro utilitate noſtri monaſterii ex ſua induſtria comparauit.

Equi.

Fides famuli Chuenringiani.

Diſciplinatus.

Subcellerarius.

Lintpach.

1286. Epitaphium Cunringianum.

Stirps preclarorum iacet hic Chuenringa-
riorum
Zwetle *ſtructorum, Merces Deus ipſe ſit*
horum.
In quibus Heinricus *de* Velſperch *noſter*
amicus
Floruit, et domini Leutoldi *frater, ab*
omni
Poena conſerva, brauium ſimul huic coa-
cerua,
Omnipotens Chriſte, cum ſanctis hunc tibi
ſiſte
Omnibus adiutus quorum fiat prece
tutus
Ex omnī poena, liber de mortis ha-
bena.
Quos & honorauit aram tumbamque pa-
rauit:
Ad laudes horum cellam ſtruxit prope
chorum,
In qua preclara ſanctorum cernitur
ara,
Obſide clauſtrali, formans hanc ſchemate
tali,
Demonſtrans formam dando tumbe quoque
normam,
Prudens, facundus, fidei tutamine mun-
dus.
Innocuos fouit, facientes uana remo-
uit,
Nunc pie rex coeli tua concio corde fi-
deli
Quod petit, hoc audi, quod uiuit, ſit ti-
bi laudi.

Poenis

 1312.

Poenis ſublatum fac eum ſine fine beatum.
Heres nullus ei, loca poſſideat requiei.
Amen, rex coeli, dicamus corde fideli.

NUM. C. LIB. V. fol. CLXXIV. p. I.

Hiſtoria Leutoldi de Chuenring, conditoris coenobii Zwettlenſis cIↃ ccc XII.

ANno Domini 1312. uidelicet tertio die poſt feſtum beati Viti martyris XV. Kal. Iulii, que dies tunc temporis in ſabbatho habebatur, obiit dominus LEVTOLDVS *de* CHVENRING, fideliſſimus *fundator Zwetlenſis* monaſterii anno etatis ſue 70. minus uno, et tali deuotione noſcitur deceſſiſſe. Cum enim in *Tymſtain* ſacramenta eccleſiaſtica, uidelicet corpus Domini et ſanctum oleum deuotiſſime percepiſſet, ſalutatione angelica ſcilicet Aue Maria crebrius repetita, ſpiritum exhalauit, et in Zwetlenſis monaſterii presbyterio, ſicut petierat, *ſepelitur*, ac de eius obitu tales uerſiculi ſunt conſcripti : *Verba C. Mſſi.*

LEVTOLDUS *gratus* CHVENRINGARIVS *uocitatus* *Epitaphium Leutoldi Chuenringii.*
Stirpe pia natus iacet hoc loculo tumulatus,
Flos preclarorum fuit hic Chuenringariorum,
Tutor clauſtrorum, pater ac fundator eorum,
His bona donauit, *magis hoc clauſtrum ſed amauit,*
Nam monachos pauit ac pre reliquis decorauit,

1232.

Moribus ornatus, largus, ſimplexque, benignus,
Principibus gratus, fuit omni laudeque dignus.
Annos. mille tria centum bis ſex *dum Chriſtus haberet,*
Contigit hunc ecce lugendo quod Auſtria fleret,
Nam cum terna dies . . . . Viti ueſper habebat
Carnis ei requies ſabbato datur ut cupiebat.
Concio nobilium, populi ſimul et monachorum.
Flet uelut exilium quiuis pateretur eorum
O Deus huic requiem pacis da, qui mala neſcit,
Inveniatque diem lucis qui non tenebreſcit,
Coelica virgo pia ſibi, fac, ſonet ut melodia,
Hic moriendo quia repetiuit Aueto Maria.

Iſte pius et deuotus *Leutoldus* de *Chuenring* pronepos *Hadmari* ſecundi de Chuenring, noſcitur extitiſſe, moresque progenitorum ſuorum imitatus fuiſſe. *Exequiae.* In eius morte cum ſepeliretur *50. miniſteriales potiores* de Auſtria conuenerunt. Inter ceteras uirtutes quas habuit, dum adhuc uiueret, *Virtutes.* *humilitas* in eo maxime fuit commendata. *Humilitas.* Vnde contigit, dum ipſe quadam uice de Styria in Auſtriam rediret, fertur quod quendam

dam pauperem uirum cum uxore et pueris obuiam haberet, uir autem egenus et pauper pueros tres uel quatuor in *biga* uel *carro* poſitos utpote ſuos paruolos per *lacum* deferens pertrahebat, uxor uero a tergo carri trahentem uirum cum manibus adiuuabat, quod dum pius *Leutoldus* de *Chuenring* non ſine lachrymis cerneret, totam familiam ſecum in itinere exiſtentem ſiſtere gradum iubet. Erant enim in comitatu eius, ut fertur, plures quam triginta milites, qui currum uxoris ſue prime domine uidelicet *Agnetis* de *Velſperch* honeſtius ambiebant: iuſſit autem, ut uxor eius in plumaciis ſericis et ueſtibus nobilibus, et in pendenti curru nobiliter reſidens, pauperem uirum cum uxore et pueris in lacu laborantem eminus proſpectaret. *En*, inquit, *uxor mea dilectiſſima, Deus nobis res et diuitias per Styriam et Auſtriam miſericorditer eſt largitus, mihi enim latum patrimonium*, uidelicet *Ruekersburch* cum ſuis pertinentiis anteceſſores mei parentes utique de *Wildonia* multaque Chunringarii reliquerunt, tibi ſimiliter in Auſtria *Velſperch* cum ſuis pertinentiis a tuis anteceſſoribus eſt relictum: attamen ſi Deus omnipotens carere noluerit ad ſtatum *talem inopie uelut iſti preſentes pauperes ueniemus*, aut ſi carere noluiſſet, in eorum ſtatu paupertatis utique iam eſſemus. Per que uel ſimilia uerba omnes aſſiſtentes tam uiri quam femine medullitus ſuſpirabant, tandem pauperibus largitus eſt munera, ſcilicet denarios ac ueſtimenta, rogans eos, ut iumentum et *currum* cum aliquibus mercibus emerent, ſuamque inopiam ſubleuarent, ac pro ſe et ſua familia dominum

1232.

Biga, Carrus.

Conductus cum XXX. militibus.

1232. *Terror orci.* minum obnixius exorarent. *Humilitas* etiam cordis eius in eo per talia et ſimilia uerba ſepius eſt comperta. Nam cum a literatis perſonis coram eo de eterna damnatione reproborum mentio haberetur, ingemuit et reſpondit: *Vtinam me Deus in hoc ſeculo per lepram, uel quamcunque horridam infirmitatem flagellet, cruciet et caſtiget, quatenus eternam damnationem auxilio Dei et intercesſione pauperum ac etiam ſacerdotum euadere ualeam in eternum.* Hec et multa alia inſignia uirtutum in eo comperta infructuoſo ſilentio nullatenus ſunt tegenda. Quantam autem dilectionem erga fundationem anteceſſorum ſuorum *Zwetlenſe* ſcilicet monaſterium habuerit, ex hoc utique coniectatur. Nam cum adhuc liberis careret, et tam de propagatione filiorum adhuc uiuente prima uxore penitus deſperaſſet, latisſimos redditus, uidelicet in *Grieltzbach*, ex altera parte *Ierings* et *Raberſpurch*, *Hohenawe* et *Geroltſtorf* iuxta *Cyſteſtorf* ordinauerat, ſi ſine heredibus deceſſiſſet, et monachilem habitum libentius induiſſet, nec uxor et principes Auſtrie obſtitiſſent, partem etiam quam in ciuitate Zwetlenſi habere uidebatur, monaſterio reddidiſſet, ſi non contradictio patruorum uel patruelium ſuorum dominorum uidelicet de *Potendorf* impediuiſſet. Quomodo autem predicta ciuitas a cenobio *Zwetlenſi* alienata ſit, licet prius in aliqua parte ſecundi libri huius operis deſcripſerimus, tamen propter cautelam ſicut a ſenioribus uel laicis centenariis, uel octogenariis certa relatione comperimus, quos et ipſi uidimus, et audiuimus, ſicut ipſi in memoria habuerant,

et

et ſepem tantum circumdatam foro uel ciuitati Zwetlenſi uiderant, in hunc modum ad memoriam reuocamus. Notandum, quod circa *An. 1232.* annum Domini milleſimum ducenteſimum triceſimum ſecundum ciuitas Zwetlenſis una cum parochia ibidem a monaſterio Zwetlenſis cenobii per uiolentiam et circumventionem quorundam *fundatorum*, uidelicet *Chuenringariorum*, qui filii *Hadmari* ſecundi de *Chuenring* dicti ſunt, cognomento Canes iuxta traditionem et relationem ſeniorum non ſolum huius domus uerum etiam laicorum *nobilium* uel *mediocrium* hoc modo alienata et per talem uiolentiam eſt abſtracta. *Primi & ſecundi cognomina etiam habent nobiles dynaſtae.* Temporibus namque illuſtris FRIDERICI DVCIS Auſtrie, qui filius *Frid. D. Auſtr.* *Leupoldi* ducis Auſtrie noſcitur extitiſſe, predicti filii *Hadmari* de *Chuenring*, uidelicet *Heinricus* et *Hadmarus* cognomento CANES, Fridericum ducem Auſtrie adierunt, et ſibi, irrequiſito et inſcio uenerabili domino Heinrico abbate *Zwetlenſis* territorii, *iudicium* concedi in *feodo* petierunt, quod cum factum fuiſſet, predictum abbatem Heinricum, cognomento Freiſinger acceſſerunt, petentes obnixius et inſtantius, quatenus *Zwetlenſis* uilla, cum qua noſtrum monaſterium et fundatum, ſicut antiqua priuilegia atteſtantur, eis ad tempus aliquod committeretur, ut in ea *forum* et *iudex prouincie* locaretur, aſſerentes, hoc monaſterio noſtro utique profuturum, et in nullum preiudicium cedere uel grauamen. *Iuriſdictio dynaſtae in feudum conceſſa exemplo ſingulari.* Quod cum factum fuiſſet, predicti *Chuenringarii* cognomento *Canes*, ſe predicto FRIDERICO *duci Auſtrie* oppoſuerunt, et iterato *Zwetlenſem* abba-

1232.

Origo iuris ciuitatis in Zwettla. *batem* una cum ſenioribus adierunt, et ab eis, ut *Zwetlenſe forum*, quod per *ſepem* iam circumdatum fuerat, muro cingeretur, obnixius rogauerunt, adiicientes, quia per anteceſſores eorum *monaſterium Zwetlenſe* fundatum fuerat, ſtatim perfecto muro ſe ciuitatem absque omni obſtaculo uel contradictione *abbati* et conuentui perſato cenobio reddituros. Quibus uerbis dum abbas et conuentus fidem credulam adhiberent, *ciuitas Zwetlenſis* muro eſt cincta, ſed eodem anno a *duce Auſtrie Friderico* cum *exercitu* eſt uallata, muroque deſtructo, ſed denuo reparato, ſibi predicti *Chuenringarii* ciuitatem uſurpauerunt, et eam a monaſterio violenter abalienauerunt, nec eam abbati et conuentui reddiderunt. Ex his et

Quod eſt reſeruatum principis. ſimilibus coniecturis falluntur multi de noſtrorum progenie fundatorum, qui aſſerunt, quod *ciuitas Zwetlenſis* una cum parochia nunquam in monaſterii *Zwetlenſis* deuenerit *poteſtatem*, preſertim cum chronicis atteſtantibus monaſterium noſtrum ante predicti primi *Friderici ducis Auſtrie* mortem plus quam centum annis noſcitur fundatum fuiſſe, et in diuino ſeruitio floruiſſe, ac poſſeſſiones ſuas iuxta tenorem priuilegiorum antiquorum, uidelicet *Moydraz*, *Stralbach*, *Zwetlenſe* predium cum ſuis pertinentiis integraliter poſſediſſe. Vnde quia

Iuriſtae. *iuriſtis* atteſtantibus, *uiolentia* nunquam preſcriptionem poterit generare, hec ad cautelam ſcripſiſſe ſufficiat poſterorum, uel ad emendationem congruam modernorum. Veritas enim ex his de facili diſcerni poteſt, quia *Hadmarus* ſecundus de *Chuenring*, pater predictorum

rum

1300.

rum *Heinrici* et *Hadmari*, cognomento CA-NVM, qui domum hoſpitum inſtauravit, et in *Weitra* caſtrum et ciuitatem fundavit, ipſe utique *diem forenſem* ibidem in *Weitra* in feria tertia collocauit. Filii autem eius predicti poſt eum *diem forenſem* in ſequentem quartam feriam in Zwetlenſi ciuitate congregari ſine dubio ſtatuerunt, et ciuitatem ab eo loco, qui *Newermarcht* dicitur, ampliauerunt, quem fundum etiam uiolenter a monaſterio alienauerunt. Cum autem in *die forenſi* homines *clauſtri Zwetlenſis* pluries turbarentur, audiuimus a *ſenioribus* huius conuentus, uidelicet a domino *Ebrone ABBATE*, *Albardo*, *Chunrado*, *Rapotone*, fratre eius, Vrleugo, Ortolfo, & quam pluribus aliis presbyteris et monachis, pluribusque conuerſis, quod propter hoc *forum* quarte ferie in *Ruedmars* ſepius ſit translatum.

Canes cognomento.

Dingstag, forenſis dies.

Iam nunc ſcribendi ſtylum de domino LEVTOLDO *de* CHVENRING, qui fuit *ſummus pincerna Auſtrie* ad tempus deponamus, qui tamen in morte ſua *centum uiginti talenta Zwetlenſi* monaſterio pro redditibus XII. talentorum, quos eidem monaſterio prius delegauerat, ordinauit, et demum ad eius pueros innoteſcendos, adiuuante domino ueniamus. Cum enim nobilis *domina comitiſſa de* AHSPERCH, quam predictus fundator noſter, dominus *Leutoldus*, defuncta prima uxore, iterato circa annos domini mille trecentos duxerat in uxorem, filiam nomine *Agnetem* grauisſimis afflicta doloribus peperiſſet, et hec ſubito, recepto tamen baptiſmate, deceſſiſſet, con-

Narrationes de Leutoldo de Chuenring.

Abſperch Comit.

1300.

1300. contigit, ut ſequenti anno circa feſtum beate Juliane uirginis et martyris predicta comitiſſa *duos* elegantes *filios* uno temporis curriculo parturiret; de quibus filiis tales a ſenioribus noſtris uerſiculi ſunt conſcripti:

Verſus de natiuitate *Chunringiorum.*

Anno ſecundo poſt mille tria centumque ſecundo
Cum nati terni ſunt ſepe duoue gemelli
Stirps preclarorum reuiret Cheuenringariorum,
Poſt multos ſteriles annos. Nam gignit heriles
In noctis mane preeunte diem Iuliane
LEVTOLDO *geminos* AGNES *nunc altera binos.*
Prima *nec natam parit, hinc ſubito nece latam,*
Sic obit in natis non dans ſpem poſteritatis
Illaque de Velſperg *uocitata fuit. Sed ab* Ahſperch
Hec Agnes *geminos comitiſſa parit mihi binos,*
Quos opus eſſe Dei *loquitur ſpecies faciei,*
Que mulcet uiſum, ſimul alliciens ſibi riſum.
Cum baptizatur *prior ut* baptiſta *uocatur,*
Quo mater iuta parit ipſius prece tuta.
Aſt abaui nomen alter ſuſcepit et omen.

Hic

 1302.

Hic fuit Hadmarus de CHVENRING *nomine clarus,*
Horum Zwetienſe *clauſtrum tutabitur enſe,*
Cuius ſunt nati precibus ſientque beati.
Hoc heu non lenti mihi quisque grauani uiolenti;
Foecundans Diuam per ſacrum pneumá Mariam.
Coelitum alme Pater foret ut digniſſima mater;
Nobis carne dati ſemper de te patre nati;
Hac cum matre patrem ſalua geminum quoque fratrem
Ipſis poſt mortem dans in Ieſu nece ſortem.

Senſus horum uerſuum talis eſt: Anno foecundo poſt mille tria centumque ſecundo cum nati terni ſunt ſepe duoue gemelli. Quod eſt dicere, anno domini 1302. tanta fuit fecunditas et *propagatio filiorum*, quod *plures femine* per Auſtriam et alibi parerent *tres filios* uel duos una uice. Vidimus enim duos famulos *Zwetlenſis* monaſterii, quorum uxores eodem anno una *duos*, alia *tres filios* pepererunt. Cum autem unus eorum nomine *Bertholdus* cuſtos aque noſtre, cuius uxor *tres* pepererat filios ad aſpectum domini *Leutoldi* de *Chuenring*, ipſo rogante, ocyus vocaretur; mirabatur factum, operaque Dei, ſicut ſemper ſolitus erat facere, collaudabat. Iuſſitque procuratori ſuo, ut tres *metrete ſiliginis* et ſexaginta *denarii* cum una *urna*

Interpretatio ſermonis ligati.

Anni partuum foecundiſſimorum. 1302.

Meirêle ſiliginis.

1302. 1318. *urna* uini eidem citius donarentur. Vnus autem predictorum trium puerorum adhuc ſu-
Dreileinch. perſtes eſt, et *Chuemtzlo Dreileinch* quaſimet tertius natus in memoriam huius miraculi uocitatur; cetera autem horum uerſiculorum ex facili intelliguntur, ſi eorum ſenſus diſcutitur diligentius. Obtulit autem predictus *Leutoldus* filios ſuos *gemellos* ſuper *altare* ſummo Zwetlenſis monaſterii conſtructo in honorem beate *Marie* uirginis glorioſe, ſed unus eorum nomine *Hadmarus* in *puerili* etate *defunctus* in *Tyrnſtain* monaſterio ſanctimonialium eſt *ſepultus*, ubi et *ſoror* eius nomine Clara in puerili etate etiam ſepulta et habitu ſanctimonialium induta in domino requieſcit. *Figura* au-
Imago Iohannis de Chuenring. tem domini *Iohannis de* CHVENRING fratris predicti Hadmari, una cum uxore ſua filia domini Steffani de Meiſſawe ſummi *marſchalci* Auſtrie ſicut aliorum Chuenringariorum in hoc opere *depingetur*. Vnus autem fratrum ſuorum nomen patris ſui Leutoldus nobilis eſt ſortitus. *Sorores* autem eorum, una nomine Elizabeth ſancte Elizabeth conſanguinee ſue uocabulum eſt adepta, altera Agnes materno nomine uocitatur.

NUM. CI. LIB. V. fol. CLXXIX. p. I.

Imperfectam patris uoluntatem implent heredes in legatis CIↃCCCXIIX.

Charta de Walſſe *Purckrafii* 1318. ICh Eberhard von WALSSE *der iunge* Purkraf *von* Weitra *tuen chunt an diſen Brief allen Leuten, di in ſehen oder horent leſen*

ſen nu oder hernach, meins Vater *Hern* Friderichs *von* Walſſe, *dem Got genad*, Geſchefte, *das ich* vollaiſt *bin als hernach ge ſchriben ſtet, wand mein vorgenanter Vater dannoch* geſunter *do er wol mocht, betrach tunt ſeinen* Tot *der uns allen gemain iſt Im ain* Gehugnuſſe *nach Got, und ain* Selgerat *ſtiften hiet gedacht* hintz Zwetl *dem Chloſter, do er mit ſeinem Totbette erwelt hiet zu* liegen *und auch leit. Vnd darum zehen Pfunt* Geltz *ze dem* Oetzen *erzeugen begunnen hiet, die er geben wolde dem vorgenanten Chloſter, und er daz pei ſeinem* lebentigen Leib *nicht gar ze* ente *bracht. Darumb hand ich mich dazſelb ſein* Geſchefte *angenommen, und wil meins Vater Andacht nach meinen Treuwen, als ich im ſchuldig pin, volpringen und laiſten im und mir ſelben, und allen unſern* vordern *ze* Hail *und* Got *ze Lob. Darumb ſo gib ich heut und han aufgegeben mit mein ſelbs und mit meiner Mueter Vron* Alhaiden *und mit aller meiner Geſchwiſtreid und mit meiner* Vetern *Hern Eberhartes, Hern Hainreichs, Hern Vlreichs von Walſſe gutleichen* Willen *und* Rat, *und hant ledichleichen den Chloſter daz Zwetl zehen Pfunt Geltes daz dem* Oetzen *mit allem den Recht, als iz mein ſeliger Vater und auch ich chechaufft haben mit* Dorfgericht *mit* Vogtei *und daz die* Holden *da di ir* Vorſthueter *dem Chloſter dienen doch in den* VorſtRecht *haben als die andern die ir* Vorſthueter *hinz* Weitra *dienen baide ze* Cimerholz *und ze* Prennholz, *daz*

1313.

Vollaiſt vollends.

Gehugnuſſe.

Selgerat.

Teſtamentum imperfectum abſolvit filius.

Dorfgericht. Vogtey.

Vorſtrecht.

Angariae foreſtales.

1318. Pfrenge. *daz ſeu niemen daran irre noch* pfrenge, *als iz auch mein* Herre Chunig Fridreich *der deu* Aigenſchaft *dargegeben hat, daz vorgenand Guet durich meins Vater Lieb dem Chloſter ze Zwetl nach* grabes Ordens-Recht, *und mit allem den Recht daz er und alle ſein Prueder die* Herzogen von Oeſterreich *daran hieten aufgegeben, und mit ſeinem Prief beſtetigt hat. &c. Dazue ſint auch* GEZEUG, *Her Ortlieb der* Winchler, *Her Alber von* Chuenringen, *Her Hainreich mein* Oheim *von* Druchpurg, *Her Purchart von* Roſenaw *die Herren. Und Her Nicla von* Minnepach der *Schreiber. Her Marchart der* Richter *von Weitra. Und ander*
Pidwer, Büder. Datum. pidwer *leut vil und genueg. Diz Dinge iſt geſchehen und diſer Prief iſt* gegeben *daz* Weitra, *do man von Chriſtes Gepurt raitte dreutzehenhundert Iar und achtzehen Iar in dem leſten Iar, an Sant Dominicus Tag.*

NUM. CII. fol. cod. p. 2.

Immunitas Zwettlenſium ab oneribus clↄ ccc xx.

Charta de Liechtenſtain 1320. Dienſtherr Camerarius Auſtriae. **W**Ir Ruedolf von LIECHTENSTAIN DIENSTHERRE und CHAMRER in Steyr *verieben an diſem Prief; daz wir durich Got und unſer Vrowen Er dem Chloſter und der Samnung daz* Zwetl *zu fuedrung in unſer Stat daz Zwetl mit unſer* Purgere Rat *und* Gunſt *in Hauſe an dem* Marchte *daz weilen* Ortleins *des alten* Richter *waz; daz zween und zwanzig Pfenning an Sant Georgen*

gen Tag dienet, haben gelihen zu rechten Purchrecht *mit allen* Purger-Recht *an* Weinſchenchen *ain, und daz ſie mit chainer* Stewr *deu wir oder nach uns unſere Erben oder wer die Stat nach uns hat, den* Purchern anſlahen, *nicht ze ſchaffen haben, und der frei und ledig ſein, an ſo uil, wanne deu Stat ain Not anget, daz ſi von demſelben Haus an* Wachten *an* Cierken, *an* Bezzern *der* Were *auf der* Mawr *tuen als uil als der ober oder der Nieder von ainem halben* Purchrecht. *Darüber geb wir in diſen Prief verſigelten mit unſern Inſigel, und mit der* Stat Inſigel. *Gezeug diz Dinges ſind her Hainreich von* Walſſe, *und her Fridreich und her Reinprecht ſein Sune und auch Ruedolf unſer Sun die* Dienſtherren. *Her Hainreich der Pernhartſtorfer und Hainrich ſein Sun. Her Genz gehaizzen von Stainach der* Purgraf *von Hertenſtain: Her Chunrad der* Purgraf *von* Saeuſeneke *die* Ritter *und ander* pider Lewt, Ritter *und* Chnappen *vil, die mit ſamt den* Purgern *dabei waren. Diz Dinge iſt geſchehen und diſer Prief iſt geben daz Zwetl in der Stat, do man raitte von Chriſtes Gebuerd* dreytzehen hundert *Iar und* zwantzig Iar, *nach Oſtern an des heiligen Chreuz Tag.*

1320. Purchrecht. Purgerrecht. Onera publica. Teſtes. Purgraf, iudex. Datum.

NUM. CIII. fol. eod. pag. ead.

Venditio cenſuum cum conſenſu liberorum & heredum. cIↄ ccc xxiv.

ICh ANDRE gehaizzen von SVNNEBERCH vergich und tun chunt allen den die die-

Charta de Sunnenberch 1324.

1324. dieſen Prief leſen oder horent leſen, *die nu lebent und hernach chunftig ſind, daz ich mit wolverdachten Muet mein ſelbes und mit meiner Hauß Vrowen Vron Chunegunden gueten Willen und mit gueter Gunſt meines Suns Albers und aller meiner* Erben *und mit zeitigen Rat meiner Vreunt zu der Zeit do ich ez wol getuen macht, han* verchauft *dem Erbarn Mann* Marcharten *dem* alten Richter *von* Weitra *meins* gechauften aigens *vierdhalb Pfunt Geltz der liegent viertzig Pfennig daz* Marchartzraeut *auf einem* Lehen *auf den Geſezzen waz zu den Zeiten* Chunrat *der* Schutwempel, *di andern alle liegent daz dem* Rukkers *auf* zwelif Holden, *und daz* Dorfgericht, *desſelben dorfs ze den* Rukkers *gar, als ichs von Hern* Marcharten *und ſeinen Brueder Hern Hadmarn den Miſtelbecken gechauft han baide ze* Dorff *und ze* Velde *verſucht und unverſucht, und han ich daſſelb vorgenant Aigen gegeben umb funzig Pfunt Wiener Pfening, der ich aller ſchon und gentzlich gewert bin. Wand awer derſelb Marchart nicht* Dienſtherren aigens *genoz iſt, ſo han ich baide durch Got, und auch durch ſeiner Bet willen des vorgenanten Guetes* aigenſchaft *gegeben unſer Vrowen und irm* Chloſter *hinz Zwetl in Apt* Ottens Hand, *alſo daz derſelb Marcharde dieſelbe* gult *und auch daz* Dorfgericht *von demſelben* Chloſter *ze* Purchrecht *haben ſcholl, und davon einen* Dienſt *geben der fuglich ſei demſelben Chloſter. Und ze einer waren* Urchund *und einer ewigen Beſtättigunge aller der vorgenanten Sache, ſo*

Nouiter acquiſita.

Dorfgericht. Veldgericht.

Purchrecht. iuriſdictio.

ſo han ich dem Chloſter *daz* Zwetl, *und auch den vorgenanten Marchartem diſen* Brief *gegeben* verſiegelten *mit meinen* Inſigel. *Des iſt* Gezeug *her alber von* Chuenring *mit ſeinem* Inſigel, *dazue mein* Vetter *Her Chraft uon* Sunneberch, *mein Oheim her Vlreich von* Meiſſaw. *Herr Eberhart von* Wolſſe, *Her Hainreich von* Wolſee, *Her Dietmar von* Smida, *Her Dietmar der* Locher, *Her Hainreich der* Pernthartſtorffer *und ander erbar* Ritter *und* Knecht *genueg, den diz Ding wol chunt iſt. Datum anno domini 1324. in die Sancti Georgii Martyris.* 1324. 1323. Teſtes. Ritter Knecht. Datum.

NVM. CIV. LIB. V. fol. CLXXX. p. 2.

Matricula nominum nobilium cIↄ ccc XXIII.

Charta de Miſtelbach 1323.

ICh MARCHART der alt von MISTELBACH tun chunt allen den die dieſen Prief ſehent oder hoerent leſen *buide den gegenburtigen und auch den chunftigen, daz mich und mein lieb freunt Hern Hadmarn und Hern Ortlieben von Winchel und Herrn Weiglein* anerſtorben *iſt von meiner Muemen Vron Perchten von Miſtelbach ain* Hoff *und ain* Lehen *&c. &c. Des ſint* Gezeug *mein vorgenant drei Sun mit irn Inſigeln Herr Alber und Her Iohans von* Chuenring *mit irn Inſigeln und ander* Herren, Ritter *und* Knecht *und* frumer *Lewt genug, den diz Ding wol chunt iſt Datum anno domini 1323. in die Sancti Georgii Martyris.* Teſtes. Datum Latine in Germanico diplomate.

1321.

NUM. CV. LIB. V. fol. CLXXXI. p. 2.

Matricula nobilium Auſtriae clↃ ccc xxi.

Charta de Puechperger 1321. ICh Dietreich der PVECHPERGER von Wazzerverch DIENSTHERR in Oeſterreich *tuen chunt an diſen Prief allen Leuten di in ſehent oder hœrent leſen, die nu ſint oder di hernach chunftig ſint, daz ich mit wolverdachten Muet mein ſelbs und mit meiner Hauſs Vrown Vron Gedrauten &c. Vndzu einer gewiſſen Beſtetigung diz Dinges gib ich* Sigillatores. *den vorgenanten* Herrn *von* Zwetl *diſen Prief verſigelten mit meinen* Inſigel *und mit* Herren Herrn. *des edlen* Hern Hern Vlreichs *von Meiſſawe des* Obriſten Marſchalchs *in Oeſterreich Inſigel, der auch damit diz Dinges Gezeug iſt.* Teſtes. *Darzue ſint auch* Gezeug *Her Haug, Her Reinprecht, Her Otte, von* Rauchenek *die Turſen von* Liechtenfelſs, *Her Alber, Her Wernhart die* Streunen *von* Schwarzenaw, *Her Otter von* Pergawe, *Her Alber von* Ottenſtain, *die* DIENSTHERREN *in Oeſterreich, und ander Herren und pider lewt vil und* Datum Latine. *genueg. Datum anno domini 1321. in purificatione beate Marie uirginis.*

NVM. CVI. fol. eod. pag. ead.

Nomina nobilium clↃ ccc xiix.

Charta de Egenburch 1318. ICh Hainrich der alt Richter von EGENBVRCH genannt der Currit *ze den Zeiten obriſter Pfleger und Verrichter des Spitals ze Egenburch, und wir Nicla des* Currits

rits *Aidem Chunrat der* Chramer, *Chunrat der* Lindenberger, *Chunrat der* Goker, *Chunrad der* Chaſmund, *Vlreich der* Scheker, *Rueger von* Straenich, *unddie andern geſchworn der Stat daz* Egenburch, *wir verzehen und tuen chunt allen Leuten die nu leben und hernach chunftig werdent, di dieſen Prief ſehent oder hörent leſen, daz mit unſern gemainen Rat und mit gueten Willen unſers* Pfarrer Herzog Wenzlas von Sachſen &c. *Datum in Egenburch ciuitate anno domini 1318. in uigilia aſſumptionis beate Marie uirginis.* 1318. 1321.

NVM. CVII. LIB. V. fol. CLXXXII. p. 2.

Matricula nobilum cIↄ cccxxi.

ICh Hainreich und Leutold Brueder von HOKENBERCH *und unſer Hauſs Vrowen Katrey und Chunigund, &c. Diſer* Red *ſint* Gezeug *Her Johans von* Chuenring, *Her Johans von* Chappel, *Her Ortolf von* Winchel, *Her Haug und Her Reinprecht von* Liechtenvelſs *die* DIENSTHERREN *in Oeſterreich, Her Alber von Chirchperch, Herr Haeundel von Grunttorf, Her Hainreich von Winndorf, Herr Chunrad von Windiſtey, und Her Winther ſein Sun und ander pider leut. Datum anno domini* 1321. *in purificatione beate Marie uirginis.*

Charta de Hockenberch. 1321.

Teſtes.

Datum, Latine.

1320.

NVM. CVIII. LIB. V. fol. CLXXXIII. p. 2.
Matricula nobilium Auſtriae cIↃ CCC XX.

Charta de Hohen-ſtain 1320. WIr Alber und Wilhalm von HOHENSTAIN DIENSTHERREN in Oeſterreich verichen und tuen chunt, an diſen Prief allen Leuten die nu oder hernach in ſehent oder hœrent leſen, *daz wir mit wolverdachten Muet ze der Zeit do wir iz wolgetun mochten, und mit unſer paider Hauſs Vrowen Preiden und Margareten &c.* GEZEVO *diz Dinges ſint Her Alber und Her Iohans von* Chuenring, *Her* Haug *und Her Reinprecht die Turſen von* Liechtenvelſs, *und Her Ott von* Rauchenekke, *Her Alber und Her Bernhart die* Strewen *von Swartzenawe, Her Alber von* Ottenſtain *die* DIENSTHERREN *in Oeſterreich und ander* pidber *leut vil und genueg. Datum anno domini 1320 in die ſancti Clementis Pape.*

Teſtes. Pidber. Datum.

NVM. CVIIII. LIB. V. fol. CLXXXIV. p. 1.

Priuilegium domini Iohannis de STARCHENBERCH *ſuper uno* Laneo *in Wiſenreyt* cIↃ CCCXIII.

Charta de Starchenberg 1313. ICh Johans von STARCHENBERCH vergich offentlich und thun chunt allen den die nu oder hernach diſen Prief ſehent, *oder hörent leſen, daz ich mit verdachten Muet, mit meiner HauſsVrowen Vron Agnes gueten Willen und mit meiner Vreunde Rat durch mei-*

 (1313.)

meiner Selhait *und auch meiner* HausVrowen, *ledigleich han gegeben unſer Vrowen hintz Zwetl und der Samnunge meines ledige* aigens ain lehen *daz* Wiſenreut *mit aigenſchafft und mit* Purchrecht *mit allen den daz dazue gehört baide ze dorfe und ze Velde iz ſeu beſuechet oder unbeſuchet, und want ich daz lauterleich an alle arge Liſt getan hen ze den Zeiten du ichs wol getuen mochte, ſo gelob ich auch mit ganzen* Treun *an alle Argeliſt mit ſamt meiner* HauſsVrowen *dem vorgenanten* Chloſter, diz Guet, *ze* vereien *und ze* ſchermen *als* Landes-Recht *iſt, und* ſwaz *ſein die Samnunge und daz* Chloſter *Schaden von Auſprache fürbaz nimt, mit rechten Rechte daz lob ich mit ſamt meiner HauſsVrowen abzelegen bei unſern Treun. Darüber ſo han ich ze Stetigkeit diz Dinges dem vorgenanten Chloſter diſen Prief gegeben verſigelten mit meinen Ingeſigel. Des ſind* GEZEVG *Her Hainreich von Cheyaw, Her Haug und Her Reinprecht, die Turſen von Liechtenvelſs, Her Hadmar, und Her Alber von Ottenſtain. Her Alber und Her Wilhelm von Hohenſtain. Her Hainreich der Pernhartſtorffer und ander pider leute vil. Diz Ding iſt geſchehen daz Zwetl in dem Chloſter des Mitchens vor der Liechtmeſſe, do man zalte von Chriſtes gepurt* dreizehenhundert *Iar in den* dreizehenten *Iar darnach.* Teſtes.

NVM.

1323.
1325.

NVM. CX. fol. eod. pag. 2.

Matricula nobilium nominum cIↃ CCC XXIII.

Charta de Starchenberch 1323. ICh Ians von STARCHENBERCH vergich und tuen chunt allen den di diſen Prief leſent *odert hærent leſen, di nu ſint oder hernach chunftig ſint, daz ich von gotleicher Manunge mit wolverdachten Muet mein ſelbs und auch mit gutleichen Willen Vron Agneſen, meiner HauſsVrowen und Ianſen, Gundachers, Hainreichs meiner Sun &c. &c.*

Teſtes. *Des ſint* Gezeug *Her Haug der Turſe von Liechtenfelſs, Her Haug und Herr Seyfried ſein Sun, Her Vlreich der Frei, Her Ott der Liechtenekker, die Dienſtherren. Vnd auch Her Ortolf der Neidekker, Herr Ott der Cholb, Her Mert von Ortweins und Her Ians Hern Ortweins Sun, und Prechtel mein Schaffer.*

Datum. *Datum anno domini 1323. in purificatione beate Marie uirginis.*

NVM. CXI. LIB. V. fol. CLXXXV. p. 1.

Donatio facta Zwettlenſibus cIↃ CCCXXV.

Charta de Shvvartzenavve 1325. ICh Alber der STREVN von SCHWARTZENAWE DIENSTHERR in Oeſterreich vergich und tun chunt allen den di diſen Prief leſent *oder hörent leſen, di nu ſint oder hernach chunftig werdent, daz ich mit wolverdachten Muet mein ſelbs und mit gueten Willen meiner HauſsVrown und alter meiner Erben ze der Zeit da ich ez wol getuen mocht, ge-*

gegeben han dem Chloſter und der Samnunge *ze Zweil meins lieben Suns Otten* Sel *zu einen ewigen Selgerait und auch meiner Sel und aller meiner vordern* Sel ze Hail *und ze Troſt meins rechten aigens aindlef Schilling und ſibenzehen Pfening Gelts, &c. Datum anno domini 1325. in die ſancte Agathe uirginis.* 1325. 1320. Datum.

NVM. CXII. fol. eod. pag. ead.

Donatio m. c. Zwettlenſibus pro loco ſepulturae cum conſenſu omnium cognatorum cIↄ cccxx.

ICh Vlreich Hern WEIKERS Sun von NEVNDORF tuen chunt an diſen Prief allen Leuten, die in ſehent oder hörent leſen, *daz ich in meinen* Siegbette *und an meinen lezten Zeiten wol doch bey meinen Sinnen und bei gueter Verſtändichkeit, do ich ez wol getuen mocht, mit meines* Brudern *Hanireichs und mit meiner Hauß-Vrowen, Vron Diemuthen und mit meiner* Tochter *Magdalenen und meins* Suns *Fridreichs die* chint *ich mit ir Hand, und auch Otten des Hinderburger meins* Geſchweien *und derſelben* Chind *Oheim iſt, gutleichen Willen, und auch mit meiner* ereren *HauſsVrowen* Chinte *Vlreichs und Weichars und mit Fridreichs des* Zebinger *derſelben* Chint *Ohems gutleichen Willen, mit aller der vorgenanten und mit aller meiner* Erben *gutleichen Willen, und mit ir Hand han ich* geſchafft *und* gegeben *durch*

Charta de Weikers, 1320.

Ereren, priori.

1320. *durch meiner* Sel-Hail *hintz* Zwetl *dem Chloſter und der Samnung da ich erwelt han ze* liegen, *ein* Lehen *daz dem Dietmars meins rechten aigens, daz an ſand Michaëls Tag* dient vierzig Pfening *und* acht Chäſe, *der iglicher zehen Pfening wert iſt, und ein Hun auf den Vaſchan mit allem dem Recht als ichs von meinen* Vodern *han gehabt, daz ſi mein und meiner Vordern hintz Got davon gedenchen. Vnd darüber gib ich*

Sigillatores. *der vorgenanten Samnung diſen* Prief *mit meiner* Herren, Herrn Haugen *und Hern Reinprechts der* Turſen *von* Liechtenvelſs Inſigel, *want ich nicht aigens Inſigel han.*

Teſtes. GEZEVG *diz Dinges und meins leſten Geſcheffes ſint di vorgenanten mein Herren die* Turſen *Her Haug und Her Reinprecht, und die Herren von* Zwetl, *Prueder Arnold der Prior, und Prueder Rueger der* Chelner, *und alle die vorgenanten, Hainreich mein Prueder, Ott der* Hinterburger *mein* Geſvvei *und Fridreich der* Zebinger *auch mein Geſwei, und meiner* erern *HauſſVrown und auch ander meiner Chinder* Vreunt, *als* Libhart *der Pranter und Wolfel der Palweiner di alle bei diſen meinen* Geſchefft *wa-*

Datum. *ren und ander pider leut genueg. Datum anno domini 1320. in aſcenſione domini.*

NVM. CXIII. LIB. V. fol. CLXXXV. p. 2.

Donatio cum conſenſu omnium cognatorum Zwettlenſibus facta clↃ CCCXXIV.

Charta de Potendorf Dienſtherrns, 1324. ICh Ruedolf VON POTENDORFF DIENSTHER in Oeſterreich tuen *chund an dieſen Prief*

Prief allen den di in leſent oder leſen hœrent, daz ich mit gueten Willen und mit gueten Rat mein ſelbs *und meiner* Haus-Vrowen *Vron Eltzbeten und* aller meiner erben *ze der Zeit, do ich wol getuen mocht*, gegeben *han den erbarn Hern Abt Otten und der Samnung daz* Zwetl *die aigenſchaft dreier Leben und* ainer halben Mul *daz* Dietmarſtorf *bei* Gundramſtorf *und allez daz, daz dazue gehœrt ze* Veld *und ze* Dorf *durch Got und durch Dietreichs willen von* Gundramſtorf,*der iz von mir ze lehen gehabt hat, mit allem dem Recht und ich iz und mein* Vodern *gehabt haben. Vnd verzeich auch mich und alle mein Erben alles des Rechtes daz wir haben an den vorgenanten Guet, alſo daz iz der vorgenanten* Herren vreies aigen *ſei als* grabes Ordens Recht iſt, *und gelob ich auch die vorgenanten* Ayenſchafft *ze ſchermen, nach des Landes-Recht in Oeſtereich. Vnd zu einem waren* Vrchunde *diſer Sach gib ich den vorgenanten* Herren *von* Zwetl *diſen* Prief verſigelten *mit meinem* Inſigel. *Diſer Prief iſt* gegeben *daz Potendorf da von Chriſtes Gepuert ergangen waren dreizehenhundert Iar, darnach in dem vierden und zwantzigſten Iar des Montags nach aller heiligen Tag.* 1324.

Zu Veld u. Dorf.

Ayenſchafft.

Datum.

NVM.

NVM. CXIV. LIB. V. fol. CLXXXVI. p. I.

Priuilegium FRIDERICI *illuſtrisſimi regis Romanorum ſuper* forum in Sweikkers clɔ ccc xix.

Diploma Auſtriaci imperatoris Friderici IV. 1319.

FRIDERICUS *Dei gratia* ROMANORUM REX *ſemper Auguſtus*; *uniuerſis ſacri Romani imperii fidelibus preſentium inſpectoribus gratiam ſuam et omne bonum.* Quotiens locis et perſonis religioſis Dei dicatis cultibus non ſolum ſerenitatis noſtre dono largiflue tribuimus ſed et ab aliis donata eiſdem liberaliter confirmamus, toties influentiam donorum diuine dulcedinis eo amplius nobis elargiri confidimus, quo per hoc miniſteria diuina et ſpiritualia que quantum ad conditionem fragilitatis humane in pacis tranquillitate et opulentia temporalium perſiſtunt, deuotius et quietius peragantur. Quocirca quia religioſi uiri abbas et conuentus monaſterii in *Zwetl* ordinis Ciſtercienſis, deuoti noſtri dilecti, quos ob monaſtice ac celebis uite ſue fragrantiam, qua pre ceteris uelud lucerna lucent in domo domini, fauore pleniſſimo proſequimur et zelamus, cum centum libris *denariorum Wiennenſium*, quas eis in remedium animarum noſtri omniumque progenitorum noſtrorum ad pios uſus per ipſos conuertendas, de *camera noſtra* donauimus et cum trecentis et ſedecim libris denariorum, quas ipſi ut uiri prouidi de rerum ſuarum propriarum ſumpſere proprietatibus, a ſtrenuis uiris *Wulfingo* et

Donatio redituum.

Bonum de camera.

Alberto

Alberto de *Puechperch* fidelibus noſtris dilectis, 1319.
nec non ab honeſto uiro *Rapotone* plebano de *Sweikkers*, ipſorum fratre, et a Gedruda, Elizabeth et Agnete, uirginibus ſororibus eorundem, accedente *nihilominus conſenſu* ſtrenui uiri Dyetrici de *Wazzerberch*, patruelis ipſorum, nouem libras et 64. denarios redditmum in *Sweikkers*, et in *Sybenlinden*, cum IVRE et IVDICIO FORI IN SWEIKKERS ac IVDICIO ville in Sybenlinden, et cum duobus deſertis locis caſtrorum in *Hadmarſtein* uidelicet et in *Sybenlinden*, et cum iure *patronatus eccleſie in Sweikkers*, et aliis iuribus et pertinentiis uniuerſis, ſicut in literis ſuper hoc confectis expreſſius eſt expreſſum, iuſto et uero emptionis titulo compararunt. Nos de munificentia regalis clementie predictam *emtionem* ratam, iuſtam et legitimam decernentes ac ei *conſenſum* et aſſenſum uoluntarium adhibentes, ipſam ratificamus, approbamus, et tenore preſentium confirmamus. Conſtituendo nos et noſtros in *ducatu Aſtrie ſucceſſores* omnium predictorum bonorum, que a dictis uenditoribus nobis reſignata libere tradidimus emtoribus prenotatis, contra quoscunque, qui ea ſibi de iure uel de facto uendicare preſumerent, perpetuos et legitimos defenſores. Harum teſtimonio literarum *maieſtatis noſtre ſigilli* munimine ſignatarum. *Datum* in Wienna 14. Kal. Iulii anno domini 1319. regni uero noſtri anno quinto.

Confirmatio plurium ab aliis donatorum.

Sigillum maieſtatis.

Datum.

1318.

NVM. CXV. fol. eod. p. 2.

Imperatoris Frid. IV. confirmatio feudorum donatorum in Auſtria Zwettlenſibus CIↃ CCCXIIX.

Diploma Auſtriaci imperatoris FRIDER. *IV.* *1318.*

FRIDERICVS *Dei gratia* ROMANORVM REX *ſemper Auguſtus, uniuerſis ſacri Romani imperii ſidelibus preſentium inſpectoribus, fidelibus ſuis dilectis gratiam ſuam et omne bonum.* Gratia Dei regni ſolio nos prefecit, ut gratie ſue memores aliis ſub ſacro degentibus imperio et precipue perſonis religioſis uite ſanctitate mentisque puritate die ac nocte diuino cultui humiliter inſiſtentes, altiſſimique gratiam deuote pro noſtra ſalute implorantibus gratiarum munera partiamur. Cum itaque *ſtrenuus* uir quondam *Fridericus de* WALSSE, fidelis noſter *dilectus* honorabilibus et religioſis perſonis abbati et conuentui monaſterii in *Zwetl*, ordinis *Ciſtercienſis, Pataujenſis* dioeceſis, deuotis noſtris dilectis ipſo adhuc ſuperſtite ſano et incolumi exiſtente *redditus decem talentorum* denariorum Wiennenſium, in uilla dicta *Oezen*, ubi *ius proprietatis* nobis et illuſtribus ducibus Auſtrie et Stirie, fratribus noſtris kariſſimis ratione *dicti ducatus* dignoſcitur pertinere, in remedium et ſalutem animę ſue ordinauerit, tradiderit et donauerit habendos ab ipſis ipſorumque monaſterio predicto et perpetuo poſſidendos cum ſuis proprietatibus et iuribus uniuerſis. Nos benignitatis affectu erga dictum *abbatem* et conuentum ipſorumque monaſterium permoti, donationem ſeu ordinationem ipſius per dictum quondam *Fridericum*

Conſenſus donatorum Zwettlenſibus.

Dominium directum eſt proprietas.

cum de *Walſſe* factam, ut diuinis laudibus feruentius inſiſtere ualeant, de *conſenſu et uoluntate fratrum noſtrorum ducum Auſtrie et Styrie prediĉtorum*, approbamus, ratificamus, et preſentis ſcripti patrocinio confirmamus, dictamque prediĉtorum bonorum ſeu redditaum proprietatem *nobis noſtrisque fratribus memoratis* pertinentem, in dictos abbatem et conuentum, ipſorum monaſterium transferimus pleno iure, preſentium teſtimonio literarum. Dantes eis has noſtras literas noſtri regalis *ſigilli* robore communitas in euidens teſtimonium ſuper eo. *Datum* Wienne 3. Idus Auguſti, anno domini 1318. regni uero noſtri anno quarto. 1318. *Conſenſus in feudi alienatione eum adſenſu fratrum principis.* *Datum.*

NVM. CXVI. fol. eod. p. 2.

Rudolfi Auſtriae ducis confirmatio eorum, quae uendita Zwetlenſibus cIↄ ccc vi.

Wir RVEDOLF von Gotes Gnaden Herzog von Oeſterreich und von Steyr, Herr ze Chrayn, von der March und von Portenawe, *verieben und tuen chunt allen den di diſen Prief ſehent oder hœrent leſen, daz Vlreich und Dietrich die* Puechperger Prueder *von* Wazzerberch *vor* ehafter Not groſzer gult *in die ſi gevallen waren, mit* Vron Perchten ir Mueter *ir Erben und ander ir* Vreunten *gueten Willen und Gunſt mit verdachten Muet und mit zeitigen Rat und mit* geſambter Hand *ze der Zeit, do ſi es wol getuen mochten, ir rechten* freien aigens *daz* Guet *daz dem Otten bei Gloknitz daz iſt ainlef* lehen *und* fünf Hofſtet *di ir getailtes* Guet *und* Chatta Rudolfi D. Auſtr. 1306. Conſenſus in alienando allodio. Freyes eigenes.

1306. *ir* vreies aigen *ſint, und auch iren Tail an den* Holtz *daſelben daz ir und ir Vetern des* Vitztumes *von Paſſaw Vlriches von* Puechperch *mit einander iſt iren rechten* Tail *an denſelben Holtz, und daz Guet daz vor belautet iſt, daz habent ſie alles* verchauft den geiſtlichen Herren *Apt* Otten *und der Samnunge von* Zwetl *für ſi und iren Nachchomen um ſechs und hundert Pfunt Wienner Pfenning, der diſelben Herren von Zwetl recht und redlich gewert haben,* Muſchen, Marquarden, Iſaach, *und* David *die* Iuden Swartzlins *Sun den daz Guet geſazzet was. Dezſelbe Guet, und an den* Holtz *iren rechten Tail habent ſi den* Herren *von* Zwetl vor uns *und* in unſer Hand aufgegeben *lediglich für rechtes* vreies Aigens *mit dem* Dorffgericht *und mit der* Vogtey *und mit allen den* Recht als *ſi ez gehabt habent von ir* Vodern *ze* Veld *ze* Dorf, *verſuecht und unverſuecht. Darüber wand dazſelbe Guet gechauft iſt mit der* Beraitſchafft, *di unſer Sweſter Vrowe Agnes* Chunechinne von Vngern *durch ir Sel willen dem Gotes Haus ze Zwetl gegeben hat, und ez alſo ſichtichlich angeleut iſt mit unſern Willen. Darumb geben wir in diſen* Prief *durch baider Tail* Bet *willen verſigelten mit unſern Inſigel* ze *ainen Gezeug und ze ainer ewigen* Veſtung *und ze ainer* ſichtigen Vrchunde *diſer Sach. Deß ſint* GEZEVGE *unſer lieb getrewen Leutold von* Chuenring, *Schench in Oeſterreich, Herman Marſchalch von* Landenberg, *Chunrad von* Puechperch, *Vlrich von* Pergawe. *Alber von* Chuenring, *und* Hadmar *und Rapot die Prueder von* Valchenperch, *und Chraft von* Sunneperg *und ander* frum lewt *genueg. Der Prief*

Iudaei hypothecarii Auſtriae fundorum.

Dorffgericht. Vogtey.

Agnes regina Hungariae ſoror ducis.

Teſtes.

Prief iſt GEBEN *ze* Wienn, *da von Chriſtes Gepuert waren ergangen dreizehenhundert Iar in dem ſechſten Iar darnach an ſand Marien Magdalenen Tag.* 1306. 1319. Datum.

NVM. CXVII. LIB. V. fol. CLXXXVII. p. 2.

Donatio Zvvettlenſibus facta cum conſenſu omnium propinquorum cIↄ ccc xix.

Wir Wlfinch und Alber Prueder gehaizzen von PVECHPERCH Dienſtherren in Oeſterreich, *und ich Rapot auch ir Prueder* Pfarrer *daz dem* Sweikkers *und Getrand, Eltzbet, Agnes, ir Svveſter, verieben und tuen chunt allen den di nu oder hernach diſen Prief ſehent oder hærent leſen, daz vvir mit vvolverdachten Muet unſer ſelbs und unſer Svveſter Vron. Chunigunden, und mit unſers Vetern Hern Dietreichs von* Wazzerberch *und ſeiner HausVrovven Getrauden und aller unſer Erben mit* geſamter Hand *verchauft den geiſtlichen Prudern Apt* Otten *von* Zwerl *und ſeiner Samnung neun Pfunt und vier und ſechzig Pfening* Gelts *unſers rechten vreien* aigens *daz dem* Sweikkers *und daz* Sybenlinden *&c. Und zu einen vvarn Urchund aller der vorgeſchribn Sache, ſo hab vvir di vorgenanten Pruder von Puechperch der oftgenanten Samnung daz* Zwetl *diſen* Prief *gegeben* verſigelten *mit unſern* Inſigel *und mit unſers Vetern* Inſigel, *Hern Dietreichs von* Waſzerberch, *und mit unſers* Geſwein *Hern Leupolts Inſigel von* Sachſengange *für unſer Sweſter Vron Chunegunden ſein Hauſs Vrovven, di von dem vorgenanten Guet mit* Fuerzicht *geſcheiden iſt,*

Charta de Puechperch. 1319.

Coniuncta manus.

Verzicht.

1319
1318. *iſt. Vnd wand unſer Svveſter Getraud, Eltzbet,*
Defectu ſigilli foeminae. *Agnes aigner* Inſigel *niht habent, und auch noch*
Vnuoitbar. unuoitbar *ſint, darumb nemen wir uns für ſeu*
an und auch für alle andere unſere Erben, &c.
Teſtes. GEZEVG *aller diſer Sachen ſint Her Alber und*
Her Iohans von Chuenring, *Her Eberhard und*
Her Hainreich von Waldſe, *Her Haug und Her*
Reinprecht die Turſen *von* Liechtenvels, *di diſe*
Gewandelt i. e. confecere. *Sache* gevvandelt *habent. Darzue Her Vlreich*
von Meyſſow, *Her Alber und Her Wernhart di*
Streyvnen *von* Svvartzenavv, *Her Stephan von*
Iudices ex nobilitate. Sitzendorff Richtær *dez Zwetl. Her Hadmar*
der Richter *von Leubs, und ander frumer Leut*
genueg. &c. Diz dinch iſt geſchehen *und der*
Actum. *Prief iſt gegeben, do von Chriſtes gepuert ergangen*
waren dreuzehenhundert Iar, darnach in dem
neunzehnten Iar, an der zwaier heiligen Tag
Primi & Feliciani, daz Zwetl in dem Chloſter.

NVM. CXVIII. LIB. V. fol. CLXXXIIX. p. 2.
Nomina NOBILIVM *Auſtriae* CIƆ CCC XIIX.

Charta de Puechberch, miniſterialis domini 1318. WIr Wulvinch und Alber von PVECHBERCH DIENSTHERREN *in Oeſterreich*
verichen und tuen chunt an diſen Prief allen
Leuten, di in ſehent oder leſen hærent &c. Ge-
Teſtes. zeug *diz dinges ſint Her Alber und Her Iohans*
die Herren von Chuenringen, *Her Vlreich von*
Meyſſow Marſchalch *in Oeſterreich, Her Haug*
und Her Reinprecht die Turſen *von* Liechten-
vels, *Her Hainreich und Her Chunrad di* Cheyo-
wär, *Her Dietreich unſer Veter von* Wazzer-
berch *die Dienſtherren und ander pider leut vil*
Actum et Datum. *und genueg. Diz ding iſt* geſchehen *und diſer*
Prief

Prief iſt gegeben *zu Puechperch auf dem* Haus, *do man von Chriſtes Gepuert raitte dreizehenbundert Iar und achtzehen Iar, in dem leſten Iar an unſer Vrowen Tag der lezern.* 1318. 1328.

NVM. CXIX. LIB. V. fol. CLXXXIX. p. 2.

A Boioariae duce immunitas a uectigali ſalinario firmata Zwettlenſibus. clↄ ccc XXVIII.

NOS HEINRICVS et OTTO *Dei gratia* PALATINI *comites Rheni duces* BAVARIE tenore preſentium publice profitemur, quod cum uiri honorabiles ac religioſi, uenerabilis Abbas et conuentus monaſterii in *Zwetl*, ordinis *Ciſtercienſis*, *libertatem* duorum talentorum *ſalis* ampli *ligaminis* a kariſſimo patruo noſtro domino *Ottone* inclito *rege Hungarie*, nec non a genitore noſtro domino *Stephano* illuſtris comitis Palatini Rheni ducis Bauarie diue recordationis ſine *muta* et *theloneo* habuerint ſingulis annis traducenda, uelut ex predictorum anteceſſorum noſtrorum inſtrumento ipſis ſuper eo dato collegimus euidenter. Nos nolentes eccleſiarum libertates noſtris temporibus minuere, ſed augere, predictam gratiam memorato abbati et conuentui factam in anteceſſorum noſtrorum atque noſtram ſalutem ratificamus, et preſentibus approbamus a nobis perpetuo obſeruandam. Ita quod eadem *duo talenta* maioris ligaminis ſingulis annis aliis perſonis non uendant, ſed in *propriis uecturis* ea ſemel in anno ante feſtum Bt. Iohannis Baptiſtæ uel poſt, prout ipſis expedierit, traducant, ſine qualibet *exactione theolonei* ſiue *mute*. In cuius rei euidens teſtimonium preſens ipſis dedimus inſtru-

Henr. & Otton. DD. Boioar. diploma 1328.

Otto Hung. R.

Stephanus dux.

Vectigal muta.

1328. mentum noſtri *ſigilli* robore conſignatum. *Da-*
1290. *tum* apud Lantshutam anno incarnationis do-
Datum. mini 1328. in uigilia Bt. Iohannis Baptiſte.

NVM. CXX. LIB. V. fol. CXC. p. 1.

Donatio Zvvettlenſibus facta cum conſenſu omnium propinquorum CIↃ CCXC.

Charta de Chirchperg 1290. ICh Alber von CHIRCHPERCH vergich und tuen chunt allen den di diſen Prief leſent, oder hœrent leſen, *di nu lebent und hernach chunftig ſint, daz ich und mein Prueder Her Ortolf, Her Ott und Her Fridreich, den Got genad, mit unſer* Haus Vrowen *gueten Willen und mit* aller *unſer* Erben, *dem Chloſter und der Samnung hintz* Zwetl *gegeben haben* fünfthalb Pfunt Pfening Gelts, *der* ligent *dreu Pfunt und* zwelif Pfening *daz dem Anshalms bei dem* Sweikkers, *und ain Pfunt an zehen Pfening daz Suezzenpach &c.*
Teſtes. *des ſint* GEZEVGEN *Her Leutold von Chuenring, Her Stephan von Meyſſowe, Dietmar der Hadmarſtorffer, Her Perchtold ſein Prueder, Her Fridreich von Meyres, und ander frum leut genug, den diſe Sach wol chunt iſt.*
Datum. Datum in Zwetl monaſterio, anno domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo in die ſancti Martini epiſcopi.

NVM.

NVM. CXXI. LIB. V. fol. CXCII. pag. 2.

Donatio Zuvettlenſibus facta cum conſenſu omnium propinquorum cIɔ cccxxvii.

ICh *Vlreich von Dachsperch Dienſtherr in Oeſterreich vergich und tuen chunt &c. Daz ich mit wolverdachten Muet mein ſelbs und auch mit gueten* Willen *Vron* Ofmein *meiner* Haus Vrowen *und Eberhartes, Wolfkers, Elzbeten, und Chlaren meins Prueder* Kinden *Hainreichs und aller meiner Erben gutleichen Willen und Gunſt ze der Zeit da ich iz wol getuen macht, mir und allen meinen Vordern zu einen ewigen* Selgeraet *han gegeben den erbarn und geiſtlichen Hern* Apt Gregorien *und der Samnung daz* Zwetl *meins anerſtorben getailten und unverſprochen Guetes fünf Pfunt Pfening Geldes und ſibenbenzehen Pfening Geldes der daz* Talein *liegent, drithalb Pfunt, und drei und dreizzig Pfening daz Ziegſtorf aindlef Schilling und aindlef Pfening, und daz Gnauneſtorf ain Pfund und drei Pfening di man auch dienet alle Iar an Sand Michaels Tag &c. Des ſind* Gezeug *Her Alber von Chuenring, Her Hertneyd mein Ohem der Trauner, und mein Ohem Her Vlreich von Gruenburch, und ander frumer Leut genueg.* Datum in Rapotenſtein caſtro anno domini 1327. in die S. Cholomanni martyris.

Charta de Dachsperch 1327.

Conſenſus liberorum.

Selgeraet.

Teſtes.

Datum.

1184.

LIB. III.
DIPLOMATARIVM
ADMONTENSE IN STYRIA.

NVM. I.

Inſtrumentum priuilegii Friderici I. Imperatoris ſub Iſenrico abbate An. CIↃ C LXXXIV. *quo donationes in Auſtria et Styria, aduocatiae iura et immunitatem a uectigalibus firmat.*

FRIDERICVS ROMANORVM IMPERATOR AVGVSTVS.

Frid. I. imp. 1184. Prooemium. AEquitas rationis, et cenſura iuſtitiae maieſtatem noſtram admonent, et inuitant, ut ad munimen, et protectionem ecclesiarum Dei, quibus ordinatione diuina prodeſſe tenemur, et adeſſe, ſolatium gratiae noſtrae clementer extendamus, ſpecialiter autem ad illas, a quibus orationum ſuffragia, et ſpem ſalutis noſtrae gaudemus in Chriſto IEſu ſuſcipere. Huiusmodi namque affectuoſe pietatis opere ſic per bona temporalia *Propitiante.* tranſire ſperamus, ut eo *propitiante*, qui dat *Propoſitio.* ſalutem regibus, aeternam beatitudinem conſequi mereamur. *Eapropter* cognoſcant uniuerſi *Romani imperii fideles*, praeſentes et futuri,

1184.

turi, quod nos intuitu diuinae remuneratio-
nis, et noſtrae, omniumque parentum no- *Admontenſi coenobio donationes firmatae.*
ſtrorum ſalute, nec non et reſpectu religionis, ac obtentu participationis bonorum operum, et orationum *Agymundenſis* congregationis, eandem *Agymundenſem* eccleſiam, abbatem, monachos, et fratres ibidem Deo ſeruientes, familiam et omnia bona praedicto monaſterio pertinentia, ſiue a fundatore *Gebhardo* Salzburgenſi archiepiſcopo, et eius ſucceſſoribus, ſiue ab aliis fidelibus tradita, ſeu fratrum labore, et induſtria rationabiliter conquiſita, ſicut in priuilegio piae recordationis *Chunradi ſenioris*, et aliorum ſucceſſorum eius, *Chunradus ſenior.* ſuis deſtinata cenſentur uocabulis, uidelicet haec: Ex dono bonae memoriae *Gebhardi* (*ſequitur catalogus bonorum, inter quae paulo infra ſic legitur*: ex dono marchionis Otacheri, et eius filii Otacheri ducis, alpem Schouerin. *Pergit deinde in confirmatione iurium, et protectionis caeſareae, additque paulo infra ad finem*) inſuper adiicentes imperialis edicti uigore, ut quemadmodum Gebhardus comes de *Burghuſen* aduocatus quondam monaſterii, et ſucceſſor eius *patruus* noſter *dux Auſtriae Hainricus aduocatiam* eiusdem monaſterii habuiſſe dignoſcuntur: et ſicut etiam dux *Hainricus*, et filius eius dux *Luipoldus* priuilegiis ſuis eidem confirmauerant eccleſiae, ita irrefragabiliter obſeruetur, ſcilicet, quod nec ipſi *aduocati* eorum placita, *bannos*, *modios* uel *pecudes* a fratibus ipſis, uel *homines eorum* exigant. Inſuper, ut nec ipſis aduocatis, nec aliis poteſtatibus liceat de *aduocatia* bonorum eiusdem ec-

C. de Burghauſen aduoc. *Dux Auſtr. imperat. patruus.* *Banni, modi, pecudes reditus adu.*

1184. eccleſiae quempiam *inbeneficiare*, ſed fideles, et amicos ſuos, dilectionis tantum intuitu *tutores* ac *defenſores* monaſterii inſtituant. Id ipſum quoque in tota *terra ducis Styrenſis conſanguinei* noſtri, et in *Carinthia* perpetim obſeruandum ſtatuimus. De *libero* quoque per omnem terram ducis Styrenſis *tranſitu*, telonio ab eis non exigendo, ſicut ipſe dux Otacher et pater eius, fratribus iam dictae indulſerunt eccleſiae, et nos indulgemus, et *confirmamus*. etc. Huius rei teſtes ſunt: Chunr. *Moguntinenſis* archiepiſcopus, Philippus *Colonienſis* archiep. Hermannus *Monaſterienſis* epiſcopus, Martinus *Mixinenſis* epiſcopus, Conradus *Lubicenſis* electus, *Luipoldus* dux *Auſtriae*, Fridericus dux *Sueuiae*, Ludwicus comes de *Spilunberch*, Engilbertus comes de *Goertze*, Hainricus comes de *Dietſe*, Otto de *Lengenbach*, Herchinbertus de *Haginau*, Chraſto de *Entzinbach*, Engilſchalcus de *Vra*, Luitwinus de *Sonnenberch*, Vlricus de *Stowiz*, Henricus de *Dunchenſtein*, et alii quam plures.

Immunitas a uectigal. conceſſa a duce, firmata a Caeſare.

Ego *Grotfridus* imperialis aulae *cancellarius* uice *Chunradi Moguntinae* ſedis archiepiſcopi, et germaniae archi-cancellarii recognoui. ACTA ſunt haec anno dominic. incarn. M. C. LXXXIV. indictione II. regnante domino *Friderico* Romanorum imperatore glorioſiſſimo anno regni eius XXXIV. imperii uero XXX. feliciter. *Amen*. DATVM apud Moguntiam.

Vicecancellarius, cancellario licet praeſente. Acta. Amen. Datum.

NVM.

1186.

NVM. II.

Inſtrumentum OTAKARI *ducis* STYRIAE *Anno* CIↃCLXXXVI. *ſub Iſenrico abbate Admontenſi.*

In nomine ſanctae, et indiuiduae Trinitatis.

EGo OTACHER DEI GRATIA DVX STYRENSIS *Iſenrico uenerabili* ADMVNTENSI *abbati*, et toti congregationi in perpetuum. Pro adipiſcenda Dei gratia, et aeternae beatitudinis in futurum gloria, ſeruorum Dei, et ancillarum indigentiam alleuiare cupientes, *Admuntenſe* monaſterium cum rebus et perſonis in terra noſtra exiſtentibus in *defenſionis noſtrae* tuitionem ſuſcipimus, et pro ſalute omnium parentum noſtrorum praefatum monaſterium auxilii noſtri munimine deinceps tam per noſmet ipſos, quam per *miniſteriales* noſtros fideliter roboramus. Notum igitur eſſe uolumus cunctis fidelibus, tam futuris, quam praeſentibus, quod *poſſeſſiones* in *Enſtal* circa *Muram*, in Marchia, in *Auſtria*, uel ubicunque a *parentibus* ſeu *miniſterialibus* noſtris pro redemptione animarum eidem monaſterio collatas *potenti manu*, iterata traditione, confirmamus. Et in huius traditionis irrefragabile robur quorundam praediorum propria nomina ſubiungimus, quorum primum eſt a patre meo traditum aliis, quod dicitur *Stoberin*, ſeu *Lauende*, & ſylua ei adiacens cum omnibus terminis ſuis, et quod nos propria manu tradidimus, et ſylua, quae eſt inter Vokher, et

Ottocar. Styr. D. 1186.

Enſtal.

Dux potenti manu firmat.

propria donatio D. Lauende.

Ka-

1186. Kamnitz, et Laſnitz usque ad alpem. Praedium ad Minſcharn, quod mater mea in teſtamento tradidit, &c. *recenſet enim caetera. Pergit inde ad confirmanda priora iura libertatis uectigalium, uenationum etc. ab anteceſſoribus collata, In fine addit*: Et ne huius ſcripti paginam impoſterum quisquam ſucceſſorum noſtrorum uiolare praeſumat, *ſigillo noſtrae auctoritatis* eam communimus; nomina quoque *fidelium* et *miniſterialium* noſtrorum, quibus praeſentibus, et fauentibus iſta conſcripta ſunt, in teſtimonium actae rei ſubiungimus. Rudolphus de *Phindeberch* homo *liber* et *nobilis*. Gundacher de *Styra*, Albertus de *Eppenſtein* et filius eius Landfridus, Herandus de *Wildonia*, Ottmarus de *Liechtenſtein*, Gerungus de *Strechowe*, Gerungus de *Stutarn*, Landfridus de *Ramſtein*, Fridericus de *Petowe*, Ludwicus de *Slirbach*, Arnoldus de *Wartnberg*, Liupoldus *frater ducis*, Heinricus de S. *Margaretha*, et filius eius Vlricus, puer de Marchburg, Duringus de *Emerberch*, Dietmarus de *Putinowe*, et frater eius Vlricus Gotfridus de *Linde*, Herwicus Bohemus, Marchwardus de *Starchenberch*, etc. ACTVM in loco *Admuntenſi* VI. Calend. Ianuarii ann. incarn. dom. M. CLXXXVI. indict. IV. regnante glorioſiſſimo Rom. *imperatore Friderico* ann. regni eius XXXV. imperii XXXII. feliciter. Amen.

Sigillum auctoritatis, n. maieſtatis.

Teſtes.

Liber et nobilis.

Frater ducis inter nobiles.

Actum.

Amen.

NVM.

1188.

NVM. III.

Inſtrumentum Otakari praedicti ſub Iſenrico abbate Admontenſi clɔ c LXXXIIX. *quo duas capellas addicit coenobio Admontenſi.*

Dilecto domino ſuo *Adilberto* uenerabili *Saltzburgenſis* eccleſiae archiepiſcopo, apoſtolicae ſedis *legato*, OTAKER DVX STYRENSIS fidele in omnibus ſeruitium. *Ottaker D. Styr. 1188.*

Dignationi ueſtrae dignum duxi *notificare*, quod ego ad preces ueſtras, quae locum mandati apud me obtinent, et ſpecialiter pro ſalute animae meae, et omnium parentum meorum *capellas duas* meae *ditionis*, ac *proprietatis*, quas a *plebano* iure abſolutas, praeter ius conuocandi conuentum in placito *Chriſtianitatis*, omnes progenitores mei liberas mihi transmiſerunt, quas etiam interdum per proprios *ſacerdotes*, interdum per *plebanos* de *Liegnich* in diuinis procurabant, ſcilicet ad S. *Petrum*, et ad S. *Iacobum* in *Liuben* monaſterio *Admuntenſi poteſtatiua manu* contradidi eo tenore, ut ſi poſthac *plebeſana eccleſia* in Liegnich a uobis, uel ab aliquo ſucceſſorum ueſtrorum quoquomodo ab *Admuntenſi* coenobio ablata forte fuerit, praedictae tamen capellae in praefati monaſterii poteſtate perpetuo permaneant. Huius donationis apud *Chrungilſee* factae TESTES adhibuimus, quorum nomina ſunt haec: Albero *plebanus* de *Rukersparg*, Sighardus *capellanus meus*, qui prius eas mandato meo poſſidens tunc

Ius plebanum *et proprii ſacerdotis* *Poteſtatiua manu.* *Plebeſana eccleſia.* *Teſtes.*

1188. tunc eas mihi ob gratiam mei et ueſtri reſigna-
1189. uit, Albero de *Werſes*. De MINISTERIALIBVS meis Richerus de *Marburch*, et filius eius Richerus, Herandus de *Wildonia*, Erchingerus de *Landeſer*, et frater eus Gotſchalcus, Vlricus de *Stubenberch*, Otto de *Chrems*, Otaker de *Gretz* Gundacher iunior de *Steyr*, Vlricus de *Wolfkenſtein*, Otto de *Sibenek*, et frater eius *Thomas*, Marchward de *Starchenberch*, et alii quam plures. *Actum.* ACTVM anno domini M. C. LXXXVIII. indict. VI. IV. nonas Auguſti.

NVM. IV.

Diploma OTTOCARI. I. *ducis* STYRIAE *donantis* Milleſtadio *in Carinthia ius lignandi, et paſcendi in villa* Naun. *A.* 1189.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. OTACHARVS D. G. DVX STYRIAE, omnibus fidelibus in perpetuum.

Otochar. D. Styr. 1189. AD officii principalis debitum pertinere cognoſcitur diuino ſeruitio fidelium traditione collata ſuae authoritatis uigore firmare, et ne obliuionis, quod benefactum eſt, obſoleſcat iniuria, teſtamentorum cautionibus obuiare. Vnde ego OTACHERUS DEI GRATIA DVX STYRIAE notum facio omnibus Chriſti fidelibus tam praeſentibus quam futuris, quod pro remedio animae meae parentumque meorum eccleſiaes *Saluatoris*, omniumque ſanctorum in *Millſtadt* quidquid iuris in uilla mea *Naun* homines mei in praeſentiarum habent, uel habere poterunt, tam in paſcuis, quam in ſyluis, exitibus et reditibus *Millſtad Naun.*

diti-

ditibus, idipſum hominibus praefate eccleſie 1189.
in uilla S. *Aduocati* manentibus libere, et pote- 1360.
ſtatiua manu contradidi. Vt autem rata, et
firma ſit haec *traditio*, manſum unum in *Naun*
ad iudicium eiusdem facti praedictis ſanctis de-
legaui, et *ſigilli* mei impreſſione ſtabilire decre- *Sigillum.*
ui. Huius rei TESTES ſunt Chunradus et Ru- *Teſtes.*
dolfus de *Plindeberch*, Engelſchalcus de *Vra*, Mar-
tinus de *Ort*, Herrandus de *Wildonia*, Richerus
de *Marchpurch*, Lantfridus de *Eppenſtein*, Or-
tolfus de *Gonewiz*, Lantfridus de *Ramenſtein*,
Dietmarus de *Liechtenſtein*, Otacherus et Otto
caſtellani de *Grez*, Otto de *Liuben*, Cherewi-
cus *Marſchalcus*, Heinricus *Gaſtaldio*, *Gaſtaldio.*
et Meinhardus, et Albericus de *Runa*, (fors Du-
ino) Marcus et Hartwicus de *Naun*. DATVM *Datum*
eſt autem hoc priuilegium in *Grez* anno mil- *1189.*
leſ. centesimo, octogeſimo nono, tertio deci-
mo Kal. Iunii.

NVM. V.

RVDOLPHI IV. *confirmatio donationis praedictae A.* CIↃ CCC LX.

NOs RVDOLPHVS IV. DEI GRATIA PALATI- *Rud. IV.*
NVS, ARCHIDVX AVSTRIAE &c. Acceden- *ARCHI-*
tes ad praeſentiam *ducalis noſtrae excellentiae* *DVCIS con-*
honorabiles et religioſi deuoti noſtri dilecti *firmatio.*
abbas et conuentus eccleſie S. *Saluatoris* omni- *1360.*
umque ſanctorum in *Millſtadt*, nobis humiliter
ſupplicabant, quatenus priuilegium ipſis, et ei-
dem ſuae eccleſiae traditum et conceſſum per
recolende memorie *Otacherum* quondam *du-*

 cem

1361. *cem Stirie* innouare, approbare, et ratificare dignaremur, cuius quidem priuilegii tenor dignoſcitur eſſe talis (*inſertum eſt praecedens diploma, cuius aliud exemplar, uel autographum peculiare non extat*) Nos igitur praefatus DVX

Dux Auſtriae. *Rudolphus* iam dictum priuilegium innouamus, approbamus, et confirmamus, declarantes nihilominus praenotatam traditionem factam per recordationis celebris *Otacherum* olim *ducem Styrie* in uilla ſua, quae temporibus factae

Noun. Nao. CuriaNaoris. traditionis uocabatur *Naun*, nunc uero dicitur curia *Naonis*, referendam, et accipiendam eſſe duntaxat ad paſcua &c. quae eadem uilla *curiae Naonis* poſſedit, et tenuit tempore tradi-

Teſtes. *M. Brandeburgicus.* tionis &c. Huius rei TESTES ſunt illuſtris princeps *Mainhardus* marchio BRANDEBVRGICVS, ſuperioris Bauariae dux, nec non comes Tyrolenſis conſobrinus noſter chariſſimus, et reuerendi in Chriſto patres et domini amici noſtri chariſſimi S. *Ludouicus* S. ſedis, *Aquil. patriarcha*, D. Ortolfus archiep. *Saltzburg*. Ap. ſed. leg. Paulus Ep. *Friſ.* Gotf. Ep. *Patau.* Io.

Cancellarius ducis. confirm. *Gurcenſis*, curiae noſtrae *cancell.* Vlricus Ep. *Seccou.* Ludou. Ep. *Riem.* Petrus Ep. *Lauant.* auunculi noſtri dilecti Alb. *Palatinus* com. Carint. *Mainh.* et *Heinr.* com. de *Goritia*, comes Otto de *Ortemb.* Vlricus, et Hernfr. com. de *Cilia.* com. Ioan. de *Pfanberg.* capit. Carinth. Eberh. de *Walſee* capit. Styriae, Leutol-

Datum. dus de *Stadeck.* capit Carn. DATVM apud S. Vitum in die S. Greg. Anno MCCCLX. &c.

NVM.

1191.

NVM. VI.

Diploma OTTOCARI *ducis Styriae priſtinam coenobio* FRAVNKIRCHENSI *in Auſtria ſuperiore ſiue prouincia ſupra Anaſum reſtituentis immunitatem ab* aduocatia *moleſta* clɔ c xcı.

EGo OTTACHAR *Dei Gratia* DVX STIRENSIS etc. notum facio Chriſti fidelibus, coenobium Fraunkirchen hactenus ſumma pace, et quiete uiguiſſe, et nullius *aduocati* exactione uexatum fuiſſe, tum ex authoritate priuilegii, quod illi contulit unus proauorum meorum *Otachar comes*, tum ex clementia ſequentium *principum* fundatorum ipſius coenobii, qui etiam *aduocatiam* propria tenebant manu. Nam ut eccleſia et familia illa *aduocatorum exactione* careat, praedia eiusdem eccleſiae poſſidebant, ſicut et ego hodieque posſideo, et cui hanc utilitatem dimiſero, duo praedia *Chemenaten*, duo *Ruitheim*, dimidiam curtem *Tanne* cum *hominibus attinentibus*. Ego uero adhuc ſub *paedagogo* poſitus, iniquis conſiliariis ſeductus, Arnoldum de *Wartenberch*, miniſterialem noſtrum *uice noſtra* monaſterio praedicto praepoſui, qui ob grauitatem noſtram libere abuſus eſt iuſtitia loci ipſius, diuerſas exactiones exercens. Quapropter fidelis *abbatiſſae* eiusdem monaſterii *Diemudis*, et capellani noſtri Eberhardi, una congregationis, et uniuerſae familiae flebili querimonia commonitus, eundem *Arnoldum ceſſare* feci ab omni *exactione*, et priora iura prioris priuilegii confirmaui. Inſuper iudicio

Ottachar* 1191. *D. Styr.

Otachar comes Styriae.

Donatio praedior. cum hominibus.

Glorioſa poenitentia ducis minorennis, qui rexit.

1191\.

Saniores miniſteriales. et conſilio *ſaniorum miniſterialium* meorum, ſubſcriptis *iuſtitiis ampliaui*, ſcilicet: *ne aduocato* praedicti loci liceat alicui uim inferre; ne *placitum abbatiſſae* aduocatus adeat, non rogatus aut inuitatus; ut tribus uicibus in anno placitet absque *omni exactione*, et *lucro*; ut *abbatiſſa officialem*, quem uelit, et quando uelit, conſtituat: et ſi *miniſterialis* eiusdem loci unum de *famulis* occiderit, compoſitionem cum aduocato faciat LX. denariorum, et eccleſiae hominem reſtituat: ſi *filius* eccleſiae ex *aliena familia* uxorem duxerit, cum aduocato LX. denariis componat: abbatiſſa uero ius eccleſiae plenarie exquirat: ſi autem de *familia Styrenſi* matrimonium contraxerit, nullam uim utrobique patiantur, ſed *filiis* et *nobis* uel *eccleſiae* aeque diuidantur. Ne aduocatus aliquem *abbatiſſae* rebellem defendat, aut tueatur. Si *famulus famulum* occiderit, aduocato LX. denarios conferat, hominem uero *eccleſiae* reſtituat. Iſti ſunt qui praedicta iura *iure iurando* confirmauerunt. Gundacher *de Styra*, Otto de *Volkensdorff*, Pillungus de *Kircheim*, Richerus de *Marchburg*. Hartnidus de *Orte*. Heinricus de *Clunic*. Eberhardus *plebanus* de *Trunkirchen*. Gerlach de *Talheim*. Engilſcalcus et Hartungus de *Pulicheim*, Heinricus de *Rulesheim*. Iſti ſunt uero TESTES, quorum teſtimonio haec omnia roborata ſunt: Herrandus de *Wildonia*, Arnoldus de *Wartenberch*, Duringus filius Gund &c. Dietmarus *dapifer*, Vdalricus de *Chienowe*, Hardnidus de *Aus*, Engeſcalcus *Hulinger*, Heinricus de Steine, Heinricus de *Salmanesliten*, Heinricus Portel, Vdalricus de *Patenanger*

Homicidii mulcta.

Nuptiae ſerui ex aliena familia.

Diuiduntur ex ſeruabus nati.

Teſtes iurati,

uulgares.

ger et frater eius Engilſcalcus, et alii quam plures. Nam et ex praedictis IIII. ſcilicet, Gundacher, Otto, Herrandus, Pillungus *ſacramento affirmauerunt Chunradum de Woluefekke* eandem *aduocatiam* non in *beneficio*, ſed ex *gratia*, et permisſione *Otacharii* marchionis habuiſſe, quod et ipſe in extremis confeſſus eſt. ACTA ſunt haec anno ab incarnatione domini MCXCI. indictione VIIII. Epacta XXIII. concurr. XI. Anno XI. Adalberti *Saliſburgi* archiepiſcopi et legati ſedis Romanae. Anno primo Wolfgeri epiſcopi *Patauienſis*, praeſente abbatiſſa *Diemude* apud Aniſum in interiori domo Riwini, qui tunc temporis *monetam* tenebat.

1191. 1202. Rem habere non in beneficio ſed ex gratia. Acta. Chronologia principibus addita. Lege XXI. Monetam tenere.

NVM. VII.

Diploma LEOPOLDI *glorioſi* DVCIS Auſtriae, *et Styriae*, *priuilegia* SECCOVIENSIVM *canonicorum confirmantis in praediis et iuribus aduocatiae* clↃ cc II.

LEOPOLDVS *fauente Dei clementia* DVX AVSTRIAE, *et* STYRIAE *omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum*. Quia diuinae diſpenſationis prouidentia gubernationem *Styrienſis principatus* aſſecuti ſumus, pariter et adepti, dignum Deo miniſterium exhibere nos credidimus, ſi poſt auctii noſtri culminis *magnificentiam* religioſarum eccleſiarum domus bonorum temporalium deuotis ſubſidiis, et profectionis noſtrae clypeo ſtuduerimus ampliare. Hinc eſt, quod uenerabilis *Seccouienſis* eccleſiae praepoſitus praeſentatis nobis ſuis *autenticis* priuilegiis

Leop. D. Auſtriae. 1202. adſequitur Styrenſem principatum. Magnificentia.

1202.

Excellentia noſtra. *excellentiae* noſtrae ad memoriam reuocauit, quomodo dominus Abramus de *Waldek*, uir *nobilis*, et *ingenuus*, monaſterii ſui fundator egregius, caſtrum ſuum *Starchenberch*, cum uilla adiacente dicta *Trabſtetten*, quae titulo proprietatis contingebat eundem, ſimulque omnes ſuos *milites nobiliores*, felicis recordationis domino *Otachero*, *illuſtriſſimo Styriae* marchioni ſub tali conditione tribuit, ac libere reſignauit, ut ipſam ſuam fundationem cum omnibus ſuis praediis, tunc habitis, et poſtmodum habendis, ſine quolibet emolumento iuris, *aduocatiae*, per ſe tantum, et non per aduocatos *inpheodatos* aduocare deberet pariter et tueri. Ideoque noſtrae *principali clementiae*, ex quo nobis eiusdem *principatus diſpoſitio* ceſſiſſet, cum ualida inſtantia ſupplicauit, ut *omnes gratias*, ſeu *donationes* ſiue etiam libertates per eundem marchionem, et filium ſuum *Otacherum*, praeclariſſimum *ducem* eiusdem Styriae, *noſtrum dilectum auunculum* domui ſuae factas, et liberaliter conceſſas per unius priuilegii concluſionem ſibi confirmare noſtrae largitatis munificentia dignaremur. Nos uero ipſius *praepoſiti petitionem* rationabilem, et fundatoris remunerationem nobilem fauorabilibus oculis intuentes poſtulationem ſuam de noſtrorum conſilio procerum duximus admittendam. Igitur iuxta condonationem antedicti marchionis *confirmamus* eidem monaſterio curiam *iumentalem* dictam *uorwiz*, in praebendae ſubſidium datam fratribus cum omnibus *alpibus* paſcualibus, *ſiluis*, *uallibus* ad eandem curiam pertinentibus, cultis, et incultis quae-

Starchenberch. *Trabſtetten.* *Milites nobiliores.* *Aduocatia inpheodata.* *Auunculus Leop. dux Styriae.* *Curia iumentalis uorwiz*, uorwerck.

quaeſitis, et non quaeſitis, uidelicet *ſiluam* di- 1202. 1205.
ctam *Laimriſe*, *Hofgart*, *Trigeal*, *Goſtal*, *Perntal*, *Setal*, *Swalbental*, *Tautental*, *Tiertal*, *Tomtal*. Item iuxta donationem ipſius *auunculi* noſtri domini Otacheri ducis *Styriae ortum domeſticum*, qui *baimgart* communi uocabulo nuncupatur, quem duo fluuii, *Grada* uidelicet, et *Leugnicb* ſuis meatibus intercludunt &c. (*Exinde ſequitur deſcripta prolixe immunitas ab omni teloneo de rebus monaſterii perſoluendo, pariterque prolixa iurisdictio in ſubditos, excepto ſupplicio capitali puniendos.*) TESTIBVS ſubnotatis, qui ſunt Vlricus de *Stubenberch*, Herrandus de *Wildonia*, Dietericus de *Liechtenſtain*, Hainricus de *Chapbenberch*, Bertholdus de *Emerberch*, Gundacherus de *Styra*, Ortolfus, et Hertnidus de *Volchenſtorff*, Gundacherus de *Starchenberch*, Albero de *Polnheim*, Albero de *Grimſtein* Otacherus de *Slierbach*, Vlricus et Leutoldus de *Peccach*, Hainricus de *Adelwanch*, Otto et Otacherus de *Wolchenſtain*, Waltherus de *Fürſtenueld*, Dietericus de *Hochenſtain*, et plures alii fide digni. DATVM apud *Admundiam* anno domini milleſimo, ducenteſimo ſecundo, quarto nonas Iunii, indictione ſexta, ſub Purchardo prothonotario.

Hortus domeſticus, baimgart.

Teſtes.

Datum.

NVM. VIII.

Diploma LEOPOLDI *glorioſi ducis Auſtriae et Styriae, inuerſo ordine, in titulo, ob locum factae donationis ex* ferrifodinis *in Runenſes munifici* CIↃ CC V.

IN nomine etc. LIVPOLDVS *Dei gratia* DVX STYRIAE, ET AVSTRIAE. Notum eſſe uo-

LEOPOLDVS *Styriae et Auſtriae D.* 1205.

 ia-

1205.
1206. *Ordo inuerſus.* lumus, quod fratribus de *Runa* dedimus in *fodina ferri noſtri*, quantum eis utilitatis prouenire poteſt ex quatuor *follibus*. Et hanc paginam ſigillo noſtro munitam ad huius donationis confirmationem conſcribi *fecimus* anno domini milles. ducentes. quinto. Huius rei TESTES ſunt: *Teſtes.* Vlricus de *Stubenberch*. Otto de *Haſelowa*, Otto de *Grez*. Otaker de *Grez*. Otto de *Cremeſe*, Otto de *Lapide*. Rudigerus de *Blanckenwart* et alii multi.

NVM. IX.

Diploma LEOPOLDI GLORIOSI *ducis Auſtriae et Styriae donationem Leutoldi et Elizabethae de Guetenberg confirmantis* cIↄ CC VI. *Styria* iterum *Auſtriae praefertur, quia diploma a Leopoldo concepta qua duce Styriae.*

Leop. D. Styriae et Auſtriae 1206. LVIPOLDVS DEI *gratia dux* STIRIAE *et* AVSTRIAE. Notum eſſe uolumus, qualiter nobilis matrona Elizabetha de *Guetenberch*, *alpes*, quae uocantur *Neciſtal* pium uotum uiri ſui *Leutoldi* ſecuta fratribus de Runa recognouit, eiſque teſtamento confirmauit etc. *Datum 1206.* DATVM anno domini milles. ducentes. ſexto. *Teſtes.* TESTES huius ſunt Wernhardus de *Schowenberch*, Godefridus et Otto de *Truchſen*, Dietmar de *Rotenſtein*, Otto de *Grez*, Wigandus de Clamme, Reinpertus de *Mourekke*, Albero *pincerna*, Otaker et filius eius Otaker, et Vlricus de *Grez*, Herrandus de *Wildonia*, Wichardus de *Carlesberch*, Erchengerus de *Landeſer*, Otto de *Ha-*

Haſelowe, Otto de *Weruen*. Wichardus de *Waltſtein*, Rudigerus de *Planckenwart*, et alii multi. 1206. 1209. 1312.

NVM. X.

LEOPOLDI glorioſi *ducis Auſtriae et Styriae* inſtaurantis *Carthuſiam* Gyrienſem in Styria clɔ cc ix.

TESTES ſunt etc. de Auſtria Vlricus Struno, Bernhardus Struno, Hainricus de *Brunen*, Henricus *camerarius* de *Tribeswinkel*. Dietmarus de *Recelnberg*, Vlricus de *Webing* Witgerus de *Leubs*, Henricus de *Subenkirchen* ACTA ſunt etc. Ao. clɔ cc ix. *Teſtes nobiles.* *Actum.*

NVM. XI.

Diploma FRIDERICI *pulchri ducis* AVSTRIAE et STYRIAE *confirmantis literas Leopoldi glorioſi* fundatoris *Gyrienſis in Styria* clɔ ccc xii.

FRIDERICVS *DEI gratia dux* AVSTRIAE *et* STYRIAE *dominus* CARNIOLIAE, *Marchiae, ac* PORTVS NAONIS; uniuerſis Chriſti fidelibus in perpetuum. Accedens noſtram praeſentiam frater Bartholomaeus, prior conuentus de *ualle S. Mauritii in Gyrio Carthuſienſis* ordinis, *Aquileienſis* dioeceſis quoddam priuilegium piae memoriae *illuſtris domini* LIVPOLDI olim *ducis Auſtriae* et *Styriae*, et poſtmodum a diuae recordationis domino *Alberto*, quondam Ro- *FRIDER. dux Auſtr.* *1312.* *Titulus illuſtris ducis.* *Albertus I. imperator.*

 ma-

1212. manorum rege, tunc *duce Auſtriae*, et *Styriae*, *genitore noſtro* chariſsimo confirmatum nobis exhibuit, petens humiliter, et deuote, quatenus memoratum priuilegium cum omnibus articulis in eo contentis, ſuo monaſterio ſupradicto confirmare de noſtra munificentia dignaremur; cuius quidem priuilegii tenor per omnia talis erat: LIVPOLDVS *D. G. dux* AVSTRIAE, et STYRIAE, uniuerſis Chriſti fidelibus praeſentibus, et futuris ſalutem in domino. Ad notitiam omnium cupimus prouenire; quod coenobio noſtro in *Gyrio*, in die dedicationis eccleſiae, quam ibi ad honorem Dei, et beatae Mariae, et Ioannis baptiſtae, et beati martyris *Mauritii ducis*, et principis martyrum *Thebaeorum* propriis ſumptibus aedificauimus, plures fecimus gratias ſpeciales, et quasdam ante facta nobis placuit confirmare. Imprimis poſſeſsiones quas ab epiſcopo et capitulo *Gurcenſis* eccleſiae emimus centum marcis argenti, pondere *Friſacenſi*, cum terminis, quos ei in priuilegio fundationis aſsignauimus, concludantur, alios terminos uiſum eſt diſcretioni noſtrae diſtinguendo limitare, et ad preces uenerabilis *Eckeberti, Babenbergenſis epiſcopi*, qui eccleſiam dedicauit, et *Friderici* dilecti filii noſtri, et multorum nobilium miniſterialium noſtrorum, qui de *Auſtria*, et *Styria* ad dedicationem nobiscum conuenerant, aliquantum ultra riuum *Graſſenich* ampliare, ſupra uillam quae dicitur *Gotronich*, eſt uia publica uerſus meridiem, iuxta quam uallis eſt ſita, quae uallis in imo ſui fundi ſeparat terram noſtram a poſſeſſionibus dicti coenobii uſque in torren-

Diploma Leopoldi Auſtr. et Styr. D. an. 1212.

S. Mauritius, D. Thebaeorum.

Deſcriptio geographica. Graſſenich. Gotronich.

tem

tem Lochomel. A ſiniſtra uero parte ipſius 1212.
uiae, dicta uia diuidit eius terram, et noſtram usque ad rupem, quae dicitur *Crucerenne*, de qua riuus *Gotrounich* nomine deſcendens ſeparat dictas poſſeſſiones a terra *Ortolfi* de *Momparis* usque in *Graſſenich*. Abhinc extenditur per uallem terminus, et in aſcenſu montis diuidit terram, quam ab epiſcopo Gurcenſi emimus, et terram Vlrici domini de *Momparis*, usque ad terminos uillae, quae dicitur *Praprocb*. A *Praprocb*.
quo loco relicta uia ad ſiniſtram, erigit ſe terminus ad dextram per uerticem collis usque ad ſummitatem montis, quem terrae incolae uocant *Graez*. Inde protenditur usque ad ca- *Graetz*.
cumen montis, qui dicitur *Sitikonich*. A quo *Sitikonich*.
loco extenditur terminus ſemper eundo per montium cacumina, usque ad extremam partem *montis*, qui uocatur Leicit. Horum montium partem, quae uerſus *aquilonem* reſpicit, cum paſcuis ſibi adiacentibus coenobio tribuimus memorato. A dicto uero *Leicit* exten- *Leicit*.
ditur terminus ad montem, qui dicitur *Cremen*, cuius montis partem, quae uerſus *Graſſenich* reſpicit, coenobio conferimus memorato. A *Cremen*.
monte uero *Cremen* extenditur terminus in *Graſſenich* uerſus occidentem. Inde aſcendunt termini inter uillam noſtram, quae dicitur *Pogoriz*, et uillam Nygozeliz, *Pogoriz*.
quam cum ſuis terminis coenobio de- *Nygozeliz*.
dimus, diuidentes aſcendendo poſſeſſiones uillae noſtrae, quae dicitur Sclauonice *Verrech*.
Verrech, et uillae, quae dicitur *Graconitz*, quam *Graconiz*.
cum ſuis terminis coenobio donauimus usque ad uerticem montis deſuper eminentis, de quo monte deſcendunt termini diuidentes poſ-

ſeſ-

1212. ſeſſiones noſtras a poſſeſſionibus uillae, quae *Lichtouich.* dicitur *Lichtouich.* Vltra quam uillam cum ſuis terminis coenobio datam fons eſt, qui in *Lochomel.* terminis oritur, et deſcendens in torrentem *Lochomel* terminos claudit. Quidquid his terminis clauditur, nos Deo, beatae Mariae, et beato Iohanni baptiſtae, et beato *Mauritio* martyri, *duci et principi Thebeae legionis* et *ſeruitoribus* eccleſiae de *Gyrio* inuiolabiliter perpetuo tradimus poſſidendum. Extra hos terminos conferimus eis uillam uinea- *Planinich.* rum nomine *Planinich*, confirmantes eis quin- *Friſae.* que marcas *Friſacenſium* pro piſcibus, quas in *Marchburg.* foro noſtro *Marchburg* percipiunt, in feſto beati Michaëlis annuatim perſoluendas: uolentes etiam, ut in officio de *Liuben* in perpe- *Liuben.* tuum decem maſſas ferri percipiant annuatim, donantes eis de nouo in foro noſtro de *Tiuer*, *Tiuer.* quinque marcas denariorum pro *ſale*. ADVOCATIAM loci nobis et ſucceſſoribus noſtris re- *Aduocatia reſeruatiua fundatoris.* tinemus mere et pure propter DEVM, non propter utilitatem aliquam temporalem, ſed ut *ſeruos* Dei, et eorum *colonos*, et familiam ab aliorum iniuſtis oppreſſionibus defendamus. Et ideo ſtatuimus firmiter, et mandamus, quod nullus *iudex*, uel *officialis* noſter, uel *ſucceſſorum* noſtrorum habeat poteſtatem iudicandi *Exulent iudices.* colonos eorum, uel familiam, niſi requiſitus ab eis. Si uero aliquis liber, uel ſeruus clauſtri de *furto*, uel de quocunque alio *maleficio* fuerit accuſatus, cauſa coram *officialibus clauſtri* uentiletur, et ſi conuictus legitime fuerit, res *Cauſae uentilentur coram officialibus clauſtri.* conuicti omnino *clauſtro* permaneant, ſed ipſe, ſi *mortem* promeruit corporalem, uel membri mutilationem, ut cingulum comprehendit, iudi-

diçio noſtro in Tiuer relinquatur. Quodſi ſecundum *iura terrae mutilationem* ſuam poteſt pecunia redimere, ipſa redemptio ad clauſtrum pertinebit. Statuimus etiam, ne quis *uenatio nibus*, uel *paſcendis* pecoribus, uel lignorum incisionibus terminos ſeruorum Dei ibi habitantium inquietare praeſumat. Et quia *uenatoribus* noſtris de horreo noſtro expenſas dare conſueuimus, inhibemus eisdem, ne clauſtrum, ſeu homines ipſius, ſeu noſtros hoſpitando praeſumant aggrauare. Hanc noſtrae *pietatis* actionem ſigilli noſtri munimine roboramus. TESTES autem, qui praeſentes fuerunt, et ad hoc nos ſuis precibus induxerunt, ſubſcribere ſtuduimus: Eckebertus *Babenbergenſis* epiſcopus, Fridericus *filius* noſter, Vlricus de *Peccach*, Albertus de *Rohas*, Luitoldus a Wildonia, Fridericus de *Petouia*, Otto de *Chunigesberch*, Otto de *Traberch*, Otto de *Grez*, Liupoldus de *Gouewiz*, Hadmarus de *Chunrinch*, Marchwardus de *Hyntberch*, Rudgerus *marſchalcus de Planckenwart*. ACTA ſunt haec anno domini milles. ducent. duodecimo. VII. Idus Nouembr. indictione XV. *Datum* in domo noſtra *Niwenburch* per manus *notarii* noſtri Heinrici *Petouienſis*. Nos itaque ſupradictus pie fauentes precibus, ut fratrum in dicto monaſterio Deo famulantium deuotionis conſequenter efficiamur participes, praemiſſam donationem cum libertatum ſuarum plenitudine confirmamus, approbamus, innouamus, ac praeſentis ſcripti patrocinio communimus. Quod quicunque turbare, impedire, uel quomodolibet infringere praeſumpſerit, diui-

1212 *Ius terrae.* *Venationes et paſcua.* *Teſtes.* *Actum.* *Datum.* *Notarius ſecretarius.*

1312. *diuinae ultionis* poenam ſentiet, nec indignationis noſtrae grauamen ullatenus *euitabit*. DATVM apud *Gretz* anno domini milleſimo tricenteſimo duodecimo IV. Kal. Febr.

Datum 1312.

Sigillum deſcriptum. *Sigillum* appenſum exhibet Fridericum equitem, in cuius *ſcuto Auſtriacum*, in uexillo *Styriacum* inſigne cernitur. Epigraphe uero ob attritum, fractumque marginem legi nequit.

Animaduerſio patroni de miniſterialibus prouinciae den Landherren, *quibus inferiores administri ducis.*

Nota ad uerba diplomatis Leopoldi ducis Auſtriae Anni 1212. *Multorum nobilium miniſterialium noſtrorum.* Ex quibus clarum fit, 1) *dynaſtarum* mediatorum ordinem in Auſtria et Styria antiquiſſimum eſſe, quod alia quoque plura diplomata demonſtrant. 2) *Miniſteriales* hos inter *nobiles* per excellentiam tales, id eſt, comites *dynaſtas* et *barones* numeratos fuiſſe; neminem enim fugit ſuperioribus ſeculis ſolis comitibus et dynaſtis titulum *nobilium* collatum fuiſſe. Sic idem Auſtriae dux *Leopoldus* in confirmatione priuilegiorum monaſterio *Cremiſanenſi* ann. 1217. conceſſorum *miniſteriales* ſ*ſuos nobiliores baronum* titulo mactar; Sic enim ibi: praeſentibus praelatis noſtrae ditionis et in praeſentia Diepoldi marchionis de Vochburch, baronum quoque ſeu miniſteralium noſtrorum nos praenominatam eccleſiam ab omni ſecularis iuriſdictionis uinculo pronunciamus prorſus abſolutam. RETTENPACHER, *in annal. Cremiſanenſ. p. 173. ſq.* In diplomate *Erneſti* marchionis Auſtriae tabularii *Mellicenſis* coenobii de ann. 1073. miniſteriales Marchiae uocantur, Ottocarus dux *Styriae* in priuilegio *Gorſtenſi* monaſterio ſuperioris Auſtriae de ann. 1170. conceſſo, *nobiliores miniſteriales* cos ſalutat; *Rudolphus* I. imperator in conſtitutione de pace publica tenenda, de ann. 1276. in Auſtriacis prouinciis publicata, comites et barones *miniſteriales* Auſtriae uocat, in priuilegio Styrienſibus conceſſo ann. 1277. maiores miniſteriales, et in alio ab Auſtriacis ann. 1283. obtento *meliores terrarum* denominantur. Carolus IV. imp.

in

in uariis diplomatibus de ann. 1366. die Landt-Herren eos appellat. Alii ex imperatoribus et Auſtriae archiducibus dynaſtarum ordinem in Auſtria, modo Dienſt-und Landt-Herren, modo Grafen, Freyen und Herren, quod et hodie uſu uenit, uocitant. Aliqui etiam eorum in torneamentis Rothenburgenſibus de ann. 942. Conſtanzienſibus de ann. 948. et Hallenſibus de ann. 1042. die Landt-Herren dicti ſunt. Eiusdem encomii plura exempla in codice fundationum *Zwethalenſium* obuia ſunt.

FVR-

LIB. IV.

FVRSTENBVCH

von

Oeſterreich und Steyrland

beſchrieben von

HERRN IANSEN dem Enencheln, bey nahent vor vierhundert Iahren.

Hievor niemals im Truck ausgangen, nu aber nach fleiſſiger Vberſehung, den lœbl. Staenden baider Landſchafften deſs Ertzhertzogthumbs Oeſterreich under und ob der Enſs, zu ſondern Ehren publicirt und zugeſchrieben:

durch

HIERONYMVM MEGISERVM,

Kayſ. Co. P. der Ertzhertzogen, wie auch der Landſchaft in Oeſterreich ob der Enſs, beſtelten HISTORICVM.

in uariis diplomatibus de ann. 1466. die Landt-Herren os appellat. Alii ex imperatoribus et Auſtr. ac archiducibus dynaſtarum ordinem in Auſtria, modo Dienſt- und Land-Herren, modo Graſen, Freyen und Herren, quod et hodie uſu uenit; uocitant. Aliqui etiam eorum in torneamentis Rothenburgenſibus de ann. 942. Conſtanzienſibus de ann. 948. et Haſlenſibus de ann. 1042. die Laudt-Herren dicti ſunt. Eiusdem encomii plura exempla in codice fundationum *Zweibalenſium* obuia ſunt.

LIBER QVARTVS

DIPLOMATARIVM GARSTENSE.

Ex libro traditionum monaſterii GARSTENSIS *in ſuperiore Auſtria a Marchionibus Styriae ſub finem ſeculi XImi fundati.*

NVM. I.

Inſtitutio coenobii GARSTENSIS *an. 1082.*

REuerendiſſimo Patri et domino ALEXANDRO *S. R. eccleſiae ſummo pontifici.* A Dei et ſui gratia SALZBVRGENSIS eccleſiae humilis miniſter deuotam obedientiam in oratione et prompto ſeruitio. Priuilegium uenerabilium epiſcoporum *Patauienſ.* eccl. et abbatum GARSTENSIS monaſterii legitimum et iuſtum pro concambio parochiae, in quo ipſius monaſterii facta eſt inſtitutio ac traditio, per marchionem Styrenſem *aduocatum* OTTOKARUM *et per* PATAV. *epiſcopum Vlricum.*

NVM. II.

Inſcriptio epiſtolae Moguntini ad papam Electoris nulla mentio mſct.

Reuerendiſſimo patri et domino ALEXANDRO *S. Romanae eccleſiae ſummo pontifici*, (Dei et ſui gratia MOGVNTINAE eccleſiae humilis miniſter et apoſtolicae ſedis *legatus*; deuotiſſimum

Babo Durinc, Adelbero, Berchtolt Richero, Volchold Durinc, Isangrin, Gerunc, Reginhalm, Otto. 1082. 1120. 1116.

NVM. V.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis, ALTMANUS Dei gratia Patauienſis epiſcopus, Chriſti fidelibus in perpetuum, qualiter nobilis uir OTTAKER marchio Styrenſis etc. *Anni 1082. fragmentum.*
Ante dicti teſtes omnes adducuntur. Acta ſunt autem haec apud *Lauriacum* an. incarnationis domini MLXXXII.

NVM. VI.

Omnibus etc. qualiter quaedam Domina Chriſtina nomine VEDVA Hugonis de *Brunna ren*, delegauit in manum *Gundakeri* de *Styra* tale praedium, quod habuit apud Biberbach ad conſeruandum ſibi et filiis ſuis, dominus uero *Guntherus abbas* loci noſtri comparauit illud *ſexto dimidio talento*, quod praedictus Gundaker rogatu ipſius *uiduae* delegauit idem praedium ſupra reliquias *S. Mariae* in urbe *Styra* coram ipſo abbate et aliis multis, huius rei teſtes hij: *Gundaker de Styra*, Helmhart, frater eius, Bobbo de *Gruonburc*, Meginbrecht, Cunrad, et frater eius, Adelbertus, Leo clericus Fr. Hugonis, Fridrich uenator, et filius eius Durinc, Rupertus Caecus, Winth. Rudiger, Wicilo, *Engilbertus clauiger, et Otto cocus.* *Donatio 1120. praeuia refutatione et emtione admixta.*

NVM. VII.

Omnibus etc. qualiter quidam nobilis uir Theodoricus de *Adelgeresbach* etc. Teſtes at- *A. 1116. Teſtes in donatione.*

 tra-

1096. 1120. traximus, qui ſunt. Gundaker de *Styra*, Bibbo de *Grunenburc*, Heinrich *Bolan*, Diterich Enenke, Engelſcale, Degenhart, Biligrin, Heriman de Enſe, Gerhoch et filius eius *Dietmarus Halmile*.

NVM. VIII.

Fragmentum donationis matris cum conſenſu filii. 1096.

Nouerint cuncti etc. qualiter quaedam matrona *Hildegartis* nomine et *filius* eius Vdalricus de *Ipbe*, tradiderunt pro remedio animarum ſuarum omniumque parentum ſuorum *curtim* ſub *ſalii* ſui, in *Ipbe* uilla per manum ducem marchioniſſae etc. in Auſtria uero ex una parte riui *Golſena* nomine dicti *curtem unam*, et ex altera parte eiusdem riui *curtim* alteram cum *nouem beneficiis* ſuisque appendiciis infra *Suarcenbach*, et *Bueccbenbach*, uſque ad petroſum parietem etc.

Nouem beneficia.

Teſtes. Ritus teſtium per aurem attractorum.

TESTES autem traditionis per aurem *attracti* ſunt ſubterſcripti: Marchio *Dieboldus* de *Vohebure*, Adelbertus comes de *Bebegovve*, Beringer de *Capellae*, Gundaker de *Styra*. Billunc. Ludebich de *Slierbach*, Reinher de *Staine*. Otto de *Volkenesdorf*, Berchtoldus de *Gluniche*, Dietmarus de *Cherſpe*, Dietrich *Enenkle*, Luitoldus de *Hohenſtorf*, Otto et Ortolfus, fratres de *Griezkirchen*. Marquardus de *Rotengrôbe*. Adelbero et Henricus fratres *de Domechenſtain, et alii quam plurimi noſtri.*

NVM. IX.

Teſtes in concambio.

Notum etc. quod nos fratres *Garſtenſes* fecimus *concambium* cum quodam nobili homine

1119. Marquardo cognomine *Stacoi*. TESTES, Gunda-

daker de *Styra*, Reincher de *Lapid* : Otto et 1150.
Ortolfus fratres de *Griezkirchen*, Berchtoldus *Gluniche*. Diermarus de *Chersperc*. Ortolf de *Waltenſtain*. Marquart de *Buſenvvane*, Werigant de *Aſcha*, Engelſcabe de *Hueangen*, *Dietericus de Berge, et alii quam plurimi.*

NVM. X.

Notum qualiter quidam de *miniſterialibus Ottokeri marchionis* uocabulo Henricus de *Domechenſteine*, et *uxor* eius Luitgart etc. TESTES ſunt Werigant de Aſcha, Hartman de Adelhartespe Rudolf Flame. Durnic de *Derenberc*, Durinc *Schegge* et frater eius, Marquart. Ortolf. de *Loſinſtain*, Wecil de *Styra*, Biligrin de *Vrle*. Rudolf *Indegaiſte* et frater eius Wernh. Vdalrich de *Duncingen*, Conrat de *Wertra*. Tritman de *Rubinit*. Gerhoch. Reginolt mercator. Dietrich. Alram. Rudiger. Sifrid, Herrant, Heinrich, Chobel, *Wichart*, *Richunar*.

Teſtes in donatione facta Garſtenſibus. 1150.

NVM. XI.

Prædicta quoque domina *Luitgard* filia Reginheri de *Steine* poſtmodum dedit *potenti manu* Deo et S. Mariæ Garſten praedium apud Warche etc. Teſtes Vdalricus de *Duncingen*, Walchun de *Engelſcun* famulus *eiusdem dominae Luitgardis*.

Teſtes in donatione.

NVM. XII.

Noſcant etc. quod quidam *Bertholdus* delegauit praedium quoddam ſitum in *Lup* etc. Teſtes ſunt Gundaker de *Styra*, Beringer de *Capellae*. Ortolf de *Tolet*, Boppo de *Vrebe*, Engilshalch

Teſtes in donatione Garſtenſib. facta.

1150. de *Huzinbach*, Hartwic de *Lenginovve*, Albrecht *Hutſloc*. Dietmar de *Staphelarn*. Heinrich *Fleiſchezze*. Leo de *Brunnaren*, Hugo paruus, Eberhardus de *Dernberc*, *Wezel* de *Styra*, Allramus de Lube. Fruchtlieb Diemo, *Gerolt*.

NVM. XIII.

Ottokarus dux Styriae donat Garſtenſi coenobio.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. *Ego* OTTOKARVS *diuina largiente gratia dux* STYRENSIS, *quicquid* ob DEI amorem locis ſanctorum beneuola deliberatione concedimus et donamus, hoc ad ſaluationem *corporis* et *animae* noſtrae fore liquido creditur] etc. ut qui in Dei iugiter etc. perſiſtunt, exinde ſaepius et deuotius in noſtro posſint memoria permanere. Idcirco notum ſit omnibus noſtris ſucceſſoribus et ſancti Dei eccleſiae fidelibus tam praeſentibus quam futuris, qualiter nos iuxta fluuium *Gabelenb* duos menſus cum *nemore* ad locum S. Dei genitricis Mariae *Garſten* fratribus inibi Deo famulantibus propter remedium dominae noſtrae et *omnium parentum noſtrorum*, quorum traditionibus et auxilio idem locus conſtructus eſſe cernitur, cum *omni iure* qui ad noſtrum pertinebant ſeruitium, tradidimus cum *uenationibus, piſcationibus*, cultis, et incultis, mobilibus et immobilibus, *quaeſitis et inquirendis*, exitibus et reditibus et ut fratres *liberam poteſtatem* habeant faciendi quicquid ob eccleſiae commoditatem ex illis ellegerint, nullo contradicente, et inquietante. Inſuper unum manſum *Vbſenberg*, quem tres incolunt uiri, ob Dei amorem et animae maioris noſtrae redemptionem cum omnibus illorum recte pertinentibus

menſus. nemora.

uenationes, piſcationes, cum libera poteſtate.

Vbſenberg.

ſuper reliquias ſanctorum iam dicti coenobii nos delegaſſe ſub teſtimonio comprobatur. Alium uero iuxta ecclesiam huſquem quaedam nobilis faemina domina *Giſla* de *Euſſar* pro aeternae remunerationis proemio eidem loco liberali manu contulit, hunc in uſum fratrum rediſſe conceſſimus. Huius traditionis *aduocatia* uel *nobis*, uel alicui *ſucceſſori* noſtro quempiam inbeneficiare non liceat, ſi quis uero totius facti transgreſſor extiterit, *delictorum noſtrorum* reus coram Deo teneatur. Et ut haec noſtrae largitionis auctoritas ſtabilis et inconuulſa omni permaneat aeuo, et nullus alliquid de bonis prefate eccleſiae aufferre, atque ab eodem loco abalienare poteſtatem habeat, hoc priuilegium praecepto noſtro conſcriptum propria manu corroborantes *ſigilli noſtri* impreſſione et *conſenſu Luipoldi* ducis Auſtriae noſtri *cognati* iuſſimus inſigniri. Pro his et pro caeteris bonis, quae prenominatis fratribus conferre debemus, iter, noſtram *Ieroſolimam*, cum una miſſa de S. Maria, pro unius anno ſpacium domino cotidie commendant, et aliam poſt noſtrum de hac luce diſceſſum pro defunctis et ſalutem animae noſtrae ſingulis diebus celebrabunt, ac ueiut unicorum *praebendam* nobis in euum praeſtabunt. Huius rei TESTES ſunt, Erhinbertus de *Heginuvve*, Fridrich de *Perge*. Herrand de *Wildonia*, Richer de *Marchpurch*, Dietericus de *Hogenſtophe*. Arnold de *Wartenberch*. Erneſt de *Trun*. Dietericus de *Polenheim*, Fridericus de *Migirſtorff*, Henricus de *Hoſuwe*, Albero de *Ichbuſe*, Dietmarus *dapifer*, et frater eius Vlricus de *Butenuwe*, Wolker de *Bernate*, et

1150.

Aduocatia donatori reſeruata.

Execrationis formula. ſit reus delictorum meorum.

SIGILLVM.

Lex donataria S. miſſae.

Teſtes.

1150. *praeco hic quod landrichter.*

et frater eius Ortolfus. Wulfing *cammerarius.* Dietericvs ENENKLEN, Wolſpech, Vlricus *praeco.* Alram *Hartunck*, Herrant, *Dietmar*, Gerunc de *Stutaren*, Cunradus *Herſcapht*, Fridericus de *Scatowe*, Fridericus de *Petowe*, Eberhardus de *Bernowe*, Herchinger de *Landeſere*, *Henricus de* TREISEN.

NVM. XIV.

Donatio de MODERICH *miniſterialis ducis. Allodii. Monaſticae religionis profeſſor.*

Notum quod *Hermannus de* MODERICH, *miniſterialis ducis de Styra* ALODIVM ſitum Moderich, quod *haereditario* iure ſibi ſucceſſit ad locum *Garſten*, ubi monaſtice religionis *profeſſorem* ſe fecit, ea conditione tradidit, ut quam diu Chunradus ſororius eius ſuperſtes eſſet in *beneficio* haberet, et poſt dies illius nullo contradicente, in perpetuam eidem eccleſiae rediceret proprietatem, poſtque autem idem *Chunradus* de hac luce migrauit, dominus Luipoldus Comes de *Pleyen*, contra iuſtitiam illud tam diu tenuit, quouſque Dei nutu pro *ſex talentis* ab eo nos redimentes ſupra altare S. Mariae predicti coenobii delegauit, quibus ita peractis Otto praenominati Hermanni ſororius a nobis duobus talentis acceptis, quicquid iuris in eodem ullo die habuit, in ius noſtrum transfudit etc. adhibiti ſunt TESTES idonei: Luipoldus de *Pleyn* Comes. Hartlip de *Fuchula.* Chuno de *Steuingen*, Chuno de *Imrinspaeh*, Tietmar de *Scelle*, Albus de *Pulka*, Hiltiprand de *Subeningen*, Wergart Luitold, Otto de Moderich, Chadeloh de Dietrichiſtorf, Chadeloh de Tya. Heinric de *Schiow*. *Chunrad Aichhorn.*

Recuperatio amiſſi pro lytro.

Fuchbla bey horn.

NVM.

1150.

NVM. XV.

Nouerint uniuerſalibus fidelium Chriſti tam præſentis cuiquam eorum ſucceſſionem affu turi, qualiter uenerabilis ABBATISSA de TRVNCHIRCHEN, *uiolentia aduocati ſui* uidelicet domini Arnoldi de *Wartinburc*, aliquando uexata obpreſſione quoque et calamitate infracta, praeſentia *illuſtris ducis Styriae* adiit querimoniamque ipſius cum fleta et ſingulta expoſuit, praedictus uero dux praeſentibus miniſterialibus ſuis, nobiliores eorum de *iure aduocatiae* ſupra memoratae diligenter requiſiuit, ipſisque ſeriatim differentibus ſicut antiquitus ſtatutum fuerat. Poſtmodum diligenter firmauit, ut et dominus Gundakarus *miniſterialis* eiusdem ducis propria deliberatione inter caetera coloquia *advocatiam Garſtenſis* eccleſiae ſe non *haereditario* iure, ſed quaſi ad tempus ſibi comiſſam ſuſcepiſſe manifeſtauit. Huius rei TESTES ſunt Herrandus de *Wildonia*, Richerus de *Marpurch*, Hartnidus de Horte, Hartnidus de *Huſe*, Pillunger de *Pernſtain*, Dietricus de *Hohenſtofen*, Dietmarus de *Baunbowe*, Otto de *Volckenſtorff*. Ludiwicus de *Stierbach*, et duo filii eius Gottfridus et Ottakarus, Eberhardus de *Perimberre*, et frater eius Rudolfus, Marquartus, et Otto Scekke, *Cunradus, cellarius*.

Querela de aduocatiae hereditariae abuſu uerſae in temporariam. [*in margine qui de Pollhaim.*]

Teſtes.

NVM. XVI.

Feudum in perſonam conſtitutum.

Vniuerſis etc. quod mulier quaedam de *libera conditione*, Eruntrut nomine *obtulit ſe ipſam* ad altare beatae *Mariae in Garſten*, cum Gertruda *filia* eius et *pueris* eiusdem Henrico uide-

ſich ſelbſt zuleben aufgetragen.

1130. delicet et Berchta et tota ſucceſsione eorundem ad *cenſum* quinque *denariorum* eidem eccleſiae *annuatim perſoluendo.*

NVM. XVII.

Com. de REGIZ *uerſio aduocatiae neceſſariae in arbitrariam abbatis 1130. von Rez, qui poſtea Hardeck dicti.*

1130.

Nouerit omnis ſecutura poſteritas, quod ego LVITPOLDVS *Dei gratia dux Auſtriae* uocatus et cognatus meus *comes Chunradus de* REGITZ, aduocatiam ſuper duas uillas in REGIZ ad monaſterium Garſtenſe pertinentes, quarũ una, quae uocatur *Munichriſe*, proprietatem eius illuc tradidit, ſuper has inquam aduocatiam et totum ius *aduocatie* bono animo ac prompta uoluuntate dimittentes eidem eccleſiae pro ſalute noſtra et parentum noſtrorum contradimus, proprietarie deinceps poſsidenda etc. Ergo ex hoc et de reliquo nullis in praedictis locis ius *aduocatiae* uſurpare ſibi praeſumat, ſed in abbatis conſiſtat *arbitrio*, cui uelit honeſtorum uirorum ita bona ſua commendare, tuenda, ut ſi unus modum exceſſerit, illi auferat commendationem et alteri committat; ſed et ipſi abbati

cum lege de non amplius infeudando.

omnem abſcindimus *infeudandi* ſiue *inbeneficiandi* poteſtatem, alioquin ipſi honorem noſtrum habere *quam extraneae dominationi ſubiacere mallemus.*

NVM. XVIII.

Dux orientis immunitatem a teloniis largitur Garſtenſibus.

1161.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. LVIPOLDVS *dux orientis*, *Cunradi abbati* et fratri eius de Garſten, ego *Luipoldus* Dei gratia uocatus dux in *Auſtria* etc. Hinc eſt quod monaſterium Garſtenſe etc. ab omni exactione *tributi* uel *thelonei* in deſcenſu uel aſcenſu Danubii

nubii etc. perpetua libertate abſoluo ob amorem ſanctiſſimi et glorioſiſſimi *ſepulchri* domini noſtri *IEſu Chriſti*, ad quod inuiſendum deſiderabiliter propero et propter familiarem amicitiam dulciſſimi amici et cognati mei *Stirienſis ducis Ottaker*, quem praecordialiter diligo. In huius autem charitatis locum uolo nobis uerſa uice ab eisdem fratribus annuatim talentum dari etc. *deeſt annus.* 1161. 1171. *Ob amorem S. ſepulchri. Pro amicitia ducis Styriae.*

NVM. XIX.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis.

HENRICVS Dei gratia dux Auſtriae etc.

Qualiter nos rogata fratrum Garſtenſium poſſeſſiones eorum, quas a temporibus praeclare recordationis fratris noſtri *Con...di Regis* et de *Agiſt* Dietmar infra terminos *Rietmarche uſque ad noſtram libere poſſederunt. anno 1171.* *Henr. D. Auſtriae frater regis Cunradi. 1171.*

NVM. XX.

Notum ſit omnibus Chriſti fidelibus qualiter *Waltherus de* TRAISIME de beneficio ſuo quod determinatum eſt ad uillam *Reichenaichen* de bonis quoque regni per manum *Ottokari domini* ſui marchione de *Styre* permiſit ad monaſterium Garſtenſis coenobii et fratribus ibidem Deo ſeruientibus poſt mortem uidelicet ipſius praedicti *Waltheri*, ea conditione, ut ipſe. aut quis poſthac poſſit a *regno* in proprium *allodium* aquiſitum poteſtatiua manu *illuc tradat etc. deeſt annus.* *Reſignatio dominii directi.*

1156. NVM. XXI.

Ottokar B. Styriae confirmat aduocatiam Garſtenſibus. 1156.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis, *ego* OTTAKER *marchio de Styre* etc. Vnde et ego praeſentibus *miniſterialibus meis* antiquiores eorum de *iure aduocati* ſtudioſe requiſiui, et ipſis ſeriatim diſſerentibus, ſicut auus meus *marchio* OTTAKER ab ipſa loci fundatione conſtituit, et proauus meus marchio LVIPOLDVS poſtmodum diligenter firmauit, ita demum inſtante neceſſitate, imo compellente diuino timore et ipſe perpetua ſtabilitate roboraui. Haec ſunt autem, quae ad *ius aduocati* ſeniorum noſtrorum iudicio inuenta ſunt pertinere. *Ter* in anno, id eſt bis tempore *graminis*, ſemel tempore *faeni* placitum ſuum debet habere et hoc de clamatione uel notificatione illius *praeconis*, quem ſibi abbas uel potens eius nuncius debet ad latus ipſius *aduocati ſedere* et de omni *manuum compoſitione* ſiue *pugnae* ſiue furti *duae* partes ad *eccleſiam* reſpiciunt, *tertia* ad ipſum &c. illuc ſi ibi *prandere* uult, comportent ruſtici circumpoſiti, quo conuenienter *ſeruiatur* ei, ſi tamen ita aduenit, hoc eſt cum *paucitate* ſimul uenientium, quo id poſſit fieri ſine *grauamine pauperum*, ſin alias ieiunus abſcedat. Si *ſeruus* eccleſiae *occiderit* conſeruum ſuum, *ſtemma* ex integro eccleſiae reſtituatur etc. de ſubſequenti uero emendatione duae partes ad *eccleſiam*, tertia ad *aduocatum* pertinebit. Si de ceteris quispiam ſeruum eccleſiae occiderit, reſtitutio itidem *ſtemmate* ſubſequentis compoſitionis *duae* partes ſunt aduocati, tertia eccleſiae etc. de *prebendariis* curiae omnino ſe non intromittat, quicquid exceſſerint. Ea ſolummodo iudicat

Mauia definita aduocati.
1) *compareat ter in anno.*
2) *ſocio* praecone, *landr.*
3) *mulctarum duae coenobii,* tertia *aduocati*
4) *pranſum capiat.*
5) *paruo comitatu.*
6) *in homicidii redemtione* tertia *illius. Stemma.*
7) *non iudicet de praebendis.*
1156.

dicat et corrigit, quae *ſine eius auxilio* ipſi uel noluerint, uel nequiuerint. *Cellam monaſterii aduocatus*, niſi orationis cauſa intrare non habet. Si *ſervus* eccleſiae non *conſervam* uel illi citam duxerit in *coniugium*, nihil pertinet ad eum. De adiutoribus uel uicariis, quos *ſubuocatos* dicunt, in aeternum non cogitet. Curiam unam ad *Bircha* et duos manſus ad *Hulewaren*, et *decimam* ubi fluuius Rubiniche in flumen Aneſum cadit, pro *iure aduocati* de eccleſia tenet. Vnde poteſt etc. haec quae dicta ſunt de alio quolibet iure ſuo cauſari omnino non habet.

1156. 1142. *8) non intret coenobium. 9) nihil habet de connubiis ſeruorum 10) non ſubſtituat ſub aduocatum 11) reditus aduocati ex uillis coenobii.*

NVM. XXII.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. CVNRADVS *diuina fauente clementia Romanorum Rex ſuccedens*, qualiter nos pro animae noſtrae remedio necnon interuentu dilectae coniugis noſtrae *Gertrudis reginae* et *Agnetis* chariſſimae matris noſtrae et *aſſenſu* dilecti *fratris* noſtri Henrici *marchionis* ac humili petitione Berchtolfi uenerabilis abbatis eccleſiae *Garſtenſis*, in honorem ſanctae Dei genitricis Mariae conſecratae *quadringentos manſos* in *ſilua*, quae uocatur *Rictmarch*, uidelicet a fluuio *Ioweniz* uſque ad fluuium *Aguſt* et exinde uſque ad terminum *Sclauorum* legitima donatione conceſſimus. TESTES ſubter notari fecimus, quorum haec ſunt nomina: Theodoricus ſummus Rafinae epiſcopus apoſtolicae ſedis *legatus*. Henricus *Ratiſponenſis* epiſcopus: Otto *Friſingenſis* epiſcopus. Regino *patriarcha* Aquilegienſis. Embrico Wirzenburgenſis epiſcopus. Otto *Ratiſpon.* Praef. et filius eius Otto. Fridericus *aduocatus*. Ge-

CVNRADI II. *Caeſaris donatio* Garſtenſibus *facta 1142. Caeſaris uxor, mater, frater, Teſtes*

1142. Geuehardus comes de *Sulzbach.* Foleradus comes de *Lechesgemunde.* Berchtoldus comes de *Andes.* Vdalricus *Dux.* Adelbertus comes de *Bilſtein.* Vdalricus de *Wilberingen.* Hartwic de *Hagenowe.* Wernhard de *Iulbach.* Fridericus de *Hunzperch.* Raffolt de *Sconeberch.* Otto de *Rora.* Hetel de *Wiecenbach.* Dietericus *Enencklen.* Poppo de *Perericswanch.* SIGNVM domini *Chunradi* Romanorum Regis ſecundi.

Sigillum Cunr. II.



Ego *Arnoldus* CANCELLARIVS uice *Marcolfi Moguntini* archiepiſcopi et archicancellarii recognoui. Anno dominicae incarnationis MCXLII. indict. III. regnante *Cunrado* Romanorum rege ſecundo anno uero regni eius IIIIto. data Ratispone in Chriſto feliciter amen.

NVM. XXIII.

Leopoldus Auſtriae marchio donat Garſtenſibus an. 1142. uinea Herzogenburch.

Notificamus igitur huius ſcripti continentia uniuerſis ſanctae noſtris ecclesiae filiis, quod *Luipoldus* iunior *marchio Auſtriae*, rogatu cognati ſui *Luipoldi Styrenſis* marchionis, potenti manu tradidit eccleſiae ſanctae Dei genitricis in *Garſten uineam* unam ſitam in *Herzogenburche* etc. Huius donationis TESTES ſunt Luipoldus *marchio* de *Styra*, Conradus comes de *Pilſtein*, Gebehardus comes de *Sulzbach*, Hartwicus, Erneſtus, Alramus, Otto, Hartnidus, *Reinberus*, MINISTERIALES, *deeſt annus.*

TESTES.

NVM.

NVM. XXIV. 1145.

Nouerit etc. qualiter quaedam uidua uocabulo *Giſela* ex conſenſu marchionis tradidit ad altare S. Mariae praediolum quoddam *iuxta* WIZTRAH *ſitum ob remedium animae ſuae.* *Donatio* Wiztrach.

NVM. XXV.

Notum ſit omnibus Chriſtianis tam praeſentis aeui, quam et ſucceſſurae poſteritatis, qualiter OTTAKER *marchio* una cum *filio* ſuo *Luipoldo* ſartaginem ſalis quam *haereditario* iure poſſidebat, ad paroricum *halle* &c. *inueſtiturae* autem TESTES ſunt Luipoldus marchio *filius eius Arnhalm*, *Regenh.* *Donatio* ſalis *Hallenſis.* *Cum conſenſu filii. ceu allodium.*

NVM. XXVI.

Nouerint cuncti, uniuerſalis noſtris eccleſiae, filii qund quidam miles Reginherus *liber* tradidit ad altare S. Mariae praedium ad *Wiztrache* ſitum pro uxore ſua Ottilia, et *aliorum utrorumque parentum abſolutione &c.* *Donatio in Wiztrach.*

NVM. XXVII.

Nouerint, qualiter fratres iſti comparauerunt quendam fundum erga *Hartwigum* de *Ruth miniſteriales marchionis.* Dietmarus de Rubinich, nobilis, *Godofridus de Agiſt.* *Teſtes nobiles.*

NVM. XXVIII.

Nouerint omnes Chriſti fideles qualiter nobilis *miles* Dietericus *Enenkl*, de *miniſterialibus* marchionis *Styrenſis*, pro patris ſui Dietrici, et filii ſui Friderici abſolutione tradiderit eccleſiae in *Garſten*, et fratribus ibidem bona et fundum *Enenkelii donatio Garſtenſibus facta in* Ganbinperch. 1145.

in

1145. 1123. in *Ganhinperch*, prope *Wolfenſpach* ſitum etc. TESTES traditionis huius ſunt, Dietricus de *Berge*. Cunradus de *Aſcha*. Ortolf de *Prunne* Hartwich ee *Sulze*. Helmhar ⁷, Marquart Adelber, et alii quam plures. *Acta ſunt haec apud Styram anno 1145.*

NVM. XXIX.

Donatio Domechinſtein, Vocabulum der tauf nahme. Qualiter quidam de *miniſterialibus* Ottokari marchionis uocabulo Henricus de *Domechinſtein*, tradit praedium *Wichenſtorf* dictum, ſecus *Boorath caſtrum ſuum.*

NVM. XXX.

Donatio Ottokári. Romae ſepulti. Notificamus omnibus domino et proximo fidem ſeruantibus, qualiter *Ottaker* marchio, qui *Romae* ſitus eſt, rogatu Wolfgangi hic quondam parrochiani et Erchingeri patris abrant
1123. tradidit huius eccleſiae *Garſtenſis ſiluam* contiguam trans *Aneſin*, quae patritio patratae et per manum *marchioniſſae* Williburgae etc. huius
Teſtes. traditionis TESTES ſunt Dietericus, Erich, nobiles uiri, de familiaribus *Dietericus, Hartwicus, Ereghingerus, et alii etc.*

NVM. XXXI.

Confirmatio donationis de Wilherin. Nouerint tam præſens fidelium atque quam ſucceſſura poſteritas, qualiter filia Vdalrici de *Wilherin*, poſt obitum eius, nobis ſua firmauit auctoritate eam traditionem, quam Adelram de *Berge* pro anima auunculi ſui *Ernſt* ante celebrauit. Huius traditionis TESTES ſunt plures, Magnus, Bruno, Walther de *Lenginbach*, et filius eius Vdalricus, *Helmhart, Marquart.*

NVM. XXXII. 1099.

Qualiter quaedam *madrona* uocabulo *Triderun* etc. TESTES ſunt per *aurem attracti* Vdalricus de *Husperbach* Germanus. Prediĉte *matronae.* Wernh. Liebolf eius *familiares*. Rich de Iphe. Bruno miles eiusdem. Cunradus *Grachursn*, Erchinger de *Wolfare* Durinc. Gerunc de *Enſetal.* Willunc. Mllesnur. Arnhalm Durinc de *Golſleginhart*, Berchtoldus, *Wezie*.

Donationis teſtes, per aurem attracti. Familiares.

NVM. XXXIII.

Nouerint etc. qualiter Dominus *Walterus* parrochianus *Sirincha* tradidit praedium ſuum, quod ſitum eſt *Mahlant* in manus Adelrami de *Berge* etc. Huius rei TESTES ſunt Berchtoldus de *Tombrunnen*, Dietmarus de *Ageſt.* Eberhardus de *Marbach.* Dietmarus *Rodeboto* etc.

Donatio praedii Mahlant.

NVM. XXXIV.

Notificamus etc. qualiter OTTAKER de *Slierbach* cum coniuge ſua *Piligart* quodam praedium iuxta *Chirnperge* ſitum ob remedium omnium fidelium ac filii ſui eod. die *ſepulti* ſuper *altare* ſanĉtae Mariae *potenti manu* delegauit. Huius traditionis teſtes ſunt Berngerus frater eius de Capellae, Dietericus *Enenkle*, *Durnic* Wiph et filius eius *Vdalricus*, 1099.

Donatio praedii Chirnperge. ſuper altare. Teſtes. A. 1099.

NVM. XXXV.

Notum ſit omnibus, quod quidam nomine *Nortwalde* Benzo de *Nortwalde*.

Nortwalde

NVM. XXXVI.

Cognoſcant, quod quidam nomine *Singebotho* etc.

Singebotho.

1138. etc. in huius teſtationis argumentum hi introducuntur in teſtimonium. Erchinger de

Teſtes. *Enſewalde* et filius eius Erchinbolt. Vdelſcalae. Dietricus Enenkel, Lantfrit, Rutmar, *Hiltpolt et Egil.*

NVM. XXXVII.

Rameſcowa. Notificamus, quod quidam de miniſterialibus marchionis *nomine Henrici de* RAMESCOWA.

NVM. XXXVIII.

Notum etc. Teſtes ſunt Dietmarus de Chersperg. Hugo de *Brunnaren, Henricus de Lanzenberch.*

NVM. XXXIX.

Dunzingen. Pateat omnibus etc. teſtes Reginh. de Petra, Erich *de* DVNZINGEN.

NVM. XL.

Stainbach. Notum quod dominus Alranius de *Stainbach,* a *Hugone de Welſa.*

NVM. XLI.

Volcholdus. Nouerit uniuerſitas Chriſtianitatis, qualiter

1138. quidam de miniſterialibus *Ottokari* marchionis de *Styra*, Volcholdus nomine in obitu ſuo delega-

Volkenſtorf. uit in manu *comparis ſui* Arnhalmi de *Volkenſtorf.* Teſtes miniſteriales marchionis. Ipſe *Arnhalmus.* Dietmarus de *Cherſben.* Dietericus *Enenkil. Engilshalc* de *Egilbach, Lantfrid* frater eius.

NVM. XLII.

Teſtes nobiles. Notum etc. quod quidam de MINISTERIALIBVS *Ottokeri marchionis* nomine Arnhalmus de *Gluriche.* TESTES ſunt Engilſchalc de Hunipere, Cunradus filius Heinrici *de Huſrucae.* Berchtol.

toldus de *Gluniche* miniſterial. march. uxor eius Gertrudis. Rehinh de Petra, Dietmar de *Chersperg*. Heinrich de *Lanzperg*, miniſteriales etc. Berchtolf de *Olinſtorf*, miniſterialis marchionis Styrae. Alhait de *Stainbach*, mater domini Ortolfi *et Haidenrici*. 1142.

NVM. XLIII.

Concambium Garſtenſe.

Ne poſterorum deſtituatur ignorantia etc. *Concambium*, quod factum eſt inter eccleſiam *Garſtenſem*, et marchionem *Styrenſem*, eorumque ſubſcriptis teſtibus affuerunt, Albertus de *Berge*. Adelram de *Vrlle*. Adelram de Oeſterriche. Meginhart *de Iphc*.

NVM. XLIV.

Traditio in manus uxoris ad deſtinandum altari.

A progenie in *progenies* timentibus domi num notum ſit, quod quidam Vdalricus cognomento *Stöbbel* miniſterialis marchionis *Styrenſis* etc. in *manus uxoris* ſue Berthe tradidit delegandum ſuper altare S. Mariae in Garſten etc. TESTES. Durnigus. Vlricus de *Brumbercb*. Henricus et frater eius Erneſt de *Egilbach*. Conradus cellerarius, Vlricus de *Patinanger*, Fridericus de *Scatowe*, Ekkefridus Ottaker *Priabauen*, Reinherr de *Tanne*, *Vlricus praeco &c.* *Teſtes.*

NVM. XLV.

Enenkelii donatio duarum uinearum 1142. altari, in Weicherſtorf.

Notum ſit omnibus Chriſti fidelibus, qualiter quidam Dietericus nomine *Enenkel* de *Weicherſtorf*, tradidit *duas uineas* ſuper altare S. Mariae pro remedio animae ſuae et uenditione inter ſe et fratres *Garſtenſis* facta uidelicet *nouem marcarum* ſed *filii* eius *Dietericus* et

1142. Egewardus et *ſoreres* eorum Machtilt Berchta, Eberlnit, Haracha, Adelheit, et filii illorum huic traditioni *contraxerunt*. Denuo *fratres* cum contradictoribus in unum conuenientes dederunt eis *ſeptem talenta*, *paruulis et mulieribus*, dimidium talentum, ob quod ipſi *conſentientes* traditionem proprietatis ratam ſtatuerunt, TESTES ſunt: Durinc de *Traunſteinen*. Vdalricus de *Starchenberc*, Engelſcalc de *Traiſe* et filius eius Luitoldus de *Rotengrube*, duo Henrici praepoſiti iuris montani, et Henricus *Hoſtmann*, Berchtoldus, Bicel, Alram, Bernger, Eggevvart, Enricus, Ottvvin, Gunter, Gozbrecht, Woluolt, Heinrich, Alram, de ipſo loco Luipold *Cellarius* de *Wulfingeſtein*. Beruuolf, Adelbrecht, Sifrit, anno 1142.

Cum conſenſu filiorum et filiarum. Filiis tamen plus datum pro conſenſu, quam filiabus. Teſtes.

NVM. XLVI.

Scire uolumus etc. *concambium*, quod factum eſt inter fratres *Garſtenſes* et inter *perſonam* marchionis miniſterialem etc. TESTES ſunt Gundaker de *Styra*, Degenhart etc. Heinrich *pincerna*, Vdelger etc. Wernhart *de muribus Durinc*.

Concambium. Teſtes.

NVM. XLVII.

Notificamus, qualiter Reginhardus de *Buſenwanc*, per manus Marquarti *fratris* ſui tradidit predium apud *Brunnar*. TESTES ſunt Rudolph *Durinc* Dietmar, fratres praefati Reginhardi, Dietmar auunculus eius, *Durinc*, Schecco, Adelbero *Bruninch*, Luitold de *Bangart*, Erchinger, *Hartnit de Dalarn etc.*

Traditio per manus praedii, Teſtes.

LIB.

1198.

LIBER QVINTVS.
DIPLOMATA STAHRENBERGIANAE GENTIS.

NVM. I. I.

Literae inueſtiturae a* Wolſkero *epiſcopo* PATAVIENSI Gundaccaro *domino de* Styria *conceſſae anno 1198. etiam pro poſteris utriusque ſexus.

IN nomine ſanctę et indiuidue Trinitatis. WOLFKERVS *DEI Gratia* PATTAVIENSIS *ecclesiae Epiſcopus omnibus in futurum affectum caritatis in domino.* Quia memoria hominum labilis eſt, fulcitur aliquociens ſcripture ſuffragio, eo, quod cauſarum dignam conſeruationem ualeat ad notitiam hominum neceſſitatis tempore reportare. Vnde innoteſcere tenore praeſentium cupimus omnibus in perpetuum. Quod cum fidelis noſter *Gundacherus de Styria* ab ecclesia noſtra uidelicet Pattauienſi large eſſet *infeodatus*, et ſe ſic inter nos haberet mutua *conuerſatio*, quod ipſe ad noſtram eccleſiam ſinceritate perfecta ſe gereret, nos uero ipſum *plena gratia* et beneficiis continuis amplexaremur, idem *Gundackerus* pari forma, ut praemiſſum eſt, deferens eccleſiae noſtrae ſua procuratione peregit, quod quidam *uir nobilis* nomine *Gotſchalkus* de HIENSPERCH delegauit libere eccleſiae Pattauienſi has *proprietates*, uidelicet caſtrum WILTPERCH, una cum omnibus ſibi attinentibus tam cultis quam incultis; tam nemus, quam agros ſeu paſcua uel alia quaeecunque quocun-

Pataulenſis epiſcopus inaugurat uaſallum 1198.

Eccleſiae donata in beneficiantur.

1198. que loco ſita, uel qualicunque nomine deſignata, quibus omnibus praedictus *Gundackerus* eſt a nobis *infeodatus* iſta uice. Addidimus ipſi etiam tunc conferendo omnes *decimas* ibidem nobis attinentes tam praeſentes, quam futuras, et etiam ibidem *fundum eccleſiae conſtruende.* Ad ipſius quoque inſtantiam praemiſſa memoratum Gundackerum una cum omni *maſculina* ſua poſteritate haereditantem in tali iure ſtabilimus perpetuo, quod in omni dicta generatione omni ipſi ſit iuſtitia poſteritati, quae nunquam ingerat ipſi nocumentum in iure dicto, quandocunque uel qualicunque modo eiusdem feudi inter coheredes poſſeſſio diſpertita. Statuimus itaque, quod per *omnem* ipſam *generationem* euentus mortis non poſſit auferre, de hac progenie *maſculina* totum uel ſingularem partem feudi praetaxati. Sed in hiis *proximus* heres cuilibet defuncto ſuccedat ſine obſtaculo, ex parte *infeodantis* ſopito prorſus allegationis impedimento, de *diutina abſentia* poſſeſſionis contra ſuccedentem. Concedimus etiam quod ſi *ſexus maſculus* in generatione ipſa defecerit, *femine* eiusdem propaginis, ſuccedendo utantur in perdictis iure ſub *titulo feudali.* Nulla tamen dictarum *feminarum* praeſumat huiusmodi participatum nec inde actionem concipiat, quamdiu ſexus maſculini huius generis perſona licet unica ſit ſuperſtes. Talis enim noſtra in huiusmodi iuris donatione diffuſio largitatis capitulo et familiae eccleſiae noſtrae bene competere uidebatur. Habito reſpectu ad haec, quod ſaepe dictus *Gundakerus* elegit potius habere ab eccleſia noſtra omnia

Decimae infeudantur.

Succeſſio in infinitum.

Indiuiduitas.

Sexus foemineus in ſubſidium.

Meliorem eccleſiae uaſallum, quam proprietarium.

omnia praedicta in *feodo* quam in iure *proprietatis* adelegante ipſa nobis. Cum tamen ad uoluntatem ſuam poſitum ſibi quod ipſorum mallet eligere praeiaceret. His itaque rite peractis uidebatur neceſſarium tam nobis *infeodantibus* quam *infeodato* cognoſcere et diſtinguere terminos poſſeſſionum per ſingula praedictarum. Quos ſumpta debita experientia diſtinguimus in hunc modum. A caſtro igitur *Wiltperch* ad orientem eſt quaedam antiqua uia *Sauinſtraze* uulgariter appellata, quae ducit uerſus *Bohemiam*, iuxta cuius ductum et diſtinctionem dicte poſſesſiones uſque ad confinium *Bohemiae* protenduntur. Ab eodem uero caſtro ad *olcidentem* loco dicto *Teyſchinge* eſt prope ſita quedam quereus habens originem limitis praecedentis ab ipſa in *Chunnenprunne*. A *Chunnenprunne* in paludem dictam *Viltzmos*, ab ipſa palude per medium loci dicti *Grebliche* uſque ad uiam que uulgo Schefwech dicitur. Ab ipſa uia in riuolum uocatum *Genſpach* ab ipſo in flumen nomine *Reſtie* et ſecundum eiusdem fluentum ſurſum usque in *Wielanſtanne*, ubi ad partem ſeptentrionalem dicte poſſeſſiones *Bohemiorum* confinio terminantur. Monſetiam uocatus *Stella* ſicut ex ſui ſitu infra terminos dictos probatur, eſt connumerandus poſſeſſionibus ante dictis. Vt autem omnia que praedicta ſunt, in ſtatu debito conſeruentur; appendimus ad confirmationem et teſtimonium ipſorum SIGILLVM noſtrum huic paginae, cis etiam qui huic facto aderant teſtibus annotatis. TESTES, Normannus. Hartnidus, Otto decanus, Chalhohus de *Valchenſtein*, Gotfridus *Archipreſbiter*. Heinricus de *Pe-*

1198.

Limitum deſcriptio geographica.

Sigillum. Teſtes.

 tea-

1198. *tenpach*, Ottocherus de *Walzenchyrchen*, Heinricus *Decretiſta*, canonici Pattauienſis, *Richkerus* de *Weſen*, Chunradus de *Valcchenſtein*, Heinricus de *Heidendorff*, Waltherus de *Tannberch*, Leutoldus de *Sauerſteten*, Heinricus de *Lonſtorff*, Chunradus de *Pazrichſchwang* et alii

ACTVM. quam plures, ACTA ſunt hec *Pattauie* in Capella noſtra. Anno ab incarnatione domini M. C. L. XXXX. VIII. Anno *Pontificatus* noſtri VIII. pridie Kal. Iulii.

NVM. II.

II. ***Confirmatio priuilegiorum & donationum* Seccouienſibus *factarum* a Leopoldo duce AVSTRIAE et STYRIAE *anni 1202. in quo* Gundaccarus *dominus de* Styria *et Gundaccarus I. Dominus de* Stahrenberg, *pater et filius, citantur.***

Leopld. D. Auſtr. et Stiriae 1202. IN nomine etc. LEOPOLDVS *fauente DEI clementia dux* AVSTRIAE *et* STIRIAE *omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum.* Quia diuinae diſpenſationis prouidentia gubernationem *Stirienſis principatus* aſſecuti ſumus pariter et adepti, dignum DEO miniſterium nos exhibere credimus, ſi poſt *aucti noſtri culminis* magnificentiam religioſarum eccleſiarum domus bonorum temporalium deuotis ſubſidiis, et protectionis noſtrae clypeo ſtuduerimus ampliare,

Conditor Seccouien- ſis *eccleſiae etc.* Hinc eſt, quod dominus Hermannus, uenerabilis *Seccouienſis eccleſie praepoſitus* praeſentatis nobis ſuis *authenticis privilegiis excellentiae* noſtre ad memoriam reuocauit, quomodo dominus

nus Alramus de *Waldekke*, uir nobilis, et ingenuus monaſterii ſui *fundator* egregius, caſtrum ſuum dictum *Starchenberg* cum uilla adiacente dicta *Grabſtetten*, quae titulo *proprietatis* contingebant eundem, ſimulque omnes *ſuos milites nobiliores*, felicis recordationis domino *Ottacbero*, Illuſtriſſimo STIRIE marchioni, ſub tali conditione tribuit, ac libere reſignauit, ut ipſam ſuam fundationem cum omnibus ſuis praediis tunc habitis et poſtmodum habendis ſine quolibet *emolumento iuris aduocatiae*, per ſe tantum, et non per *aduocatos infeodatos aduocare* deberet pariter, et tueri, ideoque noſtrae priucipali clementiae, ex quo *principatus* eiusdem nobis diſpoſitio cesſiſſet, cum valida inſtantia ſupplicauit: ut omnes gratias ſeu donationes, ſiue etiam libertates per eundem *marchionem*, et filium ſuum *Ottackerum*, praeclariſſimum *ducem* eiusdem *Styriae*, noſtrum dilectum *auunculum* domui ſuae factas, et liberaliter conceſſas per unius priuilegii concluſionem ſibi confirmare noſtrae largitatis munificentia dignaremur. Nos uero ipſius praepoſiti petitionem rationabilem etc. Igitur iuxta donationem ante dicti marchionis *confirmamus* eidem monaſterio *curiam iumentalem Worwiz etc.* Item iuxta donationem ipſius auunculi noſtri domini *Otacheri* ducis Styriae *hortum domeſticum*, qui *Haimbgart* communi uocabulo nuncupatur, quem duo fluuii *Grada* uidelicet et *Leusnich* ſuis meatibus intercludunt etc. (Exinde ſequitur *immunitas* ab omni *teloneo* de rebus monaſterii perſoluendo, pariterque *plena iurisdictio* in ſubditos, exce-

[Margin notes: 1202. *de Waldekke.* *Starchenberg.* *Milites nobiliores reſignat.* *Ipſe conditor aduocatus* *Auunculus D. Leopoldi.* *Curia iumentalis.* *Hortus domeſticus* Haimgart]

1202. ptis delictis *capitali ſupplicio* puniendis) TESTI-
1241. BVS ſubnotatis, qui ſunt Vlricus de *Stubenberg*,
Teſtes. Herrandus de *Wildonia*, Dietricus de *Liechtenſtein*, Hainricus de *Chaphenberg*, Bertholdus de *Emerberg*, Gundacherus de *Styra*, Ortolphus, et Hartnidus de *Wolchenſtorf*, Gundacherus de *Starchenberg*, Albero de *Polhain*, Albero de *Grimeſtain*, Otakerus de *Slierbach*, Vlricus, et Leotoldus de *Pekkah*, Hainricus de *Adelwanck*, Otto et Otacherus de *VVolchenſtain*, Walterus de Fürſtenfeld, Dietricus de
Datum. *Hochenſtain*, et plures alii fide digni. DATVM apud *Admundiam*. Anno domini milleſ. duceneſ. ſecundo IV. Nonas Iunii, indict. V. ſub Purchardo Notario.

NVM. III.

III. Friderici *ducis* AVSTRIAE *et* STYRIAE *renouatio priuilegii ſuper* immunitate a teloniis *Auſtriacis Gundaccaro I. Domino de* STAHRENBERG, *facta anno 1241. una cum confirmationibus de annis 1367. et 1415.*

Alb. D. Auſtr. Styr. *Wir* ALBRECHT von Gottes Gnaden Herzog zu Oeſterreich, zu Steyr, zu Kärndten *vnd zu* Crain *etc. Graſſe zu* Tyrol, *etc. bekönnen mit diſen Brieff, daß vns vnſer getreuen lieben* Caſpar, *und* Gundacker Gebrüeder von Starchenberg *gebetten haben, ihn zu beſtätten ſolch Gnadt und Freyheit, die*
Rogatio confirmationis. *weylandt der hochgebohren Fürſt,* Herzog Friderich *von Oeſterreich ſeeliger ihren vorderen*

deren, und ihn gegeben hat an ſeinen Brieff, *der die* hochgebohrnen *Fürſten Herzog* Albrecht *vnſer* lieber Herr *vnd Ene vnd ſein* Bruder *Herzog Leopold, Herzogen zu Oeſterreich etc. den Gott gnädig ſey, in ihren beſtätt Brieff, der vns fürbracht wardt, geſchafft haben einzuſchlieſſen, derſelb* Beſtätt-Brieff *von* Worth *alſo lautet*: 1367. 1415.

. *VVir* Albrecht *vnd* Leopold *Brüder etc. von Gottes Gnaden Herzogen zu* Oeſterreich, *zu* Steyr, *zu* Kærndten, *und zu* Crain, *Graffen zu* Tyrol *etc. bekönnen und thuen kundt, offentlich mit diſſem Brieff, daſs für vns kommen vnſſer getrewer lieber Rudiger von Stabrenberg, und zeugt Vnſs Ein bantveſt geſchriben in* Latein, *die ſeel. Gedächnuſs Herzog Friderich von Oeſterreich vnd von Steyr, und herr zu Crain, ſeinen Voruorderen Gundakheren von Stabrnberg gegeben hat, und hat Vnſs fleiſſiglich, daſs wir ihm dieſelben hanveſt von der* Latein zu teutſch bringen hieſſen, *und in* teutſcher Sprach *beſtetten geruheten, derſelb Brieff* von Worth *zu* Worth *in teutſch lautet, alſs hernach geſchriben ſtehet*: Wir Friderich von Gottes Gnaden Herzog zu Oeſterreich und zu Steyr, und herr zu Crain, *kunden Männiglichen in künfftige Zeit, daſs Vnſſer lieber getrewer* Gundakher *von* Starhenberg *zu Vns kommen, und legt Vnſs für, daſs wiewol das wäre, daſs er hette an* Veſten *recht, daſs alle ſein* Nahrung *an allen Vnſſeren* Zolſtetten freylich *fürgiengen, doch von* VVandlung *der Ambtleuthe, ſo wäre es vnterweilent an* Renouatio ipſa. Priuilegii Latini ideo uerſi germanice. Verſio germanica uerbatim.

den

1367. *den egenanten Stetten mit etlichen derſelben*
1415. *nachkommen, umb diſs Ding* zweifelig, *und darumb an* Bewehrung *derſelben Sach, wurde er etwan beſchwæret von ſchaden der* Saumung, *und auch des koſten, und batt unſs, daſs wir ihm darüber erbieten geruheten, ein ſcheinbahr ſicherheit h Vnſſeres Gewaldts. Der Bitt haben* wir *gehullen, und ſeint darzue geneiget beide von wegen ſeines* Rechts, *daſs er vntzher gehabt het, und auch umb die* Gunſt *Vnſſerer Gnadt zu ihm, vnd bezeüget, daſs der ieztgenant* Gundakher *an allen den vorgenanten* Stetten, *das obgenant Recht hat, alſs das am diſſen* Brieff *geſagt iſt, dauon* wollen *wir vnd gebieten, daſs alle Nahrung des egenanten* Gundakher, Weindraidt, *und ander* notthürfftige ding ſeines Hauſſes, *wie die genant ſeint, beide auf* Landt *und* Waſſer, *man* führe *ſie* auf, ab, *oder* über, *an allen* Zollſtetten *Vnſſerer Herrſchafft, die mann zu teutſcher Sprach nennet*, Vtfart, *gänzlich ohne alle forterung freylich fürgehen.* Wir wären *auch fäſtiglich in den vorgenanten daſs Niemand kein Gut, oder leuth, oder kein ander Ding an den egenanten Stetten, die dem offt genanten* Gundakher *zugehören, von wegen* pfandes, Haſſes, *oder keiner ander* Sach, *in kein Weeg* bekümmern, *und durch das dieſſe Ding alle, den offt genanten Gundakhern, und ſeinen nachkommenden Erben, alſs vorgeſchriben iſt, ſtet und faſt bleiben, erbieten vvir ihm zuuor Krafft diſſen* Brieff geueſtenet *mit vvahrung vnſerer* INSIGELEN, *und der nachgeſchrieben* GEZEVG, *und*

Immunitas iure conceſſa indulgenter confirmata,

ſed reſtringitur ad res ſui uſus.

Vtfart.

Teſtes

und ſeint diſs die Zeug, Anſelm von Iuſting, *Heinrich Schenckh von* Habeſpach, *Heinrich, undt Wernhart Brüder genant* Pruzel, *Chol von* Vronhoffen *Meinhart genant* Troſtel, *Ott von* Walchmiſskirchen, *Ludwig von* Netinſsdorff, W*oſher genant* Schine, W*eighart genant* Spitz *und etlich ander. Diſs iſt beſchechen in der* Neunſtatt, *nach Chriſti geburth Tauſſent* zweyhundert, *und* ein *und* vierzig Iahren *in der Sechſten* Calendt *des andern* Herbſt Monaths. NVN *haben* wir *die egenante Herzog Albrecht und Herzog Leopold günſtiglich angeſehen und betrachtet die lauter Treu und Begier, die der egenante* Rudiger der Stahrenberger, *und ſein Vorforderen zu vnſeren Vorforderen, vnd zu Vnſs ſtetts gehabt, und die mänigfaltige Dienſt, die ſye gethan haben, und die er unſs noch thuen ſoll und mag, und haben durch ſeiner fleiſſiger Bittwillen den vorgeſchribenen Brieff mit allen den punčten vnd articulen, die darinnen begriffen ſeint, verneuet, und beſtett, verneüen und beſtetten auch mit diſſem Brieff. Darumb gebieten* wir *allen Vnſſeren* Mautneren, Zolleren, Richteren, *und anderen vnſſeren* Ambtleuthen *und* Vnterthanen, *wie die genant ſeint, gegenwertigen und khünfftigen, daſs ſie ihn bey der vorgenanten Gnadt und Freyung und bey diſſer Vnſſer beſtättung ohne alle ihrung vnd hinternuſs bleiben laſſen. Vnd darüber zu Vrkhundt und ſicherheit hieſſen wir Vnſſere Inſigel henckhen an diſſen* Brieff, *der* geben *iſt zu* Wien

1367.
1415.
Actum.
Finis transſumtii
Renouatio priuilegii
Datum.

1367. Wien, *am Erchtag vor St. Iörgen tag, nach*
1415. *Chriſti geburth* dreyzehenhundert *Iahr, darnach in den* ſieben *und* ſechzigten *Iahr. Vnd wan wir Herzog Albrecht obgenanter Vnſerer Vorderen ſeeligen Guttaten, die ſie ihren Vnterthanen gethann haben, gern nachfolgen, haben wir nach Betrachtung ſolcher Dienſt, ſo die vorgenante von* Stahrenberg, *und ihr Vorderen Vnſeren Vorderen und unſs, vntzher gethan haben und noch hinfür thuen ſollen und mögen, in die egenante Gnadt und* Freyheit, *in der obgenanten* Fürſten Brieff *begriffen, nach ihrer fleiſſigen Bitt, und von ſonderen Gnaden auch beſtätt und vernewet*, *wiſſentlich mit dem Brieff. Dauon gebieten wir N. allen Vnſeren* Mautnern, Richtern, *und anderen Vnſeren* Ambtleuthen *und unterthanen wie die genant ſeint, gegenwärtigen und khünfftigen, daß ſie dieſelben* V. Starhenberg *bey den vorgemelten Gnaden vnd Freyheiten, und bey diſſer Unſſer Beſtättigung ohne irrung bleiben laſſen, mit Vr-*
Sigillum magnum. *khundt des Brieffs verſigelt, mit Vnſeren* groſſen fürſtlichen *anhangenden* Inſigel. *Geben zu* Wienn *am Pfintztag vor dem hey-*
Datum 1415. *ligen Palmtag nach Chriſti Gebuhrt* Vierzehenhundert *Iahr, darnach in dem* funffzehenten *Iar.*

(L. S.) Dominus Dux in Conſilio etc.

NVM.

NVM. IV. 1243.

FRIDERICI *ducis* AVSTRIAE *et Styriae exemtio ab* aduocatorum *vexatione et ſecularium iudicum ditione monaſterii ad S.* Florianum *anni 1243. in qua Gundaccarus I. dominus de* Stahrenberg *in teſtem adducitur.* IV.

In nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis FRIDERICVS *DEI gratia dux* AVSTRIAE *et* STYRIAE, *et dominus Carnioliae*, omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum. *Frid. D. Auſtr. 1243.*

Licet generaliter imago ad imaginem omnium condita creatoris, prout ſui depoſcit qualitas conditionis, ſuo ſit opifici ad reddendas gratias obligata, ſpecialiter tamen in ſublimitatibus conſtituti, tanto ſunt ei ampliori obnoxii famulatu, quanto potioribus ipſos beneficiis ſua fecit prouidentia *principari.* Cum itaque gratiae a DEI abundantiis nobis collatae, deſideremus exiſtere non ingrati, *progenitorum* noſtrorum ueſtigiis inhaerentes, qui, ſpe diuinae remunerationis, de ſuo *patrimonio monaſteria* fundauerunt, et alias eccleſias pro diuino amore de ſuis facultatibus ditauerunt, Nos ad earundem eccleſiarum *defenſionem* omnimodam et quietem cupientes intendere cum effectu. Quamuis omnium generaliter *indemnitatibus* prouidere. Eccleſiam tamen quae DOMVS SANCTI FLORIANI nuncupatur, in noſtram recepimus *defenſionem* et gratiam ſpecialem, recognoſcentes et confirman-

firmat ueteribus donata eccleſiae.

S. Floriano dat indulgentiam.

1243. mantes eidem ſingula iura, quae piae memoriae *pater* noſter cum reliquis *condonationibus* quocunque nomine cenſeantur, ipſi gratioſo animo ac pia deuotione noſcitur concesſiſſe. itaque ſicut in priuilegiis dictae eccleſiae et in priuilegiorum confirmationibus ſiue ab *imperatoribus* ſiue a *patre* noſtro piae memoriae ipſi collatis, plenius eſt expreſſum. Ob *DEI* reuerentiam et beati martyris FLORIANI praefatam eccleſiam cum omnibus *hominibus* ſuis, *colonis*, et *propriis*, *cenſualibus* et *praediis*, et *poſſeſſionibus*, habitis et habendis, ubicunque in noſtra poteſtate, diſtrictu, iudicio, ſeu dominio conſtitutis, ab *aduocatorum uexatione* et a *ſaecularium iudicum* prorſus eximimus ditione. Diſtricte praecipientes, ut nullus iudex *ſaecularis*, in bonis eccleſiae *placitandi* uel homines eorum ad *placitum* euocandi, pernoctandi, uel aliquid ab eis exigendi aliquam auctoritate noſtra ſibi uendicet poteſtatem. *Ius* quoque *noſtrum*, quod dicitur *marchfuter in omnibus eccleſiae* praediis *ſecundum antiquam* collatam ipſi gratiam relaxamus. *Victualium* quoque ſuorum ſiue in aquis ſiue in terris transducendi libertatem ipſi plenisſimam indulgemus. Praeterea ſi qui *miniſterialium* de *Auſtria*, uel de *Styria* uel aliorum noſtrorum fidelium, cuiuscunque fuerint conditionis, pro remedio animae ſuae, et quocunque genere *donationis* uel commutationis praedia ſua, ad *nos* quocunque iure ſpectantia, eccleſiae contulerint memoratae, donationem huiusmodi uolumus eſſe ratam, ſtatuentes, ut ullus huic noſtrae confirmationi pariter et iuribus concesſis

Ab aduocatiae *onere*.

Marchfuter *a coenobiis exigit princeps.*

Ius acquirendi coenobii feuda, ſine domini conſenſu.

ceſſis auſu debeat temerario contraire, ſed ecclesiam ſaepe dictam gaudere permittat conceſſa ſibi a nobis ſine obſtaculo libertate. Vt autem huiusmodi noſtrae donationis confirmatio et iuris conceſſio gratioſa perpetui roboris obtineat firmitatem, praeſens ſcriptum eidem eccleſiae duximus concedendum. *Sigillorum* noſtrorum *caractere* roboratum et *teſtibus* ſubnotatis. Huius ergo rei TESTES ſunt: Heinricus de *Schaumburch*. Otto de *Sleunſtia* Chadolt de *Veldsperch*. Heinricus de *Prunna*. Heinricus de *Seueldc*. Rapoto de *Valchenberg*. Heinricus de *Hauspuch*. Gundacherus de *Storcheperch*. Lypoldus praepoſitus de *Ardacker*. Meinhardus *ſcriba*. Harmarus de *Schoenberch*. Dietmarus de *Steyra*. Hertnidus de *Altenhouen*. Heinricus de *Heking*. Chunradus et Vlricus fratres de *Himperch* et alii quam plures. DATVM in *Chremſa* per manum Vlrici protonotarii 6to Idus Decembris. Anno ab incarnatione domini 1243.

1243. *Teſtes.* *Scriba ante nobiles.* *Datum.*

NVM. V.

FRIDERICI *ducis* Auſtriac *confirmatio priuilegiorum monaſterii ad S.* FLORIANVM *de anno 1243. in qua praedicto Gundaccaro I. domino de* Stahrenberg, *inter teſtes locus datus eſt.*

IN nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. FRIDERICVS *DEI gratia dux Auſtriae et Styriae et dominus Caruioliae*, omnibus Chriſti fidelibus in perpetuum. Licet generaliter imago hominis ad imaginem omnium condita creatoris, prout ſui depoſcit qualitas conditionis ſuo ſit opifici ad reddendas gratias obligata. Specialiter tamen in ſublimitatibus conſtituti, tan-

Frid. D. Auſtr. 1243. *Prooemium idem cum primi.*

1243. to ſunt ei ampliori obnoxii famulatu, quanto potioribus beneficiis ipſas fecit ſua prouidentiam principari. Cum igitur gratiae a DEO abundantius nobis collatae deſideremus exiſtere non ingrati progenitorum noſtrorum ueſtigiis inhaerentes, qui ſpe diuine remunerationis de ſuo patrimonio monaſteria fundauerunt, et alias eccleſias pro diuino amore ditauerunt. Nos ad earundem eccleſiarum *defenſionem* omnimodam et quietam cupientes intendere cum effectu, quamuis omnium generaliter teneamur indemnitatibus prouidere, eccleſiam tamen quæ, domus ſancti FLORIANI nuncupatur, in noſtram recepimus et *gratiam* et *defenſionem ſpecialem*. Recognoſcentes et confirmantes ad petitionem DIETMARI dilecti noſtri, iam dictae eccleſiae *praepoſiti*, ſingula iura, quae pater noſter piae memoriae, ſimul cum reliquis condonationibus, quocunque nomine cenſeantur, ipſi gratioſo animo ac pia deuotione noſcitur conceſſiſſe. Itaque ſicut in *priuilegiis* et in *priuilegiorum* confirmationibus, ſiue ab *imperatoribus* ſiue a *patre* noſtro piae memoriae, ſiue ab aliis noſtris praedeceſſoribus praedictae eccleſiae collatis plenius eſt expreſſum. Nos quoque ob DEI reuerentiam et beati martyris FLORIANI decernimus et uolumus eſſe ratum: ut ab hac die noſtrae conſtitutionis etiam antea nulli unquam *comprouincialium iudicum* in bonis eccleſiae ubicunque ſub poteſtate dominii noſtri fuerint, *placitationis* alicuius formam liceat exercere neque terminum aut locum iudicialem, qui *Dermchſtar* uulgariter appellatur, in prae-

Ius ſuſcipiendi in protectio- nem *etiam principis.*

Landrichter.

Dienſtag.

praediis eccleſiae *conſtituere* uel *locare*: nec ibi 1243.
nec alibi homines eccleſiae *milites*, uel *colonos* proprios uel *cenſuales* ad ſtandum *iudicio ſaeculari* pro quacunque cauſa compellere, ſeu uocare, nec de *negotiationibus* et *uectionibus* uenalium ſuorum ab eis aliquam exigere *penſionem*. Volumus enim, ut tam ipſa eccleſiae praedia habita et habenda, quam etiam omnes cauſae, quae emerſerunt in eisdem, ab ipſa *prouinciali iurisdictione* tam integre ſint exempta, ut de ipſis ſoli *praepoſito* eiusque officialibus liceat cognoſcere et de cognitis diffinire. Quod ſi apparentia *latrocinii* ſiue *furti* uel criminis, quod *mort* dicitur, uel aliud quodcunque genus *maleficii*, quod mortem exigit malefactoris, in homine eccleſiae notorie deprehenſum, quia huius *iudicii* executionem ordo *eccleſiaſticus ſibi non uendicat* nec aſſeri bit, omni *poſſeſſione* rei tam mobili quam immobili eccleſiae adiudicata, PERSONA ſola et nuda per eum, qui in *defenſione* eccleſiae *uices noſtras* ſibi pro tempore gerit commiſſas, ad IVDICIVM SANGVINIS offeratur omni tamen culpa, quae *pecuniarias* compoſitiones admittit eccleſiae conceſſa nihilominus et indulta. Si uero pro *redemptione hominis* illius conquerentibus ſatisfieri et de indemnitate prouinciae pro eo contingit fideiuberi, *homines* eccleſiae, ſi qui pro eo *fideiubendo*, ad poenam *pecuniarium* ſe uolnerint obligare, in *manus praepoſiti* ſe obligent, in *manus uero iudicii* ſe obligent ad eccleſiam non ſpectantes. *Officiales* autem eccleſiae per ſe tantum *inquiſitionem* talium faciant perſonarum, inuentas uero a bonis eccleſiae

Immunitas a Penſionibus.

und dem Landger.

Excepto ſanguinis iudicio, neconcinuo eccleſiaſticis.

Multa tamen f... ta coenobiis

1243. cleſiae remoueant infra *menſem*, et priuilegio ſuo renuntient in eisdem, ne de factis eorum deinceps reſpondere eccleſia teneatur. Alias uero quascunque cauſas *pecuniarias*, ſiue *praediales*, ſiue in *perſonas*, ſiue in *damna*, ſiue *bannos*, pugnarum *expurgationes*, quaslibet obuentiones, ſcilicet: *Loſunge*, *Vbervauch*, *Gramlos*, nocturnos dolos, *Haferban*, in praediis ſuis et perſonis officiales eccleſiae exequantur, ita ut *actor* ſemper forum *rei* exequatur. Si homo *extraneus* de homine eccleſiae moueat quaeſtionem, a *praepoſito* ſuisque officialibus iudicium expoſcat. Caeterum quia *aduocatiae* eccleſiae ſaepe dictae, et omnium praediorum eius in noſtrorum *dominio* conſtitutorum, ſicut ad anteceſſorum noſtrorum, ita ad *noſtram* quoque *iurisdictionem* pertinent *ſpecialem*. Vt omnia ipſius priuilegia et iura ipſi maneant illibata, omnes *iuſtitias aduocatiae*, eidem recognoſcimus et confirmamus, priuilegia praedeceſſorum noſtrorum, noſtro quoque priuilegio roborantes. Sed quia eccleſiae utilitas exigit, ut propter *occupationum* noſtrarum frequentias, alicui *uices* noſtras in *defenſione* eccleſiae committamus, ne occaſione talis commiſſionis, quae a nobis pro tempore pie fit, pro ipſius *eccleſiae oppreſſionibus* redimendis tantum ius huius priuilegii ipſi *uicedefenſores* in illicitas tranſeant abuſiones, notitiae omnium uolumus incubari, quod ei ſoli debet fieri talis commiſſio, quem *praepoſitus* ſibi ad hoc idoneum a curia noſtra noſtrorumque poſtulauerit ſucceſſorum, qui nec nomine nec aliqua utili-

Verba iudiciaria.

Loſung. Vberfang. Gramlos. Haferban.

Princeps cedens iurisdictionem.

Principis uiceaduocatus non niſi cum conſenſu praepoſiti.

tilitate uel iure *aduocati* ſibi aliquatenus uſurpato tantum ſub noſtrae noſtrorumque ſucceſſorum legationis officio eccleſiae *praepoſitum* fideliter manuteneat et defendat, non ſe, niſi tantum illis negotiis ingerendo, ad quem *praepoſitus* illum *expetiuerit* nullas ſibi uendicans utilitates, praeter *pecuniarias* compoſitiones, quae pro laeſione eccleſiae ab *extraneis* hominibus illata nobis noſtrisque ſucceſſoribus tanquam *ueris aduocatis* fuerint adiudicatae, plena tamen prius eccleſiae, et laeſo exhibita ſatisfactione. In omnibus autem eccleſiae *praediis* et *colonis* ratione talis commiſſionis *nihil uendicet* ſibi *iuris* niſi forte ad coertionem *rebellium* perſonarum a praepoſito fuerit accerſitus. Quia uero praetextu *talium commiſſionum* huiusmodi *uicedefenſores* frequenter auiditate temeraria in iura ſe ſolent ingerere *aduocatorum*, firmiter interponimus obſeruantiam: ut, ſi quando a tali *uicedefenſore* praepoſitus ſe ſenſerit grauari, liceat ei ipſum *coram nobis* noſtrisque ſucceſſoribus recuſare et *alium* ſibi magis idoneum poſtulare. Et ne *diuturnitas* temporis ulli talium posſit in *praeiudicium* eccleſiae ſuffragari, ſtatuimus, ut tempore adminiſtrationis praepoſiti exſpirante, talis etiam exſpiret commisſio et ſit nulla, donec ſucceſſor eius a nobis noſtrisque ſucceſſoribus denuo uel ipſum expetat uel alterum, quem nouit expedire. Quod ſi forte aliqua occaſione impeditum fuerit, aut neglectum, non tamen contra illud noſtrae *conceſſionis* priuilegium, ulla *praeſcriptio*, quantumcunque *longaeui temporis* nunquam curret. Praeterea cum *abauus*

1243.

Vice defenſor. poteſt perhorreſci.

Praeſcriptioni itur obuiam.

Longaeuae i. e. longiſſ.

1243. *uus* noſter LEOPOLDVS *marchio* piae memoriae ſui priuilegii conceſsione omnia praedictae eccleſiae praedia habita uel habenda ubicunque in ſui *regiminis iure* ſita, ad petitionem ISEMBERTI loci illius quondam *praepoſiti* abſolMarchfurt uerit a redditione *marchial. annonae*, quae dicitur *Marchfurt* et omni ſui iuris exhibitionem uoluntarie remiſit. Nos quoque praefati priuilegium *marchionis* ſuper eadem conceſsione ratum habentes, ipſam eccleſiam eſſe concedimus abſolutam, tam a praedictio iure, quam ab omni *uectigalium* abſolutione, quae ipſa uel officiales eius in *paſſagiis* noſtris uel quibuscunque locis noſtri ducatus quae *mautſtet* dicuntur, hactenus perſoluerunt. Statuentes, ut in terris uehendo *uino* ſuo uel annona ſua nomine *telonei*, ſiue in aquis ſiue in terris, nulla unquam ab eis *penſio* exigatur. Sicut tenor ſpecialis patris noſtri *priuilegii* ſuper eadem conceſsione noſcitur contineri. Praeter ea ſi quis *miniſterialium* de Auſtria uel de *Styria* uel aliorum noſtrorum *fidelium* cuiuscunque fuerint conditionis pro remedio animae ſuae, uel quocunque genere *donationis* uel commutationis ad nos quocunque iure ſpectantia, *praedia* ſua eccleſiae contulerint memoratae, *donationem* huiusmodi ſiue *permutationem* uolumus eſſe *ratam*. Horum autem articulorum tam circa exemptionem eccleſiae a foro et iudicio ſaeculari, quam circa iura *aduocatiae*, tam cautam expreſsionem omnium hanc paginam inſpicientium uniuerſitas, nos ideo tam ſollicite nouerint annotaſſe, ut omnis quaeſtio ſuper iuſtitiis *fori ſecularis* et *aduocatiae* tam hic

Marchfurt Ubergabae ius in coenobiis.

Immunitas a uectigalibus.

Ius aequirendi coenobiis ſine conſenſu principis.

hic expresſis quam non expresſis, ab irruptione huius noſtri priuilegii ſit excluſa. Et ut noſtra nouerit poſteritas neque per *infaeudationem* neque per aliud quodcunque genus alienationis huius exemptionis priuilegium uiolari poſſe in perpetuum uel infringi. Quod ſi in eccleſiae *praeiudicium* et grauamen aliquo praecipti conſilio ab haeredibus noſtris uel ſucceſſoribus *infaeudatio* de futuro contigerit *irritam* eam et omni robore uacuam cenſemus omnino non tenere. Sed ſi quis talis *faeudi* praetextu in damna eccleſiae manum miſerit uiolentam, damnum in *quadruplum* recompenſet et quaſi patris noſtri noſtraeque *eleemoſynae* uiolator in DEVM et in animas noſtras reum ſe uerisſime recognoſcat. Nullus itaque noſtrae huic confirmationi pariter et iuribus concesſis auſu praeſumat temerario contraire, ſed eccleſiam ſaepe dictam gaudere permittat conceſſa ſibi a patre noſtro et a nobis PERPETVA LIBERTATE. Vt autem huiusmodi noſtrae donationis confirmatio et iuris concesſio gratioſa perpetui roboris obtineat firmitatem, praeſentem paginam memoratae eccleſiae duximus conferendam. Teſtibus ſubnotatis et ſigillorum noſtrorum caractere roboratam. TESTES autem noſtrae donationis ſunt: Heinricus de *Schouenburch.* Otto de *Sleunba.* Chadold de *Veldſperch.* Heinricus de *Prunne.* Heinricus de *Sueldo.* Rapoto de *Valchenperch.* Heinricus de *Hebespach.* Gundacher de STORCHEMBERCH. Dietmarus de *Steira.* Harmarus de *Schoenberch.* Heinricus de *Libtenſtein.* Chunradus et Vlricus fra-

1243.

Prohitio infeudationis.

Reſtitutio quadrupli.

Teſtes.

1245. fratres de *Himperch.* Heinricus de *Haknberch.* Heinricus de *Helking.* Otto de *Planchenſtein.* Heinricus de *Almhouen.* Vlricus de *Himdorf.* Liupoldus praepoſitus de *Arduker.* Meinhardus SCRIBA, et alii quam plures.

Datum. *Data* ſunt autem haec per manus *Vlrici* protonotarii in Crembſa 6to Idus Decembris. Anno ab incarnatione domini 1243.

NVM. VI.

Littere inueſtiturae a RVDIGERO epiſcopo PATTAVIENSI *Gundaccaro I. domino de Stahrenberg filio* Gundaccari domini *de* Styria, *traditae anno 1245.*

Rudigeri *Patauienſis ep.* 1245 RVDIGERVS *DEI Gratia* PATTAVIENSIS *eccleſiae epiſcopus, omnibus Chriſti fidelibus ſalutem in ipſo* Cum ſcripture exercitium ſtabilitatis memorie ſit certum auxilium, ſolent cauſe conſeruabiles *ſcripti* ſepius et *teſtium* munimine ſolidari. Vnde ſcire damus omnibus in futurum, quod dilectus fidelis noſter *Gundackerus de* STORCHENBERCH nos accedens quoddam nobis *priuilegium* praeſentauit aliquando patri ſuo ſuper collatione caſtri WILTPERCH et omnium eidem attinentium a uenerabili *Pattauienſis* eccleſiae epiſcopo Wolfkero traditum petens a nobis inſtanter, ipſius priuilegii contentum ſibi ſcripto et teſtibus innouari. Erat autem tenor oblati nobis priuilegii tali modo: *In nomine ſancte et indiuidue Trinitatis.* WOLFKERVS DEI *Gratia* PATTAVIENSIS *eccleſiae epiſcopus omnibus in futurum* affectum etc. etc. etc. *ſequitur tenor priuilegii ſupra exhibiti.* Nos

Confirmatio omnium donorum. In Wiltperch.

ita-

itaque lecto et examinato ipſius *priuilegii* contentu, per omnia ſicut omnium cauſarum in ipſo poſitarum exordium bene competere ſentimus, ſic ipſarum effectum omnimodis approbamus. Non quaſi de nuper concepto beneuole diſpenſantes; ſed ut de diu bene percepto debite diſponentes in hoc *feodo* Omnia igitur et ſingula, quae hic denuo in reſcripto ponimus, habentes rata approbando confirmamus. Animaduertentes perpenſi in his quod queuis poſſeſſio per ſui uſus *perceptionem* et *temporis diuturnitatem quiete adducta* in omni re *potentatum iuris* et triumphum iuſtitie perpenditur obtinere. Omnia quoque in hac pagina poſita uidentur, tanquam ab anteceſſore noſtro *Wolfkero* uenerabili epiſcopo data, *nos* authoritate qua fungimur *confirmamus*, ut ſic dicto *Gundackero*, quam petiit a nobis, firmitas et probatio *innouationis* in omni ſuo iure quod ſecundum praemiſſa huc uſque cognoſcitur habuiſſe. Vt autem omnia haec que hic expreſſa ſunt, in ſtatu debito obſeruari oporteat inconuulſa, apponimus in robur et teſtimonium rei geſte huic pagine ſigillum noſtrum. Teſtibus quoque huic facto praeſentibus annotatis. TESTES Hadmarus de *Weſen*, Waltherus de *Tanneberch*, Chunradus de *Valtbenſteine*. Chunradus de *Griſtenſtaine*. Hadmarus et Rappoto fratres de *Valchenberch*. Hadmarus et Rappoto fratres de *Schenneberch*. Chadoldus et Hadmarus fratres de *Werde*. Ramungus de *Lengenuelde*, Hermannus de *Rechperch*, Otto de *Manneſuerde*, Karolus de *Alkenperge*, Wulfingus de *Charlſperch*, et alii quam plures. ACTA ſunt haec in Chrems in *Carnario* anno ab incarnatione domini M. CC. XLV.

1245.

Potentatus iuris.

Teſtes.

Acta.

1261. XLV. indictione XIII. anno pontificatus noſtri XV. pridie Kal. Nouembris.

NVM. VII.

VII. *Donatio facta a* GVNDACCARO *I. Domino de* STAHRENBERG *monaſterio* Garſtenſi *in ſuperiori Auſtria praedii ſui* Peilies *cum nouem* manſis *uirorum in* Churnperch *anno 1261.*

Epiſtola de Stahrenberg *1261.* *Garſten* EGO GVNDACHARVS DE STORCHENBERCH *praeſentibus litteris cupio fieri manifeſtum,* quod cum eſſem in GARSTENSI eccleſia conſtitutus et memor fuiſſem ſepulture parentum meorum, que ibidem ſollempnis habetur, ductus ex cordis intimo zelo Dei totum predium meum *Peiliez* nouem manſos uirorum in *Churnperch* ſitorum deputaui et tradidi dicto *Gerſtenſi* monaſterio et fratribus ibidem Deo ſeruientibus pleno iure in uſum perpetuum et liberum duraturos, ob remedium anime mee ac omnium parentum meorum uiuorum pari ter ac defunctorum. Vt autem dicta traditio per nullum de *meis heredibus* contradici ualeat, aut aliquatenus irritari, preſentem litteram SIGILLO meo proprio communitam dicto monaſterio dedi liberaliter ad cautelam. TESTES autem huius traditionis ſunt *Helmhardus miles* meus. Vlricus de *Tenye*, Walchunus, Marquardus et Perhtoldus fratres dicti *Prubauen* Duringus *Schecbo.* Henricus de *Chrotendorf.* Vlricus de *Turſendorf.* Ortolfus de *Cherſperch,* Engilmarus *officialis.* Heinricus perpehi. Henricus

(*Peliez.* — margin; *Teſtes.* — margin)

ricus *dotarius* et alii quam plures. ACTA ſunt 1264.
hec in Garſtenſi monaſterio anno milleſimo du- *Acta*
centeſimo ſexageſimo primo ſub uenerabili ab-
bate Vlrico.

NVM. VIII.

Gundaccari *I. domini de* STAHRENBERG *fundatio bonorum quorundam ad altare S. Mariae Magdalenae in monaſterio* Garſtenſi *Anno 1264.* *VIII.*

EGo GVNDAÇHARVS *de* STORCHENBERCH ad omnium hominum noticiam cupio peruenire, quod cum eſſem quadam die in *Gerſtenſi* eccleſia conſtitutus, et uiderem ibidem ſepulturam celebrem et communem *parentum meorum*, corde compunctus ſtatui et elegi, domino concedente mihi fieri *ſepulturam* ibidem tanquam in *ſepulchro patrum* meorum recipiens a uenerabili abbate domino *Friderico* et fratribus dexteras manuales, cum *promiſſione* ac *fide* ſtrenua quod ipſi ubicunque locorum citra mare inuenerint me defunctum, ſtatim nullo penitus reſiſtente me recipiant tempore in ſuo monaſterio quam dandum ſaluo iure *mortuarii parrochialis* eccleſiæ in quacunque tranſiero die uite. Inſuper noſcerint uniuerſi, quod ego prediola mea *Saliez* reſidentias *nouem uirorum* in Churnperch cum ſlua que tamdiu ob ſalutem anime mee ac omnium *parentum* meorum dicto monaſterio tradenda concepi ſuper *altare* ſancte *Marie Magdalenae* prefati monaſterii *propria manu* donaui fratribus illic Deo ſeruientibus perpetuo poſſidenda in uſus libe-

Stahrenbergenſis Blut-oder Erb Begraebniſſ.

Sepulchrum auitum.

mortuarium eccleſiae.

1264. liberos et eternos, non obſtante, ſi forte caſu
1276. aliquo incidente, quod abſit, corpus meum ad dictum monaſterium non fuerit deportaturum. Et ne aliquis *beredum meorum* hanc meam donationem ualeat irritare, *ſigillo* meo proprio
Sigillum. preſentes litteras munitas ſepe dicto monaſterio tradidi ad cautelam, maxime cum ego in quodam concambio pro quodam predio et curia Dierinthaim dictum monaſterium fuiſſem
Teſtes. ſupergreſſus. TESTES huius rei ſunt, qui preſentes aderant, dominus Helmhardus *miles* meus. Vlricus de *Tenne Soba.* Walchunus officialis de *Loſenſtain* et filius ſuus Henricus. Otto de *Lotenmos.* Wernhardus de *Sineringe.* Abram de *Quomutbach.* Fridericus de *Stecbarn.* Vlringus officialis de *Tenpye* et filius ſuus *Forſtel.* Chunradus de *Schoennpuhre.* Hadmarus Iacobus et Henricus de *Withann.* Witricus de *Cuſen.* Vlricus et Otto de *Chrotendorf.*
Actu. ACTA ſunt hec in Gerſtenſi monaſterio anno domini M. CC. LXIIII.

IX. NVM. IX.

RVDOLPHVS I. Imperator Gundaccaro II. *domino de* STAHRENBERG *Gundaccari I. filio et Gundaccari* Dynaſtae *de* Styria *nepoti* ius ADVOCATIAE *in monaſterio* LAMBACENSI *ſuperioris Auſtriae ſequenti conceſſione anno 1276. confirmauit.*

RVD. I. Imperator, 1276. RVDOLPHVS *Dei Gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus* uniuerſis Imperii Rom. fidelibus praeſente literas inſpecturis gratiam ſu-

am

1276.
1292.

am et omne bonum. Vniuerſitati ueſtrae tenore praeſentium cupimus notum eſſe, quod ueniens ad *maieſtatis noſtrae* praeſentiam Gundaccerus de *Storchenberg.* dilectus fidelis noſter, humillime ſupplicauit, ut *aduocatiam* monaſterii de *Lambach,* quam auus et pater ſuus, ſicut aſſeruit in *feudum* de iure tenebant, ſibi eodem *titulo* concedere dignaremur. Nos itaque ſuis benigne ſupplicationibus inclinati, praedicti monaſterii aduocatiam, ſicut ipſam auus et pater dicti Gundacceri de *iure* tenebant, ſeu tenere debebant in *feudum*, iam dicto *Gundaccero* de benignitate regia feudali titulo concedimus poſſidendam. DATVM in caſtris apud *Linz,* 6. Id. Octobr. Indict. 5. anno domini 1276. regni uero noſtri anno 3. *Datum.*

NVM. X.

GVNDACARI III. *domini de* Stahrenberg *fundatio anniuerſarii in monaſterio ad S.* Florianum *Auſtriae ſuperioris anno 1292. in uernacula.*

STAHRENBERGIVS 1292.

W*And ein iſleich Menſche an ſeinen leſten Zeiten* lon *emphebt nach ſeinen werchen, ſie ſein guet oder pöſe, ſo iſt deſs* durſſt, *daz wir iz hie alſo ſchaffen, daz wir dort* got *geuallen; dauon ſo tuen ich Gundacher von* Storchenberg *chunt mit diſen Brief allen di in anſehent oder hörent leſen, ſie ſein nu* lemptig *oder ſi wern* noch geborn, *daz ich dem Chloſter daz ſunt* Florianz Hanz *han gegeben zu rechter aigenſchafft mein* mül *daz* Winthlarn *bei der* Ypphe *durch Gott und durch meing* Sung *Lieb, der da ſich ergeben* Etiam nondum natis. Donatio S. Floriano *molendini.*

hat

1292. *hat, und iſt daz geſchehen mit aller meiner* Cum conſenſu liberorum. Chinde *gueten Willen. Ich han ez aber getan mit ſo getaner* Beſchaidenhait, *daz man von derſelben* mül *alle iar an meiner* Hauſ-Sub pacto anniuerſariorum. Vrowen *Vro* Oſtmein *iar tag ſchol ein* pfunt pfenninge *under die* Herren tailen, *daz ſi ir mit* meſſen, *und mit* vigilin *gedenkhen, alz ſi von recht ſchulen. Swaz ſi darüber pfennige dinet, da ſcholl mein* Sun *Gundacher nemen, di weil er wil daz er darumbe* puech chauf, *und ſwez er anderz bedarf.* Si filius conſenſerit uniuerſis. *Swaz wer* Chlamez *dienſtez auf der* mül *iſt, daz ſol der nemmen vüer ſein* müe, *der derſelben mül* Phleger *iſt, Swenne aver mein ſun denſelben nuzzen nit vurbaz wil enphahen, oder ſwenne er nicht iſt, ſo ſol* aller der nuzze, *der auf derſelben mül iſt, an daz* phunt *daz man unter di* herren *tailen ſchol, angeboren di gemaine, daz man in ier pfunt deſter paz geben muege, daz daz ſtet beleib, und daz ſi chain anſprach vürbatz haben von mir oder von meinen* erben; *dauon gib ich in diſen* Brief *mit meinem Inſigl und mit meines* Sigillum filii. Sunz *Wenhartz* INSIGL *und gib in deſs* GEZEVG, *di hie geſchriben ſint.* Teſtes. *Her Chunrat der* Chappelan, *Rueprecht der* Richter, *ſein prueder Dietmar von* Chuenzingen, *Vlrich der Richter von Sant* Lienhart, *Ott der* Richter, *Liebhart der* tuemvott, *Wernhart der* Oeder, *Fridrich der* Reutter, *Sweiker von* Sulz, *Wolffhart von* Ziegelhoven, *Cozze und andere Leut genug, die darbei waren.* Actum 1292. *Vnd iſt daz geſchehen nach vnſers Herren purt über* tauſent *Iahr und* zwaihundert *Iar an dem*

dem zwai *und* neinzkiſten *iar, an Sant Oſ-* 1310.
wald tag.

NVM. XI.

GVNDACCARVS III. *dominus de* STAHRENBERG *proprietatem praediorum ſuper tribus* praediis *in Eichcerg monaſterio ad* S. Florianum *tradidit anno 1310.*

ICh GVNDACHER *und* RVEGER, *und* IANS *von* STORCHENWERCH *tuen chunt an dieſen Brief allen den, di in ſehent oder horent leſen, die no ſint, oder hernach kunfftig werent, daz wir mit verdachten muet und mit gueten willen Vnſer Erben und Vnſer* Vriunt *dem Gotshauſs datz* ſant Florian *zu dem wir* ſundern willen und lieb haben, *unſer* ſel *ze ainem* ſelgeret *gegeben haben vreilich und lediglich di* aigenſchafft, *di wir gehabt haben auf* drein Gueten, *an dem* aichperg *bei* Ennſs *di weilen von Vnſs ze* lehen *gehabt hat der Erwer man her Albrecht der* Wolſtain, *der auch ſein Recht auſs denſelben guetten gegeben hat dem vorgenanten* Gotshauſs *ze ainem ſelgeret, und daz daz dem vorgenanten Gotshauſs* an Chrieg *ſtet und veſt ewichlich beleib, geb wir inen diſen* Brief *verſiglet mit unſern Inſiglen. Daz iſt* geſchehen *in dem egenanten* Chloſter *nach Chriſtes gebuerd über dreuzehenhundert iar, darnach in dem zehenten iar an ſant Georg tag.*

Stahrenbergiorum donatio 1310.

S. tutelaris.

Selgereth.

Wolfſtein.

Actum 1310.

NVM.

1327.

NVM. XII.

FRIDERICI *pulchri, Auſtriaci, Romanorum regis confirmatio priuilegiorum ciuibus* inStockerau *conceſſa anno 1327.*

Frid. V. R. Rom. 1327.

Wiir FRIDERICH von Gottes Gnaden Röml. König, *alzeith ein mehrer des Reichs, thuen khundt mit dem* Brieff *allen den, die in anſehent leſent oder hörent leſen, daſs* wür *vnnſern lieben gethrewen N. den Burgere* zu Stockherau, *von beſundere Gnaden erlaubet haben, und in die Gnadgethan, daſs Sye* traidt *vnd* Wein, *und* holtz *auf der* thonau *dazu* Stockherau anſchütten, *vnd* anziechen *mögen, ohn alle Irrunge, nach der* Wandlunge, *alſs Sye das von alter her gehabt habent, baides auf und ab: vvan vvür das von vnnſern* Lanndtherrn *in Oeſterreich bevveiſs ſein, daſs Syr das Recht haben, von* alter Gewonheith, *und ſollen dieſelben Burger damit* wandlen, *vnd es vertreiben in dem Landt, und aus dem Landte damit kheinen wandel treiben. Vnd das zu ainen Vrkhunde geben Wür in diſen* Brief, *verſigelt mit vnſern* kœniglichen *Inſigl. Der iſt geben zu* Wienn *am St. Veithtag, da man zehlt von Chriſtes geburth* dreyzehenhundert *Iahr vnd darnach* ſiben *vnd* zwainzig *Iahr, in den* dreyzehenden *Iahr Vnſers Reichs.*

Indulgentia commercii frumentarii.

Ordines prouinciae *Landherrn.*

Sigillum regale.

Anni imperii XIII.

NVM.

NVM. XIII.

1313.

ELISABETAE *coniugis* Alberti I. *imperatoris donatio* ſalis *in Hallſtatt, facta* hoſpitali *1) in ſalutem mariti 2) ſuorum 3) compenſationem neglectarum feriarum an. 1313.*

WIr ELISABETH von Gottes Genadten, weillen Khœnigin von Rom *veriechen vnndt thun khundt offentlichen an diſſen* Brief *allen den di Ihn ſehent, oder hörent leſſen, daſs wür von der* Beweiſſunge *vnnd von dem Rathe vnſs des geiſtlichen Vatters* Biſchoue Wernhardts von PASSAV *vnd mit vordachten muett zeu* Seell geræth *aller vnſer Vordern, und ſonderlich Vnſers lieben Herrn vnd* Wiehrts *Khönig* Albrechts von Rom, *vnnd auf vnnſer* ſelber *vnnd vnſer* Nachkhumben Seell, *vnd ſonderlich zu ainer Wiederlegung der* Feyrtage, *die an Vnnſern* Sieden *zu* Hallſtatt, *daſs wir mit unſern Guett von* wilden Gebürge *erbauet haben, vbergangen vnnd zerbrochen worden, mit Arbeith, der Mann doch* zur *Noth nit entpöhren mag, Vnſer* Allmoſen *von den vorgenanten* Sieden *dem* Spittal *in der Statt zue* Steyre, *daſs wür geſtüfft haben, mittgethailt vnnd gegeben haben, alſo daſs vnnſer* Pfleger *oder* Amtleith *zue Hallſtatt, alle Iahr an Vnnſer lieben* Frauen tag, *alſs ſich geboren iſt;* Dreiſſig fueder düres Salz *dem vorgenandten Spittal geben ſollen, vnnd daſſelbe* Salz *ſoll an Vnnſſer* Mauthſtatt zu Ymundten *leidigilieh* ohne Muth *fürgeben, wäre aber, daſs Vnnſſere Ambtleith oder Pfleger daſs*

ELISABETA regina Romae 1313.

Pro anima Caeſaris Alberti I. Seelengereth.

Et feriarum neglectarum

In reparandis ſalinis.

XXX fuder Salz.

Immunea vectigali.

vorgedeuth Salz *an den vorgenanten tag, dem*
1231. *Spittal oder ſeinen gewiſſen Herrn nit gäben, ſo gebüetten wür ernſtlich bey Vnnſern* Hulden, *Vnnſern* Bürgleuthen *zue* Hallſtath, *daſs Sie* khain Saiz zue Hallſtatt *durchführen laſſen, vnzt daſs das vorgenante* Salz *den vorgenanten* Spittal *gerichtet werde. Eſs ſoll auch der* Spittelmaiſter *daſelbſt alle Iahr an St. Philippi tag den* Siechen *in dem* Spittal, *ain halb* pfunt Pfening, *von dem vorgenanten* Salz *thaillen vnnd geben, daſs Sie deſs Ihr pfrüendt damit beſſern, Er ſoll auch deſs vorgenanten* Wirths, *der an denſelben Tag verſchaiden iſt, vnnd Vnnſern Vodern vnnd Nachkhumben, vnnd auch vnnſern ſelber, wann wür nit enſein,* Iahrtag *begehen, mit* Vigili *vnnd* Seelmeſſen, *vnd mit andern guetten Dingen vnnd darüber daſs Vnnſer vorgeſchribene Gabe den vorgenanten* Spittal *ſtätt vnnd vnzerbrochen bleibe, von Vnſs vnd Vnſern* Nachkhumben, *haben wür Ihn diſſen* Brieff *gegeben*, verſigelt, *mit Vnnſern* Inſigl, *der iſt gegeben zu* Neuenpruckh, *da man zehlet von Chriſtus Geburdt* dreyzehenhundert *vnnd* dreyzehen, *an Vnnſer frauen tag der* Liechtmeſſe.

Burgleute in Hallſtatt

Spittelmaiſter. Siechen, *aegroti.*

Onus *uigiliен*, *Seelmeſſen.*

Sigillum. 1313.

LIB. V.

DIPLOMATARIVM MISCELLVM.

NVM. I.

Henrici IV. Imperatoris praepoſiturae ad S. Hypolithum donatio 1058. praedii S. Ypolithi *regalis* domanii *in Auſtria.*

Henr. IV. *imper. donat coenobio praedium 1058.*

I*N nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis.* HENRICVS *diuina fauente clementia Rex.* Si loca

loca, diuinis cultibus mancipata, ex noſtris aliquando ditare ſtuduerimus, ad *ſtabilitatem regni* noſtrique proſperitatem id peruenire credimus. Quapropter omnibus Chriſti noſtrique fidelibus, tam futuris quam praeſentibus notum eſſe uolumus, qualiter nos ob interuentum atque petitionem *agnetis* dilectiſſimae *genitricis* noſtrae *Imp. Aug.* pro anima cari genitoris noſtri *Henrici* imperatoris, memoriae felicis III. *regales manſos* in loco *mandeſweredа* infra *ſvecham* et *uiskaba* iuxta danubium, quam proxime fieri poſſit, in *marchia Oeſterreiche* et in *comitatu* Erneſte *marchionis* ſitos, ad *altare* in honorem domini noſtri Ieſu Chriſti, et ſancti *Petri* Apoſtoli, ſanctique *Yppoliti* martyris conſtructo et conſecrato in loco, qui uocatur ſancti *Yppoliti*, et pro anima *IMME, noſtrae pediſſequae*, ante ianuam eiusdem monaſterii ſepultae, fratribus ad praebendam domino ſuisque ſanctis in eodem loco die noctuque ſeruientibus, cum omnibus ſuis pertinentiis hoc eſt, *areis*, *aedificiis*, *terris* cultis et incultis, *agris*, *pratis*, *paſcuis*, *campis*, *ſiluis*, *uenationibus*, *aquis*, *aquarumque decurſibus*, *molis*, *malendinis*, *piſcationibus*, exitibus, et reditibus, *uiis* et *inuiis*, quaeſitis et inquirendis, ſeu cum omni uſu, qui inde peruenire poteſt; et forum in ſancto *Yppolito* in proprium dedimus atque tradidimus. Et ut haec noſtra *regalis traditio* ſtabilis et inconuulſa omni permaneat aeuo, hanc paginam inde conſcribi, manuque propria, ut ſubtus uidetur, corroborantes, ſigilli noſtri impreſſione iuſſimus inſigniri. Signatum domini *Henrici* quarti regis. Gebehardus *Cancel-*

1058.

Regalis donatio manſi in Auſtria.

Imma Caeſaris pediſſequa.

Sigillum ſubſcriptio & monogramma

Q 2 *cel-*

1142. *larius* uice *Liutboldi Archi Cancellarii* recognouit. *Datum* DATVM VI. *Non. Oct.* anno dominicae incarnationis M.L. VIII. *indictione* XI. *anno* autem domini *Heinrici* quarti regis, *ordinati-* *Actum.* *onis* eius V. regni uero II. actum YBESE, in domini nomine feliciter. Amen.

NVM. II.

CONRADI *II. imperatoris Hugoni de Chranichberg anno 1142 litterae datae, in quibus* marchio *feudum imperatori refutauit et imperator illud eidem in proprietatem conceſſit cum regalibus.*

Cunr. II. imp. 1142. CVNRADVS *diuina fauente clementia Romanorum rex ſecundus.* Si iuſtis *fidelium* noſtrorum petitionibus aſſenſionem praebemus, anteceſſorum noſtrorum regum et imperatorum exempla tenemus, et ceterorum *fidelium* noſtrorum animos in noſtris obſequiis promtiores efficimus. Ea propter omnibus Chriſti noſtrique fidelibus, tam futuris quam praeſentibus notum eſſe uolumus, qualiter MARCHIO *Theobaldus beneficium*, quod Hugo de *Chranichperg fidelis* noſter, ab eo iure *homagii* poſtidebat, nobis libere reſignauit, ſuaque petitione praedictum *beneficium* eidem Hugoni de *Chranichperg*, regia authoritate in *proprium* tradidimus, ſcilicet uillam *Petronellae*, cum omnibus utilitatibus ad idem praedium pertinentibus, *libertatibus, iudicio, vinculo, patibulo*, a medio danubii usque ad medietatem fluminis *litahae*: id eſt, cum *inſulis, agris, pratis, paſcuis, piſcationibus, uenationibus, molendinis, quaeſitis* et *inquiren-*

Marchio feudum et homagium reſignat imperatori in Petronella. *Quam cum omni iurisdictione largitur de Kranichfeld.*

vendis, *exitibus* et *reditibus*. Inſuper *petitione* 1142.
dilecti fratris noſtri *Henrici* eiusdem terrae *marchionis*, annale *forum* inpraenominata uilla, cum omni iuris et dominicae auctoritatis noſtrae poteſtate ſtatuimus. Hoc autem omne ſupradictis terminis praefato fideli noſtro Hugoni de *Chranichberg reſignandum* coram *principibus*, qui praeſentes aderant, *comiti Leutoldo iniunximus*: edicto *regali* decernentes, ne aliqua deinceps perſona magna ſeu parua, hanc noſtram donationem regalem infringat. Sed praenominatus noſter fidelis Hugo de *Chranichberg* praedictam uillam iure *proprietario* poſſideat, et omnes *haereditario* iure ſuccedentes. Si quis uero, quod abſit, huius praecepti noſtri ſtatutum infringere tentauerit, centum *libras auri puriſſimi* componat: quarum partem dimidiam camerae noſtrae, reliquam uero praefato Hugoni de Chranichberg, ſuisque heredibus perſoluat. Vt autem huius edicti noſtri ſtatutum inuiolatum permaneat, hanc inde chartam ſcribi, et SIGILLI noſtri impreſſione inſigniri iuſſimus, *manuque propria*, (ut infra apparet) corroborauimus. Et qui praeſentes aderant TESTES, infra notari fecimus, quorum nomina haec ſunt: Ludouicus ſanctae *Ruffinae* epiſcopus, apoſtolicae Sedis legatus: Engelbertus *Bambergenſis* epiſcopus, Embricho *Wirczburſis* epiſcopus, Scito *Mauienſis* epiſcopus, Ladiſlaus dux *Bohemiae*, Haynricus *marchio orientalis*, Haynricus *praefectus ratiſponenſis*, Gotofridus *Caſtellanus de Nurenberch*; comes Lutoldus Gryhan de *Styra*, Waltherus de *Klame*; Adalbertus de *Pergen*, Rapato *miles Dei*, Frideri-

In proprietatem.

Sub multa.

SIGILLVM.

Teſtes.

Caſtellanus de Nurnberg. miles Dei.

1142. cus et Adalbertus de *Trubendingen*, Tibertus
1161. de *Spilberg*, Eberhardus de *Thuelman*, Adelram, Haynricus de *Gundramſtorf*, Chadelhoch,
Liberti. Cunradus *Preiſs liberti*, Adalbertus *Camerarius*, Arnoldus Cunradus, Bernhard Heroldus,
Signum. SIGNVM domini *Chunradi* Romanorum regis ſecundi. Et ego Arnoldus *Cancellarius*, uice *Moguntini* domini archiepiſcopi et archicancellarii, recognoui, anno dominicae incarnationis 1142. *indictione* quinta, *regnante* Chunrado rege *ſecundo*, anno regni eius *quinto*. DA-
Datum. TVM apud *Nurenberch*, in Chriſto foeliciter. Amen.

NVM. III.

HENRICI *D.* AVSTR. *fundatio monaſterii S.* Mariae Scotorum *Viennae 1161. cum conſenſu filii filiaeque et priuilegio eligendi ſibi abbatem.*

Henr D. AVSTR. condit. coenobii S. Mar. Scot. 1161.

IN *nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis. Ego* HEINRICVS *Dei gratia dux* AVSTRIAE etc. Quoniam de conſcientiae ſecuritate tanquam de propriae meritis innocentiae praeſumere nullatenus audemus; ad orationes ſanctorum, utpote certiſſima huius mundanae patrocinia peregrinationis indubitanter confugimus. Inde eſt, quod inter coeteras noſtri patrocinatus eccleſias, quas uel noſtrorum piiſſima deuotio praedeceſſorum fundauit: uel noſtrae munimine auctoritatis protegendas, conſeruandasque reliquit, *Abbatiam* ad honorem DEI, et in ueneratione glorioſiſſimae uirginis MARIAE, et in commemoratione P. GREGORII FVNDAVIMVS in *praedio noſtro*, in *territorio* ui-

deli-

delicet *Fauiae*, quae a modernis *Vienna* nuncupatur. Qua in re deuotionis noſtrae intentionisque propoſitum, et eiusdem noſtri propoſiti formam uolumus minime latere, praeſentium ſeu futurorum fidelium uniuerſitatem; et praecipue noſtrorum dilectionem ſucceſſorum. Quod cum ex *diuerſarum gentium* moribus diuerſis non modicam ſaepenumero contingat ſurrepere multiformitatem animorum, et ex eadem diſſenſiones: Nos in iſtius *nouellae inſtitutione* plantationis, torſiones inuidiae et murmurationum colliſiones monaſticae unanimitati penitus inimicas omnimodis praeuenire uolentes, ſolos eligimus *Scotos*, eo quod et noſtra experientia, et religioſorum potisſimum relatione nouerimus laudabilem eorum *ſimplicitatem*; quosquidem fauente domini Eberhardi *Salisburgenſis* archi epiſcopi. ac domini et fratris noſtri Conradi uenerabilis *Patauienſis* epiſcopi beneplacito, in ſupra nominato loco DEO, et beatisſimae uirgini MARIAE, et S. GREGORIO, ſub regula *monaſticae profesſionis* in perpetuum famuliari ſtabiliter immutabiliterque noſtrae robore auctoritatis ſtatuimus. Hunc itaque *locum* tradimus cum omni *legitimae plenitudine poteſtatis*, et integra poteſtate liberae *ordinationis* poſſidendum atque regendum, cum uniuerſis *mobilibus* et *immobilibus*, cultis et incultis, quae ad uſus et prouidentiam *Scotorum* a nobis, ſiue ab aliis *fidelibus* conceſſa ſunt, uel *concedenda*, *Sanctino Scoto* uenerabili *abbati*, nec non religioſisſimo *Scotorum monachorum* conuentui nulla penitus interpoſita conditione pertinente ad petitionem ſeu prae-

1161.
Territorium ſ. pagus Fauiae *Vienna*

Scoti monachi ſimplices.

Autoritas Salisb. Patauienſis.

1161. ceptum *fundatoris de* ELECTIONE *abbatis*, ſiue
Ius eligendi abbatem. ſubſtitutione monachorum uel fratrum, uel de exteriori ordinatione redituum ſeu praediorum, ſiue officiorum, uel officinarum: Verum ſicut omnes interiorum, ita et exteriorum tota prouidentia in *ſcotorum abbatis* uidelicet, et monachorum arbitrio, et libera ordinandi poteſtas in perpetuum conſiſtat. Porro ne cuiuspiam temeritas, uel ſe aliquatenus *ingerens obliuio* hunc noſtrae inſtitutionis, donationisque tenorem ualeat immutare, eum
Proſcriptio intentata a duce. per *paginam* praeſentem noſtra roboratam impresſione notam facimus poſteritati. Si quis uero praedictae *traditionis* ordinationisque modo contraire tentauerit, *publicae proſcriptionis* animaduerſioni ſubiaceat. DATA *Viennae*
Datum 1161. anno ab incarnatione DOMINI milleſimo cententeſimo ſexageſimo primo, decimo Cal. Maji.
Teſtes. TESTIBVS adhibitis de ORDINE NOBILIVM Engelberto comite de *Garz*, Leopoldo comite
Ordo 1) nobilium. de *Planen*, Vlrico de *Perneck*, Adelberto de *Perck*, Walchuno de *Clame*, Dieterico de *Alcherspach*, Wernardo de *Wilpach*, et Henrico filio ſuo, Ottone de *Reperg*, Dietmaro de *A-*
2) miniſterialium. *geſt.* De *ordine uero* MINISTERIALIVM Alberone de Burgerſtorff, Henrico de *Miſtelbach*, Wernardo de *Lanzendorff*, Wernando de *Rabenſtein*, Vlrico de *Tribanswinckel*, Calhoho de *Tulbingen* et fratribus eius Alberone et Ermfrido, Henrico de *Hag*, Ordolpho *Came-*
3) Capellanorum. *rario*; De *ordine* CAPELLANORVM, Marchwardo praepoſito de *Numanrch*, Rudberto praepoſito de *Munſtuir*, Bilgrino de *Zwetel*, Herrardo de *Traskirch*, Henrico de *Bolan*, Die-

Dieterico de *Miſtlbach*, Philippo *Petro*. FACTA 1161.
autem ſunt haec, *Theodora* uenerabili *ducissa* 1192.
fauente, annuentibus quoque *filiis* eius Leopoldo et Henrico, nec non et filia eius *Agnete*. *Actum ſeu factum.*

NVM. IV.

Conceſſio facta a WOLKERO epiſcopo PASSAVIENSI *praepoſiturae ad ſ.* HYPOLITVM *in Auſtria anno 1192. ad coenobii* muros *et ſepimenta.*

IN *nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis.* WOLCKERVS, *Dei gratia* PATAVIENSIS *epiſcopus, in perpetuum.* Propter ſollicitudinem *paſtoralis* officii, quam propitio Deo ſuſcepimus, omnes quidem noſtrae *dioeceſis* eccleſias praeſertim autem eas, quas piae recordationis praedeceſſores noſtri ob amorem et honorem Dei *fundauerunt* atque *dotauerunt*, paternae, pietatis affectu manutenere, fouere, et prout res aut tempus annuerit, promouere, noſtra intereſſe iudicamus. Huius rei gratia ſitum *clauſtralem* et *quarti parietis defectum in ſancto* HYPPOLITO conſiderantes cum expreſſa deliberatione, cum etiam crebris eiusdem loci fratrum ſupplicationibus, eo quod iure *patronatus* ad nos reſpiciat, commiſerati ſumus, adeo ut ſic in arcto poſitis, ſubuenire dignum duceremus. Quam ob rem *muros* domus et *caminatae* cum ſitu ſuo infra ſimul et *capellam*, ſicut ad nos et anteceſſores noſtros hactenus pertinuit, *conſenſu cathedralium* noſtrorum atque *miniſterialium*, eisdem fratribus in ſupplementum clauſtri ſui, *auctoritate* domini noſtri *Ieſu Chriſti* et

Wolkerus Ep. PATAVIENSIS 1192.

Supplet coenobio defectum

Quarti parietis.

Ius patronatus.

Conſenſu cathedralium.

1192. beati protomartiris *Stephani* tradimus, eo duntaxat tenore, ut ipſi nobis aliam in loco ſupra deſignato *caminatam* de lapididibus conſtruant. Hanc itaque noſtrae donationis paginam, poſteris et *ſucceſſoribus* noſtris ratam deinceps habendam. impreſſione SIGILLI noſtri roboramus, et ſubnotatis TESTIBVS iure perpetuo confirmamus. Huius itaque actionis noſtrae *teſtes ſunt*. De CHORO *patau*. Hainricus *Decanus*. Megen gol. *monaſterienſis* praepoſitus. Magiſter Rodgerus. Wernherus de *Acſcbabe*. Ortolfus epiſcopus. *Magiſter* Richerus; Engelbertus *ſ. Floriani* Praepoſitus. Magiſter Chunradus de *Maripurch*. Wiſinto, *ſ. Georgii* praepoſitus. Otto *ratiſpon*, *aduocatus* et *filii* eius Hartwicus. Otto de *Rameſperc*, Eberhartus de *Altenbouen*, Chunradus de *Rotel*. Oulrich de *Chuſtelnwanch*. De MINISTERIALIBVS eccleſiae: *Richekerus* de *Vwefen*. Otto de *Hailenmoure* Dietrich de *Werdarn*. Walter *ſemiliber*. Manegolt de *Sconenbuhel*. Gotfrit de *Mailan*. Marchwartus *Chreicher*. Richer. de *Standersdorf*. Chalhoch de *Gralenperc*. Gotfrit de *Haſeluac*. Sifrit de *Griſenſteine*. Vlchrat et frater eius Albertus Euander. *Rôdunch*. Chunrat de *Walde* et frater eius Otto. Arnold de CVRIA epiſcopi. Gerunc. de MINISTERIALIBVS *ducis*. Hademar. de *Thunringen*. Ortolfus de *Rammeſtaine*. Gundacher de *Siyre*. Rudolf *Stubech*. Chunrat de *Pubeln* et frater eius Dietrich. Rudolf de *Pielab*. De BVRGENSIBVS. Chunrat *iudex*, Wiſint *hammannus*, Vlricus Cleſterbant. Chuno, Marquart et Albrecht *camſores*. Chunrat Grizzel. Vlrich. Wiſint. Erneſt. Chun. Har-

Caminata.

Sigillum I) de CHORO.

II) MINISTERIALIBVS eccleſiae.

Semiliter.

III) MINISTERIALIBVS ducis.

IV) Burgenſibus.

Hammanus.

Campſores.

Actum. 1192.

Hartrac. ACTA ſunt haec anno domini M. C. XCII. anno Pontificatus noſtri ſecundo. Indictione X. feliciter. Ego *Hainricus* Decanus ſ. ego megegotus, praepoſ. ſ. ego Berenhard Wernher. praep. ſ. ego Hainricus ſ. ego Arnoldus S. E. Chadelhohus. S. E. Timo. S. E. Wernherus. S. E. Heinricus. S. E. Richerus. ſ. ego Chunradus. ſ. ego Arnoldus. S. E. Hermannus S. E. Albero S. 1192.

Diplomata Henrici regis Romanorum, quorum AVTOGRAPHA *illaeſa in* Auſtria *aſſeruantur, uenerandae uetuſtatis.*

NVM. a)

Donatio HENRICI *regis* quorundam praediorum inter *Chambam* et *Marach*; Henrico marchioni, an. MII. *Anno 1002.*

NVM. b)

Donatio HENRICI *regis* de centum quinquaginta manſis regalibus intra fluuios Phiſchaha, et lita marchioni Sigefrido. an. MXLV. *1045.*

NVM. c)

Donatio HENRICI *regis* de 30. manſis in Grauenberch et circa, Adelberto marchioni et Froize Vxori eius, MLI. *1051.*

NVM. d)

Donatio HENRICI *regis* de XV. areis iuxta alueum fluminis danubii, marchioni Sigefrido, an. MXLV. *1055.*

NVM. e)

Donatio HENRICI *regis* de XXX. manſis regalibus circa fluuios *Za*, Zoiya, Adalberto marchi- *1058.*

1194. chioni et Froize uxori eius XI. Kal. Maii, an. MXLVIII.

NVM. (f)

1058. Donatio HENRICI REGIS, qua confirmat literas paganicas IVLII et NERONIS CAESARVM, et concedit *aduocatiam* epiſcopatus Iuuauienſis et Laureacenſis Erneſto marchioni, anno MLVIII.

NVM. V.

Exemptio *coetus a* parochia *et* nouae parochiae *in* Kerchhofen *inſtitutio, ob parochialium maiores numeros in* Neukirchen *an.* clɔ cxciv. *uerſio eſt Germanica.*

Adelbertus a epiſc. SALISBVRG. 1194.

IM Nahmen der Heylign und Vngetheilten Dryfaltigkeit. ADELBERTVS *von* Gotz Gnaden der heylingn Krechen SALTZBVRG Ertz Biſchoff, deſs Rœml. Stuel Legat, *allen Kriſten-Gläubigen ewiges Hail, auſs rechter* Schuld *deſs aufgenohmen* Regiment *Sullen wür mit wachenden fleiſs der Kriſtlichen Krechen nutz betrachten, und waſs man der Heyligen* Andacht *und den* Gottesdienſt *eigend, wo daſs irrung gewinnet, in allen Weegen alſsdann das* Haertermæſſigkeit *ziemt und gebühred*, zu eynihait *widerbringen,*

Eximit coetum de parochia.

und darumb von wegen der zweytræcht, *die zwiſchen deſs Pfarrer von* Neünkürchen *und* Stüffter *der* Chappellen *ſant Margrethen zu* Krechhofen *umb dieſelben Capellen ſich lange zeit hat verlauffen in der Maas on ſchaden der Pfarr Krech Neunkirchen mit Willen und Gunſt* Herren *Eberhard* Pfarrer

da-

daſelbſt, vermeynen wir endlichen, nehmlich 1194.
ſo offenbahr iſt, daſs dieſelbe Capellen, und
Pfarrkirchen ſo weit von einander ſeyn, Ac loca
daſs man den Inwohnern derſelben Güt- diſſita.
ter an ſchaden derſelb mit Gotzrechten
durch den Benanten Pfarrer nicht mag
auſswartten, *geneigt durch Gebett Heinrichs*
derſelben Capellen Stüffters daſs Leben Chu- Et dat ius
nonis ſeines Vatters daſs von der Bemeldten peculiaris
Cappellen unz an daſs Wäſſer Feiſtritz *langd,* parochiae.
welch das füran innen werden haben, von al-
ler Gwalt der Pfarrkürchen *und ſambt der*
gemelten Capellen Wirs freyen, oder auf-
nehmmen, ſetzen, das, auf Bitten *deſs Be-*
melten Hainrich und ſeiner rechten Nach-
kommen, ein tauglicher Prieſter *daſelbſt hin*
durch Vnſs und Vnſern Nackkohmen ewig-
klich eingeſezet werde, der alles, das der Be-
melten Capellen zugehört, und waſs ſie könff-
tiglich haben wird, gewalten *gleichen Or-*
then, wie zu eigen auch der lezt genanten Ca-
pellen den dritheil zehent *von dem ehege-*
nanten Leben darumb der bemelte Heinrich Denarii
zu widerlegung der Pfarr-Krechen Gult monetae.
zwanzig Schilling Pfening Payriſcher *und* Boicae
Landtlæuffiger Münſs zu Raplach, Po- uſitatae.
ſchach, *und* Neunkürchen *an alle Gerech-*
tigkeit und Nutzen der Vogtey *gegeben hat,*
Wir mögen und wollen auch daſs der Vogt
kein Gewalt hab, böſsweren den Prieſter *oder* Aduerſus
ſeine Baueren, *ſondern alles daſs zu der Ca* ADVO-
pellen gehört, an abreiſſen *und nuz der* Vog- CATI in-
tey *ſein und ſeiner Vorfordern Seel hayl wil-* ſolentiam.
ler treulich beſchirm, ob Er aber vielleicht ſol-
ches

1197. *ches verachtet und die Prieſter und holden nicht aufhört zu beſweren ainſt*, zwier *oder* dreymal *ermant*, *ſoll mans dem* Biſchoff *verkhonden, und ſo er durch deſs ermahnung und Rath nicht ab wird laſſen*, *ſoll man ihn von den Rechten der* Vogtey abſetzen, *und ain andern den nächſten auſs ſeyn* Erben *auf nehmen. Vnd daſs ſolche auſs unſern Gwalt einſetzung ſteet und ungebrochen bleib haben Wür den gegenbürdigen Brief mit Unſern* SIGILL *geſchafft befeſten. Die Ding ſind geſchehen nach Chriſti Menſchwerdung* tauſend *Iahr*, ain hundert *Iahr*, vier *und* neunzigſte *Iahr*, *alſs die Käyſerl. Zahl was zwölff deſs Kayſer Heinrichs im vierten Iahr, und Vnſers* Biſthumbs *im Sechs und zwanzigiſten, dehr Sachen ſünd zeugen Abbt* Pilgrim *zu St. Peter, Reinhardt deſs* Kayſers Caplan, *Reichart Corherr zu* Fryſach, *Heinrich Pfarrer zu* Mæhrin, *Vlrich von* Hartperg. *Gerold von* Zürch, *Leypolt von* Vogen, *Wolff Herr von* Flatze, *Chabochez von* Gretwein, *Bernhart von* Rab, *Heinrich von* Grætz, *Ruprecht, Grimnld, Ottacker, Rugerus, Conrad Caplän, Heinrich von* Gebennichen, *und Luidwie ſein Bruder Vlrich von* Kalchheim, *Leypold* Wüermprand *von* Stuppach, *Albero von* Grtmmenſtein. *Auf Lauth deſs obern Briefs Sachen bey* hail *Ihrer* Seel *auf all* Laien *die* Vogtey *der Gottsgab haben, und derſelben holden, damit Sy ſich nicht* verprennen, *wann Sy müſſen Got ſchwere* Raitung *darumb beſteen, nach dieſen Leben, und ſoltens warlich nicht ring ſchätzen.*

SIGILLVM. An. 1194.

TESTES.

Würmprand.

Execratio in aduocatum.

NVM,

NVM. VI. 1204.

Ex libro fundationum* ZWETALENSIVM *MSt. ſeculi XIII. diploma, quo* Sophia *B. de* Nurnberg *et C. de* Raktz *donat uineam et fundum Zwettlenſibus, ſibi reſeruato uſu fructu an. 1204.

POſt deſcriptionem quorundum priuilegiorum, que monaſterio noſtro a *dominabus* nobilibus *medicoribus* cum ſigillis dependentibus ſunt porrecta, libet etiam huic operi inſerere eas deſcriptiones, que ſecundum antiquorum hominum conſuetudines *ſine ſigillorum impresſione*, attamen uerisſima et ſimplicisſima *traditione*, in noſtris antiquis ſunt *codicibus* exarate. Vnde et hic PACTIONEM DOMINE SOPHIE nobilisſimae *comitiſſe* de RAKTZ ſuper una uinea in *Leutaker* et quibusdam redditibus in uillaque *Redeleins* dicitur juxta *Neitzen* ad memoriam reuocamus, eandem deſcriptionem noſtro opuſculo de uerbo ad uerbum certisſime asſignantes.

Verba codicis diplomatarii Zwettlenſium.

Chartae ſine ſigillis quae fides.

Sequitur ipſum diploma

Vt cognoſcant omne poſteritatis euum, ſignificamus uniuerſitati fidelium, quod *Dna.* SOPHIA *nobilis comitiſſa in* RAGZE filia *comicis Chunradi*, UXOR BVRCRAVII *in* NVRNBERCH *longe poſt obitum* mariti ſui, *comitis Friderici uineam* quandam in *Leutacher* pro triginta quatuor marcis argenti comparauit, et duos *manſos* in uillaque dicitur *Raedel*, que ad opus miſericordie, et ad faciendas eleemoſinas exce-

Diploma Sophiae C. de KAKTZ Burggr. Noriberg. *filia 1204.*

Donat Leutacher et Raedel Zwetlenſibus.

peras

1204. perat, quando filios ſuos patrimonii ſui ſuc-
1236. ceſſores et heredes conſtituerat, Deo et beate Marie ad uſus fratrum in *Zwetl.* Deo ſeruien-
Reſeruato uſufructu. Acceptum ideo donum tium libere et manu proteſtatiua contradidit; reſeruans tamen ſibi *uſuarios fructus* ſed ne in hoc aliquid iuri noſtro deperiret, poſt factam *ſolenniter donationem* perquam data *recepimus*; rurſus ea predicte domine ad dies uite ſue
et redditum uſufructiariae. ſub *annuali cenſu* indulſimus; ſcilicet, ut de *uinea urnam uini*, et de *agris* dimidium talentum perſolueret. Huius rei TESTES ſunt
Teſtes. Liutfridus de *Graſſowe*, Rapot de *Linda*, Vlricus de *Speiſſendorff*, Alber. de *Pircha*, Chunradus de *Cleubendorff*, Chunrad et Gerboto frater eius, filii Chunradi *Menſchalei*, Tyemo de *Lindenwelde*, Gottfridus et frater eius de *Graſſowe*, Heinricus *Scheube*. Hi omnes de *Ragze* cum plebano domino *Wernherae*, Chunradus *Scholaris*, Chunradus *Cellerarius* comitiſſe, Hadmarus iunior de *Chuenring* et Henricus frater eius Karl de *Tal*, Albero de *Fuxla*, Chunradus de *Chuenring*, Berchtoldus
Actum. *Rebſtok.* ACTVM an. domini 1204.

NVM. VIII.

Priuilegium monaſterio Ciſterienſi, ſanctae Crucis *in* Auſtria *conceſſum a* FRIDERICO II. IMPERATORE *ut ſit ſine* ad uocatis; *ſub Caeſaris protectione; immune a uectigalibus, dulcis indulgentia, 1236.*

FRID. II. imp. priuilegia firmat coenobio Ciſtercienſi 1236.

IN nomine ſanctae et indiuiduae Trinitatis FRIDERICVS *ſecundus diuina fauente Clementia*

tia Romanorum IMPERATOR *ſemper Auguſtus*, IERVSALEM *et* SICILIAE *rex*. Imperialis *excellentia* tunc praecipue ſui nominis titulos ampliat et extollit, cum, diuinae *pietatis* intuitu, per quam praeeſt *principibus orbis terrae*, perſonas religioſas et loca uenerabilia pia mentis affectione protegit ac tuetur, et eorum iuſtas fauorabiliter petitiones admittit. Eapropter nouerit *praeſens* aetas et futura poſteritas, quod ad ſupplicationem fratris *Eglolfi*, uenerabilis abbatis MONASTERII SANCTAE CRVCIS in Auſtria *ciſtercienſis ordinis* fidelis noſtri; *abbatem* ipſum, *conuentum*, *monaſterium*, et omnia bona ſua, quae in praeſenti iuſte tenent et poſſident, et quae etiam antea iuſto *titulo* potuerunt obtinere, ſub noſtra et imperii *protectione* recepimus *ſpeciali*, mandantes: ut quaecunq; iura, quæcunq; *excmtiones* et *libertates* a felicibus *imperatoribus*, *praedeceſſoribus* noſtris uel ab aliis imperii principibus, rationabiliter eidem monaſterio ſunt collata, uel iuſte de caetero conferentur, *rata* ſibi omni tempore, integraque ſeruentur. Et ſicut *ordo Ciſtercienſis* ab exordio ſuae inſtitutionis nullis unquam fuit obnoxius *aduocatis*: ita praedictum monaſterium cum omnibus poſſeſſionibus eius, ab *omni aduocatorum* ratione atque exactione ſit liberum, tam *communi ordinis libertate*, quam praeſenti noſtra conceſſione exemptum. Paci inſuper et immunitati ipſius de imperiali clementia prouidentes inhibemus omnino, ne quisquam dicti monaſterii, aut ullius praedii ſui *aduocatiam* in *feudo* a quoquam habeat, uel habere ullo nomine aut iure ualeat. Nec *donationis* alicuius praedii ra-

1236.

Protectio imperialis.

Ordo Ciſtercienſis nullis ſubfuit aduocatis.

1236. ratione, ſeu commiſſae aut expetitae *defenſionis* occaſione, uel qui a progenitoribus *haereditaria ſucceſſione* nomen et ius *aduocati* in eos, aut bona eorum ſibi quiſpiam uendicet, uel aſſumat. Sed quodcunque praedium eidem monaſterio eſt hactenus uel amodo fuerit in *eleemoſinam* datum, aut iuſtis modis aliis acquiſitum *imperiali tuitioni* eoipſo ſubiaceat, quia *monaſterii* eſſe coepit. Verum ne plerumque, nobis abſentibus, aliquid iuri et utilitatibus dicti monaſterii ualeat exinde deperire, *defenſorem* eis ipſum duntaxat, quem *abbas* et *conuentus* praedicti ad hoc *elegerint*, deputamus et habere concedimus, cui in eorum *defenſione*, in *contractibus*, in cauſis *ciuilibus* et in aliis *ciuilium* negotiorum *transactionibus*, noſtrae *uicis* executionem non in *feudo* habendam, non perpetuo obtinendam, neque *haeredibus* relinquendam, ſed ſalua dicti monaſterii libertate committimus; ita ut liberum eis eſſe debeat, recuſare cum, et alterius defenſioni ſe et ſua committere, ſi ſub nomine *defenſoris* ſe ipſis exhibuerit *offenſorem*, ſi immunitatis eorum priuilegiorum ullo *uenationum* aut *exactionum* genere infringere et euacuare uoluerit. Volumus enim noſtrae poteſtatis executores, noſtrae *ſectatores* pietatis habere, praecipientes, ut, qui noſtra iuſſione, uel ex eorum petitione, ſeu quacunque occaſione ipſos et eorum iura *defendunt* liberaliter, ſincere, et pro ſola *Dei retributione* defendant, ita ut neque *banna*, neque *petitiones*, quas *ſteuras* uocant, neque *pernoctationes*, neque *operarios*, nec ulla omnino *ſeruitia* eis inuitis, uel a colonis eorum ſub obten-

Sed aduocatia gaudet imperiali ſola.

Aduocatum ſibi eligant,

non feudali iure hereditario,

ſed, inſtar muneris, iure temporario.

Quem poteſt iterum remouere.

Commoda aduocatorum.

ten-

tentu *defenſionis* exigant, aut exrorqueant. 1236.
Colloquia in locis ſuis *placita* cum colonis ipſorum nulla prorſus habeant. De *placitis* eorum, quae cum *colonis* ſuis habere uoluerint, *niſi* ab eis *rogati* ſe nullatenus intromittant, et indulta ſibi exemptionum priuilegia nulla ui uel fraude conuellant.

De *abundantiori* quoque *gratia noſtra* eis concedimus, ut propria *uictualia* domorum ſuarum, uidelicet *annonam, caſeos, ſales, piſces, oleum, uinum, et pecudes* ad uſus ſuos tantum, tam in *aquis*, quam in *terris*, ſine *teloneis*, uectigalibus, et aliis exactionibus libere ducere permittantur, prout ex *conceſſione* quorundam *ducum Auſtriae*, qui praefatum *monaſterium* fundauerunt, libertatem ipſam ſoliti ſunt habere. Statuimus igitur et *imperiali* ſancimus *edicto*, ut nulla perſona eccleſiaſtica, uel ſecularis, alta, uel humilis, praedictum abbatem, conuentum et ſucceſſores eorum monaſterium et bona ſua, contra praeſentis *priuilegii noſtri* ſeriem ſuper aliquibus auſu temerario moleſtare praeſumat. Quod qui praeſumpſerit, praeter *indignationem* noſtri culminis, quam incurret, *centum libras auri puri* componat, medietate fiſco noſtro, reliqua; dicto monaſterio perſoluenda. Ad huius itaque noſtrae protectionis et conceſſionis *memoriam* et *robur* impoſterum perpetuo ualiturum praeſens priuilegium fieri; et *bulla aurea tipario noſtrae maieſtatis* impreſſa iuſſimus inſigniri. Huius rei TESTES ſunt Patriarcha *Aquilegienſis*. D. *Moguntinus*, *Salisburgenſis*, et *Treuienſis* archi epiſcopi. D. *Ratiſponenſis* imperialis AVLAE *cancel.arius*, et D. *Bamber-*

Immunitas a teloniis, a ducibus data., confirmata a Caeſare.

Multa in transgreſſores.

Bulla Ā maieſtatis.

Teſtes.

1236. *bergenſis* epiſcopi D. dux *Bauariae*. D. dux *Ca-*
1277. *rinthiae*. H. Landgrauius *Turingiae*, Fr. Hermannus uenerabilis magiſter domus *S. Mariae Theuthonicorum* in Ieruſalem. C. comes de *Hardeke*. L. comes de *Playn*. Gotfridus de *Hochenloh*. Burgrauius de *Nyrenberg* et alii quam plures, Signum domini FRIDERICI *ſecundi* Dei gratia inuictiſſimi, Romanorum *imperatoris* ſemper Auguſti, *Ieruſalem* et *Siciliae* regis, ACTA ſunt haec anno dominicae incarnationis milleſimo, ducenteſimo, triceſimo ſexto, menſe Ian. decimae *indictionis*, imperatore domino noſtro Friderico ſecundo Dei Gratia inuictiſſimo Romanorum imperatore ſemper Auguſto, Ieruſalem et Siciliae rege, *imperii* eius anno ſeptimo decimo; *regni* Ieruſalem undecimo; *regni* uero *Siciliae* triceſimo octauo feliciter. Amen. Datum VIENNAE. anno, Menſe. et indictione praeſcriptis.

Monogramma Caeſaris ſignum. Actum. 1236.

Datum.

NVM. VIII.

RVDOLPHI I. *imperatoris qua* Styriae *ducis*, PRIVILEGIA ordinibus *et* miniſterialibus STYRIAE *conceſſa*, *manu largisſima* cIↃ CCLXXVII.

RVDOLPHVS *Dei gratia Romanorum rex, ſemper Auguſtus, cetera.*

RVDOLP. I reg. Rom. 1277.

AD Romani decus imperii prouenit, et *Auguſtalis* exigit officium dignitatis, ut *ſubiectorum* ſtatui benigne proſpiciens, ipſos a *iugo* deprimentium eruat, approbatas *conſuetudines* et eorum iura reſtauret, ac ea qua prouiſa ſuis ſunt commodis, proſequatur et ap-

pro-

probet *gratia generali.* Hinc eſt igitur, quod 1277.
praeſentis priuilegii ſerie notum fieri uolumus modernis et poſteris uniuerſis imperii fidelibus, Quod cum *miniſteriales* et *comprouinciales* Styriae, fideles noſtri, celſitudini noſtrae humiliter ſupplicarint, ut eos in *noſtram* et *imperii ditionem*, perpetuo recipere ac tenere nullique alii concedere, nec non iura et *conſuetudines* approbatas, quas per *Ottocarum* Styriae et per *Leopoldum* Auſtriae duces, ex eorum priuilegiis obtinuiſſe noſcuntur, noſtri proſequentes approbatione, fauoris, de noſtra confirmare gratia dignaremur.

Miniſteriales Landherrn, comprouinciales Landſtande.

1) Suſcipit in S.R.I. tutelam.

2) uetuſtiora adprobat.

Nos, attendentes immenſam fidem et deuotionem ſinceram, quibus *miniſteriales Styriae* ſupra dicti, iugum oppreſſionis et iniuſtitiae declinando, quod *maieſtatem* noſtram et imperii enormiter offendebat. Noſtrum et imperii iuſtum et dulce dominium, totis affectibus ſunt amplexi, uniuerſos et ſingulos, tam miniſteriales, quam caeteros in eodem ducatu Styriae conſtitutos, fideles noſtros, ſub noſtram et *imperii recipimus tuitionem*, ut non niſi a nobis *imperatoribus* et *regibus* ſucceſſoribus noſtris, perpetuo teneantur.

Remunerat Styriae fidem.

Si autem praedictorum miniſterialium Styriae fauorabilis *inſtantia*, noſtram prouidentiam pulſauerit, ut eundem ducatum, de *manibus* noſtris et imperii *alicui principum*, quem noſtra uiderit dignum ad hoc ſublimitas, porrigamus illum ad huiusmodi principatus honorem curabimus exaltare, de quo pars maior et melior miniſterialium terrae nobis duxerit conſulendum. *Nolentes*, ut eis ex cauſa rationabili *renitentibus* et inuitis, *iugum*

3) De non alienando Styriae principatu niſi cum ordinum prouincialium conſenſu.

1277. *gum noui dominii*, quod eorum ſtatui non conueniat, imponatur. Confirmamus etiam eis omnes conſuetudines approbatas et iura, quae praddicti quondam *Ottocarus* Styriae et *Leopoldus* Auſtriae et Styriae duces, ipſis liberaliter confirmarunt, prout in eorum priuilegiis continentur, quae propriis capitulis duximus exprimenda: Videlicet quod quicunque *fidelis* noſter de Styria, cum aliquo de Auſtria, uel *luſtralis* cum Styrienſe *contraxerit*, utatur et gaudeat conſuetudinibus et iuribus prouinciae, in qua *degit* et ſuam elegit *manſionem*; cum pro perſonis ſingularibus ſpecialis conſuetudo non debeat excipere generalam. Inimicam quoque iuſtitiae conſuetudinem, quae memoratos Stirienſes indebite per principes eorum in eo premere uidebatur. Quod filii et filiae eorum *coactim matrimonio* quodammodo copulabantur. Nos ut *delatores* aequitatis, penitus ſemouemus, hanc eisdem dantes, ac imperiali iuſtitia confirmantes libertatem, ut libere et *filias eorum*, cui uoluerint, copulare debeant in futurum. Quicunque autem Stirienſis ab *inteſtato* deceſſerit, haeres eius uel qui in conſanguinitatis linea ei proximus fuerit, ſuccedere debeat bonis ſuis. Si inter Stirienſes quaeſtionem contingat oriri, *duellum* locum non habeat, uel probatio per *campionem*, ubi teſtes idonei producentur, ſecundum quorum teſtimonium, quaeſtio dirimatur. Querimonia uero ſuper praediis habita, coram *ſtatutis iudicibus*, aut differtionibus teſtium ordine iudicario, ſecundum iuſtitiam terminentur. In *beneficiis* autem moleſtiam

4) *In* contractibus *obligent tantum* leges, *ubi contrahens forum* domicilii.

5) Filiae *non elocentur ex imperio ducis.*

6) *Succedant ab* inteſtato.

7) *Tollitur probatio per* campiones.

8) *Tollantur principis* apertu rae, *die anfaellae.*

ſtiam, quae *Anfell* uulgo uocatur, tanquam bonis et honeſtis conſuetudinibus aduerſantem, penitus amouemus. Ex innata quoque clementiae noſtrae gratia praeſentis priuilegii autoritate ſancimus, ut *filiae* in bonis patrum ſuccedant, eis haerede carentibus maſculino, per quos patrum memoria in filiis propagatur. Statuimus inſuper, ut *beneficia* ab aliis acquiſita, etiamſi a *Domino terrae* in *proprietatem* fuerint emta, eo quo iure beneficii poſſidet, dimittantur. Concedimus inſuper eisdem *miniſterialibus* noſtris et aliis *comprouincialibus* Styriae, ut liceat *eis*, eorum praedia *uendere* uel *donare*. De affluentiori quoque gratia noſtra eximimus ducatum Styriae et habitatores ipſius, ab exactionibus et grauaminum moleſtiis, quae per *praecones Auſtriae fieri* et inferri ſolebant: concedimus eis licentiam, uidelicet cuique de Styria, in fundo ſuo, ſi uoluerit *eccleſiam* conſtruendi, uel conferendi, de praediis eorum *eccleſiis* intuitu pietatis. Ad haec ſtatuimus, autoritate, qua fungimur, cōfirmantes, ut ſaepe dictis miniſterialibus et comprouincialibus Styriae, homines ipſorum proprietatis uel in praediis eorum modo quolibet poſitos, qui ad ciuitates uel uillas *forenſes*, quae erectae per omnem ipſam terram fuerint et libertati dediti, occaſione huiusmodi libertatis confugerint, ſine licentia dominorum, ad quos pertinent, *propriis dominis* ipſorum reſtituantur, cum rebus occaſionibus quibuslibet praetermiſſis. Volentesque etiam noſtrae noſtrorumque ſaluti et ſaepedictis Stirenſibus ſalubriter prouidere, ſtatuimus, ut omnes *mutae* per Styriam

1277.

9) Filiae *ſuccedant in ſubſidium, deficiente maſculo.*

10) Feuda non uertantur.

11) *Praedia ſint* alienabilia.

12) *Auſtriae* praeconibus *nullus locus.*

13) *Quilibet ius condendi* eccleſiam.

14) Seruorum *fugitiuorum in urbes uindicatio.*

15) Vectigalia *mitigentur.*

1277. riam, quae ultra debitum fuerant, in ſuis reditibus aggrauatae, in ſummam redituum, quam ſoluerunt praedicti ducis *Leopoldi* tempore, reuertantur, nulliq; principi eiusdem terrae liceat eas, praeter quod dictum eſt, quibuslibet exactionibus aggrauare.

16) moneta *nulla mutatio, niſi cum ordinum conſenſu.*

Quinquennio.

Monetam quoque, quae ſingulis annis auaritia expoſcente, ſolebat renouari, in praeiudicium commune habitatorum eiusdem terrae ex nunc uolumus ſine conſilio *communi miniſterialium* maiorum Stiriae, per aliquem futurorum principum terrae, nullatenus renouari, et renouatas in *primo pondere* per *quinquennium* perdurare.

17) *Nemo* captiuetur, *niſi conuictus.*

Ad hæc, *miniſterialibus* dictae terrae ſalubriter prouidere uolentes, praeſenti ordinamus edicto, ut nullus principum, qui praedictae terrae pro tempore praeſidebit, in quenque *miniſterialium* non *conuictum* de tali crimine uel *ſponte confeſſum*, propter quod merito detineri debeat in perſona praetermiſſo iuris ordine, *captiuare*, uel captum in carcere uel uinculis detineri praeſumat, ſciens et reputans pro conſtanti huiusmodi uiolentam iniectionem manuum ſe pro *pace imperii uiolata* Romanis legibus puniendum.

18) *Praeſtet ante princeps ſubditis* iuramentum, *quam ſubditi principibus* homagium.

Vt autem tenor priuilegii huius a futuris dictae terrae principibus ratus et ſtabiliter teneatur, praeſenti praecipimus ſanctione, ut dum princeps, qui pro tempore fuerit, a miniſterialibus Stiriae fidelitatis exigit *iuramentum*, ipſi ad praeſtationem huiusmodi ſacramenti, minime conſtringantur, donec princeps et dominus *corporali ſuo iuramento* promittat, ſe praeſens

19) *Sanctio priuilegii.*

priuilegium in omnibus et ſingulis ſuis articulis ſeruaturum. Statuimus igitur et imperiali

riali ſancimus edicto, ut nulla perſona alta uel 1277.
humilis, publica ut priuata, eccleſiaſtica uel ſecularis, contra praeſentis priuilegium confirmationis auſu temerario uenire praeſumat. Quodſi uenire praeſumſerit, *centum libras* auri puri componat, mediate fiſco noſtro, reliqua paſſis iniuriam perſoluenda. Hanc etiam chartam in euidens teſtimonium *ſigilli* noſtri munimine, fecimus communiri. *Sigillum.* Huius uero noſtrae gratiae TESTES ſunt, Fridericus uenerabilis archiepiſcopus *Salzburgenſis*, Berchtoldus *Bambergenſis*, Conradus *Friſingen* Petrus *Pattavienſis*, Leo *Ratiſpon.* Henricus *Tridentinus*, Dietricus *Gurzenſis*, Iohannes *Kiemerenſ.* Bernhardus *Seccouienſ.* eccleſiarum epiſcopi: Magiſter Gotfridus praepoſitus *Solienſ.* curiae noſtrae Protonotarius; Fridericus *Burggrauius* de NVRNBERG, Hugo comes de *Bertenberg*; Eberhardus comes de *Kazenellenpogen*, Fridericus comes de *Leyningen* et plures alii fide digni. Teſtes. *1) Epiſcopi.* *2) Principes et comites.* DATVM WIENNAE Cal. Marty. indictione quinta: anno domini milleſimo *ducenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo*; Regni uero noſtri anno quarto. Datum *1277.* *Additur in codice* MANVSCRIPTO; *quod omni poſtea aeuo Styriae ordinibus Auſtriae duces haec priuilegia, praeſtito iureiurando, confirmarint ſoleantque confirmare adhuc.* *Codex mſſt.*

NVM. IX.

Donatio pro pecunia HENRICI *abbatis* LAMBACENSIS *praedii in* Planchenvel, *1277. Alberoni etc.* de Puchaim.

NOs HENRICVS *Dei gratia eccleſiae Lambacen-* Henr. abbas Dei gratia. 1277.

R ſ

1277. *cenſis abbas* proteſtamur praeſentibus literis u-
1279. niuerſis praeſentibus et futuris, hanc literam inſpecturis: Quod nos de *communi conſenſu* et fauore conuentus noſtri, praedium eccleſiae noſtrae ſitum in *Planchenuel*, domino Alberoni de *Puechaim*, ſimulque omni *poſteritati*, eidem libere et abſolute perpetuo *condonauimus*, pro ſua uidelicet *pecunia* X. talentis; ut autem haec

Donatio pro numis. DONATIO noſtra *incommutabilius* perpetualiter perſeueret, praeſentem literam SIGILLI *conuentus noſtri* appenſione cum *teſtibus* ſubnotatis

Teſtes. pro teſtimonio duximus conſignandam. TESTES ſunt dominus Verunus de *Puechaim* dominus Henricus de *Stylle*, dominus Chunradus et Steffphanus WVRMBRANT, de *Stuppach*, Otto de *Ottenage*, Chunr. *Hartenpeel*, Chunrad de *Perentaal*, Henr. *Fyesmatel*, Wilhelm et Wernth dicti *Puſch*, Franciſ. von dem *Puſch*, Ditmar de *Pueraw*, Siboto et Otto de *Samaringe*; Hugo in *foro*, Vlricus *official.* de *Hateuperige*; Witigo *ſcriba* aliique plures. DA-

Datum 1277. TVM in *Lambach* an. domini M. C. C. LXXVII.

NVM. X.

RVDOLFVS *I. imperator confirmat* omnium bonorum DONATIONEM interconiuges *teſtaturque requiſitus ſine acceptationis uel memoria uel incantamento* ClↃ CC LXXIX.

RVD. I. imperatoris teſtimonium. RVDOLFVS *Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus* uniuerſis imperii Romani fidelibus praeſentes literas inſpecturis, gratiam et omne bonum. Ad uniuerſorum notitiam uolumus peruenire, quod in noſtra praeſen-

ſentia Otto de *Liubeg* fidelis noſter dilectus, de noſtro beneplacito et conſenſu, *omnia bona* ſua *uxori ſue* Meichthildi, ſi eundem praemori contigerit, contulit et *donauit*; Ita quod praedicta bona ad eandem Meichthildem ſuperſtitem deuoluantur. Concedentes per has noſtras literas in *teſtimonium* ſuper eo. DAT, in *Gretz* VI. Octobr. Indict. VIII. anno domini MCCLXXIX. regni uero noſtri anno ſexto

1279. 1286. De donatione inter coniuges. omnium bonorum. mortis cauſa. Datum 1279.

(L.S.)

NVM. XI.

ALBERTI, *ducis Auſtriae confirmatio, Auſtriae protectionis coenobii* S. Crucis Viennae *ordinis Ciſtercienſis et priuilegiorum* 3) a iudicibus *ordinariis* 2) iurisdictione 1) teloniis 4) collectis *et daciis* 5) *in emporiis et cuiiis quatuor* 1266.

ALBERTVS *Dei gratia dux* AVSTRIAE *et Styriae*, *dominus Carniolae*, *Marchiae ac Portus Naonis*: uniuerſis tam praeſentibus, quam futuris, ad quos praeſens ſcriptum peruenerit, in perpetuum. Cum *illuſtrium principum* inclytae recordationis *anteceſſorum* noſtrorum geſta pia mente recoluimus et proſpicimus oculis conſiderationis internae; ut eorum iuſtis exemplis noſtra coaptemus ueſtigia, in uoto gerimus et deſiderio ampliori, ſperantes ex eo, quod eccleſias et perſonas eccleſiaſticas diuino cultui deputatas liberas atque exemptas

ALB. D. Auſtr. priuilegium 1286.

Anteceſſorum indulgentia.

1286. ptas *a preſſuris iniuſtis* maiori prae caeteris gra-
Preſſurae. tia confouemus, conceſſam nobis a *ſummo rege regente* et gubernante omnia ampliari gratiam et ſalutem. Hinc eſt, quod, ad inſtar, *excellentium* praedeceſſorum noſtrorum DVCVM AVSTRIAE et *Styriae* religioſos uiros abbatem et conuentum *monaſterii St. Crucis in Auſtria Ciſtercienſis ordinis* pluribus dotatos libertatibus et honorum titulis inſignitos, in amplexus *defenſionis* et gratiae noſtrae *ſpecialis* duximus cum *perſonis* et *rebus* omnibus ipſius monaſterii aſſumendos, approbantes inſuper, et habentes ratas et gratas omnes *libertates* ac *iura*, quibus hucusque ex largitionibus et indultis diuorum *imperatorum* et *regum Romanorum*, nec non *anteceſſorum* noſtrorum principum *Auſtriae* et *Styriae* idem *monaſterium* eſt gauiſum, et easdem generaliter praeſentium ſerie *innouantes* quasdam emunitatum ipſarum in ſpecie decreuimus permisſione munifica declarandas, uidelicet quod in omnibus *poſſeſſionibus* eorundem *abbatis* et *conuentus* ſibi IVDICIVM quodque competat, cauſis *mortis* duntaxat exceptis. Item ſi *fur* aut *malefactor* alius mortis obnoxius in bonis ipſorum deprehenſus fuerit et detentus, per *officialem eorum* aſſignandus ſit *cingulotenus* iudici competenti. Item in cauſis *ciuilibus* dicti abbas et conuentus coram *nobis* et non *iudicibus* aliis reſpondere de iuſtitia debita cenſentur aſtricti. Item religioſis praefatis liceat et licebit *duo talenta* ſalis maioris *ligaminis* per alueos *Aenii* et Danubii et *res ſuas* alias per ducatus noſtros et terras *Auſtriam* et *Styriam* ac caetera noſtra *domi-*

S. Crucis coenobium Ciſtercienſe.

Protectio ſpecialis.

Imperialia priuilegia.

iurisd. excepta criminali.

Cingulotenus.

Immediatum coenobium duci.

Immunitas a teloniis mau-

dominia ducere ſine *telonio* quolibet et libere 1286.
ſine *muta*. Item in *quatuor curiis* ſuis, ſcilicet
Viennae, in *noua* ciuitate, in *Prucka* et in *Mare-* 2) *Quatuor*
cke, exemptionis et *ſecuritatis* indulto fruan- *curiae a*
tus, ita quod eaedem *curiae* a uiolentia *iudi-* *collectis*, *daciis*.
cum ipſarum ciuitatum ſignanter eductae, ad
nullas teneantur *collectas*, *contributiones*, *dacias*
ſiue *ſteuras*, ſalua ipſis abbati et conuentui ni-
hilominus impoſterum *libertate* in Vienna 3) *In*
ſeptuaginta duas carratas uini, et in noua ciui- *emendo*.
tate *quadraginta* carratus uini ſine ſteurae et
exactionis debito propinandi. Qua gratia *Conſenſu*
freti ſunt tam ex *indulto principum anteceſſo-* *ciuium*.
rum noſtrorum quam ex *conſenſu ciuium* us-
que ad haec annuatim. Mandamus ergo uni-
uerſis ac ſingulis *fidelibus* noſtris firmiter et di- *Sanctio*.
ſtricte, ne dictum monaſterium, ut perſonas
Deo famulantes, ibidem una cum bonis ipſa-
rum praeſumant aliquatenus *moleſtare* aut iura
infringere, uel conceſſas eisdem libertates
quomodolibet uiolare. Qui uero in *contra-*
rium uenire praeſumſerit, *indignitationem* no-
ſtram grauiſſimam ſe nouerit incurriſſe. In
cuius rei *teſtimonium* et perpetui roboris fir-
mamentum praeſentes litteras memoratis ab-
bati et conuentui *ſigillo* noſtro tradidimus *Sigillum*.
communitas. TESTES autem omnium prae- *Teſtes*.
miſſorum ſunt uenerabilis Wilhelmus abbas
Scotorum in Vienna, Vlricus nobilis de *Fouers*,
Otto de *Haslowe*, Hermannus de *Wollgerſtorff*,
Fridricus *Dapifer* de *Lengenbach*, Leopoldus
de *Chunring pincerna*, Reinbertus et Chalho-
hus fratres de *Eberſtorff*, Albertus Stuhſo de
Trautmanſtorff, Vlricus de *Chapelle* et quam
plures

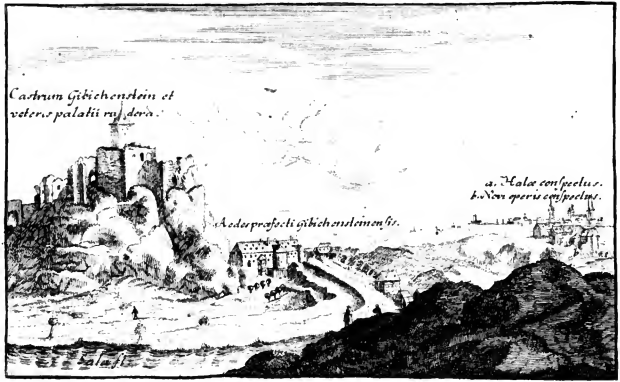
1286. plures alii fide digni. DATVM *Viennae* per
1293. *manum Magiſtri* Bentzonis noſtri *protonotarii*
Datum 1286. et *plebani* de Miſtelbach. Anno domini milleſimo dncenteſimo octogeſimo ſexto VIII. Kalendas Ianuarii indictione quinta.

NVM. XII.

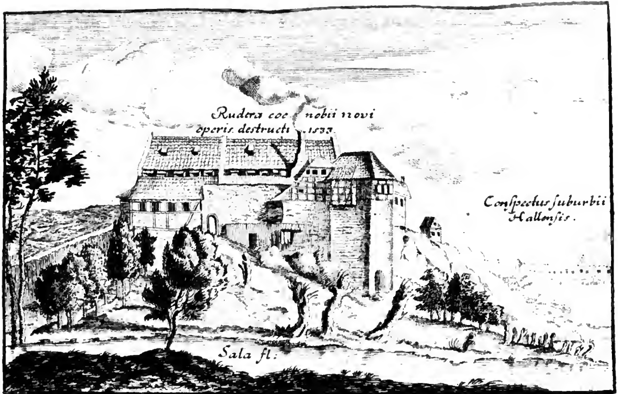
Libertas EXSTRVENDI CASTRVM, *data ab* Alberto I. duce AVSTRIAE, *Chunrado domino de* Pottendorff. cIↄ ccxciii. *unde intelligitur ius* ciuitatis, *et* fortalitii *aeccesſorium eſſe potentatui territoriali.*

Albert. D. AVSTR. 1293. NOs ALBERTVS *Dei gratia dux* AVSTRIE *et Styrie, dominus Carniole, marchie ac portus Naonis*, profitentes uniuerſis preſentium inſpectoribus declaramus: Quod nos ſtrenuo
Ius reaedificandi caſtrum Eberfurt. uiro *Chonrado de* POTENDORFF, fideli noſtro dilecto, meritis ſue probitatis inſpectis, *caſtrum* ſuum apud *Ebenfurt*, reedificandum et conſtruendum, ſine *alieni iuris* preiudicio fauorabiliter indulſimus, et authoritate preſentium indulgemus, ita uidelicet, quod cuilibet de ipſo caſtro aut fundo coram nobis querimoniam deponenti iuſtitiam faciamus. In cuius rei *teſtimonium* has literas conſcribi et ſigillo noſtro
Datum. iusſimus communiri. *Datum* WIENN V. idus *Aprilis*, anno domino *milleſimo ducenteſimo, nonageſimo* tertio.

NVM.


Caſtrum Gibichenſtein et
veteris palatii rudera.
Aedes præfecti Gibichenſteinenſis.
a. Halæ conſpectus.
b. Novi operis conſpectus.
Sala fl.

6


Rudera coe nobii novi
operis destructi 1533
Conſpectus ſuburbii
Hallenſis.
Sala fl:

7

NVM. XIII. 1299.

ELISABETHAE *de Ruhenſtein, Veltzbergiae* donatio mortis cauſa, *ſine* acceptationis incantamento, inter liberos *cum teſtibus iuſto pluribus* cIↄ CCXCIX.

ICh Eltzbet von RVHENSTAIN, *Herrn Albers Tochter des* Truchſaſſen *von* Veltzperch *dem Got gnadt, vergibe und tun chunt allen den die diſen prief ſehent oder horent leſen. Die nu lebend und hernach chunfftich ſint, daſs ich mit gutem* Willen, *und auch zu der Zeit, do ich es wol getun mochte, gigeben und geſchaffet han meinem* Aidem *Alber von* Chunringen, *und ſeiner Hauſſvrowen Agneſen Mein* Tochter, *des Gutes* Rugerpuch *zehen March, und hundert* March *Silbers; Alſo mit ausgenomner Rede, ob das wäre, des Got nit engebe, daſs mein* Aidem *Alber, und ſein Hauſſvrowe* Agnes, *mein tochter,* an Erben *verfüren, ſo ſol das vorgenant Silber herwider erben auf meinen* Sun *Albern von Pilchdorff; darnach ſo han ich gigeben und geſchaffet dem vorgenannten meinem* Sun *Albern von Pilichdorf deſſelben Gutes von* Rugerſpurch *an drittehalbe march Achzich* March *lötiges Silbers; darzu ſo han ich im gigeben und* geſchaffet *allen den tail den ich an dem Hauſe ze* Veltzberch *gehapt han, und der mich da anerſtorben iſt, und der mich auch da noch an erſtorben mach, paiden an* Leuthen *und an* Gute, *es ſei* verlehent *oder* unverlehent, *ze* holtz, *ze* Velde *und ze* Dorf,

Eliſabetha *Ruhenſtainia* 1299. donat mortis cauſa 1) filiae ſub conditione deſs rückfalles. 2) filio. Formulae geben, geſchaffen. Veltzperch uilla cum hominibus.

1299. Dorf, *ſwie ſo es genant Gut iſt. Das vorgenart Gut alles han ich vorgenante* Eltzbet *ir jeglichem beſunder ſeinen* Tail *gigeben und geſchaffet, daſs ſie ane* Krieg *fürbaſs beleiben, alſo beſchaidenlichen, ob das iſt, daſs Gott über mich gebietet, ſo ſol ir*

Clauſula ſi donatrix conualuerit. *jegliches nach meinem Tode ſeinen Frumen ſchaffen als vor beſcheiden iſt. Iſt aber das, das mir Got hilfet, daſs ich* geniſe, *ſo wil ich des vorgenanten Gutes ſelbe* Vrowe *ſein, und wil damit ſelbe allen meinen* Frumen *ſchaffen. Daſs dieſe* Gabe *und ditz* Geſchæfde *fürbaſs ſtete und unverwandelt bleibe, und auch daſs ſie fürbaſs ane* Chrieg *beleiben, darüber ſo gib ich vorgenannte* Eltzbet

Sigilla. *meinem* Sun *Alber diſen* Prief *ze ainem* Vrchunde *und ze ainem* Gezivge *mit meinem* Inſigil *verſigilt, und mit* 1) *Hern Stephans*

Teſtes. Inſigel *von* Meiſſawe, *und* 2) *mit Hern Vlreichs Inſigil von* Pilichdorf, *und* 3) *mit Vlreiches Inſigil von* Pergawe, *und* 4) *mit Otten Inſigil von* Wolgerſtorf, *die diſer ſache Gezivg ſint mit ir Inſigiln. Vnd ſint auch des* Gezivg 5) *Her Wulfing von* Sunnenberch, *Dietrich von* Pilchdorf, 7) *Otte ſein Prueder*, 8) *Weinhart von* Harthang, *und*

Datum. andre bidirbe *Leute genuech, den ditz Geſchefde und diſe Gabe wol* chunt *iſt. Dieſer prief iſt geben ze Wienne an ſand* Lucien *Abunde do von* Chriſtes *Geburt waren ergangen Tauſend jar, zwaihundert iar, in dem Neunten und Neunzigiſten jare.*

(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

NVM.

NVM. XIV. 1306.

ALBERTI I. Romanorum regis infeudatio *de comitia* Chaltenbrunne *pro utroque ſexu, facta Pilgramo et Alberoni de* Puchheim. *an.* clↄ cccvi.

ALBERTVS *Dei gratia Romanorum rex, ſemper Auguſtus.* Vniuerſis ſacri Rom. imperii fidelibus preſentes literas inſpecturis gratiam ſuam et omne bonum. Eſt iocundum regi magnifico fructuoſum et debitum, *militaria ſtipendia* ſoluere, et preſtanda ſeruitia comparare. Quapropter ſtrenuorum ueſtrorum *Pilgrami* et Alberi de *Puchheim* im penſa nobis et imperio fideliter grata recenſentes *obſequia*, et aſtringentes eosdem ad gratiora nobis et eidem imperio impoſterum impendenda, ipſis, de munificentia regia, conferimus *Chaltenbrunne comitiam* prope *Lauenz* et *Petersdorff*, cum iuribus et pertinentiis uniuerſis in regno Hungariae ſituatas, per ipſos et eorundem haeredes tam *maſculos*, quam *faeminas feudali* titulo ſecundum ius et conſuetudinem *terrae Theotonicae* poſſidendas, in cuius rei teſtimonium *ſigillum* noſtrum praeſentibus eſt appenſum. *Datum* Pragae anno domini 1306. XI. menſis Nouembris regni Rom. noſtri anno nono.

Albert. I. imperator 1306.

Donatio comitiae ob ſeruitia praeſtita,

cum nexu feudali

ad utrumque ſexum.

Datum 1306.

1318.

NVM. XV.

FRIDERICI IV. *Auſtriaci imperatoris* (collegae *Ludou. IV. Bauar. in S. R. I.) codicillus* teſtimonii *de debito extincto Iudaei, Lebmanni, quem ſcripſit* Rauchenſtainiae, *anno imperii* quarto, *aera Chriſti* clↄ cccxiix.

Frid. IV. imperator 1318. teſtatur

WIr FRIEDRICH von Gotts Gnaden ROEMISCHER Chunich *zallen Zeiten ein* Merer *des Reiches, veriehen und tan chunt allen den die diſer* Prief *leſent, oder hörent leſen, die nu lebent und hernach chunftich ſint; daß für Vns chomen ſint Guetman der* Jude Lebmans *Sun ze Wienne, mit ſeinen* Geſchwiſtreiden, *und mit andern irn* Erben, *und vor Vns offentlich verjehen habent, daß alle die* Gulte, *die unſer lieber Getrewer Alber von* Rauhenſtain, *und ſein Hauſvrowe Vro* Eltzber, *und ir paider Erben* Lebmannen *dem Juden und ſeinen Geſchwiſtreiden, und andern irn Erben,* gelten *ſolten, und* ſchuldich*geweſen ſint, es ſey für ſeu ſelber oder mit* Purgelſchafft *vor ander jenen, daß ſie ſeu desſelben Gutes alles habent redlich und recht paide* haupgüter *und ſchadens* verrichtet *und* gewert, *gar und gentzlich*, untz *auf diſen hintigen Tage; Wir tun auch chunt, ob der vorgenant Guetmann der* Jude *oder* dehaines *ſeiner Geſchwiſtraide, oder ir Erben* dehainer, *dehainen* Prief *fürbaß herfür zaigten oder prechten, gegen den vorgenanten Albern von* Rauhen-

Iudaeum agnouiſſe ſolutionem cenſus der gulte, quem ipſi debuerit *Rauchenſtain.*

Purgelſchafft.

Mortificationsſchein.

henſtein *und gegen ſeiner Hauſvrawen* Vron 1318.
Eltzbeten, *oder gegen ir paider Erben, daſs* 1322.
dieſelben Prief alle fürbaſs ſuln tot *ſein, und auch* ze nichte, *untz auf diſen hintigen tage; daſs diese Rede war ſei, und fürbaſs ſtat und untz zerbrochen beleibe, darüber ſo geben wir Chunich* Friderich *von* Rome, *Albern von* Rauhenſtain *und ſeiner Hauſvrowen Vron Eltzbeten, und ir paider Erben dieſen* Prief, *zu einem offen Vrchunde, und zu einem waren Gezeuge diſer Sache verſigilten mit unſerm Chunichlichem Inſigil. Diſer Prief iſt* GEBEN *ze* Wienne, *do von Chriſtes Geburt waren ergangen* dreutzehen hundert *Jar, in dem* Achzehenten *Jar darnach, an dem Vaſchange tage, und in dem* vierten *Jar Vnſers Reiches.*

Ab imperatore in gratiam *Rauchenſtainia* et bigae liberorum.

Datum 1318.

NVM. XVI.

Frater ordinis PRAEDICATORVM, *ceſſionis iure*, bona opera *confert Chunrado de* Potendorff *et* uxori, *ad nundinandum et mercandum regnum coelorum* cIↃ CCC XXII.

NObilibus et in Chriſto dilectis. Domino *Chunrado de* POTENDORFF, et Hedurge *uxori* ſue frater *Herueus* fratrum ordinis praedicatorum Magiſter indignus, ſalutem et augmentum continuum celeſtium gratiarum. Quum plenitudo celeſtium gratiarum in illis debent eminentius habundare, qui *nobilitate generis* pollere ſuper alios ſingulariter dignoſcuntur. Ipſarum uero gratiarum dona lar-

Alienatio bonorum operum 1322.

facta nobili,

1322. giſflua a copioſa clementia redemptoris largius
1326. diffunduntur, dum ſuffragantia eorum merita, qui terrenis illecebris abdicatis in cuſtodiendis praeceptis diuinis dominicis et conſiliis inceſſanter inuigilant, ſecundum gratiam a domino ſibi datam: hinc eſt quod attendens ueſtre ſincere dilectionis affectum, quem ad *noſtrum ordinem* habetis, ſpecialem, uobis ac liberis ueſtris, omnium *miſſarum, orationum, praedicationum, ieiuniorum, abſtinentiarum, uigiliarum, laborum*, ceterorumque *bonorum* que per fratres noſtri ordinis domino per mundum fieri dederit, uniuerſam *participationem* concedo, tenore praeſentium ſpecialem in uita pariter et in morte; ut multiplici ſuffragiorum praeſidio et hic gratie profectum continuum et in futuro *mercamini* regnum conſequi ſempiternum. In cuius conceſſionis *teſtimonium ſigillum* noſtrum duxi preſentibus apponendum. DATVM *Vienne* anno domini MCCCXXII. in noſtro capitulo generali.

definitis operum bonorum generibus diuerſis.

Datum.

NVM. XVII.

Diploma FRIDERICI pulchri, regis ROMANORVM, *quo Auſtriae ducibus, ob auxilia ei praeſtita, feuda donat, imperio aperta in* Burgonia clↄ ccc xxvi.

FRID. IV. Rex Rom. 1326.

FRIDERICVS *Dei gratia* ROMANORVM *rex, ſemper Auguſtus*, uniuerſis ſacri *Romani imperii* fidelibus, ad quos praeſentes peruenerint, gratiam ſuam et omne bonum. *Serenitatis regiae* munificentiam ſemper decet eos uberioribus gratia et beneficiis ſubleuare, et per-

perſequi, quos ad ſui ſtatus exaltationem et obſequia reperit promptiores. 1326.
Nos idcirco cum *illuſtres Lupoldus, Albertus, Heinricus,* et *Otto duces* AVSTRIAE et STYRIAE principes, et *fratres* noſtri chariſſimi ad noſtri *exaltationem* et conſeruationem ſacri Romani regni, dum eſſet in periculoſo conſtitutum *anfractu* totis ſuis uoluntate, et opere indeſinenter, et imperterriti prae caeteris laborarint, eis de fratribus noſtris, eorumque haeredibus *caſtra, munitiones, appida* et *uillas*, ac iura *patronatus* eccleſiarum, quae ipſis inſunt, ac alia omnia bona, quocunque nomine cenſeantur, cum uniuerſis ſuis *pertinentiis*, iuribus, conſuetudinibus, et obuentionibus quibuscunque *nobis et imperio* ex morte filicis memoriae *Hartmanno* per fratrem ſuum Eberhardum perpetrato in *Burgonia*, quod uulgariter *Burgunden* nuncupatur, uacantia, pro aliquali releuationis *conſolatione*, et laborum *recompenſa* libere in feudum conferimus de regiae *plenitudine poteſtatis* ipſos ad eorundem bonorum omnium poſſeſſionem tenore preſentium ex certa ſcientia authoritateque *regia* inducentes, promittendo inſuper ipſis, ſi qua deinceps bona ibidem *ſententialiter*, et ex authoritate legitima uacauerint, quod ipſos de eiſdem *infeudare* poſſeſſionem eorundem induere, ac inductos defendere debeamus. In quorum omnium *teſtimonium* ſigillum noſtrum *regale* praeſentibus eſt appenſum. DATVM in *Seliſa* 4. Idus Feb. a. D. 1326. regni uero noſtri anno 12.

Laudibus extollit Auſtriacorum fidem, probatam in defenſione et conſeruatione diadematis imperialis.

Donatio *remuneratoria eorum, quae imperio aperta in Burgonia.*

Recompenſa.

Ius conferendi aliis bona uacantia, eum nexu euictionis et ulteriori ſpe.

Datum.

342.

NVM. XVIII.

Donatio ALBERTI *D.* Auſtriae, *Salisburgenſi antiſtiti facta* clↄ ccc xlii.

Henrici Salisburg. Archiepiſcopi *tranſſumtum literarum D. Auſtriae*, in donatione der *eigenſchafft* Salisburgenſi facta.

WIr HEINRICH von Gots Gnaden Ertzbiſchoff ze SALTZBVRG, Legat des Stuhls ze Rom, *verjehen offenbahr, daſs Wir einen Brief geſehen haben, der hienach von Wort zu Wort geſchrieben ſteet: Wir* ALBRECHT *von Gottes Gnaden* Herzog ze Oeſterreich, ze Stayer, *und ze* Cærndten, *thun kund mit dieſem Brief umb die* Eigenſchafft, *die Wir an der Erbern* Offtmeyn, *unſern Getreuen Gundtachers des* Starchenberger *Tochter*, *des* Velber *von Saltzburg* Eheliche Wirthin, *von unſers Landes wegen, ze Oſterreich gehabt haben, daſs wir dieſelbe* Eigenſchafft *durch des Ehrwürdigen unſers lieben Freundes Ertzbiſchoff Heinrich von Saltzburg Pet willen zu dem Gotzhauſs zu* Salzburg *geben haben. und geben auch mit dieſen Brief, alſo daſs wir fürbas keine Anſprach dagegen haben ſullen, in keinen Weeg mit Vrkund dieſes Briefs.* GEBEN *ze* Wienn *an St. Policarpen Tag nach Chriſtes Gebart druizehen hundert Jahr, darnach in dem zwey und viertzigiſten Jahr. Aber die* Abſchrifft *iſt unter Unſern* Innſiegel *verſchrieben. Anno domini milleſimo trecenteſimo, quadrageſimo ſecundo am Suntag vor dem Palm Tag.*

Datum 1342.

Copia 1342.

(L. S.)

NVM.

NVM. XIX. 1346.

Waivvodae *regis* Hungariae *in* TRANSSYLVANIA *promiſſio* DOTALITII *in aere monetae Viennenſis, facta uxori ſub nexu ſolutionis ante thalami conſcenſionem an.* CIↃ CCCXLVI.

Stephanus WAYWODA TRANSILVANIVA eo tempore *excellentiſſimi* Principis, domini LVDOVICI Dei gratia illuſtris regis *Vngarie*, ſignificamus uniuerſis, quibus expedit praeſentium per tenorem: quod nobiles et magnifici uiri *Albertus* et *Iohannes* de *Puchaim* ipſorum mater terram *uirginem* Agnetem nomine, filiam quondam domini Heinrici de *Puchaim* memorie felicis nobis legitimam dederunt in *uxorem*; cui pro *dote* et *dotalitio* obligamus nos et tenemur ac promittimus, noſtra fide mediante, are et *condonare mille marcas* puri argenti ponderis Wiennenſis aut duo millia *talenta* latorum denariorum *Wiennenſium* et pro quocunq; lento ſex penſ. latorum denariorum *Wienn.* omputando. Super eo obligamus nos, quod am dicto domino Alberto de *Puchaim* a proma dominica ante feſtum beati Cholombini artyris infra quatuordecim dies ſequentes in uitatem *Budenſem* uenire ibidem dictum Alrtum de *Puchaim* de dictis mille marcis arnti, aut duobus millibus talentis denariorum Viennenſum pro quocunque *talento* ſex penſ. mputando latorum *denariorum Wiennenſium* taliter et ex integro tenemur expedire, priquam cum *matertera* ſua, uirgine A gnete

Pacta dotalia *Stephani* W. Tranſyluaniae 1346. R. Hungariae officialis ſtipulatur uxorem ab agnatis de Puchaim. His promittit dotem et dotalitium in moneta Viennenſis ponderis.

Lati denarii Viennenſes.

1346. praedicta *commixtionem* coniacendo habeamus
Solutio ante thalami conſcenſionem praeſtanda. aliqualem, quodſi autem praetactam pecuniam ante praedictos XIIII. dies exſpirarent, expediremus ſatisfaciendo, extunc dictus Albertus de *Puchaim* et Johannes frater ſuus dictam
Sponſa ab agnatis promittitur et datur. uirginem *Agnetem* filiam Heinrici de Puchaim nobis tenentur *aſſignare* et *apponere copulam* per carnalem; quantocunque ipſam recipere aut conducere quocunque uelimus, liberam habeamus facultatem. Quod autem dicta permiſſio rata permaneat, atque firma, ob maiorem cautionis habundantiam manus noſtras
Iuramentum. ſub *iuramenti* tytulo ſuper ſanctum *euangelium* et crucem ſalutiferam et habitas manus ap-
Sigillum. penſione noſtri *ſigilli* roboratas poſuimus et *unanimus*; quod nos praeſcriptas *mille marcas* puri argenti ponderis *Wiennenſis* aut loco dictae pecuniae *duo millia* talenta *denariorum Wiennenſium* uel pro quocunque talento ſex penſ. *latorum denariorum* computanda, prout ſuperius eſt annotatum, expedire tenemur, omni controuerſiae ſcrupulo ac dilatione remota. Et ſunt TESTES huius cauſe comes Paulus de *Maerteinſtorf*, et Piligramus *Straeun*, cum ſuis
Datum. *ſigillis.* DATVM in *Ovvor* feria ſecunda proxima ante feſtum ſanctiCholomanni martyris. Anno domini milleſmo trecenteſimo quadrageſimo ſexto.

(L.S.) (L.S.) (L.S.)

NVM,

NVM. XX.

1352.

CAROLI IV. *regis Romanorum et Bohemiae litterae ſuper* compoſitis litibus *inter Wilhelmum de* Landſtein *etc. ex una et Henricum de* Neuhauſſ etc. *ex altera parte,* clↄ cccLII.

WIr CARL von Gots gnaden, Römiſcher KVNIG ze allen zeiten Mehr das reichs, und Kunig ze Beheim verjehen und tun kund allen den die dieſen Brief ſehen oder hörend leſend, *daſs alle* Miſshellung, *zweyung, und* Kriech, *die zwiſchen dem edlen Wilhelm von* Landſtein, *Eberharden und Henrichen von* Walſee, *und Albern von* Puechheim, *an einem tail: Heinrichen von* Newnhauſs, *Stephan von* Sternberg, *Joſſen von* Roſenberg, *und Jeſken von* Michelſperg, *an dem andern, Unz uf diſen heutigen* Tag *geweſen ſind, fründlich und lieblich verſichert ſeyn, alſo daß Sie beiden teisen zu* arge *nimmer gevert, noch verneuet werden ſullen in keinen zeiten, und daſs bey namen alle* gevangen, *die in Wilhelms von* Landſtein, *der von* Walſee, *und des* Puchheims *Gewalte ſeyn, ledig und los ſeynſullen, ungefärth, und darnach zu Ledigung der Gevangen, die in ander Leuth hende ſeye, ſullen ſie mit ihren Worten, und mit freundlicher Vürderung ihr beſtes tuen, und ſich darum arbeiten mit guten trewen an alle Geverd; auch iſt geteidingt, daſs die nach geſchriebene unſere getrewen, Peter und Joſt gebrüder von* Roſenberg, *und mit inen*

Carol. IV. imperat. 1352.

Item inter nobiles familias

componit.

Ministeriales nobilis dynastae.

inen ir diener Willhelm von Gallenberg,
1352. *Buſke von* Bernhardiz, *Werner von* Poroſchin, *Jan von* Czakon, *Wulk von* Dobranitz, *Miſche* Podnaivetz, *mit guten trewen geloben ſullen, von wegen des obgenanten von* Neuenhauſs, *den Edlen, Wancken von* Wartenberg, *Jeſken von Wartenberg, genant von*
Equitum. numeri Ritter. *dem* Weſſel, *und den nachgeſchriebenen* RITTERN, *Jesken von* Coſſobhor, *Miſche* Coſſoro, *Janicken von* Moſinoſc, *Przie*willen *von*Petronitz, *Czoſſen von*Pœla, *und Hincken, von Drziedhoſczi, und dieſelben Gelübte ſullen ſie ihnen, von wegen des obgenanten Willhelms von* Landſtein, *auch gleicher weiß hinwider tuen, in aller der maſs, als hernach geſchriben ſtehet,* wer *das ſache, daſs der obgenant Wilhelm von* Lantſtein, *oder Heinrich von*
Auſtregae. Neuenhauſs *die vorgenannten freundlich Berichtigung und Süen brechen, und des die nachgeſchriebene* Schied-Leuthe *die beyden Seit darumb* gechoren *ſeyn, benamen die, in der Chreys, ſolcher ſtöſs geſchee, bey ihren treuen und bey geſchwornen Eyde bekennten, als hernach geſchrieben ſtet, daſs ſie deme alleſambt miteinander nach dem Erkäntniſs und nach der Zeit, untz Sie des dermahnet werden, indwenig* 4. *Wochen des* prüchtigen *und ſeiner* Kinder Feind *ſeyn ſollen, und dem der ſulche Pruchtigung und Suen hältet, und an dem ſolch Bruch geſchicht, und ſeinen Kinden getreulich und an Geſährte helffen, und wann mit Unſern* Kœniglichen Gnaden *und von ſonderlicher Gunſt alle Schult, die wir umb die obgenannten* Kriegs-Röſs *und* Uflauff *zu in haben, beyden Seiten,* gerugt *haben, gnædiglich zu laſ-*
ſen

ſen, ſo wöllen auch wir, daſs ſie ihre Freund helffer und diener beyden Seiten, alle Sachen die in der obgenanten zweyung an Leuthen und an Gütern ſich dergangen haben, groſs oder klein, nimmer in keinen Zeiten, uf beydentheilen gewern, oder verneüen ſöllen, mit Gerüchte, Ladung, Forderung, klag oder ſünſten, in keinen weiſs, und ſullen ſich von der Sache wegen beyden Seiten aller Nachred und Anſprach ewiglich verzeihen, und daſelbſt ſoll man legen, in die Landtafel des Königreichs Beheim; darzu haben wir unſſere Boten, die Edlen Heinrichen von Lüchtenburg und Stephan von Sternberg, ſünderlich geſendet, und wollen auch, durch mehr Sicherheit darüber beyden theilen geben, unſſer ſünderlich Brief, auch wöllen wir, daſs alle ihre Freund, Helffer und Diener beyden Seiten umb alle Geſchicht die in ſulcher Zweyung ſeyd in den Streit und auch ſuſt geſchehen ſind, unverdacht bleiben ſullen, und ewigleihen ohnbetrübt, bey dem geſchwornen Eyd, den ſie beyden Seiten darüber zu den Heiligen gethan haben: darnach zu mehr Sicherheit, und uf die Rede, das zukünftige Krieg, und Uflauff unterſtanden werden, ſo haben die obgenanten Willhelm von Landſtein, Eberhard und Heinrich von Walſee und Albert von Puechheimb an einen theil: und Heinrichen von Neuenhauſs, und Joſt von Roſenberg an dem andern, die nachgeſchrieben ihre Diener beyden Seiten erkohren und benennet, das ſeint, Razke von Pilüſchütz, Dobroſſlaw von Langendorff, Ludwig Burggrafe zu Roſenberg, Werner Przi-

1352.

Ne lis refricetur.

Reichs Landtafel

Dynaſtarum nobilium nobiles ſerui iubentur pacare ſuos dynaſtas.

1352. *Przibiken Sun von* Poraſchin, *Penzk* Burggrafen *zu Droſendorff*, *Schwartzæ Burggrafen vom Gevell*, *Eberhard des Hoyzarn Heinrich* Chokas, *Buske von* Buhartitz *Jane von* Czakaw, *Hrocho von* Marſchowitz, *Iavan Iluich von Krzetrowitz*, *Dywiſch der* Lang, *Przibick ſein Bruder*, *Janick von* Meſinoſt, *Przíwell von* Petrowitz, *Heinrich von* Kirchleben, *Jan von* Vſſezan, *Pylgreym von* Munichen *und Kunſche von* W[illegible]itz, *und ſullen mit demſelben jedermann mit den ſeinen dienern ſchaffen, und beſtellen, daß ſie aller* Criege Stœſs *und* Aufflæuff, *die zwiſchen innen beyden Seiten, fürbas in keinen weiß geſchehen, ſich getreulich annehmen ſollen, als offte des noth, geſchicht, und darüber* ſchweren *mit guten treuen an* Geværd, *ob ſie dieſelben* Krieg, Stœſs *und* Ufleuff *nicht freundlich verſühnen mügen, noch darinnen übereinkommen, daß ſie deme durch Lieb oder Leyd nicht laſſen ſullen, ſie ſprechen darüber ein* Recht, *nach ihren treuen* Aydten *und* Gewiſſen *indwenig vierzehen Tagen, noch der Zeit, untz in ſolche Stös und Gebrechen gekündet werden, und ſollen darumb alle zuſammen kummen, ob ſie mit fügen mügen, möcht aber des nicht geſchein, ſo ſollen die darumb entſcheiden und ſprechen, die in den* Creyſſen *geſeſſen ſind, und wo ſie des nicht thäten, daß deme dieſelben* Schiedleuth *und* Diener, *an den es gebrochen würdet, ze hant nach denſelben vierzehen tagen, in ein* ſtadt, *darein ſie von dem der do* betrübet *oder* beſchædigt *würdet gemanet werden,* einreyten *ſollen, und darumb in*

Burggrauii uilior ſignificatus.

Parium iudicia,

ſub poena *obſtagii* omnium et ſingulorum.

in einer gemeinen Herberg innliegen, *und laiſten, als* innbegers *und* layſtens *Recht iſt, und von dannen nicht* kummen, *in keinen weiſs, ſie haben denn des erſten, dieſelben Krieg* Stœſs *und* Uflauff, *als offt es Noth geſchicht nach* mine *oder nach* Recht *vollenkommentlich entſcheiden, und ſollen auch die obgenanten theil beyden Seiten alles das inen von demſelben Schiedleuthen oder von den* mehrentheil *mit* Minnung *oder mit* Recht *bey ihren treuen und Eyden als da vorgeſchriben iſt*, funden *und* geſprochen *wird, an alle wiederred und an Fürgezog, enden und vollziehen, und welcher unter ihnen des nicht thæt, und ſich darwieder ſetzet, ſo ſollen die obgenant ir* Freund *und ihr diener, die ſich des zuſammen beyden Seiten verlobt und* verbunden *haben, deſſelben und ſeiner Kinder* feind *werden, und dem andern der beſchædigt und betrübt wird, getreulich* beholffen *ſeyn, indendig der obgenanten Friſt, und in aller der maaſs, als vorgeſchrieben ſtet, uns an die zeit, daſs der* prüchtig, *allen ſolchen Geſchechen ufgerichtet, und was nun darumb funden wird, gæntzlichen endet, und voll führet, auch iſt geredt ſonderlichen wer das ſache daſs der obgenannten* Schiedleuthe, *die beyden Seiten gekorn ſeint, einer oder me, wann einer abgiengen, oder man die Sachen wollen nicht gehaben möchte, daſs denn der ihr diener dieſelben ſind, andere an ihre ſtatt* ſchaffen *und ſchicken ſollen, die* Pidirwe *leuthe ſind, und den zu in Freundſchafft und* Suen, *beyderſeit undzu der Gerechtigkeit*

Marginalia: 1352. — Formula: nach minn oder recht. — Suffragia maioris partis. — Foedera nobilium probata. — Clauſula ſubſtituendi auſtregarum. — Pidirwe leuthe.

1352. *keit lieb ſeyn, und ſullen ſie das tun ſo ſie ſchierſte mögen in guten trewen und an alles geſährde. Auch wollen wir, daſs unſer und des höchgebohrnen* ALBRECHTES, Hertzogen ZE OESTERREICH, *zu Styra, und zu Cärndten, unſers lieben* Oheim *und* Fürſten, *Fürſtenthume, Landherrſchafft und Leuth, von des* Krieges-*wegen, und umb alles, daſs darinne geſchehen iſt*, unbekunnt *und* unbeſchædigt *bleiben ſollen, und in der obgenanten* Suen, *ſollen alle ihre* Freund, Helffer *und* diener, *beeden Seiten begriffen ſeyn, und darzu alle, die gern darinne bleiben; Welche aber dawieder thäten, und darinnen nicht bleiben wolten, die ſullen der frewntlichen* Süen *nicht genieſſen, unſchädlich doch unſſern und des obgenannten Unſſers Oheimbs* Fürſtenthümern *und* Landen, *und die obgenante* Suen, *und freundliche* Berüchtigung, *die in dieſen Brief und in andern unſern Brieſen begriffen iſt, die wir zwiſchen ihnen beeder Seiten gemachet haben, mit der Macht, als es zu unſern kuniglichen Gnaden von heyder Theil* Willkühr *geſetzet iſt*, gebieten *wir ihnen beeder Seiten, ſtete, gantz und unverruckt zu haben, in aller der maaſs, als davor begriffen iſt, als lieb ihnen ſey, unſer Kunigl. Hulde zu halten, und wer dawider freventlichen thäte, uf denſelben und ſeine* Kind *miegen wir und der Hochgebohrne* Iohans *Marggraf ze* Mahren, *Unſer lieber Bruder und Fürſt, dem andern, oder den andern beholffen ſeyn, untz an die zeit, daſs alle ſulche* Stöſſe *und* Gebrechen, *nach ſulcher*

Saluo iure principis territorii.

Imperator non tam *iudex* hic, quam ut *arbiter*.

her Entſcheidung *als davor begriffen iſt,* 1352.
iedertan und verſünet werden. Und des zu 1356.
Urkund haben wir obgenant König CARL,*und* Sigillum.
wir IOHANS *von Gottes Gnaden Marggraff zu*
Mæhren, *Vnſer Inſiegel gelegt, an dieſen*
Brief, der geben iſt ze Prag *nach Chriſtes Ge-* Datum
urt, dreyzehen Hundert und in den zwey 1352.
ndfunfzigiſten Iahr des nehiſten Mittwo-
hens nach Santhe Philipps und Iacobs-Tag
er Heil. zwölff *Potten, im Sechſten Iahr un-*
er Reiche.

(L.S.) (L.S.)

NVM. XXI.

nveſtitura de officio PINCERNATVS Auſtriae *conceſſa ab* Alberto duce *Heidenrico domino de* Meiſſau clↄccc LVI.

WIr ALBRECHT von Gottes Gnaden Albert. D.
Hertzog ZE OESTERREICH, ze Steyer, Auſtriae
nd ze Cærndten, thun kund, *daſs Vns* 1356.
nſer getreuer, lieber Haydenreich von
Meiſſaw *und die erber Ann, ſein ehlige* Wir- Meiſau et
n, *lanſen ſelig von* Chunring *tochter, an* coniugi
n vier tauſend *Pfunden* Wiener Pfenning, pro remiſ-
arumb wir, die halben veſt Tyrnſtein, *und* ſa parte
e Kauff-Gütter in der Wochau *gekauffi* pretii
aben, abgelaſſen habend funffzehen hun-
ert *Pfund*, Wiener *Pfenning. Und dar-*
mb haben wir, in und iren Erben das
Schenck-Ambt *in* Oeſterreich, *das vnſs* confert
on dem jungen Leutolt ſeel. von Chun- *pincerna-*
ring *tum* Au-
ſtriae,

1356. ring *was leedig worden*, geliehen, *und* lechen *auch mit allen* Ehren, Rechten *und* Nutzen *die darzu* gehörent, *und als es von* Alter *herchomen iſt. Auch haben wir den vorgenanten von* Meiſſaw *die Gnad gethan, ob Er nicht* Leib Erben *gewunn*, *wem er dann unter ſeinen* Vreunden *der Meiſſaw Nahmen hat*, *daſſelb* SCHENCK-AMBT ſchaffen *oder* machen *wolt*, *daſs er dann wohl gethun mag; Und ſein wir und unſer Erben deſſelben* Schenck-Ambts, *der vorgenanten von* Meiſſaw, *ſeiner Erben*, *oder wenn er* ſchafft *oder* macht, *als vorgeſchrieben ſtehet*, *rechter* ſcherm, *als* Lehens Recht *iſt*, *in unſſern Land ze* Oſterreich, *deß geben wir zu* Urkund *dieſen Brieff* beſiegelten *mit unſern* Inſigel, *der geben iſt ze* Wienne, *an Fritag nach ſand Jacobs-Tag*, *nach Chriſtes Gebürde dreuzehen hundert jahr*, *darnach in dem Sechs*, *und funfzkiſten Jahr*.

1359. apertum feudi lege. cum poteſtate feudum *legandi* agnatis. teſtari legare: ſchaften. machen. Datum.

NVM. XXII.

SOCIETAS FOEDERIS XV. nobilium *incolarum eaque* armata *et* iurata *aduerſus quemcunque hoſtem*, *ne quidem principe excepto*. *Cum conſtitutione* AVSTREGARVM, *in controuerſiis*, *inuicem oriundis* CIϽ CCCLIX.

Nomina NOBILIVM FOEDERATORVM 1359.

ICh hanſs *und* haug *paid Brüder von* GELDECK; *Ich Ekhard von* Tann, *Ich Ulrig und Chunrad*, *Brüder von* Velber, *Ich Chunrad der* Stauffeneck, *ich Lienhardt von dem* Turen, *ich Ullrich der* Chalhanſperger, *ich Gärt*

iart von der Alben, *ich Seybot und Ullrich Brü-* 1359.
er, die Nuſsdorffer, *ich Seybod, der* Moppni-
her; *ich Chunrad und Friederich Brüder die* Ho-
n, ich Heinrich von Hauenſperg, *ich Ullrich*
er Minſpeck, *ich Chunrad der* Ruſsdorffer, *ich*
acharias der Panichar, *ich Landweyn der* Stru-
d, ich Parichtold der Patzeb, *wir* verjæhen
verſcheidenleich offenbar mit dieſen Brief *und*
uen kund allen denen die in anſehend, oder hö-
nd leſen, daß wir von rechter Notthurfft we-
n, unſer rechten Herrſchafft, *und dem Götz-* Foederis
uß ze Saltzburg *und auch dem* Land *ze frum-* *cauſa*, iura
en und ze Nutz, uns miteinander geträulich und cum *pro-*
eundlich verainet *haben, wovon St. Johannes* *uincialium*,
ig ſunbenten Tag der ſchiers *kombt, darnach u-* tum *prin-*
r zwölif *gantzer* Iahr, *bey einander zu belei-* *cipis.*
n, und ze helffen, wieder alle die die unſer ai- Tempus
n oder mænnig mehr unter Unß, als wir oben XII. anno-
nannt ſeyn, und illeicht oder unrecht laicht thu- rum.
worden, und auch unſern helffern, mit der be-
aiden, daß wir Sieben *aus Uns genomen ha-* Auſtregae
n, herrn hanſſen von Goldeck, *Hr. Eckarden* VII. in liti-
n Tann, *Hr. Ullrich von* Vellbern, *Hr. Lien-* bus con-
rden von den Turren, *herrn Ullrich den* Chal- foederato-
ſperger, *Hr. Moertten von der* Alben *und Ull-* rum.
h den Nuſsdorffer, *ob wir in keinerley Sachen*
würden unter uns, oder gein andere Leuthen,
: ſoll für dieſelben vorgenanten Siben *chom-* Auſtregae
n, die ſullen dann darüber ſprechen, bey ir Ey- iurati.
n, und was ſie ſprechent, da ſoll es bei beleiben
t ſullen des gehorſam ſeyn, es geb uns an, oder
ſer helffer, *wær aber, daß man der* Sieben *ay-*
n oder mehr nicht gehaben mæcht, an Gevær, Ius ſubſti-
mügen wir wohl aus unß andere *an ir ſtad,* tuendi.

1359. *nehmen, und ſullen die zu derſelben zeit alle die Recht haben, als var verſchriben iſt, und wurden die* Syben *in einem Spruch ze* Chrieg, wa *dann der* mehrer *theil auf den Eyd bleibet, da ſoll es bey beleiben; War auch ob unſſer iemand unſers herren von* Saltzburg Ungnad *gewunn, mit vordienten Sachen, ſo ſullen wir alle nach der* Sybener *Rat, unſern vorgenannten Herrn von* Salzburg *ſeiner Gnaden mahnen, daſs Er* Beſsrung *nem nach ſeinen Schulden, als Er verdient hab, dann umb der* Golddecker *und des* danuten Chrieg *den unſer Herr von Saltzburg ze diſer Zeit gegen ihn begriffen hat, da müſſen* wir *unſſern herren von* Saltzburg *nie geholffen ſeyn, als wir durch Recht ſullen. Auch iſt ze mercken, ob unter uns einer oder mehr zu einer* Herrſchafft gehayn *und genaden können, der otter dieſelben ſullen Uns und Unſern Helffern in Nothdurfft gegen derſelben Herrſchafft bereden und helfen* austragen, *mit allen ihren Vermügen an alle Geverde; Es iſt auch ze mercken die örter, die* geveſtet *ſind, dieſelben Veſt, die ſullen Unſſer und unſſre* Helffer offen *veſt ſeyn, nach der* Sieben *rat und nah ir ſprechen, und ſullen auch wir alle obgenant und Unſſer Helffer derſelben, der die* Veſt *ſind, geholffen ſeyn, ob* ſwo *oder nicht* Veſtrich *angieng, jedermann auf ſein ſelbes choſt, aber nach der* Sieben *Rath und ſprechen; Und daſs dero Handlung alſo ſtet und unzerbrochen von Uns allen beleib, das haben wir aneinander* zulobt, *mit unſern trauen an* Aydes ſtadt, *und* geben *auch darüber dieſen unſern offen* Brief *verſiegelten mit unſer allen als* wir *oben an den Brief benant ſeyn, anhangenden* Inſiegeln, *verſiegel-*

Suffragia maioris partis.

Non adiuuent *principem* S. aduerſus foederis *ſocium.*

Sint adiutores, ſibi ſuisque foederatis,

in caſtellis defendendis et apertura.

Nexus foederis iurati.

gelten, der Brief iſt geben, do man zahlt von Chriſtes Geburt dreyzehen hundert Jahr, und darnach in den Neun und funfzigiſten Jahr. Des nechſten Fritags vor St. Nicolas tag. 1359. Datum 1359.

(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)
(L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.) (L.S.)

NVM. XXIII.

Inueſtitura et collatio muneris hereditarii MAGRISTRI VENATORVM, *des Erbiægermeiſteramts in* AVSTRIA Rudolphi IV. *glorioſi archi* - ducis *Auſtriae. anno* ClƆ CCCLIX.

WIr RVDOLFF der VIERDTE von Gots gnaden ERTZHERZOG ze Oſterreich, ze Steyer, ze Kahrendten und ze Crain, Her auf der Windiſchen March und ze Portenau, Graf ze Habſpurg, ze Tyrol, ze Peidt ze Khüburg, Marggrof ze Purgau, und Landgraf ze Elſaſs, *tun chund allen Leuten ewiclich, gegenwertigen und kunftigen, den es ze wiſſent durfft geſchicht: daz wir nach tode der ſeligen Gedechtnizze hern* Alber *wilent* hertzoge*nd* herrn *der egenant landen unſers lieben herrn und* Vatters *des Jars do manzalt von Chriſts Geburt* Tauſent drewhundert acht *und* funfzig *jare vorndere nach Sant* Eliſebethen *tag, ſazzen mit unſer* fürſtlich Gezierde *in ain* Geſtoel *auf dem* Hof ze Wienn, *dahin wir allen herrn,* Dienſtlewden *und* Mannen, Rittern, *und* Knechten *unſers Fürſtenthums von Oſterreich auf denſelben tag* geboten hatten *uns als irm* Herrn ze

Rud. IV. *archi-ducis* Auſtr. 1359.

Pater nondum *archi-dux* 1358.

Ritus in ueſtiendi

1) miniſteriales prouinciae,
2) uaſallos,

1359.

3) milites, 4) miniſteriales ducis. Hofdienſt-de erbaemter.

huldenn, und Ir Lehen von vns ze emphaben, und ſnnderlich hatten wir dohin für vns beruſſen und beſénndet, als recht, alle vnſer AMPTLEVT in unſerm Fürſtentum ze Oſterreich, mit dem dazſelb unſer Lant beſezzet iſt vns da ze dienenn und ze warten ieklicher mit ſine Ampte, als er geſezzet und geordnet, und von Alter herkomme iſt, dezſelbn tags wurde wir inne, und erfunden gepreſten ains JEGFRMAISTERS in den egenant unſerm Fürſtentum, und daz daſſelbe JEGERMEISTER AMPT von touez wege vor viel zeites ledig worde waz; Und wand der Vollkommenheit fürſtlich wirde unlidig weſen ſoll all gepreſte nit allein an ir ſelber, ſunder auch an dem iren, darumb nach guter Vorbetrachtung nnd wiſen Rate unſer Herren, Dienſtmanne, Manne und Getrewe und ſunderleich der egenant unſer Amptleut, werſen wir daſſelb Ampt wider auf und haben es mit aller Ordenung, Beſchaidenheit und Krafft, Worten, Werchen und Geberden die von Rechte und Gewonheit unſers Landez ze Oſterrich dehains Wegs darzu gehörent, verlihen, und lihen mit diſem Briefe recht und redlich für Vns, nnd für die hochgebornen Fürſten Fridrich Alber und Leupolten Herzogen und Herrn mit ſampt vnſer in den vorgenanten unſern Landen, und für vnſer aller Erben ewichlich den fromen, veſten und wolverdieneten Ritter vnſerm getrewen lieben, Dienſtmanne Friderich von KREVSBACH, und allen ſeinen Lehenserben inne ze haben, ze nizzen und ze übende mit allen den rechten Freyheiten und Gewonheiten, als es pillich haben ſoll, und wan auch die Güter, mit den daz egenant Ampt geſtifft, vnd gewidemt waz von lan-

Officium hereditarium feudi iure collatum Erb-iaeger meiſteramt. werfen.

Kreusbachio, uenatori.

denen erbaemtern anhangende lehengüter.

langen hinlauffenden Zitten, als es ledig gewe- 1359.
ſen iſt, vergangen und unwiſſentlich *worten*
ſind, und ein iklich Ampt *haben ſol, daraus*
geübet *und* volbracht *werden muge, ſie nach*
laute der rechten *niemt mit ſie ſelbs* ſold *ge-*
funden iſt, ze Ritterſchafften, *darumb haben* Nemo ſeruit gratis.
wir mit Volkomheit fürſtlicher Macht *von*
unſerm rechten eigen *dazſelb* Ampt *geſtifft,*
und gewidemt von newen Dingen, vnd haben
darzu gefüget, vereint, vndgegeben, fügen,
vereinen vnd geben auch ewikleich
mit diſem Brief daz Hauſs, *daz daher hieß* Ropotenkirchen,
Ropotenkirchen, *und fürbaz ewikleich durch* uerſio nominis in Iaegerburg.
gleichnuzze willen *dez* Amptes *haizzen vnd*
genant ſein ſol Jegerburg *mit allen Nuzen,*
Rechten, vnd Gütern, die darzu gehörent, vnd
von alter darzu gehört hant, ez ſei auch ege-
nant lehen *verlechent oder* vnverlechent,
der Kilchu lehen *daſſelb* Purgrecht, Perg- acceſſoria fundi.
recht, Pfening gült, holtz, Acher, Wiſs-
matt, Vichwaid, *und gemainlich mit all Zu-*
hörung, wie die genant, oder wa die gelegen
, geſucht oder ungeſucht, mit der Beſchai-
denheit, *daz der egenant* Friderich *von*
Reuſpach, *und ſein* Lehens Erben *dazſelb*
Hauſs, *vnd waz darzu gehort mit ſampt dem*
vorbeſchaiden Ampte *von Vns vnd Vnſern*
Erben ze rechten lehen *inne haben, und niez-*
zen ſullen, als vorbeſcheiden iſt. Beſchech a-
ber, daz dez egenant Friderich *Lehens erben* Extinctis feudalibus poſteris aut relinquant diſcces heredibus aut relinquant.
abgingen, vnd dazſelb Ampt von in ledig wur-
de, ſo ſol daz egenant Haus *mit allen dem vnd*
darzu gehort ander ir erben oder wem es der
egenant Friderich *oder ſein* Lehens erben
geſchikt vnd geſchaft hübent, inne haben vnd
nüzzen mit all Zugehörung alz lang vnſt daz

1359. wir vnſer Prüder *vnd vnſer* erben *oder der* *dem danne daz egenant* Ampt *verlieben iſt, ez erloſen, vnd gelidigen mit* dreihundert Pfunden *und zwainzig Pfunden phenning Wienner Münzze, vmb dieſelben Summ phennig der egenant* Friderich *daz vorbeſchaiden Haus mit ſin zugehörung geloſt hat von vnſern getrewn Janſen dem* Scheincken *vom* Dobra. *Diſſer Dinge ſind* Gezuge, *vnd ſint hirbi geweſen di hernach geſchriben ſtent.*

Dobra. *Die hochgeborn Fürſten H.* Meinhart *Margraf ze* BRANDENBVRG *vnd Herzog ze Obern Beyrn, Graf* ze *Tyrol vnd des heilgen Remiſchen Reychs* Obriſter kamrer *vnſer Swager; Her* Wentzla *hertzog ze* Sachſen Graf *ze Pren, vnd des heiligen Reychs* Obriſter Marſchalch, *vnſer lieber Oheim, vnd die erwirdigen hern* Ortolf *Ertzbiſchof ze* SALZBVRG, *Legat dez Stuls ze Rom, her* Paul *Piſchof ze* FREYSING, *Her Gotfrid Piſchof ze* Paſſaw, *vnd Her Johans beſtetter Byſchof ze* Gurk vnſer Kantzler, *Her Vlreich Biſchof ze* Sekkaw, *Her Peter Biſchof ze* Lavent, *vnſer lieben* Freunt. *Vnd die edeln vnſer liebe getrewe* Graf *Meinhart von* Gortz, *vnſer* Phallentz Graf *ze* Karnden, *Graf Ott von* Ortenburg *vnſer Haubtman ze* Krayn, *vnd auf der March, vnd Graf Rudolf ſein Bruder, Graf Johanns von* Phannberg *vnſer Haubtman in Karnden, Purchart, Johans, Ott, Berchtold, Purgbart grafen von* Maidburg. *Vlrich vnd Herman Prüder Grafen von* Cyli; *Vlrich vnd Hainrich Grafen von* Schawnburg, *Prüder, Graf Yhann von* Pernſtain, *Steffan von* Meiſſaw *Obriſter* Marſchalch.

TESTES (1 electores *Brandeburg* ante *Saxen.* Archiofficiorum mentio. 2) principes, 3) comites landſaſſii, 4) officiales hereditarii prouinciarum,

Pet.

Pet. *von* Eberſdorf, OBRISTER KAMRER. *Haydenreich von* Meiſſaw, Obriſter SCHEINK. **Alber** *von Puchhaim*, OBRIST DRVKSETZ *in* OESTERL. *Friderich von Pettaw*, Obriſter MARSCHALCH, *Rudolf Ott von Liechtenſtain von* Muraw Obriſter KAMRER, *Friderich von* Walſe, *Obriſter* SCHENK, *Fridreich von* Stubenberg, *Obriſter* Druchſetz *in* STEYR, *Friderich von* Auffenſtein, *Obriſter* Marſchalch, *Herman von* Oſtrawiz *Obriſter* Schenckh, *Hartneid der* Krieger *Obriſter* Druchſetz *vnd der Vmmer in* KARNDTEN. *Herman von Laudenberg unſer* Land Marſchalch *in Oſterreich. Eberhart von* Walſe *von Lintz vnſer Hauptman ob der* Ens. *Eberhart von* Walſe *von Gretz vnſer* Hauptman *in Steyr. Perchdolt von Pergaw vnſer hofrichter, Chol von*Seldenhove *vnſer*Hauptman *ze Portnaw vnd ze* Peuſcheldorf, *Hainrich von* Hagenberg *vnſer* Hofmaiſter, *Pylgtein der* Strewn *vnſer* Hofmarſchalch, *Friderich von* Walſe *von* Drozendorf, *vnſer* Kamermaiſter, *Johann von* Prum *vnſer* Kuchimayſter, *Hainrich von Prum vnſer Scheink, Hoyns von* Walſe *von* Droſendorff. *Eberhard vnd Jans von* Kapelen *vettern, Mertl der ſtuchs, vnd Alber ſein ..un. Jans und Ott von* Zelking, *Rudolf vnd Dietmar von* Loſenſtain *Vetere. Vlrich und Seyfrid von* Kranichberg *Bruder, Hainrich vnd Weinrich von* Meiſſaw. *Eberhart von* Dachſperg, *Jans Turs von* Rauchenekk. *Wilhelm der* Scheinkh *von* Liebenberg *vnſer getrewn lieben vnd andern erbar*

1359 Austriae

Styriae,

Carinthiae.

5) miniſteriales ducis,

6) milites.

1362. *Formulae collationis.* *bar* Leut *genug, die zegegen waren, vnd ze* Vrkunde *vnd ſicherheit, vnd ewiger Gedechtnuzze der vorgeſchriben vnſer* Auffezung, Bewidmung *vnd* leichunge, *biezzen* wir *diſen* Brief *ſchreiben vnd* verſigelln *mit* *Sigillum maius.* *vnſerm* grozzen *anhangenden* Ingeſigeln. *der* GEBEN *iſt ze* Wienne *anno domini* *Datum. 1359.* *MCCCLIX. anno natiuitatis noſtre viceſimo I. regiminis vero ſecundo.*

NVM. XXIV.

A duce *et* prouincialibus IVRATA *et hereditaria* CONFOEDERATIO *ducis* AVSTRIAE *Rudolphi IV. et fratrum* c[illegible] *Ludouico et Caſimiro* HVNGARIAE *et* POLONIAE *regibus.* an. clↄ ccc LXII.

DD. Auſtriae foedus cum RR. Hungar. et Polon. 1362. NOs RVDOLPHVS, FRIDERICVS, ALBERTVS et LEVPOLDVS *Dei gratia duces* AVSTRIAE, *Styriae, Carinthiae, fratres.* Notum facimus vniuerſis, praeſentes literas inſpecturis, quod nos, attendentes, quantum ex concordia et vnitate rerum, non tam magnarum quam etiam *paruarum* ſoleat prouenire augmentum, *Mainhardus Bau. D. et C. Tir.* volentesque nos et inclytus *princeps* MEINHARDVS *dux ſuperioris Bauariae* et comes *Tirolis* frater et ſororius noſter chariſſimus, ex v- *RR. magnifici et excellentes. Fratres ducum,* nione, colligatione et *connexione* fraterna, una cum *excellentibus* et *magnificis* principibus dominis *Ludouico* et *Caſimiro Vngariae* et *Poloniae* regibus fratribus, noſtris chariſſimis, noſtris et eorum commodis indempnitatibus et *cum conſenſu prouincialium,* profectibus attentius prouidere, de maturo et DELIBERATO CONSILIO *praelatorum* et maiorum noſtrorum *Baronum*, pro nobis et pro eodem duce

duce *Meinhardo*, ac haeredibus et ſucceſſori- 1362.
bus noſtris, et eiusdem ducis *Meinhardi*, promittimus bona fide, cum omni ſinceritate et dilectione, abſque omni fraude et dolo, tactis *ſacroſanctisque euangeliis corporali praeſtito* iurato.
iuramento, nos cum praedictis dominis *regibus fratribus noſtris* uelle eſſe nunc et ſemper indiſſolubiliter unitos et fraternae dilectionis uinculo connexos, ita uidelicet, quod *nos* et dictus *dux Bauariae*, noſtrique et ſui *haeredes*, *praedictos* dominos *reges*, *fratres* noſtros, eorumque haeredes, ſucceſſores terras ac ipſorum dominia cum ſuis iuribus et pertinentiis, quas et quae in praeſenti habent et poſſident, uel in poſterum poſſidebunt, *contra* OMNES contra
HOSTES *cuiusuis ſtatus, conditionis et praeemi-* hoſtes,
nentiae exiſtant, etiam regali aut imperiali ſul- nemine
geant dignitate, nemine penitus excepto, de- excepto,
fenſare, tueri, adiuuare ac protegere teneamur, eisque et ipſorum haeredibus ac ſucceſſoribus adeſſe, ſi etiam oportebit *propria in perſona*, cum tota noſtra *potentia*, *militia* ac ſubſtantia, non parcendo rebus, laboribus et expenſis, quin omnia eorum negotia, tanquam *propria* noſtra fore reputantes toto noſtro poſſe, eisdemque fratribus noſtris praedictis ipſorumque haeredibus, contra omnes inuaſores, damnificantes et occupare uolentes, eorum terras et dominia omni dilatione, tergiuerſatione ac colore quaeſito procul motis, continuato praeſidio, usque ad finalem rei exitum, quotiescunque requiſiti fuerimus per eosdem fratres noſtros, ac ipſorum haeredes antedictos, obmiſſis etiam et poſtpoſi-

1362. tis omnibus aliis propriis uel aliorum factis aut negotiis, quibus pro tunc eſſemus occupati, ipſis *fraternialiter* ſuccurremus, ita tamen, quod nullam *brigam* ſeu *gueram* praedicti *reges, fratres* noſtri, absque *noſtro conſilio* et beneplacita *uoluntate* atque *ſcitu* mouere intemptabunt; quod more ſimili nos et dictus dux *Meinhardus*, nullam *brigam* ſeu *gwerram* cuiquam mouebimus ſine eorundem *fratrum noſtrorum* conſilio, ſcitu et conſenſu. Praeterea promittimus bona fide, ut ſupra, quod nullam *affinitatem, parentelam* ſeu *conſanguinitatem* cum aliqua perſona contrahemus, ſine *uoluntate, ſcitu et conſenſu* fratrum noſtrorum regum eorundem. Inſuper omnes ipſis *regibus fratribus*, noſtris, et ipſorum haeredibus, nec cum aliquo aemulorum inimicorum et eis male uolentium, *pacem*, concordiam, *unionem* nec aliquam *colligantiam iniemus*, ſine beneplacito et expreſſa uoluntate fratrum noſtrorum antenotatorum, modo quo ſuperius eſt expreſſum. Caeterum ſub uirtute praeſtiti iuramenti pollicemur, quod ad ipſorum *fratrum* noſtrorum commoda amplianda, honorumque ipſorum augmentum, dictis, factis, opere et uoluntate ſemper aſſiſtemus, et eorum honori, famae, ſtatui et profectui derogare uolentibus totis uiribus uolumus eſſe contradictores et impugnatores. Praeterea etiam omnem concordiam, unionem ac *colligantiam* cum quibuscunque perſonis initam et firmatam, quae praemiſſae unioni, confoederationi et obligationi, in toto uel in aliqua ſui parte derogaret, ſeu poſſet in futurum derogare, *irritam eſſe*

Briga, guerra bellum.

ſine confoederatorum conſenſu non contrahendi 1) matrimonium 2) affinitatem 3) pacem, Iniemus.

ſub clauſula nullitatis.

eſſe uolumus et *inanem*, omnem uero *concordiam, pacem, ligam et unionem* cum praetactis regibus, fratribus noſtris chariſſimis, quocunque tempore initas et contractas, quae huic praeſenti confoederationi robur poſſunt tribuere aliquale, in ſua firmitate et uigore perſolenniter decernimus fore permanſuros. Et ut praemiſſa rata et inconuulſa permaneant et ſeruentur, praeſentes literas noſtras appoſitione *ſigillorum praelatorum* et *baronum* noſtrorum, qui etiam ſuper *ratihabitione* praemiſſorum *iuramenta* corporaliter praeſtiterunt, ſequantur communita. Nomina autem *principalia praelatorum* et *baronum* ducatuum noſtrorum, quorum ſigilla praeſentibus appendent, ſunt haec: Venerabilis in Chriſto dominus Gotfridus *Pataulenſis*; dominus Ioannes *Gurczenſis* noſtrae curiae *Cancell.* dominus Vlricus *Secouienſis* et dominus Petrus *Lauentinenſis*, Albertus *Admotenſis*. Clemens Scotorum *Viennae*, Vlricus in *Kotwico*. in *Crembsminſterienſis* monaſt. abbates. Item Iacobus *Perichſtergadienſis*, Ortolfus *Neumburg*, eccleſiarum propoſiti. Item ſpectabiles et generoſi, Meinhardus de *Goicza* PALATINVS *Charinthiae*. Otto de *Ortenburg*, Vlricus de *Schounberg* comites, auunculi noſtri charisſimi, *nobiles* et *fideles* noſtri dilecti. Berchtoldus de *Maidburch*, Ioannes de *Pfanbergh*. Vlricus de *Cilia* etiam comites. Stephanus dominus de *Meiſſau* MARESCHALCVS, Albertus dominus de *Bucham* ſummus DAPIFER, Petrus dominus de *Eberſtorff* ſummus CAMERARIVS, Haidenricus dominus de *Meiſſa* ſummus PINCER-

1362.

Sigilla DD. et OO. comitum et baronum.

Praelati.

Palatinus Carinthiae.

Officiales PROVINCIAE
1) Marſch.
2) Dapif.
3) Camer.
4) Pincerna

1362. CERNA, Wilhelmus dominus de *Kreuſpach*,
5) *Venator.* ſummus magiſter VENATORVM Auſtr. Ioannes dominus de *Traun*, capitaneus ſuper Anaſum, Eberhardus dominus de *Walſee* de Anaſo, Ioannes dictus comes de *Pernſtain*, Leutoldus dominus de *Staeck*, prouincialis *mareſchalcus* Auſtriae, Eberhardus dominus de *Capella* capitaneus Anaſi, Perchtoldus dominus de *Pergou iudex* curiae noſtrae. Hainricus dominus de *Rawnſtein*, Ioannes Turſo dominus de *Raubenek*; Eberhardus dominus de *Dachsperg*; Ioannes dominus de *Zelking*; Albertus *Stuchl* dominus de *Trautmanſtorf*, Conradus dominus de *Pottndorf*; Piligrinus dominus de *Strein*; Fridericus dominus de *Winckhel*; Chatoldus ſenior dominus de *Eckerczau*; Vlricus dominus de *Kranichberg*; dominus de *Hohenberg*; Hainricus dominus de *Hakenberg*; Wolfgangus domiuus de *Winden* Otto dominus de *Walzendorf*; Gotfridus dominus de *Wildingsmaur*; Chatoldus dominus de *Haslowe*; Item de *Stiria*; Fridericus dominus de *Petouia*; ſummus *Mareſchalcus*, Fridericus dominus de *Walſe* de Gretz; ſummus *dapifer* Rudolfus Otto dominus de Liechtenſtain ſummus *camerarius*; Fridericus dominus de Auffenſtain ſummus *mareſcalcus* et capitaneus, et
Offciales DVCIS. Hertnnidus dominus de *Kreit*, *ſummus dapifer*. Hermannus dominus de *monte Pariſo*, Eberhardus dominus de Walſee *de Grez*, Hainricus de *Rappach* noſtrae *curiae magiſter*. Ioannes de Lasperch noſtrae camerae magiſter,
Datum et actum 1362. DATVM et *actum Poſonii*, ultima die menſis Decembris, anno domini *Mill. trecent. ſexag. ſecundo*.

NVM.

1373.

NVM. XXV.

BVRGGRAVII *Turnae*, iudicis *dynaſtae Walſei, ſententia lata in* nobilium parium *conſeſſu, in qua* debitor *chirographarius* abſoluitur, *propter* abſentiam actoris. *Niſi actor eam purgauerit legitimis impedimentis der* ehehafften 1373.

ICh PILLVNG *der Elter von Sand* Gilgenperg *dew zeit* Purgraff ze Turna *vergich offenlich an dem preſſ, daz für mich chom Chunrade von* Kitſchaw, *des von Puechain* diener, *da ich ſaſs an dem* Rechten *ze Tierna an meins* herren ſtat *von* Walſſe, *den er darumb gebeten het, und der es mit mir geſchaft het; und chlagt hintz dem Ruegers auf* fünff *Pfunt* Geltz, *des er von Hanſen von Mühlbach* pref *hiet, da er es mit weyſen wolt, und* ladet *darumb Andren den* Pegſchützen *von der Dornaw, der der Gueter an und an Gewere ſaß mit meinem* fürbot *und mit meinem* ladpref, *daſs er dew Gueter* verantwurt *auf dew teg, als dew* Fürpot *and* Ladpref *ſagten, und auch als umb* verlehentew *Gueter Recht were, do cham der vergenant* Andre *mit ſein* Geſele *auf den dritten Recht tag, und wolt ſich und ſeinen Gueter verantwurt haben. Da cham des tags von dem Rechten eyemant, der hintz im noch hintz ſeinen Guettern ſprechen wolt. Do fragt derſelb* Andre *mit verſprechen, ſeit daſs eyemant da wer, der hintz im und*

Burggrauius ein adelicher Richter 1373. aditur ab actore, qui agit ex chirographo. Citatur reus durch *fürbot-la-de-brieff.* comparet reus.

hintz

1373. *hintz ſeinen* Guettenn *zu dem* Ruegers *ze ſprechen biet, was nu recht were. Da fragt*
in iudicio dem geding. *ich meines* hiern man *vmb dew an dem* Geding *ſaſſen, dew ſprachen das zu ainem rechten, ſeit daſs der vorgenant Andre des* Tags *her für Recht chomen were, als ſein Fürbot und dew Latfref weiſſen, dew er vor dem Gericht zaigt, vnd dew* mann *offenlich*
ſententia in contumacucem actorem. laſs; *Chem der vorgenant* Chunrade nicht, *oder ainer der in* Ehafft Not *beret, dewweyl der* Richter *an dem* Rechten *ſeſs; Es ſolt der vorgenant Andre und ſeinen Glieter datz dem Ruegers fürbaſs* ledig *und* beweln *ſein vor dem vorgenannten Chunrade und vor hanſen* Brief *von Mulbach, da er mit weyſſen wolt. Es wer dann, daſs er churtzleich her ſo ſicheren* waren, *urchund precht von*
Niſi excuſauerit ſe mit Ehehafft. Eehafft Not *wegen, daſs dew Herren das ſprechen, er ſolt ſein genieſſen; des nemen wir nicht ab. Und darüber gib ich im den* Pref verſigelten *mit meinem anhangenden*
Teſtes iudicii adſeſſores. Inſigeln, *und des ſind auch* GEZEVG *meins* Herren man *Herr Seydel* Eydpelbach, *und Hanſs der* Ganſer *mit iren anhangenden* Inſigeln *in an ſchaden, und ander* erberlewt *genueg, dew meins* Herrn-Man *ſind, dew an*
Datum 1373. *dem Rechten geſeſſen ſind. Der Brieff iſt* GEBEN *ze* TYRNA *nach Chriſtes Geburd* drewtzehen hundert *jare, darnach in dem* drey *und* ſibenzigiſten *jare des Freytags an unſer Vrowen tag in der Vaſten.*

NVM.

NVM. XXVI. 1374.

SPONSALIA *facta inter* Albertum AVSTRIAE *ducem et patrem* ſponſae, *Fridericum* BVRGGRAVIVM *Noribergenſem, ex conſilio caeſaris, conſanguineorum et ordinum prouincialium der Landherrn* CIↃ CCCLXXIV.

WIr ALBRECHT von Gottes Gnaden, Hertzog zu Oeſterreich, zu Steir, *zu* Kernten, *und zu* Crain, *Graue zu* Tyrol etc. *Und wir* FRIDERICH *von denſelben Gnaden*, Burgraue zu Nürmberg, *bekennen und thun kund offentlich mit diſem Brief, ſeind wir durch der* Freundſchaft *willen die unſer* Vorfordern *und wir allweg gegen einander daher gehabt haben, uns zu einander, nach* rathe unſers Herrn *des* Kaiſers, *unſer* Freunde *und* Landherrn, *und unſer Rathes, mit* Heurat *verpflichtet und vereinent haben, durch ſondere ſchirm und Nutz unſer Land und* Leute, *in ſolcher maſſen, daß wir der vorgenannte* Hertzog ALBRECHT *gelobt und* geſchworen *haben, zu einer Ehelichen* Hertzogin *und* Gemaheln *zu nemen, die hochgebornen* Beatrixen, *des vorgenanten* Burggraf Friderichs *Tochter. Und wir derſelben Burggraf* FRIDERICH gelobt *und* geſchworen haben, *dieſelben unſer* Tochter, *dem ehegenanten Hertzogen Albrechten, zu einer ehelichen Hertzoginne und Gemaheln zu geben. So haben wir auch baiderſeits einander zu gleicher weiß gelobt, das* Bey-

Pacta *nuptialia* inter AVSTRIAE duces et principes *burggrauios* NORIBERGAE 1374. Auſtriacae et Noricae principum foedera aucta. Conſenſus 1) Caeſaris 2) conſanguineouum 3) prouincialium ordinum. Iuramentum generi et ſoceri. Pater promittit filiam. Quae ex eius facto audit ſponſa.

1376. Tempus nuptiarum.

Beylæger *zu halten und zu haben, hiezwiſchen und der nechſten* Faſsnacht, *die ſchierſt kombt, es würde dann lenger mit unſer baider willen verzogen, ohne gefehrde. Und deſs zu* Vrkund *und ſicherheit geben wir diſen Brief*, beſigelt *mit unſer baiden groſſen anhangenden* Inſigeln, *der* GEBEN *iſt zu* Paſſaw *am Montag vor S. Lucia tag, nach Chriſti geburt* dreytzehenhundert *Jar. und darnach im* vier und ſiebentzigiſten *Jare*.

Datum 1374.

NVM. XXVII.

Publicatio proſcriptionis contra Hertwviten den KUCHLER *iuſſu* Caroli IV. *per iudicem imperialem* CIƆ CCCLXXVI.

Primislai de TESCHIN proſcriptionis Kuchleri 1376. promulgatio, ut iudicis imperialis, Kayſerlicher Hofrichter. Iuſſu Caroli IV. imperatoris. Effectus proſcriptionis in 1) feudo, 2) allodio 3) uxoris, 4) liberorum, 5) perſona et corpore.

WIr Primiſlaus HERTZOG VON TESCHIN des Römiſchen Kayſer Carls und Kuniges zu Beheim Hofrichter, *enthiethen allen* Fürſten *Geiſtlichen und Weltlichen allen* Grafen, Freyen, Dienſtleuthen, Rittern, *und* Knechten, *allen* Stædten *des Reichs und andern* Stædten, Schultheiſſen, Ambtleuthen, Herrn *von der* Stett *unſern Gruſs und alles gut, und thun auch allen kund, und ein jeglichen beſonder, daſs unſer Herr der* Kayſer *antheilt und bezahlet hat, Herrn hertwyden den* Kuchler *den eltern von Klag wegen Herrn Vllrichs des* Felbers *der es käufflichen auf ihn erclagt hat, als recht iſt, darumb daſs derſelb* Kuchler *an das Heil. Römiſch. Reich gerathen hat; Denn hat im genommen und recht eigen und lehn die* Lehn *dem Herren ledig von dem ſie rührend das aigen dem* Klager *er hat gekündet ſein Weib zu einer* Wittiben *ſeine Kind zu* Weiſſen, *er hat geteilt ſeinen Leib den* Vögeln *in den Lüfften, den*

Fi-

Fiſchen *in den Waſſer, den* Thieren *in dem Waldt; und hat ihm von allen Rechten in das* Unrecht *geſetzt, und hat ihm* allermæniglichen *erlaubt; davon gebieten wir euch, von Gerichtswegen, als ertheilet iſt: Und euer jeglichen beſonder den dieſer Brief geweiſt und gezaigt* wird, *daß ſie denſelben* rechtloſen, verurtheilten *und* verzahlten *Mann fürbas nicht* hauſſet *noch* hoffet, *und in meidet, und meiden heiſſet, alle die ewrn in allen ewren ſtädten, Veſten und Gerichten und mit aller gemeinſam* wie *die geheiſſen iſt, vnd den vorgenannten Herrn Ullreich* Velber *auf des vorgenanten Herrn Hertvits Kuchlers* Leib *und* Gut *beholffen ſeyt, wann er es an euch alle, oder an Ew. jeglichen beſunder* vordert, *wo aber der wer, der in darüber* hauſſet, hoffet *oder gemeinſam mit ihm hett, dem das verkündet würd, derſelb oder dieſelben, die dieß Gebott überführen, die wür Herrn Herrtwitt den* Kuchler *hat. Es iſt auch dem vorgenanten Herrn Vlrich dem* Velber *ertheilt, ob das wär, ob der vorgeſchrieben Kuchler icht* erclagt *hat, vor welchen Land-Gericht oder Gericht das geſchehen wür uf des vorgeſchriebenen Herrn Ulrich Velbers Leib oder Gut, dieſelb Klag pœn noch acht ſilln den obgeſchriebenen Herrn Vlrich Velber an* Leib *und an* Gut *zu keinen Schaden kommen, und weder* Krafft *noch Macht haben, vor keinen Gericht geiſtlichen oder weltlichen mit keinen Sachen in kein weiſs. Deß zu Urkund geben wir im mit Urtheil dieſem Brief beſiegelt mit den* Hof-Gerichts *anhangenden* Inſiegel

1376.
Quid Vogelfrey?
Recipere: hauſen, hoſen; proſcriptum.
Pœna adverſus receptatores proſcripti.
Diſſolutio iurium proſcripti.
Sigillum imperiale 1376.

1376. ſiegel *am Montag nach dem Sonntag Oculi in der Faſten nach Chriſtes Gebürth dreyzehen Hundert Iar und im Sechſten und Siebenzichſten Iar.*

(L.S.) Chunrad. Biſſinger.

NVM. XXVIII.

CAROLI IV. *proſcriptio Hertwiten des Kuchlers an.* clↄ CCCLXXVI.

Caroli IV. imperatoris proſcriptio 1376.

WIr CARL von Gottes Gnaden Römiſcher Kayſer, ze allen Zeiten Mehrer des Reiches und Kunig zu Beheim, *bekennen offentlich mit dieſen Brief, daſſ wir verurtheilet und verzahlt haben an der Stadt, do wir es zu recht tun ſullen,* Hertviten *den* Kuchler *den ältern* Ritter *und haben ihm genommen* Ehr *und* Recht, Eigen *und* Leben; *das* eigen *dem* klager, *die* Lehn *den Herrn* leedig *von den ſi rührent. Wir haben gekündet ſein* Weib *zu* Wittiben, *ſeine* Kint *zu* Wayſſen, *ſeinen* Leib *den* Vögel *in den* Lüfften, *den* Thieren *in dem* Walde, *den* Fiſchen *in den* Waſſer, *und haben ihn von allen* Rechten *in das* Unrecht *geſetzet, und haben ihm erlaubt aller* mænniglichen, *daſſ niemand an* in freuelt *noch* unrecht *thun ſoll, und wer ihn angreiffet, der ſoll des keine* Entgeltung *haben, gegen keinen* Gericht, *Geiſtlichen noch Weltlichen, mit keinen* Sachen, *und in kein Weis. Wann es unſer lieber Getrewer Ulrich* Velber *Ritter in unſern Höf und vor unſern Hof-Gericht* kæmpflichen *und zu* rechten *tagen auf in er-*

Priuatio proſcripti an Ehr und Recht, Eigen und lehen. Vxor ſit uidua, liberi orphani.

Vogelfrey. Ius omnium ad eum trucidandum.

Laeſus conſecutus eſt die acht *kaempfflichen.*

erclagt hat, als recht iſt, darümb daſs derſelb 1376.
Hertvit *an das Heil. Römſ. Reich gerahten* 1413.
hat, und das in unſern Hof nicht verantwortt
hat, als Er ze Recht ſolt habn gethan; Davon gebiethen wir alle denen, den dieſer
Brief von unſerntwegen geweiſst würdet,
ernſtlichen und veſtlichen bey unſern Hulden: daſs ſie den vorgeſchriebenen Vlrich
Velber *beholffen ſeyn, auf des vorgenannten*
Hertwits Kuchlers Leib *und* Guet, *und des*
nicht laſſen in kein weiſs, als lieb ihm ſey Laeſus adiuuandus
unſer Ungnade *zu vermeiden; Wer aber* aduerſus
der wær, der unſer Gebot überführet, zu dem proſcri-
oder den, die das überführen, wolten wir un- ptum.
ſern Hof-Richter *heiſſen richten, als unſers*
Hoffes-Recht *iſt. Geben zu* Nürnberg *am* Hofrichter, Hof-
Donnerſtag *nach dem Sonntag, als man ſin-* recht.
get Oculi in der Faſten, verſiegelt *mit des*
Hof-Gerichts *anhangenden Inſiegel, nach*
Chriſtes Geburth dreyzehen hundert Iahr, Datum
und im Sechs *und* Siebenzichſten *Iahr, un-* 1376.
ſers Reich in dem dreisſigſten, und des Kayſerthumes in dem eyn und zweinczigſten Iar.

Chunrad Bisſinger.

NVM. XXIX.

ALBERTVS *D.* Auſtriae *annectit annuos reditus ad* PINCERNATVM *an.* CIↃ CCCCXIII.

WIr ALBRECHT von Gottes Gnaden, Alb. D.
Hertzog ze OESTERREICH, ze Steyer, Auſtr. 1413.
ze Cerndten und ze Crain, Grave ze Tirol etc. SCHAFFEN *mit dir unſerm Getreu-*

1413. 1436. Mandat quaeſtori Vngelter, ut *pincernae* Auſtriae ſoluat XXIV. libras pfenning annuatim.

en, dem gegenwartigen Ungelder *ze* Peckſtall, *oder wer ye kunfftikleich uns* Ungelter *da wird, und wellen, daz du von dem Nutzen, die du von deſſelben Ungelts wegen innymſt, Unſerm lieben getreuen*, Otten *von* Meiſſaw, Obriſten Marſchalich *und* Schenckhen *in Oeſterreich alle Jahr fürderleich ausrichteſt und bezaleſt* vier *und* czwanzig *Pfund Phennig, die Wier Im von* Marckrechte *und ſeines* Schenck-Ambts *wegen* geſchafft *haben. Und wenn du das getuſt, ſo ſugen wir dich der ledig und wellen dir die an deiner* Raytung *ye legen und abziehen. Mit Urkund ditz Briefs.*

Datum. *Geben ze Wienn, an unſer lieben Frauen tag Annunciacionis. Anno domini milleſſimo quadringenteſimo tredecimo.*

D. D. in Conſ.

NVM. XXX.

Teſtimoniales WENCESLAI *et* SIGISMVNDI *imperatorum de propinquitate et inſignibus ac nobilitate de* AVGEZDEZ, *Kauniz, Stoſſ, Kapuſta* clↄ CCCC XXXVI.

Sigism. imp. teſtimoniales 1436. Diplomatis mentio.

NOs SIGISMVNDVS *Dei gratia Rom. imperator ſemper Auguſtus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex.* Notum facimus omnibus hoc *diploma* lecturis: *Fidelem*, ac *dilectum* nobis Georgium STOSS de *Albrechtiz* coram nobis praeſentaſſe *diploma* etiam noſtri fratris *Wenceslai* regis piae memoriae, in quo habetur, dynaſtas de *Augezdez* eſſe *dominos prouinciales*, ſeque coram noſtro fratre faſſos, generoſum D. Hanuſſium dictum

Dominus prouincialis land-herr.

Ka-

Kapuſta de Medeliz, ſuum *patruelem eſſe*; *pro-* 1436.
ut ipſum diploma verbatim teſtatur: WENCES- *Wenceslai*
LAVS *Dei Gratia rex Romanorum, omni tempo-* *imp. inſtr-*
re propagator imperii, et Bohemiae rex etc. No- *tum.*
tum facimus omnibus, hoc *diploma* lecturis,
aut legi auditùris; Nos in conſilio *noſtro*, cae-
teriſque *regni* noſtri *magnatibus* exquiſiiſſe, in-
veniſſeque *dynaſtas* de *Auguzdez*, qui originem
ſuam ex KAVNICZIIS traxere, quique in ſuis *in-*
ſigniis duas *Nymphaeas* albas (uulgo *Lecnas*) e
radicibus prodeuntes, gerunt, eſſe *dominos pro-*
uinciales, noſtriſque praedeceſſoribus *uexillis*
ſuis fideliter auxiliatos; quare a *patre* noſtro
pro *dominis* habiti fuerunt, ut et a nobis pro
iisdem habentur: qui et *nobilitatis* ſtatum i- *Confeſſio*
dentidem laudabiliter ſeruantes, in ſedibus *do-* *coram Cae-*
minorum reſidere, ut et hodienum actualiter re- *ſare.*
ſident, quin et nobis retulerunt, generoſum D.
Hanusſium *Kapuſtam* dictum de *Medliz*, ſuum
genuinum *patruelem* eſſe, et pro hoc ab illis ha-
beri; quod coram nobis *faſſi* ſunt. Ad quod
confirmandum, MAIESTATIS *noſtrae* SIGILLVM *Sigillum*
diplomati huic appendi curauimus, quod PRA- *maieſtatis*
GAE anno dom. 1400. die lunae ante feſtum B. *1400.*
Sixti datum eſt, regni noſtri Bohemici anno 38.
Romani uero 25. Et quoniam praememora-
tus *Georgius* nos certiores reddidit, ſe praefati
Hanusſii Stoſs genuinum patruelem eſſe, et pro
hoc haberi, ideo diploma hoc MAIESTATIS *no-*
ſtro SIGILLO communiri fecimus, anno a partu *Actum*
uirgineo 1436. in Feſto corporis Chriſti, *re-* *1436.*
gni noſtri *Hungariae* anno 50. Romani 27. *Bo-*
hemiae 17. et *Romani* imperii 4to. *Iglauiae.*

1452.

NVM. XXXI.

AENEAE *nuntii a latere* abſolutio *a banno eorum ſubditorum, qui caeſari Friderico V. facti perduelles, exceptis caſibus, pontifici reſeruatis* clↄ ccccLII.

AENEAE nuntii a latere 1452. per definitis tractus ad praepoſitum Pataujenſis dioeceſeos.

AENEAS *Dei et apoſtolice ſedis gratia epiſcopus Senenſis*, ac eiusdem ſedis per *Bohemiam, Sleſiam, Morauiam, Auſtriam, Styriam, Carinthiam* et *Carniolam* cum poteſtate LEGATI *de* LATERE NVNCIVS et *orator* ſpecialiter deputatus. Dilecto nobis in Chriſto, *praepoſito* eccleſiae beate Marie in *Eyſger* Patauienſis dyoceſis ſalutem in domino ſempiternam. Ex iniuncto nobis *legationis* officio humilibus fidelium uotis libenter annuimus, eaque ut optatum pertingant effectum pietatis, laxato gremio ac perpetratos ignoſcendo exceſſus, quantum cum Deo poſſumus, et indulta ſe nobis extendit auctoritas, gratioſius exaudimus; exhibita ſiquidem nobis nuper pro parte nobilis

Preces B. de Puchem

uiri Georii *baronis de* PVCHEM Pattauienſis dioceſis petitio continebat, quod cum nouiſſime communitatis *Wiennenſis* dictae dyoceſis ac nonnulli alii *nobiles* et *potentes* in illam prorupiſſent rebellionis audaciam, ut etiam preuia *diffidatione* contra sereniſſimum principem

pro abſoluendis Friderico V. imperatori rebellibus

dominum FRIDERICVM ROMANORVM IMPERATOREM *ac Auſtrie ducem* ſpretis cenſuris et prohibitionibus *apoſtolicis* preſumpſiſſent arma mouere, prefatus baro ac univerſi ſubditi ſui eidem domino *imperatori* poſtmodum inualeſcente, commotione *guerrarum* adherentes

ac

ac de iuſtitia ipſius confiſi, tam pro tuitione 1452.
propria, quam propulſandis inſolenciis huiuſmodi contra *diffidatores* praedictos, manu armata, obedientie ſuadente debito, utcumque procedere ſtatuerunt, ipſosque non nunquam in eccleſiis et immunitate eccleſiaſtica tenentes *inſidias* ſeu eccleſias confugientes ad easdem inuaſerunt, aliquociens etiam uice uerſa baro et ſubditi predicti ſimiliter in *emunitate eccleſiaſtica* et eccleſiis per hoſtes impugnati, et ſic offenſiones et defenſiones ex iisdem immunitate et eccleſiis facte fuerunt, unde plerique utriusque partis homines in et ex illis enormiter leſi, uulnerati, aliqui uero interempti, nec non eccleſiae et *emunitates* praedicte non ſine effractione portarum earundem dicuntur exinde uiolate. Cum itaque *guerre* huiusmodi diuina diſponente clementia iam *ſedate*, ipſique *baro* et ſubditi de praemiſſis exceſſibus doleant ex intimis, ac graue eis foret, ſi pro oportuno petendo abſolutionis beneficio ſimul uel etiam ſingulariter ſinguli noſtram ſeu commiſſarii per nos ad hoc deputandi potentiam neceſſario haberent adire, pro parte eorundem baronis et ſubditorum nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut abſolutionis beneficium huiusmodi eis impendi, ac ipſorum commoditati oportune prouideri mandare dignaremur. Nos itaque premiſſis attentis uolentes cum *barone* et ſubditis predictis benignius agere, huiusmodi ſupplicationibus inclinati, diſcretioni tue de qua in hiis et aliis ſpecialem in *domino* fiduciam obtinemus, auctoritate noſtre *legationis* qua fungimur, tibi committimus,

in eccleſia a banno,

ob uiolatas eccleſiae immunitates.

Inde dolore adflicti.

Abſolutio nuntii.

1452. et mandamus, quatenus omnes et ſingulos *eccleſiarum rectores beneficio abſolutionis* indigentes in dominio dicti baronis exiſtentes ab omnibus et ſingulis *excommunicationibus* ac aliis ſententiis et cenſuris eccleſiaſticis atque penis, quas occaſione *guerrarum* huiusmodi quomodolibet incuriſſe noſcuntur, in forma eccleſie conſueta abſoluas, penitentiamque ſalutarem cuilibet eorum imponendo, dummodo tamen non ſint caſus, propter quos *ſedes apoſtolica* merito ſit *ſpecialiter* conſulenda. Inſuper eadem auctoritate tibi committimus atque preſentibus indulgemus, quod eisdem rectoribus et ſingulis aliis in eodem dominio exiſtentibus auctoritatem tribuas, et concedas, ut omnes et ſingulos ſuos *parochianos* de ſimilibus caſibus, exceſſibus, criminibus, et delictis in *forma eccleſie conſueta abſoluant*, *ſeu* abſoluat, iniuncta cuilibet ipſorum pro modo culpe penitentia ſalutari, quam etiam ſinguli peragere et adimplere debeant et etiam teneantur; alioquin predicta *abſolutio* eis nullatenus ſuffragetur. In quorum omnium et ſingulorum *fidem* et teſtimonium praemiſſorum praeſentes *literas* fieri et noſtri pontificalis ſigilli iuſſimus appenſione communiri. *Datum* et *actum* in NOVA CIVITATE *Saltzburgenſis* dioceſis die Iouis ſexta decima Nouembris, anno domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo indictione quinta decima, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris et domini noſtri *Nicolai* papae *quinti*, anno ſexto. In domo noſtre ſolite reſidentie ibidem.

Exceptis caſibus pontificiis reſeruatis.

Datum et actum 1452.

NVM.

NVM. XXXII. 1468.

BVLLA *Pauli V. pontificis*, *qua* erigit *epiſcopatum* VIENNENSEM *anno* CIↃ CCCCLXVIII.

PAVLVS *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei*, *ad perpetuam rei memoriam.* In ſupremae dignitatis ſpecula, *diſpoſitione ſuperna*, quamuis inſufficientibus meritis, conſtituti ad uniuerſas fidelium regiones curae noſtrae commiſſas ſic paternae conſiderationis intuitum ſolerter extendimus, ſic ad honorem earundem, *extollentiam* et ſublimationem intendere procuramus; quod ex bene meritis, ſuisque laudabilibus actibus fructus reportaſſe, congaudeant et caeteri Chriſti fideles eorum imitatione ad uirtutum imitanda ueſtigia eo feruentius incitentur. Attendentes itaque, ſicut fide dignorum habet aſſertio, imo *facti notorietas* indicat, et Chariſſimus in Chriſto filius noſter FRIDERICVS *Romanorum imperator ſemper Auguſtus*, qui feruore deuotionis accenſus nuper ad *uiſitandum* Apoſtolorum *limina* ad hanc almam urbem peregre ſe contulit, nobis inter alia explicauit oppidum ſuum VIENNENSE ducatus *Auſtriae Pataujenſis Dioeceſis*, benedicente altiſſimo in populi fidelis multiplicatione, foecundum, ac bonorum *et rerum* omnium ubertate eſſe refertum, et in eo *ſtudium* in omnibus licitis facultatibus generale uigere, ac inſignes uiros quam plurimos, in *theologiae*, pontificii *iuris, medicinae*, et *phyſicae* facultatibus, aliiſque liberalibus *artibus*, eruditos commorari; *moneſteria* quoque pluri-

PAVLVS Pp. Rom, 1468.

extollentia.

Cauſae inſtituti EPISCOPATVS VIENNENSIS. 1) preces imperatoris, 2) libertas rerum hominumque, 3) academici quatuor ordinum,

1468. ma utriusque ſexus perſonarum regularium, aliaque ſacra DEI *templa*, *hoſpitalia* et *pia loca*, in quibus diuinus uiget cultus et magna cum ueneratione et ſolemnitate asſidue diuina officia celebrantur conſiſtere, ipſius quoque oppidi populum et uniuerſitatem inter caeteras *nationis germanicae* adeo erga *DEVM* et ſacroſanctam *Romanam eccleſiam* eximia deuotione et fidelitate fulgere, quod ex debito *gratitudinis paſtoralis* et ipſius *imperatoris* praeclariſſimis *meritis* accedentibus, eos apoſtolica ſedes paternis proſequi debet affectibus ac *inſigniis* maioribus decorare: et propterea cupientes deuotis et humilibus imperatoris praefati *petitionibus*, ut decet, annuere, ac ipſorum oppidi et populi *merita* condignis honoribus compenſare, eosque ſpiritualibus ac temporalibus titulis inſignire, poſt tractatum quem iteratis uicibus, ſuper his cum uenerabilibus fratribus noſtris S. R. E. *Cardinalibus* habuimus diligentem, et matura denique prout tantae rei qualitas exigebat, deliberatione ſecuta, ex praemiſſis et non nullis aliis *rationabilibus* animum noſtrum inducentibus *cauſis* ad diuini nominis laudem et gloriam, exaltationem catholicae fidei et eiusdem diuini cultus augmentum ac ſalutem fidelium praedictorum oppidum *Viennenſe* praefatum cuius *territorium* et confines praeſentibus haberi uolumus pro expresſis cum omnibus et ſingulis *eccleſiis*, *monaſteriis*, *capellis* et aliis *eccleſiaſticis* ac piis *locis* nec non *populo*, *incolis*, *habitatoribus* caeterisque eccleſiaſticis et ſaecularibus *perſonis*, *rebus* quoque et bonis eorundem in eo ipſiusque territorio et diſtrictu conſiſtentibus ab omni iurisdictione,

4) numeri coenobiorum,

5) merita in R. eccleſiam,

cum cardinalium conſenſu.

ne, ſuperioritate, ſubiectione, et poteſtate uenerabilis *fratris* noſtri *epiſcopi* PATAVIENSIS, moderni et pro tempore exiſtentis, ac dilectorum filiorum *capituli* Patauienſis eorundemque *uicariorum* et officialium auctoritate apoſtolica tenore praeſentium de fratrum eorundem *conſilio* prorſus *eximimus*, et perpetuo *liberamus*, ipſumque *oppidum* tanquam locum inſignem et ad hoc congruum, decentem pariter et honeſtum in *ciuitatem* VIENNENSEM erigimus, et *ciuitatem* eſſe, et perpetuis futuris temporibus nuncupari decernimus, ipſius quoque oppidi COLLEGIATAM eccleſiam *praepoſituram* nuncupatam S. *Stephani*, alias *omnium ſanctorum*, quae de iure PATRONATVS dilectorum filiorum nobilium uirorum ducum *Auſtriae* eſt, et in qua *praepoſitura* decanatus, *cantoria* et cuſtodia, dignitates et quamplures *canonicatus* et *praebendae*, *uicariae* quoque et *capellaniae* inſtitutae et a LEGE DIOCOESANA ac omnimoda IVRISDICTIONE eiusdem *epiſcopi* PATAVIENSIS prorſus *exemptae* fore noſcuntur, in CATHEDRALEM ECCLESIAM cum praeeminentiis, immunitatibus, exemtionibus, *libertatibus*, et *inſigniis* congruentibus ipſius erectae CIVITATIS Viennenſis erigimus, et *epiſcopalis dignitatis* honore et titulo inſignimus, ſponſum utilem et idoneum per noſtram et apoſtolicae ſedis prouidentiam annuente domino praeficiendum conſecuturam, cui ſponſus idem praeeſſe ualeat et prodeſſe, nec non eidem eccleſiae *territorium Viennenſe*, et infraſcripti caſtri *S. Viti* cum omnibus ſuis et aliis pertinentiis *antiquae praepoſiturae* praedictae pro ipſius

1468. *Exemtio a poteſtate epiſcopi PATAVIENSIS cum eius et capituli conſenſu. Verſio oppidi in ciuitatem,*

collegiatae in cathedralem eccleſiam.

cum EPISCOPALI dignitate.

1468. *additio plurium* ipſius diocoeſi aſſignamus et limitamus, uolentes et eadem auctoritate ſtatuentes, quod in eadem eccleſia ſic in CATHEDRALEM erecta aliae omnes et ſingulae dignitates, adminiſtrationes, officia, canonicatus et praebendae ac uicaria et capellaniae et in eo ſtatu et robore, in quo antea fuerant, poſt *erectionem* huiusmodi exiſtant et perpetuo maneant, cum fructibus, redditibus et prouentibus earundem; ita tamen, quod omnia et ſingula mobilia et immobilia bona, quae ante erectionem huiusmodi ad *praepoſituram* actu *uacantem* de iure uel conſuetudine quomodolibet pertinebant, una cum *caſtro S.* VITI prope Viennenſem ciuitatem praedictam et quibuscunque aliis dictae antiquae praepoſiturae fructibus, redditibus, prouentibus, iuribus, obuentionibus, iurisdictione et pertinentiis uniuerſis ad MENSAM EPISCOPALEM *MENSAE epiſcopali.* Viennenſem perpetuis quibuscunque temporibus pertineant in futurum, reſeruata tamen ex eis pro ipſius eccleſiae *praepoſito* pro tempore exiſtenti, *congrua portione*, ex qua decenter ſe ualeat ſuſtentare, niſi ipſi praepoſiturae de aliis nouis redditibus et dote congrua per *imperatorem* praefatum prouideatur, quemadmodum nobis facturum ſpopondit. Et inſuper imperatori praefato eiusque in dicto ducatu *Auſtriae* ſucceſſoribus IVS PATRONATVS ac *praeſentandi* perſonas idoneas in *praepoſitum*, *decanum*, *cantorem*, et *cuſtodem*, nec non ad ſingulos *canonicatus* et *praebendas*, *uicarias* et *capellanias* huiusmodi hac primaria uice et deinceps, quoties illos uacare contigerit: INSTITVTIONEM uero

Patronatus *duci reſeruatus, et praeſentatio ad praebendas.*

uero et confirmationem eorundem *decanatus,* 1468.
cantoriae et *cuſtodiae*, ſingulorumque *canonicatuum, praebendarum*, uicariarum, et *capellaniarum* huiusmodi, ſimiliter etiam quorumcunque aliorum beneficiorum in dicta Viennenſi CIVITATE et eius DIOECESI exiſtentium dicto EPISCOPO Viennenſi pro tempore exiſtenti perpetuis futuris temporibus reſeruamus. Et nihilominus praefatis *epiſcopo* et *capitulo* edendi quaecunque rationabilia et honeſta *ſtatuta* et ordinationes, prout ipſi eccleſiae *congruere* conſpexerint etiam cum adiectione *poenarum* et iuramento firmandi pro illorum obſeruantia auctoritate praefata, tenore praeſentium facultatem concedimus et etiam poteſtatem. *Conſtitutionibus* et ordinationibus Apoſtolicis aut aliis in contrarium facientibus *non obſtantibus* quibuſcunque. *Nulli* ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrae *exemptionis, liberationis, conſtitutionis, erectionis, inſignitionis, aſſignationis, limitationis, ſtatuti*, uoluntatis, reſeruationis et conceſſionis infringere, uel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praeſumpſerit, *indignationem* omnipotentis *DEI* et beatorum *Petri* et *Pauli* Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. DATVM *Romae* apud ſanctum Petrum anno incarnationis dominicae *milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo*, quinto decimo Cal. Februarii *pontificatus* noſtri anno quinto.

Ius ſtatuta condendi,

non obſtante iure canonico.

Sanctio.

Datum. 1468.

L. Dathus gratis de Mand.
S. D. n. ppae de Piſcia.

NVM.

1470.

NVM. XXXIII.

WLADISLAI Bohemiae *regis induciae inter* ſubditos *Bohemiae* et *Iohannem* Puchaimum *trimeſtres, definitae cum ortu et occaſu ſolis an.* clↄ ccccLXX.

Wladislaui induciae 1470. WIr WLADISLAVS von Gottes Gnaden Kunig zu Beheim, Marggrave zu Mehren, Hertzog zu Lützenburg unnde Schleſien, Marggrave zu Luſitz etc. *Bekennen und tuen kund offentlich mit dieſen Brieffe; allermänniglich, daß wir mit unſſer Crone zu* Beheim *allen unſern Unterthanen, Landen, Stedten, geiſtl. und weltl. Perſohnen in der Cron zu Behem, odder anderſtwo die ſich unſer halten, unſer lieben andæchtigen und getreuen an Eym, unde den Edln Henrichen und Hanſſen von* Buchhaim *und allen ihren* Unterthanen, Dienern *und* Helffern *geiſt- und weltlichen Perſohnen am andern teyl, ein rechten aufrichtigen, Chriſtenlichen* Friede *aufgenommen haben, der* eingeen *und angehen ſoll den nechſten Sontag nach unſers Herrn* Auffahrts-*Tag mit* Auffgang *der* Sunnen, *unnde werdden ſoll den benannten Sonntag ein* Vierteyl *Jahr das iſt nehmlichen* dreyzehen *Wochen nacheinander folgend biſs zu ausgeende den letzten Tage deſſelben viertel Jahres biſs zu Untergang der Sonnen; welchen ſolchen Chriſtennlichen Friede, wir mit allen unſern obgemelten vnnſer* Crone *unde allen unſern Unterthanen*, Landen, Stetten, Geiſtlichen *und Weltlichen, die ſich unnſer hal-*

pax inter nobiles ſubditos.

Eius initium ſub ortum ſolis, ſpatio trimeſtris. Dies uenit ſub occaſum ſolis.

halden,ſtetten, gantz veſt, recht Chriſtenlichen unde unerbrochenlichen die bemelte zeit aushalten wollen bei unſer Königlichen wirden treulichen und ongefärlichen, des zur Bekäntniſſ haben wir dieſem Brief verſiegelt mit unſern kuniglichen zuruck aufgedruckten Inſiegel, *der* GEBEN *iſt zu* Prag, *am Montag vor unſers Herrn Auffarths-Tag nach Chriſti Geburth vierzehenhundert, darnach im ſiebendtzigiſten, unſers Reichs im ſechſten Jahre.* 1470. 1497. Datum.

NVM. XXXIV.

Reuerſales datae a Chriſtophoro epiſcopo **PATAVIENSI,** ***Iohanni epiſcopo*** **VESPRINIENSI,** ***qua*** **Viennenſis** ***eccleſiae perpetuo*** **COMMENDATARIO** **cIↃ CCCCLXXXXVII.** ***ne quid in praeiudicium iurisdictionis eiusdem.***

CHRISTOPHORVS *Dei gratia epiſcopus* PATAVIENSIS nec non eiusdem eccleſiae CAPITVLVM, tenore praeſentium notum facimus, quod cum uenerandus in Chriſto pater et dominus Ioannes *epiſcopus* VESPRINIENSIS, *Viennenſisque* eccleſiae perpetuus COMMENDATARIVS, nec non eiusdem eccleſiae uenerabile *capitulum* nobis ex ſingulari fauore et beneuolentia annuerunt, et conſenſerunt, ut nos, ac pro tempore in ſpiritualibus *officialis* noſter *generalis* ad *officialatum* curiae noſtrae *Patauienſis* infra Onaſum deputatus in *ciuitate Viennenſi* TRIBVNAL noſtrum ponere, ac *iurisdictionem* in omnes eccleſiae noſtrae Patauienſis iurisdictioni ſubiectos exercere, ſiue ius reddere, *hora* con-

CHRISTOPH. Ep. Patau. *1497. cum capituli conſenſu commendatarii* Viennenſis *iura.*

Eius indulgentia, ut Patauienſis ibi haberet ſui officialis tribunal.

1497. conuenienti, qua uidelicet *tribunal* ipſius do-
1509. mini *commendatarii* aut eius capituli, non impedietur, poſſimus et ualeamus, ſeu dictus pro tempere officialis, uel commiſſarius noſter poſſit, et ualeat. Ideo nos ſub *praetextu* huiusmodi fauoris ſeu *beneuolentiae* promittimus, non uelle praefato domino *commendatario*, aut ſuis ſucceſſoribus, neque praefatae eccleſiae *Viennenſi*, ſeu capitulo praedicto, in aliquo *praeiudicare*, nec aliquod ius uendicare, ut aliquam *quaſi poſſeſſionem* exercendae *iurisdictionis* ibidem acquirere, ſed ſolum huiusmodi conceſſa nobis *beneuolentia ſimpliciter* uti, omni dolo quouis modo procul moto. In quorum teſtimonium praeſentes *litteras ſigillis* noſtris fecimus communiri. DATVM *Patauia* die quinta decima menſis Octobris. anno domini *milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo.*

Iure precarii ſine quaſi poſſeſſione.

Datum 1497.

(L.S.) (L.S.)

NVM. XXXV.

***Confirmatio priuilegiorum et regalium a S.R.I. conceſſorum reipublicae* LVCENSI MAXIMILIANI *I. quae in poſterorum imperatorum confirmationibus repetita an.* cIↃ IↃIX.**

Maximiliani imperatoris an. 1509. titulus plenior inſignis.

MAXIMILIANVS *diuina fauente clementia electus Romanorum imperator ſemper Auguſtus ac Germaniae, Vngariae, Dalmatiae, Croaciae, rex, Archi-dux Auſtriae, dux Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, Lymburgiae, Lucemburgiae et Geldriae, Landgrauius Alſatiae, princeps Sueuiae,* PALATI-

NVS *in Habspurg et* HANNOVIAE, princeps *et comes Burgundiae, Flandriae, Tirolis, Goritiae, Arthesiae, Hollandiae, Seelandiae, Ferretis, in Kyburg, Namurci et Dusburgii, Marchio sacri Romani imperii super Anasum et Burgouiae, dominus Frisiae, Marchio Sclavonicae, Mechliniae, Portus Naonis et Salinarum etc.* Ad perpetuam rei memoriam. Meditari ſecum ſemper debetis, cui a DEO Opt. Max. gentium ac populorum regimen conceditur, ut ſicuti *rebellium* perfidiam ſtudet acriter ulciſci, et perditorum hominum mores ſuppliciis in melius imputare: ita non minori cura et diligentia gratitudinis ſuae *uices* in eos partiri, quos fide, obſeruantia, aſſiduis *laboribus* et iugibus ſtudiis ac meritis ſeſe in dies magis gratos et acceptos ſibi reddere oculata fide intuetur; hoc autem ſi *minimi* quique hominum rectores meminiſſe iure debent, eo diligentius *ſacri caeſaris celſitudo* perpendere tenetur, in quem fixis et intentis oculis ſinguli inſpiciunt exempla uirtutum omnium ac uerae moderationis ac regiminis formam ſpeciemque humanae uitae et actionis ab eo reportaturi. Cum itaque nos hac ratione ducti aeſtimantes *qua fide, qua conſtantia Lucenſis ciuitas erga nos et praedeceſſores noſtros Romanorum reges et imperatores ſe perpetuis temporibus exhibuerit; deficientibusque aliis multis deuotione continua ſacro Romano imperio adhaeſerit; ac iuſſis et mandatis noſtris nullo unquam tempore repugnauerit; inſpecta humili ſupplicatione honorabilium noſtrorum ac ſacri imperii fidelium dilectorum Boni de* FRANCISCHIS et Hieronymi de MEDICIS legum doctorum praedictae

1509.

Aduerſus perduelles.

Pro fidis ſubditis.

Fides a LVCENSIBVS probata S. R. I.

1509. *Lucenſis* urbis *oratorum*, qua a nobis petebant, ut eidem LVCENSI ciuitati eiusque ciuibus et populo eorumque ſucceſſoribus in perpetuum *antiquiſſimam* libertatem ſuam ipſamque *ciuitatem* et *territorium* ſuum confirmare, concedere et approbare dignaremur, cum plena et libera poteſtate et *authoritate iuris dicendi* per ſe et ſuos *officiales* cum *mero* et mixto *imperio et gladii* poteſtate, ac *omnimoda* iurisdictione, et cum eisdem *libertatibus* et *immunitatibus* ac iuribus, quae et quas habuit hucusque ex *antiqua conſuetudine* et ad praeſens habent, et quae *liberam* decet *ciuitatem* cum authoritate et poteſtate *ſtatuta municipalia condendi*, condita *confirmandi*, nec non reuocandi et limitandi, prout utilitati et pacifico ſtatui ſubditorum praefati ciues et populus ſucceſſoresque eorum duxerint expedire, item cum authoritate et libera poteſtate creandi et ordinandi tam in dicta ciuitate quam in toto territorio et in ſingulis locis dicti territorii *Antianos*, *uexilliferum*, iuſtitiae *conſiliarios* et alios quoscunque *magiſtratus* ordinarios uel delegatos honores et *Bonorum officia* in perpetuum uel pro certo tempore quocunque illos nomine appellari contingat cum *mero* et *mixto* imperio ac omnimoda *gladii poteſtate* et *iurisdictione*, prout de tempore in tempus perpetuo uidebitur expedire, item cum authoritate *gabellas*, *datia*, *introitus* et alia onera extraordinaria *quaecunque* pro *Lucenſis* reipublicae *utilitate* et neceſſitate inducendi, imponendi, exigendi, augendi, minuendi, moderandi, et ſi ipſis ciuibus ac populo eorumque ſucceſſoribus ut ſupra uideatur penitus

Renouatur ciuibus et populo; ciuitati et territorio 1) auctoritas iuris dicendi, 2) gladii, 3) libertas, 4) immunitas, 5) ſtatuta condendi.

6) creandi Antianos, uexilliferum, conſiliarios:

7) tributa indicendi et tollendi:

tus *tollendi* et amouendi, item cum *confirmati-* 1509.
one omnium et ſingulorum priuilegiorum ha- 1327.
ctenus per Romanorum reges et imperatores *g) confir-*
eorumque *uicarios* dictae Lucenſi urbi conceſ *matio priuilegiorum*
ſorum et praecipue confirmare, concedere, da- *auctorum.*
re et approbare eidem ciuitati, ciuibus, populo *uicarii*
et ſucceſſoribus in perpetuum, quae ad ipſam *S. R. I.*
ciuitatem et eius territorium, omnes liberta-
tes, immunitates, priuilegia et conceſſi nes et
iura *conceſſas et conceſſa ICC Caſtruccio Lucenſi ciui,* *ſigillatim*
ac duci Lucano a diuae *memoriae quondam Lu-* *Ludouici*
douico Romanorum rege *ſub die decima ſepti-* *Bauari*
ma Nouembris milleſimo trecenteſimo uige- *1327.*
ſimo ſeptimo, regni ipſius anno tertio decimo
confirmata et repetita ab eodem imperatore
ſub die quinta decima Februarii milleſimo tre-
centeſimo uigeſimo octauo, ita quod *caſtrum* *de caſtris*
montis Caroli, quod adhuc cum ualle nebulae et
ualle *Arni Barga* et aliis locis licet indebite
occupant et detineant, nec non dimiſſum fue-
rat caſtrum *Motroni* quod tamen DEO facien- *Alienatio-*
te poſt multa tempora recuperauit, dignaremur *nes et per-*
eiusmodi obligationes, *foedera*, conuentiones *mutationes*
et pacta, onerum impoſitiones, ac iurium re- *iure*
nunciationes, quae alienationem locorum a Lu *nullae ſine*
cenſi ciuitate continebant cum *Florenti* *conſenſu*
nis, ut *ſupra* uel cum aliis quibuscunque factas *S. R. I.*
de poteſtatis noſtrae plenitudine declarare et
definire nullas et nulla, irritas et irrita, fuiſſe et
eſſe, et nulluis penitus roboris uel momenti, tan-
quam facta et factas *ſine caeſareae maieſtatis noſtrae*
ac praedeceſſorum noſtrorum uenia et authoritate et
in ſacri imperii non modicum praeiudicium, et tan-
quam iniuſta, uiolenta, et *ui* ac *metu* extorta,

 nec

1509. nec non declarare dicta omnia et ſingula loca
1327. in priuilegio *Caroli quarti* deſcripta, ſpectare et pertinere ad dictam *Lucenſem* ciuitatem, prout antea ſpectabant et pertinebant eique ciuibus et populo ab eorum occupatoribus eſſe reſtituenda praedictis pactis, conuentionibus et renunciationibus aliisque quibuscunque non obſtantibus, et praedictum *Caſtrum* MOTRONI quod ad praeſens per dictos Lucenſes poſſidet, cum ſit in priuilegio praedicto CAROLI *quarti* deſcriptum, iuſte de iure et licite poſſideri, et ad ipſos Lucenſes ſpectare et pertinere, ſupradictis omnibus non obſtantibus; item quia *mons* GRAGNI prope Gallicanum per homines Gallicani per longiſſima tempora fuit pacifice poſſeſſus et a quibusdam annis citra dictus locus ab hominibus *Bargae* fuit de *facto moleſtatus*, qui iam diu ut peſſimi filii ab eorum *matre Lucenſi* ciuitate ad *Florentinos* defecerunt, a quibus nunc uiolenter fauentur et animantur, uellemus locum illum declarare et concedere in *pertinentiis Gallicani*, prout in ueritate eſt, maxime attento, quod locus ille et iter per ipſum locum eſt porta et *exitus ex Lucenſi territorio*, quo Lucenſibus clauſo, de facili a Florentinis obſideri poſſent, qui iam dudum omnia pene alia itinera terreſtria, per quae exitus ex agro Lucenſi haberi poteſt, occuparunt. Item quia alias praefata Lucenſis ciuitas tam ex priuilegio *Caroli quarti* quam ex antiquiſſima poſſeſſione et conſuetudine habuit caſtra *uia regii* et *Motroni* in *littore maris* cum *portu* in mari et iure *applicandi* in terram et in particulari *portus Motroni* fuit ampliori praerogatiua *nobilita-*

Caroli IV. recuperatio amiſſorum.

Motroni caſtrum.

Mons Gragni.

Porta Lucenſis territorii.

uia regia et Motroni caſtra portus.

litatus cum authoritate onerandi et *exonerandi* 1509.
ſpecies et ſpecialiter *ſal* et alias quaſcunque 1369.
merces et nauigandi, de quibus omnibus in di *Ius gerandi.*
cti *Caroli quarti* priuilegio continetur, quae
priuilegia tunc temporis expreſſe non fuerunt
conceſſa *caſtro uia regii*, forte quia tunc difficulter
ad illud erat aditus per terram, nunc autem per
induſtriam habitatorum et impenſu Lucenſium
ſint loca *deſiccata* et itinera frequentata et ca-
ſtrum illud et locus ſit aptus uſibus ciuitatis
Lucenſis et mercatorum eiusdem, dignaremur
etiam dicto caſtro *Motroni portum* cum ſuis pri-
uilegiis confirmare, et illa eadem authoritate
caeſarea *uia regio* et eius *portui* concedere et
in ſpecie cum iure *exonerandi ſal*, non obſtan- *non obſtantibus Ianuenſium priuilegiis.*
tibus quibuscunque *priuilegiis Ianuenſibus* uel
aliis quibuscunque hactenus conceſsis, de qui
bus etiam expreſſa mentio fieri deberet, de iu-
re et conſuetudine, etiam de uerbo ad uerbum
quae noſtra authoritate caeſarea pro expreſsis
habentur; item confirmare *priuilegia* conceſ-
ſa per diuae memoriae *Carolum quartum* Ro- *Caroli IV. conceſsio d. 8. Iunii 1369.*
manorum imperatorem praedeceſſorum no-
ſtrum maiori *Antiano* uicario *uexillifero* Lucenſis
ciuitatis, qui per tempora fuerit, ſub anno domi-
ni mileſimo trecenteſimo ſexageſimo nono, *9) creandi tabelliones,*
indictione ſeptima, octauo idus Iunii, regno *10) legitimandi,*
rum ipſius anno uigeſimo tertio, imperii uero
quinto decimo u. gr. creandi *tabelliones, legiti* *11) faciendi milites,*
mandi, faciendi *milites*, reſtituendi *minores* ac
maiores ex iuſta cauſa, *adoptandi, emancipandi*, *12) reſtituendi,*
manumittendi ſeruos, *reſtituendi natalibus* ius *13) adoptandi.*
que *aureorum annulorum* concedendi, cum o
portunis *legum derogationibus* etc. Item priui- *14) emancipandi,*

1509. legium dictae Lucenſi ciuitati conceſſum, quod
1360. in ea ſit ſtudium generale et priuilegia ſcholari-
15) manu- bus ac doctoribus conceſſa ab eodem *Carolo*
mittendi, *quarto*, ſub eisdem anno, menſe, die et indictione,
16) aureo- item priuilegium et authoritatem cudendi *mone-*
rum annulorum, *tas aureas, argenteas*, et *aere* contaminatas con-
17) academica, ceſſum dictae Lucenſi ciuitati per eundem impe-
ratorem ſub anno, die et indictione praedictis o-
18) monetandi. mnia et ſingula conceſſa et attributa dicto olim
regalibus *Caſtruccio* quatenus ciuitatem ipſam et *territori-*
uniuerſim. *um* reſpiciant data, conceſſa et attributa ac dona-
arcifiniis. ta intelligantur dictae *Lucenſi* ciuitati, ciuibus et populo eorumque ſucceſſoribus in perpetuum cum omni libertate et *regalibus*, ut in ipſis literis continetur, item cum Lucenſis ciuitas finitimos habeat *potentiores*, quorum iniurias et uim plurimam paſſa eſt in praeteritum, maioraque in futurum posſint uerisimiliter ſuſpicari, ſi tam anguſtis finibus terminet; idcirco ut posſit ſe ſuaque loca tutius regere ac cuſtodi-
fortalitia. re, dignaremur eidem ciuitati, ciuibus et populo eorumque ſucceſſoribus in perpetuum confirmare, concedere, dare et approbare ipſam ciuitatem et eius territorium, et ipſius
Dandi ciuitatem territorii uillas, caſtra, loca *fortalitia* et perti-
Carol. IV nentias omnes tam terreſtres quam maritimas,
1369. flumina, *lacus, ſtagna, riparias, montes*, plana et omnia ac ſingula loca dicti territorii territorium Lucenſis *ciuitatis* declarando ac definiendo, quae, et prout olim ſpecificatum, declaratum ac definitum fuit per diuae memoriae CAROLVM QVARTVM, praedeceſſorem noſtrum anno domini *milleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono*, indictione ſeptima, *octauo* idus Iunii *regnorum* eius anno uigeſimo tertio, *imperii* ue-

ro

ro quinto decimo et ſi quando loca praedicta 1509.
aut aliquod eorum ad manus noſtras deuene- 1369.
rint, illa *Lucenſi* ciuitati reddere dignemur ei- *Ius recupe-*
dem Lucenſi ciuitati eiusmodi loca *recuperandi randi, ue-*
et retinendi *ueniam* concedere ac poteſtatem *niam con-*
impartiri, item *introitus* omnes et prouentus *cedendi, in-*
ac *uectigalia* ciuitatis et locorum omnium dicti *troitus, uectigali-*
territorii dictis ciuibus et populo ac eorum *um*,
ſucceſſoribus pro *regenda* ac *protegenda* ciuitate praedicta, ac locis eius in perpetuum concedere ac dimittere, prout hactenus per alios noſtros praedeceſſores *Romanorum reges et imperatores* conceſſa ac permiſſa fuerunt, item *foederum.*
quia *Lucenſis* ciuitas ex uicinorum bellis et uiribus coacta, ne reliqua etiam et urbem ipſam perderet, multa *foedera*, pacta et conuentiones iniit et fecit, in quibus ſui territorii partem, nonnullaque *caſtra, fortalitia* et loca alienauit, dimiſit et obligauit, uel onus aliquod impoſuit, uel in illis iuribus ſuis renunciauit, inter quae loca *Florentinis* fuit dimiſſum, et prout in eo continetur. Item ſpecialiter etiam confirmare declarationem factam per dictum CAROLVM QVARTVM, quod per conceſſionem per ipſum factam quibuscunque *uerbis* uel quocunque *titulo Florentinae* urbi de quibusdam locis in dicto priuilegio deſcriptis non inferatur aliquod *praeiudicium* in locis in eo deſcriptis et expresſis, ut in eo *iure proprietatis*, ciuitati LVCENSI et iura *proprietatis* ſalua et inconcuſſa *Lucenſibus* conſiſtere in dictis locis, prout in dicta declaratione continetur, uolentes et cupientes pro ſolito inſtituto noſtro bene merentibus uiris *gratia* ac *libertate* noſtra reſpondere, ut dignis uirtutum ſuarum praemiis inuitati,

1509. alacrius nobis et feruentius *fideles eſſe* poſſint
1369. et *debeant*, animo deliberato, motu proprio, ex certa ſcientia, ac de noſtrae caeſareae poteſtatis plenitudine, eidem Lucenſi ciuitati, ciuibus, populo et ſucceſſoribus eorum in perpetuum *libertatem* et uniuerſa et ſingula *priuilegia*, *literas*, *gratias*, *immunitates*, *conceſſiones*, *declarationes*, *quae et quas* ſuper quibuscunque *iuribus*, *libertatibus*, *poſſeſſionibus*, *proprietatibus*, *exemtionibus*, *caſtris*, *locis*, *terris*, *mari*, *fluminibus*, *portubus*, *montibus*, *planis*, *itineribus*, *nemoribus*, *uiis*, *ſtratis*, *paſſibus*, *ingreſſibus et egreſſibus* quibuscunque etiam ſpecialibus *uocabulis* deſignentur, a nobis et diuis *imperatoribus* et *regibus* praedeceſſoribus ſeu eorum *uicariis* et ſacro Romano imperio obtinuerunt, et praeſertim priuilegium *Caſtruccio* ciui Lucenſi et duci *Lucano* per diuae memoriae LVDOVICVM *Romanorum regem* et alia priuilegia per CAROLVM *quartum* ſuperius ſpecificata et adnotata in omnibus ſuis articulis, ſententiis, punctis et *clauſulis* de *uerbo* ad *uerbum*, prout ſcripta ſeu ſcriptae ſunt, ac ſi tenores omnes forent praeſentibus inſerti, ac ea omnia et ſingula, quae dictae *Lucenſis* ciuitatis ciues et populus tenent, habent et poſsident, ſiue ante hac tenuerunt et poſſederunt, et ea omnia quibus de iure uel conſuetudine utuntur, et quomodolibet pro commodo, honore et utilitate ac neceſsitate reipublicae ſuae uſi hactenus fuerunt, *innouamus*, *approbamus*, *ratificamus*, *et* de ſingularis noſtrae benignitatis gratia, tenore praeſentium *confirmamus*, *libertatemque* TERRITORIVM et TERRITORII *declarationem* et omnia et ſingula ſuperius in his literis per eos petita et ſpecificata,

Confirmatoria.

cata, iuxta ipſorum oratorum petitionem et 1509.
ſupplicationem *de nouo concedimus*, damus et
elargimur et declaramus, ſpecialiter declarantes non fuiſſe unquam *intentionis* noſtrae aut noſtrorum *praedeceſſorum* per aliquam conceſſionem quomodocunqne cuicunque aut qualitercunque factam *fidelibus noſtris* Lucenſibus aliquod *praeiudicium* generare, non obſtantibus quibuscunque *legibus* et *conſuetudinibus* in contarium facientibus, etiamſi de ipſis de iure uel de conſuetudine eſſet expreſſa mentio facienda, quae omnia hic pro expresſis habeantur; et non *obſtantibus* quibuscunque *gratiis, literis* aut *priuilegiis* quibuscunque aut cuicunque concesſis, quae quoquomodo facerent contra praedicta, etiamſi de ipſis eſſet expreſſa mentio facienda, *annihilantes* et *annullantes* omnia et ſingula in horum contrarium forſan acta, ſupplentes noſtra praedicta authoritate omnem defectum uel citationis aut ordinis obmiſſorum.

Non obſtantibus, quae his uideantur aduerſa.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc noſtrae innouationis, approbationis, ratificationis, confirmationis, *largitionis, donationis, nouae conceſſionis ac declarationis paginam infringere*, uel ei quouis auſu temerario contraire, ſi quis autem hoc attentare praeſumpſerit, grauem noſtrae indignationis offenſam et poenam *centum marcharum auri puri ſe* nouerit incurſurum, quas ab eo qui contra fecerit toties, quoties contra factum fuerit, irremisſibiliter exigi uolumus, et medietatem *fiſco* imperialis camerae, reſiduam uero partem iniuriam paſſorum uſibus decernimus applicari praeſentium ſub noſtrae *maieſtatis ſigilli* appenſione teſtimonio literarum.

Sanctio.

DATVM in caſtris noſtris felicisſimis apud *Baduam* die pri-

Datum. 1509.

1587. prima Septembris anno domini milleſimo quingenteſimo nono, regnorum noſtrorum Romani uigeſimo quarto, Hungariae uero uigeſimo etc.

Serenteiner.

Copia plenae fidei. EGo Chriſt. Iu. Petri de Iuſtii Lucenſis ciuis, publicus ac imperiali authoritate notarius, et ad praeſens cancellarius illuſtrisſimorum dominorum *Antianorum* Lucenſis ciuitatis fidem facio et atteſtor, ſupra praemiſſam *copiam priuilegii Maximiliani* imperatoris, prout iacet, eſſe fideliter extractum, nullo addito uel diminuto ex *antiquo originali* ſimilis tenoris et continentiae, extracti et publicati in charta codina cum appenſione magni imperialis ſigilli, cum *cordulis ſericeis nigris* et *auri* in forma probanti longo tempore et diligenter cuſtoditi ſub fidiſſima, accurata et ſolita cuſtodia diuerſarum ſcripturarum et *officialium* loci nominati Iarpeae, ubi ſolitae ſunt conſeruari et cuſtodiri ſcripturae publicae et monumenta ſpectantia et pertinentia ad regimen et iurisdictionem ciuitatis *Lucenſis* et eius ſtatus et in fidem et teſtimonium praedictorum diligentique mea collatione praemiſſa et omnibus et per omnia de uerbo ad uerbum concordare inuentae, *ſubſcripſi* nomen meum et officii cancellariatus *praedicti* ex authoritate et mandato Illuſtrisſimorum dominorum praedictorum ſimul cum ſolito meo ſigno Tabellionatus appoſui hac praeſenti die p. a Iulii. 1587.

(L.S.)

LIB.

LIB. VII.

ADPENDIX

EX CODICE MEMBRANACEO CHRONICON EPISCOPORVM MERSEBVRGENSIVM.

ab an. 968. ad an. 1500.

PROOEMIVM HISTORIAE CONDITI EPISCOPATVS MERSEBVRGENSIS.

Prooem.

§. I.

QUum populus *Romanus* uniuerſum orbem bellicis armis ſibi ſubdere contenderet, in diuerſas regiones, diuerſos imperatores diuerſis temporibus transmiſerunt. Igitur *Iulius Caeſar* contra *Gallos*, qui et Braccati nuncupantur, bellum acturus pugnauit, ſuperauit, ſubiugauit, cunctaque ipſorum loca munitiſſima luſtrans ſibi ſuisque ſequacibus ſubdere feſtinauit. Tandem has in *noſtras partes* deuenit, et in loco noſtro a ſeptentrionali plaga *montem* quendam, qui usque nunc ex antiquitate *Altenbrrg* uocatur, in quo nunc *baſilica* ſancti *Petri* fundata ueneratur, muro, moenibus, uiris munitum inuenit. Hunc expugnare uolebat nec ualebat. Vt autem erat animo acerrimus, ira dictante mandauit ultra non progredi, donec *caſtellum* repugnans excidium ſubiret. *Haec ſcriptis non uidimus, ſed reuelatu ſeniorum audiuimus.* Circumſpiciens itaque *montem* caſtello ex auſtrali parte oppoſitum,

Origines fabuloſae a I. Caeſare, conditore Merſeburgi.

Altenburg, Baſilica S. Petri.

Venia figmenti.

Prooem. ſitum, ubi nunc *Alta* noſtra coruſcat, *eccleſia* immunitum reperit. Hunc conſcendit: caſtra locauit: deinde quid facturus eſſet, ſecum deliberauit. Tandem placuit ei, hos *duos montes* aggeris comportatione continuare; quod

Caſtellani. et factum eſt. Sicque *caſtellani* inſtantia operis deuicti pacem poſtulabant ſeque et eius *imperialia iuga* domitis ceruicibus a modo ferre

Ratio ſitus et fertilitas. non recuſabant. Tunc *caeſar* patrato quod intendebat, amoenitatem loci ex planitie ubique adiacenti, et ex flumine *Sala* ſubter decurrenti, nec non ex frugali *copia terrae* illic abundanti pertractans eo *urbem munitiſſimam* conſtruere intendit, quod actu conſummatum eſt. Nam caſus agit uirtutis opus. Sed quomodo a flumine magno *Rheno* usque ad fluuium *Salam* et ultra uniuerſa uictricibus armis, Marte proſperante, domuerat; hanc urbem bellis aptam

Merſeburgum marti *ſactum opinabilius a paludibus* Moersburg. Deo *Marti*, quem praecipue colebat, dictauit, ac nomine conſecrauit, eamque *Marsburg Martis urbem* appellauit. Crederet hoc quis non niſi ſit pro teſte uetuſtas.

§. II.

Saltus a I. Caeſare ad Ottonem M. Poſt vero imperatoribus tam Romanis quam Teutonicis inuicem ſibi ſuccedentibus imperialis cardo hos amouendo usque ad *Ottonis*, qui et *magnus* agnominatus eſt, tempora diuoluuntur. Hic ut erat magnanimus, *magnalia* quaeque moliebatur, hancque urbem *ſenio* dirutam reparando *muro lapideo* ſepiuit; *moenia* intra ſepta multiplicauit, *regiamque do-*

Domus imperialis. *mum* in *auſtrali* parte ciuitatis fundauit. His ſic diſpoſitis electorum uirorum multitudinem robuſtiſſimorum intra moenia collacauit,

per

per quos omnium *orientalium regionum* ſuae ditioni ſubiugauit. Haud modicum temporis interuallum uoluitur, et *Auares* i. e. *Vngari*, ut ſaepe factitarunt, finitimos ſibi Ramano regno ſubditos inuadunt, perturbant, tam hominum quam iumentorum depopulationem faciunt. Quod ubi imperator comperit, alta ſuſpiria trahens, ingemuit, et ad ulciſcendum id facinus omni actione feſtinauit. Aſſumtis itaque his, quos tunc habere potuit, curſum ad uindictam properauit auguſtam, eoque omnes familiares, omnesque rebus bellicis aptiſſimos acciri praecepit. Acciti ueniunt, aduentantes rex gratioſe ſuſcipit: rem aperit uelle, inſinuat fortes praemiorum remuneratione: formidoloſos poenarum atrocitate ad quaeque fortia excitat. Tunc proceres accepta *regis* ſententia aſſenſum praebent, et pro ſe quiſque affectum regis ad effectum producere laborat, gens autem effera *aculeo* audaciae ſtimulata perniciei ultro obiuit, et iuxta *Leth* torrentem caſtra locauit, et quosdam ex regiis nocte paulo inconſultius ſe aggreſſos capiunt, trucidant, et regi contumelioſa dicta renunciant. His rex auditis, contritus eſt animo, et ſe malle mori quam talia perpeti conteſtatus eſt. Primo autem mane, id eſt in feſtiuitate glorioſiſſimi martyris *Laurentii* rex omnem apparatum bellicum ad pugnam producit, et facietenus in terram corruens uotum uouit, in hunc modum dicens: *Domine Deus, aeterne rex regum et dominus dominantium, in te ſperantium fortitudo admirabilis, tibi reſiſtentibus formido terribilis, da uictoriam in te confitentibus, excutere audaciam in ſeipſis gloriantium*

Prooem.

Inuaſio Hungarorum.

S. Laurentii.

Oratio Ottonis M.

Prooem. *antium. Domine ſi propter interuentum glorioſiſſimi martyris* LAVRENTII *tui, qui hodierna die tyrannum ſaeuientem ſuperauit, mihi pro ſanctae eccleſiae tuae detrimento moerenti ſolamen, moeroris uictoriam de gente contumaci dederis: domum, quae mihi terreſtri in* MERSEBVRG *aedificio adornatur, tuae odoriferae hoſtiae* LAVRENTIO *offeram eamque in tui nominis honore dicabo et eam amplificando* EPISCOPATVS *dignitate ſublimabo.*

Votum Ottonis M. pro condendo epiſcopatu.

§. III.

Dirae aduerſus Hungaros ab Vdalrico *Ep. Auguſt.*

At antiſtes Chriſti VDALRICVS, qui tunc *Auguſtenſi* praefuit eccleſiae, accepta pecunia domini ſui, ut ſeruus fidelis et prudens menſuram ſpiritualis tritici impigre erogauit, agnita regis praecellente in fide deuotione, intererat enim praelio, *oram Dalmaticae*, qua indutus erat, reſcidit, reſciſſam haſtae alligauit, in ſublime leuauit, claraque uoce ſic dicens exclamauit: *accingimini uiri potentiae procinctuque bellico proficiſcimini, en aduerſarius noſter diabolus pede* ſancti Laurentii *propulſatus corruit, ſuosque aſſeclas caſu ſuo caſuros inſinuat.* His uocibus *rex* omnesque *reges commanipulares* exhilerati, exhortationibus animati, *gladios* femori, *galeam* capiti, *clypeum* pectori, *lanceam* manu aptant, animo ad pugnam prodeunt, hoſtes fugantur, proſternuntur, conculcantur, uictoriam promiſſimam plena manu dira falce belli meſſuerunt.

§. IV.

Explet uotum Otto M.

Caede peracta morteque ſuorum defleta, rex regreditur, haud immemor *Dauidicae* admonitionis dicentis: *uouete et reddite domino Deo ueſtro:*

ſtro, uerbis ipſius prophetae, *ſi non dictis, factis tamen reſpondit. Vota mea reddam in atriis domus Dei noſtri.* Nam ROMAM properans HYLDEWARDVM *Halberſtadenſem* epiſcopum co uenire praecepit. Regis aduentu ciues Romani perturbabantur et rebelles uincuntur. *Iohannes* papa et ſibi applaudentes gaudio percelluntur. A quo imperiali benedictione ſuſcepta, rex accito ſupra memorato *Hyldewardo* utriusque arcanum mentis ſuae pandit uelamen dixitque in *Merſeburg* epiſcopatum, et in *Magdeburg* archiepiſcopatum, Deo fauente, ipſisque conniuentibus ſe conſummaturum. Procem. *Romam contendit.* *Magdeburgi et Merſeburgi inſtituturus epiſcopatus.*

§. V.

Papa uero IOHANNES *tredecimus*, audita regis intentiſſima deuotione, affectum praeconatur, in effectum exhortatur, cunctaque, quae ſui iuris ſint, ſe facturum pollicetur. *Hildewardus* autem regis rogatu apoſtolicique conſultu parochiam *Halberſtadenſis* eccleſiae, ſitam inter *Aram* et *Albin*, *Podam* fluuios, inſuper uiam, quae *Frederici* dicitur, in *Magdeburg* ſancto *Mauritio* donauit, partem uero inter riuulos *Willerbitze* et *Salbe*, et inter fluuios *Salam* et *Vnſtrot* et *Ilmena*, nec non foueam, quae eſt prope *Walhuſen*, ſancto LAVRENTIO in *Merſeburg* apoſtolica auctoritate confirmauit. *Imperator autem tali munere gratulatus patriam reuiſit, cunctisque optimatibus regni rem geſtam intimauit. Non poſt multum temporis rex cunctis eccleſiaſticis pro tempore* et locis ordinatis. *IOHANNES Papa XIII. ſuffragatur inſtituto.* *Halberſtadienſis epiſcopus adſentitur.* *Dona.*

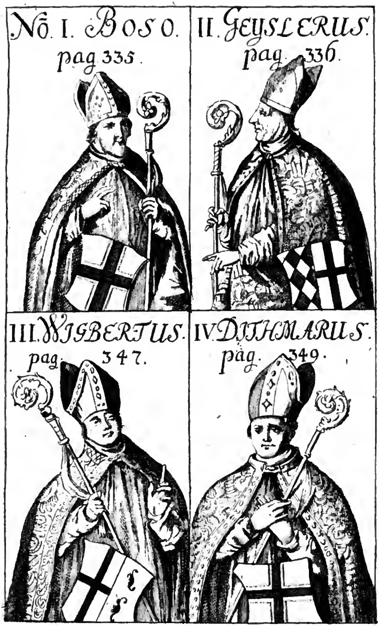
§. VI.

ADELBERTVM quendam monaſticae conuerſationis Archiepiſcopatus honore in Magdeburg *MAGDEBVRGENſis archiepiſcopatus*

Prooem. burg exaltauit, BOSONI ſ[illegible] ſuimet capel-
968. lano eiusdem profeſſionis [illegible]nto ſuper epi-
ſubiiciun- ſcopatum *Merſeburgenſem*, *Z[illegible]ſem* et *Miſnen-*
tur epiſco- *ſem* electionem propoſuit [illegible] autem in ta-
patus li electione propter amoenitatem loci et pro-
1) Merſe- pter barbatiem duobus tunc praenotatis epi-
burgenſis, ſcopis irrependens hanc ſedem *epiſcopatus* ele-
2) Zizenſis, git. Rota anni neſcio ſupra dicta teneri in
3) Miſnen- proximum poſt praedicta natale uoluitur do-
ſis, mini et imperator omnesque *meliores* regni in
4) Hauel- *Magdeburg* conueniunt in his feſtiuis diebus ab
bergenſis. *Adelwerto* archiepiſcopo in epiſcopatus dignita-
tem conſecratur: BOSO *Merſeburgenſi*: HVGO *Ci-
zenſi*: BVRCHARDVS *Miſnenſi*: VDO *Hauelbur-
genſi*, omnesque *archiepiſcopo* dignam *ſubiecti-*
968. *onem* anno dominicae incarnationis *nonogente-
ſimo ſexageſimo octauo* profitentur.

§. VII.

TVTELA- His ſic ordinatis, imperator perfectum uoti
RES Mer- ſui, quod in anguſtiis ſancto LAVRENTIO uoue-
ſeburgi rat, pertractans *regiam domum* nuper in *Merſe-*
1) S. S. Tri- *burg* aedificio conſummatam ſub titulo *indiui-*
nitas, *duae trinitatis*, ſemperque uirginis *Mariae* et
2) D. uirgo, uictorioſſiſſimi martyris *Laurentii*, omnium-
3) S. Lau- que ſanctorum dedicari praecepit; offerens
rentius. eo *theſaurum* pretioſiſſimum mundo obriſo ſci-
S. reliquiae licet *corpora* pretioſorum martyrum Chriſti
Romani, Romani et a beato *Laurentio* baptizati, et a De-
Maximi. cio mox decollati, et ſancti *Maximi* apud Cu-
mas ſub *Fabiano* praeſide nobiliter triumphans
et ne quis hanc eccleſiam Merſeburgenſem,
quae a nobis ueneratur, eſſe iſtius iusſibus aſſe-
ueret, de *ſitu* illius ſolae eccleſiae, quae a *ueri-
dicis* intelleximus, proſequamur. Tradunt
ham-


No. I. BOSO.
pag. 335.
II. GEYSLERUS.
pag. 336.
III. WIGBERTUS.
pag. 347.
IV. DITHMARUS.
pag. 349.

namque hanc ſitam fuiſſe in *auſtrali* parte ec- Prooem.
cleſiae noſtrae, ſcilicet in loco, ubi nunc *fra- CAP. I.*
trum officina diſpenſatoria frequentatur. Huc- BOSO
usque per excurſum praeter rem; ſed tamen 969.
propter rem ſermocinabamur; nunc autem *Traditio a ueridicis.*
ipſam rem exſequamur.

CAP. I.

B O S · O

PRIMVS EPISCOPVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS.

ab an. 969. ad an. 970.

Boso primus noſter ſpiritualis pater et re- *BOSO*
ctor eccleſiae Merſeburgenſis *Bauarica Bauaria oriundus.*
natione progenitus in zenobio S. *Heymeranni*
martyris et praeſulis Chriſti in *Ratiſpona* mo- *969.*
naſticae conuerſationis habitu usque in uirile
robur animi et corporis educatus eſt. Hunc *Caeſari a*
imperator *magnus Otto*, qui uir in conſilio pro- *a conſiliis.*
uidus erat, in bonitate conſpicuus, regni nego-
tiis et conſiliis praefecit.

§. II. Huic etiam propter incrementa laborum
dedit incrementa beneficiorum, ſcilicet omne
beneficium, quod retinuit ad eccleſiam in *Mer-
ſeburg*, quam pater ſuus et anteceſſor humilis
HENRICVS *primus rex* in honorem ſancti *Iohan-
niis baptiſtae* aedificari dedicarique praecepit.
Inſuper eccleſias in *Mimmeleue*, in *Dornburg* *Slauorum*
et in *Kirchberg* et *Lütze* * antequam in *apoſtolus*,
epiſcopatum ordinaretur, obtinuit. Poſtea tam * al. *Ciza.*
nomen quam dignitatem epiſcopatus obtinuit,
nomen inſtantia operis declarauit.

§. III. Erat namque pernox in orationibus di- *elogium eius.*

CAP. I. BOSO 970. *Helperdiz Meidebure prope* Rotau.

urnis, incredulis *Schlauis* praedicator, a quibus plurima contumeliae dicta poſt praedicationem ſuſtinuit. Ab imperatore Ottone M. eccleſiam in *Helpede* ſui iuris cum chirographo et uillam *Meidebure* obtinuit. Sed cum praeſcientia Dei ſtudii ſui metam imponere uoluiſſet, terram natiuitatis ſuae Bauariam reuiſit. Illic uitam huius exilii calendas *Nouembris* finiuit: brauium meriti accepturus inde a ſuis in ſedem *epiſcopatus corpus reducitur*, et in maiori eccleſia collocatur.

Sepultura 970.

§. IV. Hic in negotiatione animarum talentum ſibi commiſſum per *unum* ſolaris *anni* circulum et *denos lunarum* nec non per *tres dies* foenorauit. Ad cuius exequias illud laudis perſonatur:

Inſcriptio.

primus epiſcopii pater et rector Boſo noſtri praefuit huic ſedi, quam pius Otto dedit. Vita probatorum, decus huius erat monachorum. Euocat Otto piae poſt dedit eccleſiae,

Schlauis ſacra dedit fidei baptiſmata, ſedit
Bisquinos menſes annum tres quoque dies.

CAP. II.

GEYSLERVS

SECVNDVS EPISCOPVS ET DESTRVCTOR EPISCOPATVS.

ab an 970. ad an. 1004.

II. GEISLERVS. 970. *uitricus.*

PRimo patre atque paſtore *Boſone* noſtra eccleſia *uiduata* per interuentum AMMONIS *Wormacienſis* epiſcopi GEYSELERVS nomine pater effectu deſolans *uittricus* ab imperatore Ottone heu ſubrogatur. Quo facto rex pio affectu uiduam noſtram eccleſiam maritauit, ſed

ſed tali effatu plus bono et aequo uiduauit, *Geyſelerus* ab *imperatore* epiſcopus deſignatus ab Archiepiſcopo ADALBERTO in *Magdeburg* menſo *Iulio* in epiſcopale nomen et officium conſecratur. Poſt uero eccleſiae ſuae infauſto omine praeſentatur. Nunc in laudandis digna laude proſequar, execranda uero pro poſſe exſecrabor.

CAP. II. GEISLER. 970. *deſignatus ab imperatore.*

§. II. Enim uero hic *Geyſelerus* carnali *nobilitate* fulgebat, in conſiliis pollebat, et ab hoc in *palatio* regis frequentabatur, et apud imperatorem plurimorum *ſalus temporalis* per eum dirigebatur.

Eius origo nobilis.

§. III. Primo autem Ottone nexibus mortalitatis erepto et in aeterna beatitudine ut ſperamus collocato; *Otto iunior* eius filius, qui cum *aſſenſu* primatum ſceptrigeri regni et thronum poſſidebat. Hinc *Geyſelerus* quia iuuenili animo ut cera flexibilis in omne fuit *ſubdola aſſiduitate* pro maioribus acquirendis adhaerebat et plurima bona tunc eccleſiae cui praeeſſe uidebatur, his temporibus conquirebat.

Otto II. *plurima donat Ep. Merſeburgenſi.*

§. IV. Tradidit enim imperator noſtrae eccleſiae propter impenſum ipſius obſequium *Abbatiam* in PALETHE *et* CZWENKAW *urbem et quicquid murus in auſtrali parte continet, et ciuile oppidum cum uniuerſis ſui iuris et* FORETVM *ſitum inter fluuios* SALAM *et* MILDAM *et inter pagos* PLISNE *et* SVSELEM *et haec ſcriptis propriaque manu coroborauit.* Haec *ſcripta apud nos ſigillata ſeruantur, exceptis illis de* PALETHE *quae ille apoſtatans, ut poſt declarabimus, furtim ſubraſit.*

Quae recenſentur nominatim.

Pagorum 1) Pleis, & 2) Suſelem, Diploma ſupereſt.

§. V. Hac donatiua dedit inſuper *Chorimi* uillam cum aliis quinque. His *Geyſelerus* ſic honoratus

Donationes aliae Chorim.

CAP. II. GEISLER. 970. *Epiſcopus Caeſaris comes.*

tus ac ditatus, ſed *inſatiatus* frequenter in obſequio continua *familiaritate* regi adhaeret poſtpoſitaque omni *epiſcopali* actione tam in longinquis, quam propinquis *regionibus* indeſinanter deſeruiens, in defeſſa captione *amplioris* uenatur, uenantem fortuna indiſtrictae rotae ſuae plus aequo ſuppoſuit.

Electio Magdeburgici,

§. VI. Nam proh dolor, *Albertus Magdeburgenſis Archiepiſcopus* primus meta huius exilii decurſa gaudium domini ſui laetus pro aſportato lucro remunerandus intrauit. *Partenopolis* uero pio paſtore deſolata per electionem ODALRICI releuauerunt, quod tamen pius pater iam obiens non poſſe compleri praeſagiebat. *Electione* facta electus cum electorum caterua in partes Italiae, ubi tunc *imperator* erat, mittitur, ut *imperiali auctoritate* electio confirmetur. Quo cum ueniſſent, GEYSELERVM noſtrum, qui tunc apud imperatorem plurimum ualuit, in ſecretum euocant, cauſam indicant ad conſolidandam electionem eius ſuffragia interpellant. Hoc audito *Geyſelerus* ſtimulo elationis pungitur, eos ab ingreſſu dehortatur, ſeque regem prae his ſuper his praeuenire pollicetur. Mox *ſecretarium* regis repetens humotenus ſternitur, regisque pietatem ſupplici deuotione ſic dicens praeoccupauit.

a capitulo Caeſare confirmante.

Geislerus ſubuertit electum, opera Caeſaris.

§. VII. Domine nunc tempus longae optionis pro debito deuotionis iuſtiſſimaeque remunerationis aduenit, remunerationem promtiſſimi mei ſeruiminis praeopto. Id quem rex deuotionem inquit, veſtri meriti mihi ſemper perpromte exhibiti cum locus fuerit, per effectum libentisſime repenſabo. Ac is qui iam mente

apo-

apoſtotauit, intulit dicens : domine *Albertus* Magdeburgenſis epiſcopus defunctus eſt, et hanc ſedem pro parte mei laboris et ſeruitii me ſuccedere facitote. Tunc rex fideli ſuo petita, plus *auctoritatiua poteſtate*, quam *canonica ſtabilitate*, concedit. · GEYSELERVS *archiepiſcopatus* dignitate ſublimatur, egreſſo eo poſtmodum legati, ſpe ſuſpenſi regis, ſententiam percunctantur.

CAP. II. GEISLER. 970.

· §. VIII. Ipſe vero acta aperit potenter. His autem auditis in hoc dubie aſſentientibus et acta non credentibus geminationis affirmatione gratulabandus ſic approbat dicens: *Sic ſtat ſententia regis.* At legati ſimul cum *electo*, audita regis ſententia, conſiderataque eius, qui praetendebatur regia familiaritate, accepto tramite labefacti, in propoſito tepeſcunt. Tunc Geyſelerus *donatiua multiplicia*, ex nimia familiaritate corroſa, pluribus et maxime romanis principibus, quibus omnia *pecunia* vendere mos eſt, large, diſtribuit. Quatenus adulatoria applauſione dignitatem, quam captabat, ſine iudiciaria contradictione concederent. Ad ultimum autem praeſentiam Domini Papae BENEDICTI *VII.* adiit, *Merſeburgenſi* ſedi hactenus contra conſenſum *Halberſtadienſis* epiſcopi ſe iniuſte praefuiſſe confitetur. Si fas eſt, aliena linquere, legitime oblata ſuſcipere, ſub ſpecie rectitudinis, ſed falſo corde profitetur. Tandem apoſtolica fraude dulciſona emolito, ſi poſſint iudiciaria cenſura fieri, petita concedit.

Qua eſt abuſus.

Ambitus Romae, ubi uenalia omnia.

§. IX. Quid multa ? indicitur *generale concilium*, quod potius erat conuenticulum. Adſunt corrupti cenſores, quid mirum ? Si verita-

Corrupta iudicia.

CAP. II. GEISLER. 970.

tis traditor licet gentilis quam uerum carmen cecinit, qui dixit, *corruptus iudex neſcit diſcernere verum.* Cumque ueniſſent, cauſa uentilatur, decreta peruertuntur, et *Geyſelerus*, qui hactenus epiſcopatu *Merſeburgenſis* eccleſiae iniuſte praefuiſſet, ut melioraretur, archiepiſcopatum conſcendere poſſe iudicatur.

Num Merſeburgenſis ſub fuerit Halberſtadienſi dioeceſi? Quod tuetur Geislerus.

§. X. *O cauſidici peruerſi*, vt quid ſic ex coecati! Si iniuſte noſtram poſſederat, iuſte a qualibet eccleſia repudiandus erat. *Certe ſi noſtra eccleſia libera non erat, nec Magdeburgenſis*, utique ab uno imperatore utraeque expetitae ab uno *Halberſtadenſis* eccleſiae paſtore conuerſae, ab uno apoſtolico uiro *Iohanne* Canonico conſolidatae, in frunitatem noſtram iaculatoria verba prophetae perdolabunt, dicit enim: *Vae uobis qui dicitis bonum malum et malum bonum!* Et Salomo: *falſus inquit, teſtis non erit impunitus*, impunitatem contemſiſtis: crumenas dationibus ſubfarcinatas expetiſtis has: et habuiſtis: in ad inuentionibus veſtris confiſi eſtis, in deſideriis cordis veſtri perſtetiſtis. Ergo iudicium datum comprobatur. Eccleſia noſtra nullo defendente condemnatur. *Geysſelerus* impetrato, quod volebat, in noſtra remeans altiora conſcendit immemor illius prouerbii dicentis: *melius eſt parum cum timore Domini, quam diuitiae multae et in ſatiabiles.* Tunc is, qui prius ſpecietenus noſtrae eccleſiae paſtor arridebat, *lupina* uoracitate armatus oues huius eccleſiae palantes, paſtorem quaerentes nec inuenientes inuadit, perturbat, dilaniat, *cunctaque priuilegia eccleſiae noſtrae aut ſuae mutatis nominibus aſſignabat, aut igne comburebat.*

Combuſtis, Merſeburgi priuilegiis.

§. XI.

§. XI. Et vt haec quae intendebat indiuulſa et irreparabilia permaneret. Conſulta et anniſu *Theodorici* Metenſis eccleſiae prouiſoris, qui more hydropici quando plus auaritiae lucra hauriebat, tanto magis ſitiabat. Inaeſtuatus enim erat in damnum noſtri *mille auri* et *argenti talentis*, miſſusque erat ab imperatore has in noſtras partes, ut electio confirmaretur *parochia* noſtrae eccleſiae prius affatim conceſſa ſine contradictione confirmata, ut res pupilli et viduae nullo tutante iudice miſerabiliter partitur. Pars *epiſcopatus noſtri*, quae ſita eſt inter fluuios *Salam* et *Elſtram* cum quibusdam uillis Friderico *Citzenſi* epiſcopo datur. *Volckoldo* autem Miſnenſis eccleſiae antiſtiti pars iſta conceditur cum duabus villis attinentibus, *nouem* vero *urbes* ſub ditione ſui iuris retinuit. Direptis itaque atque diſtributis tam eccleſiaſticis quam epiſcopalibus rebus, *abbatiam* inibi conſtituens; Abbates primo *Adericum* poſtmodum *Heymonem* praefecit. Hosque Halberſtadenſi Eccleſiae cum parochia ad nos prius pertinente ſubdidit, ne zelo elationis et non iuſtitiae iſta feciſſe iudicaretur.

CAP. II. GEISLER. 970. *Hiſtoria proditoris epiſcopi.*

Strages *Merſeburgi, unde* Citzenſi et Miſnenſi *acceſſio.*

§. XII. Talibus portionibus noſtris *epiſcopi* noſtrae prouinciae amplificati et in ueritate nimis obſcurati imperiali potentiae *raptoriſque* ueſaniae et ſiquidem inuiti tamen aſſenſum praebent. Quidam autem ſe ſuasque eccleſias ſic ditatas gaudent. *Sed quid ſunt dicturi in examine iudicis futuri?* Leuabit manus ſuas in ſuperbias eorum in finem quae malignati ſunt in ſancto. Ecce ipſi peccatores et abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias; et perierunt

Execratio.

CAP. II. GEISLER. 970.

propter iniquitates ſuas. Nos uero dominico commoniti exemplo dicente: *orate pro perſequentibus et calumniantibus vos*: preces lacrymabiliter fundamus, ipſisque ueniam pro poſſe flagitemus. *Mater* vero *noſtra* uniuerſalis *eccleſia* uno membro mutilata et filiis pro poſſe non repugnantibus, nec contradicentibus quanta detrimenta in diuerſis membris ſuis iuſto Dei iudicio perpeſſa ſit plenius cognouit, ſi quis beati Domini et epiſcopi noſtri DITHMARI *ſcripta* attentius perlegerit; ſed ne, o care lector, faſtidium tibi plurima narrando ſine pauſatione generemus, poſt noſtrae eccleſiae *vaſtationem* flens ad meliora tendens repauſato et poſtmodum de reſtauratione dominum pro uniuerſis ſuis beneficiis laudato: *O meſſor ſegetis praeſcriptae perlege laetis, haec animis ferimus, quod latet anternis.* Scilicet a quibus utque ſit haec reparatio facta. De qua nunc loquimur taliter inſtruimur. Noſtra qui fuerant hanc ſedem qui reparabant. Hi pietatis erant formula nam fuerant. Inſtantes operi, cupientes cœpta videri. Augmenta ſui dicimus eſſe tui, lector vt has laudes laudando per omnia laudes. His ſemper referas haec memor acta legas.

Dithmari hiſtoria laudatur.

INCIDENTIA DE OTTONE TERTIO ET HENRICO PRIMO IMPERATORE.

§. I.

Ottonis III. electio.

DEbitum humanae conditionis *Ottone* ſecundo imperatore perſolvente, iuniori filius eius *tertius* Otto adhuc puer patrio ſolio primatum quorundam conſenſu, quorundam vero contra-

traditione caſſanda intronizatur. Hic autem cum factus eſſet uir, quae paruuli erant, euacuauit, omnemque patrii delicti neuum pia curioſitate abolere contendit. Impia uero facta infauſto patris aſſenſu in noſtra eccleſia perpendens indoluit, prioremque ſtatum noſtrae eccleſiae reformare aut ampliare toto mentis affectu deſiderat, et non ſine cauſa. CAP. II. OTTO III. 980. *Dolet Merſeburgi conuerſionem in monaſterium*

§. II. Cauſa autem haec erat, *mater* eius piiſſima *Theophana*, cum in partibus *Italiae* et de maritali funere moeſtiſſima commoraretur, in tempeſtae noctis ſilentio uidit per ſomnium ſanctum ſibi adſiſtere LAVRENTIVM dextro brachio mutilatum. Cui haeſitanti quisnam eſſet, quem cerneret *athleta* Chriſti, quaſi uultu truculento, inquit: *quid me intuitu metiris?* nomen non interrogans; huic reſpondenti ſe non audere indicans nomen addens: quod me *dextro brachio truncatum uides*, tuus fecit *maritus*, hortatu illius, qui uafer calidiſſimis conſiliis ſuis totum perturbat regnum. O ueneranda noſtra eccleſia dextro brachio egregii martyris comparata! O uere beati huic brachio innitentes pro mulitatione dolentes, ad exaltandum et augmentandum ſemper curioſe intendentes. 980. *Theophanae S. Laurentius in ſomnio.*

§. III. Hac uiſione pia *Theophana* exterrita continuo preces non matri, ſed famulae competentes in natum aduertit, orans, ut *paterna delicta* in reparatione *Merſeburgenſis* eccleſiae expiaret, quae et facere diſpoſuit, ſed non adimpleuit. Nam in primo ordinationis ſuae imperialis Romano concilio a *Geberto Papa* habito GEYSELERVM tunc *Magdeburgenſem Archiepiſcopum*, quia contra ius et fas duas parochias teneret, accuſauit, cunctaque anteacta nec *Inſtauratio Merſeburgenſis epiſcopatus.*

 pru-

CAP. II. OTTO III. 980. *uocato in ius proditore Geiſlero archiepiſcopo.*

prudenter nec canonice facta fuiſſe probabiliter proteſtatus *Geyſelerus* uocatur, uocatus nec uenire uoluit nec ualuit, percuſſus enim erat tam corporali, quam ſpirituali paralyſi. Ergo cauſa differtur, induciae dilatantur, *Archidiaconus* Roma mittitur, qui has noſtras partes cum imperatore inuiſat, ut cauſam uentilatam cum prouincialibus epiſcopis diſcutat. Imperator uero cum noſtras remearet in partes, Geyſcelerus uulpina blandiens calliditate quaſi gaudens de aduentu regis occurrit, quem rex *dire* pro diris factis diraque pertinacia arguit, iniuſte poſſeſſa relinquere, ad iniuſte relicta redire hortatur.

Synodus Quedlenburgenſis uniuerſae Germaniae.

§ IV. Quibus adhortationibus non acquieſcente *Geyſelero* in proximum paſca ſynodus in *Quedelingenburg* indicitur, cunctisque *Teutonici regni* epiſcopus eo uenire mandatur, quo uocatis uenientibus in ſecunda feria S. paſcae res agitur. *Geyſeleri* nequitia detegitur, praeſentia requiritur. Sed per legatos ſuimet ac internuntios regis corruptos munere ut prius. Vexabatur enim nimia tam corporis, quam ſpiritus paralyſi, nec idcirco interfuit concilio. Tandem nequid graue in eum ſtatueretur, impetrauit iternum e legato ſedis *Apoſtolicae* ad *Aquasgrani Geyſelero* induciatur, quo ſi non ueniat, ut a communione ecclefiae priuetur, indicatur. Videns autem *Geyſelerus* iniquitatem ſuam nodo iuſtitiae atteri, *curru* ad *Aquasgranum* uenit, et ſuis fautoribus et a complicibus facinoris ſui uiritim defenditur. Tandem cum offenſam regis incuſationem bonorum quoquo modo declinare nequiret, ſalubris ſuae rei uſus conſilio

lio maiorem audientiam i. e. *generale ſedis apoſtolicæ expetiuit concilium*, ſicque, aliis regni negotiis ſuperuenientibus, haec cauſa ab hoc Ottone imperatore indefinita, donec rex coeli eam definiret, differtur. Sed quid multus excurſus? aut quid proderit uerboſitas multa? dicatur, quod rei eſt ueritas. CAP. II. HENRIC. 1004.

§. V. Renouatio ac ſumma exaltatio noſtri epiſcopatus ab *Henrico ſecundo* imperatore huic tertio Ottoni in ſceptrigeram regni arcem ſuccedenti facta eſt. Hic poſtquam ſibi aduerſantes coronamque regni ei praepedientes ſuae ditioni uiriliter ſubdidit, pium anteceſſoris ſui affectum laudabiliori effectu patrare curabat. Miſſis itaque legatis ad Geyſelerum ab iniuſte diu poſſeſſis exire ad iuſte primo praecepta uenire in nouiſſimo uitae ſuae articulo ſub ſpe ueniae paterno hortatur monitu. Quibus ille miſer uix ſpirans reſpondit: dentur mihi trium ac quatuor dierum induciae et poſt regi ſatisfaciam. Quibus reſponſis rex laetatus, hunc in penultima lucis huius linea ab inuincibili pertinacia reſipuiſſe et ab hoc uerſus Partinopolim iter dirigit. Sed *Geyſelerus* accepta regis legatione *curru*, ut iam ferme *duodecim* annis fecerat, exiens in turrim ſuam *triburi* uenit, ibique per biduum moratus tertio die, iuſto Dei omni iudice ante fores ſtante, foresque corporis eius ualida manu pulſante compage fictilis uaſis concuſſa, *ſexto calendas februarii* exſpirauit. Vixit autem hic *Geyſelerus* epiſcopatus nomine fere *triginta* annos in Merſeburg, undecim in Magdeburg et uiginti diebus.

HenricusS. demum instaurat iterum Merſeburgenſem epiſcopatum.

Mors Geisleri 1004.

§. VI. At *rex*, audita archiepiſcopi morte caeptum e ueſtigio peragit iter et *Tammonem* ſuimet

Reddunt Merſeburgo, quod abſtulerant epiſcopi.

CAP. II. HENRIC. 1005. ſuimet capellanum in Magdeburg Archiepiſcopatus honore ſublimauit. Poſt hoc imperator felici egreſſu feliciori aggreſſu noſtram *eccleſiam*, omni *equitatu* iam diu *ſpoliatam*, reſpectu miſericordiae reuiſit, eoque *Tammonem* Magdeburgenſem Archiepiſcopum, Arnolfum *Halberſtadenſem*, Egidonem *Miſnenſem*, Hildewardum *Citzenſem* epiſcopos, quibus *dioeceſis* iſta fuit diuiſa, acciri praecepit, quos aduenientes rex pie alloquitur, hortans eos, quicquid in deſtructione Merſeburgenſis eccleſiae epiſcopatus participaſſent, gratuite pro Dei amore reſtituerent. His piae petitioni eius in parte concedentibus ſolus *Halberſtadenſis*, quia dimiſſurus erat, multa refragatur; donec rex ne ui feciſſe diceretur ſupra parochiam Merſeburgenſem Burgquardum concambio centum manſorum redemit. His ſic compoſitis anno dominicae incarnationis *milleſimo quinto menſe Februario* initio ipſius quartae hebdomadis dies alma illuxit ſeculo. Albo a nobis aſſignando calculo et eccleſiae noſtrae opprobrium dirae ſeruitutis aufertur, quia *Wickbertus* capellanus imperatoris *cathedram* epiſcopalem huius eccleſiae conſcendit ipſoque die praeſente imperatore ac multis idoneis teſtibus ab archiepiſcopo *Tammone* ordinatur. Ecce lector audiſtis dominationem eccleſiae noſtrae primo duodennem et paulo amplius. Audiſtis etiam diſſipationem eius per *uiginti duos* annos durantem. Nunc vero expeditiores ad exſequendos ſpirituales patres noſtros ordinatim promoueamur.

Halberſtadienſi adm. refragante 1005.

CAP.

CAP. III. WIGBERTVS TERTIVS EPISCOPVS.

CAP. III. WIGBERT. 1007.

ab an. 1007. ad an. 1012.

WIGBERTVS huius eccleſiae pater *tertius* in nomine ſecundus, in opere nobilibus auſtralis Thuringice editus parentibus in Magdeburg *diſciplinae regimen* ſuſcepit: quem poſtmodum *Geyſelerus* eiusdem *eccleſiae prouiſor* in familiare obſequium acciuit, ſingulari beneficio ditauit, *archipresberatus* officio honorauit. Non multo poſt quorundam maledica ſuſurratione ab *epiſcopatu* alienatus imperatori *Heinrico ſecundo* ſeruiendo adhaerebat, eumque *rex inter fideles conſiliarios habebat*; ergo hanc epiſcopalem curam ei committebat. Erat enim ſtatura et facie ſpectabilis, facundia et voce notabilis, ſapiens in conſiliis, et multum dapſilis et ideo laudabilis.

III. Wigbertus, 1007. eius uita.

Caeſari a conſiliis.

Habitus.

§. II. Decem annos nimia corporis paſſione, ſed plus in Martio laborabat propter toxicatam potionem, *quam inſcius ſumſit* commiſſoque ſibi curae inuigilabat incredulis *Schlauis* aſſidue praedicabat et a ſuperſtitioſa *idolorum* cultura ad Chriſti cognitionem reuocabat. *Zutiburi* lucum ab incolis, vt Deum, honoratum et ab omni laeſione ſecurum inuiolatum ſuccidi praecepit, et ſancto *Romano* Chriſti *martyri* ibi templum aliaque plura dedicauit.

Idololatria Slauorum.

Zutiburi luco.

S. Romanus

§. III. Huius in temporibus Eſico comes in *Lubeſchitz*, quem rex *Heinricus I.* quia eum valde diligebat, prope noſtram eccleſiam *tumulari*

Comitis de Lubeſchitz ſepultura.

prae-

CAP. III. WIGBER. 1007. *Inde dona.*

praecipit, donans fratribus ſuis *Vlphuſen* et *Tutimberg* cum duobus candelabris argenteis pro remedio cari ſui. Haec donatiua duorum *chirographorum* atteſtatione, quae adhuc apud nos conſeruantur, confirmauit, unum datum ab ipſo *Henrico* bene ualenti, *Eſicconi* pro oſtenſione charitatis aliud fratribus pro remedio animae ipſius in atteſtatione confirmationis donatum.

Confirmatio apoſtolica.

§. IV. Praedictus *Wigbertus* antiſtes de ſede ſibi commiſſa ac nouiter reparata ſolicitus petendo petenda praeſentiam *regis* adiit ſcilicet apoſtolicam confirmationem ſuper *epiſcopatus* noſtri adhuc reddendis atque tenendis. Cuius iuſtae petitioni rex ſatisfaciens nuntios ad *papam Iohannem* de interprellanda re dirigit. At papa Iohannes ſuſcepto regis nuntio benigne ſcripto, ſcripta apoſtolica auctoritate formata remiſit, et nihilominus *rex* eandem rem ſua imperiali auctoritate firmauit. Haec vtraque *ſcripta* in noſtra tenentur cuſtodia.

Plures donationes.

§. V. Iſtis tam auctorabilibus *confirmationibus* praeſul *Wigbertus* ſeſuamque eccleſiam honoratam perpendens, in augmentationem ipſius laborauit, ſatis benigne proficiens. In diebus enim diuinitus conceſſis haec ſuae conquiſiuit eccleſiae, *uillas duas* et manſos *uiginti ſeptem* et ſaltum, qui *pulcher mons* dicitur et ab imperatore etiam *Betfriderotb*, *ubi* effoditur *aurum*, cum *chirographo* obtinuit. *Librorum* uero aliarumque rerum diuina miniſteria reſpicientia plurimum corraſit, et cum terminum uitae ſuae ex infirmitate praeualida eſſe ſentiret, acceſſitis ad ſe epiſcopis *Wigone* et *Heinrico* flebilem-

Pulcher mons. Betfriderotb, aurifodina.

lemque confeſſionem ſaepius faciens ac remiſſionem peccatorum ab eis recipiens, octauo Calendas Aprilis commutans temporalia migrauit ex hoc ſeculo. Sedit autem in epiſcopatu *annos quinque hebdomadas ſex* dies quinque. Qualis in operatione, talis in remuneratione. Hunc ergo breui *carmine* aſſignamus: CAP. IV. DIETHM. 1012. *Mors epiſcopi 1012.*

epitbaphium.

Primus Wigbertus *claro de ſtemmate ortus*
Huius ſedis erat pater ut reparata *ſiebat*
Hanc coluit bene diſpoſuit, bona multa ferebat
Nec piguit magis hoc ſtuduit dum uita manebat
Felix quinque dies annos tot *et* hebdomas ſex
Commiſſa cura ſedit, petit inde futura.

CAP. IV.

DITHMARVS

QVARTVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.

ab an. 1012. ad an. 1021.

POſt deceſſum antiſtitis noſtri *Wigberti* fortuna felicior, quam fuit anterior pleno ore uultu laeto ore noſtrae arriſit eccleſiae, et DITHMARVS *Dei gratia pia* et diſpenſatione eccleſiae noſtrae pater et rector efficitur, ſed antequam de huius patris epiſcopali conuerſatione quid dixerimus, de huiuslibet *carnali* ingenuitate perpauca pertexere. *IV.* Diethmarus *1012.*

§. II. Erat enim uero hic uerus Saxoniae indigena non ſtirpe humili, ſed perſpicua, qui natus fuit de comite Siffrido et pia matre Kunegunda ab utrorumque pietatis linea haud exſorbitans. Erat utique uterque *parens*, pollens pia gloria, in ſeculo diues, in praedio et tam *Origo et natales.* *pater,*

diui-

CAP. IV. DIETHM. 1012. *fortunae,* *educatio in doctrina et ſacro munere,*

diuinarum quam humanarum rerum par circa honeſtatis ſtudium excitatio. Tam potentibus piis honeſtisque parentibus, *Dithmarus* felix in opere editus, aetate competente *clericali* uitae aſſignatur, et tener adhuc in annis ſancto *Mauritio* in Magdeburg *ſeruus* ac *ſpiritualis* frater dicatur, ac ubi per incrementa temporum ramum attigit, *pythagoricum* leui rami deuitans declinia, dexter contendit ardua. In quantum ſic carnis laſciuia mundi calcauit lubrica et clericatus ſui officium, claruit per pietatis ſtudium.

uirtutes adoleſcentis.

§. III. Praepoſitis ſuis fuit obediens, fratribus in caritate ſeruiens, plus humilibus humilis, compar ſingulis ſimilibus. Miſeris erat indeficiens refugium, oppreſſis conſtans auxilium, ſuperbis iuſte reſiſtens, bonis coeptis indeſinenter inſiſtens. Talibus gemmis uirtutum ornatus, quouis honore erat aptatus, placens tam Deo quam hominibus. Erat enim quibusque aequandus ſublibimus.

Commendatio imperatori ad epiſcopatum Merſeburgenſem.

§. IV. Imperator autem compereta huius eccleſiae uiduitate, pie indoluit, et qualiter hanc aut tali aut meliori paſtore muniret, cum fido collaterali *Tammone* archiepiſcopo ſuo reuoluit, cui ille ſagax in conſiliis inquit: *eſt quidam in noſtro caenobio Canonicus*, SIFFRIDI comitis *filius*, in quo elucet clericatis ſtudioſitas, quem non erguit ulla enormitas. At rex interloquens inquit: Noui quem dicitis, ſed ſi genus attenditis, hic tam *parua* deſpicit: quia forſitan *maiora* reſpicit. Cumque cognitor futuri paſtoris noſtri ornamenta morum laudando multiplicaret, rex ſubridendo reſpondiſſe

ſe dicitur: *licet apud nos ſic ſit laudabilis, apud nos tamen aliquantulum eſt notabilis.* Vidi enim ſemel eius clauſtri egreſſionem ante *primae* pulſationem. Tandem poſt multiplices *Iecelinus* ſermocinationes in beneplacito utriusque legatus mittitur, qui eum iuſſu regis ac archiepiſcopi in proxima paſca ad *Auguſtam* uenire indiceret. Nec mora, legatus mandatum peragit, et proxima nocte, antequam uenturus erat, uidit *uir Dei* per *ſomnium* quendam ſibi adſiſtentem, *epiſcopalem baculum* in manu tenentem, eique dicentem: uis curam *Merſeburgenſis* eccleſiae ſuſcipere? et ille, ſi *Deus*, inquit, uult et dominus *imperator* et meus ſpiritualis *pater*, ego quis ſum, ut contradicam ſermonibus ſancti? at ille dans baculum proſequitur: *caue* inquit, *commouere cerebrum ſancto* LAVRENTIO, *quia omnes hoc agentes periculoſa freneſi percutiuntur,* et ipſe me tueatur dixit: *cuſtos hominum, Deus, ne in hoc aut in aliquo offendam maieſtatem diuinam ſanctorumque interceſſionem auertam.*

CAP. IV. DIETHM. 1012.

Somnium candidati epiſcopi.

§. V. Quare *uir beatus* coeleſti commotione praemonitus et ad meliora ex tunc intuens, ex hac allocutione obſtupefactus lecto proſiliit, et facto mane praedictus legatus introiit, datisque duabus epiſtolis ad *Auguſtam* eum uenire praecepit. Accepta legatione certificatus ex praedicta uiſione cur uocaretur, praenouit, et memor Apoſtoli dicentis: *qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat,* non renuit, ſed praedictum iter otius mouit. Tertia autem feria ſanctae paſcae ad loca uenit praefata, et ab *archiepiſcopo* pie ſuſcipitur. Cauſa uocationis intimatur, et ſuauiſſimis adexhor-

Epiſcopatum ambire, eſt bonum opus deſiderare.

CAP. IV. DIETHM. tationibus patris ad promiſſa percipienda animatur.

1012.

Inauguratus epiſcopus ab imperatore, §. VI. Poſtera die i. e. in *quarta feria* eiuſdem ſolennitatis *Dithmarus* in *capellam regis* uenire mandatur. Cum uero craſtina illuxiſſet dies felix nobis in euentu, pater noſter iam in proximo locum condictum intrauit, et uiſo eo *rex* ad ſe uocauit. Inchoatur interim miſſa, uenite benedicti patris mei. Et cum *rex* ei *baculum* paſtoralem ſimulque *arrham* eccleſiaſticam commiſiſſet, uerus ſibi commiſſarum paſtor ouium *facietenus* proſternitur: et ecce compulſatio maioris miſſae ſolenniter perſonatur. *Hoc etſi caſu contigit, per ſpiritum tamen ſanctum fuiſſe poſt rei euentum innotuit. His ſic proſpere peractis octauo die inſtantis feſtiuitatis i. e. octauo calendas Maii in* NVMBVRG *Bauariae praeſente imperatore ab archiepiſcopo Tammone in epiſcopale nomen et officium* VNGITVR, *et poſt admiſſam curam honorifice transmittitur.*

ungitur ab epiſcopo.

Suſceptio noui epiſcopi. §. VII. Sed cum his partibus appropinquaſſet, ab uniuerſis huius eccleſiae magnifice occurritur, et in hac *ciuitate* ab *Heinrico* antiſtite ceteriſque uiris eccleſiaſticis deuote ſuſcipitur, cathedra epiſcopali digne imponitur. De tali paſtore clerus gloriabatur, populus laetabatur et uniuerſitas fidelium congratulabatur. Hoc ſibi commiſſo regimine *Apoſtoli* ſollicitus admonitionis dicentis: *oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe*, ad hoc laborauit, bonis actibus inuigilauit, commodum ſuorum augere curauit.

Humilitas eius. §. VIII. Sed quia primus gradus uirtutis eſt *humilitas*, humilitatem ſui ſacerdotii, quam reli-

tu ueridicorum audiuimus, notam faciemus. Habebat enim *hebdomadariam* ſuae canoniae in *Magdeburg* uicem ſic annotatam, ut quando reuolueretur, uicem ſuam ipſe ſic *humiliter* perageret, acſi *epiſcopatus* dignitate ſublimatus non eſſet. Audiuimus piam eius in Dei ſeruitio propter officii ſui decorem humilitatem, audiamus et ſecularem eius auſteritatem propter eccleſiae ſuae exaltationem. CAP. IV. DIETHM. 1012.

§. IX. *Marchio* orientalis *Egkehardus* et frater eius *Hermannus* FORESTVM eccleſiae bis datum poteſtatiua praeſumtione ſibi uendicare propter quoddam *nouale* olim *Rochlitz* dictum citra ripam *Milde* ſitum ad ſe pertinere contendebant. Quibus potens tam potenter reſiſtit, ut ſuam permagnam potentiam impotentiam eſſe reſpectu huius praecellentis potentiae profiterentur. Et cum iſti, ut potentes ſeculo, contumaci faſtu ab incoepto non deſiſterent; ſed creberrime retia uenatoria per loca nemoroſa tenderent, in curtem ſuam *Kurin* placitum cunctis ſuis *militibus* indixit, eoque uenire praecepit. Quo cum ueniſſent, illatas ſibi iniurias conqueritur, et ad ulciſcendas quosdam pollicitationibus hortatur, quibusdam bonorum ablatione minatur. Inde uero egrediens omnia *denſilia* retium quaecunque inuenta conſcindi praecepit, domumque ueniens legatum ad *imperatorem*, qui et praeſumtuoſam factionem inſinuet, dirigit, pacemque ſuae eccleſiae humiliter expoſtulet. Sed ut multa paucis concludam, tandem *Hermannus* ſenior, quia magis pius, cum in *Magdeburg* imperator quam pluresque *principes regni* conueniſſent, patre no-

Marchio Egkardus et Hermannus ſilii adrogant Rochlitz.

Indicit placitum militibus antiſtes. Kurin.

Manus conſerunt.

agit apud imperatorem uincitque.

 ſtro

CAP. IV. DIETHM. 1012. ſtro *priuilegium* eccleſiae in publico recitante, ſe *peccaſſe* profitetur, fratremque id ipſum facere cohortatur. Sic facta eſt nobis reſtitutio *iniuſtae ablationis* per huius laudandam celſitudinem dominationis. O quam laudanda in antiſtite *humilitas*! o digne imitanda potentiae ſublimitas! Humilibus humillimus, potentibus potentiſſimus, et ut filum laudi eius aſſignemus, hic moralis erat, ut de beato *Syluestro* legitur, inter pauperes et diuites ſic medius, ut pauperes ceu patrem illum haberent, et diuites longe ſuper ſe illum ditiorem uiderent.

In eccleſiae uindiciis acer. §. X. De reſtituendis ſuae eccleſiae ita curioſus erat, ut ubicunque meliores regni conueniſſent, intereſſet cunctisque miſerandam eccleſiae ſuae uaſtationem innoteſceret, ſed ad *recollectionem* et auxilium ab omnibus peteret. *Meliores regni.* *Bambergenſis eccleſiae dicatio.* Intererat namque *Bambergenſis* eccleſiae dedicationi, in qua erat IOHANNES, *patriarcha* AQVILEGIAE et plus, quam triginta alii epiſcopi. Poſtera die facta eſt illic *ſynodus* et noſter pater in medio ſtans, antequam *querimoniam* diſerte reiterauit, et *ſynodali* cenſura pleniſſime reſtitutio noſtrae eccleſiae ab iniuſte tenentibus promiſſa eſt, ſed non adimpleta. *Synodus.* Huic promiſſioni tam diu tenaciter adhaeſit, donec GERO, *archiepiſcopus*, partem parochiae noſtrae eccleſiae ſuper quatuor ſcilicet *Scuditz*, *Cothin*, *Bichin*, *Wurtzen* urbes et duas *uillas* remiſit, reliqua uero in poſterum ſe relicturum promiſit, ſed non adimpleuit. Sckeudiz, Cothin, Bichin, Wurzen,

Accuſatio Miſnenſis epiſcopi, §. XI. Poſt uero aliquod temporis interuallum cum *imperator Magdeburg* moraretur, et cum illic plurima *regni utilia* agerentur, iterum noſter

noſter antiſtes *Hildewartum Miſnenſem* epiſcopum, quia partem noſtrae parochiae teneret, accuſauit. Sed *imperator* utrisque ſatisfaciens hoc inſtituit, ut parochiam *citra Mildam* Merſeburgenſis obtineret, quae uero *cis* eſſet, *Miſnenſis* haberet. Attamen noſter renuit, quantum potuit, quia non commodo *cambio* hoc fieri poterat, quantum uero praediorum et *regalium donorum* ſuae addiderit eccleſiae, haud facile explicabitur, tamen pro poſſe tentabitur. **CAP. IV. DIETHM. 1012.** *decifio imperatoris.*

§. XII. Has uillas noſtrae eccleſiae ab *Imperatore* Heinrico ſecundo requiſiuit *Truazis*, quae uocatur noua *Roilitzi, Buſſzin, Boiondorff, Wirbme, Schladewitze, Contzi, Tornuwa, Piſti, Bothfelt, Ztinanc, Paſſini, Bryſchznitze, Trawarde, Goſſuo.* In *Gutzua*, tres manſos et dimidium, in *Moſchaw* tres, in *Schonberg* regalem manſum, et in *Schitheber* ſimiliter. Quandam etiam uillam *Celizeni* dictam et uinarium unum ſub ipſo Merſeburgenſi *ſuburbio* ſitum rogatu huius *antiſtitis imperator* ad eccleſiam ſancti *Petri* in *Altenburg* donauit, haec praedicta in uno *chirographo* apud nos tenentur inſcripta. In ſequenti uero anno quoddam praedium *Atineſtedi* dictum per manum imperatoris ſcriptam idem eidem dedit. Huius in temporibus quidam *Ludolphus* praedium ſuum, quod in *Brodizi* habuit, eccleſiae noſtrae pro remedio animae ſuae tradidit. Poſtmodum uero dulciſſimo ipſius hortatu HEINRICVS COMES praedium ſuum in *Tunderzleuo* ſitum ſancto *Laurentio* pro ſpe retributionis aeternae *conſenſu fratris* ſui Friderici coram multis teſtibus bis ſtabiliendo dicauit. Hoc praedium idem *Archimandrita* in uſum fra- *Acceſſiones ad epiſcopatum Merſeburgenſem plurimi praediorum.* *Diploma in tabulario.* *Brodizi*

CAP. IV. DIETHM. 1021. *Cenſus.*

fratrum ſuorum ſpiritualium ea uidelicet ratione conceſſit, ut praepoſitus ipſorum *ſex* talenta in uſum fratrum ſingulis annis ad ueſtitum et piſces per tres annuales quadrageſimas in anniuerſarium ſuimet conuiuium peroptime ſaginatum expenderet. Super haec ipſis charitatiue donauit *argentum* et *linum* atque *lanam*, quae ad eccleſiam feruntur, et *decimationem mellis* ac porcorum ſuper *burgauardium Zcolm* et uillas duas *Dubin* et *Budegaſt*. Haec omnia pluraque et alia ſuimet *martyrologio* propter teſtificationem rerum inſcribi praecepit. Et reuera illic inuenientur, ſi ſtudioſe inueſtigantur, nos autem multa praetermittimus, ne faſtidium irrogemus legenti. Et haec ut cunctaque ſuae eccleſiae *accreſcentia* ſtabilia et incommutabilia permanerent, duorum apoſtolicorum i. e. *Sergi* et *Benedicti* ſcripta confirmationis ſuae eccleſiae expetiuit, quae adhuc apud nos in una *membranula* transſcripta a cirpo tenentur.

Decimatio mellis. *Burgward.* Zcolm. Dubin. Budegaſt.

Fides membranae.

Scripti chronici hiſtoria.

§. XIII. Anno uero *decimo* ordinationis ſuae, natiuitatis uero *quadrageſimo primo* diuertit ab oneribus ſeculi huius dorſum eius faciemque mentis in tranquillitatem quietudinis inſtituens ac animo tribulos ſollicitudinis euellens, fructus permanentes nouae plantationis germinauit. Scripſit enim *chronicam* per *quinque regum tempora* digeſtam, incipiens ab *Henrico* humili, qui primus hoc imperii nomine et huius narrationis ordine, ab *Ottone* magno, *ſecundo* et *tertio* uiciſſim ſibi ſuccedentibus ad *Heinricum* pium noſtrae eccleſiae reparatorem ac exaltationis autorem progreditur. In his *ſcriptis* quam multorum pie fecit memoriam piorum, ut facile

cile cognoſcetur uerus pietatis amator, qui tot piorum beneficiorum memor eſt relator: perraro enim ab orbita pietatis exſpatiatur, ſi memori corde uita piorum frequenter teneatur. CAP. IV. DILTHM. 1021.

§. XIV. Poſtquam ſedem ſibi commiſſam tam factis, quam dictis exaltauit, anno domini cae incarnationis milleſimo *ſexageſimo* decimo quinto indictione decima tertia, decimo quinto *Calendas* Iunii, ipſius dulciſono hortatu et efficaci rogatu imperator hanc noſtram fundari praecepit eccleſiam antiſtite praeſente ac *quatuor* lapides in modum ſanctae crucis in fundamento primitus iacens, ſuperaedificantibus ſpes aeternae retributionis optabilis, detrahentibus ultio diuina repraeſentabitur formidabilis, et quia templum noſtrae eccleſiae *iuſſu imperatoris* aedificatum diximus, quantum noſtram eccleſiam multiplici ornatu decorauerit, uelut *ſcriptis* reperimus, quam breuisſime perſtringamus. *An. 1065. imperator conditor eccleſiae.*

§. XV. Dedit hic imperator nobis plurima diuino officio conuenientia ſcilicet *tria plenaria*, unum de *auro*, et *eburnea* tabula ornatum, quod minimum eſt; *ſecundum* auro, gemmis et eburnea tabula uariatum, quod pretioſius eſt; *tertium* auro, electro et pretioſiſſimis gemmis artificioſe decoratum, quod optimum eſt. Praeter haec *tres* auratas *cruces* et duas argenteas, et duas ampullas eiusdem metalli et tres *calices*, unum *argenteum* magni ponderis, ſecundum *aureum* et gemmatum, *tertium* arte omnigenisque gemmis elaboratum, quod pretium redemtionis animae ſuae fuiſſe adhuc uulgatur. *Dona imperatoris Plenaria tria, cruces et calices aurei,*

CAP. IV. DITHM. 1021. *tabula aurea, pixis, thuribula.*

Tabulam altaris auro et gemmis honorifice diſtinctam, ad quam praeſul *Dithmarus* quinque libras *auri* de priori altari ſe dediſſe teſtatur. *Pyxidem* auream et gemmatam, *thuribula* argentea tria, *dorſalica* ſericae plurima, *campanas*, *cappas* ſericeas multas, plurimaque alia, quae aut enarrare perlongum eſt, aut nobis nota non ſunt.

Recuperatio plurium.

§. XVI. Inter cetera diſperſionis eccleſiae noſtrae collecta a *Noltoldo*, *Miſnenſi* epiſcopo partem parochiae noſtrae ſcilicet ſuper duas urbes *Wiſſenburg* Roſoana requiſiuit. Ab Hildewardo autem *Citzenſi* epiſcopo parochiam duarum urbium i. e. *Trebeni, Thuchuſi* concambio trium uillarum uno nomine *Crozina* dictarum redemit. Haec in ſecundo priuilegio renouationis huius eccleſiae, nam duo idem dedit, reperiuntur. Tertium uero confirmationis huic patri noſtro Dithmaro ab eo exoratum donauit.

Treben. Thuchen. Crozin.

Praediorum donationes. 1) Burckersdorff, 2) Telka, 3) Vdene, 4) Vkedere, 5) Vphuſſen, 6) Tutenburg. Lipzich.

§. XVII. Pretium uero redemtionis animae ſuae fratribus noſtris conceſſit has uillas ſcilicet *Burckersdorff*, *Telka*, *Vdene*, *Vkedere*, *Vphuſſen*, et *Tutenburg*, quoddam etiam praedium *Rochelitze* dictum ab *Hadoldo* concambio ſibi placito acquiſiuit, et fratribus noſtris in ſuſtentationem corporalium donauit, ſcriptis manu propria *ſigillatis* confirmauit, multaque alia dedit, quae nec enarrare ſcimus, nec quiuimus. Poſtera uero die poſt datum *Regalice* dedit *rex* antiſtiti noſtro, de quo ſermo eſt, in amplificationem ſuae dignitatis has eccleſias cum appertinentibus eorum in *Gaszua, Ctozini* in *Liptziche*, in *Olzenitze*,

§. XVIII.

§. XVIII. His ſupra dictis plurimorum bonorum actibus pater noſter Dithmarus a ſordibus uitiorum expiatus, et quia *templum* noſtrae eccleſiae iuſſu *imperatoris* aedificatum diximus, plurimorum actibus pater *Dithmarus* a ſordibus uitiorum expiatus, *diem exitus ſui* exſpectabat intrepidus. Anno uero *natiuitatis* ſuae *quadrageſimo ſecundo*, dum eccleſiam ſibi commiſſam gubernaculo iuſtitiae per fluctiuagas mundi procellas ad terram uiuentium annis *decem, menſibus ſeptem*, *diebus* totidem duxiſſet, ergaſtulo babylonicae captiuitatis ereptus aeternam Hieruſalem perpetui incolatus intrauit, quem dominus ſuus pro lucro *duorum* talentorum introducendo in gaudium ſuum calendas *decembris* remunerauit. Hinc pro capacitate intellectus noſtri hoc breui carmine proſequamur, et quanto dignius poterimus, eius beneficia recolamus. Vnde uerſus. CAP. IV. DIETLIM. 1021. *Mors epiſcopi 1021.*

Tertius *eſt factus pietate: ſed ordine* quartus *elogium.*
Praeſul Dithmarus *pietate per omnia clarus,*
Lux praecedentum patrum ſed forma ſequentum
Extulit hos dictis, hos munit ad omnia ſcriptis.
Quod melioris habet locus, hic merito ſibi debet,
Inuigilabat Dei non dando locum requiei,
Ergo beauit eum uitam donando per aeuum,
Cui ſe commiſit ſub prima fronte Decembris

§. XIX. Hucusque omnem narrationis noſtrae artationem ſcriptis huius patris noſtri declinauimus et quodammodo dicta *memoriter* recenſuimus. Nunc uero quia ſcripta nobis deſunt, *relatus ſeniorum* nobis proſunt. Tu autem, care lector, de reparatione noſtrae ſedis lectificatus ad recolligenda ſupra dicta plenius *Fides narrationis ſeniorum.*

CAP. IV. DIETHM. 1021. *Rhytmi uani.*

reſpirare memento, ut ſequentia facilius capere ualeas, audito ſuperintento, in continuis enim rebus interdum reſpirare; eſt ingenium recreare. Non enim fallit, qui dicit, quod caret alterna requie durabile non eſt, ſic reſpirato, ut ad ſequentia tendas. Animo praeparato Dei adiutus auxilio nec *ſubſiſte* legens dicendis inhaerens, et cognoſce patres hos reliquos ea res. Diuerſos mores, diuerſos monſtrant honores, qui uixere pie, nomen et eccleſiae plantabant, palmam caro comparit accipiendam. Qui minus id fuerant flos ut agri ruerant. Hi deuitandi tibi ſunt, hi imitandi. Prodeſt exemplum, quando fugat uitium. Vita probatorum tibi forma ſit et reproborum. Sic tibi quid ualeat colligis ac noceat. Hac lucerna meritis in conſpectu domini iugiter lucente. Ab hoc ſeculo nobis flentibus migrante. Negligentia ut cancer morbus corpori, ſic eccleſiae noſtrae ſubrepere cepit. Nam de ſubſequentibus patribus parum quid ſcriptum reperimus, nos autem confiſi ſolatio dicentis bonum uoluntate in opus habentibus Deo annuente quandoque erit in perfectione, de exequendis patribus ſollicitius ſcrutari curauimus. Deo propitio bono uſi conſilio in ſcrutione non deficimus. Immo per *chirographa* noſtrae eccleſiae nobis dubia certiſſime cognouimus, praeter id quod in *martyrologio* domini noſtri *Dithmari* reperitur.

Martyrologium Dithmari.

CAP.


V. BRUNO.
pag. 361.
VI. HUNOLDUS.
pag. 363.
VII. ALBERICUS.
p. 367.
VIII. ECKELINUS.
pag. 368.

Digitized by Google

CAP. V.
BRVNO
1021.

CAP. V.
BRVNO
QVINTVS EPISCOPVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS.

ab an. 1021. ad an. 1040.

Dithmaro anno dominicae incarnationis milleſimo octauo ordinato et in calendis *Decembris* defuncto anno praeſcripti numeri milleſimo *octauo* ſucceſſit BRVNO quouis honore dignus. De quo Brunone quia nil plus *ſcriptum* uidimus, pauca dicemus, ne multa loquentes lingua noſtra falſa diuulgare iudicemur. Inter noſtrates tamen hoc de hoc diuulgatur, et a ſenioribus uerum eſſe confirmatur.

V. BRVNO. 1021.

§. II. Qui ecclefiae ſuae multum dempſerit, dum honorem ſuum ampliare ſtuduerit. Dicitur enim, quod quidam Eyckeanus, domini Milonis de AMMERSCHLEVE, MARCHIONES, ſupra memoratos, *Egkebardum* et *Hermannum* ſic offenderit, ut ſe nunquam a longe potentiori perſona ſic inhonoratos fuiſſe dicerent: poterat enim hoc feciſſe. Nam haec *urbs* tunc erat potentisſima *regis terrore*, epiſcopi ſtrenui patrocinatione, moenium munimine, fortium uirorum agmine. Hoc erat ei fidum epiſcopi auxilium. Sed cum hi potentes tantas iniurias nec ulciſci nec digna talione referre potuiſſent, *epiſcopum* aggrediuntur ab inimici defenſione ſui, precum pulſatione, bonorum ſuorum datione interpellant. Promittebat enim *Egkardus* eccleſiae ſuae abbatiam in *Ibene* tunc confirmatam, Hermannus praepoſituram in *Numburg* nouiter fundatam

Vrbis robur multiplex.

tam

CAP. V. ERVNO 1021. tam, quibus reſpondiſſe fertur: *abſit a me, ne cum detrimento meorum bonorum poſteris meis faciam commodum bonorum.* Abſit, ut mei MILITES commendandam audaciam per mei auaritiam marceſcere faciam. Reſponſum quidem a ſecularibus, commendandum; ſed ſpiritualibus nequaquam ſemper imitandum. Praefati talibus repudiati reſponſis, donationes ſuas ad maiorem cumulant honorem. Huius in temporibus primo haec eccleſia praeſente ac iubente imperatore *Henrico II.* ab epiſcopo aliisque epiſcopis anno dominicae incarnationis 1021. calendas *octobris* honorifice dedicatur. Huius etiam in temporibus epiſcopi propter frequentationis admonitionem *rex* noſtrae eccleſiae exaltator ipſi in augmentum haec donauit, *Czuditz, Ztwengonia* ſub uno chirographo confirmauit, *Wynethuſen, Therecmio*, ſimiliter *Hamersleue* ſub uno: data ſunt haec anno dominicae incarnationis 1021. actum *Merſeburg.* Huic etiam curam huius eccleſiae primo anno gerenti praefatus *imperator* fratribus noſtris *Peternig* praedium, quod erat comitis *Theoderici*, in uſum quotidianum ſcriptis confirmatum dedit. Erat hic antiſtes noſter imperatori cunctisque optimatibus regis acceptabilis, clero et populo amabilis, omnibus melioribus tunc et nunc deſiderabilis. Audiuimus etiam a modernis, quod *Hagono* frater noſter longaeuus ſub huius regimine puer iſtius coenobii datus ſit formulae, qui talis moris fuiſſe commemorabat, quod ſummo diluculo templum peteret, orationi inſiſteret, et ſi poſſet, miſſam celebraret, et ſtatim egrediente eo prae foribus templi mini-

Templi dicatio. Anno 1021.

Donationes Henr. S.

ſtri

ſtri aſſiſtebant, panem et potum ſibi praebentes et ex eo refocillatus ſic permanebat. Plurimis enim dirae ſyncopes pulſabatur incommodis et in his usque ad finem uitae ſuae laborauit, quantum uero temporis uixerit, uel quomodo uixerit, non plus uidimus nec audiuimus ſcriptis. Sed hoc ſcimus, quod *ſeptimo idus* Auguſti obierit, et in *ſeptentrionali* plaga cum tribus antecesſoribus ſuis *Boſone*, *Wigberto*, *Dithmaro*, quos ipſe a ueteri eccleſia hac noua dedicata transtulit, pauſauerit, i. e. poſuerit. Hunc ergo breui carmine hoc asſignatum replicamus. Verſus: CAP. V. BRVNO 1040. *Mors 1040. elogium.*

Quintus *in ordine*, quartus *in actibus extitit huius*
Bruno *pater pius, eccleſiae prece ſupplice cuius,*
Rex *pius* Heinricus *ſummae pietatis amicus*
Bonus dicauit caput iſtud et amplificauit,
Hic Idus Auguſti ſexto pro munere iuſti
Actus ad cœlum tranſit uicturus in aeuum.

Nota uerſus de prima DEDICATIONE ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS: *Inſcriptio noui templi.*

Millibus exactis *ſeptenis* atque *ter annis*
Quinque ſub iudiciis diuinae tempore carnis
Atque calendinis octaui menſis in horis
Iſta dicata Deo domus eſt Brunone ſacrato
Firmiter Heinrici praecepto condita magni
Cuius apud dominum nomen firmetur in aeuum.

CAP. VI.
HVNOLDVS
SEXTVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.

ab ann. 1040. ad ann. 1050.

POſt Brunonis antiſtitis dignam terrae commen- *VI. HVNOLDVS 1040.*

CAP. VI. HVNOLD. 1040. mendationem eccleſia noſtra ad maiorem prouehitur *exaltationem*, quia HVNOLDVS prius ſeculo proſpere prouectus hac ſede dignus eſt repertus. Fuit itaque hic pater noſter natus de *Thuringia* et iuuenis Saxoniae felix aduena. Et in *Halberſtadenſi* eccleſia primo aduenienis hoſpes paupertatis, ſed poſtmodum in maiori eccleſia *canonicus* et uir honeſtatis.

In amore imperatoris Henr. III. §. II. Hic imperatori ob morum elegantiam ac uirtutum conſtantiam commendatus hac eſt dignitate ſublimatus, ac poſtea ob frequens et acceptum ſeruitium donis amplioribus eſt ditatus. Commendauerat enim *rex tertius Heinricus* omne ſui iuris in *orientalibus* expendium, quod factum et ſibi ſuaeque eccleſiae per magnum temporale ſubſidium. In hac commendatione ſic fideles maiora fideliter deſeruiuerat, ut ſua eccleſia temporale proficuum ex hoc abunde ſentiret. Continentur enim in noſtra eccleſia SEX CHIROGRAPHA, huic ab hoc III. imperatore Heinrico tradita. Primum enim habet *confirmationem* noſtrae eccleſiae, hinc datum ſecundum *Cozini*, tertium *Mirmilkeſtorff*, quartum *Sperge*, quintum refert concambium, quod fecit rex dando ei *Grauendorff* pro *Schonemberg* et *Catulenrot*, ſextum *Padagraſin*. Talibus donis ditatus et honoratus impenſius id deſeruire ſtudebat, ut hoc res monebat. *Tabularii diplomata. Acceſſiones plures.*

Inſtauratio templi an. 1042. §. III. Huius in temporibus noſtri templi corruit *ſanctuarium*, quod ab ipſo *reaedificatum eſt*, denuo cecidit. Intellexit enim tunc uere ille ſagax, his ruinis ſe ad maiora promoueri, ut *tertia* reaedificatione *duas turres* una cum *ſanctuario* a fundamento aedificari praecepit. Poſt

haec

hanc ſeu quam conſumationem *ſecundam* templi diſpoſuit fieri dedicationem, ad hanc conuenerunt prouinciales patres ſpirituales. Haec dedicatio tertia tertio Calendas Iulii celebratur, et facta eſt in *pariete* templi his uerſibus, licet modo deletis impinguntur. *Anno milleſimo bino quaterque deno Heinrici tertio trini regnantis in anno. Antiſtes dignus Hunoldus ualde benignus. Conſecrat eccleſiam domino ſolenniter iſtam.* Quid uero ſpei de reliquiis ſanctorum in ſummo altari incluſis contineatur, quia oculis corporis non uidentur uel digno memoriali parieti ipſius ſanctuarii eſt inſcriptum, id quia per literam iam delinitur, ideo huic opuſculo digne inſcribuntur.

CAP. VI. HVNOLD. 1042.

Inſcriptio inſtaurati templi.

§. IV. Hoc ſacri in ſacro certiſſime continentur de *praeſepio* domini, de *menſa* et *ſepulchro* domini, de tabula *Moiſi*, reliquiae ſanctorum Apoſtolorum, *Andreae*, *Bartholomaei*, *Timothei*, de catena *ſancti Pauli* Apoſtoli, ſanctorum martyrum, Leuitae *Laurentii*, *Sixti*, *Sigismundi*, *Conſtantii*, *Cypriani*, *Vincentii*, *Adelberti*, *Valentini*, *Appollinaris*, *Donati*, *Cyriaci*, *Theodori*, *Caeſarii*, *Iuuenalis*, *Gorgonii*, *Carpofori*, *Feliciani*, *Pancratii*, *Cornelii*, *Alexandri*, *Ignatii*, *Felicis*, *ſanctorum confeſſorum*, *Hilarii*, *Martini*, *Anaſtaſii*, *Syluestri*, *Sinfronii*, *Tertullini*, *Nemeſii*, *Anatolis*, *Probi*, *Parbatiani*, *Seruatii*, *Erbardi*, *Simonis*. SANCTARVM VIRGINVM, *Iuliae*, *Theonae*, *Iuuenae*, *regulae Walburgae*, praeter has plurimae in pluribus *crucibus* capſellis ueuerantur.

Reliquiarum hiſtoria.

§. V. Dedicationi etiam maioris eccleſiae in Neunburg interfuit, ut in titulo ipſius eccleſiae perſpeximus, eccleſiam quoque beati *Sixti*

Acta eius.

CAP. VI. HVNOLD. 1042. *ti martyris* et epiſcopi cis *oppidum* uerſus auſtrum fundauit, conſummauit, et dedicauit. Sed ut plura paucis comprehendantur, erat hic pater *copiae miniſter* opulentiſſimus, et ut ſenum tradit *auctoritas*, nec ante acto tempore, nec poſt acto, quisquam nobis pater extitit in rebus temporalibus affluentior. Talis uir digne a potentibus uenerabatur, a bonis amabatur, ab inique agentibus timebatur. Non ſolum autem in eccleſiaſticis, uerum etiam in *domeſticis* ſui ſuorumque ſucceſſoribus honorem prouidit attentius. Hic nonas *Februarii* horrea domini aeternis mercibus abundantia, hic ſeminata plenius meſſurus intrauit. Fecit etiam, ut dicitur, *lapideum aedificium*, quod ſatis erat honorificum, plurimum quippe proficui noſtrae contulit eccleſiae, quae nec audiuimus, nec ſeniorum nota ſunt traditionibus. Quantum uero frugum iuſtitiae in area dominica ſparſerit, quia non certius cognouimus, cautius ſilemus, ſed hoc ſcimus, quia nonas februarii horrea domini aeternis mercibus abundantia hic ſeminata plenius meſſurus intrauit, hunc pro beneficiis talibus titulis asſignamus: Verſus

Elogium.

Hic pater Hunoldus *magna uirtute colendus*
Actu quintus *erat, nomine* ſextus *erat*,
Clarus erat, quia gnarus erat bene noſtra regebat
Commoda multa ſuae contulit eccleſiae,
Carne nonas februi reſolutus adit paradiſi
Gaudia perpetui facta metens meriti.

Nec praetereundum, quod cum dictus antiſtes Hunoldus priuatis beneficiis eius memoriale fratribus ſuis non commendauit, ſed praeclarisſimus praepoſitus noſter Fridericus quia

eius

eius in tempore canonicalem noſtrae congregationis adeptus eſt fraternitatem in Ockendorff comparato praedio proprio circiter triginta ſolidos ipſis tribuit, ut ſui ſenioris memoria notior poſteris habeatur. CAP. VII. ALBERIC. 1050.

CAP. VII.

ALBERICVS

SEPTIMVS EPISCOPVS.

ab an. 1050. ad an. 1055.

VII. ALBERICVS 1050. eius obſcura memoria.

POſt tranſitum praeſulis *Hunoldi* regiminis iam deſtituti ALBERICVS gubernator praeficitur, de cuius uita nec uidetur proferre *ſenum memoria*, nec ſcriptis *aliquid* reperitur. Hic ergo erat *lucerna* ceu ſub modio poſita, quia lucem officii ſui nec dignis ornatibus declarabat, nec relatu digna facta relinquebat.

§. II. Nos autem perſcrutari cupientes, quid quisque patrum noſtrorum ſuae contuliſſet eccleſiae, unum ſolummodo *chirographum* reperimus, huic a tertio imperatore *Heinrico* traditum, quod quandam uillam *Neimdorff* dictam noſtrae confirmauit eccleſiae. Praeterea *breuiarium* obitus ſui, qui eſt *quarto nonas* Aprilis, refert eum largum fuiſſe. Hunc patrem noſtrum *Albericum* quia fama obſcurauit, noſtra litera de multiplicibus eius laudibus tacebit. Sed tamen quia pater id pauxillum laudis habet, Verſus *Uno diplomate clara.*

Septimus Albericus *ſedis pater extitit huius* *Elogium.*
Largus erat, quia multa dabat, ſic fama ferebat.
Factae nonas carnis quarto reſolutus Aprilis
Terrea linquebat, meritorum dona petebat.

Hos autem patres noſtros hoc ordine huic ec-

 cle-

CAP. VIII. ECKELIN. 1055. *Chronologiae epiſcoporum repetitio.* cleſiae praefuiſſe per annos dominicae incarnationis chirographis noſtrae eccleſiae inſcriptus colligitur. Primo *Boſoni* datum eſt primum anno iam dicti numeri D. CCCCLXVIII. Secundo Geyſelero D. CCCCLXXIIII. Tertio Wigberto M. VI. Quarto Dithmaro M. XII. Quinto Brunoni M. XXI. Sexto Hunoldo M. XL. Septimo Alberico M. L. Hac computatione hos patres hoc ordine ſediſſe cognoſcitur. *De* *Recentiorum nulla dubitatio.* ſubſequentibus modernis dubium non habetur.

CAP. VIII.

ECKELINVS

OCTAVVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.

ab ann. 1055. ad ann. 1063.

VIII. ECKELINVS anno 1055. Virtutes, POſt mortem praeſulis *Alberici* regimen eiusdem curandae uicis ſuſcepit praeſul ECKELINVS haud ullo anteceſſori ſuo minus pius. Huius uita a ſenioribus noſtris multum laudatur, caſtitas ueneratur, fraternitatis amor praedicatur. Morum elegantia commendatur. Hunc et nos piis laudibus uirtutum eius facta pro poſſe praedicemus, cunctis bonis exemplificemus.

patria, §. II. Erat itaque *Bauarica* natione progenitus, regis Henrici III. obſequio deditus, inde raptus ad culmen pontificatus, in quo gloria et *habitus,* honore fuit coronatus. Fuit namque aetate corporis florida, canitie mentis perſpicua, clero et populo amabilis, bonis quibusque ſemper optabilis. Super haec uirtutum ornamenta exteriora Chriſtum in abſconditis cordis gerebat, et pro-

prophetae conſideratione ſpirituali dicebat. In quo corrigit adoleſcentior uitam ſuam. Tacita reſponſione cordis inſerebat in cuſtodiendo ſermones domini, hanc meditationem cordis factis declarauit, quia dilectione Dei et proximi in cunctis actibus ſuis praetendebat. In *dilectione Dei* ſic adſtrictus erat, ut creberrime per noctis ſilentia ſolus templum peteret, et tam ſtudioſe orationi intenderet, ut ſecure cum propheta diceret, adhaeſit pauimento anima mea, uiuifica me ſecundum uerbum tuum. *Caſtitatis* ſic amator extitit, ut hi, qui cum eo agebant uitam, uirginitatis decus eum habuiſſe confirmarent. In eleemoſyna largus erat, in doctrina aſſiduus, in eccleſiaſticis rebus continuus, dilectioni proximorum ſic intendebat, ut quosque ſibi ſubditos ad uiam ueritatis uerbis hortaretur, factis et exemplis praeiret. CAP. VIII. ECKELIN. 1055. *caſtus*

§. III. Spiritualium autem fratrum ſuorum curam incredibili ſollicitudine gerebat, et tam praeſentium quam futurorum caritationem praeuidebat. Nam in *refectione* fratrum ſuorum concedens ipſorum corrigendam arguit negligentiam, quia ruſticali more corpus tantummodo eſcis refocillabant, ſanctarum ſcripturarum interiorem refectionem negligentes, hanc negligentiam hoc modo pie aboleuit, ut hebdomadarius inchoando fratribus una comedentibus *ſpirituali ferculo* ſacrae lectionis animam reficeret, et poſt hoc duplicem datae portionis annonam reciperet, praedio quoque quodam in *Clobecke* circiter octo manſos comparato in uſum fratrum dedit, ut ſecunda et quarta et ſexta feria cuique fratrum ex integro ca- *frugalis.* *Spirituale ferculum.*

CAP. VIII. ECKELIN. 1060. caſeus daretur. Inſuper etiam duo conuiuia, unum in commemoratione ſui cum carne exſueretur. Aliud in anniuerſario auunculi et aeque noti ſui Hildenſenenſis epiſcopi exhaberetur. Hac temporali procuratione facta ſempiterna fiducialius praeuidebat.

Vigiliae. §. IV. Nocturnis quoque *hymnis* peruigil et ſi non patenter tamen ſemper latenter interrat: et ſi quospiam deeſſe cognouerat, *clam* dormitorium petiit et qui defuiſſent, didicit. Mane autem facto arguendos tam paterna quam inaudita correptione arguit. Nam optimum ferculum ſuo acri oppoſitum ſimul cum potu *ſecretiori* cubiculi arguendi. Nouerat enim ſingulorum *ſecreta*, miſit ut ex hac piiſſima correptione commonitus ab hac in diſciplina ſe acrius reſtringeret. Hac ſi correptione correctus ceſſauit, gaudebat, ſi non, ſecundo clam cum decano, tertio aſperius coram cunctis fratribus corripiebant. Talibus aliusque quam pluribus pietatis operibus ut domino pulſante ſecure aperire poſſet, ſe per-*Mors 1060.* uigilem praeparabat, et circiter *quintum* ordinationis ſuae *annum* raptus ab hoc ſeculo nec quam, uerus Iſraelita ab aegyptiaca oppreſſione liberatus terram promiſſionis perpes incola *ſeptimo calendas* nouembris intrauit, terrae commendatus requieſcit, cum duobus *Sepulchrum.* anteceſſoribus ſuis *Hunoldo* et *Alberico ante altare* ſanctae crucis. Huic tali quamuis non digna laude proſequamur uerſus

Praefuit octauus ſedi pater huic Eckelinus
Actibus et ſtudiis claruit ille pius
Totus amore Dei feruens ſuis aſſecla legis

Quae


IX. OFFO.
pag. 371.
X. WYNITHERUS.
pag. 373.
XI. WERNHERUS
pag. 374.
XII. ALBUINUS.
pag. 384.

Quae leges reliquas comprebat eſſe pias CAP. IX. OFFO 1065. elogium.
Exiit ante Nouembris ſexto carne calendas,
Qua non deficiens gaudia percipiens.

CAP. IX.

OFFO

)NVS ECCLESIAE MERSEBVR- GENSIS EPISCOPVS.

ab ann. 1065. ad ann. 1070.

IX. OFFO 1065.

Ebito humanitatis officio pii antiſtitis Ec-kelmi peracto, moeror noſtrae eccleſiae ito habendus conſolatur, quia praeſul or- *origine. Bauarus* uit, uir per cuncta laudabilis, huic ſedi in-ınizatur. Hic pater noſter, et ſeniorum ıoria recolit, *Barariae* fuit indigena, ut in *educatio.* :opali ciuitate *Heyitede* natus, nutritus, e- *Aichſted.* tus ac eiusdem canonicae conſortio coa-ıtus. Inde in huius *pontificatus* dignitatem ntus, in hoc officio ſic piis actibus deſuda-ut ſe dignum hoc honore, moribus decla-t.

II. Erat enim uero prouectae aetatis, ma- *Habitus.* pietatis, frequens circa *dominicum mini-ım* in commiſſi ſibi gregis tendens com-um. Fuit praeter haec *magnae ſcientiae* alis, ſatis pulchrae *eloquentiae*, mirae *ca-is*, magnae *humilitatis*, prouidus in *conſiliis*, *Virtutes.* :hae in negotio ſimilis, Mariae non deſe-contemplationem propter Marthae obſe-frequentationem. Talibus autem ampli-ıs uirtutum ſtudiis adornatus *arbere* a bo-

 nis

CAP. IX OFFO 1070. nis quibusque diligebatur, et ſic per eum ſtatus eccleſiae confirmabatur.

Dona epiſcopatui collata. §. III. His uero factis noſtram decorauit nec non ampliauit eccleſiam. *Picturam* ſanctuarii noſtri *arte* ſatis elaboratam coloribus pulchre uariatam *impingi* praecepit, praeter id ſanctos confeſſores pariterq; germanos *Willebaldum* et *Wynnebaldum* prioris eccleſiae ſuae patronos apud nos fecit celebres, donans fratribus, proprio pretio comparatos, *Geruertzdeszdorff* duos manſos pro commemoratione beati *Willebaldi* et comitati duos pro celebratione ſancti *Wynnebaldi*. Memor etiam conſilii ſapientis ſic admonentis: in omnibus memorare nouiſſima tua diem exitus ſui bonis operibus praeuenire ſtudebat, ergo in *Rosbach* beneficio circiter *triginta* ſolidos conquiſito fratribus donauit, ut dies *obitus* ſui *memorialis* in poſterum haberetur.

Picturae SS. Wilibaldi et Wynnebaldi. *Gerbisdorff.* *Pagus.* *Rosbach.*

Mors, 1070. §. IV. His et aliis piis operibus praeuentus horam uocationis ſuae praeſtolabatur ſecurus, et *decimo ſeptimo calendas maii* ſolutis corporeis nexibus anno pontificatus ſui *quinto* portans manipulos ſuos in horreum domini ſui uicturus ex eis ut ſeruus a domino excipitur, et ſuper omnia bona ſua conſtituitur, et in cripta terrae commendatur. Hunc et nos pro modulis noſtris pro breui carmine recolamus. Verſus:

Elogium.

Nonus *erat pater* Offo, *pius ſenioribus huius*
Vita placebat, namque ferebat per facta huius
Publica noſtra ſat aucta decoribus, ergo beatum
Credimus atque ſupernis ciuibus aſſociatum.
Carne maii *tulit hunc* ſeptena decena calendas

CAP.

CAP. X. WYNITHERVS DECIMVS EPISCOPVS ET PERVERSVS.

CAP. X. WINTH. 1070. 1071.

ab ann. 1070. ad ann. 1071.

Pii paſtoris noſtri *Offonis* funere eccleſia noſtra deſolata demum ſic eſt conſolata eadem cura regenda WYNITHERO non commode data. Hic praeſul, teſte relatu ueterum, erat *carnea nobilitate* praecipuus, *praediorum* aliorumque bonorum temporalium fuit locupletiſſimus et in *Wurzenburgenſi* eccleſia canonicus. Datus uero huic eccleſiae paſtor, non uicem paſtoris agebat, ſed in *carnali uanitate* effrenis uolitabat. Propoſuerat enim in hac ſede epiſcopi ſatis locuplete cuilibet honeſto non niſi *tertiam partem* anni in ſumtibus deducere: per duas uero reliquas *haereditaria praedia* uoluptuoſo ſibi deſeruire. Contemſit enim eccleſiae huius quaeque humilia tam *myſteriales* quam *militares*.

X WINTHERVS an. 1070. *Vitia eius luxurians, prodigus, offenſa ordinum prouincialium.*

§. II. His aliisque quae aut nefas eſt dicere, aut arrogentiae praeiudicari poſſunt. Irretitus autem ut *equus* in fraenis ferebatur in praeceps et foueam perditionis, *quam* praeuidere ualebat, declinare negligebat. Anno uero *primo electionis* ſuae hebdomade ſexta uel paulo plus ordinationis *Czwenkaw* in *curte ſua* et, ut dicitur, *nono* calendas *Aprilis* obiit. Nil *carnalis* haereditatis ſuae relinquens huic eccleſiae praeter *monile* unum magni pretii, quod ex materna haereditate acceperat. Ceterum quid de hoc iudicari poterit

Mors eius 1071. Zwenckaw curtis epiſcopalis. monile.

 rit

CAP. IX
OFFO
1070.

nis quibusque diligebatur, et ſic per eum ſtatus eccleſiae confirmabatur.

Dona epiſcopatui collata.
Picturae SS. Wilibaldi *et* Wynnebaldi.
Gerbisdorff.
Bagus.

§. III. His uero factis noſtram decorauit nec non ampliauit eccleſiam. *Picturam* ſanctuarii noſtri *arte* ſatis elaboratam coloribus pulchre uariatam *impingi* praecepit, praeter id ſanctos confeſſores pariterq; germanos *Willebaldum* et *Wynnebaldum* prioris eccleſiae ſuae patronos apud nos fecit celebres, donans fratribus, proprio pretio comparatos, *Geruertzdeszdorff* duos manſos pro commemoratione beati *Willebaldi* et comitati duos pro celebratione ſancti *Wynnebaldi.* Memor etiam conſilii ſapientis ſic admonentis: in omnibus memorare nouiſſima tua diem exitus ſui bonis operibus praeuenire ſtudebat, ergo in *Rosbach* beneficio circiter *triginta* ſolidos conquiſito fratribus donauit, ut dies *obitus* ſui *memorialis* in poſterum haberetur.

Rosbach.

Mors, 1070.

§. IV. His et aliis piis operibus praeuentus horam uocationis ſuae praeſtolabatur ſecurus, et *decimo ſeptimo calendas maii* ſolutis corporeis nexibus anno pontificatus ſui *quinto* portans manipulos ſuos in horreum domini ſui uicturus ex eis ut ſeruus a domino excipitur, et ſuper omnia bona ſua conſtituitur, et in cripta terrae commendatur. Hunc et nos pro modulis noſtris pro breui carmine recolamus. Verſus:

Elogium.

Nonus *erat pater* Offo, *pius ſenioribus huius*
Vita placebat, namque ferebat per facta huius
Publica noſtra ſat aucta decoribus, ergo beatum
Credimus atque ſupernis ciuibus aſſociatum.
Carne maii *tulit hunc* ſeptena decena calendas

CAP.

CAP. X. WYNITHERVS DECIMVS EPISCOPVS ET PERVERSVS. ab ann. 1070. ad ann. 1071.

CAP. X. WINTH. 1070. 1071.

PIi paſtoris noſtri *Offonis* funere eccleſia noſtra deſolata demum ſic eſt conſolata eadem cura regenda WYNITHERO non commode data. Hic praeſul, teſte relatu ueterum, erat *carnea nobilitate* praecipuus, *praediorum* aliorumque bonorum temporalium fuit locupletiſſimus et in *Wurzenburgenſi* eccleſia canonicus. Datus uero huic eccleſiae paſtor, non uicem paſtoris agebat, ſed in *carnali uanitate* effrenis uolitabat. Propoſuerat enim in hac ſede epiſcopi ſatis locuplete cuilibet honeſto non niſi *tertiam partem* anni in ſumtibus deducere: per duas uero reliquas *haereditaria praedia* uoluptuoſo ſibi deſeruire. Contemſit enim eccleſiae huius quaeque humilia tam *myſteriales* quam *militares*. X *WINTHERVS an. 1070.* *Vitia eius luxuriant, prodigus, offenſa ordinum prouincialium.*

§. II. His aliisque quae aut nefas eſt dicere, aut arrogentiae praeiudicari poſſunt. Irretitus autem ut *equus* in fraenis ferebatur in praeceps et foueam perditionis, *quam* praeuidere ualebat, declinare negligebat. Anno uero *primo electionis* ſuae hebdomade ſexta uel paulo plus ordinationis *Czwenkaw* in *curte ſua* et, ut dicitur, *nono* calendas *Aprilis* obiit. Nil *carnalis* haereditatis ſuae relinquens huic eccleſiae praeter *monile* unum magni pretii, quod ex materna haereditate acceperat. Ceterum quid de hoc, iudicari poterit *Mors eius 1071. Zwenckau curtis epiſcopalis. monile.*

rit

CAP. XI. WERNHER. 1073. *cerebrum S Laurentii.* *Elogium.*

rit niſi qui LAVRENTIO S. cerebrum commouerit. Raptus autem eſt in breui, ne nomen tantae dignitatis uſurpando plus uindictae Dei ſibi theſaurizaret. Sed quia pater qualis cum tali carmine aſſignatur. Verſus

Ecclesiae denus (quia) pater huius erat
Wynitherus plus re mundiali pollens quam pontificali.
Cuius Aprilis nona Calendas fictile fregit
Vas animae licuit ſed ſero ſcire quid egit.

CAP. XI.

WERNHERVS

VNDECIMVS MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS

ab ann. 1073. ad ann. 1101.

XI. WERNERVS 1073. poſtulatus.

POſt debitum omnis carnis, quod perſoluit *Wynitherus* antiſtes: WERNHERVS eiusdem curiae praedeſtinatur. Hoc officio et nomine uir laudabilis et memoriae quorum uis bonorum commendabilis, Fuit hic pater *Thuringia* progenitus et in *Goslaria* canonicus: et in primo iuuentutis *flore* huius dignitatis ſublimatus *honore.*

Canonicus capellae imperialis. Rediit ad frugem.

§. II. Primo autem ut aetas illa plerumque aſſolet, laſciuia mundi complexus eſt, a qua pedem, ne in praeceps ferretur, ſatis tempeſtiue reflexit. Exceſſum ſuum pie aboleuit: piis actibus inſiſtendo et in his usque ad finem uitae perſeuerando.

Mores et uirtutes.

§. III. Erat itaque dignae grauitatis, admirandae honeſtatis: a ſe alienatis formidabilis: ſibi adhærentibus ſpes optabilis. Inter *principes* digne honorabatur, ab his praecipue colebas

batur, et ut commendationis eius finem infiga- mus, erat magnae *pietatis*, inenarrabilis *probitatis*, in diſſentione regni, quae facta eſt contra *Henricum VI.* imperatorem regis non diu praeualente manu. CAP. XI. WERNER. 1091.

§. IV. Hic paſtor noſter a ſede pellitur ſua; et quidam EPPO ſupponitur, qui mox *rege fugato* fugatur et noſter denuo inthronizatur. Quantum uero eccleſia noſtra huius in temporibus amplificata ſit, prout nouimus, explicabimus. *Sede exul.* *Riualis eius.*

§. V. *Turrim* monaſterii noſtri, quae media eſt, ſuperaedificauit, *epiſcopalem* ſibi condecentem *cappam* comparauit, aliaque plura eccleſiaſtica conferebat. *Baſilicam* quoque S. *Petri* in *Altenburg* primitus fundatam conſummauit, ac anno dominicae incarnationis *milleſimo nonageſimo primo* cooperante archiepiſcopo Magdeburgenſi *Hartungo* in calendis Auguſti dedicauit, monachicamque uitam ibi conſtituens *Altmannum* abbatem eidem praefecit, ut temporalia ſuſtentamenta pro tempore et loco eidem fratribus abunde donauit. Sed quia in *fraternitatis* mutua beneuolentia multa bona conſiſtunt, has duas congregationes in uinculo fraternitatis copulauit, inſtituens, ut in natiuitate S. *Iohannis* baptiſtae et in feſtiuitate S. *Laurentii* monachi in maiori eccleſia miſſam celebrarent. Similiter maior eccleſia in *natalitiis* Apoſtolorum et in dedicatione *funerum* fratris ſui aut hic aut illic conuenirent, infra triceſimum defuncti presbyteri, decem miſſas celebrarent: Diaconi et ſubdiaconi pſalteria quinque pro remedio animae fratris decantarent.

Opera. Turris, cappa epiſcopalis. S. Peters Kirche. 1091. Abbas COENOBII S. PETRI Altmannus. triceſimus.

CAP. XI. WERNER. 1091. *Donata praedia.* Raſeniz *Coniunctio canonicae Merſeb. et Naumburgenſis.*

§. VI. Villam etiam quandam *Raſzenitz* cum uniuerſis pertinentiis emit, hancque in uſum monachorum tribuit. Sed quia affectus fraternitatis non ſolum ad propinquos, uerum etiam ad longinquos prorogandus eſt, cum *Gunthero Numburgenſi* praeſule pio inito conſilio noſtram ac Numburgenſem *canonicam* in fraternitate ſupra dicta conglutinauit, hoc ſuperaddito, ut in commendatione defuncti fratris, ſi utriusque ſciri potuiſſet, ſi non, ſaltem in *triceſimo* annona fratrum pauperibus daretur. Beneuolentiam autem ſuam fratribus ſuis oſtendere uolens, in communi conuentu hoc inſtituit, ut unusquisque fratrum *clauſtralem manſionem* cui uoluerit fratri, in tantum duobus aut tribus idoneis teſtibus adhibitis, daret. Et ut poſt obitum cuiuslibet praebenda eius donec in anniuerſarium ipſius ſecundum beneplacitum daretur: ſi ante feſtiuitatem ſancti *Laurentii* obierit dimidium talentum ueſtiti: ſi poſt ex integro daretur.

Donatio Caeſaris ob ſepulturam neptis. Koberleue.

§. VII. Huius in temporibus *Iuditha* quaedam nobilis foemina hoc in loco obiit, ſepultaque eſt in monaſterio ad *auſtralem* plagam, pro cuius animae redemtione imperator Henricus IV. quia *neptis* ſibi fuit, uillam quandam *Koberleue* dictam in confirmationem facti cum ſigillo fratribus noſtris dedit. Hanc pater noſter *Wernherus* magno labore retentam in uſus fratrum ſic diſpertitus eſt, ut in annunciatione ſanctae *Mariae* conuiuium cum praebenda priuata decem et octo ſolidis comparatum daretur.

R R. Henr. II. Rudolfus.

In commemoratione regis Henrici II. noſtrae eccleſiae reparatoris ſecundum, in aduincula Pe-

Petri tertium in anniuerſio *regis Rudolphi* quartum, et in memoria ipſius Iudithae quintum inſuper octo marcas nummorum et dimidia in communem uſum fratrum partirentur. Villam etiam quandam *Roſſenetze* cum uniuerſis appertinentibus emit, hancque in uſum monachorum tribuit. CAP. XI. WERNER. 1101. *Roſſenetze.*

§. VIII. Hoc uero in tempore PALENTINVS *comes* FRIDERICVS praepoſituram in *Sulſe* nouellam cum uniuerſis pretioſioribus ipſius eccleſiae, ſcilicet reliquiis ſanctorum, brachio uidelicet *S. Marcelli* papae et martyris, aliarumque *trium* capſarum cum cappis et libris plurimis noſtrae eccleſiae in dotem dicauit. Id qualiter irritum factum ſit, non certum habemus. *Dona* uero cum *chirogaphu* confirmationis illius eccleſiae niſi diſtracta *apud nos tenentur.* *Palatini C. legata, Sultze.*

§. IX. Talibus amplificationibus eccleſia noſtra ab hoc patre noſtro exaltata, fama eius late creſcebat, quippe *ciuitas* in monte poſita abſcondi non poterat. Huius ſi per ſingula uirtutum conſtantiam, diſciplinae excellentiam, morum elegantiam perſtringere conaremur, Thebanorum caſum potius replicare, quam *modernorum* geſta narrare uideremur. Nos autem haec praetermittimus, et qualiter ab hoc ſeculo migrauit, dicamus. Anno ordinationis ſuae *trigeſimo* et plus in curte ſua *Hamersleue* corporis infirmitatibus praeualeſcentibus in ſenectute bona Aegyptum linquens quamque optima piae actionis ſecum portans: mare magnum, in quo ſunt reptilia carnalium delectationum, quarum non eſt numerus, tranſiit uero *Celebritas Merſeburgi.* *Mors 1101.*

et

CAP. XI. WERNER. 1101.

et *Iheſu duce* terram *promiſſionis pridie idus Ianuarii* intrauit. Corpus antiſtitis a moerenti comitatu in ſede epiſcopatus reducitur et in

Sepultura. eccleſia *S. Petri*, quam ipſe conſtruxit, in medio terrae commendatur. Huius laudabilis uita

Elogium. poſteris hoc breui carmine ſit nota:

Praefuit undenus *pater huic ſedi* Wernherus
Hic uir honeſtatis magnae fuit et probitatis,
Lenis et aſper, mitis et auſterus ut monuit res
Forma ſuis id certa ſuae mercedis erat ſpes
Cum duo Ianus idus faceret de carne ſolutus,
Tranſiit ab hoc mundo melius uiuendo ſecundo.

Alterius chronographi narratio de epiſcopo eodem.

ALIA CHRONICA DE EODEM WERNHERO EPISCOPO.

§. I.

TEmporibus *Heinrici IV.* imperatoris erat *Wernherus Marſipoli* pontifex, qui ſuo tempore quaſi *ſidus* coeleſte totam illuſtrauit ec-

Virtutes Werneri. cleſiam, uir excellentis in Deum meriti, et ſui uigilantiſſimus executor officii. Hic ergo illuſtrisſimis ortus natalibus *gentis Thuringorum* erat Chriſti ſacerdos, uir magnae *ſanctitatis* et prudentiae. *Ciuitas* in *monte poſita*, quae non poteſt abſcondi et lucerna in candelabro, unde domum eccleſiae oportuit illuſtrari uere apoſtolorum aſſecla cathedram epiſcopalem poſſidens moribus et uita ueri ſummi ſacerdotis uicem gerens in terris Chriſtum ſanctae mercedis ſuae *teſtamentum* ratum perfingens in coe-

Zelo perfuſus reducendi homines ad Chriſtum. lis Chriſto nihil praeponens, quia non ſua, ſed quae IEſu Chriſti per omnia quaerens. Quem tantus diuini uerbi ſeminandi feruor accenderat, ut ſtudio *praedicationis epiſcopalia* plerum-

que

que negotia poſtponeret, et lucrandis animabus omni uirtute quaſi prouidus paſtor intenderet. Verum quia *Schlauonicae linguae* admodum ignarus erat et eum cura paſtoralis *Schlauorum* gente quorum multitudinem copioſam error adhuc *idololatriae* detinebat, uerbum ſalutis credere cogebat, libros *Schlauonicae linguae* ſibi fieri iuſſit, ut *latinae linguae* charactere idiomata linguae *Schlauorum* exprimeret et quod non intelligeret, uerbis ſtridentibus intelligendum aliis infunderet. Erat autem potens in *ſermone*, quia doctrina eius concordabat in opere i. e. fecit quod docuit, exemplo uel dogmate lauit ouium ſibi commiſſarum, non ut *auarus paſtor* aut *mercenarius* lac uel lanam unquam expetiit, ſed magis ſua retribuendo coram dominico grege quam debebat hilaris impendit. Eo ergo tempore quo *Heinricum IV.* imperatorem apoſtolicae ſententiae cenſura ecclesiaſtico iudicio dominauerat, ualidiſſima per totum orbem maxime tamen in finibus *Galliae* et *Germaniae* haereſium et ſchismatum eccleſiae nauiculam perturbabat, aliis quidem ab *unitate* diuiſis et quaſi *regis iniuriae* condolentibus nec iuſtitiae locum fore apud *apoſtolicam cathedram* clamantibus, inque praeiudicium *cauſae regis* quaſi innocentiam eius defendendo omnibus modis deteſtantibus. Aliis uero altioris conſilii et cautelae communionem uniuerſae eccleſiae fixa non ficta pace retinentibus, et eccleſiaſtica iudicia *dominum apoſtolicum* aequi ponderis ſtatera liberare iuxta ſcita canonum approbantibus. Itaque partium diffidentia *Chriſti ueſtimenta* ſcinduntur, pa-

CAP. XI. WERNER. 1101.

a Slauica idololatria.

L. Slauonicae ſtudioſus.

Fecit, quod docuit.

In turbis inter Henr. IV. et papam diuerſa ſtudia, etiam inter ſacros antiſtites.

CAP. XI. WERNER. 1101.

pacis gratia rumpitur, membrorum uniformium compago diſſoluitur, et grata omnibus ſeculis *eccleſiaſticae unitatis* ſocietas perturbatur. Multi ergo *paſtorum ſpiritualium* ſede ſua *edictis* perturbantur *imperialibus*: oues Chriſti lupinis dentibus lacerandae a *Palentinis canibus* exponuntur, quicquid fauet iniuſtitiae regali gratia confouetur: quid uero catholicae regulae priuilegio quaſi forma et ſplendore quodam ueritatis inſignitur: quod tenaci ancora inter procellas diuerſa ſitientium apoſtolicae cathedrae nexu indiuiſae charitatis affigitur, perſecutionum uento furente uentilatur: et frequens hoſtia Chriſti ſchiſmaticorum et eccleſiaſtica communione priuatorum calcibus abiicitur. Hac igitur de cauſa quadam uice a regis miniſterialibus comprehenſus epiſcopus *Wernherus* multis illatis iniuriis incarceratur et ut excommunicatis communicare non differat, terroribus acriter pulſantibus perurget. Verum *pontifex* ſui non immemor curſus et officii hoſtilis malitiae minas exſufflauit eligens in unitate *catholicae regulae* fortiter *mori*, quam a communione pretioſorum ab eccleſia contaminari. Igitur aulici canes tam conſtantia antiſtitis quam *terrore ſummi iudicis* deuicti, quem caeperant, illaeſum dimittunt. Quos enim furor uel calliditas tyranni gratia uel beneficiis flectere non potuit, potentia uincere contendit. Leo factus eſt contrariae parti tyrannide quem inficere uenenum *draconis* non poterat inſanabile. Denique *copiis* undecumque contractis Saxoniam *furibundus inuaſor* ingreditur, cuncta ſuis obuiantia co-

Palentini canes.

Wernherus cuſtodiae datus. Liberatus poſt terrore diuini iudicii.

Inuaſio Imperatoris in Saxoniam

conatibus caede et incendio uaſtando in ſacerdotes domini firmiſſima auctoritate ueſano errore obuiantes armatur. Primum in eos rebellionis ſuae quaſi materiam expetit, quos *fautores iuſtitiae*, quos *uicarios Romanae cathedrae* intellexit. Porro ſupra dictus Chriſti pontifex *Wernherus* licet extrema pati pro nomine Chriſti paratus eſſet, non immemor tamen euangelicae doctrinae, ubi dicitur, cum perſequentur uos, in ciuitate iſta, *fugite in aliam*, ad tempus *ſedem mutauit*, et locum aduerſariae parti nullo territus incurſu dare non diſtulit, ratus id quod in re erat, nubeculam iſtam radio ſerenitatis citius eſſe tollendam, et pacem eccleſiae ſublato perſecutore quanto citius eſſe reddendam. *Profectus* igitur cum ſuis oues ſuae cuſtodiae paſtorali iure mancipatis ſuo *omnium paſtori* commendat, et ſedem non mentem pro tempore mutat. Iam uix unius diei uel biduani moeſtus iter ceſſerat, cum Saxones graui multitudine collecta finibus ſuis hoſtilem manum perturbantem expellunt, et pacis conditionem *ferro* potius quam *deditione* componere curant. Hanc igitur ſubitam rerum mutationem diuina reuelatione edoctus antiſtes comitatum ſuum ſtare coegit, profectionum metam ponit, et mirantibus cunctis qui aderant, ſuſceptae uitae longioris ſubito lora reflexit. Nam ſero quidem crepuſculo ante reuelationem iſtam ſuis *comitibus* ſummo diluculo profectionem indixit et mane cum uellent proficiſci, ſententiam ſuam praeſul mutauit. Sublato ergo immo fuga uix lapſo *ueritatis impugnatore* ad ſedem ſuam redit epiſcopus

CAP. XI. WERNER. 1101.

et Werneri.

Qui fuga ſibi conſulit.

Victoria penes Saxones.

Inde redux epiſcopus.

CAP. XI. WERNER. 1101. pus ubique ſiue cedendo ſiue manendo diuina clementia comitatus. Verum reliquum tempus uitae ſuae in eccleſiaſticis prouidus diuinorum talentorum diſpenſator exegit ſemper ad altiora uirtutum incrementa mentem intentans, officii uocabulum rebus probans, quippe qui adeo ſuo contemtu et infirmae carnis cruciatu ultra ſe proceſſit: et quendam ut ita dicam florentibus meritis ſuis ſuperlatiuum gradum adiecit. Vt de eo humana diceretur aeſtimatione, ſe magis Deum offendiſſe in uirtutum profectibus ultra uires ſuas procedens, quam placaſſe, nec ullum ei neuum criminis ante ſummum iudicem meritorum ponderationem efficere, ſi ſe conſtiteret diuinum iudicium ex nimia corporis afflictione poſſe euadere. Dignum prorſus ſancti uiri praeconium, cuius ſanctitas ſanctitatem praecedere quodammodo uidebat, et Chriſti ductus amore, qui Chriſti ungentorum currens in odore ſuprahomines affectuoſiſſimo Chriſti cultu ferebatur. Sicut autem atteſtantur, qui ei in monaſterio coeleſtium ſacramentorum ſemper aderant, nunquam myſteria ſacroſanctae ablationis ſine *lacrimarum* gratia celebrauit, ut Deo diuinis obtutibus ſacrificium eius acceptabile fieret, quo ſe hoſtiam uiuam in cordis contritione mactaſſet. Contigit aliquando regem Marſipolim uenire et feſtum aliquod edicto regalis curiae celebrare. Habebat enim eo tempore communionem et pacem eccleſiae. Porro ipſo die ſancto ſolito more *Wernherus* antiſtes *infulatus* proceſſit: *miſſarum* ſolennia celebrauit, et in *praeſentia regis* tantae congruens ſolennitati, offi-

Deſpicatus rerum humanarum.

Opera meritoria.

Miſſa S. inter lachrymas.

officium omne pontificali ritu conſumauit. CAP. XI.
Quo peracto miniſtri altaris *calicem* ſuſcepe- WERNER.
runt eumque negligentius ablutum uino, ut 1101.
fieri ſolet, in ſecretario poſuerunt Erat *Cruor ſanguinis*
autem *calix* idem artificioſiori diligentia fabre- *Chriſti in*
factus et ideo *rege* ipſo iubente allatus eſt, quo *calice.*
interius perſpecto, quia repoſitus erat, illatus, ut dictum eſt, *cruor* ita recens in eo apparuit, ac ſi hora eadem *a latere Chriſti* calici uideretur infuſus. Stupefactus *rex* et omnes, qui aderant, maxime tamen epiſcopus, mox linteo quodam candidtſſimo ſanguinem, qui apparuit, cum magno tremore deterſit, eumque *in* crucem, quae pro reliquiis ſacris modicum quid *dominici ſanguinis* retinebat, innuiſit, dicens: *hunc ſanguinem, qui remanſerat in calice, nihil ab illotis dare qui effuſus eſt cum pendebat in cruce niſi qui illum ſacrilega et non credentis fundebat inſania*, et iſtum in ſacramento eccleſiaſtico dextra et credentis et amantis conſecrarat. Itaque iſte miniſtrantium exceſſus maioris fidei *eccleſiaſtico* patebat occaſio, ut tam praeſentibus quam futuris diligentiam et ſollicitudinem uigilantiorem in adminiſtratione coeleſtium ſacramentorum indixit. Cum igitur recte fidei tramite ea, quae IEſu Chriſti ſunt, to- *Mors an.*
tus quaereret, totus aeternis deliciis ſuſpiria *1101.*
fundens intenderet, praeuentus infirmitatis moleſtia ſpiritum quidem coelo reddidit: corpus in monaſterio, quod *Altenburg* dicitur, tumulari, antequam migraretur praecepit. Erat au- *Altenburg.*
tem idem locus i. e. *Altenburg* longe ante eius tempora canonicis inſtitutis et manſionibus at-

CAP. XII. ALBVIN. 1117. *Paulina. Dona.*

§. IV. Huius in temporibus felix *Paulina* prius filia *Agar* hoc in loco primo facta eſt pediſſequa *Sarae*, ſpretis mundi delectationibus aeloquin domini a quibusque ſapientioribus faucibus animae eſurientis mandabat, haec quicquid luxui priori prius debebat, totum in Dei ſeruitium conuertebat, et plurimum ornatus eccleſiae noſtrae conferebat. Dedit enim *imaginem genetricis Dei* auro circumdatam et gemmis ornatam, fecit etiam *dorſale*, quod pretioſius habet noſtra eccleſia per expenſam epiſcopi *Albuini*, praeter haec duas capellas aedificauit, dotauit, dedicari fecit, unam per introitum monaſterii ab auſtro in honore ſancti *Iohannis* euangeliſtae, aliam apud monachos in hoſpitali in honore ſancti *Pauli*. Poſtmodum uero *heremum* petiit, et qualiter ibi uixerit, ubique fama celebrat.

§. V. Pater autem noſter, de quo ſermo, lorica fidei munitus, gladio uerbi Dei armatus, bonis actibus inuigilando, uenienti domino ſecurus aperuit. Quia anno epiſcopatus ſui *decimo ſexto* febre correptus et usque ad denas calendas nouembris corpore uexatus a tribus presbyteris nouem miſſis celebrantibus, tribus in honore ſancti *Seuerini* confeſſoris, cuius ipſa die celebritas agitur, tribus pro ſalute uiuorum, et tribus pro requie mortuorum, oblationibus eius douote datis, uiatico ſalutari confortatus, fratribus ſuis pro poſſe muneratis circa horam tertiam dicens: in manus tuas, domine, commendo ſpiritum meum, animam cœlo reddidit, corpus terrae ſub introitu fratrum ab auſtro et dilectionis recordationem a Theoderico

Mors an. 1117.

Citzenſi


XIII. GERHARDꝰ
intruſus
ARNOLDUS
pag. 387.
XIV. MEINGOTUS.
pag. 390.
XV. ESKELMUS
pag. 391.
XVI. REINHARDꝰ.
pag. 391.

Citzenſi epiſcopo commendatur. Hunc toto mentis affectu hoc carmine denotamus. Verſus CAP. XIII. GERHAR. ARNOLD. 1119. *Elogium.*

Et pater et frater, pietatis uiſcere mater
Et paſtor uerus Alboinus erat duodenus,
Hic meritis magnus fuit actu mitis et agnus
Nomine ſublimis humilem ſe fecit et imis
Dena calendas ſuſtulit illum carne nouembris
Reddidit et coelo fructus qui perpete uero.

CAP. XIII.
GERHARDVS
INTRVSVS,
ARNOLDVS
TREDECIMVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.
ab ann. 1119. ad ann. 1133.

XIII. *Sedes ua-cua. Quia dubia inter Caeſarem et papam iura inaugurandi.*

IN moerore deceſſus patris noſtri *Albuini* pene annum inconſolata noſtra eccleſia manebat propter commotionem regni excitatam contra imperatorem *Heinricum V.* Tandem *rex* quam pluresque principes regni *Erfortiam* conueniunt. Eo ueniunt acceptabiliores huius ſedis tam clerici quam laici *expetere rectorem.* Illic praeſente archiepiſcopo *Magdeburgenſi* Adelgoto et Theoderico *Citzenſi* epiſcopo aliisque pluribus epiſcopis datur nobis GERHARDVS rector et a Theoderico Citzenſi epiſcopo huic ſedi *praeſentatur*, praeſentatus digne ſuſcipitur, ſuſceptus fide data a cunctis debentibus honoratur. *GERHARDVS a Citzenſi obtruſus capitulo 1119.*

§. II. Habetur ut dominus, ſed modicum temporis. Nam flante borea aſpirat aquilo, quia

CAP. XIII. GERHAR. ARNOLD. 1124. Reinhardo *Halberſtadenſi* epiſcopo inſtigante, Adelgotus *Magdeburgenſis* archiepiſcopus ac plures alii epiſcopi, ut zelo iuſtitiae, in noſtram conſurgunt eccleſiam. Quantas uero preſſuras, quantasque tribulationes perpeſſa ſit, nec noſtrum eſt proloqui, nec diffamare, quia omnis haec eccleſia huius rei teſtimonium reddit, ſed quia per decurſum narrationis ad haec inducti ſumus non commodo, praetergredimur, ſed ſine norma rectitudinis ſeu amaritudinis haec facta ſunt ei, qui probat corda, ut ſcit cogitationes, relinquamus et cœpto itinere metam citius perfigamus.

Improbat hoc Magdeburgenſis et nominat 1124. ARNOLDVM, rege inuito,

§. III. Poſt multiplices *alienigenarum incurſationes* et quorundam defenſationes noſtratum electus praedictus forſan tamen iure repellitur, et ARNOLDVS huius eccleſiae canonicus ab epiſcopis, quia *rex anathemate* tenebatur, inthronizatur. Hic antiſtes erat nobili ſtirpe progenitus, facie quidem ſpectabili, uoce audibili, ſatis pulchrae eloquentiae, nec ſpernendae ſapientiae, ſed quia non expetit, cuipiam noſtrorum patrum derogare nec huic quidem, ſed quicquid calutionis eius conuerſationis audiuimus, attentius intimemus.

qui in anathemate.

Papae adprobatio. §. IV. Praedictus praeſul perpendens primitias epiſcopatus ſui non ſatis fuiſſe canonicas, *Rhenienſe concilium* a *Calixto ſecundo* papa habitum cum aliis epiſcopis expetiit, et ſiquid erat enormitatis in acceſſione ſui relatus illic eſt apoſtolica auctoritate *reintegratum.*

Donationes Storkeuiz, §. V. Hac *confirmatione* glorificatus non uacuus in area dominica militauit, ſed dato theſauro eccleſiae tres manſos et dimidium *Storckewitz*

witz et in *Paſſin* tres comparauit et in uſum fru- CAP. XIII.
trum donauit, *Czwenckaw* urbem deſertam in- ARNOLD.
fauſta inhabitatione excoluit. 1133.

§. VI. Nam primo furtim ſuis *ſublata* et epi- Paſſin,
ſcopatu noſtro irrecuparabiliter uaſtato ipſe Czwenkau,
conſilio *conſanguinitatis* ſuae, ut dicitur, anno e- *Occiſus*
piſcopatus ſui *nono* deteſtabili flendoque *latro- 1133.*
cinio idem pridie idus iunii occiditur. De qua morte diuerſa audiuimus. Nos autem credimus, hanc magis fuiſſe piaculum quam meritum. Hac *morte* hoc in loco comperta, quantus mœror, quantusque luctus exoritur, corpus adducitur, occurrit, in eccleſia collocatur, memoria defuncti agitur. Poſtera autem die in *Baſilica S. Petri* uerſus auſtrum ab epiſcopo Cizenſi Vdone collocatur, unde uerſus.

§. VII. Huius mortem miſerandam hoc car- *Elogium.*
mine reddimus commemorandam:

Tertius et decimus pater ARNOLDVS *fuit huius*
Vita quod hanc decuit uulneribus periit.
Conſiliis gladiis propriae conſanguinitatis
Perditus occubuit, qua morte non periit.
Si quod peccatum fuit hac ſi morte piatum
Huic lector ueniam cum prece poſce piam.

Nota ſcribitur in chronica MARTINI, quod tem- *Chronica*
pore *Honorii II.* papae poſt obitum *Heinrici IV.* *Martini.*
imperatoris LOTHARIVS in regem electus Bohemiam uaſtauit, et commiſſo bello multis hinc inde occiſis cum paucis euaſit, et in eodem bello *Arnoldus* epiſcopus Merſeburgenſis occiſus fuit, duodecimo *calendas martii* anno ut ſupra et epiſcopus Halberſtadienſis *quinquaginta* milites perdidit ibidem.

CAP. XIV.

MEYNGOTVS

DECIMVS QVARTVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.

ab ann. 1133. ad ann. 1140.

XIV. MEINGOTVS an. 1133. electio dilata.

TRiſtibus exequiis iam dicti patris *Arnoldi* peractis, omnis debitus conuentus, gratia ſancti ſpiritus inflammatus, in electionem acceptabilioris perſonae huius eccleſiae canonicae concordat et id ad melius conſultandum in *craſtinum diem* differtur. Poſtera autem die per Dei *diſpenſationem* fortuna toruo uultu auerſa omnem nebulam prioris aduerſitatis fronte detergens ſerenior ſolito nobis applaudebat: quia MEYNGOTVS, noſtrae eccleſiae canonicus, quod nunquam ante acto tempore contigit, tam unanimi quam concordi electione, *decimo octauo calendas Junii* nobis uerus *pater* eligitur.

Electioni praeſentes.

§. II. In hac electione erat Vdo *Citzenſis* epiſcopus Heinricus *marchio* et tam *laicorum*, quam *clericorum* debitus conuentus. Electione facta, quum electo *Lotharii* regis praeſentia expetitur, ſed nihilominus electus *regi* et a melioribus regni ob perſonalem acceptionem, ab morum commendationem, ob unanimem electionem commendatur. Ergo *regis dono* laudabiliter ſuplimatur et honoratur.

Confirmatio electi ab imperatore Lothario.

Differtur conſecratio ſacerdotalis.

§. III. Ordinatio ſummi autem ſacerdotii differtur quod *Norpetus* Magdeburgenſis Archiepiſcopus *pallii honore* nondum ſublimatus erat. *Tredecimo* uero calendas *Aprilis* pater noſter in Magdeburg uocatus *pallio* eccleſiaſtico proceſ-

ceſſu et hymnis honorifice ſuſcepto ad *ſummum ſacerdotii*, gradum ipſo die promouetur. Aſt uero eccleſiae ſuae redditus amabiliter occurritur, ſuſcipitur, canitur. Hoc in officio dignitatis non ſe *elatum*, ſed cunctis fecit *humiliatum*. Et gregi commiſſo non uirga paſtoris minitabatur, ſed paterna uoce ad quaeque optima hortabatur. Huius autem patris noſtri pontificatus hic *annus* eſt *decimus*, fiatque centenus et ultra, fideliter petimus.

CAP. XV. EKELINVS REINHAR. 1133.

Votum pro eo ſcriptoris.

CAP. XV.

EGKELMVS

DECIMVS QVINTVS EPISCOPVS

ab an. 1140. ad an. 1155.

POſt deceſſum uenerabilis in Chriſto patris noſtri domini *Meyngoti* epiſcopi eccleſia noſtra carens gubernatore EGKELMVS ſeu Egkelinus praeficitur. De cuius uita nec apud nos nec apud noſtros anteceſſores in *ſcriptis* aliquid eſt repertum: ſed corpus eius in noſtra eccleſia fuit honorifice traditum ſepulturae, poſtquam eccleſiam noſtram gubernaſſet *quindecim annis*, requieuit in domino, in ſancta pace.

XV. EKELINVS quindecim annorum epiſcopus.

Nulla rerum geſtarum memoria.

CAP. XVI.

REINHARDVS

DECIMVS SEXTVS EPISCOPVS

ab ann. 1158. ad ann. 1176.

ECcleſia noſtra propter mortem domini *Egkelmi* ſolatio deſtituta *Reinhardus* laudabilis

XVI. REINHARDVS

 ui-

CAP. XI. WERNER. 1101.

pacis gratia rumpitur, membrorum uniformium compago diſſoluitur, et grata omnibus ſeculis *eccleſiaſticae unitatis* ſocietas perturbatur. Multi ergo *paſtorum ſpiritualium* ſede ſua *edictis* perturbantur *imperialibus*: oues Chriſti lupinis dentibus lacerandae a *Palentinis canibus* exponuntur, quicquid fauet iniuſtitiae regali gratia confouetur: quid uero catholicae regulae priuilegio quaſi forma et ſplendore quodam ueritatis inſignitur: quod tenaci ancora inter procellas diuerſa ſitientium apoſtolicae cathedrae nexu indiuiſae charitatis affigitur, perſecutionum uento furente uentilatur: et frequens hoſtia Chriſti ſchiſmaticorum et eccleſiaſtica communione priuatorum calcibus abiicitur. Hac igitur de cauſa quadam uice a regis miniſterialibus comprehenſus epiſcopus *Wernherus* multis illatis iniuriis incarceratur et ut excommunicatis communicare non differat, terroribus acriter pulſantibus perurget. Verum *pontifex* ſui non immemor curſus et officii hoſtilis malitiae minas exſufflauit eligens in unitate *catholicae regulae* fortiter *mori*, quam a communione pretioſorum ab eccleſia contaminari. Igitur aulici canes tam conſtantia antiſtitis quam *terrore ſummi iudicis* deuicti, quem caeperant, illaeſum dimittunt. Quos enim furor uel calliditas tyranni gratia uel beneficiis flectere non potuit, potentia uincere contendit. Leo factus eſt contrariae parti tyrannide quem inficere uenenum *draconis* non poterat inſanabile. Denique *copiis* undecumque contractis Saxoniam *furibundus inuaſor* ingreditur, cuncta ſuis obuiantia

Palentini canes.

Wernherus cuſtodiae datus. Liberatus poſt terrore diuini iudicii.

Inuaſio Imperatoris in Saxoniam

co-

conatibus caede et incendio uaſtando in ſacerdotes domini firmiſſima auctoritate ueſano errore obuiantes armatur. Primum in eos rebellionis ſuae quaſi materiam expetit, quos *fautores iuſtitiae*, quos *uicarios Romanae cathedrae* intellexit. Porro ſupra dictus Chriſti pontifex *Wernherus* licet extrema pati pro nomine Chriſti paratus eſſet, non immemor tamen euangelicae doctrinae, ubi dicitur, cum perſequentur uos, in ciuitate iſta, *fugite in aliam*, ad tempus *ſedem mutauit*, et locum aduerſariae parti nullo territus incurſu dare non diſtulit, ratus id quod in re erat, nubeculam iſtam radio ſerenitatis citius eſſe tollendam, et pacem eccleſiae ſublato perſecutore quanto citius eſſe reddendam. *Profectus* igitur cum ſuis oues ſuae cuſtodiae paſtorali iure mancipatis ſuo *omnium paſtori* commendat, et ſedem non mentem pro tempore mutat. Iam uix unius diei uel biduani moeſtus iter cefferat, cum Saxones graui multitudine collecta finibus ſuis hoſtilem manum perturbantem expellunt, et pacis conditionem *ferro* potius quam *deditione* componere curant. Hanc igitur ſubitam rerum mutationem diuina reuelatione edoctus antiſtes comitatum ſuum ſtare coegit, profectionum metam ponit, et mirantibus cunctis qui aderant, ſuſceptae uitae longioris ſubito lora reflexit. Nam ſero quidem crepuſculo ante reuelationem iſtam ſuis *comitibus* ſummo diluculo profectionem indixit et mane cum uellent proficiſci, ſententiam ſuam praeſul mutauit. Sublato ergo immo fuga uix lapſo *ueritatis impugnatore* ad ſedem ſuam redit epiſcopus

CAP. XI. WERNER. 1101.

et Werneri.

Qui fuga ſibi conſulit.

Victoria penes Saxones.

Inde redux epiſcopus.

CAP. XI. WERNER. 1101.

pus ubique ſiue cedendo ſiuè manendo diuina clementia comitatus. Verum reliquum tempus uitae ſuae in eccleſiaſticis prouidus diuinorum talentorum diſpenſator exegit ſemper ad altiora uirtutum incrementa mentem intentans, officii uocabulum rebus probans, quippe qui adeo ſuo contemtu et infirmae carnis cruciatu ultra ſe proceſſit: et quendam ut ita dicam florentibus meritis ſuis ſuperlatiuum gradum adiecit. Vt de eo humana diceretur aeſtimatione, ſe magis Deum offendiſſe in uirtutum profectibus ultra uires ſuas procedens, quam placaſſe, nec ullum ei neuum criminis ante ſummum iudicem meritorum ponderationem efficere, ſi ſe conſtiteret diuinum iudicium ex nimia corporis afflictione poſſe euadere. Dignum prorſus ſancti uiri praeconium, cuius ſanctitas ſanctitatem praecedere quodammodo uidebat, et Chriſti ductus amore, qui Chriſti ungentorum currens in odore ſuprahomines affectuoſiſſimo Chriſti cultu ferebatur. Sicut autem atteſtantur, qui ei in monaſterio coeleſtium ſacramentorum ſemper aderant, nunquam myſteria ſacroſanctae ablationis ſine *lacrimarum* gratia celebrauit, ut Deo diuinis obtutibus ſacrificium eius acceptabile fieret, quo ſe hoſtiam uiuam in cordis contritione mactaſſet. Contigit aliquando regem Marſipolim uenire et feſtum aliquod edicto regalis curiae celebrare. Habebat enim eo tempore communionem et pacem eccleſiae. Porro ipſo die ſancto ſolito more *Wernherus* antiſtes *infulatus* proceſſit: *miſſarum* ſolennia celebrauit, et in *praeſentia regis* tantae congruens ſolennitati, offi-

Deſpicatus rerum humanarum.

Opera meritoria.

Miſſa S. inter lachrymas.

officium omne pontificali ritu conſumauit. Quo peracto miniſtri altaris *calicem* ſuſcepe- runt eumque negligentius ablutum uino, ut fieri ſolet, in ſecretario poſuerunt Erat autem *calix* idem artificioſiori diligentia fabre- factus et ideo *rege* ipſo iubente allatus eſt, quo interius perſpecto, quia repoſitus erat, illatus, ut dictum eſt, *cruor* ita recens in eo apparuit, ac ſi hora eadem *a latere Chriſti* calici uideretur infuſus. Stupefactus *rex* et omnes, qui ade- rant, maxime tamen epiſcopus, mox linteo quodam candidiſſimo ſanguinem, qui apparuit, cum magno tremore deterſit, eumque *in* cru- cem, quae pro reliquiis ſacris modicum quid *dominici ſanguinis* retinebat, innuiſit, dicens: *hunc ſanguinem, qui remanſerat in calice, nihil ab illotis dare qui effuſus eſt cum pendebat in cruce niſi qui illum ſacrilega et non credentis funde- bat inſania*, et iſtum in ſacramento eccleſiaſti- co dextra et credentis et amantis conſecrarat. Itaque iſte miniſtrantium exceſſus maioris fi- dei *eccleſiaſtico* patebat occaſio, ut tam prae- ſentibus quam futuris diligentiam et ſollicitu- dinem uigilantiorem in adminiſtratione coele- ſtium ſacramentorum indixit. Cum igitur re- ctae fidei tramite ea, quae IEſu Chriſti ſunt, to- tus quaereret, totus aeternis deliciis ſuſpiria fundens intenderet, praeuentus infirmitatis moleſtia ſpiritum quidem coelo reddidit: cor- pus in monaſterio, quod *Altenburg* dicitur, tu- mulari, antequam migraretur praecepit. Erat au- tem idem locus i. e. *Altenburg* longe ante eius tempora canonicis inſtitutis et manſionibus at-

CAP. XI. WERNER. 1101. *Cruor ſanguinis Chriſti in calice.*

Mors an. 1101.

Altenburg.

CAP. XII. ALBVIN. 1101. tributus et per multa tempora regularis uitae norma floribundus; ſed iam celebris prouinciam uexabat preſſuris, deſolatus uix rarum habitatorem admiſerat, quia praedia, unde incolae uictitare debuerant, diuerſo modo, diuerſus hoſtis et praedo diſtraxerat, quem locum praefatus antiſtes magnis ſumtibus in aedificiis uetuſtate *dilapſis praeparauit* magno labore, praedia annuum cenſum uel redditum ſoluentia recollegit, et inſtitutis Zenobianis diſciplinae ordine mutato inſigniuit, et ſuae requiei locum eundem futurum praeſciuit. *Obiit* autem idem pontifex Chriſti *pridie idus Ianuarii* tam felix in accepto praemio quam ſtudioſus propter Deum in labore peracto, cui ſit laus et gloria per immortalia ſecula ſeculorum amen.

CAP. XII.

ALBVINVS

DVODECIMVS EPISCOPVS.

ab ann. 1101. ad ann. 1117.

XII. ALBVINVS 1101. TAnto talique *marito*, uidelicet *Wernhero*, noſtra eccleſia uiduata propter ſciſſionem regni ſupra dictam ſine paſtore in paſcuis huius ſedis per quadriennium et ultra errabat incuſtodita, donec diuina diſpenſatione caput regni Heinricus IV. quam pluresque regni meliores in *Numburg* ad conciliandum regi conueniunt. Illuc ueniunt et noſtrates orphani, quique melioris ut gregi deſolato paſtorem aut eligerent aut expeterent. Sed diuina clementia nondum nos aduerſata dedit nobis Alboinum paſtorem, quo nunquam habuimus meliorem humilioremque. §. II.

§. II. Huius patris uita quia cunctis meliori- bus fuit acceptabilis, nobis quoque eſſet com- mendabilis, ſed feremur in laudem eius tentare, quam non poſſumus digne adimplere. Sed quia quod fiducia disſimulat, uoluntas cogit, uo- luntati obedire experiamur, et de eius epiſco- pali conuerſatione, quod audiuimus, dicemus. Erat enim Bauearica ſtirpe progenitus, literati ſcientia docte imbutus, moribus piis eximiis melioribusque quibusque cognitus. Supra o- mnia morum ornamenta erat humillimus, a- gno manſueto ſimillimus, potentibus honora- bilis, mediocribus amabilis, infimis affabilis, o- mnibus in uita manentibus delectabilis, in Dei ſeruitio erat continuus, in temporalibus ſatis prouidus, largiens largienda, ſeruans ſeruanda. Hic ſiquid ſibi de epiſcopali expendio ſubtraxit, non hoc ſtatuit auide in arca condere, aut uolu- ptatibus carnis ſuperflue deſeruire, ſed totum aut in decorem eccleſiae aut in uſum fratrum impingere erogauit. CAP. XII. ALBVIN. 1101. *Virtutes.*

§. III. Huius affectus in rei effectum daret, pretio enim proprio, praedio comparato, de- dit fratribus noſtris prope ALSLEVE circiter triginta ſolides, in *Huncleui* et in Studen ſimi- liter. Hunc uero decorem huic addidit eccle- ſiae: parietes interioris ſanctuarii cum laque- ari *colorare praecepit*, *uetus* et *nouum teſtamen- tum* in pari modulo *colorare praecepit*, conſcri- bi fecit, aliorumque librorum theſaurum co- pioſum nobis donauit. Dedit praeterea *caſu- las* duas, *Dalmaticas* tres, *dorſalia* tria, alzaris cooperimentum duplum, aliaque plura quae neſcimus nec replicari ab aliquibus audiuimus. *Donatio- nes.* *Libraria ſupellex colorata.* *Caſula.* *Dalmatic.* *Dorſalia.*

CAP. XII. ALBVIN. 1117. *Paulina. Dona.*

§. IV. Huius in temporibus felix *Paulina* prius filia *Agar* hoc in loco primo facta eſt pediſſequa *Sarae*, ſpretis mundi delectationibus aeloquin domini a quibusque ſapientioribus faucibus animae eſurientis mandabat, haec quicquid luxui priori prius debebat, totum in Dei ſeruitium conuertebat, et plurimum ornatus eccleſiae noſtrae conferebat. Dedit enim *imaginem genetricis Dei* auro circumdatam et gemmis ornatam, fecit etiam *dorſale*, quod pretioſius habet noſtra eccleſia per expenſam epiſcopi *Albuini*, praeter haec duas capellas aedificauit, dotauit, dedicari fecit, unam per introitum monaſterii ab auſtro in honore ſancti *Iohannis* euangeliſtae, aliam apud monachos in hoſpitali in honore ſancti *Pauli*. Poſtmodum uero *heremum* petiit, et qualiter ibi uixerit, ubique fama celebrat.

§. V. Pater autem noſter, de quo ſermo, lorica fidei munitus, gladio uerbi Dei armatus, bonis actibus inuigilando, uenienti domino ſecurus aperuit. Quia anno epiſcopatus ſui *decimo ſexto* febre correptus et usque ad denas calendas nouembris corpore uexatus a tribus presbyteris nouem miſſis celebrantibus, tribus in honore ſancti *Seuerini* confeſſoris, cuius ipſa die celebritas agitur, tribus pro ſalute uiuorum, et tribus pro requie mortuorum, oblationibus eius douote datis, uiatico ſalutari confortatus, fratribus ſuis pro poſſe muneratis circa horam tertiam dicens: in manus tuas, domine, commendo ſpiritum meum, animam cœlo reddidit, corpus terrae ſub introitu fratrum ab auſtro et dilectionis recordationem a Theoderico

Mors an. 1117.

Citzenſi


XIII. GERHARDꝰ
intruſus
ARNOLDUS
pag. 387.
XIV. MEINGOTUS.
pag. 390.
XV. ESKELMUS
pag. 391.
XVI. REINHARDꝰ.
pag. 391.



Citzenſi epiſcopo commendatur. Hunc toto mentis affectu hoc carmine denotamus. Verſus CAP. XIII. GERHAR. ARNOLD. 1119. *Elogium.*

Et pater et frater, pietatis uiſcere mater
Et paſtor uerus Alboinus erat duodenus,
Hic meritis magnus fuit actu mitis et agnus
Nomine ſublimis humilem ſe fecit et imis
Dena calendas ſuſtulit illum carne nouembris
Reddidit et coelo fructus qui perpete uero.

CAP. XIII.
GERHARDVS
INTRVSVS,
ARNOLDVS
TREDECIMVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.
ab ann. 1119. ad ann. 1133.

IN moerore deceſſus patris noſtri *Albuini pene* annum inconſolata noſtra eccleſia manebat propter commotionem regni excitatam contra imperatorem *Heinricum V.* Tandem *rex* quam pluresque principes regni *Erfortiam* conueniunt. Eo ueniunt acceptabiliores huius ſedis tam clerici quam laici *expetere rectorem.* Illic praeſente archiepiſcopo *Magdeburgenſi* Adelgoto et Theoderico *Citzenſi* epiſcopo aliisque pluribus epiſcopis datur nobis GERHARDVS rector et a Theoderico Citzenſi epiſcopo huic ſedi *praeſentatur*, praeſentatus digne ſuſcipitur, ſuſceptus fide data a cunctis debentibus honoratur.

XIII. Sede ſua cua. Quia dubia inter Caeſarem et papam iura inaugurandi.

GERHARDVS a Citzenſi obtruſus capitulo 1119.

§. II. Habetur ut dominus, ſed modicum temporis. Nam flante borea aſpirat aquilo, quia

 Rein-

CAP. XIII. GERHAR. ARNOLD. 1124. *Improbat hoc Magdeburgenſis et nominat 1124. ARNOLDVM, rege inuito,*

Reinhardo *Halberſtadenſi* epiſcopo inſtigante, Adelgotus *Magdeburgenſis* archiepiſcopus ac plures alii epiſcopi, ut zelo iuſtitiae, in noſtram conſurgunt eccleſiam. Quantas uero preſſuras, quantasque tribulationes perpeſſa ſit, nec noſtrum eſt proloqui, nec diffamare, quia omnis haec eccleſia huius rei teſtimonium reddit, ſed quia per decurſum narrationis ad haec inducti ſumus non commodo, praetergredimur, ſed ſine norma rectitudinis ſeu amaritudinis haec facta ſunt ei, qui probat corda, ut ſcit cogitationes, relinquamus et cœpto itinere metam citius perſigamus.

qui in anathemate.

§. III. Poſt multiplices *alienigenarum incurſationes* et quorundam defenſationes noſtratum electus praedictus forſan tamen iure repellitur, et ARNOLDVS huius eccleſiae canonicus ab epiſcopis, quia *rex anathemate* tenebatur, inthronizatus. Hic antiſtes erat nobili ſtirpe progenitus, facie quidem ſpectabili, uoce audibili, ſatis pulchrae eloquentiae, nec ſpernendae ſapientiae, ſed quia non expetit, cuipiam noſtrorum patrum derogare nec huic quidem, ſed quicquid calutionis eius conuerſationis audiuimus, attentius intimemus.

Papae adprobatio.

§. IV. Praedictus praeſul perpendens primitias epiſcopatus ſui non ſatis fuiſſe canonicas, *Rhenienſe concilium* a *Calixto ſecundo* papa habitum cum aliis epiſcopis expetiit, et ſiquid erat enormitatis in acceſſione ſui relatus illic eſt apoſtolica auctoritate *reintegratum.*

Donationes Storkewiz,

§. V. Hac *confirmatione* glorificatus non uacuus in area dominica militauit, ſed dato theſauro eccleſiae tres manſos et dimidium *Storckewitz*

witz et in *Paſſin* tres comparauit et in ulum fru- CAP. XIII.
trum donauit, *Czwenckaw* urbem deſertam in- ARNOLD.
fauſta inhabitatione excoluit. 1133.

§. VI. Nam primo furtim ſuis *ſublata* et epi- Paſſin,
ſcopatu noſtro irrecuperabiliter uaſtato ipſe Czwenkau,
conſilio *conſanguinitatis* ſuae, ut dicitur, anno e- *Occiſus*
piſcopatus ſui *nono* deteſtabili flendoque *latro-* *1133.*
cinio idem pridie idus iunii occiditur. De qua morte diuerſa audiuimus. Nos autem credimus, hanc magis fuiſſe piaculum quam meritum. Hac *morte* hoc in loco comperta, quantus moeror, quantusque luctus exoritur, corpus adducitur, occurrit, in eccleſia collocatur, memoria defuncti agitur. Poſtera autem die in *Baſilica S. Petri* uerſus auſtrum ab epiſcopo Cizenſi Vdone collocatur, unde uerſus.

§. VII. Huius mortem miſerandam hoc car- *Elogium.*
mine reddimus commemorandam:

Tertius et decimus pater ARNOLDVS *fuit huius*
Vita quod hanc decuit uulneribus periit.
Conſiliis gladiis propriae conſanguinitatis
Perditus occubuit, qua morte non periit.
Si quod peccatum fuit hac ſi morte piatum
Huic lector ueniam cum prece poſce piam.

Nota ſcribitur in chronica MARTINI, quod tem- *Chronica*
pore *Honorii II.* papae poſt obitum *Heinrici IV.* *Martini.*
imperatoris LOTHARIVS in regem electus Bohemiam uaſtauit, et commiſſo bello multis hinc inde occiſis cum paucis euaſit, et in eodem bello *Arnoldus* epiſcopus Merſeburgenſis occiſus fuit, duodecimo *calendas martii* anno ut ſupra et epiſcopus Halberſtadienſis *quinquaginta* milites perdidit ibidem.

CAP. XIV. MEING. 1133.

CAP. XIV.
MEYNGOTVS
DECIMVS QVARTVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.

ab ann. 1133. ad ann. 1140.

XIV. MEINGOTVS an. 1133. electio dilata.

TRiſtibus exequiis iam dicti patris *Arnoldi* peractis, omnis debitus conuentus, gratia ſancti ſpiritus inflammatus, in electionem acceptabilioris perſonae huius eccleſiae canonicae concordat et id ad melius conſultandum in *craſtinum diem* differtur. Poſtera autem die per Dei *diſpenſationem* fortuna toruo uultu auerſa omnem nebulam prioris aduerſitatis fronte detergens ſerenior ſolito nobis applaudebat: quia MEYNGOTVS, noſtrae eccleſiae canonicus, quod nunquam ante acto tempore contigit, tam unanimi quam concordi electione, *decimo octauo calendas Junii* nobis uerus *pater* eligitur.

Electioni praeſentes.

§. II. In hac electione erat Vdo *Citzenſis* epiſcopus Heinricus *marchio* et tam *laicorum*, quam *clericorum* debitus conuentus. Electione facta, quum electo *Lotharii* regis praeſentia expetitur, ſed nihilominus electus *regi* et a melioribus regni ob perſonalem acceptionem, ab morum commendationem, ob unanimem electionem commendatur. Ergo *regis dono* laudabiliter ſuplimatur et honoratur.

Confirmatio electi ab imperatore Lothario. Differtur conſecratio ſacerdotalis.

§. III. Ordinatio ſummi autem ſacerdotii differtur quod *Norpetus* Magdeburgenſis Archiepiſcopus *pallii honore* nondum ſublimatus erat. *Tredecimo* uero calendas *Aprilis* pater noſter in Magdeburg uocatus *pallio* eccleſiaſtico proceſ-

ceſſu et hymnis honorifice ſuſcepto ad *ſummum ſacerdotii*, gradum ipſo die promouetur. Aſt uero eccleſiae ſuae redditus amabiliter occurritur, ſuſcipitur, canitur. Hoc in officio dignitatis non ſe *elatum*, ſed cunctis fecit *humiliatum*. Et gregi commiſſo non uirga paſtoris minitabatur, ſed paterna uoce ad quaeque optima hortabatur. Huius autem patris noſtri pontificatus hic *annus* eſt *decimus*, fiatque centenus et ultra, fideliter petimus.

CAP. XV. EKELINVS REINHAR. 1133.

Votum pro eo ſcriptoris.

CAP. XV.
EGKELMVS
DECIMVS QVINTVS EPISCOPVS
ab an. 1140. ad an. 1155.

XV. EKELINVS quindecim annorum epiſcopus.

POſt deceſſum uenerabilis in Chriſto patris noſtri domini *Meyngoti* epiſcopi eccleſia noſtra carens gubernatore EGKELMVS ſeu Egkelinus praeficitur. De cuius uita nec apud nos nec apud noſtros anteceſſores in *ſcriptis* aliquid eſt repertum: ſed corpus eius in noſtra eccleſia fuit honorifice traditum ſepulturae, poſtquam eccleſiam noſtram gubernaſſet *quindecim annis*, requieuit in domino, in ſancta pace.

Nulla rerum geſtarum memoria.

CAP. XVI.
REINHARDVS
DECIMVS SEXTVS EPISCOPVS
ab ann. 1158. ad ann. 1176.

XVI. REINHARDVS

ECcleſia noſtra propter mortem domini *Egkelmi* ſolatio deſtituta *Reinhardus* laudabilis ui-

CAP. XVII. IOHANN. 1176. uitae moribusque decoratus, *decimus ſextus* Merſeburgenſis eccleſiae epiſcopus ordinatus, qui *pie uiuendo* una cum fratre ſuo Chriſtophoro eccleſiae noſtrae dedit duo *alodia* in *Ophuſen* de duodecim manſis, et in aliis etiam uillis unum et uiginti manſos, ſicut in priuilegio domini inuictiſſimi *Conradi* regis Romanorum et *confirmatione* melius declaratur. Hic cum ſuis canonicis, laicis et clericis laudabiliter *decem* et *octo annis* uixit, et poſtmodum in noſtra eccleſia honorifice eſt ſepultus.

Alodiorum donatio.

Mors 1176.

CAP. XVII.

IOHANNES

DECIMVS SEPTIMVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.

ab ann. 1176. ad ann. 1187.

XVII. Iohannes 1176.

MOrtuo in Chriſto patre *Reinhardo* epiſcopo, *Iohannes* famae bonae et conuerſationis in paſtorem aſſumitur et laudabiliter conſecratur. Qui *decem annis* et *menſibus decem* praefuit. De cuius conuerſatione uel regimine a noſtris ſenioribus uel praedeceſſoribus nihil eſt repertum praeter *bonos* duos *chirographos* ſuis temporibus: quorum uno continetur, qualiter ipſe de conſenſu fratris ſui *Amelungi* proprietatem uillarum uidelicet, *Kriſchdorff*, *Roykindorff*, *Gerwardesdorff* cum quinque manſis in *Atzindorff* cum omnibus eorum appendiciis noſtrae tradidit eccleſiae. Et in alio *chirographo* continetur, qualiter *aduocatia* in *Ophuſen* ſuis temporibus a Ludouico praepoſito noſtrae eccleſiae eſt donata, et ſuper his confirmationes inuictiſſimi domini *Friderici* imperato-

chirographos reliquit donationis 1) Kirſchdorff, 2) Rockendorff, 3) Gerwardsdorff 4) Atzendorff, 5) aduocatiae in Op-


XVII. JOHANNES.
pag. 392.
XIIX. EVERHARDUS.
pag. 393.
XIX: THEODERICUS
pag. 393.
XX. ECKEHARDUS.
pag. 394.

toris perdictum dominum Iahannem ſunt oblatae et laudabiliter conſcriptae. CAP. XIIX. EVERH. THEOD.

CAP. XIIX.

EVERHARDVS

DECIMVS OCTAVVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.

ab an. 1187. ad an. 1218.

1187. 1218. *hauſen. Confirmatio* Caeſaris, *non ducisnutlandgrauii.*

XIIX. EVERHARDVS 1187.

VEnerabili in Chriſto patre ac domino *Iohanne* epiſcopo cum timore Dei defuncto et omnibus fratribus eius in exequiis flentibus, poſtea *Euerhardus* aſſumitur ad epiſcopalem dignitatem, qui ſedit *annis triginta tribus* hebdomades XII. et ſuis temporibns obtinuit apud uenerabilem in Chriſto patrem et dominum *Wichmannum* ſanctae Magdeburgenſis eccleſiae archiepiſcopum, *quod ab exactione theolinii Halenſis familia epiſcopi et canonici Merſeburgenſis eccleſiae ac eorum familia ſiue pro emtione ſalis uel alia emtione ſui quolibet contractu debent eſſe liberi et ſoluti*, ſicut in priuilegio ſuper hoc confecto plenius continetur.

Immunitas ab Halenſium telonio ſalis.

CAP. XIX.

THEODERICVS

DECIMVS NONVS EPISCOPVS.

ab ann. 1218. ad ann. 1228.

XIX. THEODORICVS an. 1218.

DEfuncto itaque *Euerhardo* glorioſo patre noſtro *Theodericus* famae bonae et uitae laudabilis uoce una et ore in paſtorem et epiſcopum Merſeburgenſem cum magna ſolennitate conſecratur. Quo ſuis temporibus eccle-

ſiae

CAP. XX. EKARDVS 1228. *Mors epiſcopi 1228.* ſiae ſuae diſcrete praefuit nullis bonis uel redditibus minutis, ſed in bono ſtatu omnibus reſeruatis, cum ſediſſet annis undecim minus tribus menſibus, quieuit in pace.

CAP. XX.

EGKEHARDVS

VIGESIMVS EPISCOPVS.

ab ann. 1228. ad ann. 1238.

XX. *EKARDVS 1228. Theodoricus marchio. Reficit urbis moenia.* POſt obitum domini *Theodorici* ſurrexit plus pater dominus *Egkehardus* uigeſimus epiſcopus eccleſiae Merſeburgenſis, qui tunc apud *Theodoricum marchionem Miſnenſem* et Thuringorum *laudgrafium* fuit potens et magna ſeruitia eis faciens ſuis laboribus et expenſis. Ipſo tamen indicto ſeruitio laborante et de oppido ſuo Merſeburg cogitante, praecepit multos lapides in eodem oppido pluribus annis comportari et in tempore opportuno de diuerſis locis aſſumtis lapicidis fecit dicto oppido murum circumponi uno anno.

Marchionis ob refectionem indignatio, mors, filius Henricus Lomatz. §. II. Quod factum dicti marchio et landgrafius aegre tulerunt, quorum indignationem dictus Egkehardus, ut uir prudens, humiliter ſuſtinuit et per plures interceſſores et ſecretarios Dei fauente gratia obtinuit, quod indignitio quieuit illa, et poſt paucos annos praedictus marchio *Theodoricus* deceſſit, qui multa bona ab eccleſia Merſeburgenſi in *foedo* tenuerat et filium infra aetatem legitimam conſtitutum, Heinricum cognomine *Lomatz*, ſuperſtitem reliquit.

Epiſcopus uaſalli §. III. Quod cum dictus *Egkehardus* intellexiſ-

xiſſet, petiuit a dicto puero et ab ipſis qui ipſum puerum tanquam *conſiliarii* regebant, ut *Liptzick* nouam curiam *Grymmis*, *Bornis* et *Groytzſch* cum omnibus bonis ſitis inter fluuios Salam ut Muldam, quae pater dicti pueri tenuerat ab eccleſia Merſeburgenſi, ipſi epiſcopo tanquum uero tutori praeſentarent ad regendum, quo usque dictus puer ad *aetatem legitimam* perueniret.

CAP. XX. GVARDVS 1228. *Henrici tutelam praetendit: Feuda epiſc. Leipzick, Grimme, Borne, Groytzſch.*

§. IV. Quod cum ex parte dicti Heinrici et ſuorum conſiliariorum et illorum, qui dicta bona et terram nomine dicti pueri poſſidebant, eſſet penitus denegatum, dominus *Egkehardus* praemiſſa monitione debita ſantentiam excommunicationis in dictum dominum *Heinricum* marchionem ſuosque conſiliarios et in eos, qui dictum *terram* poſſidebant, tulit, et ſuis temporibus aggrauauit, et ad ultimum totam ſuam *terram* generali ſuppoſuit *interdicto*.

ob denegatam eum excommunicat.

§. V. Quum autem haec per multum tempus duraſſent, et pro concordia fuiſſet placitatum pluries. Tandem *Theodoricus* praepoſitus, *Albertus* cantor et quidam alii canonici eccleſiae Merſeburgenſis, nomine dicti domini Egkehardi epiſcopi, cum conſiliariis marchionis concordauerunt in hoc, *quod dicti marchionis nomine dari deberent octingenti* marcae *domino epiſcopo Egkehardo et Merſeburg praeſentari.*

Conſtitutis arbitris placitatio ſequitur.

§. VI. Quibus praeſentatis dictus dominus epiſcopus deberet ab impetitione incepta ceſſare et latas ſententias relaxare, bonaque quoque praenominata et omnia alia, quae pater *marchionis* ab *ipſa eccleſia* tenuerat, conferre deberet rite in *feudo* tenendo, et cum haec omni-

Henricus ab epiſcopo inueſtitur.

CAP. XXI. RVDOLF. 1238. 1248. mnia ad bonum ſtatum eſſent deducta, et dictus epiſcopus per *aliquod tempus* ſupràuixiſſet, eccleſiam ſuam bene emendatam et in bono ſtatu conſeruatam dimiſit. *mors epiſc. 1238.* Et cum ſediſſet *annis decem* menſibus *decem* feliciter obdormauit in domino.

CAP. XXI.

RVDOLPHVS

VIGESIMVS PRIMVS EPISCOPVS.

ab ann. 1238. ad ann. 1248.

XXI. RVDOLPHVS *Eius electio, 1238.* MOrtuo etiam patre noſtro viro prudente piae recordationis domino Ekehardo epiſcopo et capitulo, prout iuris eſt et moris, indicto, gratia ſancti ſpiritus inuocata, dominus *Rudolffus*, canonicus eccleſiae Merſeburgenſis, concorditer eligitur in epiſcopum. *donatio epiſcopatui facta,* Et cum per aliquod tempus rexiſſet eccleſiam, cogitans de ſalute animae ſuae et parentum ſuorum pie legauit, et capitulo eccleſiaeque Merſeburgenſis de proprietate ſua haeredum quoque ſuorum accedente conſenſu undecim manſos cum duobus pratis allodio et quatuor areis in *Webowe*, de quibus bonis ſuus anniuerſarius et aliorum ſuorum parentum anniuerſarii, prout ſunt conſcripti, ſolenniter peraguntur. *Webaw anniuerſarius,* Eleemoſynae etiam dantur de eiſdem bonis, ſicut ab ipſo cum magna deuotione inſtitutae noſcuntur. *mors 1248.* Et cum epiſcopatum rexiſſet decem annis, tribus hebdomadis et quatuor diebus quieuit in ſancta et perpetua pace.

CAP.



Digitized by Google

CAP. XXII. CAP. XXII. HEINRIC. 1248. 1263.

HEINRICVS

EPISCOPVS VIGESIMVS SECVNDVS.

ab ann. 1248. ad ann. 1263.

DVm dominus Rudolphus carnis debitum cunctis ineuitabile perſoluiſſet; *Heinricus* dictus *de Warin* eligitur de unanimi conſenſu capituli in epiſcopum Merſeburgenſem et cum omni deuotione et honore conſecratur. *XXII. HENRICVS de WARIN 1248. eius electio.*

§. II. Qui ut uir prudens eccleſiae cum honore praefuit, et cum quadam die in arduis ſuae eccleſiae negotiis eſſet, *duo fratres* de progenie *Kuntonum*, qui tunc temporis inter eos potentiores erant, ipſum ceperunt, et captiuum tenebant, quouſque redemtus fuit pro ſexcentis marcis, et cautione praeſtita, de pecunia non repetenda et actione ſuper iniuria non mouenda dimiſſus fuit ſolutus et liber. *captiuus tenetur, a Kuntonibus, redemtione facta, liberatus.*

§. III. Praedicti fratres uero *Kunte* multas poſſeſſiones ementes, caſtra aedificantes, quae ſuis haeredibus reliquerunt, per quos eccleſia Merſeburgenſis et terra cum inhabitantibus poſtmodum ſaepisſime eſt uexata ſpoliis, incendiis et rapinis. *Nobiles de KVNTE ſpoliatores epiſcopatus.*

§. IV. Praedictus uero *Heinricus* epiſcopus, ſedens cum tranquillitate ſuis temporibus, magnum theſaurum congregauit, et bona et reditus ſuae parochiae conſecrauit integre et diligenter. Et cum ſediſſet *annis uiginti duobus, ſeptimanus quatuor, et diebus quatuor* mortuus eſt in Chriſto, eccleſiae ſuae maximam pecuniam relinquendo. *Donatio epiſcopatui facta. epiſc. mors 1263. diuitiae.*

CAP.

CAP. XXIII. ALBERT. 1263.

CAP. XXIII.

ALBERTVS

EPISCOPVS VIGESIMVS TERTIVS.

ann. 1263.

XXIII. ALBERTVS de BORNIS 1263. Elus aemulus Fridericus de Torgaw,

POſt mortem domini Heinrici eccleſia noſtra orbata paſtore, canonici conueniunt de futuro epiſcopo tractatum diu habentes. Tandem in duos, uidelicet in dominum *Albertum de Bornis*, et in dominum *Fridericum de Torgaw* compromiſerunt, qui duo in ſcholis exiſtentes et poſt hoc in annis legitimis conſtituti ſemper diſcordabant. Et ut unum de capitulo uel ex ſe eligerent in epiſcopum, tractatu diu inter ſe habito, dominus Fridericus per ſe et per alios probos et diſcretos dominum *Albertum* de Bornis rogauit, ut uoluntatem ſuam ſibi daret, et eum eligeret in epiſcopum, ſed hoc nullo modo potuit obtinere.

cedit tandem.

§. II. Tunc dominus *Fridericus* his uerbis acceſſit ad dominum Albertum, dicens: *Semper uos domine Alberte, licet frater meus, tamen grauis mihi aemulus ſemper fuiſtis et perſecuter infeſtus. Tamen ergo Chriſti nomine inuocato eligo uos in epiſcopum eccleſiae Merſeburgenſis, et quam diu uixeritis, recedere intendo ab hinc nec a modo reuerſurus.*

Alberti confirmatio,

§. III. O quam magna gratia et pietas ſibi a Deo data, qua magis corpus ſuum et res uoluit eſſe ſub periculo, quam eccleſiam ſuam aliquo grauamine perire uel diſcordiis ſubiacere! Statim idem dominus Albertus inuenta magna pecunia cum pompa nimia iuit Magdeburg pro con-

confirmatione et conſecratione, quibus obten- CAP. XXIIII.
tis rediit ad Eccleſiam Merſeburgenſem cum FRIDER.
multa familia, et glorioſe eſt receptus. Sedit 1263.
tribus menſibus, diebus quatuor decem et *mors 1263.*
mortuus eſt et honorifice ſepultus conſumta
pecunia infinita.

CAP. XXIIII.
FRIEDERICVS
VIGESIMVS QVARTVS ECCLESIAE MERSEBVRG. EPISCOPVS.
ab ann. 1263. ad ann. 1280.

Poſt mortem domini Alberti epiſcopi Fride- *XXIIII. FRIDERICVS de TORGAW*
ricus de Torgaw reuertitur ad electionem
epiſcopi faciendam et canonicis unanimiter in
Dei nomine concordantibus ipſum elegerunt *1263.*
canonice in epiſcopum et conſecratus eſt et *ſecundo electus.*
pro magno myſterio notandum eſt, quod DEus
illum, qui ſe pro honore ſuo conſeruando hu- *aedificat*
miliauerat, tam cito exaltauit, qui aedificauit *capellam*
capellam S. Mariae in ualua et dotauit eam cum *S. Mariae,*
decem marcarum reditus. *comparat*

§. II. Suisque temporibus caſtra *Scuditz* *1) Scuditz, 2) Bogendorff,*
cum ſuis reditibus et iurisdictione *Bogendorff*
cum ſuis attinentiis, item *iurisdictionem in Mer-* *3) iurisdict.*
ſeburg ciuitate in curia regis ſimiliter et iuris- *in nouo fo-*
dictionem in *nouo foro* et in *Owa* obtinuit et *ro et Owa,*
comparauit, item in *Cztwenckaw*, quod tunc fuit *4) Czwenckaw.*
allodium, fecit caſtrum.

§. III. Suis temporibus etiam *Albertus Dux* *Albertus Brunſu. D.*
Brunſuicenſis cum comite *Ottone de Anehald* et *captus ab*
aliis baronibus et miniſterialibus et militibus *Alberto*
et armatis cum pompa magna per Albertum *Miſnenſi,*
Landgraffium cum auxilio dicti domini *Fride-*

 ri-

CAP XXV. HEINRIC. 1282. *riei* captus in campo *Beſenſtaedte* Merſeburg eſt reductus; ſub anno domini *milleſimo ducenteſimo ſexageſimo tertio.* *Beſenſted, 1263.*

Friderici uirtutes, §. IV. Hic etiam Fridericus fuit multum gratus hominibus et acceptus, largus etiam, caſtisſimus et ut quidam aſſerunt, eum uirginitatem usque ad finem uitae ſuae mundiſſimam conſeruaſſe, qui eum sediſſet *decem et octo annis exceptis decem et ſeptem diebus* feliciter obdormiuit in domino, et in medio noſtri monaſterii eſt ſepultus. *mors 1282. ſepultura.*

CAP. XXV.
HEINRICVS de AMENDORFF
VIGESIMVS QVINTVS EPISCOPVS.
ab ann. 1282. ad ann. 1300.

XXV. HENRICVS de AMENDORFF 1282. electio prorogatur. FLentibus uniuerſis de morte glorioſi praeſulis Friderici, tunc quoque in dicto capitulo pro electione facienda, ut moris eſt, et in die electionis canonicis congregatis, et gratia ſancti ſpiritus inuocata, cum tunc concordare non poſſent, electio ad deliberandum maturius in alium terminum prorogatur.

Sex canonicorum coniuratio de non eligendo Henrico. §. II. Interim dominus *Bodo de Schellenberg* praepoſitus, *Dangmarus* cuſtos, *Hermannus de Daſſe, Conradus de Strele* cum aliis duobus canonicis in capella S. Nicolai conuenerunt, et ſimul, ut creditur, malitioſe coniurauerunt, quod dominum Heinricum de Amendorff, cui omnis clerus et populus applaudebat, nunquam eligerent in epiſcopum.

§. III.


XXV. HEINRICUS de AMEN DORFF. pag 400.
XXVI. HEINRICUS KINDT. pag 403.
XXVII. GEVEHARDUS de SCHRAPELAU. p. 404.
XXVIII HEINRIC9 de STALBERGK. p. 418.

Digitized by Google

§. III. Quo facto Deus, qui nunquam ſuos deſeruit, ſtatim *Bodonem praepoſitum* infirmitate percuſſit, qui infra dies octo moriebatur, et infra eius triceſimum *Dangmariis* cuſtos et quidam alter, qui etiam coniurauerat, ambo deceſſerunt, et poſtmodum, canonicis in capitulo congregatis, ualde unanimi conſenſu et uoce concordi dominum *Heinricum de Amendorff* in Dei nomine in epiſcopum elegerunt. Qui tunc *uacante ſede Magdeburgenſi* per mortem domini *Conradi archiepiſcopi* per capitulum eiusdem eccleſiae fuit confirmatus.

CAP. XXV. HENRIC. 1282. *Tribus canonicis a Deo punitis, a reliquis eligitur a capitulo Magdeb. confirmatus. Conradus, archiep.*

§. IV. Qui poſtea fundum, in quo caſtrum *Lutzen*, aedificauit, cum aliis quibusdam bonis domino duci *Alberto de Brunſuig* permutauit. Cum autem dominus Heinricus epiſcopus ueniſſet in occurſum domino *Alberto*, *landgraffio Thuringiorum* et ſuis filiis, uidelicet *Thetzemanno* et *Friderico* marchioni, in ciuitate Grimmis pro quibusdam arduis terrae negotiis pertractandis: idem dominus *Albertus landgraffius* inter cetera rogauit dominum epiſcopum Heinricum, qui filiis ſuis praedictis bona, munitiones et terram in feudo conferret, ſuper qua deliberatione habita ſequenti die fuit placitatum, quod idem dominus Albertus landgraffius caſtrum et terram, dictam *Teneber*, ſitam in Thuringia prope clauſtrum *Reynadisborn*, proprietatis titulo donauit eccleſiae Merſeburgenſi, filiorum ſuorum et haeredum accedente conſenſu.

concambio acquirit Lutzen, Albertus, Landgraff. Thuring.

donat epiſcopo caſtrum Teneberg cum conſenſu filiorum,

§. V. Quo facto dictus dominus epiſcopus dicto landgraffio et filiis ſuis omnia bona eorum cum dicta terra *Teneberg* et cum ciuitate

a quo bona ſua in frudum accipit

CAP. XXVI. HEINRIC. 1300. *reſeruata iurisdict. in Lützen et Ranſtad.* *Grimmis iure contulit pheodali*, multis nobilibus praeſentibus in foro Grimmis, prout a patentibus eorum litteris inde confectis plenius continetur. *Iurisdictiones Lutzen et Ranſtadte*, quae ex morte domini Friderici marchionis uacabant, cum difficultate et labore ſuae eccleſiae reſeruauit.

Czwenckau, Bogendorff munita epiſc. diuitiae, Item Czwenckau caſtrum forti muro murauit, Bogendorff murauit, et cum magnam pecuniam et clenodia congregaſſet, munitiones quoque, et tota ſua terra frumento, pecoribus et aliis bonis pluribus abundaret, et ipſe decem *mors 1300.* et octo annis exceptis diebus ſeptem et decem *ſepultura.* laudabiliter ſuam rexiſſet eccleſiam, quieuit in domino, et in medio monaſterii eſt honorifice ſepultus.

CAP. XXVI.

HEINRICVS KINDT

EPISCOPVS VIGESIMVS SEXTVS DESTRVCTOR ET ALTER GEYSELERVS.

ab ann. 1300. ad ann. 1323.

XXVI. HENRICVS KINDT deſtructor *1300.* *Electio per uiam arbitrii.* QVum uenerabilis patris ac merito deflendi corpus, domini *Heinrici de Amendorff*, cum magno planctu et uere digne traditum eſſet eccleſiaſticae ſepulturae, et canonici per *uiam arbitrii* elegiſſent *Heinricum*, dictum *Kindt*, in epiſcopum.

epiſcopi prodigali- §. II. Qui poſt conſecrationem ſuam pecuniam paratam, quae ſe extendebat fere ad mille

et

et quingentas marcas et in clenodiis uini, in ciphis, amphoris, crateribus, annulis et ſingulis aliis aureis et argenteis, quorum aeſtimatio erat ad ducentas et quinquaginta marcas, et debita apud dominum Ottonem marchionem Brandenburgenſem, quae erat ad duo millia et quingentas marcas, inueniſſet, et omnes munitiones plenas omnibus neceſſariis tam ad uictum quam etiam ad defenſionem ſimiliter inueniſſet.

tas ex bonis eccleſiae inuentis,

§. III. Ipſe epiſcopus quendam auunculum ſuum dictum, *Heinricus de Harras*, tunc inopem et egentem ſibi aſſumſit, et de toto ſuo dominio potentem fecit. Qui more *eſurientis canis* et ſaturari cupientis ſtatim omnes tam clericos quam monachos et eccleſiae ſuae laicos ſine miſericordia depactauit, et poſtea caſtrum *Harborg* pro octingentis marcis epiſcopo ſciente et conſentiente obligauit. Pecunia eccleſiae et clenodiis, ut ſuprà dictum eſt, miſerabiliter diſtractis, ſecrete commiſerat, etiam caſtra in *Scutiz* domino *Burghardo de Mansfeld*, qui nullas querras uel expenſas fecit ex parte eccleſiae, et tamen praedictum caſtrum plus quam pro octingentis marcis redemtum fuit ab ipſo domino *Burghardo*.

Henricus de Harras, epiſcopi auunculus, eſuriens canis.

caſtrum Harborg oppignoratum, et caſtrum in Sceuditz a Burghardo redemtum. Burghardus Mansfeld.

§. IV. Dictus quoque *Heinricus de Harras* cum multis armigeris, prout ab omnibus credebatur eſſe conductus, dedit obuiam domino *Ibetzemanno landgraffio*, qui in quadam uenatione erat ibi cum paucis nec armatis: tamen ipſe landgraffius eundem Heinricum de Harras cepit, et ſecum *Lyeptzk* duxit cum omnibus armatis ipſius Heinrici, uidentibus et nihil contra-

Heinricus de Harras Lipſiam captiuus ducitur a Ibetzemanno,

CAP. XXVII GEVEH. 1323. tradicentibus, uel contra facientibus? Cum autem tamen ipſe Heinricus de Harras fortior ibi tunc fuiſſet in duplo quam landgraffius, et ſic ipſum landgraffium potius cepiſſet, et deduxiſſet, ſi uoluiſſet.

pro cuius redemtione Werben alienatur. §. V. Poſtmodum pro redemtione ipſius Heinrici dedit epiſcopus caſtrum *Werben*, quod obligatum fuit eccleſiae Merſeburgenſi pro quingentis marcis: et ita alienauit caſtrum ſine ſcitu capituli et uaſallorum eccleſiae.

Epiſcopatus Magdeburgenſi commiſſus. Burghardus. §. VI. Poſt haec *commiſit* omnes munitiones eccleſiae Merſeburgenſis domino Burghardo archiepiſcopo Magdeburgenſi, qui cum eas per aliquod tempus habuiſſet, uocauit dictum Heinricum epiſcopum Magdeburgenſem ad manendum. Qui cum libenter rediiſſet, non fuit permiſſus, ſed ibidem periit, quaſi fame, ut *Epiſcopus in captiuitate periit, Geyſelerus ſecundus.* pluries dixit, et in *eccleſia S. Sebaſtiani* martyris in Magdeburg eſt ſepultus. Hic erat ſecundus *Geyſelerus* et merito, ſub quo tam miſerabiliter periit Merſeburgenſis eccleſia.

CAP. XXVII.

GEVEHARDVS de SCHRAPELAV

VIGESIMVS SEPTIMVS EPISCOPVS.

ab ann. 1323. ad ann. 1348.

XXVII. GEVEHARDVS de SCHRAPELAV 1323. ſius familia. MOrtuo patre noſtro et domino Heinrico dicto Kindt, in locum ſuum dominus *Geuehardus*, praepoſitus maioris eccleſiae Magdeburg, noſtrae eccleſiae canonicus, germanus

nus domini *Burghardi*, tunc *archiepiſcopi* ibidem, natione de nobilibus de Schrapelau, eligitur a maiori parte capituli, aliquibus a ſua electione appellantibus, et appellationem illam in curia romana pene per triennium proſequentibus, qua cauſa pendente Geuehardus praedictus per archiepiſcopum ſuum fratrem debita ſolennitate obſeruata confirmatur.

CAP. XXVII GEVEH. 1323. *Burghardus archiep. Magd. Appellatio ad pontificem ob electionem.*

§. II. Tandem poſt triennium praedicta cauſa *amicabiliter componitur*, et canonici, propter dictam diſſenſionem abecclefia expulſi, ad ſua beneficia benigne reſumuntur, et praedictus electus et confirmatus in epiſcopum conſecratur.

poſt amicabilem compoſitionem confirmatus ep. conſecratur.

§. III. Medio tempore ipſe quoſdam potentes nomine *Kuntones*, qui infra terram et iurisdictionem eccleſiae habuerunt tria caſtra optima et quaſi, ut uidebatur, inexpugnabilia, uidelicet caſtrum *Teuditz*, in medio terrae ſitum, et duo caſtra in *Dogine* funditus deſtruxit et euertit. Et quartum, dictum *Bedere*, dederunt in manus ſuas et aliorum dominorum, qui ipſum una cum eo obſederunt. Ipſos uero Kuntones eiecit de terra ſua et fecit profugos ſeque de omnibus bonis, quae tenuerunt, ab eccleſia intromittenda ipſos totaliter exhaereditauit.

Nobiles Cuntones ob feloniam priuantur caſtris ſuis 1) Teuditz, 2) 3) in Dogine, 4) Bedra, epiſcopatu eiecti.

§. IV. Caſtrum *Cutzlitz* funditus, ut adhuc apparet, uenuſte conſtruxit: *Lutzin* de lapidibus erutis ab aedificiis caſtris: ſicque in tranquillitate ſuam rexit eccleſiam pluribus annis laudabiliter et quiete.

Caſtra conſtructa Cuzlitz, Lutzen.

§. V. Ipſe etiam ſuis temporibus acquiſiuit eccleſiae proprietatem et dominium caſtrorum *Oſteraw* et *Karlsdorff*. Emit etiam ab il- li

Bona epiſcopatui acquiſita 1) Oſtraw, 2) Karlsdorff.

CAP XXVII GEVEH. 1323. 3)*feuda nobilium de Lyſenick, alia plurima*

lis de *Lyſenick* omnia *bona feudalia*, quae tenuerunt ab *eccleſia*, ſita et in *dominio et iurisdictione eccleſiae*, quae ſe bene extenderunt ad reditus *trecentarum marcarum a Kuntonibus*: ſimiliter multa bona, quae ab eccleſia tenuerunt, eccleſiae comparauit.

Epiſcopi guerrae ob fratrem Burghardum occiſum

§. VI. Poſtmodum occiſo piae recordationis domino *Burghardo, archiepiſcopo Magdeburgenſi*, germano ſuo, per ciues *Magdeburgenſes*, ipſe in ultionem fratris ſui multo tempore habuit *gwerram*, principaliter cum ipſis ciuibus *Magdeburgenſibus*, *Hallenſibus* et *Caluenſibus*, et cum ipſis adhaerentibus, in qua *gwerra* multas et etiam maximas fecit expenſas, et grauisſima pertulit damna, ſicut in *gwerris* non poterit euitari.

et inde contracta debita. Emenda.

§. VII. Et quibus, non obſtante pecunia, quam copioſe conſecutus fuit de *emenda*, quam praedicti ciues ſibi dederunt, incidit in *debitum*, ex quo *eccleſia* ſatis fuerat *onerata*.

Coecitas,

§ IIX. Poſtmodum Deo uolente, tempore procedente, perdidit *uiſum amborum oculorum*, quo non obſtante, per plures annos in tali coecitate poſitus, propter ſuam animoſitatem tantum ab aliquibus timebatur, et propter munificentiam et largam dapſilitatem et bonam conuerſationem quibuslibet praeſentibus et aliis nobilibus cuilibet in ſuo ſtatu benigne conuerſabatur. Et in tantum amabatur, qui usque in

amor;

finem uitae ſuae in tranquillitate permanſit et pace. Tandem cum tam quiete et pacifice ac honorifice ſuam rexiſſet eccleſiam uiginti quatuor annis menſibus quinque, ſacramentis cum

cum magna deuotione perceptis et rebus ſuis diſpoſitis quieuit in domino. CAP. XXVII. BVRGH. 1307, *mors 1348.*

INCIDENTIA de BVRGHARDO, ARCHIEPISCOPO MAGDEBVRGENSI OCCISO.

§. I.

BVRGHARDVS *de Schrapelau*, uiceſimus ſeptimus archiepiſcopus eccleſiae Magdeburgenſis, Germani dicti domini Geuehardi epiſcopi Merſeburgenſis, electus fuit per capitulum Magdeburgenſem anno domini *milleſimo trecenteſimo ſeptimo* in die S. Catharinae, ſuſcepit pallium a domino *Clemente* papa *quinto.* Laetum quidem principium, ſed moeſtum et lamentabilem habuit finem, ut infra dicetur. *BVRGHARDVS* archiep. Magdeb. *XXVII. a capitulo electus* 1307. *Clemens V. pont.*

§. II. Hunc papa praedictus cum hilaritate ſuſcepit, ſuamque *electionem confirmauit*, et in eius conſecratione ex ſingulari affectione dilectionis, quam ad ipſum gerebat, *ſpiritu prophetico* tactus cum eſſet, pontifex anni illius futurum euentum de eius *lamentabili interitu prophetando* ſuper eum ſingulariter *lacrimas fudit.* Quod factum, eo ad partes reuerſo, quidam nobilium hoc intelligens ſubridendo ait: *bene oportuit, inquit, papam multum flere ſuper eum, ſi debuit omnes eius priores nequitias abolere*, et in eius receſſu papa praedictus ei in uirtute ſanctae obedientiae iniunxit, ut omnes *templarios*, in eius territorio commorantes, capi faceret, et detineri propter certa *crimina* ipſis impoſita. *confirmat Burchardum, eius lamentabilem interitum flens prophetat, et templarios capi iubet.*

Cc 5 §. III.

CAP XXVII BVRGH. §. III. Anno domini *milleſimo trecenteſimo decimo octauo* circa principium menſis maii, 1318. idem *Burghardus* archiepiſcopus reuerſus de Romana curia in Magdeburg, cum maxima ſolennitate et ingenti gaudio a clero et populo honorifice eſt ſuſceptus, et capi fecit idem archiepiſcopus uno die omnes *templarios* et eorum *magiſtros de quatuor curiis* ſui territorii, propter quod eccleſia Magdeburgenſis maximas perſecutiones et infeſtationes ſuſtinuit, quas idem archiepiſcopus ſua ſagacitate ſedauit. •Imponebatur enim iisdem *templariis profeſſio profana* cum *abnegatione Chriſti* et *exſpuitione ſuper crucem in opprobrium crucifixi Dei* cum ſimilibus execrabilibus articulis.

Burghardus a papa reuerſus ſolenniter ſuſcipitur,

1318. templarios eorumque magiſtros capi fecit.

Profeſſio profana cum abnegatione Chriſti iis impoſita.

§. IV. Eodem anno *Heinricus comes de Lutzenburg* in regem Almaniae et Romanorum in Franckenfurt eſt electus et Romae in feſto ſanctorum Pauli et Petri apoſtolorumque, anno domini 1312. eſt coronatus, ante cuius electionem ſedes imperialis *ſexaginta quinque annis* et amplius poſt *depoſitionem* uel mortem *Friderici ſecundi* imperatoris uacauit. Sed quia idem Heinricus imperator multum uidebatur proſperari, ideo idem papa *Clemens*, ſumta occaſione ex parte regis Siliciae oppoſuit ſe imperatori, imponendo ei periurium, ut habetur in *conſtitut. clem.* de *iureiurando. t. Romani principes.*

Henricus Lutzenburg. rex Alemanniae Francofurti electus, Romae coronatus

1312. Vacantia 65. ann. poſt Frider. II.

Clemens P. aduerſarius Henrici Imp.

§. V. Erat autem idem imperator *pius* in moribus, et *probus* in armis, *proſequens iura imperii.* Et ſic pertranſeundo Italiam, tandem malorum ſatore procurante, *ueneno a fratribus praedicatoribus*, ut dicitur, *interemtus* erat, *ca-*

ueneno interempti.

lice

lice ſalutis uerſo in uas mortis: Eodem tempore nostro anno domini *trecenteſimo nono* diſcurrebant per mundum *cruce ſignati* magna multitudine, et ſicut in ſe ſurrexerunt, ita in ſe operierunt. CAP XXVII BVRGH. *1309. crucigeri uagi.*

§. VI. Anno domini *milleſimo trecenteſimo undecimo* in *concilio generali Wiennenſi* ſuper Rodanum idem dominus archiepiſcopus interfuit, et a dicto domino papa *Clemente* ſibi unum *uicarium* in pontificalibus prouideri aut conſeruari obtinuit, epiſcopum ſcilicet *Soromacenſem*, fratrem *Iohannem*, priorem fratrem *eremitarum ordinis ſancti Auguſtini* in Magdeburg, et hic *primus* fuit *uicarius* in pontificalibus in eccleſia Magdeburgenſi. *Concilium Viennenſe 1311. Coromacenſis epiſc. primus uicarius archiep. Magdeb.*

§. VII. Hic dominus *Burghardus* in principio ſui regiminis erga ciues *Magdeburgenſes* uidebatur modeſtus; ſed ſucceſſu temporis, diuerſis hinc inde *ſubortis diſſenſionibus*, factus eſt eis multum *moleſtus*. Nam inaedificato per eum de nouo caſtro *Honwarde*, per eosdem ciues ex poſt deſtructo, *theolonium nouum* inſtituit. Item caſtrum *Mühüghe*, quod erat domini *de Barbey*, adiutoris et fautoris ipſorum ciuium, cepit et deſtruxit, in cuius uindictam idem dominus *de Barbey*, adiutoris ipſorum ciuium, ibidem non longe infirmiori ſitu reaedificauit. Item, ex permiſſione tamen ciuium, caſtrum in *Salina* conſtruxit, item *tranſitum de palatio epiſcopali ad eccleſiam maiorem* Magdeburgenſem, quem ex poſt ciues aegre ferentes deſtruxerunt, ſed coacti poſtea reparauerunt. *Burghardus Magdeburgenſibus moleſtus ob caſtrum* Honwarde, *telonium nouum. caſtrum* Nübughe *deſtructum*, *caſtrum in* Salina, *tranſitum ad eccleſiam maiorem:*

§. VIII. Item anno domini *1314*, idem dominus *obſidet Magdeburgum 1314.*

CAP. XXVII BURGH. 1314. minus archiepiſcopus ciuitatem Magdeburgenſem propter rebellionem ciuium obſedit, habens ſecum in obſidione *marchionem Miſnenſem, ducem Brunſuicenſem* et quam plures alios dominos et principes, eccleſias in *Harsdorff* et in *Oſtersleue* in *Caſterlando*.

Ciuium deriſio. Ciues autem in *deriſionem* et *deluſionem* ipſius domini archiepiſcopi per legatos ſuos dominos et principes, in obſidione exiſtentes, rogauerunt, ut cito inde non recederent, et ſi in uictualibus deficerent, ipſis neceſſaria miniſtrarent.

Ciuitas obſidione cincta ab hoſtibus derelinquitur. §. IX. Peractis itaque in obſidione *quatuor ſeptimanis, marchio Miſnenſis* praedictus, obtenta licentia ciuium et recepta opportunitate, ingreſſus eſt ciuitatem, ac multipliciter cum ſuis a ciuibus honoratus muneribus, perambulata atque perſpecta ciuitate, tandem ad exercitum rediit, atque ciuitatem iſtam inexpugnabilem fore aſſeruit, et ſic una cum ipſo domino archiepiſcopo dominis et principibus ab obſidione receſſerunt, et tunc ciues, uidentes exercitum ſic dilapſum, ac magis indurati, armata manu terras et uillas et ſubditos ipſius domini archiepiſcopi exactionauerunt, et depraedauerunt, ac praedam ipſam ſeptuaginta curribus, ipſo domino archiepiſcopo aſpiciente, nec eis, cum tanti eſſent, reſiſtere cum trecentis armatis, inſidias tenentibus ualente temere deduxerunt.

Ciuium praeda.

Pax cum epiſcopo adiecto pacto inita. §. X. Tandem factis troiis et placitis ſeruatis, ipſi ciues archiepiſcopo pro emenda certam ſummam pecuniarum perſoluerunt, tali pacto adiecto: quod caſtra noua predicta deſtrui, et amplius alio de nouo aedificari infra duo

duo miliaria a ciuitate Magdeburg non debe- CAP. XXVII
rent. BVRGH.

§. XI. Eodem etiam tempore cum quidam Petrus, odiligae Magiſter, *inſtitorum uexillum S. Mauritii* a dominis canonicis et capitulo eccleſiae Magdeburgenſis per *marcam* in die aſcenſionis domini more ſolito deferendum precibus poſtulaſſet, quod cum propter praedictas diſcordias cum archiepiſcopo habere non potuit, aliud hoc uexillum ſimile fieri fecit, et per *marcam* duxit. Reuerſis igitur uniuerſis et ciuitate in nouam filius eiusdem Petri de equo cadens et in uindictam huius facti fracta ceruice exſpirauit.

1315. Mos ducendi uexillum S. Mauritii per marcam in die aſcenſionis Chriſti.

§. XII. Habuit etiam *querras* cum *myſterialibus* eccleſiae Magdeburgenſis, inter quas *Wolmerſtadt* caſtrum primo ad *eccleſiam Magdeburgenſem* uenit. Anno etiam domini *1315.* duae cometae uiſi ſunt, et anno ſequente exorta *fame* multi perierunt.

Caſtrum Wolmerſtad eccleſiae acquiritur. cometae 1315. fames,

§. XIII. Eodem etiam anno dominus *Burghardus* archiepiſcopus in nouo foro a ciuibus Magdeburgenſibus *captus* et in *Lobio ſeu conſiſtorio* detentus, et in proximo in quadam ciſta, in turri eccleſiae S. Iohannis ad hoc parata, includendus, ſagacitate ſua, pace iuramento tacto corpore dominico firmata, ad palatium archiepiſcopale ibidem cum honore eſt reductus. Duodecim uero principales ipſius captiuatores, impetrata ſuper hoc in Romana curia abſolutione, im reditu ipſorum in Weſtphalia capti et in caſtro Swalenberge detenti ſunt:

Burghardus a ciuibus captus ad palatium reducitur,

mox foedifragus.

CAP. XXVII BVRGH. 1317. ſunt: quos idem pius pater legationem et exercitum copioſum illic mittendo, potenter liberauit.

Beghardorum et Beginarum ſecta 1317. a Papa Iohanne XXII condemnata. §. XIV. Anno domini *1317.* ſecta *Beghardorum* et *Beginarum* ſub quodam uelamine fictae ſanctitatis de *ſumma trinitate* et *fide catholica* diſputantes, ac ſimplices in fide ſeducentes, a papa Iohanne uiceſimo ſecundo condemnati et reprobati ſunt, ut de hoc in Clem. de haereticis ad noſtrum, nec ciuitas Magdeburg illorum expers fuit.

Fridericus Auſtriae 1323. anticaeſar, a Ludewico Bauaro uictus, eius mors, 1347. § XV. Anno domini *1323.* temporibus praedicti domini *Iohannis papae* principes et electores imperii in *Franckenfurt* conuenientes, et in electione diſcordantes, *duos*, uidelicet *Ludewicum, ducem Bauariae*, et *Fridericum ducem Auſtriae*, in reges Romanorum et Almaniae elegerunt. Tandem diuerſis interſe gwerris habitis, dicto duce *Friderico Auſtriae* deuicto, *Ludewicus* in ius electionis ceſſit, et coronatus imperium contra *Iohannem, papam* praedictum, ipſum excommunicantem, et contra *Benedictum* et *Clementem*, per plures annos tenuit. Tandem uero anno domini *1347.* ueneno, ut quidam aſſerunt, quidam uero in uenatione de equo cadens interiit.

Albertus dux Brunſuic. epiſcopus Halberſtadienſis electus, §. XVI. Anno domini *1324.* uacante ſede Halberſtadenſi dominus *Albertus*, filius ducis *Alberti de Brunſuig*, fuit in epiſcopum electus, et a ſuo archiepiſcopo *Maguntinenſi* confirmatus et conſecratus, ſed papa *Iohannes* praedictus propter ſuas referuationes tam electionem quam confirmationem huius-

iusmodi irritas reputans, *Geiſelero* de *Holſatia* de eadem eccleſia prouidit,poſt cuius obitum papa *Clemens VI.* domino *Alberto* filio *comitis de Mansfeld* de eadem etiam eccleſia prouidit. Nec ille nec prior poſſeſſionem propter potentiam domini *Alberti de Brunſwig* habere potuit. Quo iterum mortuo, papa *Innocentius IV.* domino *Ludouico* fratri *marchionis Miſnenſis* de eadem eccleſia prouidit, et quia idem dominus Albertus ſenio confectus et conſcientia motus et tunc fortiorem habuit aduerſarium, ceſſit et ſedi apoſtolicae obediuit, pauco tempore ſuperuiuens, et ſic per triginta quinque annos contra ſedem apoſtolicam et quatuor papas ſibi inuicem ſuccedentes ipſam eccleſiam occupauit.

CAP. XXVII. BVRGH. 1347. *contra quem Geiſelerus de Holſatia, Albertus comes Mansfeldenſis, Ludouicus marchio Miſnenſis electi.*

Albertus Brunſu. 35. ann. eccleſiam occupauit, et frater eius Heinricus 27. ann.

§. XVII. Sub eodem tempore et modo conſimili dominus *Heinricus*, dicti domini *Alberti de Brunſuig germanus*, eccleſiam Halberſtadenſem per uiginti ſeptem annos et multo atrocius occupauit. Nam omnes clericos ſuos aut profanare aut beneficia ſua dimittere et extra ſuam dioeceſin exulare coegit. Tandem apud praedictum papam *Innocentium IV.* gratiam obtinuit, qui ſibi de eadem eccleſia de nouo prouidit. Nunc uero ad propoſitum redeamus.

§. XVIII. Cum igitur dominus *Burghardus* archiepiſcopus plura grauamina contra ciues attentaret, et non ſolum ciuibus *Magdeburgenſibus*,ſed etiam *Hallenſibus* et *Caluenſibus* nec non *miniſterialibus*, *baronibus* et *comitibus* circum quaque, pro libertatibus et iuribus eccle-

Burghardi noua attentata,

CAP. XXVII BVRGH. 1325. ecclefiarum conſeruandis, ſe grauem exhiberet, ipſi mutuo ſe contra archiepiſcopum confoederantes plures ipſorum, uidelicet *comes de Mansfeld*, *comes de Wernigerode*, dominus *Garwinus* de *Hadmerszleue* et aliqui alii miniſteriales, ciues in Magdeburg facti ſunt, et inſtinctu diaboli obſtinati, in necem eius *conſpirauerunt*.

Miniſteriales ciues Magdeb. in eum conſpiratio, ſecunda captiuitas

1325. §. XIX. Vnde factum eſt anno domini 1325. in die decollationis S. Ioh. baptiſtae, cum idem *archiepiſcopus* Magdeburg ueniret, *captus eſt et detentus* in palatio ſuo archiepiſcopali diligenti cuſtodia. Multos enim uigiles iuxta palatium locabant per circuitum, *Heinricum* ERPS, decretorum doctorem, eorum canonicum, qui itinere ad Romanam curiam pro confirmatione prope *Yſenacum* captus et in captiuitate quia homo ſenex erat, mortuus et ſepultus eſt ibidem in *Yſenaco* apud fratres. Deinde canonici in archiepiſcopum elegerunt dominum *Heinricum de* STALBERGK, eiusdem eccleſiae praepoſitum, qui quia ſagax erat, credebatur, quod eccleſia per eum deberet multum proſperari. Sed interim *landgrafſius Haſſiae*, cum uxore ſua exiſtens in Romana curia, impetrauit apud papam *Iohannem* praedictum, ipſum archiepiſcopatum pro filio ſuo Ottone: qui Otto licet adhuc iuuenis erat, pro reuerentia tamen ſedis Apoſtolicae et eorum indigentia tam aclerio quam a populo honorifice fuit ſuſceptus. Et dominus Heinricus de Stalbergk electus pro communi bono et pace electioni

in palatio archiepiſcopi, uigiles.

Heinricus ERBS electus epiſcopus in itinere captus, mortuus et ſepultus Yſenaco.

Heinricus de STALBERGK epiſcopus electus a capitulo,

ex commendatione papae praefertur Otto Haſſiacus.

CAP. XXVII GEVEH.

ıusmodi irritas reputans, *Geiſelero de Holſatia* de eadem eccleſia prouidit, poſt cuius obitum papa *Clemens VI.* domino *Alberto*, filio *comitis de Mansfeld*, de eadem etiam eccleſia prouidit. Nec ille nec prior poſſeſſionem propter potentiam domini *Alberti de Brunſwig* habere potuit. Quo iterum mortuo, papa *Innocentius VI.* domino *Ludouico*, fratri *marchionis Miſnenſis*, de eadem eccleſia prouidit, et quia idem dominus Albertus ſenio confectus et conſcientia motus et tunc fortiorem habuit aduerſarium, ceſſit et ſedi apoſtolicae obediuit, pauco tempore ſuperuiuens, et ſic per triginta quinque annos contra ſedem apoſtolicam et quatuor papas ſibi inuicem ſuccedentes ipſam eccleſiam occupauit.

1347. contra quem Geiſelerus de Holſatia, Albertus comes Mansfeldenſis, Ludouicus marchio Miſnenſis electi.

§. XVII. Sub eodem tempore et modo conſimili dominus *Heinricus*, dicti domini *Alberti de Brunſuig germanus*, eccleſiam Halberſtadenſem per uiginti ſeptem annos et multo atrocius occupauit. Nam omnes clericos ſuos aut profanare aut beneficia ſua dimittere et extra ſuam dioeceſin exulare coegit. Tandem apud praedictum papam *Innocentium VI.* gratiam obtinuit, qui ſibi de eadem eccleſia de nouo prouidit. Nunc uero ad propoſitum redeamus.

Albertus Brunſu. 35. ann. eccleſiam occupauit, et frater eius Heinricus 27. ann.

§. XVIII. Cum igitur dominus *Burghardus* archiepiſcopus plura grauamina contra ciues attentaret, et non ſolum ciuibus *Magdeburgenſibus*, ſed etiam *Hallenſibus* et *Caluenſibus* nec non *miniſterialibus*, *baronibus* et *comitibus* circumquaque, pro libertatibus et iuribus

Burghardi noua attentata,

CAP. XXVII GEVEH. 1325.

clesiarum cõſeruandis, ſe grauem exhiberet, ipſi mutuo ſe contra archiepiſcopum confoederantes plures ipſorum, uidelicet *comes de Mansfeld*, *comes de Wernigerode*, dominus *Garwinus* de *Hadmerszleue* et aliqui alii miniſteriales, ciues in Magdeburg facti ſunt, et inſtinctu diaboli obſtinati, in necem eius *conſpirauerunt*.

Miniſteriales ciues Magdeb. in eum conſpiratio, ſecunda captiuitas 1325. in palatio archiepiſcopi, uigiles

§. XIX. Vnde factum eſt anno domini 1325. in die decollationis S. Ioh. baptiſtae, cum idem *archiepiſcopus* Magdeburg ueniret, *captus eſt et detentus* in palatio ſuo archiepiſcopali diligenti cuſtodia. Multos enim uigiles iuxta palatium locabant per circuitum, per quod totam communitatem inuoluebant. *Ipſi* uero *conſules* per ſe diebus et noctibus intra palatium apud eum excubabant, et quanta opprobria ei fecerunt, nouit ille, qui nihil ignorat. Cumque tandem de tam crebra et lacrymoſa cuſtodia allaediarentur, pluresque conſulum abhorrerent nefas necis eius, quaſi uolentes innoxii uideri, et ſe a ſcelere huiusmodi retrahere, ad inſtar Pilati, lauantis manus ſuas et dicentis: *innocens ſum ego a ſanguine huius*: commiſerunt, imo ad mortem tradiderunt eum uiris nequam et ſceleratis, qui inter eos maiori odio ad ipſum afficiebantur forte etiam de eodem conſulatu et illi ultra adhuc nequioribus laruis aſpectibus et geſtis daemonum indutis etiam commiſerunt et tradiderunt. Qui ſceleratiſſimi in *nocte S. Matthaei* apoſtoli et euangeliſtae ipſum reuerendum patrem et agnum innocentem, non ualentem reſiſtere et exulatum et derelictum a ſuis,

ipſi conſules, qui cuſtodiae pertaeſi attaediare, eum ſceleratis tradiderunt uiris in ſqualidum carcerem detrudendum,

ſuis, de palatio ſuo proprio ad cellarium priuatum ad *cellarium* nouae ciuitatis ibidem, in quo captiui et *malefactores* detineri ſolent, nocturno tempore furtiue deduxerunt. Ibique cum *fuſte et claua* in cerebro percutientes eum prohdolor! et in perpetuam eorum conſulum ignominiam, ſcandalum et uituperium *dominum proprium* occiderunt, et procul dubio *militem Ieſu Chriſti* pro eccleſia ſua militantem martyrem fecerunt. CAP. XXVII. GLVE II. 1326. *in quo claua occiſus.*

§. XX. Cuius facti memoria in eorum conſulum et ciuitatis Magdeburgenſis confuſionem manet usque in hodiernam diem, et eorum iniquitas in perpetuum non delebitur. Cuius inquam *facti* tam *horrendi* quam *nefandi* euidentia licet aliquamdiu celeraretur, ſuſpicio tamen et rumor in populo erat de eius morte. Nemo tamen ueritatem facti audebat referre. *Turpitudo facti horrendi.* *Mors epiſcopi celatur.*

§. XXI. Cum autem domini canonici ad electionem futuri antiſtitis nullatenus procedere uellent, niſi eis certitudinaliter de morte ſui patroni et eius ſepultura conſtaret, tandem anno ſequenti corpus eius aſpectu lacrymabili, quod in arena et in loco occiſionis abſconditum fuerat, ad *capellam S. Gangolfi* ſecrete, deinde manifeſte ad *maiorem eccleſiam Magdeburgenſem* ad communem hominum aſpectum reductum et cum digno honore et planctu cleri eccleſiaſticae tradebatur ſepulturae decimo quinto calendas Septembris. *Corpus in carcere abſconditum* 1326. *in capella S. Gangolfi ſepultum.*

§. XXII. Demum ipſi conſules de tanto ſcelere nefando et morte ſui praeſulis notati ac pudore perfuſi perduxerunt ignominioſe quendam uirum *de Caluis*, qui auſus fuerat fateri, ſe eum manu propria interfeciſſe, Nam eum, ut aſ- *Occiſor epiſcopi.*

CAP. XXVII. GEVEH. 1331. *Magdeburgum ob caedem epiſcopi interdicto ſuppoſita.*

ſeruit, depauperauerat, et omnia bona ſua ſibi abſtulerat, idcirco nacta opportunitate ſe de eo poſſe uindicare gaudebat, forte inductus ita.

§. XXIII. Sed quid ueritatis de illo ſit, uae illis tradentibus eum in manus peccatoris, et ob hanc cauſam ciuitas ipſa ſuppoſita fuit, ut dignum erat, grauiſſimo *eccleſiaſtico interdicto*, licet tamen multi iuſti et innocentes pro tanto ſcelere perpetrato ualde dolerent. Pro quo quidem ſcelere communitas ciuitatis attendens rectores ſuos ſic enormiter aberraſſe et ciuitatem ipſam ſuis iniquis ſuggeſtionibus ad tanta diſcrimina honoris, famae atque rerum perduxiſſe, omnes *conſules de tribus conſulatibus* numero *triginta ſex* de *ciuitate expulerunt*, eosque *proſcripſerunt* anno domini *1331.* calendas Maii. Sedit autem hic dominus Burghardus annis decem et octo, et fertur, nonnullis miraculis poſt obitum ſuum claruiſſe.

XXXVI. conſules ciuitate expulſi 1331. Burghardi miracula poſt obitum.

§. XXIIII. Sepulto itaque corpore ipſius domini Burghardi, ut moris eſt, archiepiſcopum ſepeliri, canonici in alium elegerunt epiſcopum magiſtrum *Henricum* ERPS, decretorum doctorem, eorum concanonicum, qui in itinere ad Romanam curiam pro confirmatione prope *Yſenacum* captus et in captiuitate, quia homo ſenex erat, mortuus et ſepultus eſt ibidem in *Yſenaco* apud fratres. Deinde canonici in archiepiſcopum elegerunt dominum *Heinricum de* STALBERGK, eiusdem eccleſiae praepoſitum, qui quia ſagax erat, credebatur, quod eccleſia per eum deberet multium proſperari. Sed interim *landgraffius Hoſſiae*, cum uxore ſua exiſtens in Romana curia, impetrauit apud papam *Iohannem* praedictum ipſum archiepiſcopatum pro filio ſuo Ottone: qui

Heinricus ERBS electus epiſcopus in itinere captus, mortuus et ſepultus Yſenaco. Heinricus de STALBERGK epiſcopus electus a capitulo,

qui Otto licet adhuc iuuenis erat, pro reuerentia tamen ſedis Apoſtolicae et eorum indigentia tam a clero quam a populo honorifice fuit ſuſceptus. Et dominus Heinricus de Stalbergk electus pro communi bono et pace electioni ſuae ſponte renunciauit. Qui poſtea in epiſcopum Merſeburgenſem fuit electus et confirmatus, ubi etiam tunc erat canonicus et in epiſcopatu ſuo multa bona ibidem operatus eſt, ut infra patebit.

CAP. XXVII GEVEH. 1348. *ex commendatione papae praefertur Otto Haſſiacus. Heinricus renunciat Merſeburgenſis epiſcopus electus.*

INCIDENTIA.

Anno domini milleſimo trecenteſimo quadrageſimo quarto excommunicatus *Ludouicus Bauarus* imperator rebellis eccleſiae per *Clementem* Papam VI. anno pontificatus ſui ſecundo. Poſt hoc electores imperii eligunt *Carolum*, filium regis Bohemiae, imperatorem in uilla *Renſe* Treuerenſis dioeceſis, qui poſt in *Bunna* corona ferrea coronatur, quia *Franckenfurt* et *Aquisgrani* fauebant Ludouico Bauaro, tunc adhuc uiuenti. Tunc *Braga* fit metropolis, ſequenti anno *Bauarus* obiit. Tunc *Heinricus* archiepiſcopus *Moguntinenſis* et *marchio Brandenburgenſis* filius Bauari et *Robertus* comes palatinus *Gunterum* comitem de *Schwartzburg* regem ſtatuunt, eligentes eum ducunt in campum Franckenfurt, caſtra metantes ibidem. Qui *Guntherus* electus toxico obiit, et Carolus imperauit, et alia plura notabilia facta ſunt eodem anno, quae patent in his verſibus:

Ludewicus Bauarus excommunicatus a Clemente VI. Carolus rex Bohemiae imperator electus. Bonna. Praga metropolis. mors Bauari.

Milleno trecenteno quadrageno quoque nono
Toxico facta rea gens concrematur
Schwartzburg caſſatur, Bohemus rex coronatur
Triginta rarus redit exul Wolferamus
Errores generat gens, quae ſe ſponte flagellat,

Güntherus comes Schwarzburg. imperator electus toxico obiit.

CAP. XXVIII. HEINRIC. 1348.

Sextus hos cenſuit Clemens anathematizando,
Quatuor haec facta ſunt anno ſolo peracto.

CAP. XXVIII.
HEINRICVS de STALBERGK,
VICESIMVS OCTAVVS MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.
ab ann. 1348. ad ann. 1366.

XXVIII. HEINRICVS de STALBERCK 1348.

PEnſata fragilitate prouide conſueuit antiquitas pontificum, ne diuturnitate temporum obliuioni ſubiicerent, ſcripturarum teſtimonio comprobari et incongruum ualde et abſurdum reputandum, maxime cum priorum patrum pontificum doctrina et digna eorum poſteris ſint in exemplum ad conſimilia profectiua, quod a tempore *Geuebardi* de Schrapelau, qui anno domini 1348. obiit, usque ad tempus praeſens et annum, quo ſcribitur anno domini 1400. de pontificibus ſ. epiſcopis eccleſiae Merſeburgenſis et eorum geſtis ſ. actis uera ſcripta minime reperiantur. Igitur hunc defectum et negligentiam utcunque ſupplere cupiens, exacta diligentia adhibita, quae et quanta a ſenioribus beneficiatis et perſonis noſtrae eccleſiae inueſtigare potui, ſcriptis commendare curaui: donec etiam ad ea peruenero, quae uiſu comprobaui.

mors Geuebardi ep. 1348. Defectus hiſtoriae epiſcoporum Merſeb.

Heinricus Magdeb. praepoſitus,

§. II. Poſt obitum itaque recolendae memoriae domini *Geuebardi de Schrapelau* nobilis comes dominus *Heinricus de Stalbergk*, maioris eccleſiae Magdeburgenſis praepoſitus, noſtraeque eccleſiae canonicus, de unanimi conſenſu totius capituli in epiſcopum eligitur, anno domini

per capitulum electus

mini *1348.* et per dominum *Clementem* Papam VI. propter *reſeruationes* ſedis apoſtolicae nuper factas ritè confirmatus. CAP. XXVIII. HEINRIC.

§. III. Qui etiam ob animi ſui ſagacitatem et parentelae nobilitatem ſ. generoſitatem alias per capitulum Magdeburgenſem poſt obitum domini *Burghardi* occiſi praedicti fuit electus in *archiepiſcopum Magdeburgenſem*, ubi tunc erat praepoſitus. Nam reuera eccleſia Magdeburgenſis tunc per eum, prout nunc noſtra, ſperabat proſperari. Sed interim *landgrauius Haſſiae*, cum uxore ſua in Romana curia exiſtens, a praedicto papa ipſum archiepiſcopatum pro *Ottone* filio ſuo licet minorenne impetrauit. Cui ob *reuerentiam ſedis Apoſtolicae*, cuius auxilium tunc propter occiſionem dicti domini Burghardi tam clerus quam populus ibidem multum praeſtolabatur, ipſe dominus Heinricus electus beneuole ceſſit, et electionem de ſe factam propter maius commodum et utile ipſius eccleſiae Magdeburgenſis ſponte renunciauit.

1348. a Clemente VI. propter reſeruationes confirmatur, antea electus archiepiſc. Magdeb. cedit Ottoni Haſſiaco a papa commendato.

§. IV. De quo quia propter diuturnitatem temporis elapſam pauca perluſtrauimus, pauca tamen commendatione digna perſtringemus. Hoc itaque ſeniorum noſtrorum teſtatur auctoritas, quia ex malo regimine, gwerris ac litigiis duorum ſuorum immediate praedeceſſorum, uidelicet *Heinrici Kindt* et *Geuehardi de Schrapelau*, ut ex chronicis et geſtis eorum ſuperius deſcriptis claret euidenter, eccleſia noſtra Merſeburgenſis ad tantam grauata debitis deuenit inopiam, quod fere omnia iura epiſcopalia in praediis, caſtris, poſſeſſionibus et reditibus erant obligata, et loco pignoris diuerſi-

Eccleſiae Merſeburgenſis damna et oppignorationes tempore Heinrici et Geuehardi facta.

CAP. XXVIII. HEINRIC.

1348

Burghardus a Magdeburgenſibus occiſus.

mode expoſita. Nam idem *Geuehardus* circa uindictam fratris ſui *Burghardi*, archiepiſcopi praedicti, per ciues Magdeburgenſes occiſi, diuerſos et graues fecit ſumtus et expenſas, ac plurima et uaria paſſus eſt et ſuſtinuit damna et incommoda, quae in gwerris litigiis ſaepius euitari non poſſunt.

Heinrici cogitatio de eccleſiae debitis liberandis

§. V. Igitur poſtquam dictus pius pater noſter *Heinricus* munere confirmationis decorari meruiſſet, ac eccleſiam noſtram, ſponſam ſuam, ut permittitur, deſolatam et deſtitutam conſpexiſſet, tacite cogitare coepit, qualiter eam et familiam ſibi commiſſam rite gubernaret, ac indebitis et obligationibus, quibus diuerſimode et multipliciter grauabatur, reſtauraret et reformaret.

recuperat amiſſa,

Paulatim et ſucceſſiue coepit caſtra, praedia, poſſeſſiones et reditus noſtrae eccleſiae, utcunque potuit, recuperare et reducere, obligata liberare, duo, tria, quatuor et debita plura perſoluere.

acquirit epiſcopatui Lybenaw, Zalgroſchen, fratres nobiles de Werder Sckopau reluit, Otto archiep. Magd.

§. VI. Caſtra etiam Libenaw pro mille ſeptingentis et quinquaginta ſexagenis, uulgariter *Czalgroſchen*, et pro ducentis marcis argenti ab *Hermanno* milite et *Hoymone* de *Werderde* germanis emit, ad reemtionem tamen, et comparauit. *Sckopau* uero pro *mille et trecentis marcis* argenti ſub mutuo datis ab *Ottone archiepiſcopo* et capitulo eccleſiae Magdeburgenſis loco pignoris noſtrae eccleſiae acquiſiuit, quae etiam ſic obligata manent usque in hodiernam diem et annum, uidelicet domini 1427.

1427.

Eccleſiae ornatus

§. VII. Circa cultum etiam et ornatum eccleſiae noſtrae multum ſollicitus fertur extitiſ-

ſe.



Digitized by Google

ſe. Duo namque antiphonaria et duo gradalia meliora in choro coram dominis canonicis iacentia ſcribi fecit et ea una cum pulpito depicto et ornato in medio chori eccleſiae noſtrae donauit. Et cum ſediſſet et laudabiliter eccleſiam noſtram Merſeburgenſem in omni libertate *decem et octo annis* rexiſſet, anno incarnationis dominicae *1366. quarto calendas februarii* feliciter *obiit*, et in eccleſia Merſeburgenſi ante altare S. Kiliani, quod primitus fundauit, et reditibus ſufficienter dotauit, traditus eccleſiaſticae ſepulturae.

CAP. XXIX. FRIEDER. 1366. *antiphonaria, gradalia.* *mors epiſc. 1366.* *S Kilianus. ſepultura.*

CAP. XXIX.

FRIEDERICVS de HOYM

VICESIMVS NONVS EPISCOPVS.

ab. ann. 1366. ad ann. 1382.

POſt diſceſſum itaque recolendae memoriae domini *Heinrici de Stalbergk*, epiſcopi, qui eccleſiam noſtram, ad ultimum deſtructam, quaſi de nihilo aliquid faciendo, quanta diligentia potuit, reformauit anno incarnat. dom. 1366. dominus *Albertus* comes de *Mansfeld*, Halberſtadenſis eccleſiae antiſtes, ad eccleſiam Merſeburgenſem poſtulatur, ſed mox huiusmodi poſtulationi aſſenſum praebente proxima nocte ſequenti uiam fuit ingreſſus carnis uniuerſae.

XXIX. FRIDERICVS de HOYM 1366. *Albertus comes Mansfeldenſis poſtulatus mox obiit.*

§. II. Sicque eccleſia noſtra, adhuc uiduata paſtore, praelati et canonici ipſius in dn. *Fridericum de Hoym*, eccleſiae Numburgenſis tunc de-

Friderici prudentia,

Dd 5

CAP. XXIX. FRIEDER. 1366.

decanum, unanimiter dixerunt uota ſua, qui quantae prudentiae et prouidentiae, quantaeque aſtutiae et dementiae extiterit, opera diſtincta in laudandis et execrandis, ut aliis ueniant in exemplum, inferius annotata luculenter declarant.

electi confirmatio,

§. III. Electioni igitur de ipſo, ut praemittitur, factae conſenſum praebente, a felicis recordationis *Innocentio* papa VI. confirmationis munere meruit decorari, inde pretioſiorem

a pontifice collata infula cum baculo.

infulam cum *baculo eburneo paſtorali* ſecum deferens, in iucundo ſuo introitu noſtrae eccleſiae donauit.

recuperat amiſſa,

§. IV. Et procedente tempore quaedam adhuc maioris noſtrae eccleſiae caſtra, praedia et poſſeſſiones et reditus nondum redemtos et redemta et adhuc diſtractos et diſtracta recuperauit, et reduxit, obligata liberauit, et debita plura perſoluit. Aedificia quoque quam plurima conſtruxit et reſtaurauit, et ut plura ſub

reluit oppignorata 1) Scuditz, 2) Lybenau, 3) Horburg, 4) Sckopau, 5) Oſterau.

breui compendio perſtringam, oppidum *Scutitz* pro ſexcentis, caſtra quoque *Lybenau* pro trecentis, *Horburg* pro ſexcentis, *Scapau* pro ſexcentis ſexagenis groſſorum obligata redemit et liberauit. Caſtrum quoque *Oſterau* cum ſuo diſtrictu et pertinentiis uniuerſis, et a *Wenslao* et *Alberto* ducibus Saxoniae pro duabus millibus et centum ſexagenis groſſis per ipſum comparata eccleſiae noſtrae fecit, et appropriari.

fortiori uinculo obligat 1) Lauchſtaed, 2) Scopau, 3) Libenau,

§. V. Idem ut *Lauchſtaedte, Sckopau* et *Lybenau* caſtra *eccleſiae* noſtrae *Merſeburgenſis* fortiori uinculo pignoris manerent *obligata, Ottoni, Alberto* et *Petro* archiepiſcopis S. eccleſiae Merſeburgenſis ſucceſſuris temporibus ultra pri-

CAP.XXIX. FRIEDER. 1366.

prius obligata *quinque millia* et *quadringenta ſexagenas groſsiorum* ſub mutuo addidit et conceſſit, item *marchionibus Miſnenſibus quatuor millia* et *quingenta ſexagenas groſſorum* accommodauit, et ſubconceſsit, caſtrum *Nuemburg* pro pignore 4) recipiendo, et aſſerunt quidam de noſtratis, qui ſuis temporibus uixerant, et recordantur, quod *ſumma* omnium per eum circa emtiones, reemtiones, reſtaurationes et incorporationes caſtrorum, oppidorum, uillarum, redituum et bonorum noſtrae eccleſiae expoſitorum ſe extendit ad *decem* et *octo millia* et ultra *ſexagenas groſſorum Miſnenſium*, tunc pro maiori parte quaſi purum argentum ualentium.

4) *Nuemburg.*

Summa pecuniae in uſum opiſcopatus uerſae

§. VI. Sed quaeris forte, o lector, unde ſibi tanta copia et ſumma expoſitorum potuiſſet proueniſſe, quam utique de *Nuenburg*, ubi decanus erat, et unde poſtularus fuit, neque de patrimonio ſuo adduxiſſet, nec de cenſibus et reditibus ſuis nondum reemtis et recuperatis in tantum percipere potuiſſet.

unde?

§. VII. Scire igitur uales, ipſum *Fridericum* epiſcopum *mirabilium modorum* congregandi et *acquirendi pecunias excogitatorem* et *inuentorem* extitiſſe, reuera iuſte itaque eas expoſuit. Vtinam etiam eas iuſte acquiſiſſet! Nemo enim tutus erat tam in clero quam in populo, ſed plerumque unumquemque pro leui et aliquando nulla culpa ſeu cauſa *exactionauit*, et *depacticauit*, et depacticandorum et exactionandorum delatores ſpecialiter et tenerrime fouebat, et dilexit. De bonis etiam et rebus *decedentium* tam praelatorum quam aliorum clericorum, tam *teſtatorum* quam *inteſtatorum* ſine erubeſcen-

Epiſcopi modi acquirendi pecunias mirabiles

exactionatio, depacticatio,

exactio bonorum decedentium

CAP.XXIX FRIEDER. 1366. ſcentia frequenter ſe intromiſit. Nemo ei reſiſtere poterat tali in praelio, quia uiribus potens erat, timebatur ab omnibus, et ipſe neminem curauit, et ſic ad tantas diuitias peruenit, quas utique, ut praefati ſumus, in *uſum* et *profectum* noſtrae eccleſiae, nondum animo alienatus, conuertit, prout etiam ille deſtructor

Geiſelerus deſtructor *Geiſelerus* ſecundus epiſcopus ſupra dictus in principio ſui regiminis fecit, ſed peſſimo fine, ut ſupra in eius chronica et geſtis continetur, concluſit.

Ciuis Preuſſe iniuſte decollatus. §. VIII. Contigit circa annos domini 1366. quod ciuem Merſeburgenſem quendam, dictum *Preuſſen*, praeconem et familiarem domeſticum ipſius domini Friderici epiſcopi, captiuarunt in ciuitate Merſeburg, ipſumque in continenti decollari fecerunt, pro eo quod idem Preuſſe extenſa balita ſua, ſagittam ſeu iaculum poſt quendam ciuem Merſeburgenſem emiſit, et tamen eum uulnerauit.

Poena homicidii iniuſti, Quod factum ipſe epiſcopus aegre ferens ipſos ciues requiri fecit, et minis ſeditioſis appoſitis ad hoc coegit, quod loco emendae pro huiusmodi iniuria et homicidio *trecentos ſexagenas groſſos*

ſolutio 360. groſſ. eidem perſoluerunt, et munimenta platearum omnia in ciuitate Merſeburgenſi exiſtentia,

Slege Zindel uulgariter *Slege* S. *tzindel* dicta, in continenti depoſuerunt, animo nunquam in perpetuum renouandi. Item quod ipſi ciues in perpetuum ſingulis annis et quater in anno, quando

iudicium ſeculare uorting. praeſentatio clauium ciuitatis epiſcopo, *iudicium ſeculare*, uulgariter *uorting*, ſeruari et celebrari contingerit, omnes *claues turrium*, *ualuarum*, et *munitionum* ciuitatis Merſeburgenſis epiſcopo et capitulo ibidem pro tempore

re exiſtentibus absque contradictione aliqua praeſentabunt, in quorum poteſtate et arbitrio tunc erit, quomodo et qualiter de ipſis clauibus et ſeratura ciuitatis ipſius diſponere uelint ſeu ordinare. Item quod quando et quoties in perpetuum ipſos ciues contingerit eligere *magiſtros* ciuium uel *nouum conſulatum*, iſtos electos in ſcriptis praeſentabunt *epiſcopo* et *capitulo* tunc exiſtentibus ad *confirmandum*, qui tunc poteſtatem habebunt reiiciendi et abolendi, quem uel quos et quoties uoluerint, et tandem quos admiſerint, et approbauerint, pro ſuo libitu confirmabunt.

magiſtratus nouiter electi ab epiſcopo confirmandi.

§. IX. Verum quia hic *Fridericus* epiſcopus carnali nobilitate fulgebat, *aſtutus* ſenſu in *conſiliis* pollebat, et ob hoc factus eſt *conſiliarius marchionum Miſnenſium*. Vnde contingebat, ipſum aliquoties inter alios *legatos* ipſorum marchionum ad imperatorem *Carolum IV.* uerſus Bragam ſuis in negotiis mitti peragendis, quare per ſuam eloquentiam et ſagacitatem tandem ad notitiam ipſius imperatoris peruenit, quod rei poſtmodum probauit euentus.

Epiſcopus conſiliarius marchionum Miſnenſium, legatus miſſus ad Carolum IV.

§. X. Nam ab eodem omnia *priuilegia* noſtrae eccleſiae ſuorum praedeceſſorum, quae prae uetuſtate corrupta uel conſumta erant, innouari obtinuit, et aurea ipſius bulla pro munimine euidentiori roborari.

Confirmatio Caeſaris priuilegiorum epiſc.

§. XI. Anno etiam domini *1375.* cum ciuitas *Erffurtenſis* ſuo tempore, quadam aſſumta ſuperſtitioſa audacia, contra ſedem apoſtolicam diutius in rebellionis temeritate perſeueraſſet, et ob id *Fridericus, Balthazar* et *Wilhelmus* fratres marchiones Miſnenſes cum ingenti multitudine arma-

Ciuitatis Erfurt contra papam rebellio, 1375.

CAP. XXIX FRIEDER. 1382. *eius obſidio,* *epiſcopi praeſtitum praeſidium.*

armatorum duobus menſibus et quibusdam diebus potenter circumuallaſſent eandem, ad quam etiam obſidionem imperator praedictus ſuperuenit, et aliquandiu ibidem cum ipſis marchionibus moratus eſt. Ipſe *Fridericus* epiſcopus cum non modica *comitiua* eccleſiae noſtrae uaſallorum affuit *praeſidio* ſpeciali, unde in his et aliis ipſis marchionibus ſeruitiis impenſis ſibi et eccleſiae noſtrae tam clero quam populo non modicum fauorem, protectionem et pacis tranquillitatem acquiſiuit.

Archiepiſcopus Magd. preſſura extinctus, carnispriuium in cuius locum Fridericus poſtulatur

§. XII. Interea dum fama eius undique innoteſceret, anno dominicae incarnat. *1382. Ludouico marchione Miſnenſi* in *carnispriuio*, tunc Magdeburgenſis eccleſiae archiepiſcopo, in quadam preſſura calcis lamentabiliter extincto, canonici eccleſiae Magdeburgenſis praefatum *Fridericum* in ſuum et praefatae ſuae eccleſiae archiepiſcopum *poſtularunt*. Cui poſtulationi ſ. electioni ſic de ſe factae non ſine diſpendio ſuae ſalutis, ut timendum eſt, nec non in detrimentum, damnum et iacturam non modicam noſtrae eccleſiae aſſenſum praebuit,

et a papa confirmatur

et ab *Vrbano* papa *VI. confirmationis inſigniis* et *pollio* obtinuit decorari. Praemiſſis beneficiis et proſperis ſucceſſibus non contentus, ſed more hydropici quanto plus auaritiae lucra hauriebat, tanto magis diuitias et honores

promiſſionum immemor.

mundanas ſitiebat. Immemor etiam promiſſionum et uotorum, per eum aliquando emiſſorum, quod ab eccleſia noſtra, ſponſa ſua, etiamſi maior ſibi fortuna arrideret, ſe nequaquam uellet dimittere, ſeu diuertere et alienare, ſed iugiter inibi usque in finem ſtudiis et

labo-

laboribus inſudare, prout ſibi inſpiraretur ab alto. CAP XXIX FRIEDER.

§. XIII. Statim igitur poſt ſuam, ut praemittitur, promotionem materia aſſumta, caſtrum *Plawe* ab eccleſia metropolitita per *uim* et *uiolentiam* alienatum et a quibusdam tyrannis captum et occupatum cum ingenti exercitu armatorum circumuallauit, et aliquandiu obſedit, et ipſum caſtrum, *expenſis* tamen et *ſumtibus noſtrae eccleſiae Merſeburgenſis*, ad *eccleſiam metropolititam* Magdeburgenſem et eius poſſeſſionem reduxit. 1382. *Caſtrum Plawe in poſſeſſionem eccleſiae Magdeb. reducitur.*

§. XIV. Porro poſtquam tribus menſibus duntaxat in archiepiſcopatu *Magdeburgenſi* uixiſſet, et animo et intentione ſanctis noſtris patronis et hominibus ibidem *ualedicendi* Merſeburg ſe diuertiſſet, et aliquantulum temporis ibidem moram traxiſſet, interim *inſolam epiſcopalem* meliorem ſupra dictam cum *baculo paſtorali eburneo* meliori, nec non *priuilegia* ſuper impigneratione et *obligatione* caſtrorum *Lauchſtedte, Skopau* et *Libenau*, animo et intentione, prout neſcitur aliud, ab eccleſia noſtra alienandi, uerſus caſtrum *Giebichenſtein* prope *Halas* furtiue et ſub ſilentio auſu ſacrilego transmiſit, exemplo illius infelicis *Geiſeleri* ſecundi, noſtrae eccleſiae epiſcopi et deſtructoris, qui ſimiliter ad dictam eccleſiam metropolititam poſtulatus, poſtquam diuerſa priuilegia, bona et res noſtrae eccleſiae alienaſſet et diripuiſſet, tandem ex ea abbatiam conſtituit, prout ſuperius in eius chronica plenius continetur, ſed S. Patroni noſtri eccleſiam noſtram Merſeburgenſem talibus priuilegiis, bonis et poſſeſſionibus *Valedicturus Merſeburgenſibus eorum ornamenta et priuilegia aufert* *tranſmittit in Giebichenſtein*

CAP. XXIX FRIEDER. bus non permittendis fruſtrari et defraudare.

1382. *miraculis admonitus.* §. XV. Accidit pro *miraculo* non ſine grandi admiratione, quod cum ipſe *Fridericus* in procinctu et animo eſſet a Merſeburg finaliter recedendi et ſe ad celebrandum miſſam de patronis aptaſſet, et ſe ueſtibus ſacerdotalibus induiſſet, ipſum officium ſcilicet de patronis nullibi in libris etiam cum ſenioribus tunc uicariis eccleſiae Merſeburgenſis, qui ipſum officium frequenter et ſaepiſſime celebrarunt et localiter ubi in libris haberetur, ſciuerunt, diligentiſſime quaeſiuiſſent, a nullo tamen penitus poterat reperiri. Quod cum uidiſſet, non tamen ex hoc uere compunctus nec a propoſito deſiſtens aut nunc conſidero, quod ſanctos patronos ad iram commouit. Nihilominus tamen calicem, quem praeſto in manibus gerebat, ad ſummum altare attulit, et exutis ueſtibus ſacerdotalibus demiſſo officio exinde animo ſingulariter recedendi currum praeparatum aſcendit, notis et familiaribus ſuis ibidem praeſentibus ualedicens. Cunque cum comitatu ſuo

Tranſitus Aqueluppe. Collenbug uilla. non modico inde progrediens ad *uadum ſeu tranſitum Aqueluppe* prope uillam *Collenbuge* in confinibus territorii Merſeburgenſis usque perueniſſet, ſubito accidit pro ſecundo miraculo, quod tot et tanti dolores ipſum inuaſerunt, quod prae nimio dolore ſe putaret in continenti moriturum.

Poenitentia ductus Merſeburgum reuertitur, §. XVI. Et praecepit aurigae currus, ut mox retrocederet et uiam reuertendo uerſus Merſeburg dirigeret, ſubiungens: nunc in ueritate ſentio, ſanctos patronos eſſe commotos, qui ultra progredi non permittunt et cum moerore

rore et gemitu ſuorum Merſeburg reductus eſt, et ibi inuitus et compulſus reddidit, quod uoluntarie uouit et promiſit. Vbi triduo ſuperuiuens, condito teſtamento et ſacramentis eccleſiae perceptis, ſub anno domini *1382*. quinto idus Nouembris diem ſuum clauſit extremum. CAP. XXIX FRIEDER. 1382. *eius obitus 1382.*

§. XVII. O quam horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis et indignationem ſanctorum noſtrorum patronorum. Cubicularii uero eius *obitum occultauerunt*, donec unus eorum nomine *Iohannes Botfelt*, noſtrae eccleſiae Merſeburgenſis canonicus, conſcius ſecretorum ipſius *Friderici* epiſcopi, in equo clerici curſu uiam uerſus caſtrum *Giebichenſtein* praedictum direxerat, aſſerens ſe per illum miſſum illuc, et ſolus ibidem cameram archiepiſcopalem intrans, *infolam*, *baculum* et *priuilegia* praedicta occulte inde tulit, et per aliam uiam reuertendo, ne inſequeretur, eccleſiae noſtrae reſtituit. *occultatur.* *Ioh. Botfelt cubicularius* *ablata ornamenta et priuilegia eccleſiae Merſeb. reſtituit.*

§. XVIII. Corpus quoque ipſius *Friderici* archiepiſcopi in eccleſia noſtra Merſeburgenſi ante altare *S. Barbarae* uirginis, quod ipſe fundauit et dotauit, eccleſiaſticam recepit ſepulturam, in cuius epitaphio ſepulchri ſunt uerſus iſti exarati: *Sepultura.*

Praeſul pacificus Fridericus honoris amicus *Elogium.*
Eſt hic proſtratus Hoym nobili milite natus,
Sancti Iohannis uiginti rexerat annis
Et ſex eccleſiam Martis in urbe ſuam;
Poſt hoc translatus Magdeburg primusque gratus
Omnibus ipſe pater, quem ſuſcipe coelica mater;
Tres menſes uixit, inuitum huc ſe reduxit

CAP XXX. BVRGH. 1382. 1384.

Poſt mille poſt tria centum poſt octinginta duo Nouembris requies ſit tibi nona dies.

CAP. XXX.

BVRGHARDVS DE QVERNFVRT

TRICESIMVS EPISCOPVS.

ab an. 1382. ad an. 1384.

XXX. BVRGHARDVS de Querfurt 1382.

QVum igitur eccleſia noſtra Merſeburgenſis poſt diſceſſum et deceſſum *Friderici de Hoym* uiduata paſtore epiſcopo careret, nobilis dominus *Burghardus de Quernfurt* baro, eccleſiae noſtrae canonicus, per capitulum in epiſcopum et paſtorem eſt concorditer electus. Qui in electione per *annum integrum* et *dimidium* ſuperuiuens propter prouiſionem domini *Vrbani* papae *VI* de eadem noſtra eccleſia cuidam *Andreae de Duba*, baroni linguae et nationis Bohemicae factam, non confirmatus feliciter uita functus anno incarnat. domin. *milleſimo trecenteſimo actuageſimo quarto* die octauo menſis Iunii, et in latere aquilonari noſtrae eccleſiae ante altare omnium ſanctorum traditus eſt eccleſiaſticae ſepulturae.

Andreas de Duba Baro. a papa non confirmatus obiit 1384.

CAP. XXXI.

HEINRICVS DE STALBERG

TRICESIMVS PRIMVS EPISCOPVS.

ab ann. 1384. ad ann. 1393.

XXXI. HENRICVS de STALBERG 1384.

POſt obitum cuius, capitulo, ut iuris et moris

ris eſt, indicto gratiaque ſpiritus ſancti inuocata, nobilis dominus *Heinricus*, comes de *Stalberg*, praepoſitus noſtrae eccleſiae, in epiſcopum et paſtorem concorditer eligitur per formam compromiſſi anno domini milleſimo trecenteſimo octuageſimo quarto die quinta menſis Auguſti pontificatus domini *Vrbani ſexti* anno ſeptimo. Hic ex innata uirtute erat non minoris ſtrenuitatis, probitatis et ſagacitatis, patruo ſuo et praedeceſſore Heinrico de Stalberg, epiſcopo ſupra dicto, uolensque conſeruare iura electionis ſuae et eccleſiae noſtrae iuxta dictum *Ezechielis capitulo decimo tertio* aſcendit et oppoſuit ſe murum pro domo domini. CAP. XXXI. HEINR. de STALBERG 1384. *a capitulo electus, eius uirtutes, Ezech. XIII*

§. II. Sedit in electione ſine confirmatione ſedis apoſtolicae circiter octo annis et *confirmari* non poterat propter ſupra dictam *prouiſionem* ad *promotionem* imperatoris *Caroli IV.* regis Bohemiae factam, licet pro eadem habenda uarios et graues labores, ſumptus et expenſas feciſſet, diuerſaque et uaria pericula, damna et incommoda tam ipſe quam etiam uaſalli et incolae terrae noſtrae eccleſiae ſuſtinuiſſent, et adhaerentes ſibi et appellationi ſuae habuit duntaxat capitulum cum clero et uaſallis noſtrae eccleſiae. *confirmatio diu differtur, ob prouiſionem ab Vrbano VI. Andreae de Duba factam.*

§. III. Aſſiſtebant etiam ſibi in adiutorium fortiter fideles patrui, cognati et amici ſui nobiles, *comites* de *Stalberg*, de *Hoynſtein*, de *Mansfeld* et quam plures alii domini, proceres nobilesque *Harzenſes* et *Saxones*. *Cognati aſſiſtentes,*

§. IIII. Marchiones uero Miſnenſes *Wilbelmus*, *Fridericus* et *Georgius* fratres tunc dictos iuniores cum matre eorum *Catharina* de Hennen- *Marchiones Miſnenſes aduerſarii;*

CAP. XXXI. HEINR. 1386. *nenberg* habentes et poſſidentes *Leipzig*, *Weiſenfels* et partes illas orientales prope iacentes, omnem ſibi ob fauorem imperatoris praedicti contrarios, obnoxios et infeſtos habuit. *Wilhelmus Miſnenſis protector.* *Wilhelmus* uero ſenior eorum, primus *marchio Miſnenſis*, ipſius electi ab eccleſia noſtra usque in finem uitae ſuae ſemper continuus protector et defenſor permanſit.

Andreas de Duba inuaſor epiſcopatus Merſeburgenſis, §. V. Fecit etiam idem electus noſter non modicam de inimicis et aduerſariis ſuis uindictam. Nam dictus *Andreas de Duba*, ſuus et eccleſiae noſtrae aduerſarius, prouiſus et dicti Caroli imperatoris conſiliarius, aliquando et ſaepius congregationem latronum, praedonum in caſtro, in oppido *Ylburg*, noſtris *Ylburg* confinibus coniacenti, habere conſueuit, *depraedantes* et *damna* plurima inferentes incolis et inhabitatoribus terrae et diſtractus noſtrae *eccleſiae Merſeburgenſis*, quod diutius idem electus noſter ferre non ualens, anno incarnat. dn. *1386. de eo ſumta uindicta*, *1386.* in nocte *decollationis* S. Ioh. Baptiſtae noſtri *patroni*, quando annuales ibidem eſſe ſolent, copioſum armatorum exercitum ad ipſum oppidum direxit, qui noctis tempore cum potentia intrauerunt, depraedauerunt ac rebus *oppidum Ylburg deuaſtatum.* et bonis omnibus *deſpoliauerunt*, et ad ultimum *incendio deuaſtauerunt.*

Acquiſita epiſcopatui 1) Lauchſted, 2) Skopa, 3) Lybenau, § VI Circa caſtrorum et praediorum conſeruationem et acquiſitionem ſollicitus erat. Nam ut caſtra *Lauchſtaedte*, *Skopau* et *Lybenau* fortiori uinculo pignoris eccleſiae noſtrae obligarentur, Alberto archiepiſcopo et capitulo eccleſiae Merſeburgenſis ultra prius obligata, ſub mutuo *duo millia ſexagenas groſſorum*

ualentium ſuperaddidit et conceſſit. Allodium etiam in *Lepitz* prope *Merſeburg* cum omnibus et ſingulis ſuis iuribus, proprietatibus, pertinentiis et libertate ab abbate et conuentu monaſterii in porta prope *Nienburg* ordinis Ciſtercienſis anno dn. *1389.* pro *ducentis et uiginti ſexagenis groſſorum* perpetue apud eccleſiam noſtram remanendam emit et comparauit. CAP. XXXII. 1393. *e) Lepiz.* *Nienburg* *1389.*

§. VII. Igitur poſtquam, ut praemittitur, in electione circiter octo annis ſediſſet, ac pro conſeruatione iuris ſui et eccleſiae noſtrae plura et uaria incommoda et aduerſa pertuliſſet; tandem *Bonifacius* papa *IX.* dicti Vrbani VI. ſucceſſor immediatus, attendens animi eius conſtantiam ad regiminis proficuitatem ipſum munere confirmationis decorauit anno domin. incarnat *1392.* duobus igitur annis ſuperuiuens in pacis tranquillitate et ſtatu optimo noſtram eccleſiam relinquens, in die S. Ambroſii quieuit in domino. Et apud primum ſuum Heinricum de Stalberg, epiſcopum ſupra dictum, ante altare S. Kiliani traditus eſt eccleſiaſticae ſepulturae. *Tandem a Bonifacio IX. confirmatur 1392. mors 1393. ſepultura.*

CAP. XXXII.
HEINRICVS SCHVTZMEISTER DE ORLAMVNDE
TRICESIMVS SECVNDVS EPISCOPVS.
ab ann. 1393. ad ann. 1402.

XXXII. HEINRICVS SCHVTZMEISTER de ORLAMVNDA 1393.

POſt obitum felicis recordationis *Heinrici de Stal-*

CAP. XXXII. HEINR.

Stalberg ultimi, qui anno domini *1393.* in die S. Ambroſii obiit, electus fuit dn. *Heinricus Schutzmeiſter de Orlamunde*, praepoſitus huius eccleſiae, qui ob *prouiſionem* ſuam perſonaliter *curiam Romanam* intrauit, et eccleſiam noſtram ad ſeptem annos feliciter et bene rexit, in octauo anno ſecutus conſilium fratris ſui carnalis, *petitionem generalem* contra conſenſum capituli, uaſallorum et ciuitatis a territorio ſuo recipere uoluit, de quo inter eum ex una: capitulum et uaſallos ex altera parte grandis ſurrexit *diſcordia.*

intrat Romam,

inter eum et capitulum diſcordia.

§. II. Ipſe etiam apoplexia tactus, capitulum attentauit ſibi dare coadiutorem nobilem *Heinricum de Stalberg* et miſerunt ad papam *Bonifacium IX.* qui eundem in coadiutorem confirmauit.

A capitulo datus coadiutor Heinricus de Stalberg

§. III. Quod cum domino Heinrico epiſcopo innotuit, ipſe propria auctoritate contra uoluntatem capituli nobilem dn. *Ottonem* comitem de *Hohenſtein* in *coadiutorem* accepit, et ſibi ſtatim, ſine conſenſu capituli, caſtra *Lauchſtaedte* et *Scutitz* in poſſeſſionem dedit, et recepit eum ad curiam ſuam, tanquam coadiutorem, et poſtquam ita coadiutorium fuiſſet adeptus, practicauit, quantum potuit, ut etiam conſenſum capituli haberet, et domino *Heinrico de Stalberg* coadiutore confirmato duo millia ſexagenorum groſſorum tunc currentium pro iure ſuo dedit.

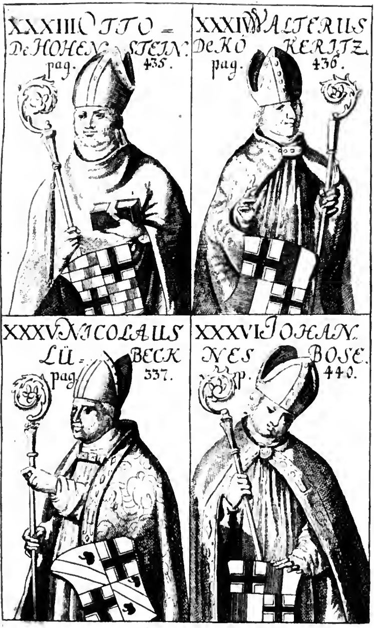
Otto de Hohenſtein ab epiſcopo coadiutor aſſumtus

dat Henrico de Stalberg 2600. groſſos pro ſuo iure.

§. IIII. Videamus et conſideremus, quantum iſta *paupercula eccleſia* ex tali diſcordia fuit *damnificata* absque aliis multis pecuniis, quas dominus *Iohannes de Goch*, tunc decanus

Eccleſiae damna.

Iohannes de Goch.


XXXIII OTTO =
De HOHEN STEIN.
pag. 435.
XXXIV WALTERUS
De KO KERITZ.
pag. 436.
XXXV NICOLAUS
LÜ = BECK
pag. 337.
XXXVI JOHAN.
NES BOSE.
p. 440.

nus huius eccleſiae, in curia Romana conſumſit.

CAP. XXXIII. OTTO 1403. *Ottoni cedit Henricus Schuzweiſſer, reſeruata ſibi certa penſione,*

§. V. Tandem cum ipſe dominus *Otto* pacificus eſſet in coadiutoria, cogitabat omnes modos, et per potentiam patris ſui, fratrum et aliorum amicorum ipſum Heinricum epiſcopum compulit *cedere*, qui et ipſi *ceſſit*, *conſeruata* ſibi certa *penſione* de eccleſia. Et poſt talem ceſſionem dominus *Otto de Hohenſtein* ſibi a ſede apoſtolica obtinuit prouideri.

§. VI. Ipſe autem dominus *Heinricus* poſt *ceſſionem* ſuam intrauit curiam in emunitatem Merſeburgenſem, quam iſti *de Stalberg* aedificarunt, et ibi ad modicum tempus moratus eſt. Et poſtea *Lipzig* ad monaſterium S. *Thomae* ſe tranſtulit et ibi, antequam annus lapſus fuit, in domino quieuit, et in eodem monaſterio eſt ſepultus.

moritur Lipſiae in monaſterio S. Thomae.

CAP. XXXIII.

OTTO DE HOHENSTEIN

TRICESIMVS TERTIVS EPISCOPVS

ab ann. 1403. ad ann. 1407.

XXXIII. OTTO de HOHENSTEIN 1403. eius conſecratio, inpignorat cenſus, multa debita contraxit,

Domino *Ottone de Hohenſtein* ita confirmato idem recepit conſecratiqnem ſuam anno *1403* in die *Epiphaniae* in eccleſia Merſeburgenſi, et multos habuit principes comites utriusque ſexus et alios multos et maximas fecit *expenſas* tam in *conſecratione* quam poſtmodum. Multos *cenſus* et *reditus* ſuo tempore impignorauit, ter etiam in quatuor annis recepit *petitiones generales* a territorio et multa debita contraxit, et ita eccleſiae noſtrae in quartum an-

CAP. XXXIIII. WALTH. *mors* 1407. annum uidelicet *1407*. praefuit, et eodem anno in die S. Nicolai quieuit in domino et in eccleſia noſtra eſt ſepultus.

1411.

CAP. XXXIIII.
WALTERVS DE KOKERITZ
TRICESIMVS QVARTVS EPISCOPVS.
ab ann. 1407. ad ann. 1411.

XXXIIII. *WALTHERVS de KOEKERITZ* *1407.* ANno domini *1407*. domino *de Hohenſtein* uiam uniuerſae carnis in die *S. Nicolai* ingreſſo, praepoſitus decanus et capitulum conſiderantes eccleſiam ſuam paſtore uiduatam, ſtatuerunt capitulum pro electione futuri pontificis, et in eodem capitulo conuenientes elegerunt dominum *Walterum de Koekeritz*, canonicum huius eccleſiae epiſcopum. Qui electus a *ſede apoſtolica* ſibi obtinuit *prouideri* et *conſecatus* eſt.

a papa confirmatus, eccleſiae debita ſoluit, §. II. Poſt conſecrationem ſuam ualde et exacte cogitabat, quomodo eccleſiam ſuam ita maximis debitis inuolutam poſſit debitis exonerare et in breui tempore, uidelicet nondum quatuor annis elapſis, quibus praeſedit eccleſiae, omnia *debita ſoluit* et omnia caſtra et allodia eccleſiae ſimiliter et curiam ſuam ualde in bona prouiſioue in granis, uino et iumentis dimiſit. Similiter in ciſta ſua reliquit duo millia florenorum Vngaricorum et ita anno domini 1411. in die inuentionis reliquiarum S. Stephani ex hoc feliciter migrauit ſeculo, ut ſperamus, ad aeterna gaudia.

amiſſa recuperat,

eccleſiae magnum theſaurum relinquens moritur 1411.

CAP.

CAP. XXXV.

CAP. XXXV. NICOL 1411.

NICOLAVS LVBECK
TRICESIMVS QVINTVS EPISCOPVS.
ab ann. 1411. ad ann. 1431.

XXXV. NICOLAVS LVBECENSIS 1411.

DEfuncto domino *Waltero de Kokeritz* dn. *Nicolaus Lubeck* decanus eccleſiae S. Mariae Erffurtenſis, huius eccleſiae canonicus, et cancellarius dominorum *marchionum Miſnenſium* per capitulum eccleſiae noſtrae fuit in epiſcopum concorditer electus, et a domino *Iohanne uiceſimo tertio* confirmatus, et poſtea in eccleſia Merſeburgenſi conſecratus.

a Iohanne XXIII. confirmatus,

§. II. Qui fuit homo pius et ſine omni dolo, ſed quia a iuuentute magnus curtiſanus ac procurator cauſarum in curia Romana extitit, et ſolitus ſine cura uiuere, *in tertio ordinationis ſuae anno* ad *concilium Conſtantienſe*, quod tum conuocatum et indictum fuerat, ſe perſonaliter cum certis uaſallis et familiaribus ſuis transtulit, et ibidem reſidens, maximas pecunias conſumſit, contra uoluntatem capituli ſui et uaſallorum ad tres integros annos permanſit.

curtiſanus Romanae curiae, concilio Conſtantienſi tres annos interfuit.

§. III. Propter quod eccleſia ſua ad maxima damna peruenit. *Diffidauerunt* namque *eccleſiam* dn. *Burghardus*, *princeps de Anhald*, *de Bernburg*, et *Bernhardus comes de Rheinſtein* et quia capitaneus et familiares, quos in caſtris ſuis in abſentia ſua dimiſit, non habuerunt, unde uaſallis eccleſiae prouiderent, quia omnes reditus et eccleſiae prouentus recepit pro ſumtibus ſuis ad Conſtantiam, iſti *de Anhald* et

Eccleſia diffidatur a Burghardo Anhalt. et Bernhardo comite de Rheinſtein.

CAP. XXXV. NICOL. 1417. *Rheinſtein* ſaepius maxima damna in rapinis et incendiis fecerunt eccleſiae. Factum eſt tamen poſtea anno dn. *1417. in uigilia undecim millium uirginum*, quod iidem inimici eccleſiae cum magna comitiua intrarent territorium eccleſiae in duabus *thurmis*, et ſe ſic in duas partes diuiſerunt, et ultra *rapinas*, quas receperunt, multas uillas *incenderunt*, et *igne deuaſtauerunt*, ita quod fumus et ſcintillae apparuerunt in emunitate eccleſiae.

Rapinae, uillarum incendia et deuaſtationes,

praelium cum hoſte, §. IIII. Diſponente tamen diuina prouidentia, quod capitaneus eccleſiae cum familiaribus epiſcopi, quos apud ſe habuit, exiuit in *campum* et caſu uenerunt uaſalli, ciues et ruſtici eccleſiae, quia antea non erant uocati, ſuperuenerunt etiam certi uaſalli marchionum, et audacter *inimicos* in *campo* ſunt *aggreſſi*. Inimici *fugam* recipientes ceperunt noſtri comitem *Bernbardum* de *Rheinſtein* cum multis familiaribus ſuis, quorum aliqui captiui uenerunt in *Merſeburg*, aliqui in *Leipzig*, aliqui in *Weiſſenfels*.

hoſtium fuga, Bernhardi aliorumque captiuitas.

Nicolai abitus Conſtantia, §. V. Et poſtquam hoc fuit denunciatum dn. *Nicolao* epiſcopo, licet prius apud ſe deliberauerat non reuerti ad eccleſiam ſuam, ſed inſtanter pro aliquo officio in curia Romana laborare et ibi manere, mutato propoſito ſuo, exiuit de *Conſtantia* et reuerſus fuit ad eccleſiam ſuam, et a capitulo, uaſallis et ciuibus, ut decuit, reuerenter receptus, et *comitem de Rheinſtein* in *Lutzen* et alios, qui in *Merſeburg* captiui de-

reditus ad epiſcopatum,

du-

luſti ſunt, ſeu fuerunt, captiuos inuenit, eſeditque in eccleſia ſua usque ad annum *431.* et eodem anno in die annunciationis B. uirginis, qui eo anno fuit in die palmarum, ſalubriter in domino quieuit, dimiſitque eccleſiam noſtram, non obſtante pecunia, quam a captiuis recepit, usque ad ſex millia florenorum in debitis oneratam.

CAP. XXXV. NICOL. 1431. *mors 1431. captiuorum redemtio. eccleſia debitis onerata.*

§. VI. Nec aliquando prouiſionem in curia et caſtris dimiſit, nunquam tamen repertum eſt ab eo, quod alicui ſubditorum ſuorum in bonis ſeu rebus uim intulerit: quia pius fuit, non habuit defectum, niſi quod ſe in cura temporali impedire noluit, quia aiuuentute aſuetus non fuit, eccleſiam tamen noſtram cathedralem quae a multis annis non *conſecrata* ſtetit, ipſe *conſecrauit*, et diem *dedicationis*, quae alias non fuerat celebrata, celebrari inſtituit, et praeſentiis dotauit.

Eius uirtutes.

Feſtum dedicationis templi cathedralis Martisb. inſtitutum.

§. VII. In principio tamem regiminis ſui *ſine conſilio* canonicorum et uaſallorum eccleſiae noſtrae cum *oppidanis* in *Leipzig*, qui ſecum ſuper *theolonio*, per ipſos in *Lutzen* ſoluendo, diſcordes fuerunt, ibidem in *Leipzig* coram domino *Friderico marchione Miſnenſi* placitauit, non habens aliquem de canonicis aut uaſallis ſecum, et cum oppidani Leipzig produxiſſent duos presbyteros, qui dicerent, quod temporibus eorum Lypzenſes non ſoluiſſent *theolonium* in Lutzen, ipſe dictis presbyteris, licet reuera non uerum dixerunt, credidit

Placitatio inter epiſcopum et Lipſienſes de telonio in Lutzen ſoluendo. Fridericus, marchio Miſnenſis arbiter.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1431. *Telonium amiſſum.*

dit et conſenſit. Ita eccleſia noſtra *theolonium* perdidit, nec hodie propter potentiam marchionum et oppidanorum recuperare potuit et ſingulis annis ultra ducentos aut trecentos florenos damna recepit.

CAP. XXXVI.

IOHANNES BOSE

TRICESIMVS SEXTVS EPISCOPVS.

ab ann. 1431. ad ann. 1463.

XXXVI. IOHANNES BOSE 1431.

Fridericus primus Saxoniae elector ex marchionibus Miſnenſibus pro Georgio de Huchwitz eligendo laborat.

REuerendo patre dn. *Nicolao de Lybeck* defuncto, capitulares pro eligendo epiſcopo capitulariter congregati. Plurimorum hinc inde nobilium preces: animum quoque *Friderici Saxoniae ducis* illuſtriſſimi, ex *marchionibus Miſnenſibus* primi Romani Imperatoris electoris trutinantes, dum *Ambroſii diem* pro electione feſtinantes ſtatuerunt. Etſi praefatus elector non paucis baronibus militibusque ſtipatus in loco capitulari perſonaliter pro *Georgio de Huchwitz* laborauerat, nihilominus dominum *Johannem* ex ampliſſima *Boſenſium* familia cretum, pro tunc eccleſiae huius praepoſitum, per modum *ſcrutinii*, uiduatae eccleſiae Merſeburgenſis epiſcopum non ſine ignominia competitoris dicti *Georgii de Huchwitz* praefecerunt.

Iohannes Boſe per ſcrutinium electus, ab Eugenio papa confirmatur

§. II. Denique electus a duce *Friderico* in *Altenburg* literis ad *Eugenium* papam pro *confirmatione* obtentis, perſonaliter urbem intrans, a papa gratioſe ſuſceptus, propoſitione petitioneque ſua audita, ſexta die ſan-

ſanctiſſimus eidem de eccleſia Merſeburgenſi *prouidit*, committens, quatenus epiſcopale officium perſonaliter exercere deberet, *ſecludendo ſuffraganeos* propter mala, quae in eccleſia Dei ſeminare ſolent: id confirmatus pollicitans firmiter tenuit, gratias ſanctitati agens, ad hoſpitium anhelando, cui *iocalia*, quae antea papae, uidelicet *uaſculam argenteam deauratam* nec non *ſcyphum argenteum*, pro *munere* dederat, in *recompenſam* expenſarum ad urbem proficiſcens factarum *remiſit*. Quae pro iucundo ſuo reditu in die ſanctorum Petri et Pauli Merſeburgenſi eccleſiae dedit et aſſignauit.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1431.

eidem dona remittente. Munera eccleſiae aſſignata.

§. III. Ita dominici gregis cuſtos et paſtor factus ſingula in melius reformare ſatagebat, inprimis *grande aes alienum*, ab anteceſſoribus conflatum, ſumma aequitate diſſoluit. Et quamuis ſuccedentibus quatuor *inundationibus aquarum* non mediocrem iacturam in pabulo, foeno, frumento atque pecoribus circa allodium *Werder* intuliſſent, per ſuam tamen prouidentiam recuperauit.

Eccleſiae debita ſoluit. Damna ex inundationibus orta.

§. IIII. De poſt ciues *Merſeburgenſes* cum ciuibus *de Hanſa confoederati* rebelles ad obedientiam coegit, alienando a ditione ipſorum *turrim* uerſus *nouum forum* prope ualuam, ſexcentos etiam florenos ab eis dem pro multa recipiens. Deinde dum *litis furor* inter *archiepiſcopum Magdeburgenſem* et ciuitates ſuas *Magdeburg et Hallas* cum aliis ciuitatibus de Henſa innotat, fremebat. Haud pau-

Merſeburgenſium foedus cum Hanſeaticis diſſolutum, mulcta ciuium indicta. Lis inter archiep. Magdeb. et duas ciuitates Magdeb. et Hall.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1431. *Heinrich Stropart capitaneus Halenſis.*

pauca damna pius ille pater perpeſſus iam per *capitaneum Halle:ſem*, nomine *Heinrich Stropart*, nunc per armigeros, ciuitati Merſeburgenſi excidium caſtrorumque euerſionem minantes, epiſcopum quoque extra diocoeſin ponere.

Soldati de Leipzig, Pegaw, Delitſch. epiſcopus mediator litigii.

§. V. Et niſi uaſalli eccleſiae Merſeburgenſis *ſoldatique* de *Leupzig*, *Pegaw* atque *Delitzſch*, duce Saxoniae fauente, conducti reſtitiſſent, actum eſſet: diuina tamen diſpoſitione praeſul noſter principalis *mediator* inter *capitulum Magdeburgenſem* et *Halenſem* factus, eos concordauit et pacificauit.

Obſidio urbium Heckſtedt et Aſchersleben. Ludeuicus comes Thuringiae

§ VI. Fuit etiam pontifex noſter cum *Friderico duce Saxoniae* in obſidione *Heckſtedt* et *Aſchersleben*, quibus uictis *epiſcopum Halberſtadenſem* et *ducem Ludeuicum* comitem prouinciae *Thuringiae* concordauit, noſtro uero epiſcopo cum *ducibus Friderico* et *Wilhelmo* in *Nurnberg* apud regem romanorum

incendium urbis Merſeburgenſis. annui cenſus remiſſ.

exiſtente, ciuitas *Merſeburgenſis incinerata* iacuit. Miſericordia motus pontifex noſter per incendium damnificat omnes *annuos cenſus* et per quadriennium *remiſit.* Addendo iis pro munitione foſſati et muri *ſexcentos florenos* et uiginti *ſexagenas nouas.*

Ducum Saxoniae Friderici et Wilhelmi disſidium.

Diſpendium inſuper haud mediocre paſſus disſidio duorum fratrum ducum Saxoniae *Friderici* noſtri et *Wilhelmi* duranti.

Lutzen et Swenckaw uaſtata.

§. VII Quando Bohemica rabies *Lutzen* et *Shwenckaw* igne et ferro deuaſtauit, ſeditione hac ſedata ad eccleſiae utilitatem amplificandam rurſus ſe conuertit, *aedificia* erigenda, aliqua reſtauranda. *Valuam* uerſus

ſus *curiam regis* cum *muris ad Salam* usque procedendo modica parte demta conſtruxit. In *Scutitz* domum nouam pariter et *turrim*, per incuriam uigilum funditus exuſtam, non modicis impenſis reaedificauit, in *Lutzen granarium* cum ſingulis aedificiis et duobus horreis per Bohemos *incinerata* reſtaurauit. Omnia quoque aedificia in *Ztwenckaw* per *Bohemorum inſultus exuſta* tam in ſuperiori urbe quam inferiori adiuncto allodio inſtrui fecit.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1431. *Valua et muri con- ſtructi, Turris in Scuditz, granari- um in Lu- tzen, Zwenckau reparata.*

§. VIII. In reditibus epiſcopatum miro modo auxit, eo quod poſſeſſionem trium arcium *Lauchſtedt*, *Scopau* et *Libenau*, cum earum fundis, agris, pratis, uillis ac pagis, propriam perpetuamque eccleſiae *Merſeburgenſis* magna pecuniarum ſolutione archiepiſcopo dn *Gunthero* atque capitulo Magdeburgenſi facta adſcripſit, cum eas arces ante ab eccleſia Magdeburgenſi *titulo reemtionis* ſolum poſſediſſet, et per *Eugenium* papam *V.* Merſeburgenſi eccleſiae appropriare curauit, prout in bulla deſuper confecta plenius continetur.

Acquiſita epiſcopa- tui iure do- minii 1) Lauch- ſtet, 2) Scopau, 3) Lybenau, Guntherus archiep. Magdeb. Eugenii bulla de ac- quiſitione trium arci- um.

§. IX. Item pontifex a *Rudolffo* et *Iohanne Puſſen* allodium ante *caſtrum Lauchſtedt* ſituatum pro *mille* et *quadringentis ſexagenis* antiquis dicto caſtro adiecit. Inſuper *quadringentos florenos* annuatim in oppidis *Isleben* et *Heckſtedt* ſub redemtionis titulo pro *quinque millibus* et *octingentis florenis* emit. Item *tria millia florenorum* ſuper *uilla Wedemat* reemtionis titulo expoſuit. Neque ſilentio pertranſeundum eſt, eundem *aure-*

4) allodium ante Lauch- ſtaed ſitum, 5) Eisleben, 6) Heck- ſtedt, 7) uilla We- demat re- demtionis titulo. Eccleſiae ornamenta,

CAP XXXVI. IOHANN. 1431. *aurea crux, uaſa argentea, bombardae, Knappendorffer Teich, Feſtum 10000. militum uaſalli eccleſiae.*

ream crucem diuerſis *lapidibus pretioſis* ornatam pro *pectorali* comparaſſe. *Vaſa* quoque *argentea* pro uſu pontificis ad quantitatem quinquaginta marcarum meliorauit. *Otto bompardas* cum quibusdam *darrisbuchſen* contra inimicorum inſultus diſpoſuit. *Piſcinam* in *Knappendorff* fodere fecit. Feſtum quoque decem millium militum ſolennizauit. Inſuper uaſallos, quos nobilis dominus *Heinricus Kuchenus* de *Graitz* in diſtrictu *Lauchſtedt* ab eccleſia *Merſeburgenſi* in *feudum* habuit, pro trecentis et decem florenis comparauit.

Fundatio beneficiorum Boſen-Leben, altare 4. euangeliſtarum, antiphona,

§. X. Tandem ubi iam pro ſeculari ſtatu et gloria ſat deſudaſſe conſideraret, animum ad *ſpiritualia*, quibus lucernam ardentem inextinguibilem ueluti aſſuetam in perpetuum arſuram permitteret, applicauit, eo quod beneficia quaedam de propriis, quaedam ex teſtamentis fundauit. De propriis *altare* ſanctorum *quatuor euangeliſtarum* in eccleſia ſancti *Sixti* dotauit. Pariter et *antiphonam*: *ſalue regina*, ſiue aliam, congruentem tempori, in maiori eccleſia poſt *completorium* decantandam, inſtituit, de quo ſuccentor unam *nouam ſexagenam* habet, et ludimagiſter quadraginta groſſos, ſcholares uero duos pannos griſeos pro indumentis. In

quatuor miſſae in Laubeſtedt, altare in eccleſia S. Maximi, altare S. Gregorii,

caſtro quoque *Lauchſtedt* beneficium *quatuor miſſis* onuſtum hebdomatim erexit, ex teſtamentis autem primo domini de *Ztwochaw*, coquinarii ſui, altare in eccleſia diui *Maximi* fundauit. Ex teſtamento uero *Gwerwini de Miſna* officii ſui *altare S. Gregorii*

in

in *eccleſia Merſeburgenſi maiori* dotauit. Ex teſtamento autem cuiusdam ciuis Merſeburgenſis, nomine *Thomas Czigbock*, centum florenos ad *officium praedicationis* ſeu *praedicatoris* aſſignauit. CAP. XXXVI. IOHANN. 1431. *officium praedicationis.*

§. XI. Poſtremo *Iudaeos* incolas, circumiacentibus habitatoribus grauantes, ne dicam, depauperantes, admonuit, unum ex illis cum paruula filia ſacro fonte lauauit, uirginem ad *monaſterium Egle* dedit reformatum Deinde baptizatus, a caeſare *nobilitatus*, mulierem ingenuam duxit, unde iſti de *Koetſchaw* nominati originem habent. *Iudaeus cum filia baptizatus* Egle *mon. a Caeſare nobilitatur Nobilium de Koetſchaw origo.*

§. XII. Beneficiatos ad ſanctum Sixtum primam et nonam ſingulis diebus cantare coegit. Nam in antea nunquam, praeterquam in die aſcenſionis, decantari conſueuerunt. Sed quia in rebus diuinis faciendis obſeruatio gratior et acceptior Deo optimo ac maximo creditur, quaedam circa cerimoniarum morem inſtituit. *Ordinatio horarum cantionum et precum.*

PRIMO

Nocte chorum linquens ſacrata limina templi
Intraui ſuperis myſtica ſacra ferens,
Cumque ſacerdotum turba cantare parati
Nos matutinas fundimus ore preces.

Primo ut nocte intempeſta, *hora undecima* eccleſiae cathedralis, deinde *duodecima* in zenobio diui regni coeleſtis clauigeri, de poſt *hora tertia* in *delubro* caelit: *Sixti campanae* ſonarent, ordinauit, ut ſacris *initiati* ueraque religione imbuti ad *matutinas preces* decantandas expergiſcerentur, tempore uero antelucano

CAP. XXXVI. IOHANN. 1431.

hora quarta in aede diui Maximi, et *quinta hora* in cathedrali aede ſonum examento fieri ad ſacrificium primae mane celebrandum iusſit.

Reformatio monaſterii S. Petri.

§. XIII. Ad haec et alia facienda pius paſtor oues induxit. Tacendum non eſt, eundem praeſidem *tredecim annis* in *monaſterii S. Petri reformatione* deſudaſſe, perſuadendo *abbati Rudolpho* ceſſionem, in cuius locum *Caſparum Krumpen* promouit. Conſiderans autem deſidiam eius tam in temporalibus quam ſpiritualibus, ad obedientiam ad quoddam aeſtuarium in abbatia ire iuſſit, ut medio tempore in re tam ardua, quid agendum foret, deliberaret. Abbas uero ſpreta obedientia de monaſterio clandeſtine contumaciter exiens, literas *diffidatorias* minarumque plenas praeſuli remiſerat. Pontifex quoque abbatem, ut ad obedientiam rediret, monuit. Qua ſpreta, contra eundem epiſcopus iuridice proceſſit, eumque abbatia priuauit, et in locum ſuum *Heinricum Hoburck* praefecit, quia triennium in temporalibus nec non in ſpiritualibus bene praefuit.

Rudolphus abbas. Caſpar Krumpen.

Abbatis literae diffidatoriae ad epiſcopum, refractarius abbatia priuatur, in cuius locum ſurrogatur Heinricus Hoburck.

De carnium eſu monita. Boethius. Naſo.

§. XIIII. Tandem propter eſum carnium, a quo in perpetuum abſtinere deberet, ſponte ceſſit, non ponderans dictum *Boetii* in ſecundo de conſulatu: felix nimium prior aetas fidelibus contenta aruis pariter, neque Naſonis uerba Pythagorae philoſophi, eſum carnium deteſtantis in 10. 5. metamorphoſeos ponentis, inquiens:

Sareite mentales dapibus temerare nefandis,
Corpora ſunt fruges, ſunt deducenda ramos.
Pondera poma ſuo tumidaeque in uitibus uuae
Sunt herbae dulces etc.

De-

Deinde in locum *Heinrici Hoburgs Iohannem Honburg in Hersfelde* profeſſum in abbatem erexit. Qui *monaſterium* plene reformauit in ſpiritualibus, et temporalibus optime praefuit, tandem praeſul omnes libertates et iudicia ſecularia in uillis, tenore litterarum reſtituit, et centum florenos, quos monaſterio in reformationis inchoatione accommodauit, remiſit.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1463. Iohannes Honburg abbas, monaſterii reformator.

§. XV. Dum uero *tribus* et *triginta annis* pontificatum feliciter adminiſtraſſet, *peſte*, cuius eo anno furor longe lateque ſaeuiebat, correptus *obiit*, poſt ſaluatoris noſtri natalem anno domini 1463. in hac ſacra aede prope diui *Mauritii altare*, quod olim ſub organo circa ultimam columnam fuerat, ſepultus in ſancta pace quieſcit. Cuius *ſigna* ac progenitorum *arma*, in aes inciſa columnae lapideae ut poſteris eſſent monumento affixa credebantur.

Epiſcopus peſte obiit 1463.

Eius ſepultura, inſignia.

§. XVI. Canonicorum nomina, a quibus *Iohannes Boſe* primus eſt epiſcopus electus, ſubſcribere libuit, ut hiſtoriae (habent enim neſcio quid barbari) inſerantur.

Canonicorum, epiſcopum Iohannem Boſen eligentium, nomina.

HEINRICVS MOLD
OTTO DE HAYM
CONRADVS DE GORSCHEN
IOHANNES KVTTER
HERMANNVS WOLFHEYM
CVNEMVNDIS BISSINGEN
IOHANNES HERTWERDE
THANIMO BVXTORFF
CONRADVS DONNERKORPFF.

Ius mortis rigidum eſt, et inexorabile fatum
Sunt ſua nullius fila tenenda manu.

Verſus in epiſcopi mortem.

CAP. XXXVI. IOHANN. 1463.

Nulla enim ſtirpis generoſae nomina magna,
Nullus honor gentis, gloria nulla domus,
Non decus egregium, non ulla potentia regni,
Corporis aut robur conſpicuusque uigor,
Nullae diuitiae poſſunt auertere mortem
Nec ſperare ualent triſtia fata necis.
Sic et Alexander *factis qui nomina magni*
Praeclaris meruit, funere raptus obit.
Quamuis ille foret praeſigni patre Philippo
Natus, et illuſtri matre creatus item.
Sic Cyrus *ipſe potens, ſic* Croeſus *abundans*
Occubuit, Romulus, Pompiliusque Numa.
Scipiades *fortes rapuit mors ſaeua domosque*
Cogit tartarias dicis adire nigri.
Iulius *et* Caeſar *cecidit, rerumque potitus*
Auguſtus, quanquam pacis amator erat.
Quare agite, humanis timide confidite rebus
Mortales, abeunt tempore cuncta breui.

Aliud Carmen.

Nil ita praecipuum, nil ſublime creatum,
Reges quin ſatrapas ferrea mortis tenent.
Sic cecidit Boſo, praeſul triginta poſt annos
Dum rexerat peſte conſpicuus uigor.
Euanuit uirtus, potuit prodeſſe nec Dei
Sincerus cultus, nec pietatis bonos.

Epitaphium Boſonis.

Epitaphium Boſonis.

Ille ego qui claris fueram maioribus ortus
Cui de Boſenſi ſtirpe creatus eram,
Hoc tegor heu tumulo moribundaque membra coepit
Hic mea ſarcophagus durus et oſſa premit.
Namque manu Lacheſis crudeli ſtamina rumpens
Vitae delicias abſtulit ipſa meae,

CAP.


XXXVII. JOHANNES De WERDER.
p. 449
XXXVIII. TILO De TROTA.
p. 431.
XXXIX. ADOLPHUS PRINC EPS ANHAL DINUS
p. 461.
XL. VINCENTIUS
p. 466.

CAP. XXXVII. IOHANNES DE WERDER TRICESIMVS SEPTIMVS EPISCOPVS.

CAP. XXXVII. IOHANN. 1463.

ab anno 1463. ad ann. 1465.

XXXVII. IOHANNES DE WERDER 1463.

Senex electus, eius uirtutes, ueſtitus.

POſt obitum reuerendi patris *Iohannis Boſonis* uenerandus dominus *Iohannes Werder*, huius eccleſiae et canonicus et praepoſitus, almi ſpiritus imploratione praehabita, per miſſarum ſolennia, concordi et canonica electione in pontificem noſtrae eccleſiae erigitur. Vir utique pius et manſuetus, etſi *ſenio* grauatus, communi tamen ſenum uitio non deditus. *Curtiſanus* uetulus, humilis tamen humili ueſte thalari flaui coloris incedens.

obſtinentia a pretioſa ueſte,

Claus Vltzſch. Schuba.

modeſta reſponſio.

§. II. Qui cum a conſiliariis perſuaſum haberet, quatenus *ueſtem pretioſam* compararet, ſi quando ipſum cum principibus aut maioribus natu fore contingeret, nobili ut ueſte trabeatus incederet, belliparium accerſiri fecit quidam nomine *Claus Vltzſch* conciuem, quanti *ſchubam* de *martyr* aut *ſabello* exhiberet, qualiterue ſiue pro quanta pecunia comparari poſſet, ſciſcitabatur, eo reſpondente pro *ſeptuaginta florenis* uel ſupra, fertur benignum praeſulem dixiſſe; *abſit a me ſanctorum Iohannis et Laurentii bona adeo perpere pro unica ueſte dilapidare, aries nobili uellere ueſtitus incedit de eiusdem generis pellibus, quae uulgo Cziſ. emaſchen uocitantur, fac du mihi ſchubam. Si quis elato*

CAP. XXXVII. IOHANN. 1465.

ſupercilio me non noſcere curat, eat res ut uolet ſtet opinione ſua contentus.

honeſtatis cultusque diuini obſeruans. *Sacerdotes ob defectum natalium reiecti.* *Hanns Iunge*

§. III. Praefatus pontifex non multo tempore rexit, quare parum efficere potuit; eccleſiae tamen *honeſtatem cultumque diuinum* magnopere curans, decantans illud pſalmiſtae: *domine, dilexi decorem domus tuae.* Nam ob honeſtatem eccleſiae ſacerdotes, *defectum natalium* habentes, de cathedrali eccleſia pariter et collegiata reiecit. Quendam enim nomine *Hanns Iunge*, in diui Sixti ſacello canonicum, ad permutandum coegit. Pariformiter dictae eccleſiae decanum doctorem *Bornis* quietum fore non ſinebat. Decanus autem in permutatione cum domino *Iohanne Weſtphalo* ſtante, cecidit ille bonus, pius et humilis paſtor, eccleſiaam ſuam atque epiſcopalem curiam in bona habitudine reliquit.

mors 1465. §. IIII. *Obiit* autem circa *feſtum Iohannis baptiſtae*, cum iam *biennis* et *tribus* fere *menſibus* in epiſcopatu ſediſſet. *Inſignia.* Cuius *arma*, ſub imagine S. *Iohannis* baptiſtae ſubtiliter ſculpta, in lapide columnae ultimae ex oppoſito Boſonis, ubi ſepultus quieſcit, affixa cernebantur.

Elogium.

Hic praeſul Werder duplnos rexerat annos
Tres menſes quoque, quia mors et uita cohaerent,
Ius mortis rigidum eſt et inexorabile fatum,
Sunt ſua nullius ſila tenenda manu.
Atropos en occat ſtamen, crudelior nihil
Hic iacet in puluere funere raptus obit.

Epitaphium.

Epitaphium Ioh. Werderi epiſcopi.

Aeternum qui mente coluit regemque Deumque
Clarus honore, ſimul clarus et ingenio.

Qui

Qui malisque grauis hoſtis cultorque bonorum CAP. XXXVIII. TILO 1468.
Werder exiſtens nobilis et humilis,
Sed breuitas uitae penſatur laude perenni,
Cuius in hoc tumulo membra ſepulta iacent.

CAP. XXXVIII.

TILO DE TROTA

TRICESIMVS OCTAVVS EPISCOPVS.

ab. ann. 1468. ad ann. 1514.

XXXVIII. TILO de TROTA 1468.

POſt tranſitum diui patris de *Werder* ſucceſſit magnanimus, animoſus atque cordatus *Tylo*, de *Trotenſium* familia cretus, eccleſiae Magdeburgenſis praepoſitus, huiusque eccleſiae canonicus, per formam compromiſſi in die Praxeolis in epiſcopum concorditer eleuatus, uir prudens, magni conſilii, mirae intelligentiae, in ſpiritualibus attentus, in temporalibus agilis et prouidus lateque fama dignus. Satis enim perſpexit, quod *uirtus* fere in *tribus* uertitur, quarum *una* eſt in proſpicienda, quid in unaquaque re uerum ſincerumque ſit, quid conſentaneum cuique, quid conſequens etc. *alterum* cohibere motus animi turbatos, appetitionesque obedientes efficere rationi. *Tertium* his, quibus congregamur, uti moderate et ſcienter, quorum ſtudiis ea quae natura deſiderat expleta cumulataque habemus. Per eos denique ſi quid importetur nobis incommodi, propulſemus, ulciſcamur eos, qui nobis

per formam compromiſſi electus, eius uirtutes.

CAP. XXXVIII. IOHANN. 1468.

bis nocere conati ſunt, poena afficiamus, quantum aequitas humanitasque patitur.

Ioh. Nauſtadt ob crimen in carcerem deiectus.

§. II. Etſi noſter praeſul ſingula bene et optime perſpexerit, et tanquam uir grauis et prudens, quantum potuit, ne quis in bona fama laederetur, cauit; nemo tamen ex omni parte perfectus, ideoque quo animo graue paſſione ductus, non ſatis perſpectum habetur, quod *Johannem Nauſtadt*, huius eccleſiae praepoſitum, de quodam crimine ſuſpectum, in carcerem deiecit. Tandem a uinculis ſolutus tempore uitae ſuae in praepoſitura non reſedit.

Eius bellum cum comitibus Mansfeld. et inſecuta pax.

§. III. Dum uero domini de *Mansfeld* praeſulem perſequerentur, quosdam *ſatellites* de ſuis et trecentis de Leipzig pro pecunia conductis, pontifex noſter in equo armatus, in confinibus comitum *de Mansfeld*, duobus tympaniſticis praecedentibus, ſicut leo circumiens, quaerens, exſpectansque, ſiquis rempublicem ſuam turbare uellet.

Aedificia exſtructa, arx epiſcopalis, piſcinae effoſſae, inundatio 1504. in ciuitate Merſeb.

§. IIII. De poſt firmata pace, animum ad *ſtructuram* uertit, aedificia aſt palatia quam alta quam magna quamque pulchra erexerat? Nemo qui uiderit, qui non diiudicet, omnes praedeceſſores ſuos ſuperaſſe, eo quod totam *arcem* ſiue epiſcopalem curiam coquina dempta conſtruxerat, *piſcinas tres* magnis ſumtibus effodi iusſit, binas in *Schladebach*, tertiam ante ualuam *Gotthardi* in Merſeburg, cuius agger anno domini 1504. per *inundationem* aquarum, et per incuriam atque negligentiam eorum, qui dentale in altum ducere neceſſitatis tempore deberent, neglectum, ut aqua curſum haberet,

ruptus

ruptus glacies deſuper mirae magnitudinis ſpisſitudinisque ac inſtar bompardae murum impegit, atque effringens patulam urbem magna ui et copia intrans ſtratam unam, nomine die *pettler gaſſen*, plures quoque hortos pulchros ita ſolo aequauit, ut non inueniretur ueſtigium aliquod. Ciuitatem quoque adeo impleuit aqua, quod niſi murus uerſus Salam, ultra quem aqua iam ceciderat, in quinque locis fractus foret, ciuitas ferme diruta iaceret. CAP. XXXVIII. TILO 1504. *Pettler Gaſſe.*

§. V. Simile quoddam longe ante in oppido *Plawen*, ubi piſcina nulla erat, in conſimili inundatione aquarum contigit, quae aquarum copia murum fregit, damnaque multa intulit. *Inundatio in oppido, Plawen.*

§. VI. Deinde paſtor bonus, ne domus ſua eccleſiae ſuae pretioſior uideretur, et ne quis ipſum magis ad ſecularia quam ſpiritualia, prout mortalium mentes agunt, inclinatum diiudicaret, longe lateque ſplendidiorem, comptiorem atque ornatiorem factitare laborauit, dicens in corde ſuo: *ecce noua facio omnia.* Ita nouae eccleſiae fundamenta in pontificali habitu, comite de *Barbey* praeſente, primum lapidem aptando iecit et poſuit, ſingulis quoque annis ducentos aureos ad ſtructuram dare promiſit et dedit. Poſt eius obitum largisſima manus illuſtrisſimi principis *de Anhald* moderni epiſcopi absque capituli auxilio conſtruxit et feliciter conſummauit. *Eccleſia noua extructa in Merſeb.* *Comes de Barbey.* *Princeps de Anhald epiſcopus Merſeb.*

§. VII. Ceterumque ſaepe fatus Tylo, ut a quouis conſummatus epiſcopus iudicaretur, muneris ſui (quod eſt ceteros religione praecellere) non immemor, *laborem* ingentem ueluti *Herculis* aggreſſus, in quo quatuordecim *Epiſcopi Tilonis labores Herculei per 14. ann.*

Ff 5 annis

CAP. XXXVIII. TILO 1505.

annis, ſicuti ex ore eius quidam audiuerunt, quoad effectum deduceret, elaborauit. Videns namque *uicarios* ſuos inaequales, ne dicam bifurcatos, in eccleſia ſua, *maiores* ſcilicet et *minores*, et quod numerus maiorum in duplo numerum minorum uicerat, cuius tamen contrarium in fundatione eccleſiae fuerat, et per hoc maiorum labor alleuaretur, et minorum grauaretur. Propterea rancor, lis, perpetuum odium, iurgia diuturna inter eos uerſabantur.

Vicariorum maiorum et minorum diſſidia ob labores.

Tentata inter eos aequalitas Hieronymi dictum.

§. VIII. Prudens atque magnificus pontifex diui Hieronymi dictum ponderans parte III. tractatu V. epiſtola ſexageſima quinta cap. 41. ubi ſic inquit: *nulla enim tam ſancta, tam iuſta et diu prouiſa eſt conſtitutio, quae in futuro plurimos non patiatur defectus, quae aliquando correctione non egeat.* Ob id aequalitatem in dies de anno in annum facere proponens. Sed canonicis renitentibus pariterque maioribus uicariis, qui ſe dominorum capellanos et minores domicellos appellabant, impoſſibile fieri aiebant. Tandem liberatis ponderatisque hinc inde laboribus inuenit aequalitatem poſſe induci. Praeſul quoque ſuis perſuaſionibus capitulum ad conſenſum traxit, et anno domini *1505.* feria VI. poſt natiuitatem beatae Mariae uirginis in praeſentia capituli et omnium uicariorum capitularibus ante epiſcopalem ſtubam cum epiſcopo ſedentibus. Etſi pius praeſul pro tunc adeo diſcrutiatur, quod loquendo intra ſe uix intelligi poterat. Inter cetera dixit, fiat unus paſtor et unum ouile, ſegregando moribundum a ualido, aequales uos facimus. * Abilem quoque unumquemque ueſtrum ad ſummum

1505. omnium conſenſu perficitur.

*) *i. e. habilem.*

mum

mum altare et ad cantandum et legendum omnia in eccleſia noſtra pronunciamus, promulgamus, ac decernimus in nomine patris, et filii et Spiritus S. *maioritatem* atque *minoritatem* in uobis extinguendo, De poſt usque in hunc diem in bona pace uicarii uixerunt. Deus ex alto pacis et dominus et amator hunc pontificem aeterna pace gaudere faciat.

CAP. XXXVIII. TILO 1505.

Maioritas et minoritas ſublata,

§. IX. Deinde *capellam*, ubi *quatuor miſſae* quotidie celebrantur, nuncupatam capella epiſcopi; ex teſtamento doctoris Bornis in delubro diui Sixti decani depingere, *crucem* quoque *magnam* ſuper altare paniſtarum tabulamque, ad quam paniſtae decem florenos dederant, fieri fecit. Ianuam uerſus arcem nouam facere curauit. *Imagines* uero b. *uirginis* in ſummo altari, *argenteas quoque* patronorum noſtrorum *Iohannis et Laurentii* nouo auro ueſtiri deſuper diſpoſuit. Altare annunciationis b. uirginis ſanctique Mauritii appoſito dotauit. Cetera etiam altaria in eadem capella ſi non morte praeuentus fuiſſet, meliorare propoſuit.

Capella epiſcopi, crux magna, imagines B. uirginis, Iohannis et Laurentii argenteae,

§. X. Bonitas tamen moderni epiſcopi *Adolphi*, principis sereniſſimi ad *Anhald*, intentionem praedeceſſoris per meliorationem trium florenorum ſancti *Stephani* atque *Eliſabeth* ſeorſum adimpleuit. Huius principis *bonitatem* reuerendus epiſcopus *Tylo* trutinans, in *coadiutorem*, capitularibus annuentibus, elegit, et re uera bonus, pius et manſuetus, uerus Iſraeliti, in quo dolus non eſt, bonitatem enim his, qui in eum non conſenſerunt, ſecundum euangelicum dictum, *inimicis tuis benefac*, multifarie oſtendit.

Principis Adolphi Anhaldini, epiſcopi Merſeburg. munificentia, ob quam coadiutor aſſumtus a Tilone.

§. XI.

CAP. XXXVIII. TILO 1505.

Nomina canonicorum principem Anhaldinum in coadiutorem eligentium.

§. XI. Nomina uero illorum, qui praementionatum principem ad Anhald in coadiutorem et pontificem elegerunt inſerere curaui.

Dominus Gregorius Steynbrecher utriusque iuris doctor, huius eccleſiae decanus.

Dominus Balthaſar de Nauſtadt eccleſiae Halberſt. praepoſitus.

Nobilis de Quernfurt eccleſiae Halberſtadenſis decanus.

Guntherus de Punau Eſterwergenſis I. Pontificii doctor eccleſiae Magdeburgenſis decanus, pro nunc Sambienſis epiſcopus.

Iacobus de Pendorff.

Alter Guntherus de Pûnau, eccleſiae Numburg. decanus.

Martinus Furmann de Conitz S. Theol. Doctor, Cancellarius.

Iohannes Knolleyſſzennenſis de Allenſteyn S. Theol. Profeſſor.

Iohannes Montagk,

Ernfridus de Lewtzſch.

Omnes eccleſiae huius Canonici etc.

anno epiſcopi XL. Wilhelmus Rider in ducali diaeta cum 50. armatis prope Collenbey inuadit et captiuos decanum Vincent. de Schleynitz et Caſp. Weichsler Syndicum

§. XII. Poſtremo quando dictus praeſul ad *quadraginta annos* ut pontifex rexerat, in ſuo ultimo ſenio quidam atrox praeſumtuoſus, ne dicam deſperatus, inimicus, *Wilhelmus Rider* nomine, pro leui pluma atque nullius aeſtimationis cauſa inſurrexit, et in quadam ducali *diaeta* armata manu cum *quinquaginta* fere *armatis* equitibus, noſtris ignorantibus, prope *Colenbey*, noſtros, ad diaetam miſſos, inermes gladiatorio inuaſit, ac imo ferro appetiuit, laeſit et ad ultimum captiuauit, uidelicet dominum *Vincentium de Schleynitz*, huius eccleſiae decanum, dominum *Caſparum Weychſſler*, ſyndicum

dicum capituli et ſecretarium et cancellarium, quos fide data in domos eorum captiuos de non exeundo, quoad reſcriberet, remiſit. Ex *uaſallis uero ſex* captiuos, prius tamen fide data, ad tabernam *Nauenkirchen* deſtinauit, e quibus *Lebrecht Boſe*, coquinarius unus, alter *Baſtian Cloden* ſenior, *Gregorius* et *Albertus Schlegell*, *Hanus* de *Groſchen*, *Georg Wolff*, *capitaneus* uero *Georg Boſe* emittendo equum in caſtrum Lybenau uix euaſit. Ipſe autem inimicus non ſine magno damno per capitaneum in Delitſch, cui factum per explorationem *Harſtall* nomine denunciatum, in quadam uilla ſibi illatum aufugit.

CAP. XXXVIII. TILO 1505. *et alios uaſallos. Nauenkirchen.*

Capitaneus in Delitſch.

§. XIII. Si quis pro tunc pontificem ita *conſiliariis* denudatum uidiſſet, quod adeo prudenter ſe uelut tetragonus oſtenderat, qui quocunque proiicitur, recte ſtat, et quod ita aequanimiter in proſperis et aduerſis ſe habuerat. merito eum ſapientem, animoſum atque cordatum appellet. Nuntio enim de captiuitate dictorum habito, mox armatos quosdam ex ſuis uaſallis, de prope exiſtentibus, ci uibusque in equis et curribus uerſus *Nauenkirchen* miſit, ubi ſex captiuos uaſallos reciproce captiuatos et in curru ad caſtrum in *Merſeburg* aduexit, quos in arce a feſto Viti usque ad feſtum ſanctae Barbarae captiuos tenuit.

Epiſcopus conſiliariis denudatus

ſex alios uaſallos reciproce captiuat.

§. XIIII. Pro tunc enim diuulgabatur, qui ſaeuus ille atque infidelis inimicus *Rider* feria V. ante Barbarae in conticinio de caſtro Mansfeld equitans, de ponte cum equo, quo ſpiritu, Deus nouit, et ſancti noſtri patroni, in lapideum foſſatum ſatis altum, *deiectus miſerrime interiit.*

Rumor de Rideri miſerrimo interitu

interiit.

CAP. XXXVIII. TILO 1505. *conatus Merſeburgum depopulandi.*

teriit. Vtinam eccleſiarum inuaſores factum illud reuoluerent, et, ut fertur, antea in uigilia *Bartholomaei* praementionatus inimicus ciuitatem *Merſeburg* depopulare atque deuaſtare intendens non ſine modica comitiua, exploratione habita, per ualuam immunitam, etſi ſemper clauſam, uerſus uineas reſpiciens, intrare proponens, et indubie coeptum in finem deduxiſſet, ſi non altitonans noſtrique patroni dominum *Adolphum* principem ad *Anhald*, modernum pontificem noſtrum, pro tunc coadiutorem, de legatione, ubi cum caeſare fuerat, proſpere ab Hallis reduxiſſet. Qui nobili atque eleuato ſuo *conſilio* dicti *Rideri propoſitum* accurate diſſoluit.

Adolphus redux a legatione Rideri propoſitum diſſoluit.

Tilonis diuitiae. Acquirit epiſcopatui Leipzig, Weiſſenfels, Rochlitz, Weiſſenſee.

§. XV. Tandem praeſul noſter *Tylo* grandaeuus ob pacis amorem plurima millia florenorum duci *Georgio* ad *Friſones* pro expetitione eorundemque ſubiectione eunti ſub reemtionis titulo pro tunc et ante ſuper quaedam oppida dedit. Videlicet *Leipzig* cum quibusdam uillis prope *Weiſſenfels*, *Rochlitz*, *Weiſſenſee*, ita quod ſumma capitalis groſſa aeſtimatione, qua epiſcopatum auxit, connumerando eam pecuniam, quam uaſallis ſuis ſub reemtionis titulo dedit, ultra *ſexaginta millia florenorum* extendit. Anne talis ac tantus praeſul iure ſit laudandus et ſuper ſidera merito extollendus eſto? quod aliquando quicquam commiſerit, quod culpandum foret, homo fuit, et ut homo errare potuit, non omnia poſſumus omnes.

Tilonis obitus 1514. anno pontificatus ſui 48.

§. XVI. Poſtremo et ultimo quum pontifex noſter hic maximus fere *48. annis pontificatum* feliciter adminiſtraſſet, in longaeua ſenectute

ctute quinta Martii, quem ſemper timebat, in prima facie cancri anno domini *1514. obiit.* Qui ſolutis corporis ſui compagibus in altiſſimum coeleſtis aulae domicilium, unde hic miſſus erat, ut urbem tueretur, euolauit. Ita enim rempublicam ſuam conſeruauerat, adiuuerat, auxerat, ut definitum in coelo locum, ubi beati ſempiterno aeuo fruuntur, mereretur. In cuius tranſitu modernus praeſul princeps clariſſimus flexis poplicibus orationem pro animae ſalute fuderat, ut nulli haeſitandum ſit ſpiritui conductum dediſſe.

CAP. XXXVIII. TILO 1514. *Eius laudes poſt cinerem, panegyris a principe Anhaldino habita.*

§. XVII. In hac ſacra aede in *capella*, quam decorare monumentumque longe antea facere curauit, beatiſſime quieſcit. *Signa* eius ac *progenitorum* ſuorum nedum in pariete, ubi eius imago coram ſancta trinitate oranti ſimillima ſplendido auro mira arte deaurata arma pariterque poſt altare *Eliſabeth* ſuper ſepulchro in auraculo, ut poſteris ſint monumenta fuſa, affixa cernuntur.

Sepultura, inſignia,

§. XVIII. Moriens autem hic praeſul multam frumentorum, uini, pecuniarum, ingentes theſauros et cuiuslibet ſuppellectilis copiam poſt obitum reliquiſſe fertur. Vnde praecipuam et maximam amplificandae commoditatis eccleſiae ſuae curam adhibuiſſe liquido conſtat.

theſauruſ poſt mortem relictus.

CARMEN AD CHRONICAM EIVSDEM TYLONIS de TROTA.

Carmina.

Moribus egregius, uerbis uultuque uenuſtus
Polluit ingenio conſilioque fuit,

Opti-

CAP. XXXVIII. TILO 1514.

Optimus et maximus exſtabat pontifex Tylo
Turbine uallatus mors inimica uenit.
Praefuit is octo praeſul quadragintaque annis
Labitur tunc Romulus Pompiliusque Numa.

Epitaphium.

EPITAPHIVM EPISCOPI
TYLONIS de TROTA.

Corpus hoc tumulo magni Tylonis humatum
Contegitur, claro qui fuit ingenio,
Doctrinae antiſtes rerum mirabilis auctor
Quem fortuna neci tradidit immeritae.
Viuit et ingenti pollet cum laude per orbem
Aſpice, quo iaceat conditus ille loco.

Titulus principis Anhal. d. ADOLPHI.

REVERENDISSIMVS IN CHRISTO PATER, ILLVSTRIS PRINCEPS ET DOMINVS DOMINVS ADOLPHVS, PRINCEPS AD ANHALD, COMES ASCHANIAE ET DOMINVS IN BERNEBVRG, TRICESIMVS NONVS ECCLESIAE MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.

ADPEN-

CAP. XXXIX. ADOLPH. 1514.

ADPENDIX
CHRONICI NOVISSIMORVM EPISCOPORVM MERSEBVRGENSIVM
ab an. 1514. ad an. 1721.

CAP. XXXIX.
ADOLPHVS
PRINCEPS ANHALDINVS TRIGESIMVS NONVS EPISCOPVS MERSEBVRGENSIS.
ab ann. 1514. ad ann. 1526.

Tilone de Trota mortuo, ſucceſſit Princeps ANHALDINVS ADOLPHVS, quippe qui iam antea a Tilone anno 1507. coadiutor poſtulatus, a Iulio II. papa tertio nonas Iulii confirmatus ab eodemque, uiuo adhuc epiſcopo, ſucceſſor deſignatus erat. *Natiuitate* fulget ac *uirtute*. Ortus enim eſt ex illuſtrisſima principum Anhaldinorum familia, anno 1458. in die S. Galli in lucem editus. Statim a pueris litteris incubuit, anno 1471. academiam *Lipſienſem* ſtudiorum cauſa uiſitans, in qua ipſe poſt obitum Rectoris M. *Nicolai Chyr* 1475. *rectoratum* gesſit, et ſic gradatim ſummum epiſcopi faſtigium adſcendit. Namque initio *canonicus Hildesheimenſis*, poſt *praepoſitus Magdeburgenſis* factus, anno 1489. a Tilone *ſubdiaconus*, mox *diaconus*, tandem 1490. *presbyter* ordinatus.

XXXIX. ADOLPH. PRINC. ANHALD. 1514. — *natiuitas; litterae, dignitates,*

§. II. A Tilone, ut antea dictum, coadiutor

CAP. XXXIX. ADOLPH. 1517. 1525. *proficiſcitur Romam, a Iohanne Cizenſi ep. conſecratus, expellit Iudaeos.*

aſſumtus, anno 1513. *Romam* proficiſcebatur, inde redux ſupplices Deo agit gratias, quod in itinere ſaluus incolumisque ſeruatus eſſet. Paulo poſt moritur Tilo, ſed *Adolphus*, iam a *Iulio II.* papa ſucceſſor deſignatus, a *Iohanne*, epiſcopo *Zizenſi*, *conſecratur*, qui ſtatim poſt ſuam conſecrationem omnes Iudaeos, ſubditos ſuos grauantes, Merſeburgo exulare iusſit.

Eius uirtutes.

§. III. Erat ſtaturae minoris, ſed animi excelſi, ſummae auctoritatis, ac munificentiae, caſtitatis ac pietatis amans, pauperibus largiens, concionator cordatus ac ſummus theologus. In adulteros et ſcortatores grauiter animaduertebat, tam clericos quam laicos, aulicos non niſi pios alebat, in probos benignus, auſterus in improbos, tenax iuſtitiae, ſuum cuique tribuens, litium protractiones abominans, finiens anteceſſorum ſuorum iurgia, hinc omnibus ſubditis amabilis ac charus.

Aedificia exſtructa, puteus, turris Lauſenſis, eccleſia Koeſchlitz 1516. campana in Doblitz 1517. mercatorum aedificium 1524. templum S. Nic. 1525.

§. IIII. Non minorem curam in exſtruendis et reſtaurandis aedificiis adhibuit. Eo enim praeſidente, capitulum *profundum puteum in area ſcholae* anno 1514. effodiendum curauit. Eodem anno *turris eccleſiae Lauſenſis*, quae matricis *Marckranſtedtenſis* filia eſt, aedificata. Anno 1516. nobilis *Otto de Zweyna eccleſiam* in pago *Koeſchlitz* exſtruendam iusſit. Anno 1517. magna eccleſiae *campana* in pago *Doblitz* prope Salam fuit fuſa, cuius inſcriptio haec: *Anno Domini M. CCCCC. XVII. Anna.* Anno 1324. *Merſeburgi mercatorum aedificium* in foro exſtructum. Anno 1525. epiſcopus Adolphus *templum S. Nicolai Lipſiae* dedicauit.

§. V. Quamuis autem reuerendisſimus noſter

ſter epiſcopus tam pietatis in Deum, quam pacis in omnes fuerit amantiſſimus: multa tamen triſtia ac funeſta bella, eo uiuente, ſunt exorta. Vt enim nihil dicam de bello, 1519. inter *Henricum iuniorem*, ducem *Brunſuicenſem* eiusque auunculum ducem *Luneburgenſem* ac epiſcopum *Hildesheimenſem* orto, item de eo, quod anno 1522. Imperator Turcicus *Solymannus Tſaccus* cum chriſtianis geſtit, quo inſula *Rhodus* miſerrime fuit deuaſtata, nec de eo, quod anno 1524. in *Franconia*, occaſione foederis Sueuici exarſit; ſilentio tamen non praetereundum eſt ſeditioſorum ruſticorum bellum, quippe quo epiſcopatus Merſeburgenſis triſtia fata fuit perpeſſus.

CAP. XXXIX. ADOLPH. 1519. *Bella inter Heinricum D. Brunſu. et Luneburg. 1519. Turcicum, 1522. Franconicum 1524.*

§. VI. Exortum eſt hoc bellum anno 1525. poſt feſtum paſchatos. Multi enim ruſtici in *Franconia, Thuringia, Sueuia, Alſatia, Rheno*, aliisque locis in magiſtratus inſurgebant, hinc inde omnia depopulantes ac deuaſtantes. His adiungebant ſe infruniti plures ex pagis epiſcopatus Merſeburgenſis *Niederwuntzſch, Raſenitz, Spergau, Kirchdorff, Tragart* aliisque. Nam *Iohannes Teucher* ac *Ioſephus Jentzer* anteſignani, ob compoſitos quosdam articulos, Adolfi epiſcopi ac capituli odium in ſe ciuesque ſuos Merſeburgenſes concitabant, cum de nouem ex iis penes *Georgium Ducem Saxoniae* ſe grauarent. Ruſticorum plerisque *Franckenhuſae* caeſis, *Georgius* dux *Saxoniae* anno 1525. die Veneris poſt feſtum pentecoſte una cum *quingentis equitibus totidemque peditibus Freyburga Thuringorum* Merſeburgum petebat. Eo aduentante, nobilis *Erneſtus de Schoenburg*

Seditio ruſticorum 1525. inter quos ex pagis Niederwuntzſch, Raſewiz, Spergau, Kirchdorff, Tragart. anteſignani illorum clades.

CAP. XXXIX. ADOLPH. 1522.

Nieder-wundſch uaſtatur. *burg* pagum *Niederwundſch* depopulandum, duoſque ruſticos nomine *Clauſ Baltzſch* ac *Erhard Praſt* captiuos Merſeburgum deducendos iuſſit. Ipſa in ciuitate *octo ciues* captiui detinebantur, capite truncati omneſque in uno ſepulchro ſepulti. Capitaneus principis, nobilis *Hanſ de Thune*, una cum centum equitibus ac ducentis peditibus Spergau ac Kirchdorff pagos ingrediebatur, in *Spergau* tres, in *Kirchdorff* duo ruſtici capite plexi ac in uia ſepulti ſunt, pago *Spergau*, 160. *Kirchdorff* 40. florenorum mulcta iniuncta. Feſto Trinitatis eiusdem anni Georgius dux Saxoniae *Merſeburgo Lipſiam* progrediens, ciuitati *Merſeburgo tex millium florenorum* mulctam iniungit contribuendam. Praeterea epiſcopus *Adolphus* a debito octo millium florenorum, quos *Albertus* dux *Saxoniae*, ducis *Georgii* parens, ab epiſcopo *Tilone* mutuo acceperat, et propter quos praefecturam *Weiſſenſee* oppignorauerat, eundem ducem liberauit.

octo ciues truncati. *Hannſ de Thune capitaneus, mulcta in pagis Spargau, ac Kirchdorff, Merſeburgi mulcta. liberatio debiti.* *Weiſſenſee.*

Grando immanis 1522. §. VII. Funeſtum quoque ſpectaculum ciuitas Merſeburgum fuit perpeſſa, cum anno *1522.* tam *horrendus grando* decideret, ut omnes aedium ſacrarum profanarumque feneſtrae uerſus occidentem ac ſeptentrionem effringerentur, domorum tecta retegerentur, oues, aues, anſeres, gallinae occiderentur, ac ſegetes laederentur. Grandine implicatus fuit imber ac uentus uehementiſſimus.

Reformatio Lutheri. 1717. §. VIII. In tempora epiſcopi noſtri incidit *D. Martini Lutheri reformatio*, quam anno domini 1717. incepit, cum *Wittebergae* ad aedium ſacrarum ualuas theſes ſuas contra indulgenti-

as Leonis X. pontificis publice affigeret. Initio noſter epiſcopus *Luthero* admodum *aduerſabatur*, praeſertim in colloquio, quod *Lutherus* Lipſiae cum *D. Eckio* habuit. Poſtea uero cum eius ſcripta, a Luthero eidem transmiſſa ac dedicata, deliberato animo perlegiſſet, eius cauſam fouere cepit. Cum enim coram eo quidam *Lutheri dogmata* et praecipue articulum de iuſtificatione peccatoris coram Deo perſtringerent: poſt aliquod ſilentium ſecum reputans, in haec uerba tandem erumpit: *Quid? num has doctrinas nouas dicitis? an obliti eſtis, quod in pſalterio legimus. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, omnis uiuens, omnis uiuens.*

CAP. XXXIX. ADOLPH. 1526. *Adolphus Lutheri aduerſarius, colloquium cum Eckio. poſt fautor.*

§. IX. Poſtquam igitur *duodecim annos* eccleſiam ſuam ſumma cum laude *rexiſſet*, mortis hora aduentante, clerici ac monachi eum uiſitabat*, omnia ſua bona opera ac merita eidem offerentes, inſuper S. *Laurentii* cruciatus, ceterorumque ſanctorum interceſſiones ac deprecationes in auxilium ſuae ſalutis. At enim reſpondebat: *faceſſite! ſpes mea ſola Chriſtus*, item *Ieſus Chriſtus eſt teſtamentum ac iuſtitia mea.* Hac fiducia fretus anno domini *1526. 23. Martii*, die ueneris ante feſtum *annunciationis Mariae*, hora ſeptima ueſpertina, in domino beate obdormiuit, in capella epiſcopi ſepultus.

annos XII. praefuit. Chriſti merito fretus obiit 1526.

§. X. In eius honorem in *altari omnium ſanctorum* ad parietem uerſus ſeptentrionem epitaphium deauratum fuit extructum, in quo haec exarata:

Epitaphium.

CAP. XL. VINCEN. 1526.

D. O. M.

ADOLPHI EPISCOPI MERSBVRGENSIS PRINCIPIS AD ANHALT GENEROSISSIMI EPITAPHIVM.

Hic ſitus eſt princeps alto de ſanguine ADOLPHVS,
Gentis Anhaldinae *gloria, nomen, honos.*
Antiſtes ſuperis caſta qui mente litabat,
Et ſacra ſpargebat ſemina Chriſticolis.
Iam diuos inter foelix laetatur olympo
Atque in uirtutis praemia digna capit.

Obiit anno 1526. d. 23. menſ. Martii.

CAP. XL.

VINCENTIVS

QVADRAGESIMVS MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.

ab ann. 1526. ad ann. 1535.

XL. VINCENTIVS DE SCHLEVNITZ 1526.

VINCENTIVS DE SCHLEVNIZ, capituli *Merſeburgenſis decanus* et *canonicus Numburgenſis* ex familia nobili eſt ortus. Locus, ubi natus, non procul ab urbe Numburgo ſitus, in domo nobilium ab *Eylau* dictorum. *familia*, Adhuc iuuenis *Lipſiae* anno 1485. litteris incubuit, ubi etiam *ſtudia*, *baccalaurei* et anno 1489. *magiſtri* titulum ac gradum academicum conſecutus. Admodum celebris fuit tam inter *Merſeburgenſes*, quam *Numburgenſes* canonicos. *Numburgi* enim inſtituit, ut ſingulis diebus *ſabbathi hora ueſpertina* caneretur. *O Domine Ieſu! adoro te in cruce* etc. *horae canonicae Numburgi inſtitutae*, quem in finem ſortis centum florenorum uſuras permiſit fruendas. Hinc ob praeclare geſta anno domini 1526. die martis poſt dominicam quaſimodogeniti, unanimi ca-

capituli conſenſu ac uoto, epiſcopus Merſeburgenſis fuit electus. CAP. XL. VINCI N. 1526. *electio in epiſcopum.*

§. II. Animo fuit *leni* ac *benigno*, *pietate* in Deum admodum clarus, *rei familiaris* et peritiſſimus et tenaciſſimus, modica ſorte *contentus*. Epiſcopus conſtitutus, *miniſtros* in aula alebat perpaucos, ſuppeditando iisdem ſalarium ampliſſimum. *Eius uirtutes.*

§. III. Coeptum a praedeceſſore ſuo, *Tilone de Trota*, opus abſoluit. Cum enim dictus epiſcopus anno 1512. *portam regiam* dictam extrui curaſſet, noſter *turrim* eidem adiacentem exaltauit. Interiorem uero *Gothardi portam* anno 1529. communiuit. De qua porta fabula fertur, S. *Gothardum* una cum *Heinrico I.* imperatore, cuius capellanus erat, anno 933. per hanc exiiſſe, cum Hunnis dimicaturus, in cuius honorem poſt capella prope hanc portam fuerit aedificata. Similiter *mercatoriam domum* in foro ſitam, ſub *Adolpho* epiſcopo anno 1524. aedificari coeptam, anno 1528. conſummauit. Inſigne hoc aedificium hac inſcriptione fulget: *Diuerſa pondera diuerſaeque menſurae abominationi ſunt Iehouae aeque utraque*, adſcripto anno atque epiſcopi ac ciuitatis inſignibus. Anno ſequenti 1529. *templum* in caſtro Scopau fuit exſtructum. *Arci epiſcopali* ultimam adiecit manum, dum ad cibos praeparandos culinam ad cereuiſiam coquendam particularem domum, ſtabulum ad alendos equos, ad panem pinſandum piſtrinam, aptauit, in pago uero Libenau *lateritiam domum*, et tandem anno 1531. muros in oppidulo *Luzena* reparauit. *Aedificia exſtructa porta regia, turris, porta Gotbardi, domus mercatoria, templum in Scopau, arx epiſcopalis, muri Luzenae.*

§. IIII. Caeterum quamuis epiſcopus noſter

CAP. XL. VINCEN. 1535

Purior doctrina ſub Vincentio ep. nulla incrementa cepit.

ſter laudabilia geſſerit plurima, attamen a *Luthero purgata doctrina purior nulla* ſub eodem cepit *incrementa.* Equidem ciuium plerique Lutheri cauſae fauebant, eius doctrina imbuti, *aduerſante* tamen *epiſcopo* et in primis *duce Saxoniae Georgio*, uere credentium numerus erat abſconditus, tantum abeſt, ut publicum religionis exercitium iis fuerit permiſſum, ut potius perſecutiones paterentur grauiſſimas. Hinc perſpicaciores autumant, Deum optimum maximum epiſcopatum uiſitaſſe, cum *bello* occaſione *ſeditioſorum ruſticorum* orto tam horrendum in modum idem fuerit uexatus ac ſpoliatus, ac *multa hominum millia* tam *bello* quam *peſte*, quae anno *1524. 1528. 1536.* graſſata eſt, perierint.

Peſtis 1524. 1528. 1536.

Praefuit IX annis. Eius conſiliarii, Conradus Krafftius Georgius Reuter, mors 1535. theſaurus relictus,

§. V. Tempus, quamdiu VINCENTIVS epiſcopatui praefuit, eſt *nouem annorum*, unice conſiliis *Conradi Krafftii* et *Georgii Reuteri* uſus, quorum ille epiſcopo a cubiculis, hic a uectigalibus et urbis praetor erat. Cuncta horum nutu regebantur, quinimo epiſcopus ipſe ab eisdem dependebat. *Obiit* autem anno *1535.* dominica palmarum die 21. Martii, ingentes theſauros relinquens, et quidem *pecuniam parutam 33000. florenorum*, ac granaria frumentis pleniſſima. Corpus in media cathedrali eccleſia coram *baptiſterio ſepultum*, in pace quieſcit.

ſepultura.

CAP.


XLI. SIGISMUNDꝰ
De LINDENAU.
pag. 469.
XLIII. MICHAEL
SIDO NIUS.
pag. 486.
XLII. AU GUSTꝰ
DUX SA XONIÆ
postulatꝰ Administ.
p. 474.
p. 494.
p. 498.
XLVII. JOHANNES
GEORGIUS. I.
pag. 508.

Digitized by Google

CAP. XLI. SIGISMVNDVS DE LINDENAV

CAP. XLI. SIGISM. 1535.

QVADRAGESIMVS PRIMVS MERSEBVRGENSIVM EPISCOPVS.

ab anno 1535. ad ann. 1544. *XLI. SIGISMVNDVS DE LINDENAV*

VIncentio de Schleunitz mortuo, canonica electione anno *1535.* die lunae *13. Aprilis* a capitulo eligitur SIGISMVNDVS SECVNDVS, capituli Merſeburgenſis *decanus*. Fuit ex *nobili de Lindenau familia*, animo leni ac benigno. Aula eius nitida *morum honeſtate* fulgebat. Canonicorum amicitiam ac familiaritatem ſibi conciliabat, contractam colebat, ac confirmabat. *aliis II. 1535. familia*

§. II. His enim ſuaſoribus auctoribusque collapſa reſtaurauit, ac noua ſuperſtruxit aedificia. Tempore quidem *Adolphi* epiſcopi *eccleſia cathedralis* anno 1517. ſolenniter fuit *dedicata*; ſed ſub noſtro eius *ueſtibulum* lapideis fornicibus cameratum, opera architecti *Iohannis Moeſtelii*, conſulis Merſeburgenſis, uſus, quippe qui itidem *maiorem* dictae eccleſiae *fornicem* perfecit. *Apicem* quoque *turris* meridiem uerſus anteriorem in dicta eccleſia anno 1536. extolli curauit, opera architecti, ciuis *Nicolai Boehme* uſus. Eadem cura arcem in oppidulo *Luzena* reſtaurauit, in arce uero *Skeuditz* aedificium exſtruxit. *Aedificia exſtructa eccleſiae ueſtibulum, apex turris, arx in Luzen, Skeuditz.*

§. III. Quod puriorem doctrinam attinet, eadem ſub hoc ac anteceſſore ſuo ſuſtinuit fa- *Aerarium ſanctius*

CAP. XLI. SIGISM. ta. Equidem ſub noſtro praeſule anno 1544. aerarium ſanctius eccleſiae S. Maximi ad ſacerdotes ſuſtentandos, aedificia templi reſtauranda, ac pauperes alendos inſtitutum. Eodem quoque anno fundamenta *gymnaſii electoralis* in ciuitate Merſeburgenſi iacta et, ut ſeptuaginta ſcholares alerentur, prouiſum. At enim praeſul ipſe *purioris doctrinae perſecutor* manſit acerrimus, *pontificiorum* uero *fautor* ac patronus maximus. Cum enim anno 1543. poſt feſtum baptiſtae euangelicum praeconem primum, nomine *Laurentium Reinhardum* Lipſienſem, S. S. theologiae licentiatum, ciuitatis conſules introducerent, ut una cum diacono ſuo, *Nicolao Schmidio*, antea monacho Erfurtenſi, poſt euangelico parocho Würtenbergenſi, puriorem doctrinam docerent, ac ſacram coenam ſub utraque adminiſtrarent, *Sigiſmundus* epiſcopus id aegre ferebat. Penes Carolum V. imperatorem ciuitatem accuſans, mandatum caeſareum impetrabat, quod eo ipſo die, quo Licentiatus Reinhardus inueſtiebatur, ciuitati eiusque ſenatui inſinuandum curabat. Quid quod? *Heinricum, ducem Brunſuicenſem*, ligae ſanctae coryphaeum, contra ciues inſtigabat, eius auxilium implorans, ut de ciuibus ceu *rebellibus uindictam* ſumeret. Ingruente hoc anno 1543. peſte, qua *diaconus* die 22. Auguſti periit, *Laurentius Reinhardus* hinc emigrabat, epiſcopo uincente ac coeptum religionis opus ad obitum uſque impediente. Dictus *diaconus* in *S. Maximi aede* ſepultus quieſcit.

1544. gymnaſium.

Epiſcopus perſecutor Lutheranorum.

Laur. Reinhardus,

Nic. Schmidius primi concionatores euangelici.

Carolus V.

Henricus D. Brunſu.

Sacricola §. IIII. Accidit etiam antea anno 1539. ut *ſacricola* quidam in uilla *Marck - Ranſtaedt*, nomine

mine *Iohannes Limmer*, audito, prima feria pentecoſtes *Lipſiae reformationem*, auctore *Heinrico*, *duce Saxoniae*, coepiſſe, ſequenti feria tertia doctrinam euangelii, a Luthero reſtauratam, palam pro ſuggeſtu *contumelioſis proſcinderet iniuriis*. Sequenti nocte hora ſecunda antelucana *cubiculum fulget*, eo tamen illaeſo; horas ſuas, ut moris, cantaturus, ad legendum ſe ſentit incapacem. Hoc in ſtatu per ſex annos degit, per uias ambulat, omnia obiecta cognoſcit, etiam minima cernit, ad litteras legendas usque ad uitae exitum prorſus inhabilis factus. *Poenitentia* ductus anno 1545. *puriorem doctrinam* agnoſcit atque aſſumit, poenitentiam auditoribus praedicat, doctrinam uita confirmat, eius contemtum diſſuadet, ad eam amplectendam adhortatur, anno 1553. uita functus.

CAP. XLI. SIGISM. 1536. *Ioan. Limmer calumniator, diuinitus monitus*

poenitentiam agit.

§. V. Sunt et alia *triſtia fata*, quae huius antiſtitis tempore contigerunt. Cum hoſpes quidam in oppido *Luzena* an. 1536. a pago *Meiſchau* prope ciuitatem Merſeburgenſem *quadrigas foeno* oneraret, illud domum adducturus, in itinere foenum ardere incipit: *currus* cum foeno, funibus diſciſſis, *igne conſumtus*. Cauſam huius caſus augurant; quod mendici uagantes ex improuiſo carbonem ardentem foeno iniecerint. *Anno 1536. S. Laurentii* ueſpera *immanis* decidit *grando*, quo ſegetes, arbores, uites laeſae, feneſtrae fractae, corui, milui, anates, fulicae occiſae. *Anno 1539.* die 6. Ianuarii *imber decidens* cum torrenti coniunctus maxima damna dedit, praeſertim in campis *Nieder-Grickſtaed* dictis. Huic *torrenti* circa oppidum

Fata triſtia quadrigae foeno onuſtae igne conſumtae, 1536.

grando immanis, 1536.

imber,

Lauch-

CAP. XLI. SIGISM. 1542. 1539. *inundatio*, *piſcina Knappendorffenſis*, *uehemens gelu*, *aeſtas*, *fames*.

Lauchſtaedt alius influebat. *Aggere Lauchſtaedtenſi* rupto, in pago *Bündorff* 546. oues, 21. uaccae, 33. porci, 13. tuguria ruſticorum, 9. horrea cum 14. hominibus perierunt. Huic malo accedebat, quod *piſcina Knappendorffenſis*, piſcibus morientibus, fuerit diruta, quam *Sigismundus* reparauit. Hoc anno tam *uehemens gelu* hieme extitit, ut homines ac pecudes perirent. E contrario anno 1536. tantus *aeſtus ſolis*, ut arboreta in ſyluis accenderentur. De *fame* anno 1539. exorta notae ſunt *Lutheri* litterae, ad electorem Saxoniae, *Iohannem Fridericum* exaratae.

Locuſtae *1542.* *gramina depaſcunt.* *Ortrant pagus.*

§. VI. Anno *1542.* tempore autumni innumerabilis *locuſtarum aceruus* ex *Polonia*, *Lithuania* ac *Ruſſia rubra* in *Miſniam* aduolauit, *Merſeburgi* tamen adeo numeroſae non fuerunt ac aliis in locis. In uilla quadam *Ortrant* dicta, una nocte duodecim currus foeno onuſtos depauiſſe dicuntur. Earum *rex* quoad magnitudinem paſſeris inſtar, quoad formam terribilis adſpectu uiſus, captus, depictus et *Lipſiae aſſeruatus*. Fabricii obſeruatio eſt, Hiſpanos crudeles et immanes in iis locis ſe geſſiſſe, in quibus magnus earum aceruus uiſus. Anno praecedenti 1541. in pago *Lochau* quidam cum cane concumbens uiuus concrematus.

Poena ſodomiae. 1541.

Campana in pago Wahlendorff,

§. VII. Ante autem, quam noſtri epiſcopi obitum conſideremus, adhuc notandum, quod eo praeſule, in pago *Wahlendorff* campana maior fuerit fuſa, hac inſcriptione:

Oſanna heiß ich,
Zum Gottesdienſt beruff ich,
1539. *Paul Fiſcher von Bingen goß mich* A. 1539.

§. VIII.

§. VIII. Sigismundus noſter cum epiſcopa- CAP. XLI.
tui octo annos, octo menſes et 22. dies prae- SIGISM.
fuiſſet, anno *1544. nundinis Lipſienſibus* noui 1544.
anni, anno aetatis ſexageſimo e uita *diſceſſit*, *obitus 1544.*
in eccleſia cathedrali *S. Laurentii*, et quidem *ſepultura*,
eius atrio *ſepultus* quieſcit. Epiſcopi *effigies*
epiſcopali habitu pilae inciſa. Iuxta ſunt *inſi-* *inſignia.*
gnia, in quibus crux cum magna tilia.

§ VIIII. *Epitaphium*, cum plurima epiſcopi *Epitaphi-*
geſta contineat, hic adſcribere lubet: *um.*

Reuerendiſſimi patris ac principis domini, DN. SIGISMVNDI, qui cum primum Halberſtadienſis eccleſiae canonicus, huius uero mox decanus factus eſſet, anno 1535. aedis huius pontifex quoque deſignatus, etiam hic grammatophylacium nouum exſtruxit, arcem Lucenſem ac alias plurifariam collapſas a ſolo et fundamentis in aliam et meliorem faciem reſtitui fecit, rei diuinae ſtudioſiſſimus, aediculam hanc opere et cultu ſplendidiore reparari curauit, quo in ea DEO opt. max. ſummo anteluculo perpetuo decantetur rite ac pie inſtituit. Eccleſiae uires conſeruauit etiamque duriſſimis in rebus periculoſiſſimis temporibus et praefuit, ut non modo ſtatum eius tueri, ſed et priſtinum eius ſuperiorum tempore intermiſſum illuſtraſſe uiſus ſit. Obiit aetatus ſuae 60. cum ſediſſet annos 8. dies 22. animae eius maculas detergat miſericors et pius Deus ac Dominus, Amen.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XLII. AVGVST. 1544.

CAP. XLII.
AVGVSTVS DVX SAXONIAE POSTVLATVS ADMINISTRATOR
QVADRAGESIMVS SECVNDVS EPISC. ADMINISTRATOR
ab ann. 1544. ad ann. 1548.

XLII. AVGVST. DVX SAXONIAE 1544. Sigiſmundo epiſcopo ſub ingreſſu noui anni 1544. mortuo, epiſcopalis ſedes uſque ad diem Lunae poſt dominicam cantate huius anni uacauit. Turbulento hoc rerum ſtatu, ciuibus plerisque Lutheri doctrina imbutis, canonici, quid agendum, animo fluctuabant. *poſtulatus adminiſtrator.* Tandem dicto anno die decimo quarto Maii conuenientes, poſtulant AVGVSTVM, epiſcopatus adminiſtratorem, inprimis ut ſecularibus in cauſis conſuleret, negotia epiſcopatus ciuilia tractaret, ciueſque contra iniuriam ac uim defenderet ac tueretur.

Ducalis eius familia, §. II. Ortus eſt ex illuſtriſſima ducum Saxoniae familia. Pater eius *Heinricus*, dux Saxoniae, landgrauius Thuringiae, marchio Miſniae. Frater primogenitus *Mauritius*, dux Saxoniae ac imperii elector. *titulus.* Titulus noſtri plenior hic: AVGVSTVS Dei gratia, dux Saxoniae, Landgrafius Thuringiae, marchio Miſniae, epiſcopatus Merſeburgenſis poſtulatus adminiſtrator.

Eius adiutor. §. III. Vt autem res theologicae atque eccleſiaſticae ſucceſſu gauderent feliciori, conſentiente AVGVSTO, eidem adiunctus *Georgius princeps Anhaldinus.* fuit coadiutor GEORGIVS, princeps Anhaldinus, capituli Magdeburgenſis ac Miſnenſis

ſis praepoſitus, Merſeburgenſis canonicus. Duobus his columnis epiſcopatus ſuffultus, in dies maiora cepit purior doctrina augmenta. CAP. XLII. AVGVST. 1545.

§. IIII. Cum enim, ut ſupra dictum, anteceſſor epiſcopus Sigismundus ciuium, Lutheri doctrinae addictorum, perſecutor eſſet acerrimus, uix dici poteſt, quantus applauſus, quae iubila, gratulationesque auditae, cum publicum Lutheranae religionis exercitium a DVVMVIRIS noſtris in epiſcopatu introduceretur. *Ciuium applauſus.*

§. V. Namque hunc in finem AVGVSTVS, adminiſtrator poſtulatus, GEORGIVM, principem Anhaldinum, coadiutorem ſibi adoptabat, ut curſus euangelii magis magiſque promoueretur. *Georgius* enim ipſe pro concione ſermones habebat, indefeſſo ſtudio populum ſcribendo, legendo, ad monendo, hortabatur. Anno 1545. ſecundo die Auguſti per Lutherum Merſeburgi *ordinabatur* M *Caſpar Tonnendorff* Witteberga Merſeburgum in S. Maximi eccleſia, item SS. theologiae licentiatus *Antonius Muſa* uocabantur. Eodem hoc anno die quarta Auguſti D. *Martinus Lutherus* in nuptiis *Sigismundi de Lindenau*, capituli Merſeburgenſis decani ſupra textum ad *Hebr. XIII. Honorabile eſt inter quoſuis coniugium, et cubile impollutum*: ſermonem nuptialem in eccleſia cathedrali habuit, et ſexto die Auguſti in eadem eccleſia alterum de regno Chriſti ſupra *pſalmum VIII.* *Duce Auguſto opera Georgii, Lutheri doctrina introducta 1545.* *Concionatores Lutherani Caſpar Tonnendorff, Antonius Muſa. Lutheri conciones duae Wittebergae.*

§. VI. Eodem hoc die magnus *theologorum* *Conuentus theologo-*

CAP. XLII. SIGISMV. 1545. *rum ac politicorum Merſeburgi.*

rum ac politicorum conuentus Merſeburgi fuit. Praeſentes aderant *Georgius*, princeps Anhaldinus, D. Martinus *Lutherus*, D. Iohann *Bugenhagen*, concionator Wittebergenſis, *Pomeranus*, D. Iuſtus *Ionas*, concionator Halenſis, D. Georgius *Maior*, Wittebergenſis, qui anno 1547. Merſeburgum uocatus: Philippus *Melanchthon*, Ioachimus *Camerarius*, *Francus* Lipſienſis, D. Chilianus *Goldſtein*, ſyndicus Halenſis, Georgius *Martinus*, conſul Wittebergenſis, Iohannes *Lufft*, praetor ac typographus Wittebergenſis, Mag. Matthias *Wanckel*, concionatur D. Mauritii Halenſis, Mag. Franciſcus *Krom*, Lipſienſis mag. Valentinus *Pacaeus*, paſtor Luzenſis, poſt Lipſienſis, Mag. Georgius *Iocſtelius*, Dreſdenſis, paſtor Lauchſtaedtenſis, poſt in Weiſſenſee, Licent. Antonius *Muſa*, concionator Merſeburgenſis, M. Wolffgangus *Stein*, paſtor et ſuperintendens Weiſſenfelſenſis, *Caſpar de Wolckeniz*, nobilis, aliique.

Conſiſtorium Merſeburgi inſtitutum

cuius praeſes Georgius.

Ex pretioſis eccleſiae moneta cuſa.

§. VII. Eodem hoc anno die undecima Februarii AVGVSTVS, poſtulatus adminiſtrator, *iudicium eccleſiaſticum*, uulgo *conſiſtorium* dictum, Merſeburgi inſtituit, cuius praeſes GEORGIVS, princeps Anhaldinus, conſtitutus. Anno 1546. octauo die nouembris idem Auguſtus una cum fratre *Mauritio*, duce Saxoniae, *pontificia pretioſa*, in templo S. Sixti, nec non ea, quae circumquaque in pagis recondita, in aerarium publicum adduci iuſſit, a quibus in ſumtus imminentis belli moneta cuſa. Quae uero [illegible] S. *Maximi* ſuperfuerant, antea

an-

anno 1545. a magiſtratu, Lipſienſibus nun dinis pro 447. florenis, ſeptem et ſemi groſſis diuendita, ſortis uſuris in uſum gazophylacii uerſis. *Gazophylacium* in aede S. Maximi ad alendos miniſtros ac pauperes anno 1544. fundatum, *Auguſtus* anno 1548. reſtaurauit ac priuilegiis datis confirmauit. Hoc tempore *reditus* annui gazophylacii fuerunt 236. ſexagenae, ſors ipſa 3369. floreni, item tres uaccae ferreae, pratum, nummi ſacrificales, atque ei nummi, qui in eccleſia per ſacculum ſonantem fiunt. CAP.XLII. AVGVST. 1545. *Gazophylacium S. Maximi, reditus ex eo.*

§. VIII. *Gymnaſium* Merſeburgenſe his temporibus maxime floruit, quod ſucceſſor Michael Sidonius *Grimmam tranſtulit.* Cum ante *Caroli magni* tempora Merſeburgenſes, adhuc ethnici, in *capella paganorum* ſeu *martis*, idolum Martem colerent, eandem *Fridericus I. de Torgau ſanctae Mariae* dedicabat, dotando decem marcis pecuniae, eum in finem, ut ſingulis noctibus ignis perpetuus aleretur. Hunc *ſuperſtitioſum ritum* autem anno 1546. Auguſtus aboleuit. *Gymnaſium Grimmam translatum* *ſuperſtitioſus in capella S. Mariae ritus abolitus.*

§. VIIII. Ex dictis huc uſque abunde apparet, AVGVSTVM incredibili in Deum amore flagraſſe, iuſtitia uero, cui fuit dediti ſſimus, hoc exemplo clareſcit. *Iohannes Boſe* epiſcopus anno 1442. *turrim in porta noui fori*, a ciuibus exſtructam, iisdem detraxerat ac capitulo aſſignauerat; *Auguſtus* uaro adminiſtrator anno 1547. eandem ſenatui reſtituit. Cum etiam magiſtratus iuſſu *Erneſtus Brotuffus*, ciuitatis ſyndicus, *ſtatuta* colligeret, eadem *Auguſtus* admini- *Turris in porta noui fori magiſtratui reſtituta.* *Statuta a Brotuffo collecta confirmata.*

CAP. XLII. AVGVST. 1546. ſtrator confirmauit, opera D. *Hieronymi Kieſewitteri*, cancellarii, uſus. Volumen hoc nouum priuilegium malus iurium ciuitatis dictum.

Aedificia exſtructa, puteus in foro, §. X. In *aedificiis* exſtruendis aut reparandis non minorem curam adhibuit. Eo enim auctore anno 1545. puteus in foro ſitus exſtructus, lapideis columnis ornatus. Inter has adſtat una, in qua flagitioſi uirgis caedendi allegari ſolent, cumque anno ſequenti 1546. 10. Iulii ueſpillo quidam, nomine *Auguſtinus Hermannus* adulterii accuſatus, eidem alligaretur, *Hermanni columna* dicta fuit. *Domus cereuiſiaria.* Hoc quoque anno a ſenatu domus ad cereuiſiam coquendam exſtructa.

Bellum religionis. §. XI. His itaque ab AVGVSTO adminiſtratore optime geſtis, funeſtum *religionis* exarſit *bellum*, quo epiſcopatus miſerandum in modum direptus. Nam *Iohannes Fridericus*, elector, dux Saxoniae, cum *Carolo V.* bello implicabatur, hinc Saxonia belli theatrum. *Merſeburgi conſcribuntur copiae.* *Mauritius*, Saxoniae dux, adminiſtratoris frater, a Caeſaris partibus ſtabat. Adueniens igitur *Merſeburgum*, ibidem copias conſcribebat, ac *Iohannem Georgium*, comitem Mansfeldenſem eo accerſebat, eo animo, ut, iuſſu Caeſaris, electoris Iohannis Friderici urbes occuparet. Hinc in hoſpitia, militibus aſſignanda, ingentes *Exactiones bellicae.* Merſeburgenſibus ſumtus impendendi. Poſt *Iohannes Fridericus*, Saxoniae elector, terras ac urbes, *Mauritio* duci ſubiectas, copiis ſuis peruagabatur, a ſingulis pecunias exigens eaſque ad contribuendum cogens. 1546. Anno 1546. *Merſeburgum* aduentabat, quae ob aeſtimationem

con-

condonati incendii 4000. florenos ſoluere cogebatur Electore Saxoniae uicto, copiae caeſareae Hala *Numburgum* tranſibant, ac pagos epiſcopatui Merſeburgenſi ſubiectos tranſeuntes miſere depopulabantur, uico *Niederwüntzſch* deuaſtato. Anno ſequenti nobilis *Veit de Pappenheim* et *Fridericus de Thune*, electoris Saxoniae belli duces, cathedralem eccleſiam ingreſſi, inde *tabulam auream*, ex Arabico auro confectam, pretioſis gemmis ornatam, quam *Heinricus II.* imperator anno 1015. in templi fundatione dono dederat, abſtulerunt atque aſportarunt. Et ſic eccleſia non tantum ingenti theſauro priuata, ſed totus epiſcopatus etiam rapinis, exactionibus ac ſpoliis pene exhauſtus.

CAP. XLII. AVGVST. 1548.

pagus Niederwuntzſch deuaſtatus; tabula aurea ablata.

§. XII. Arma *Caroli V.* imperatoris *uictricia* non ſolum *Iohannem Fridericum*, Saxoniae electorem, anno 1547. ad *carcerem* detrudebant, ſed *foedus* etiam *Smalcaldicum* diſſoluebant. His uictoriis *pontificii elati ſuperbibant*, euangelicis librum *interim* obtruſuri, omnem quoque mouebant lapidem, ut epiſcopatus pontificiis epiſcopis traderentur, et doctrina purior exſtirparetur. Quo turbulento belli ſtatu AVGVSTVS commotus, de renuncianda epiſcopatus adminiſtratione cogitabat.

Caroli V. uictoria, electoris captiuitas; foedus Smalcaldicum diſſolutum, pontificiorum inſolentia.

§. XIII. Ante autem rem maturius deliberabat, in conſilium adhibitis capituli canonicis, quorum conſenſu anno *1548.* die martis poſt feſtum Michaelis, ſecundo octobris *adminiſtrationis officio ſe abdicauit. Abdicationis diplomata Torgauiae* 27. die ſeptembris dicti anni ſubſcripta.

Auguſti abdicatio 1548.

Hh 2 Admi-

CAP. XLII. AVGVSTI. 1544. Adminiſtrationis tamen functionem, non niſi expreſſa hac conditione appoſita, reſignauit, ut ceremoniae ſacrique ritus permanerent integri, nec quicquam in iisdem mutaretur. Sed de Auguſto infra amplior dicendi locus occurret,

GEORGIVS
PRINCEPS ANHALDINVS COADIVTOR.
ab ann. 1544. ad ann. 1548.

Georgius princeps Anhaldinus, coadiutor 1544. GEORGIVS ex illuſtrisſima principum Anhaldinorum familia ortus. *Pater* eius fuit ERNESTVS II. *princeps Anhaldinus, comes Aſcaniae, dominus Bernburgi ac Zerueſtae*, filius Georgii. *Eius pater, mater,* *Mater* MARGARETHA, *duciſſa Munſterbergenſis ac comes Olſnacenſis* in Sileſia, Henrici ducis Munſterbergenſis ac comitis Olſnacenſis filia. *tres fratres,* *Fratres* eius, *Thomas* natu maximus, iuuenis mortuus. *Iohannes* natu maior anno 1504. quarto die Septembris in lucem editus. *Ioachimus* natu minor, anno 1509. octauo die Auguſti. Ipſe uero GEORGIVS natus anno 1507. *diuidit cum duobus fratribus.* Cum fratribus ſuis prouincias a patre relictas diuiſit, ut *Iohannes* natu maior urbem *Zerueſtam* cum praefecturis, *Georgius Hatzgerodam, Gunthersbergam, principatum Anhaldinum Hercynium, comitatum Wormſtorff ac Ploetzkau* cum praefecturis, *Ioachimus* uero natu minor urbem *Deſſauiam* cum arcibus, dominatibus ac praefecturis acciperent.

Eius uirtutes §. II. GEORGIVS ut illuſtrisſima familia, ſic uirtutibus egregiis clariſſimus. Inter caeteras uir-

uirtutes pietas in Deum eminebat, cui ſtudio ſisſimus. *Prudentia* ac *ſapientia* omnes ſui temporis principes praeiuit. Animo erat *leui* ac *benigno*. *Munificentia* erga omnes notisſima, iuſtitiae deditisſimus. Inſuper omni doctrinarum genere exercitatisſimus. In *latina* ac *Hebraica linguis* uerſatisſimus, iurium tam canonicorum quam ciuilium conſultisſimus. Inprimis inde a pueris animum ad res diuinas adplicuit, *ſacrarum litterarum lectione unice ſe oblectans.* Morum itaque honeſtate conſpicuus capituli Magdeburgenſis ac Miſnenſis praepoſitus ac Merſeburgenſis canonicus factus.

CAP. XLII. GEORG. 1544.

ſtudia, linguae, iuris prudentia,

lectio ſacrorum litterarum.

§ III. Inprimis *confesſioni Auguſtanae* fuit addictisſimus. Cum enim illa anno 1530. *Carolo V. Auguſtae* traderetur, ipſe eandem una cum reliquis imperii principibus ac ſtatibus Caeſari obtulit, ad finem usque in eadem conſtans ac firmus permanens, ob quod grauisſimas perſecutiones perpeſſus, mundi excelſa contemnens. Hinc in amore omnium fuit, ita ut, cum anno 1544. AVGVSTVS, Saxoniae dux, adminiſtrator Merſeburgenſis poſtularetur, ab eodem GEORGIVS coadiutor adoptaretur, praecipue eum in finem, ut rebus ſacris praeeſſet.

Auguſtanam confesſionem Carolo V. obtulit

§. IIII. Coadiutor conſtitutus, epiſcopatus Merſeburgenſis unicus ac praecipuus *reformator* dici meretur. Nam ut *Auguſtus* in ciuilibus, ita GEORGIVS in ſacris rebus peragendis omnem nauauit operam. A. D. Luthero anno 1545. ſecundo die Auguſti *ordinatus*, ipſe ad populum *conciones habuit*, omnes animi corporisque uires intendens, ut ciues puriori doctri-

reformator epiſcopatus,

a Luthero ordinatus concionatur

CAP XLII. GEORG. 1544.

na imbuerentur. Praefuit enim eccleſiae Dei ac fidelium coetui omnibus *uirtutum incitamentis*. Inuocato nomine diuino, in ſuadendo, adhortando, ſcribendo, eccleſias uiſitando, legendo, concionando, iudicando auditores, indefeſſam nauauit operam. *Sectarum* ac *haereſium oſor* controuerſias theologicas decidebat. *Papatum* acerrime ex auditorum animis exſtirpare laborabat, dictis ſcripturae ſacrae unice innitens. Pauperes alebat, aegrotos uiſitabat, ſuſtentabat, ac ſolabatur. Hinc omnium iudicio optimus *patriae pater* creditus.

Catalogus ſermonum ac librorum Georgii principis.

§. V. Libri ab eo ſcripti ac ſermones habiti, partim eo uiuo, partim poſt eius obitum a fratre Ioachimo in lucem editi, de indefeſſis Georgii laboribus argumentum praebent lucuLentiſſimum, quod ut eo magis eluceſcat, catalogum eorum adſcribere iuuat.

Sermo de natiuitate IESu Chriſti, filii Dei.

Alter ſermo de mirabili IESu Chriſti, ſaluatoris noſtri natiuitate.

Exegeſis pſalmi decimi ſexti, conſerua me Domine &c. de paſſione, morte, ſepultura, deſcenſu ad inferos, reſurrectione Domini noſtri IESu Chriſti, quatuor ſermonibus.

Hiſtoria paſſionis, mortis, reſurrectionis, et adſcenſionis Chriſti, oratione ligata.

Succincta meditatio articulorum chriſtianae doctrinae.

De ſacra coena corporis ac ſanguinis Domini noſtri IESu Chriſti quatuor ſermones.

Duo ſermones ad textum Matthaei VII. de falſis prophetis His additi ſunt chriſtianae doctrinae articuli controuerſi ſui temporis.

Sermo

Sermo nuptialis in matrimonium illuſtriſſimi principis ac Domini, Domini Auguſti, Saxoniae ducis, poſt electoris, anno 1548. dominica poſt nundinas Lipſienſes autumnales Torgauiae habitus. CAP. XLII. GEORG. 1545.

Scriptum in Biblia quaedam.

Adhortatio ad iuuentutem de ſcortatione uitanda.

Conſignatio ſcriptorum inter Georgium Ducem Saxoniae et Georgium principem Anhaldinum in puncto mutatae religionis ac rituum ſacrorum in ciuitate Deſſauia.

Relatio ad electorem Brandenburgicum de doctrina ac ritibus Deſſauienſibus.

Prototypon actionis inter principem Anhaldinum Georgium et Michaelem epiſcopum Merſeburgenſem.

Oratio in uerba Chriſti, nemo oues meas e manu mea eripiet.

§. VI. Supra iam mentio facta *iudicii ecclesiaſtici*, uulgo *conſiſtorii*, Merſeburgi inſtituti. Iudicium hoc eccleſiaſtica gaudebat iurisdictione, in uentilandis cauſis theologicis, eccleſiaſticis ac matrimonialibus. Subiiciebantur eidem totus epiſcopatus et *praefecturae* a fluuio *Sala* usque ad *Muldam*, item praefecturae in Thuringia, *Weiſſenfelſenſis*, *Freiburgenſis*, *Eckartsbergenſis*, *Sangerhauſenſis*, *Weiſſenſeenſis*, *Sachſenburgenſis*, *Erbsleubenſis*, *Langenſalzenſis* aliaeque. Iudicii aſſeſſores ſalariis fruebantur largisſimis. Vt autem maiori polleret aucto ritate, eidem praeſes praeficiebatur GEORGIVS, princeps Anhaldinus, qui ſumma cum laude ac indeſeſſo ſtudio munus ſuum obiit ac decorauit.

Conſiſtorium Merſeburgi inſtitutum, cui ſubſunt 1) Weiſſenfels, 2) Freiburg, 3) Eckartsberga, 4) Sangerhauſ. 5) Weiſſenſee, 6) Sachſenburg, 7) Erbsleben, 8) Saltzaw.

CAP. XLII. GEORG. 1553. *Eius abdicatio.*

§. VII. Dignus erat, ut in ſuſcepto munere ad obitum usque permaneret. Sed, cum *Auguſtus* ob triſtia belli fata, ne *Carolum V.* inimicum haberet, officio ſe abdicaret, etiam GEORGIVS functionem ſuam eccleſiaſticam, iisdem tamen *conditionibus*, quibus *Auguſtus* renunciauerat, *ne ſacri ritus mutarentur*, reſignauit, omnibus uiribus enitens, ne *Michael Sidonius*, a Carolo V. imperatore epiſcopatus ſucceſſor denominatus, in poſſesſionem ante perueniret, quam ſancte promitteret, *ut ſacri ritus permanerent integri, ac ſacerdotes in coniugio degentes officio non tollerentur.* Et quamuis Michael iam anno 1549. epiſcopus Merleburgenſis fuiſſet electus, Georgius tamen usque ad annum 1550. epiſcopi poſſesſionem impediuit.

Georgius ſecedit in terras hereditarias,

§. VIII. Poſt abdicationem GEORGIVS in prouincias ſuas hereditarias *ſeceſſit*, ubi ad obitum usque *cultui diuino* uacauit, preces ad Deum pro anima ſua ac fidelium coetu conſeruando ad uitae finem usque fundens ardentisſimas. Paulo ante obitum *teſtamentum condidit*, in quo omnibus ſui principatus *parochis* annuis reditibus ac frumentis, ex praefecturis iisdem ſuppeditandis, largisſime proſpexit. *Hora mortis* aduentante, in praeſentia aulicorum aliorumque egregii nominis uirorum, *fidei* ſuae *ſymbolum* confeſſus, inuocato domini ſui IEſu Chriſti nomine, anno 1553. decimo ſeptimo die Octobris *e uita diſceſſit*, corpus *Deſſauiae* in *templo parochiali* ſepultum, in Domino quieſcit.

teſtamentum condit, parochis proſpiciendo.

obitus 1553.

ſepultura.

§ VIIII.

§. VIIII. Frater *Ioachimus* GEORGIO hoc poſuit *epitaphium*: CAP.XLII. GEORG. 1553. *Epitaphium.*

Principis Aſcania nati de ſtirpe Georgi
Quem cernis, tumulus proximus oſſa tegit.
Huic fuit Erneſtus genitor, qui pacis amore
Promeruit patriae totius eſſe pater.
Matris erat caſtae Monſterbergenſis origo,
Sincera coluit quae pietate Deum.
Aſcaniae gentis uirtus eſt clara triumphis,
Ordine quos numerant ſecula longa patrum.
Sed fuit huic fontes doctrinae diſcere cura,
Quam nobis Gnatus tradidit ipſe Dei.
Hoc ad maiorum decus addidit inclyta facta,
Praebuit et patriae commoda magna ſuae.
Eſdras ceu quondam populo ius dixit, et idem
Interpres Solyma legis in urbe fuit.
Principis hic munus ſimul et paſtoris obiuit,
Ipſius et mentem rexit et ora Deus.
Iuſtificaque fide capiens tua munera Chriſte,
Solius eſt cuius parta cruore ſalus.
Vera luce Deum agnouit precibusque uocauit,
Numinibus fictis mens inimica fuit.
Nec uirtutum umbras habuit, ſed pectora rexit
Ipſa Dei uiuens adſimilata λόγος.
Vrbibus in multis, flauus quas alluit Albis
Et quas caerulei praeterit unda Salae,
Agmina collegit Chriſtum celebrantia, ſpargens
Pura euangelii ſemina uoce ſua.
Fidus et aetati uenienti teſtis ut eſſet
De Chriſto, patriae publica ſcripta dedit.
Hic frater lacrymans Ioachimus condidit oſſa,
Viuit in adſpectu mens, fruiturque Dei.
O Deus Aſcaniam ſtirpem ſeruesque regasque,
Nulla uenit nobis te niſi dante ſalus.

CAP. XLIII. MICHAEL 1548.

CAP. XLIII.

MICHAEL SIDONIVS QVADRAGESIMVS TERTIVS MERSEBVRGENSIS EPISCOPVS.

XLIII. MICHAEL HELDINGIVS SIDONIVS 1548. ab anno 1548. ad anno 1561.

patria, pater, ſtudia, dignitates.

MICHAEL HELDINGIVS *Eſlingae* in Sueuia anno 1506. natus. *Pater* eius fuit *molitor*, aut ut alii cenſent, *uinitor*. *Tubingae* litteris incubuit, ibidem philoſophiae magiſter creatus. Ob facundiam in concionando *Moguntiae* primum *ſcholae collega*, poſt *parochus*, mox *theologiae doctor*, dein *Sebaſtiani* electoris Moguntinenſis *ſuffraganeus*, tandem *Auguſtae Vindelicorum* in templo cathedrali *concionator* factus.

Vnde Sidonius dictus? Promittebat pontifici, ſe *Sidonem* profecturum ibique euangelium annunciaturum; hinc a papa *epiſcopus titularis Sidonius* ordinatus. Quamuis igitur *Sidonem* non fuerit profectus, nihilominus *Sidonius* cognominatus.

Carolo V. a conſiliis, §. II. *Eraſmi* erat *aſſecla* atque ex *politicis pontificiis*, qui pontificis iniurias agnoſcebant, papatum tamen omnibus uiribus fulcire laborabant; hinc *Carolo V.* charus, cui a conſiliis ac auctor, ut liber interim conficeretur. Caeſaris gratia adiutus, eodem promouente, a tribus canonicis turgidis ac pontificiis doctrinis imbutis, *epiſcopus* anno 1549. *electus*, atque a *Iulio III.* pontifice eodem anno *confirmatus*. At canonici, Lutheri doctrinae adhaerentes ac GEORGIVS princeps Anhaldinus in uotis ſuperiores impediebant, ne SIDONIVS ad epiſcopatus

cuius gratia epiſcopus electus 1549.

a Iulio III. confirmatus,

tus poſſeſſionem prius perueniret, quam ſancte promitteret, *ſe nihil quicquam in ritibus ſacris mutaturum.* Hoc ſancte promiſſo, SIDONIVS anno 1550. a *Carolo V.* epiſcopatus Merſeburgenſis *regalibus inueſtitus*, eodem anno ſecundo die decembris Merſeburgum intrauit ac epiſcopale munus obire coepit. **CAP. XLIII. MICHAEL. 1549.** ***a Carolo V. inueſtitur.***

§. III. A Brotuffo SIDONII *uirtutes* enumerantur ac in primis eius *eruditio* laudatur, quod in *ſcriptura ſacra uerſatiſſimus* ac ſummus theologus fuerit, inſuper eius *humanitas, benignitas*, ac *moderatus animus* commendatur, quo chriſtianam eccleſiam, ſchiſmatibus diſcerptam, concordiae ac pacis uinculo unire laborauerit ac in controuerſis articulis ita ſe geſſerit, ut neutri parti moleſtus, utrique acceptus eſſet; ſed alii annotant, encomium hoc partium ſtudio laborare, praecipue, cum, SIDONIO *praeſule*, Brotuffus ciuis ac ciuitatis ſyndicus degeret. SIDONIVS enim, epiſcopus conſtitutus, librum INTERIM in epiſcopatum introducebat, eundem ui concionatoribus obtruſurus. ***Eius uirtutes.*** ***Brotuffi encomium de Sidonio*** ***Sidonius ep. obtrudit librum Interim.***

§. IIII. Eſt autem liber INTERIM triplex, *Ratiſponenſis, Auguſtanus, Lipſienſis.* Huius auctores *Philippus Melanchthon*, **D.** *Paulus Eberus*, D. *Pommer*, **D.** *Georg. Maior*, **D.** *Ioa. Pfeffinger*: illius *Ioannes Agricola*, *Iulius Pflug*, *Michael Sidonius*: iſtius *Iohannes Cochlaeus* aut *Martinus Bucerus*, ab aliis *Ioannes Gropperus* aut *Georgius Wizelius* creditur. *Auguſtanus* uero κατ᾽ ἐξοχὴν INTERIM uocatur, cuius auctor, ut dictum, MICHAEL SIDONIVS, epiſcopus Merſeburgenſis, propterea Caroli V. auxilio electus. Hic liber ***Interim triplex, Ratiſponenſis, Auguſtanus, Lipſienſis. Cuiusque auctores.***

CAP.XLIII. MICHAEL 1549. ber anno 1548. 15 *Maii in comitiis Auguſtanis* in lucem prodiit, XXVI. articulis conſtans. Omnibus proteſtantibus a CAROLO V. *ui obtrudebatur*, annuentibus epiſcopis ac archiepiſcopis. Hinc refutationes, iurgia, *ſcommata*, inter quae hoc adſcribere iuuat:

Interim proteſtantibus obtruditur.

In eum ſcommata.

INTERIM.

GENEALOGIA SPHINGIS AVGVSTANAE.

In mundum uenio, Latio patre praeſule natus,
Nomina ſuſceptor tribuit mihi Caeſar atroces,
Turcas exſuperans rabie, ferus atque furore,
Eſt et Alecto habitans ſtygiis mihi mater in oris,
Regia ter denos, quem pugnans geſſit in annos
Imperium Chriſti ſum miſſus, ut undique uaſtem,
Matria defendet me dextra Lycaonis arca.

Thaleri in interim cuſi. Noti etiam ſunt *thaleri interimiſtici*, cum inſcriptione: *Interim, hebe dich weg von mir Satan.* e regione *Diß iſt mein lieber Sohn, an dem ich wohlgefallen habe.*

Deliberationes an admittendus? conuentus Merſeburgi 1549. § V. *Deliberationes* ac conſultationes frequentes, an Interim ſit admittendus? habitae, inprimis notandus *conuentus*, iuſſu electoris *Mauritii* anno 1549. menſe Martio a theologis *Merſeburgi* habitus, quo decretum, *librum Interim non eſſe admittendum.* Quamuis igitur SIDONIVS epiſcopus ante inueſtituram ſanctae promiſerit, *ſe in cauſis eccleſiaſticis nihil quicquam innouare uelle*; nihilominus tamen contra *fidem datam* INTERIM in epiſcopatu *introducebat*, multis parochis eundem *obtrudens*. *Agricola* quoque ob *cauſam interimiſticam Iſtebiae*

Sidonii conatus in cauſſa interimiſtica.

biae officio motus, a dicto SIDONIO Merſeburgenſis concionator conſtituebatur. Praeterea alia plura epiſcopus in religionis cauſa moliebatur, idquod theologi Vinarienſes *cothurnum Miſnicum* appellare ſolebant.

CAP. XLIII. MICHAEL 1549. *Cothurnus Miſnicus.*

§. VI. Quanti *motus* in toto chriſtiano orbe ac etiam in epiſcopatu Merſeburgenſi ob *cauſam interimiſticam* exorti, ex *Philippi Melanchthonis* litteris, ad clerum Mansfeldenſem miſſis, adparet:

Motus ob librum interim.

Melanchthonis litterae ad clerum Mansfeldenſem.

Reuer. uiris, eruditione ac uirtute praeſtantibus M. Ioh. Spanbergio, gubernanti eccleſias in comitatu Mansfeldenſi, et paſtoribus ac coeteris eorum collegis, amicis ſuis, Phil. Melanchthon ſalutem. Legi ueſtram deliberationem, quam iudico et piam eſſe, et cum noſtris ſententiis congruere. Etſi autem multa eccleſiis noſtris minitantur, et profecto horribilis crudelitas exercetur; tamen nec uerae doctrinae corruptelas unquam recipiemus, nec uitioſos cultus approbabimus. In aliis rebus adiaphoris ſeruitutem quamlibet duram tolerabimus. Nec propter leues cauſas occaſionem praebendam cenſemus iis, qui pellere paſtores conantur. Qua de re cum a multis interrogati ſumus, ſcripſi quid mihi uideatur. Quanquam autem ſcio, horridiores ſententias quibusdam magis placere, tamen haec magna cauſa eſt, cur ſeruitutem toleremus, ne fiat in eccleſiis ſolitudo, qualis iam in multis locis eſt ad Rhenum et in Sueuia. Nulli ſunt congreſſus, templa muta ſunt. Ne baptiſmus quidem in templis adminiſtratur. Pelluntur paſtores, qui-

dam

CAP.XLIII. MICHAEL 1553. *dam etiam trucidantur. Rapiuntur aliquorum coniuges et filiae, nec magiſtratus ulli opem ferunt ſuis paſtoribus. Quidam etiam gaudent eos excuti. Cum igitur uideamus, quo in periculo ſint non tantum docentes, ſed etiam ipſae eccleſiae, h.e. pii coetus, tantiſper donec pie poſſumus, manere apud eccleſias ſtudeamus, etiamſi toleranda eſt aliqua ſeruitus, quae tamen ſit ſine impietate. Oremus etc.*

Monaſterium S. Petri Merſeburgi 1091. dedicatum.

§. VII. Notum eſt *monaſterium canonicorum regularium* cum *aede S. Petri*, Merſeburgi in ſuburbio *Altenburg* ſitum, quod Caroli M. tempore fundatum dicitur. Cum ex his ruderibus anno 1091. ab epiſcopo Merſeburgenſi, WERNHERO, *monaſterium ordinis S. Benedicti* in honorem *S. Petri* inſtauratum primo die Auguſti ab *Hardewico*, Magdeburgenſi archiepiſcopo dedicaretur, ab eius dedicatione ad epiſcopum SIDONIVM XXXVI. abbates numerantur. In hoc monaſterio, SIDONIO praeſule, *Wolffgang Graeſing*, Martisburgenſis, anno 1553. XXXV. abbas fuit, hoc anno 1554. dominica Exaudi 6. Maii mortuo, XXXVI. abbas *Andreas Moenbaupt* Martisburgenſis ſucceſſit, ac monaſterium hoc epiſcopus Michael ſuſtentauit, uſque dum eo mortuo fuit ſaeculariſatum.

Hardewicus Magdeb. epiſc.

Wolffgang Graeſing, abbas 1553. Andr. Moenbaupt abbas 1554.

Pertica iaculatoria 1554.

§. VIII. Caeterum SIDONIVS in politicis rebus epiſcopatui optime praefuit, *aedificia* enim *collapſa reſtaurauit* ac refecit. Sic anno 1554. epiſcopus ciuibus permiſit, ut in *taberna iaculatoria* intra *Gottbardi* et *Sixti* portas extra muros perticam ad *iaculandum* exercitii gratia erigerent, ad quam epiſcopus ligna aliosque

que ſumptus ſuppeditauit. Alia quoquemulta in muris, portis, uillis ac praediis reſtaurauit. CAP. XLIII. MICHAEL

§. VIIII. Inter *caſus fortuitos*, qui ſub epiſcopo contigerunt, referendum *incendium*, quod anno 1553. in porta Sixti exortum. Cum enim *Mauritius elector* menſe Iunio Merſeburgi pernoctaret, incuria quorundam equitum ebriorum ſtramen in ſtabulo accenſum, ſed electoris ordine ac apparatu *incendium* mox deletum. In pagis uero epiſcopatui ſubiectis *Paſſendorff* et *Schlettau* anno 1551. grandine domus quaedam deiectae. In pago *Neumarck* prope urbem *Bitterfeldam* anno 1555. feria prima pentecoſtes, coorta tempeſtate, parochus *Andreas Pobritz* in templo, durante cultu diuino *fulgare ictus*, capillis ac oculis laedebatur, ut inhabilis redditus functionem reſignare cogeretur. Cauſam huius infortunii parochus ipſe ſcripto quodam indicauit hanc, *quod ruſticis permiſerit, cereuiſiam tempore pentecoſtes tribuere ſolitam* in templo recondere. In urbe *Merſeburgo* anno 1556. dominica poſt feſtum natiuitatis Chriſti *horrenda tempeſtas exorta*, ac tonitru ac fulgur Gotthardi portam percuſſit. Sic eadem urbs Merſeburgum anno 1552. menſe Ianuario ex *inundatione* fluminis Salae ingentia damna perpeſſa.

1553. incendium Merſeb. 1553. — *Grando 1551. 1555.* — *Andreas Pobritz fulgure ictus* — *tempeſtas 1556.* — *inundatio 1552.*

§. X. Sub hoc epiſcopo *peſtis* bis, nempe anno 1550. 1552. graſſata, ac multae *caedes* anno 1560. inter aleas luſorias perpetratae, multa etiam homicidia in diuerſoriis commiſſa, dum praedones ac colluuies malorum hoſpites ad pernoctandum hoſpitia expetebant, ſed noctu eosdem in diuerſorio horrendum in modum trucidabant.

peſtis 1550. 1552. caedes, 1560.

§. XI.

CAP. XLIII. MICHAEL 1554. *Eruditi* *Erneſtus Brotuſſus,* *1554.* §. XI. Inter *doctos*, qui ſub SIDONIO floruerunt, inter caeteros eminent *Erneſtus Brotuſſus*, ciuitatis ſyndicus, qui chronicon Merſeburgenſe conſcripſit, in quo de ſe ipſo memorat, quod anno 1554. die 15. Februarii *carpionem* trium pondo emendum curauerit, in cuius uentre diſſecto *lactes* ac *oua* inuenta, et *piſcis hermaphroditus* fuerit. *Maximus Goritz, 1560.* Item *Maximus Goeritz* philoſophiae magiſter ac medicinae doctor, qui anno 1560. primus *rector ſcholae Nicolaitanae* Lipſienſis conſtitutus. *Mag. Valentinus Pacaeus, apoſtata. 1551.* Mag. *Valentinus Pacaeus*, alias *Hartung* dictus, parochus *Lezenſis*, primus Lutheranus paſtor *Querfurtenſis*, anno 1549. Licentiatus theologiae *Lipſiae* creatus, poſt profeſſor ac paſtor S. Nicolai *Lipſiae*, uir magnae auctoritatis, anno 1551. *Dillingae* ad *caſtra pontificiorum* tranſiit, ibidem anno 1558. una cum uxore in itinere a milite iugulatus, poenam apoſtaſiae luit. *Iohannes Moſtel.* *Iohannes Moſtel*, conſul Merſeburgenſis ac peritus architectus, qui templum cathedrale Merſeburgenſe refecit, anno 1558. dominica Oculi e uita diſceſſit, *Eius epitaphium.* epitaphium eius in S. Maximi templo poſitum hoc:

In Chriſto moriens hac ſpe mea lumina clauſa,
Omnibus aerumnis hoc duce liber ero.
Accidit hic pugna, cum conflictarer in ipſa,
Ne dubites, quin te liberem et inquit amen.
Morte mea uolui captiuis reddere uitam
Omnibus et ſceptro coelica regna meo.
Sum uia, ſum uerum, ſum uitaque, talia credens
Tanta licet tulerit uincla, perire nequit.
Ergo Ioann Moſtel ſinit haec monumenta parare,
Laudis habent alias iſta trophaea nihil.

§. XII.

Digitized by Google

§. XII. Silentio tamen non praetereundi *canonici Merſeburgenſes*, qui anno 1557. ſub epiſcopo SIDONIO degerunt, quorum nomina ex Brotuffi conſignatione haec.

CAP. XLIII. MICHAEL 1557.

Nomina canonicorum Merſeburgenſium 1557.

Sebaſtianus, *nobilis de Pluta*, capituli praepoſitus,
Sigiſmundus de Lindenau, decanus.
Mauritius Boſe, ſenior.
Ioachimus de Latorf, cuſtos.
Licent. *Iodocus Mahler*, ſcholaſticus.
Bernhard de Traſchwitz.
Licent. *Philippus Arbogaſt.*
Caſparus concionator.
Doctor *Wolffgangus Krell.*
Georgius Schlegel.
Iohannes de Lindenau, cantor.
Fridericus Ganſ.
Rudolphus et Guntherus de Bünau.
Andreas de Holtzendorff.
Wilhelmus, comes Schwartzburgicus.
Heinricus et Rudolphus de Bünau.
D. *Hieronymus de Kommerſtadt.*
D. *Iohannes Rothe.*

§. XIII. Sed ut ad SIDONIVM epiſcopum redeamus, eius *beneficentia* in cantantes ſcholares apud hiſtoricos admodum commendatur. Maxime enim delectabatur, cum in plateis cantantes audiret. Cum aliquando quendam ex iis in conclaue adduci iuſſiſſet, conuiuas accumbentes alloquebatur. *Ecce, qui hiſce iuuenibus opitulatur, bonum opus perficit: in talibus pauperibus optima ingenii dona recondita, ipſe olim eadem ſorte contentus uixi.* Noſtro tamen uitio uertitur, quod ſepulchrum *Rudolphi*

Sidonii beneficentia in ſcholares cantantes,

ſepulchrum Rudolphi

CAP. XLIV. ALEXAN. 1561.

apertum. cellauinaria. *phi, Sueuiae ducis, Heinrici IV.* anticaeſaris, in pugna occiſi ac Merſeburgi ſepulti, deſtruendum atque ex eodem *cellam uinariam* exſtruendam curauerit.

Conuentus Wormatienſis 1557. §. XIIII. Vt autem SIDONIVS *Carolo V.* ita etiam eius ſucceſſori *Ferdinando* in delitiis fuit. Caeſarea enim maieſtate iuſſus, ut *conuentui Wormatiae* anno 1557. in cauſis religionis habito intereſſet, et *iudicii Spirenſis* per aliquod tempus *aſſeſſor* tandem dictae *camerae iudex* conſtitutus.

Sidonius camerae iudex,

obiit Viennae 1561. ſepultura, libri editi. §. XV. Cum Viennae commoraretur, anno 1561. e *uita diſceſſit*, ibidem in S. *Stephani templo ſepultus*, haec ſcripta reliquit.

Decret. Concil. Prou. Mogunt.
Inſtitutio ad chriſtianam pietatem.
Explicatio paraphraſtica miſſae.
Poſtilla ſiue Exegeſis concionum euangelicarum in Ionam prophetam ac prouerbia Salomonis.

CAP. XLIV.

ALEXANDER DVX SAXONIAE POSTVLATVS ADMINISTRATOR,

QVADRAGESIMVS QVARTVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab anno 1561. ad annum 1565.

XLIIII. ALEXANDER DVX SAXON. 1561.

P*Ace religioſa* anno 1555. ſancita ac confirmata, turbae ob religionis exercitium crebrum interim motae, compoſitae ac ſedatae fuerunt. Proteſtantes enim in ea ſibi proſpexerant

xerant inter caetera: *ut epiſcopatus, coenobia ac bona ſpiritualia, in alios pios uſus uerſa, imperii ſtatus retinerent, ac in eo ſtatu, quo epiſcopatus, coenobia ac bona ſpiritualia reducta ac pontificiis ablata, eſſent, permanerent.* Morte igitur *Sidonii* epiſcopi interueniente, epiſcopatus in priſtinum ſtatum redibat, in quo ante *Sidonii* inueſtituram erat. Hinc canonici, Lutheri doctrinae addicti, ALEXANDRVM, *ducem Saxoniae*, epiſcopatus Merſeburgenſis administratorem anno 1562. poſtularunt. CAP. XLIV. ALEXAN. 1555. *Pax religioſa 1555. epiſcopatus adminiſtrator poſtulatur.*

§. II. Natus autem eſt ALEXANDER Dreſdae anno *1554. die uigeſimo primo Februarii.* Pater AVGVSTVS *dux Saxoniae, landgrauius Thuringiae, marchio Miſniae*, ac poſt mortem fratris ſui *Mauritii*, anno 1557. *imperii elector ac burggrauius Magdeburgicus*, quippe qui iam ante *Michaelem Sidonium* epiſcopatus Merſeburgenſis *adminiſtrator poſtulatus*, ob belli motus adminiſtrationis officio anno 1548. ſe abdicauerat, ut ſupra ſcriptum. *Auus* HENRICVS, dux Saxoniae, landgrauius Thuringiae, marchio Miſniae. *Eius natiuitas 1554. pater, auus,*

§. III. Nonſolum autem *natiuitate*, ſed maxime etiam *uirtutibus* conſpicuus. In eo enim adhuc puero *animi alacritas* ac *conſtantia* elucebat, cum *prudentia* ac *modeſtia* coniuncta. *uirtutes.*

§. IIII. Cum uero ALEXANDER ob *minorem aetatem* (nam poſtulatus adminiſtrator *octo annorum* erat) rebus adminiſtrandis ipſe ſuper eſſe nequiret, pater AVGVSTVS eadem cura ac ſolertia, qua ante abdicationem ſuam, epiſcopatum adminiſtrauit. *Lutheri* enim *doctrinam reſtaurauit, ritus pontificios*, qui, uiuo Michaele, irrepſerant, *aboleuit*, per omnes eccleſias *uiſi-* *Ob minorem filii aetatem pater Auguſtus adminiſtrat. Lutheri doctrina introducta.*

 tatio-

CAP. XLIV. ALEXAN. 1564. *Viſitationes.* *Regimen.* *Superintendens.* *Curia aedificata.*

tationes inſtituit, ac in optimum ſtatum illas reſtituit, et ut ſuum cuique tribueretur, in epiſcopatu *ſummum iudicium* ac *regimen cathedrale*, ad dirigenda iudicia inferiora, fundauit, *ſuperintendentem* quoque, ut uulgo loqui ſolent, conſtituit.

§. V. Non minorem curam in rebus politicis adhibuit AVGVSTVS, dum *filio adminiſtratore ciuitatis curia* exſtructa. Aedificium hoc diuerſa diuerſis temporibus ſuſtinuit fata. Nam anno *1444.* tota *curia* incendio conſumta. Poſtea quidem iterum exſtructa, ſed ob ſumptus impendendos non abſoluta. Anno 1522. ſtructura iterum coepta, ſed ob motus internos
1564. uſque ad annum *1564.* prorogata, quo dicta *curia* a fundamento fere *de nouo aedificata*, in primis ea *pars aedificii*, quae *cellae cereuiſiariae* cum *conclaui pergulano* ſuperſtructa.

Salinae Teudizenſes reſtauratae 1564.

§. VI. Eodem hoc anno AVGVSTVS *elector ſalinas Teudizenſes* reſtaurauit. Pagus *Teuditz* in praefectura *Lützenſi* ſitus, ab antiquis temporibus ſalinas habuit, ubi ſal excoctum, poſtea uero ſalinae ruinoſae factae permanſerunt. Cauſam alii hanc, alii aliam ſuppeditant; plurimi tamen uicinitatem *Halenſium* in cauſa eſſe ueroſimiliter autumant. Alii hanc ueram addunt, ſalſilaginem minoris pretii ac ualoris eſſe, ac centenarium ſalſuginis pondus, quinque tantum ſalis ſemuncias continere, maiores ſumtus ad ſalem excoquendum impendendos, minimos proferre fructus, ac pene nullum ex re ſalinari emolumentum. Hoc ex hiſtoria certum, ante quadringentos fere annos *ſalinas Teudizenſes* in frequenti uſu fuiſſe,

iſſe, ibique ſalarios, qui ſalem excoquunt, habitaſſe plurimos, hinc augmentum pagi *Kauern* dicti, ubi ſalarii tuguriola ſua habuerunt. Sed anno *1347. Halenſes* ac *Magdeburgenſes*, cum *marchionibus Miſnenſibus* ac *epiſcopo Heinrico* belligerantes, *ſalinas Teudizenſes* deuaſtarunt, a quo tempore deuaſtatae permanſerunt, uſque dum AVGVSTVS anno 1564. eaſdem reſtaurauit, ac conclaue ad habitandum ibidem exſtruxit. Ob has ſalinas etiam dictus elector AVGVSTVS anno 1579. foſſam efodi, atque a pago CROSSEN dicto in epiſcopatu Zizenſi ſito aquam ex fluuio *Elyſtere* immenſis ſumtibus deduci iuſſit, ut rates ad ſalem excoquendum in fluuio adueherentur.

CAP. XLIV ALEXAN. 1565. *Pagus Kauer. Halenſium ac Magdeburgenſium bellum cum marchionibus Miſnenſ. ac Henrico epiſc. 1347. pagus Croſſen. 1579. Elyſter fluuius.*

§. VII. Tempore ALEXANDRI *adminiſtratoris* caſus triſtes adeo frequentes non contigerunt, aut ſaltim in monumentis non conſignati. *De nobilibus de Burghauſen* refertur, quod furem, in praefectura *Schkenditz* in furto deprehenſum, nomine *Laurentium Muller*, in furcas ſuſpendendum iuſſerint, cuius corpus in anatomia a medicis diſſectum. Anno *1563.* ac antea 1553. hiemis frigus uehementiſſimus fuit ac conſtans. Sed anno 1562. die 22. Ian. hora matutina 3. ac 4. tanta tempeſtas cum uento, tonitru, grandine mixta exorta, ut homines perterriti iudicium extremum imminere crederent, uentus enim ſuſurrauit, ac tubae in aere, grando ardentes carbones uidebantur.

Nobiles de Burghauſen. Fur ſuſpenſus.

§. VIII. Ante uero, quam ALEXANDER ad pubertatis annos ueniret, ut ipſe adminiſtraret, praematura morte deceſſit. *Obiit* enim

Alexandri obitus 1565.

 Dres-

CAP. XLV. AVGVST. 1565. *Dreſdae anno 1565.* die octaua Octobris, cum epiſcopatui nondum *tres annos* praefuiſſet.

CAP. XLV.
AVGVSTVS SAXONIAE DVX AC ELECTOR POSTVLATVS ADMINISTRATOR
QVADRAGESIMVS QVINTVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab anno 1565. ad ann. 1586.

XLV. AVGVST. SAXON. DVX AC ELECTOR 1565.

Nimis acerba erat et *patri* AVGVSTO *electori* et *ciuibus* et *canonicis praematura* ALEXANDRI *filii ducis* ac *adminiſtratoris poſtulati mors*, ob ſpem de eo omnibus uirtutibus conſpicuo conceptam: *ciues* tamen admodum *erigebantur*, cum AVGVSTVS, intercedentibus canonicis, epiſcopatus adminiſtrationem continuaret, quam ab anno 1565. uſque ad annum 1586. quo e uita diſceſſit, maxima cum laude geſſit, ut ab eo praeclare geſta atteſtantur.

usque ad annum 1586. epiſcopatum adminiſtrauit.

§. II. *Sereniſſimus* enim *elector*, ſummo iure *iuris Saxonici illuſtrator ac defenſor* dictus, anno 1572. *conſtitutiones electorales Saxonicas* promulgauit, ut ſecundum eas inſtar lydii lapidis omnes cauſae tam eccleſiaſticae quam ciuiles in omnibus prouinciis ac in *epiſcopatu* etiam *Merſeburgenſi* diiudicarentur, omnibusque collegiis iniunctum, ut ſecundum eaſdem pronunciarent. Eum in finem *dicaſterium ſeptemuirale*, uulgo *ſcabinatus Lipſienſis*, ab *Auguſto electore* erectum ac fundatum. Conſtitutiones hae ſunt fons, ex quo hauſerunt, quotquot ſub-

Conſtitutiones electorales Saxonicae promulgatae 1572.

Scabinatus Lipſienſis erectus.

ſubſecutis temporibus de iure Saxonico commentati. CAP. XLV. AVGVST.

§ III. Verum non *ſalutares* tantum *leges* condidit, ſed et, ut ad uiuum exprimerentur, *effecit*. Argumento ſunt *frequentes uiſitatio nes*, quas tam in omnibus electoratus eique annexis prouinciis, quam ſpeciatim in epiſcopatu *Merſeburgenſi* inſtitutae. Cum enim *Sidonii* epiſcopi temporibus in cauſa religionis ac ritibus ſacris confuſiones ac perturbationes uariae fuiſſent exortae, has omnes Auguſtus explicuit. In primis *generalis uiſitatio* notanda, quae anno *1575*. per quaſcunque epiſcopatus eccleſias inſtituta. *1575. Viſitatio eccleſiarum in epiſcopatu 1575.*

§. IIII. In hunc annum etiam incidit *gymnaſii Merſeburgenſis reformatio* ac *fundatio*. *Sidonius* enim epiſcopus *ſcholae prouiſionem* Merſeburgo *Grimmam* transtulerat: ſed AVGVSTVS gymnaſio huic nouis reditibus proſpexit atque augmentauit, D. *Hieronymi Kommerſtadii*, capituli canonici ac ſcholaſtici, conſilio uſus, cuius opera aedificia collapſa reſtaurata. In gymnaſii introitu in memoriam AVGVSTI *fundatoris* ac *reſtauratoris* haec *inſcriptio* lapidibus inciſa: *Fundatio gymnaſii Merſeburgenſis 1575. Hieronymus Kommerſtadt canonicus ſcholaſticus.*

D. O. M.

AVGVSTVS *dux Saxoniae, ſacri Romani imperii archimarſchalcus et elector etc. aedes has longa uetuſtate ruinoſas ad uſum ſcholaſticae iuuentutis pie conſecrando reditibus donauit annuis, Hieronymo Kommerſtadt doctore eiusdemque principis conſiliario, canonico Martisburgenſi, ſcholaſtico, ſumma fide et diligentia exſtructionem huius nouae ſcholae procurante anno Chriſti* M.D.LXXV. *Inſcriptio in aede gymnaſii.*

CAP XLV. AVGVST 1576. *Ioachimus Camerarius, in uſum gymnaſii legata. Formula concordiae conſcripta ac publicata 1576. 1577. 1580.*

Ioachimus Camerarius, profeſſor celeberrimus, lectiones in ſchola habendas praeſcripſit, nobilis uero *de Boſe* hereditarius in *Franckleben* et nobilis de *Nordhauſen* legata huic ſcholae in teſtamento reliquerunt ampliſſima. In memoriam huius reſtaurationis inſignis anno 1675. iubilaeum primum, ut infra dicetur, celebratum.

§. V. AVGVSTI *electoris iuſſu Formula concordiae* quoque per ſex theologos *Torgauiae* anno 1576. conſcripta, in *coenobio Bergenſi* anno 1577. reuiſa, tandemque *Dreſdae* 1580. publicata. Occaſio libri huius ſymbolici conſcribendi haec. Statim poſt *Lutheri* obitum ab anno 1550. ſic dicti Philippiſtae in eccleſia multas turbas dabant, praecipue autem *articulus de coena domini* controuertebatur. Coryphaei erant *D. Peucer* et *D. Krakaw*, quorum ille audebat *catechiſmum* a ſe confectum in electoratus ſcholis ac eccleſiis clanculum introducere, paſtoribusque eundem obtrudere. Controuerſiis hiſce in dies creſcentibus, etiam aulici electoris conſiliarii implicabantur, ut, *electore* AVGVSTO inſcio, multa innouarent. Haec autem omnia, AVGVSTO *inſcio*, eſſe factitata, argumento ſunt *relationes ac querelae*, ab illuſtriſſimo electore manu ſua anno 1571. exaratae, quae prolixius in repetita defenſione Auguſtanae confeſſionis pag. m. 628 630. ſeq. recenſentur. Notatu digna ſunt uerba hic adſcripta. *Und haben dieſer verlogener Buben halben, ich, als unwürdiger Lands-Herr, darnach die frommen Landſchafft unſchuldiger Weiſe in dem Geſchrey und Verdacht ſeyn müſſen, als wären wir von der reinen Lehr abgefallen, und die Calviniſche Lehr an-*

D. Peuceri et D. Krakaw molimina in articulo de S. coena.

Auguſti querelae ob turbas D. Peuceri 1571.

angenommen: Da wir doch weder Wort noch CAP.XLV.
Weiſe darvon gewuſt: und haben alſo der an- AVGVST.
dern unwiſſend entgelten müſſen. Vnd iſt 1579.
dieſer langwieriger Zanck in dieſen Landen allein aus der Urſachen hergefloſſen, daſs die heimlichen Caluiniſten ſich nicht öffentlich zu ihrer Lehre haben bekennen wollen: ſonſten wäre dieſer Paucken zeitlich ein Loch gemachet worden, und hätte das Vngeziefer nicht niſteln ſollen.

§. VI. Vt ergo maiora mala praecauerentur, AVGVSTVS *elector* anno 1574. die 24. Maii *Torgauiae comitia* conſcripſit, quo ſtatus prouinciales conuocati, ac de malo hoc medendo deliberatum. *Puncta*, in his comitiis *propoſita*, prolixius in repetita defenſione Auguſtanae confeſſionis pag. m. 640. recenſentur, quorum ſumma huc redit, ut a *theologis controuerſiae accuratius uentilentur, ac formula quaedam fidei ſymbolica conſcriberetur, ab omnibus ciuibus ſubſcribenda.*

Comitia prouincialia Torgauiae 1574.

Repetita defenſio Auguſtanae confeſſionis.

§. VII. Formula concordiae conſcripta, *elector* AVGVSTVS omnibus doctoribus ac ciuilibus etiam miniſtris iniunxit, ut eandem ſubſcriberent. *Subſcriptio* haec in *epiſcopatu Merſeburgenſi* anno 1579. a ſingulis *paſtoribus, diaconis* ac *ludimagiſtris* facta, et ſic huic controuerſiae finis impoſitus. Non ſolum autem *internos*, ſed etiam *externos motus* ſedare AVGVSTVS laborauit. Cum enim *Reformati* in regno Franciae *uarias perſecutiones* paterentur, AVGVSTVS, intercedendo ac ſupplicando, Regis animum flectere ſatagebat. De qua re prolixius teſtantur litterae, ab *Huberto Langueto* ad ſereniſſimum electorem ſcriptae, ac a Dn. de Ludewig in lucem editae, dignae, quae ab omnibus legantur.

Subſcriptio formulae concordiae 1579.

CAP. XLV. AVGVST. 1579. *Templum S. Maximi reſtauratum 1580. Campana 1584.*

§. VIII. Sequenti anno 1580. *S. Maximi aedes* reſtauràta, anno uero 1584. huius aedis turris *maior campana* recens fuſa, cuius haec inſcriptio: ſupra

O Gott allein die Ehre.
Durch Feuer und Hitze bin ich nechſt Gott zerfloſſen,
Caſpar Senger von Zwickau hat mich gegoſſen.
A. 1584.

Auſpice Chriſto tempore AVGVSTI *ducis Saxoniae* et *electoris prouinc. Merſeburgenſ.* conſiliario *Iohann v. Koſtitz*, *Alberto Roſen* et *Gabriel Schützen*, cancellar. fieri coepi. Ioh. III. Sic Deus dilexit mundum etc.

Gott ſey Lob und Danck.
Kommt her ihr Chriſten hört Gottes Wort,
Wo ihr mich hört an allen Ort.

Infra: V. D. M. I. Æ. ſequens diſtichon annum Chriſti continet.

AD tVa Vera VoCo ChrIſtIanos Verba profeſſos,
ChrIſte ſeD Ipſe tVa peCtora LVCe regas.

Horologium in Teudiz. Anno 1584. in pago Teudiz horologium erectum, eius fabri Chriſtoph Groſſe et Iulius de Botfeld.

pontes exſtructi 1576. 1577. Lignorum rates per fluuium Salam 1579.

§. VIIII. Aliae etiam *ſtructurae*, ſub AVGVSTO electore abſolutae ac perfectae, in monumentis leguntur. Sic anno 1576. mandato AVGVSTI *pons exterior lapideus* fluuio Salae impoſitus, anno 1577. uero *pons altus*. Vt etiam ciues Merſeburgenſes maiori lignorum copia abundarent, amori, quo AVGVSTVS ſuos complexus, unice id adſcribendum. Notum enim, fluuium *Salam Merſeburgum* praeterfluere, *Salae* prope urbem influit *Elyſter*, ac alii fluuii, *Luppa*, *Giſela* et *Clia*. Hunc in finem anno

1579.

1579. iuſſu AVGVSTI *foſſa effoſſa*, ut *lignorum* CAP XLV.
ratis in fluuio Salae per foſſam ad urbem adue- AVGVST.
heretur. A quo tempore magnus lignorum 1585.
omnis generis aceruus ope ratium Merſebur- *Vectigalia*
gum allatus. Magni etiam ex ratium uectigalibus *ratium in*
reditus percipiuntur. Nam in pago *Kirchdorff* *Kirchdorff*
telonium conſtitutum, ubi publicanus a quauis rati praeteruehente uiceſimum ratis truncum et quidem optimum exigit, cuius ratio in aerario epiſcopi Merſeburgenſis reddenda. Tale telonium etiam in *Sckopau*. *et Sckopau.* Hic etiam ſilentio non praetereunda illa tranſactio, inter ruſticos *Croelwizenſes* et *Spergenſes* per AVGVSTI electoris miniſtros compoſita. Nam in pago *Croelwitz* Salae influit riuulus, qui a pago *Spergau* defluit, cum ergo inter hos duorum pagorum ruſticos ob riuulum controuerſiae orirentur, hae controuerſiae dicta tranſactione ſopitae. *tranſactio Croelwizenſium et Spergenſium.*

§. X. Inter funeſtos caſus referendum *incendium*, quo in oppido *Luzena* anno 1569. uiginti quatuor aedificia combuſta. *Incendium 1569.* Anno 1578. die 27. Aprilis hora undecima ante meridiem *terrae motus* homines perterrefecit, quem ueſperi fulminis ictus inſecutus. *terrae motus 1578.* Anno 1585. die 9. Februarii circa meridiem *fragore coeli* multa templorum aedificia conquaſſata. *tempeſtates exortae 1585.* Die 4. Maii dicti anni *grando immanis* decidit, quo feneſtrae aedium, tecta, homines, ſegetes ac arbores percuſſi. Eodem hoc anno die 18. Iunii *Sala* horrendum in modum *intumuit*. *Salae inundatio,* In pago *Veſta* aquae inundantes *templi portas* perruperunt *ſubſelliaque* deiecerunt. Decreſcentibus aquis, *anguilla* in templo capta, quod pleriſque omen ſiniſtrum creditum. *anguilla in templo* *ouorum caritas 1573.* Anno 1573. tempore pa-

ſcha-

CAP. XLV. AVGVST. 1555.

peſtis 1565. 1575. 1585. *caementarius a tecto decidit,*

ſchatos *annonae caritas* extitit, nam *ſexaginta oua* pro *quindecim groſſis* uendita. *Peſte* etiam, quae anno 1565. 1575. 1585. graſſata, multa hominum millia perierunt. An. 1567. die lunae poſt feſtum Bartholomaei Merſeburgi in *platea*, quae dicitur *Burgſtraſſe*, *murarius* quidam a *tecto* canonici in uiarum ſtrata *decidens*, ſed illaeſus opus coeptum peragit, contra caementarii trulla equus occiditur.

ruſtici laeſio ex combuſtione 1585.

Anno 1585. die 16. Ianuarii *ruſticus* e pago *Libenau Merſeburgi domum ceruiſiariam zum Windberge* dictam intrat, frigida membra calefacturus. Ex improuiſo ſartagini efferueſcenti inſilit. Statim iterum exilit ac fluuium *Giſelam* incurrit, ignis ardorem refrigeraturus. A tonſore duobus cruribus ſecatis, per octo annos pagatim ſtipem colligit.

Veſpillones ob artes magicas puniti 1582.

Anno 1582. menſe Septembri *duo ueſpillones* in pago *Groſſ-Zſchocher artibus magicis* luem contagioſam conciliarunt, qui forcipibus candentibus lacerati, rotae impoſiti. Eorum uxores ob *magicas artes* uiuae combuſtae.

arbores reuireſcunt 1584.

Anno 1584. tempore autumnali *roſeta*, *arbores* ac *uites* denuo uiruiſſe ac folliculos et gemmas protrudiſſe ſcribitur.

Eruditi Elias Narniſcius 1577.

§. XI. Inter *eruditos* Merſeburgi floruerunt *Elias Narniſcius* I. V. L. et cancellarius Merſeburgenſis, qui anno 1577. die tertio Iunii e uita diſceſſit, in templo cathedrali ſepultus.

Iulii Kommerſtadii epitaphium.

Supra iam mentio facta D. Hieronymi Kommerſtadii, canonici, hic addendus Iulius in cathedrali templo ſepultus, cui hoc epitaphium poſitum.

Ioh. 14. Ego uiuo et uos uiuetis. Regi uiuentium S. Vt conſtaret in rebus humanis nihil conſtare, ortaque omnia occidere, ecce

IVLI-

IVLIVS A KOMMERSTADT *in Kalckreut, pietate erga Deum inſigni a teneris praeditus, iterque gloriae per uirtutis portam ingreſſus, cum porro literatae nobilitatis famam exteris reliquiſſet, obque peripheriae ſanioris et aequi bonique haud uulgarem ſcientiam demum huic aulae conſilio cum laude praeeſſet, ſubita morbi inopinatiui oppreſſus melioribus annis uitae huius ſtatione decedit. Siamicus es hoſpes, uicem communem dole et coeleſtem medicinam quaere; ſin hoſtis, exemplo diſce teque ipſum, uterque noſce uiuens, ut poſt uiuas, diuturniorem uero hanc in terris memoriam Marit. deſideratiſſ. ANNA e gente Lauterbachia fidei coniugalis ergo in ſpem laetae reſurrect. mort. de ſuo poſ. Vixit annos XXXVI. pie ac placide deceſſit VI. Maii Anno grat. M. D. LXXVII.* CAP. XLV. AVGVST. 1586.

Tandem *Gabriel Sagittarius*, cancellarius Merſeburgenſis, cuius aedibus in platea Burgſtraſſe dicta haec inſcriptio inſculpta: *Gabriel Sagittarius.*

Auxilium meum a Domino.

Has aedes ruinoſas impenſis propriis ex fundamento extruxit Gabriel Sagittarius, Cancellarius in Merſeburg. Anno Chriſti MDLXXVIII.

§. XII. AVGVSTVS ipſe anno 1586. die undecima Februarii *anno aetatis ſexageſimo* ex hac uita diſceſſit. Ad mortem ſe optime praeparauit, nam hoc anno 1586. triginta diebus codicem ſacrum ac totidem ſeptimanis omnes Lutheri tomos perlegit. *Duas* habuit *uxores*, prima fuit ANNA, *Chriſtiani III. regis Daniae filia*, nata 1548. denata 1585. (2) AGNES HADE- *AVGVSTI obitus 1586. duae eius coniuges.*

WIG

CAP. XLVI. CHRIST. I. 1586. WIG *Ioachimi Erneſti principis Anhaldini filia* 1586. quae poſt Iohanni duci Holſatiae nupta, mortua 1616. CHRISTIANVM I. omnium prouinciarum unicum heredem ac ſucceſſorem una cum theſauro 1700000. thalerorum reliquit. AVGVSTVS uero natus 31. Iulii anno 1526. Subditorum delitiae, cuius laus nullo tempore intermoritura.

CAP. XLVI.
CHRISTIANVS
ELECTOR AC DVX SAXONIAE POSTVLATVS ADMINISTRATOR QVADRAGESIMVS SEXTVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab ann. 1586. ad ann. 1591.

XLVI. CHRIST. I. DVX AC ELECTOR SAXONIÆ 1586. electoralis familia, coniux, liberi. CHRISTIANVS inter Saxoniae electores huius nominis PRIMVS anno 1560. die 29. Octobris natus. *Pater* eius *Auguſtus*, dux Saxoniae ac elector. *Frater Alexander*, poſtulatus adminiſtrator, iuuenis deceſſerat, ut ſupra cap. XLIV. dictum. Ex *coniuge Sophia*, *Iohannis Georgii, Brandenburgenſis electoris filia* tres ſuſcepit *filios, Chriſtianum II. electorem* anno 1583. die 23. Septemb. *Iohannem Georgium I.* anno 1585. die 5. Martii, *Auguſtum*, epiſcopatus Numburgenſis poſtulatum adminiſtratorem, anno 1589. die 7. Septembr.

Poſtulatus adminiſtrator §. II. Poſt mortem patris *Auguſti* CHRISTIANVS I. omnium ditionum, a patre relictarum, unicus ſucceſſor, a capituli Merſeburgenſis canonicis *adminiſtrator poſtulatus*, epiſcopa-

pa-

CAP. XLVI. CHRIST. 1591. *partibus reformatorum fauit.*

patus huius adminiſtrationem ad uitae exitum uſque praeclare geſſit. *Partibus reformatorum* fauit, in *ſacris ritibus* multa *innouans*, ac *miniſtros eccleſiae*, Lutheri doctrinae addictos, ab *officio amouens*. *Suaſu* enim *Crellii exorciſmum* aliaque plura aboleuit.

Incendium Merſeburgi 1589. terrae motus 1590. frumenti iactura delinquentes capite plexi 1587.

§. III. Tempore *huius adminiſtratoris* anno 1589. die 23. Februarii hora nona ueſpertina *Merſeburgi* in *Gotthardi platea incendium exortum*, quo *triginta domus* aliaque aedificia combuſta. Anno 1590. die quinto Septembris *terrae motus* ciues perterrefecit. Anno uero 1587. ob *continuas imbrium tempeſtates frumenti iactura* percepta. Cum etiam anno 1587. die 24. Ianuarii ac 21. Iunii *duo malefici* capite plecterentur, carnifex in priori delinquente *gladii ictum ter*, in poſteriori *quinquies* repetiuit.

Campana in Groſſ Goebren 1591.

§. IIII. Quoad *aedificia exſtructa*, in monumentis legitur, quod anno 1591. *parochiani in pago Groſſ-Goebren* dicto *campanam maiorem* fudendam curauerint, *Georgio Langio* paſtore, Iohanne Krauſe ac Melchiore Grubner eccleſiaſtici aerarii praefectis exiſtentibus. *Campanae inſcriptio* haec:

In Groſſ-Goebren hange ich,
Allen Chriſten ruffe ich,
Melchior Möring goſſ mich. Anno
MDXCI.

Chriſtiani I. mors 1591. foedus cum

§. V. CHRISTIANVS I. uero, *Saxoniae electior*, cum *epiſcopatus Merſeburgenſis adminiſtrationem* per quinque annos geſſerat, Dreſdae anno 1591. die uigeſimo quinto Septembris *e uita diſceſſit*. Paulo *ante obitum foedus cum*

Hen-

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1591. *Henrico IV.* regi Franciae, contra ſic dictam pontificis *ligam* copias auxiliares miſit, anno etiam 1586. Dreſdae *ſtabulum publicum*, aedificium admodum celebre, exſtruendum curauit. In electoratu eidem filius Chriſtianus II. elector, in epiſcopatus Merſeburgenſis adminiſtratione uero Iohannes Georgius I. ſucceſſit.

Henrico IV reg. Franc. ſtabulum publicum Dresdae 1586.

CAP. XLVII.
IOHANNES GEORGIVS I.
SAXONIAE DVX AC ELECTOR POSTVLATVS ADMINISTRATOR QVADRAGESIMVS SEPTIMVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab an. 1591. ad an. 1650.

XLVII. IOHANN. GEORG. I. SAXONIÆ DVX AC ELECTOR 1591. poſtulatus adminiſtrator, tutores Fridericus Wilhelmus D. Altenburg.

IOHANNES GEORGIVS I. *Chriſtani I.* electoris ac Saxoniae ducis *filius ſecundo genitus*, anno 1585. die quinto Martii natus. Poſt mortem patris *Chriſtiani I.* anno 1592. a capituli canonicis epiſcopatus Merſeburgenſis *adminiſtrator poſtulatus. Poſtulatus ſeptem annorum princeps* adminiſtrationem, ob minorem aetatem, ipſe gerere nequibat, ſub cura tutorum *Friderici Wilhelmi, Ducis Altenburgenſis* et *electoris Brandenburgenſis* conſtitutus, quos parens uiuus nominauerat. Merſeburgenſes itaque dicto Altenburgenſi du-

duci FRIDERICO WILHELMO, IOHANNIS GEORGII tutori, *fidelitatis ſacramentum* praeſtiterunt, qui etiam uſque ad annum 1602. epiſcopatum adminiſtrauit, quo anno *Chriſtianus II.* elector, IOHANNIS GEORGII I. frater tutorio nomine, per conſiliarios ſuos, eum in finem delegatos, a ciuibus Merſeburgenſis epiſcopatus *fidelitatis iuramentum* ſibi renouari iuſſit.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1592. *Homagium a ciuibus epiſcopatus praeſtitum.*

§. II Cum igitur poſt *Chriſtiani I.* electoris obitum *Nicolai Crellii*, cancellarii, *factio* in dies maiora caperet incrementa, quae *eccleſias Saxonicas* miſerandum in modum uexabat; his turbis ut obuiam iretur, *Fridericus Wilhelmus* dux Altenburgenſis, *Chriſtiani II.* electoris ac *Iohannis Georgii I.* tutor, manus praebuit auxiliatrices. Hunc in finem *Torgauiae* anno 1592. menſe Februario, prius *conuentu ordinum* prouincialium indicto, curam de religione pura conſeruanda, primum ſuſcepit. Mox inſequenti menſe Maio *Lipſiae* de *uiſitatione eccleſiarum et ſcholarum* in Saxonia conſultatum, et cum omnibus hoc religionis conſeruandae ſtudium probaretur, *uiſitatio* illa per uiros prudentes et doctos in electoratus et epiſcopatus terris peracta, *uiſitatorii* etiam *articuli* conſcripti, qui *formulae concordiae* in fine ſubiecti. Imperatoris quoque *ſententiam*, in *Nicolaum Crellium* latam, executioni dedit, qui, ceu turbator eccleſiae ac reipublicae, anno 1602. *capite truncatus*.

Turbae ex Nic. Crellii factione, quibus medetur Fridericus Wilhelmus.

Conuentus Torgauiae 1592.

Viſitatio per eccleſias Saxonicas.

Articuli uiſitatorii.

Crellius capite plexus 1602.

§. III. His turbis ſedatis, FRIDERICVS WILHELMVS tutor ſalutares in republica leges ac conſtitutiones promulgauit, ac politiam opti-

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1593 me adminiſtrauit. Eo enim adminiſtrante anno 1599. *Merſeburgenſis*, *Delizenſis*, *Bitterfeldenſis* aliaeque *praefecturae ſenatui Halenſi* litteras, ut dicunt, reuerſales ſibi mutuo impertierunt, de *gabella* ac *emigrationis cenſu* in cauſis hereditariis ac ſucceſſionibus utrinque non detrahenda. Idem quoque *aedificia eccleſiaſtica* reparari fecit. Sic anno 1593. in pago Caſtimontio (Keuſchberg) *campana fuſa* hac *inſcriptione* :

Litterae reuerſales Merſeburgenſium ac Halenſium de gabella non detrahenda.

Campana in Caſtimontio 1593.

In Keuſchberg hange ich,
Meinen Klang gebe ich,
Allen Chriſten ruffe ich,
Melchior Moering goſſ mich in Erfurt. An. MDXCIII.

Nobilis de Rothſchutz. Eccleſiae huius antiſtites erant nobilis *Georgius de Rothſchutz*, capituli Decanus, conſiliarius epiſcopatus Merſeburgenſis, collator templi Caſtimontii, Paſtor *Iohannes Sorger*, *Gottfrid*, *Wolfgang*, *Eucherius* fratres *de Wolffersdorff*, *Samſon Behr*, *Blaſius Hoepffer*, praefectus Luzenſis. Anno 1594. parochiani in pago *Doeblitz* ad Salam *coemiterium* ſuum exſtruxerunt. Anno 1596. *templum* in dicto pago, loco ueteris capellae, a nobili *Iohanne de Wolffersdorff*, electori Saxoniae a conſiliis intimis et hereditario in Doeblitz et Marckersdorff ex fundamento exſtructum, opera *Iohannis Fleir*.

Nobiles de Wolffersdorff.

Coemiterium in Doeblitz 1594. templum.

Arx Luzenſis 1592. §. IIII. Idem FRIDERICVS WILHELMVS anno 1592. *arcem* ducalem *Luzenſem* reparauit, huius refectionis argumentum ſuppeditant uerſus, dictae arci inſcripti, cum hac inſcriptione: *Dei Gratia, Iohann Georgius, Dux Saxoniae, Adminiſtra-*

ſtrator Epiſcopat. Martisburgenſ. MDXCII. Cum *Iulius Henricus*, dux Brunſuicenſis, contra Turcas, chriſtianorum hoſtes, copias auxiliares in Hungariam mitteret, dictus adminiſtrator anno 1602. per urbem *Merſeburgum* ac eiusdem ditiones iisdem tranſitum conceſſit. Tranſibant uero duo millia peditum ac mille equites.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1603.

Tranſitus per epiſcopatum.

§. V. Caeterum in *monumentis* obſeruatum, tempore *huius adminiſtratoris* anno 1598. die 16. Decembris ob *terrae motum* ianuarum ſeras reſeratas, quem uehementiſſimus uentus inſecutus. Anno 1595. menſe Februario *Salae exundatio* tanta, qua maior hominum memoria non fuit. Anno 1599. tanta frigoris uis, qua arbores uiteſque aduſtae. Anno 1602. omnium rerum ad hominis uictum neceſſariarum *maxima caritas.* Aedificia etiam maximo pretio diuendita. Anno 1593. die conuerſionis Pauli, medio die, ſereno coelo *quatuor ſoles* ac *quatuor irides* Martisburgi uiſae ſcribuntur. Anno 1598. *peſtis* graſſata, qua multa hominum millia perierunt Anno 1602. in *feſto natiuitatis Chriſti ruſticus* quidam ex pago *Spergau*, cauponam in *Wengelsdorff* frequentans, ebrius in itinere frigore mortuus. Tandem *nobilium de Stammer* familia illuſtris notanda, e quorum familia *Erhardo de Stammer* in eccleſia cathedrali *Merſeburgi monumentum* poſitum.

Terrae motus 1598.

Exundatio Salae 1595.

Hiems uehemens 1599.

Caritas annonae 1602.

4. ſoles ac 4. irides uiſae 1593.

peſtis 1598.

ruſticus frigore mortuus 1602.

Nobiles de Stammer

§. VI. Verum enim uero IOHANNES GEORGIVS, *poſtulatus adminiſtrator*, iam pubertatis annos pertigerat, ac ea erat aetate, ut ipſe epiſcopatum *adminiſtrare* poſſet. Hinc anno 1603. die ſexto ac ſeptimo Maii *urbem Merſeburgum ſolenni pompa intrauit*, a capituli *cano-*

Iohannes Georgius Merſeburgum intrat; 1603. clientelae iuramentum eidem praeſtatur

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1603.

nicis ac omnibus epiſcopatus *clientibus* poſtulans, ut *clientelae iuramentum* praeſtarent, quod etiam conſuetis ceremoniis *praeſtitum*. Nomina *canonicorum* eo tempore haec:

Nomina canonicorum tempore Iohannis Georgii I.

Iohannes de Koſtitz, capituli praepoſitus.
Georgius de Rothſchitz, capituli decanus.
Dietericus Boſe, ſenior.
Heinricus de Gleiſſenthal.
Georgius de Nordhauſen.
Iohannes Badehorn. I. V. D.
Iohannes Erneſtus de Haugwitz.
Albertus de Koetſchau.
Michael Wirth, ſenior, I. V. D. ordinarius Lipſienſis.
Sebaſtianus de Berbisdorff.
Michael Wirth, iunior, I. V. D. ac profeſſor Lipſienſis.
Euſtachius Muller, I. V. D.

Epiſcopatum per 64. annos uſque ad ann. 1650. adminiſtrauit.

§. VII. Ab hoc tempore IOHANNES GEORGIVS ipſe *epiſcopatum adminiſtrauit*, ac *adminiſtrationem* uſque ad annum 1650. per ſexaginta quatuor annos *continuauit*. Admodum inſignis eſt IOHANNIS GEORGII *adminiſtratio*, tum ob *praeclariſsime* ab eo et belli et pacis tempore *geſta*, tum ob *geſtorum* multitudinem ac durationem. Incidit enim in tempora *belli germanici*, quod per triginta annos durauit. Nulli etiam, qui IOHANNEM GEORGIVM praeceſſerunt ac ſucceſſerunt epiſcopi, tam diutina epiſcopatus *adminiſtratione conſpicui*.

Aula epiſcopalis reſtaurata.

§. VIII. Principio *aulam epiſcopalem* Merſeburgi refici curauit. Diu enim habitari non ſolita ruinam minabatur. Hunc in finem a ſtatibus prouincialibus *indictio extraordinaria*, a ſub-

ſubditis *contribuenda*, anno 1604. *exigi permiſſa.* Indictionis huius *ſyngraphae*, a quaeſtoribus ſcriptae, hodie in quibusdam pagis hoc ſtilo conceptae inueniuntur: *Ich Iohannes Gerſtener, dieſer Zeit Amt Schreiber des Kuchen-Amts Merſeburg hiermit bekenne, daß die Gemeine zu* N. *zu der neuen bewilligten* Contribution *und Anlage zu* Repariru*ng der Fürſtl.* Reſidentz *des Stiffts Merſeburg den erſten* Termin Inuocauit. A. 1605. *entrichtet und erleget haben - - fl. - - gr. - - - pf. Deſſen zu wahren Bekantniß habe ich dieſe Quittantz mit meinen brauchenden Petſchafft bedrucket*, Actum *Merſeburg den 22. Martii A. 1605* Dein anno 1606 in pago *Geuſau campana minor* fuſa, anno 1608. uero *templum* in pago *Bundorff*, olim *Bogendorff*, renouatum. CAP. XLVII. IOH. GEO. 1611. *ad cuius reſtaurationem tributum indictum.* *Campana in Geuſau 1606. Bundorff, Bogendorff.*

§. VIIII. His annis quoque haec acciderunt. Anno 1606. die 17. Martii, hora quarta pomeridiana, *turbo vehementisſimus*, ſubito exortus, *domus, ſtabula, borrea* aliaque *aedificia* deſtruxit, aquae *aggeribus* ruptis *uagatae*, *arbores* in hortis ac ſyluis *deiectae*. Anno 1607. die 28. Maii *grando, glandium inſtar*, praecipue in oppido *Schaaffſtaedt* et *Klebigk* ac *Teutſchenthal* pagis decidens, ſegetes proſtrauit. Anno 1611. die quarto Maii, *incendio* in pago *Linden-Naundorff* exorto, tredecim domus ac tres liberi combuſti. Eodem hoc anno die 12. Ianuarii, *imbre continuo* ingruente, *Sala intumuit*, cuius exundatione ruſticus in pago *Meiſchau*, quatuor porci ac uacca perierunt. Anno 1605. *calceorum caritas* exorta, qua par calceorum ſedecim grosſis venditum. Anno 1607. et 1611. *peſtis* gras- *Turbo 1606. Grando 1607. Incendium 1611. Salae inundatio 1611. Calceorum caritas 1605. Peſtis 1607. 1611.*

CAP. XLVII. IOH GEO. 1611.

graſſata, poſteriori Merſeburgi exceptis ſuburbiis 1067. homines mortui.

Vitulus monſtroſus 1607. *Tres ſoles in coelo 1608.* *Aggeres niuei 1611.* *Scarabaei 1609.* *ſagae duae combuſtae 1604.*

§. X. Alia quoque *mira*, quae his annis contigerunt, in *monumentis* conſignata leguntur. Sic anno 1607. die 21. Martii in pago *Myritzſch uitulus tribus capitibus, ſex oculis, tribus linguis,* ac *quinque oſſibus* enixus dicitur. Anno 1608. die 11. 12. 13. Ianuarii *tres ſoles* in coelo apparuerunt. Anno 1611. *aggeres niuei*, hieme decidentes, *feras ſuffocaſſe* ſcribuntur. Anno 1609. menſe Aprili innumeri *ſcarabaei* arborum uitiumque frondes depauerunt. Anno 1604. die ſexto Martii *ſagae* duae in oppido *Lauchſtaedt* uiuae combuſtae, harum una, *Haferkaſtin* dicta, inter *torquendum* confeſſa, ſe a diabolo in rubrae turris Halenſis culmen deductam, quinquies ibi cum eo concubuiſſe.

Vindicta diuina in ruſticum ſabbathum profanantem.

Eodem hoc anno *ruſticus* ex pago *Doelnitz* in *feſto uiſitationis Mariae* una cum uxore, filio, filia ac ancilla foenum in campo *Collenbeyenſi* collegit, ancillamque, cultui diuino uacaturam, ad laborem continuandum, quamuis *uxore filioque diſſuadentibus*, cogit. Ruſticus, foeni aceruum cumulatum pedibus conculcans, frondem, ut cumulo imponat, poſtulat. Qua impoſita, a cumulo deſcenſurus, raſtri adſtantis cuſpidi incidit, quae abdomen perforat, a dextro latere ani uſque ad ſiniſtrum pectus ad brachium penetrans. Vxor ac liberi *cuſpidem raſtri* e corpore *extrahere* allaborant, ſed fruſtra, *cuſpis* enim infra *frangitur*. Ruſticus dum Halam ad tonſorem uehitur, etiam ſupra *cuſpis frangit.* Tonſor *reſiduum ligni*, corpori infixi, *exſciſſurus*, duas coſtas maximo uulnerati dolore ape-

aperire cogitur. Vulnus quidem coit, ſed priſtinae ſanitati non reſtitutus, poenam profanationis luit, dein peſte anno 1610. periit. CAP. XLVII. IOH.GEO. 1611.

§. XI. Simile *exemplum uindictae diuinae*, de ciue Merſeburgenſi *prafanante ſabbathum*, ſumtae eodem hoc anno die 19. Auguſti occurrit. Hic enim *dominica XI. poſt feſtum trinitatis* boetis ſuis iniungit, ut *pira decerpant*, ne furtim auferantur, aut uento deiiciantur. *Vxor* diſſuadet, *boeti*, *procraſtinationem* fruſtra petentes, *inuiti* decerpunt. Piris propemodum decerptis, magiſter ſuſpicit, obſeruans, an pira decerpenda reſtent. *Puſillum muſci* oculo ſiniſtro incidit, dum oculum manu detergit, *rubeſcit* ac *detumeſcit*. *Collyria* quidem oculo illinit, ſed eiusdem fit *ſuffuſio*, et cum *pelliculam acu detrahi a* chirurgo curat, *amborum oculorum ſuffuſio* exiſtit, ex qua caecus tandem anno 1611. *peſte* interit. Aliud *exemplum* de ancilla refertur, quae anno 1609. die 19. Martii, *dominica oculi frumentum molendum* Merſeburgum humeris geſtauit, ſed altero pede uacillans, humi procumbit, ita ut *inteſtina eiiciantur*. Ob indigentiam *chirurgi anus* quaedam *inteſtina eiecta*, adhibita aqua calida, aluo indit, ac mantili abdomen ligat, calido uino ac herbis aromaticis adhibitis, ancilla ſanatur. Ad laborandum quidem *incapax*, nihilominus poſt ſex annos *libidini indulgens*, a ſeruo *impraegnatur*, ſed foetu edito moritur. Antecedenti anno 1604. die 11. Octobris *Georg Harniſch de Franckenheim* ſecuri *Hieronymi Kietzen de Prieſtaeblich* in pago *Rückmarſdorff* cerebrum uulnerat, ex quo uulnere mortuus. Anno

Similia exempla.

Ciuis Merſeburgenſis oculis priuatur, dum uni collyria illinit.

curatio anus, quae eiecta inteſtina abdomini indit ac ſanat.

quidam ſecuri percuſſus 1604.

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1609. *mendicus pediculis mortuus.* 1609 die 8. Iulii in *armentarii* cuiusdam *magaliis* mendico cuidam, pagatim ſtipem colligenti, *pediculi* ac *cimices* ex auribus, naribus ac ore erepſerunt ac irrepſerunt, quo *malo* in pago *Ranſtadt conſumtus.*

1609. *Iohannis Koſticii epitaphium.* §. XII. Cum etiam in haec tempora *Iohannis Koſticii*, capituli Merſeburgenſis *praepoſiti*, ſupra iam memorati, *obitus* incidat, quippe qui in *eccleſia cathedrali* ſepultus, eius *epitaphium* hic adducere lubet.

IANVS COSTICIVS *maiorum ſtemmate clarus,*
Virtute et propria, genuit quem Miſnica tellus,
Italiam petiit doctam et florentia Galli
Regna, atque Aegyptum uario diſcrimine uitae
Luſtrauit mores hominum, didicitque loquelas,
Hinc tandem rediens percelſi Saxonis aula
Aſcaniique ducis ſe conſilio uſque fidelem
Praeſtitit et templo huic cathedrali munus obiuit
Praepoſiti, donec placide mors ſolueret actus,
Quos ſpes coeleſtis uitae haec monumenta recondunt.

Moritur die XXV. Martii anno Chriſti M. DC. XI. aetatis LXX.

Lucae Brachtii epitaphium. In eadem eccleſia Dn. *Lucae Brachtio* hoc monumentum poſitum: *Memoriae prudentiſſimi uiri,* DN LVCAE BRACHTII, *quondam hic iudicis oppidani meritiſſimi, et ibidem pie in Chriſto defuncti d. 15. Auguſti anno 1608. nec non eiusdem coniugis Magdalenae Heiniae itidem hic pie denatae d. 2. Iunii anno 1613. monumentum iſtud liberi ſuperſtites pietatis et gratitudinis ergo poni curarunt.*

Chriſtiani II. mors 1611. §. XIII. Sed iam *noua periodus imperii* IOHANNIS GEORGII I. incipit. Cum enim *Chriſtianus*

ſtianus II. elector Saxoniae, IOHANNIS GEORGII frater, anno 1611. die 27. Iunii, ſine maſcula prole, apoplexia moreretur, eidem in *electoratu* ſucceſſit IOHANNES GEORGIVS I. SAXONIAE DVX AC ELECTOR, *omnium ditionum Saxonicarum* ac etiam *epiſcopatus Numburgenſis uniuerſalis heres.* A quo tempore *electoratus, Merſeburgenſis* ac *Numburgenſis epiſcopatuum prouincias* ſimul *adminiſtrauit*, ut ex diplomatibus electoralibus luculentiſſime patet.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1612. *Iohannes Georgius I. Saxoniae elector.*

§. XIIII. Ad IOHANNIS GEORGII laudes etiam *magnus dignitatis cumulus* accedebat, cum *imperii Romani uicariatus* officio fungeretur. Nam *Rudolpho II.* anno 1612. die 10. Ianuarii ſine *prole decedente, imperium Romanum* uſque ad tertium diem Iunii dicti anni, quo *Matthias* imperator eligebatur, uacabat. Tempore uacantiae igitur IOHANNES GEORGIVS *imperii uicariatus officio* functus, ut ex diplomate conſtat. *Solus* eſt ex omnibus *Merſeburgenſibus epiſcopis ac adminiſtratoribus*, qui hoc honore, ut *adminiſtrator Merſeburgenſis*, condecoratus. Liceat ergo eius *diploma uicaricatus* adiicere.

Rudolphi II imper. mors 1612.

Iohannes Georgius imperii uicarius.

VOn *Gottes Gnaden, wir* IOHANN GEORG, *Hertzog zu Sachſen, Iülich, Cleue und Berg, des H. R. R. Ertz-Marſchall, Churfürſt, und deſſelben Reichs in den Landen des Sächſiſchen Rechtens, und am Enden, in ſolchen* Vicariat *gehörende, dieſer Zeit* Vicarius, *Land Graf zu Thüringen, Marggraf zu Meiſſen, Burg Graf zu Magdeburg, Graf zu der Marck und Ravensberg, Herr zu Ravenſtein, entbiethen allen und ieglichen Chur-Fürſten, Fürſten, geiſtlichen und weltlichen, Prälaten,*

Diploma uicariatus d. 13. Ianuarii 1612. Electoris plenior titulus, quo uſque uicariatus ſe extendat?

 Gra-

CAP. XVLII. IOH. GEO. 1612.

Grafen, Freyen, Herren, Rittern, Knechten Haupt-Leuten, Vitzthumen, Amt-Leuten, Voigten, Pflegern, Verweſern, Schultheiſſen, Bürgermeiſtern, Richtern, Râthen der Städte, Bürgern, Gemeinden, und ſonſt allen andern, was Würden, Stands und Weſens die ſeynd, unſer freundliche Dienſt, auch was wir Liebs und guts vermögen, freundlichen und günſtigen Gruſs, Gnad und alles Guts zuvor, Hochgebohrne, Hochwürdige Wohlgeborne, Edle, Würdige, Andächtige, Ehrſame und Weiſe, liebe Oheim, Brüder, Vettern, Schwäger, Freunde, Getreue, und Beſondere. Euern L. und Euch geben wir aus hochbetrübten Gemüth zu erkennen, daſs Gott der Allmächtige, Weiland den Allerdurchlauchtigſten, groſsmächtigſten, Fürſten und Herrn, Herrn Rudolphen, den Andern, erwehlten Römiſchen Kayſer, zu allen Zeiten Mehrern des Reichs, in Germanien, zu Hungern, Beheim, Dalmatien, Croatien und Sclavonien König, Ertz-Hertzog zu Oeſterreich, Hertzogen zu Burgund, Kärnden, Crain und Wurtenberg, Grafen zu Tyrol etc. Vnſern allergnädigſten Herrn, lobſeeliger Gedächtniſs, vor wenig Tagen durch ein ſeligs Ende aus dieſen Jammerthal zu ſich in die ewige Freude gnädiglich abgefordert, deſſen Seelen der barmhertzige GOtt gnädig ſeyn, und am groſſen Tage des Herrn eine fröliche Aufferſtehung zum ewigen Leben verleihen wolle.

Mors Rudolphi II. imper. ſtatibus indicatur.

Vbi uicariatus fundatus?

Wann dann Vns als Churfürſten und Hertzogen zu Sachſen, nach Anweiſung der gülden

denen Bull, kayſerlichen Belehnung, und uhr-alten Herbringen unſer hochgeehrten Vorfah ren, dieſer Zeit, da das Reich mit keinem Haupt verſehen, die Verwaltung und Verſehung deſſelbigen Reichs an Enden des Sächſiſchen Rechtens, und in unſer Vicariat *gehörenden Prouincien, zu ſtehet: So haben wir uns, aus angebohrner Lieb und ſchuldigen Gehorſam gegen das H. Reich, Teutſcher* Nation, *Vnſer geliebtes Vaterland, demſelben zum Troſt und Gutem, mit ſolchem, zwar mühſeligen Amt, beladen wollen. Damit nun guter Fried und Ruhe in unſerm geliebten Vaterland Teutſcher* Nation *erhalten, auch allerhand Vnruhe und Empörung verhütet bleibe: So iſt von wegen unſers Amts, unſer Begehren, unſert halben unſer freundlich Bitt, günſtiges und gnädiges Geſinnen, Euer Liebden und Ihr wollet bey Euerer Geiſtligkeit verfügen und verſchaffen, auch von Euch ſelbſt, GOtt den Allmächtigen anruffen und bitten, das heilige Römiſche Reich gnädiglich mit einem Haupt, Ihnen gefällig und uns allen tröſtlichen, förderlichſt zu verſehen auch dem Heil. Röm. Reich und Teutſcher* Nation *zu Ehren und Wohlfarth, euch ſelbſt zu Gut, und uns zu gefallen, in Zeit ſolcher unſer Verwaltung und* Vicariats-*Amts, Euer ieder gegen dem andern ſich friedlich halten, und in guter nachbarlicher Einigkeit ſeyn und bleiben, zu Gezänck*, Aufruhr, *gewaltigen Thaten oder* zugriffen *mit nichten bewegen, ſondern ob iemandt irrige Sachen, Gebrechen, oder Mangel gegen dem andern hätte*,

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1612.

Preces publicae de eligendo nouo imperatore ab electoribus eccleſiaſticis dirigendae,

tempore uacantiae ſeditiones ac uiolentiae uitandae,

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1612.

te, oder gewinne, dadurch Aufruhr und Empörung entſtehen möchten, das GOtt der Allmächtige gnädiglich verhüten wolle, dißmahl einſtellen, und aufziehen, oder, wo der Verzug beſchwerlichen, die an uns gelangen, und zur Verhör und Handlung kommen laſſen, darauf wir freundliches und gnädiges Einſehen thun wollen, daß ſolche Irrungen mit GOttes Hülff entweder in Güte bey gelegt, oder, wo es die Nothdurfft erfordern würde, mit Euer L. Euch und andern des H. R. Reichs Ständen Rath und Hülff, alle Thätigkeit mögliches Fleiſſes abgewendet werden möge.

a uicario componendae in conſilium adhibitis electoribus ac aliis ſtatibus,

Euer L. und ihr wollen Sich auch, dem H. Reich zu gutem, einheimiſch, und in guter Verwahrung dermaſſen halten, wo im Reich ſich Sachen begæben, daß einer den andern gewaltiger weiß belæſtigen, und bey Billigkeit nicht bleiben laſſen wollt, oder wo ſich iemands unterſtehen würde, in ordentlicher Wahl eines Römiſchen Königs, was widerwärtiges einzuführen, oder Verhinderung zu thun, da GOtt vorſey, daß Euer L. und Ihr, dann neben den andern Stænden des Reichs, Fried und Recht zu erhalten, und uns alle für Gewalt und Beſchwerung zu ſchützen, Rath, Hülff, und Beyſtand thuet, biß aus Verleihung GOttes des Allmæchtigen und oberſten Regierers, das Reich wieder mit einem Haupt verſehen werde, und Euch in deme allen freundlich und gutwillig erzeigen; In Anſehung was der gantzen Chriſtenheit, dem heil. Reich Teutſcher Nation, *und uns allen daran gelegen, darum unſer beſonders Vertrauen zu Euer L und auch*

in Romano rege nouo eligendo contra imperii obſeruantias nihil innouandum,

mutua ab electoribus ac ſtatibus auxilia praeſtanda.

auch andern ſtehet, E. L. und Ihr für ſich ſelbſt, ohn einig unſer Erinnern, darzu geneigt und willig ſeyn werden. Das wollen wir um Eur. L. und Euch ſamt und ſonders, freundlichen verdienen, günſtig beſchuldigen, und gnædiglich erkennen. Datum Dreßden, unter unſerm aufgedruckten Secret, *am Montag nach* Trium Regum, *den 13.* Ianuarii anno 1612. CAP. XLVII. IOH.GEO. 1613. Subſcriptio. Sigillum.

§. XV. Nimis prolixum eſſet, omnia ab ELECTORE praeclariſſime geſta enarrare, breuitati ergo ſtudentes, ea ſolum conſiderabimus, quae ad EPISCOPATVM MERSEBVRGENSEM ſpeciatim pertinent. Praecipua ELECTORIS CVRA in *reſtaurandis aedificiis eccleſiaſticis* elucet. Sic anno 1614 *Heinricus a Gleiſſenthal Laurentii effigiem*, in porta collegii cathedralis poſitam, renouari curauit, his inſcriptionibus additis: *Laurentius diaconus Romanus ſub Decio imper. igni impoſitus, expirauit, factus martyr Chriſti, Anno poſt Chriſtum CCLIII.* infra: *Heinricus a Gleisſenthal electus et confirmatus praepoſitus Martisburg. decanus Numburg. et conſiliarius Saxon. electoris Anno Chr. MDCXIV.* Paulo ante haec tempora *coemeterium*, *Merſeburgi* ante Sixti portam ſitum, exſtrui coeptum, quo exſtructo, an. 1613. die 23. Martii eidem *aedes inaedificata*, in qua funebres ſermones habentur. Huius aedis ianuae haec inſcriptio adiecta. *Laurentii effigies. Heinricus a Gleiſſenthal 1614. Coemeterium Merſeburgenſe templum in coemeterio 1613.*

D. O. M. S.

Anno ſalutis MDCXIII. X. calend. Aprilis ipſo Theodori die M. Theodor Schultes conſ. primumque aedificii lapidem ponente aedes hae ſacrae publicis ſumtibus in gloriam Dei caepte ſunt aedificari. An-

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1615.

TemplumS. Maximi reſtauratum 1616.

Anno 1616. *templum parochiale Merſeburgenſe S. Maximi* reſtauratum, in ſpecie ea pars, quae uerſus *portam Gotthardi* reſpicit. Huic templo diſtichon inſcriptum.

Vnio, quem praecepit emi ſaluator Ieſus,
Hic ſitus eſt, debet non aliunde peti.
Matth. XIII.

huius templi cathedra 1615.

In templo hoc anno 1615. *cathedra* poſita hac inſcriptione fulget:

GOtt dem allmæchtigen zu ehren und zu ſchuldiger Danckbarkeit für alle ihm erzeigte unzehliche Wohlthaten hat Herr Marcus Donatt, *Bürgermeiſter, dieſen Predigt-Stuhl auf ſeine eigene Vnkoſten bauen, und ſo zierlich, wie für Augen iſt, auſtreichen und ausmahlen laſſen, und andern den Gottesdienſt zu befördern hiermit ein gut Exempel gegeben, im Jahr Chriſti unſers Erlöſers 1615.* infra hi rhythmi germanici.

Alles was ich vermag und hab,
Das iſt, o GOtt, dein G'ſchenck und Gab.
Chriſtus iſt mein Leben, Sterben iſt mein Gewinn,
Leb ich, ſo lebe ich meinem GOtt,
Sterb ich, ſo hœrt auf all mein Noth.
Ich leb oder ſterb, ficht mich nichts an,
Was GOtt will, muß ſein Fortgang han.
Er iſt und bleibt allzeit mein GOtt,
Von ihm mich nicht ſcheid Leben noch Tod.

Luſtratio octo cohortum Merſeburgi 1615.

§. XVI. Cum etiam IOHANNES GEORGIVS perſpiceret, *pontificios* proteſtantibus *bellum* minari, in tempore *exercitum apparauit.* Hunc in finem anno 1615. die 11. Iunii Merſeburgi electoris *octo cohortes militum praeſidiariorum,* qui

qui uulgo *defendentes* dicantur, luſtratae ac recenſitae fuerunt. Quaelibet autem cohors 520. militibus conſtabat. CAP. XLVII. IOH.GEO. 1616.

§.XVII. Eodem hoc anno *dominica XIII. poſt feſtum trinitatis* triſte exemplum *diuinae uindictae ſumtae de ſacerdote quodam, dominicam diem profanante*, occurrit. *Parochus* in epiſcopatu Merſeburgenſi animo ſibi proponebat, *poma in* hortis *decerpenda* curare, ut ſequentibus diebus lunae ac martis, eadem ad *uendendam Merſeburgum* ueheret. Hunc in finem *preces* a meridie in *ſacro coetu* cum populo haberi ſolitas *intermittebat*, ac ipſe et *ludimagiſter* inter ſe conueniebant, ut, prandio capto, ad *poma decerpenda* opes ferret. *Ludimagiſter* initio recuſat, ſed parocho in ſententia perſeuerante, tandem *conſentit*. At enim quid accidit? De arbore in parochi nudum caput cecidit malum, quod tuber contrahit. *Ludimagiſter* ex *immodico* pomorum *eſu* et cereuiſiae *potu alui profluuio* laborare incipit, quo etiam paucis diebus poſt interit. Ex *tubere* a parocho *neglecto* fit *apoſtema incurabile*, cranium laedens. Cerebro laeſo, *memoria* fit *labilis*, *auditus decreſcit*. Poenitentia ductus auditores ad cultui diuino uacandum ſerio adhortatur. *Profanatio diei dominicae, et cum ea coniuncta poena.*

§.XVIII. Sunt et alii *caſus*, breuibus recenſendi. Anno 1616. die 18. Auguſti *incendiarii Zerbigam* ſuccenderunt. Eodem hoc anno *aggeres niuei* ceciderunt, ac *penetrabili frigore* ingruente, multi homines *gelu riguerunt*. Anno eodem die 12. Ianuarii Merſeburgi *tres ſoles* cum *iride* uiſi. Similiter praecedenti anno die 11. Maii *Zerbiga ſuccenſa 1616. Vehemens frigus, tres ſoles, duae irides*

CAP. XLVII. IOH GEO. 1617.

Maii hora matutina quinta ad ſeptimam *tres ſoles* et *duae irides*.

Iohannis Georgii edicta de celebrando iubilaeo.

§. XIX. Nunc is *annus* recurrit, quo *ante ſaeculum Lutherus*, Leonis X. indulgentias reiiciendo, *puriorem doctrinam* reſtaurauit. Quam curam IOHANNES GEORGIUS adhibuerit, de iubilaeo *pie* ac *chriſtiane celebrando*, edicta propterea edita abunde teſtantur. *Inſtructionem* enim anno 1617. die 12. Auguſti Dresdae promulgauit, quo *cauſas* ac *modum celebrandi iubilaei* omnibus prouinciarum ſubditis, praeſcribit. Notatu digna ſunt haec praeſcriptae inſtructionis uerba: *Wir machen keinen Zweiffel, wer unter Chriſtlichen, gottliebenden Hertzen recht erweget, welch ein hohes, groſſes Gnadenwerck des Allmachtigen ſey daß er zu dieſen lezten Zeiten, und am ſpaten Abend der Welt, nach ſo langwieriger erlittener Finſterniß und Dienſtbarkeit, uns zu dem hellen Licht des ſeeligmachenden Euangelii, und chriſtlicher Freyheit gebracht, darbey auch eine geraume Zeit, wider uielfaltiges heſſtiges Wüten und Toben des Teuffels und ſeiner Werckzeuge erhalten, der werde erkennen und bekennen muſſen, daß wir ſchuldig ſeyn, dafur von Grunde unſerer Seelen, der hohen Maieſtat Gottes ſamtlich Lob, Ehr und Preiß zu ſagen etc.* Hanc *inſtructionem* in omnes prouincias, imo etiam ad alios proteſtantes electores, principes ac ciuitates imperiales cum literis miſit, ut uno ore Deo gratias agant ſupplices ac *iubilaeum* una celebrent.

Inſtructio 1617.

Tria mandata ad conſiſtorium Merſeburgenſe.

§. XX. Inprimis SERENISSIMUS ELECTOR ad *conſiſtorium Merſeburgenſe* tria mandata, de pie celebrando iubilaeo, remiſit, quae cum plura

ra notatu digna contineant, hic adſcribere liceat.

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1617

Von GOttes Gnaden, Johanns Georg, Hertzog zu Sachſen, Jülich, Cleue und Berge, Churfürſt etc.

Mandatum primum 1617. d. 22. Septemb. Dresdae. Electoris titulus.

W*Vrdige, Veſte und hochgelahrte, Andæchtige und liebe Getreue, demnach der Allmæchtige GOtt aus beſondern Gnaden, vor hundert Jahren, die dicken Finſterniſſen des Pabſthums in dieſen Landen abzutreiben, und das helle Licht des heil. Evangelii anzuzünden, ein Anfang gemacht, biſshero auch das edle Kleinod der rechten wahren ſeeligmachenden Religion bey uns an vielen Orten der Chriſtenheit wider alles Wüten und Toben des hölliſchen Feindes und ſeiner Schupen mæchtig erhalten. So ſeynd wir dem Allerhöchſten ſelbſt zu ſchuldigen Lob, Ehr und Preiſs, und durch deſſen Gnade eine* ſolennitatem iubilaeam, *anzuſtellen, gæntzlich bedacht, haben auch eine Ordnung verfaſſen laſſen, wie es bey für habenden Werck allenthalben ſolle gehalten werden, und thun euch dieſelbe hierbey überſenden, gnædigſt begehrende, ihr wollet bey allen und ieden euch untergebenen* Superintendentem, *Pfarrern und* Diaconen *die Beſchaffung thun, damit unſerer Chriſtlichen Anordnung von ihnen ſamt und ſonders unnachlæſsig und unterthænigſt gehorſamet werde, und weil wir nicht gemeinet ohne Unterſcheid einem ieden zu verſtatten, daſs er ſeine gehaltene Jubel-Predigten* publicire, *gleichwol aber aus gewiſſen Vrſachen, alle ſolche Predigten allhier bey*

Cauſae celebrandi iubilaei.

Modus celebrandi.

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1617. Sermones ſaeculares Dresdam transmittendi ſine conſenſu electoris in lucem non edendi, exceptis doctoribus theologiae.

zu legen zu laſſen, entſchloſſen, als werdet ihr Krafft dieſes unſers Befehls anordnen, daſs alle Paſtores *und* Diaconi, *keinen ausgenommen, ihre Jubel-Predigten, acht oder zehen Tag nach dem Feſt, rein und ſauber, in* quarto *geſchrieben, ihrem* Superintendenten, *und derſelbe neben ſeinen eigenen* Iubilaeis concionibus *alle* colligirte concepte *aus ſeiner* Dioeces *förderlich in unſer Ober-Conſiſtorium überſchicke, keiner aber, als die den hohen* Gradum Doctoratus *haben, ohne unſern gnædigen* Conſens *und Einwilligung (deſswegen ein ieglicher unterthænigſt anzuſuchen wiſſen wird) bey Vermeidung ernſtes Einſehens ſeine gehaltene Predigten in offenen Druck* publiciren. *An dieſen allen geſchicht unſer ernſter Will und Meinung und wir ſeynd euch mit Gnaden geneigt.*

Datum *Dreſsden am* 22. Sept. an. 1617. — *Iohanns George Churfürſt etc.*

Den Würdigen, Veſten und hochgelahrten unſern Andæchtigen lieben Getreuen Verordneten unſers Conſiſtorii *zu Merſeburg etc.*

Secundum Dresdae d. 1. Octobr. 1717.

Von GOttes Gnaden, Johanns Georg, Hertzog zu Sachſen, Jülich Cleue und Berge, Churfürſt etc.

W*Vrdige, Veſte und hochgelahrte liebe andæchtige und Getreue, euch iſt unverborgen, was wegen Haltung eines allgemeinen Chriſtlichen Jubel-Feſts, wir neulicher Zeit angeordnet haben, dabey wir es auch allerdings bewenden laſſen. Demnach wir aber eine Nothdurfft zu ſeyn er-*

Formula precum

erachtet, daß ein ſonderliches Gebet und Danckſagungs-Notul abgelaſſen werde, als thun wir euch ſolche hierbey überſenden, gnädigſt begehrende, ihr wollet die Verordnung bey allen und ieden euch untergebenen Superintendenten, *Pfarrern und* Diaconen *thun, daß ietzt berührte* Notul *das währende Jubel Feſt über, anſtatt des ſonſt üblichen gewöhnlichen Gebets nach der öffentlichen Beicht und* Abſolution *dem Volck deutlich fürgeſagt, nicht weniger den* 26. Octobris, *laut beygefügter Form das vorſtehende Feſt von allen Cantzeln verkündiget werde. Und ob wir wol nicht zweiflen, daß die meiſten* Paſtores *und* Diaconi *unſerer Lande dermaſſen* qualificiret *ſeyn, und ſolchen Fleiß anzuwenden bereit, daß ſie gebührlich dasjenige, was ſich auf dieſes Werck eigentlich ſchicket und gehöret, ihren Zuhörern fürtragen und erklähren. Dieweil aber in gehaltenen* Viſitationibus *ſich befunden, daß etliche und zumahl alte verlebte Prieſter auf dem Lande entweder mit geringen* Bibliothequen *verſehen, oder dermaſſen ſeucht und unvermögend, daß ihnen die Pſalmen Davids, und die prophetiſchen Weiſſagungen Danielis, und die Offenbahrung St. Johannis, ohne Anleitung zu erklähren, auf bevorſtehende* Solennitaet *richtig zu* appliciren, *und die* Hiſtorica *einzuführen ſchwer vorfallen möchte. So haben wir aus gnædigſter Fürſorge unſerm Ober Hoff Prediger Herrn D. Hoen aufgetragen, die geordneten Texte zu* reſoluiren, *und ſeine* meditationes *dahin zurichten, daß*

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1617. publicarum ac gratiarum actionum praeſcripta.

In gratiam rudiorum parochorum textus iubilaei diſpoſiti à D. Hoe

CAP. XLVII. IOH GEO. 1617.

dieienigen, denen es an anderer Anleitung mangelt, ſich daraus, ſoviel der Zeit nôthig, erholen môchten. Vnd weil dieſes alles zu Leipzig gedruckt, auch die Verſchoffung gethan worden, daß gegen den 15. Octobris zum længſten nicht allein zu Leipzig, ſondern auch allhier zu Dreßden, zu Wittenberg und zur Naumburg in denen Buchlæden die Exemplaria ſollen vorhanden ſeyn. So wollet ihr ieglichen Superintendenten euers bezircks fünff Abdruck des hierbey befindlichen Tituls zu verfertigen, und ihnen befehlen, daß ieder in ſeiner Dioeces, denen Paſtoribus und Diaconis es frey ſtellen ſolte, welcher unter ihnen mehr berührte Anleitungen, die über drey oder vierthalb Groſchen nicht koſten wird, ihme ſchaffen und kauffen wolle. An dieſem allen vollbringet ihr unſer gefællige Meinung und ſeynd euch mit Gnaden geneigt.

quos parochi comparare ſuadentur.

Datum Dreßden, am 1. Octobr. an. 1617. — Iohann Georg Churfürſt etc.

Den Würdigen, Veſten und hochgelahrten unſern Andæchtigen und lieben Getreuen verordneten unſers Conſiſtorii zu Merſeburg etc.

Tertium Dresdae d. 4. Nouembr. 1617.

Von Gottes Gnaden, Johanns Georg, Hertzog zu Sachſen, Jülich, Cleue und Berg, Churfürſt etc.

WVrdige und hochgelahrte, liebe Andæchtige und Getreue, welcher geſtalt wir aus Landes væterlicher Sorgfæltigkeit hiebeuorn gewiſſe Betſtunden, ſowohl auch aus Chri-

Chriſtlichen Eifer, ein Evangeliſches Jubel-Feſt in unſerm Churfürſtenthum und Landen angeordnet, das habt ihr euch guter maſſen zu erinnern. Weil dann der allmæchtige ſo weit in Gnaden ſich gegen uns bezeuget, daß ſeine heilige Allmacht die geſchwinde ſchwere Theurung, ſamt andern wohlverdienten Land-Plagen abgewendet, und uns das evangeliſche Jubel Feſt mit Fried und guter Geſundheit halten und begehen laſſen, ſo erkennen wir uns ſchuldig, Ihme dafür Lob, Preiß, Ehr und Danck zu ſagen. Begehren dem nach hiermit gnædigſt, ihr wollet bey allen und ieden euern untergebenen Superintendenten und Pfarrern die Verordnung thun, daß auf den 21. Sonntag Trinitatis eine allgemeine œffentliche Danckſagung geſchehe, daß Te Deum laudamus nach der Predigt geſungen, und das Volck zu fernerer wahrer Bußfertigkeit und hertzlicher Andacht fleiſſig vermahnet werde, hingegen ſind wir gnædigſt zu frieden, daß gegen die herbey nahenden kurtzen Tage und kalte Winters-Zeit, die bißher abgeleſene Vermahnung für der Beicht ſowol die Haltung der Bettſtunden, biß auf andere Ordnungen nach bleibe. Wolten wir euch zur Nachrichtung nicht bergen, und ihr vollbringet hieran unſern gnædigſten Willen und Meinung.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1617.

Solennis gratiarum actio pro auerruncata annonae caritate.

Preces publicae tempore hiemis in cœtu publico intermittendae.

Datum Dreſsden den 4. Nouembr. an. 1617. Leonhard Koeppel J. Seuſius

Den Würdigen und hochgelahrten Unſern lie-

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1618.

lieben Andæchtigen und Getreuen verordneten Vnſers Conſiſtorii *zu Merſeburg etc.*

Simonis Gediccii ſermones ſaeculares

§. XXI. Secundum *hanc* praeſcriptam *inſtructionem* in epiſcopatu Merſeburgenſi iubilaeum primum celebratum. *Simon Gediccius* D. ac ſuperintendens *prima* feſti *feria* die 31. Octobris, in *templo cathedrali* ad textum Dan. XII, 1.-11. *ſecunda feria* die 1. Nouembris ad Apocal. XIV. 6.-13. *tertia feria* dominica XX. poſt feſtum Trinitatis d. 2. Nou. ad Matth. XXII. *ſermones ſaeculares* habuit, quos ſub titulo *ſolennitas iubilaei euangelici* anno 1618. in lucem edidit. Eadem ſolennitate etiam in *pagis* hoc iubilaeum celebratum, de quo teſtantur *ſermones ſaeculares*, magno numero in lucem editi.

et Andreae Springeri Lutherus iubilans.

Andreas Springer, Pegauienſi, paſtor Neukirchenſis ad Salam, de hac ſolennitate celebrata tractatum ſub titulo: *Lutherum iubilantem*, ſiue *apoſtrophen anagrammaticam ad diuum Lutherum*, diuulgauit, quo ritus curatius deſcribit. Inſuper hoc anno *sereniſſimus elector* conſtituit, ut per *conſiliarios ſuos* in toto *epiſcopatu Merſeburgenſi* omnes eccleſiae uiſitarentur. Hac uiſitatione eccleſiae miniſtris ſalaria aucta, iisdem tutela promiſſa, monitique, ut officio ſuo, docendo ac ſacramenta adminiſtrando, fidelisſime fungerentur.

Gotthardi porta exſtructa 1618.

§. XXII. *Anno ſequenti 1618.* IOHANNES GEORGIVS, auxilio magiſtratus Merſeburgenſis adiutus, Gotthardi portam, uetuſtate collapſam, e *fundamento exſtrui* curauit. *Porta* haec a *capella* quadam, *Gotthardo* dedicata, nominatur. Eodem anno d. 22. Iun. in oppido *M...k-Ranſtaedt organum muſicum* in templo erectum.

rectum. Eius *architectus* fuit *Georgius Voigt. Antiſtites* M. *Clemens Creſchmar*, paſtor, *Simon Fiſcher*, conſul, *Hieronymus Zeits*, praetor, *Simon Schmid, Georgius Predel, Steffan Leiſebein,* aediles. Anno 1619. uero in pago *Riedeburg campana media* fuſa.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1619. *Organum muſicum in MarckRanſtaedt. Campana in Riedeburg. Cometa longa cauda 1618.*

§. XXIII. Silentio tamen non praetereundus ille *cometa*, qui anno 1618. menſe nouembri in forma *longae caudae apparuit*, cuius multi *annales* aliaque *ſcripta memorant*, *qui ſubſecuta tempora triſtia* ac *tricennale bellum* praedixiſſe dicitur, quod hoc anno Pragae initium coepit, cum Caeſarei miniſtri ex arcis feneſtris eiicerentur. De ſequenti anno *memorabilis hiſtoria* refertur. Die 28. Iunii *Albertus Nietner, parochus Spergauienſis*, plauſtrum foeno onuſtum a pago *Meiſchau* per *Merſeburgi* ſuburbium, *nouum forum* dictum, uehi curauit, cui ancilla inſidet. In ponte, qui *Salae* dicti ſuburbii impoſitus, adſtanti ſaxo currum illidit ſeruus, quo funis rumpitur ac uectis funi alligatus ancillam in fluuium praecipitat. Parochus iuxta fluuium decurrit, clamitans, *Barbara, Barbara, memento Ieſu tui, adnata ad me uerſus ripam.* Ancilla ſub *undis unam ac ſemihoram natans*, a piſcatore tandem extrahitur, lectis ſternitur, ac uiua ſeruatur. Parochus die 29. Iunii ac 11. Iulii in coetu publico *ſupplices Deo agit gratias*, quod ancillam ſeruauit.

Albertus Nietner parochus Spergauienſis. Ancilla undis ſubmerſa extrahitur ac ſeruatur.

§. XXIIII. Interim *tumultus in Bohemia* exoriebantur, dum *Bohemi* anno 1619. die 25. Octobris Pragae *Fridericum V. electorem Palatinum*, una cum coniuge *Eliſabetha*, *regem* coronarent. IOHANNES GEORGIVS a partibus caeſaris *Ferdinandi II.* ſtabat, ac copias conſcribebat,

Fridericus V. elector Palatinus rex Bohemiae coronatus 1619. Iohannes Georgius a partibus Caeſaris ſtans

CAP. XLVII. IOH GEO. 1628.

occupat Luſatiam. Fridericus proſcriptus. Maximilianus Bauarus elector. Conuentus Schleuſingenſis.

bat, quae anno 1620 die 8. Septembris per urbem *Merſeburgum Luſatiam* tranſibant. GEORGIVS, *Luſatiam* ingreſſus, *Budiſſam* occupabat, ſibique totam *Luſatiam* ſubiiciebat, *Friderico V.* ab imperatore *proſcripto*, *Maximilianus Bauariae dux* ab imperatore elector creabatur, eidemque *Palatinatus ſuperior* addicebatur. IOHANNES GEORGIVS quidem electioni *Maximiliani* admodum reſiſtebat, his cauſis motus, quod imperator proteſtantes in Bohemia proſequeretur; in *conuentu* tamen *Schleuſingenſi* eundem electorem cognoſcebat.

Dillingenſes ieſuitae pacis religioſae turbatores.

§. XXV. At *Ferdinandus II.* imperator, ubique uictor, de proteſtantibus opprimendis meditabatur. In dies magis magiſque a *Ieſuitis Dillingenſibus* irritabatur, qui figmenta de *negata Auguſtanae confeſſionis exiſtentia, ueritate, ſenſu eiusque mutatione, et pacis propter religionem initae incertitudine*, paſſim editis uirulentis ſcriptis ſpargebant, ac imperatorem *Ferdinandum II.* ſuis *artibus* tandem mouebant, ut

Edictum publicatum de reſtituendis bonis eccleſiaſticis. Brema Leopoldo addicta. Magdeburgi obſidio.

anno 1629. *edictum promulgaret*, quo eccleſiaſtica bona, poſt *pacem Paſſauienſem* pontificiis ablata, iiſdem reſtituerentur. *Edictum hoc* caeſar ubique terrarum *executioni dabat*, cuius initium *Auguſtae* fiebat, *Leopoldo Auſtriaco Brema* addicebatur, ac *Magdeburgum* obſidebatur, quamuis *Maximilianus Bauariae elector* hoc imperatori diſſuaderet. Hinc *funeſtum tricennale bellum* conflatum, quo epiſcopatus Merſeburgenſis ditiones miſere afflictae.

Iuſſu Iohannis Georgii 1628 defenſio pupillae adornata.

§. XXVI. IOHANNES GEORGIVS contra, ut his malis contrairet, omnibus uiribus laborabat. Primum anno 1624. *generalem ſynodum* con-

conuocauit, cuius decreta eo tempore ecclesiae admodum proficua fuerunt. Dein *theologi Saxonici eius iuſſu* admonebantur, ut *Dillingenſium Ieſuitarum figmenta* refutarent. Hunc in finem Lipſiae an. 1628. *defenſionem pupillae Auguſtanae confeſſionis* contra Ieſuitas adornabant. Cui anno 1631. aliud ſcriptum, Lipſiae adornatum, ſub nomine *Pupillae apologia* addebatur, quibus libris iniuſtas *Dillingenſium accuſationes* ſolide diſcuſſerunt. IOHANNES GEORGIVS etiam miſſis querulis litteris anno 1629. ad Caeſarem *Ferdinandum*, hoc edicto de reſtituendis bonis eccleſiaſticis admodum grauabatur, ſed incaſſum laborabat, hinc adparatus bellici.

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1631.

Pupillae apologia 1631.

Iohannis Georgii querelae ad Caeſarem.

§. XXVII. Inter *medias* has *turbas* tamen IOHANNES GEORGIVS non intermiſit, *reficere* ac *reſtaurare* ea *aedificia*, quae in epiſcopatu Merſeburgenſi refectione indigebant. Siquidem anno 1627. *rudera ueteris monaſterii S. Petri* ad alios uſus ac praecipue aulae ducalis Merſeburgenſis aptari iuſſit. *Coenobium S. Petri* in monumentis admodum notum, quippe in quo diuerſi *epiſcopi*, uidelicet *Wernherus* anno 1101. in media aede, epiſcopus *Albinus* in templi ambitu, epiſcopus *Arnoldus* ante capellam S. Mariae uirginis *ſepulti* iacent. Virgo *Theodica* etiam in hoc coenobio *ſepulta*. Haec a quibusdam *Henrici IV. imperatoris* ſororis, quae *Salomoni regi Hungariae*, anno 1073. regno pulſo, nupta fuit, filia, ab aliis *Rudolphi, ducis Sueuiae*, cuius manus in praelio amputata in cathedrali templo Merſeburgi aſſeruatur, filia creditur. Haec *Theodica monialis coenobii S. Petri* iuſſu epiſcopi *Wernheri* a monachis ad uitae finem

rudera monaſterii S. Petri ad aulam aptantur.

Epiſcopi in monaſterio S. Petri ſepulti.

Virgo Theodica quae ſ

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1628.

nem uſque ſuſtentata. Alia etiam de hac uirgine fabulantur, quae ſilentio praeterimus.

Baptiſterium Kirchdorffenſe 1622. Automatum in Groſſ-Gorenſi 1625. campana in Ieuſau et Lindenau. Edictum Merſeburgi 1624. promulgatum, ne frumentum eueheretur.

§. XXVIII. *Parem curam* in eccleſiaſticis reficiendis adhibuit IOHANNES GEORGIVS. Anno 1622. die 20. Maii in templo *Kirchdorffenſi baptiſterium* erectum. Anno 1625. *automatum* in turri *Groſſ-Gorenſis* templi fabrefactum. In pago *Ieuſau* eodem hoc anno *campana* magna fuſa. Anno 1628. in pago *Lindenau* minor *campana*. Cum etiam anno 1624. *frumentum* ex epiſcopatu Merſeburgenſi maiori copia *eueheretur*, alibi moleretur ac molendina epiſcopalia emolumentis defraudarentur: iuſſu electoris die decima nouembris dicti anni ab epiſcopatus *capitaneo Nicolao de Loſſ, culinae praefecto Matthia Hubnero, ac molarum inſpectore Aſmo Merſeburgk edictum Merſeburgi promulgatum*, quo ſub *multa quinquaginta thalerorum* ac *frumenti confiſcatione* prohibitum, ne *frumentum eueheretur* neque a molentibus *emolumenta molarum defraudarentur*.

Incendium in Kirchdorff 1621. tonitru 1627. grando, inundatio 1622. annonae caritas 1621. 1622.

§. XXVIIII. *Infortunia*, quae his annis contigerunt, haec conſignata leguntur. Anno 1621. die ſexta Februarii noctu hora undecima in pago *Kirchdorff*, ad Salam ſito, *incendium* exortum, quo *tres uillae conflagrarunt, mulier, infans, uacca* ac *nonnullae oues* conſumptae. Anno 1627. die 28. Maii *Merſeburgi coelum tonitru contremit, fulminis ictus* octies in piſcinam cecidit, quo piſces mortui. *Grando ſubita praecipitans* ceu oua gallinacea, qua fruges percuſſae. Anno 1622. medio Iunio *Sala intumuit*. Anno 1621. *annonae caritas* maxima. *Modius farris* 14. 15. 16. florenis, *tritici* 20 ad 24. flor. *hordei* 11. 12. 13. 14.

13. 14. flor *auenae* 5. 6. 7. 8. flor. *pondo carnis* *ſuillae* duodecim groſſis, *bubulae* 9. 10. gr. *ueruecinae* 8. 9. 10. gr. *uitulinum caput* 36. gr. *uitulus* 30. florenis. *cantbarus cereuiſiae* 1. 2. groſſis uenditus. Anno ſequenti harum rerum pretium duplicatum. Anno 1629. die 3. Auguſti *Merſeburgi* in *hydraulo* recens exſtructo *aqua ſanguis apparuit*, et die 30. Auguſti ueſperi *ignea flamma* cum *fulgure coruſcante* per horae quadrantem uiſa, dein in figuram V. et in *fumum igneum* abiit. CAP. XLVII. IOH.GEO. 1629. *aqua ſanguis apparuit 1629. ignea flamma.*

§. XXX. Anno 1624. *biemis frigus penetrantisſimum*, *niues ſexaginta* deciderunt. Lupi rapaces damna intulerunt maxima, multi homines algore interfecti, arbores demortuae, ferae, aues ac pecudes perierunt. Die, quo celebratur memoria crucis et paſſionis Chriſti, adhuc nix decidit, frugibus tamen illaeſis, illarum maxima eo anno ubertas. Anno 1626. *peſte Merſeburgi 431. conſumpti.* Anno 1620. die 10. Maii iuxta pagum *Ruckmarsdorff ciſiarius* alterum ligone occidit. Anno 1623. menſe Iulio *opilio* quidam, Sala lauans, *undis ſubmerſus*. Anno *1626. die 28. Auguſti* in pago *Delitz ad Salam Anna*, *Caſpari Hauers* filia, *partum* ex illegitimo coitu *editum* per *latrinam* in arcis uallum praecipitauit, qui poſt ab eius ſorore extractus in cella reconditus. *Infanticidio detecto*, *mater ultimo ſupplicio* affecta. Anno 1627. Merſeburgi uxor *maritum ebrium*, in lecto cubantem, *manibus pedibusque ligauit*, uirgis caeſum, *carmine* eiusdem corpus lacerauit, quae die 22. Auguſti, ut aliis exemplo ſit, *numellis conſtricta*. *Frigus penetrans 1624. peſtis 1626. Ciſiarius occiſus 1620 opilio ſubmerſus 1623 infanticidium punitum 1626. uxor numellis conſtricta 1627.*

Anno 1628. d. 29. Iulii ciuis Merſeburgenſis ob

fur-

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1630.

furtum Wittebergae ſuſpenſus, quo in anatomia diſſecto, iuuentum, ſtomachum ſex congios continere, iecur ſeptem et ſemi pondus graue, inteſtina quatuordecim ulnarum, in altero teſticulo calculus.

ingens erucarum copia 1625.

§. XXXI. Praecedenti anno 1625. *ingens erucarum copia* arbores depauit, quae itinerum a Caeſareis militibus ſuſceptorum ac ſubſecutarum depopulationum *prognoſtica* fuiſſe ſcribitur. Tale *omen* iudicatur et hoc, cum anno 1630. die 25. Ianuarii *terribile chaſma* ubique locorum uideretur, quod per *totam noctem* inter nubes *coruſcauit* hominesque perterrefecit. Die 15. et 19. Iunii hora ueſpertina quinta *duo exercitus belligerantes, unus a meridie, a ſeptentrione alter*, uiſi, exercitus autem *a ſeptentrione* alterum *a meridie* uicit. Tum *uir ueſte talari* cum arcu et ſagittis praeſentatus, qui tela in exercitum meridionalem eiecit, quo *phaenomena* euanuerunt. Paulo poſt belli flamma erupit.

Chaſma 1630.

duo exercitus belligerantes in coelo.

§. XXXII. IOHANNES GEORGIVS itaque, inter *bellicos motus* conſtitutus, nihilominus *iubilaeum* in *memoriam Auguſtanae confeſſionis*, ante ſaeculum Caeſari oblatae, *celebrandum* indixit, quod etiam anno 1630. die 25. 26. et 27. Iunii in *toto epiſcopatu* ac electoratu *maxima ſolennitate*, ſupplicationibus ac gratiarum actionibus, celebratum. Hoc anno autem iterum *Merſeburgi* 301. homines ex parochia S. Maximi *peſte*, plurimi autem bello ſubſecuto perierunt.

Iubilaeum celebratum. anno 1630.

Peſtis.

§ XXXIII. Nam anno 1631. *bellum* in aliis prouinciis a Caeſare feliciter geſtum, etiam in

Saxo-

Saxoniam ac *epiſcopatum Merſeburgenſem transferebatur.* Supra iam mentio facta *caeſarei edicti de bonis eccleſiaſticis pontificiis reſtituendis,* anno 1629. die 6. Martii promulgati. De hoc quidem IOHANNES GEORGIVS aliique imperii ſtatus penes Caeſarem querebantur, ſed ſtatuum querelae non audiebantur, contra edictum a Caeſare executioni dabatur, quamuis *Maximilianus, Boioariae elector,* in comitiis Ratisponenſibus 1630. Caeſari ſuaderet, ut proteſtantibus *bona eccleſiaſtica ad quadraginta annos* relinquerentur, ne iisdem occaſio praeberetur, ſe cum rege Sueciae coniungendi, ſimul etiam urgebat, ut Caeſar *Wallenſteinium* exauctoraret. *Guſtauus Adolphus* enim anno 1630. die 24. Iunii in inſula *Vſedomia* exſcenderat, cui *dux Pomeraniae Stetinum* tradebat, quo ipſo exercitus caeſareus *tota Pomerania* diſcedere cogebatur. Poſt Guſtauus Adolfus in *ducatu Mecklenburgico* uictor foedus cum rege Franciae inibat, a cuius partibus etiam *Georgius Luneburgenſis* ac *Wilbelmus Caſſelanus* ſtabant.

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1631.

Edictum de reſtituendis bonis eccleſiaſticis 1629. querelae de hoc motae. Maximilianus Caeſari diſſuadet.

Guſtauus Adolphus in Vſedomia exſcendit, eius uictoria, confoederati.

§. XXXIIII. At IOHANNES GEORGIVS anno 1631. Lipſiae *proteſtantium conuentum* conuocabat. *Guſtauus Adolphus* conuentui foedus offerebat, quod elector Saxoniae recuſabat. Interim *Tylli,* caeſareani exercitus dux ſummus conſtitutus, *Brandenburgo nouo* occupato ac *Magdeburgo* miſerandum in modum deuaſtato, confoederatos inuadebat, eosque cogebat, ut a *foedere* plures *diſcederent*: cumque *elector Brandenburgenſis* ac *landgrauius Haſſiae* cum *Adolpho foedus iniiſſent, Tylli* IOHANNEM GEORGIVM ad *Caeſaris partes* trahere nitebatur. Hunc in

Conuentus proteſtantium Lipſiae 1631.

Magdeburgum deuaſtatum.

Caeſareanorum com-

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1631.

Miſſario-rum propoſitiones ad electorem Merſeburgi 1631.

in finem commiſſarii caeſarei, inter quos dominus de Metternich, ad electorem mittebantur. Dicti commiſſarii anno 1631. die 20. Augusti *Merſeburgi* adueniebant, IOHANNI GEORGIO proponentes, 1) *ut bona eccleſiaſtica ac epiſcopatus Merſeburgenſis pontificiis reſtituerentur, ac in iiſdem exercitui caeſareano diuerſoria deſignarentur: 2) ut decretum Lipſienſe caſſaretur, 3) ut elector Caeſari milites conſcriptos relinqueret, minis acerbis additis.* Elector nihil horum conſentiebat, ſed uim ui repellere parabat.

Tylli ac comes de Pappenheim occupant Merſeburgum.

§. XXXV. *Hanc electoris repulſam Tylli aegre ferens, Lipſiam ac Merſeburgum occupabant.* Nam *comes de Pappenheim* die 22. Augusti cum 6000. militibus atque octo tormentis bellicis Merſeburgum petere iubebatur, qui pagos ſuburbiaque depopulabatur urbemque euocabat. Ab electore quidem *quadringenti milites praeſidiarii* uulgo defendentes in urbe collocati, ſed ſi inuaderentur, ſe dedere iuſſi, die 25. Augusti *pactione inita, urbe diſceſſerunt.* Quadringenti milites e Caeſareis urbem occupabant, oppida *Schaaffſtaedla, Lauchſtaedt, S. keudiz, Freyburgum, Numburgum, Leucopetra, Luzena, Pegau, Ziza; Iena* deuaſtabantur, *Mucheln* antea direpta flammis conflagrabat. Die ſeptimo ſeptembris *Lipſia* occupata hoſti ſe dedebat, de qua deditione hi uerſus noti.

Oppida deuaſtata.

Lipſia occupata.

LIpſIa VIM patItVr, ſeD VIs ea LenIoeXtat
Ac Magdeburgum, quam modo paſſa fuit.

Aqua in ſanguinem mutata.

Paulo ante has caeſarei exercitus depopulationes *Merſeburgi* in piſcina aqua ſanguinea apparuit.

paruit. Etiam *Luzenae* in foſſa *aqua* in *ſanguinem* mutata. CAP. XLVII.

§. XXXVI. His *depopulationibus elector* cogebatur, ut *copias ſuas* cum *Adolui Guſtaphi copiis* coniungeret. *Rex Sueciae* igitur ac *elector* unitis copiis die ſeptima ſeptembris in *campis Lipſienſibus* exercitum Caeſareum adoriebantur. *Caeſareani* inito praelio *profligabantur*, de qua pugna hic uerſus notus. IOH.GEO. 1632. *Pugna prima Lipſienſis 1631. d. 7. Sept. qua caeſarei caeſi.*

Et SVeCVs et SaXo fVDerVnt fortiter hoſteM.

Paulo ante hanc primam Lipſienſem pugnam *elector Saxoniae Merſeburgi* in diſcrimine uitae conſtitutus, a Deo liberatus. Copiae caeſareae fuſae *Merſeburgum* aufugiebant. Ibidem confirmatae, *regem Sueciae* die 9. Septembris hoſtes perſequentem, prope Salam *remorari* audent. Sed *2000.* e *Caeſareis caeſis* ac *3000. captis*, rex Sueciae *Merſeburgum*, ac ſequenti die 11. et 12. Septembris urbem *Halam* cum Mauritii caſtro hoſti iterum eripit. *2000. Caeſarei caeſi ad urbem Merſeburgum. Merſeburgum ac Hala a Suecis occupata.*

§. XXXVII. Tum *rex Sueciae* ac *elector Saxoniae* copias ſuas diuidebant, ille *prouincias Rheni* petebat, hic *regnum Bohemiae* ſibi ſubiiciebat. Caeſar in anguſtiis conſtitutus, *Wallenſteinium* ſummum belli ducem denuo denominabat, ac pace cum Rege Hungariae inita, *Wallenſteinius* anno. 1632. 80000. milites comparabat. *Tylli* in *pugna* apud fluuium Licum *occidebatur*. *Wallenſteinius Saxones Bohemia* eiiciebat ac bellum in Miſniam transferebat. *Elector Saxoniae* die ſeptimo Septembris in *electoratu* ac *epiſcopatu Merſeburgenſi* ob uictoriam, hoc die ante annum a Caeſareis in pugna *Wallenſteinius ſummus belli dux. Tylli in pugna occiſus 1632 Supplicatio Merſeburgi celebrata die 7. Sept.*

CAP. XLVII. IOH GEO. 1632.

Pugnae Luzenſis prognoſtica.

pugna Lipſienſi reportatam, *ſupplicationes ſolennes* celebrari iubebat. Hac ſolennitate peracta, *Wallenſteinius* cum ſuis copiis in Miſnia adueniebat, quem e ueſtigio *Guſtauus Adolphus* perſequebatur. *Pugnae Luzenſis* autem prognoſtica in monumentis haec conſignata leguntur. Aeſtate *Luzenae aquae* in *ſanguinem uerſae*. Die 15. Martii, die iouis ante dominicam Iudica hora ueſpertina quinta in pago *Doeblitz ad Salam nigra crux* uerſus quatuor orbis angulos uiſa. Apud *ſcultetum Groſs Goehrenſem* intra oppidum Luzenam ac Leucopetram e *pane diſſecto ſanguis* fluxit.

Lipſia, Hala expugnatae,

§. XXXVIII. Circa *feſtum Michaelis* caeſarei belli duces *Gallas ac Holcke* Saxoniae *electoratum infeſtabant.* Circa *diem Galli Lipſia*, a *Pappenheimio Hala expugnabatur*, *episcopatu Merſeburgenſi* miſere *direpto*. Die 19. Octobris Caeſarei *duce Holckio Merſeburgum*, pactione inita, *occupabant*, qua occupata epiſcopatus deuaſtabatur. His cum copiis *Pappenheimius* ſe coniungebat, qui ex *Thuringia* ab oppido *Butſteda* ad *epiſcopatum Merſeburgenſem* properabat, omnes *pagos* ſpolians ac depopulans. *Die ſexta Nouembris* inter *Guſtauum Adolphum* ac *Wallenſteinium* acerrima *pugna* in campis *Luzenſibus* commiſſa, in qua *rex Sueciae occubuit.* Praelii initium in *tranſitu Rippachenſi* cum *duce Iſolani* erat. Hunc *Wallenſteinius* cum mille equitibus ac peditibus in *uillam Rippach* conſtituerat, ut ab alto pone uineas riuuli pontem obſeruaret ac Suedis uiam intercluderet. Hic *Iſolani*, rei uenereae deditus, miniſtro, qui ei a cubiculo, mandat, ut

Merſeburgum.

Pappenheimius cum duce Galla ac Holckio ſe coniungit.

Praelium Luzenſe d. 6. Nouembris 1632.

Tranſitus Rippachenſis Suedis interclusus.

ex

ex feminis, quae in *diuerſorio Rippachenſi* fre quentes latebant, aliquam ad concumbendum eligat, eique adducat. *Prior electa*, deſuper *ambulacro deſiliens*, illaeſa *euadit*, cum poſteriori adducta *Iſolani* tota nocte *rem habet. Milites rorarii* tranſitum adeunt, eumque, paſtore quodam duce, *tranſeuntes*, *Caeſareanos a tergo adoriuntur*, pleriſque eorum caeſis ac captis. Inprimis *duo uexilla*, quorum alteri *corona rutacea*, *addito uerbo* VICTORIA, alteri *pomum imperiale cum Fortunae ſtatua* innexum, *expugnarunt*, ex quo Guſtauus Adolphus optima quaeque praeſagiit. Hanc uelitationem ipſum *praelium Luzenſe* inſequebatur, quod *Guſtauo belli duces diſſuadebant*, his cauſis moti, quod *exercitus Suecicus* longo itinere *defatigatus*, *caeſareus* contra ex labore *refectus*. *Rex cohortes perequitans* ſuis animos *addit*. *Wallenſteinius* idem agit. Rex magna animi contentione inſtans, in *brachio ſiniſtro uulneratur*, dolorem diſſimulans, milites ad pugnandum excitat, tum *Franciſcum Albertum Lauenburgenſem* orat, ut in ſecurum locum ducat. At belli dux *Falckenbergius* regem globo perfigit. *Rex* euaſurus in manus *gregarii militis incidit*, qui regem abrepturus, a Suedis impeditus, *regis caput glande percutit*. *Rex* ueſtibus ſpoliatus, ab alio gladio *perfoditur*, tandem a ſuis inuentus. *Rege* licet *occiſo*, *caeſarei* tamen ad *internecionem caeſi*, *Suedis uictoriam reportantibus pleniſſimam*. *Bernhardus* enim *dux Vinarienſis* milites ſui officii admonebat, pedites alloquens: *equites fortiter pugnare uelle*, *ut idem facerent*, *admonerentur*. His uerbis etiam e-

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1632.

Velitatio Suedorum cum Caeſareis uictis.

Duo uexilla expugnata.

Praelium Luzenſe;

quo Guſtauus Adolphus occubuit,

Caeſareis caeſis Suedi uictoriam reportant.

Bernhardus dux Vinarienſis poſt Guſtaui mortem uictor.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1632. *Pappenheimius globi ictu mortuus.* *Fugientes caeſarei profligantur.*

quites alloquens, *Suedi uictores euadebant.* *Pappenheimius* quidem *Hala* accedens *uictores Suedos* impedire tentabat, ſed iuxta pagum *Dahlitzſch* dictum, globo percuſſus, Lipſiae mortuus. *Suedi uictores caeſareos* paſſim perſequentes, in pago *Ramptitz* ſexaginta latentes trucidabant. In pagis aliis praecipue *Nemptitz* multi e caeſareis caeſi, ubi nuperrime in occiſi militis cranio ducatus inuentus. In *Guſtaui uictoriam* hic uerſus conſcriptus.

Stans, acie pugnans morienſque triumphat. A quibusdam *non mortuus*, ſed *Sueciam profectus* credebatur, ad auxiliares copias comparandas, Eius *ſtrator*, nomine *Iacob Erichſohn* poſt pugnam ex uulneribus moribundus regis cadauer indixit a uulneribus ſanatus. Poſt *pugnam Lipſia ac Saxonia liberata*, *Wallenſteinio* cum copiis *Bohemiam* fugiente, *Suedis Leucopetram petentibus.*

Iacob Erich Sohn, Guſtaui ſtrator.

Variae caedes a caeſareis militibus perpetratae 1631. 1632.

§. XXXVIIII. His uero belli temporibus a militibus hoſtibus uariae *caedes* ac *rapinae* perpetratae. Nam anno 1631. die 26. Iulii *Michel Bauer*, ſtudioſus, die 29. Iulii molitor *Iohannes Tretmar* a copiis *Tylli* caeſariis in parochi domo in pago *Dorhlitz ad Salam* globo perforati. *Ancilla* quaedam in dicto pago ob *violentum ſtuprum*, eidem a militibus illatum, die 14. Septembris miſere periit. Die 9. Martii in dicto pago mater quaedam, *Chriſtophori Bauers* uxor, infantem dormiens ſuffocauit, die 27. Martii *Iohannis Schaefferi* infans recens editus ſine *baptiſmo mortuus.* Anno 1632. die 14. Nouembris *Delizenſis* ruſticus, a caeſareis mili-

li-

litibus gladio iugulatus, in pago *Kirchdorff* ſepultus. CAP. XLVII. IOH GEO.

§. XXXX. Annus ſequens 1633. eadem cum prioribus continet fata. Nam *Merſeburgi* ex *parochia S. Maximi* 193. homines peſte conſumti. *Omen* quoque *triſte* praeſagiebat, quum die quinta Auguſti tanta *procella* exoreretur, ut *manipuli* uentorum uehementia ab agris *propellerentur*. Paulo enim poſt caeſareus belli dux *Holcke* per *Voigtlandiam* penetrans, *Lipſia* expugnata, ab urbibus *Merſeburgo*, *Hala*, aliiſque aeſtimationem condonati incendii exigebat, hinc ob hoſtium rapinas ac depopulationes *epiſcopatus* pene *exhauſtus*. Nihilominus die ſeptima ſeptembris IOHANNES GEORGIVS per omnes electoratus ac epiſcopatus prouincias *ſupplicationem* celebrari iuſſit, ut pro *uictoriis*, *Lipſiae* ac *Luzenae* reportatis, Deo gratiae agerentur. 1634. *Peſtis 1633.* *procella.* *Lipſia expugnata. Merſeburgum, Hala incendii condonati aeſtimationem perſoluunt. Supplicatio d. 7. Sept.*

§. XXXXI. Cum etiam anno 1634. die tertia Maii *Iohannes Georgius* in Sileſia iuxta urbem *Lignitium* per belli ducem *Arnheimium* caeſareos milites *funderet*, *ſupplicatio* ſolennis die ſeptima ſeptembris ideo *celebrabatur*. *Autumnali* tamen *tempore* per urbem *Merſeburgum* ac *epiſcopatum Saxonicarum ac Suecicarum copiarum tranſitus* frequentes, ſuppeditanda militibus *diuerſoria* ſubditis *moleſtiſſima*, *contributionum* genera multiplicia. In monumentis etiam huius anni conſignatum legitur, mulierem quandam *Luzenae* menſe Iunio in foco *carnem* coxiſſe, cuius loco in olla *ſanguis* inuentus, die 26. Iunii in pago *Roeſſen* ex ſalice *ſuccus ſanguineus* *Pugna Lignicenſis 1634.* *copiarum tranſitus ac diuerſoria.* *Sanguis in carne cocta, pulmento, ſalice.*

 ef-

CAP. XLVII. effluxiſſe, et in pago *Oberpeina pulmentum ſanguine mixtum* fuiſſe refertur.

IOH. GEO. 1635. *Pax Pragenſis 1635. die 26. Maii cauſae,* §. XXXXII. Anno 1635. die 26. Maii IOHANNES GEORGIVS ſolus cum Caeſare *Pragae pacem inibat*, quapropter *feſto Iohannis* die 24. Iunii in *epiſcopatu Merſeburgenſi ſupplicatio ſolennis* celebrabatur. *Cauſae* ad paciſcendum mouentes hae, 1) *Oxenſtirnii felices ſucceſſus electori ingrati*, 2) *Galli Oxenſtirnio foederati ubique uictores*, 3) *auxilio Bernhardi Vinarienſes duces potentia pollebant*, 4) *Caeſareani ubique uictores, oppidum Luzenam, ſuppoſito igne, incendebant.* *conditiones,* Pacis conditiones hae: ut 1) *amneſtia fieret*, 2) *Auguſtus, Iohannis Georgii filius, archiepiſcopatu Magdeburgico potiretur*, 3) *Luſatia electori Saxoniae cederet*, 4) *bona eccleſiaſtica ac epiſcopatus in proteſtantium poteſtate* 40. annos *permanerent*, 5) *ſingulis ſtatibus liberum eſſet, initae pacis conditionibus accedere.* De hac pace uerſus noti.

Praga atrox orbi quae protulit impia bellum,
Quo pacto pacem redderet illa bonam?

ſubſcriptores. Oxenſtirnius pacis conditiones renuens expellitur. *Elector Brandenburgenſis, dux Mecklenburgicus,* ciuitates imperiales *Noriberga, Vlma, Memminga* aliaeque pacis tabulis ſubſcribebant. *Oxenſtirnius* quidem, ut paci ſubſcriberet, admonebatur, et ut e Germania diſcederet, *duodecies centena millia pecuniarum*, uulgo *duodecim auri tonnae*, eidem offerebantur, at enim, *Oxenſtirnio* recuſante, IOHANNES GEORGIVS, caeſareis aliorumque ſtatuum copiis adiutus, milites Suecicos ex *epiſcopatu Magdeburgico expellebat*, qui uerſus *mare Balticum* cedere cogebantur. *Damna in epiſcopatu Merſeburgenſi.* Interim *epiſcopatui Merſeburgenſi* ma-

xi;

xima damna ſuſtinenda, *tempore meſſis* per ſeptem hebdomadas auxiliaribus copiis *diuerſoria adſignanda*, *Suecorum inuaſiones* frequentes, *depopulationes* graues, commeatus ad caſtra Lipſienſia deportandi. Eodem hoc anno quoque die ſeptimo Aprilis in pago *Delitz Paul Fulle* puteo incidens, ſuffocatus. Die quarta Iunii uero *undis Salae quidam ſubmerſus*. CAP. XLVII. IOH.GEO. 1636. *Duo aquis ſubmerſi.*

§. XXXXIII. Eaedem calamitates epiſcopatui anno 1636. perferendae. Menſe enim Ianuario *Saxonici equites*, *Magdeburgi* profligati, *turmatim* in *epiſcopatum fugiebant*. Hos Suecicus belli dux *Banier* inſequebatur. Suedi hoſtes ciues cruciabant, aquam ſordidam faucibus infundendo. Die 26. Ianuarii *Stephanum Oſswalden* in pago *Faebrendorff* globo percutiebant, menſe Aprili *ſartorem Spergauienſem* uerberatum *Salae inſilire* coegerunt, ubi aquis ſubmerſus. *Merſeburgo direpto*, reſarciendo incendii damno ſtipem collectam ſoluere cogebatur, ponte Salae impoſito in ſuburbio noui fori incenſo. *Merſeburgum, Ciza, Leucopetra, Luzena, Iena, Islebium* aliquot decies millia thalerorum contribuerunt. *Merſeburgi* etiam *Suecicum praeſidium* conſtitutum uias infeſtabat. Cum uero ineunte menſe Martio caeſarei ac Saxonici in animo habebant, praeſidium Merſeburgo eiiciendi, noctu clam exibant, ponte recens confecto deſtructo. *Multi pagi*, ſpeciatim *Paſſendorff*, a Suedis incenſi, *epiſcopatus* autem a copiis Caeſareis, Saxonicis ac Suecicis fere *deuaſtatus*. Inſuper *peſtis* hoc anno in toto epiſcopatu ac pagis eidem ſubiectis ſaeuiit, qua Merſeburgi 651. perierunt. *Saxonici equites profligati Merſeburgum fugiunt.* *Suecorum inuaſiones in epiſcopatum ac inſolentia.* *Contributiones bellicae.* *Praeſidium Suecicum Merſeburgi a Caeſareis profligatum.* *Peſtis 1636.*

 Hu-

CAP. XLVII. IOH GEO. 1637.

Canis rabida.

Huius inuaſionis *prognoſticon* fuiſſe autumant, cum paulo ante hoſtium incurſionem die octaua Ianuarii dicti anni *canis rabida Merſeburgum* percucurrit, quae multas canes, pecudes hominesque laeſit, antequam globorum ac fuſtium ictibus occiſa. Similiter ingens erucarum copia, quae in plateis, ut proficiſcentes milites, repebant.

Suedorum depraedationes 1637.

§. XXXXIIII. Anno 1637. *Suecorum depopulationes continuabant.* Sub auſpicio enim noui anni *Banner* belli dux Suecicus cum exercitu *Luzenam* ingrediebatur, inde ad *ſenatum Lipſienſem* die 2. Ianuarii litteras mittebat, ut urbem ei aperirent, ſed repulſam accipiebat. *Praefectura Luzenſis*, *Zwenckauienſis* et *Skeudicenſis* hoſtilibus copiis abundabant. *Dux Karre* praefectis, nobilibus ac magiſtratibus circumiacentium praefecturarum, oppidorum ac pagorum iniungebat, ut *Merſeburgi* ſecum ob aeſtimationem condonati incendii agerent.

Obſidio Lipſienſis.

Durante *obſidione Lipſienſi*, die 17. Ianuarii globorum ictibus dicti ducis *Karre utraque crura* perfodiebantur, quapropter lectica uectus Merſeburgum reducebatur.

Pagi incenſi.

Pagi *Schoenes*, *Naundorff*, *Plagwitz*, *Ranſtadt* aliique in diſtrictu Merſeburgenſi ſiti *a Suedis flammis ſubiecti.* Initio Februarii cohors equitum *Merſeburgo* uerſus pagum *Groſſchocher* cum curribus proficiſcebatur. Vexillifer quidam in *Skeudiz* ruſticos colligebat, ut ſecum Lipſiam irent, ac praedam curriculis unirotis aſportarent. Alii milites ſecuribus ac marſupiis ſibi proſpiciebant, ut fornices effringerent ac pecuniis ſe onerarent. Sed *fruſtrati ſpe Lipſia* di-

diſcedere cogebantur, cum caeſareus belli dux *Hatzfeld* die 12. Februarii urbem *obſidione liberaret*, cuius copiis *Merſeburgenſes commeatus* ſuppeditare ac *diuerſoria* adſignare tenebantur. Intercedente uero die 16. Februarii *Ferdinandi II.* imperatoris *morte*, *Caeſarei* progredi impediebantur, *Suedis* die decima Maii *Landsbergam dimidiam incendentibus*. *Peſte* etiam hoc anno Merſeburgi 291. in pagis multi, *inundatione Salae* uero aliquot homines inopinati conſumti. Nihilominus inter hos belli motus *parochiani in Lindenau*, *Chriſtophoro Limmer* parocho, *Iohanne Arnoldo* ſculteto, et *Gregorio Steiger* eccleſiae antiſtite, *maximam campanam* Erfordiae hac inſcriptione fundendam curarunt.

CAP. XLVII. ICH GEO. 1639.

Lipſia obſidione liberata.

Mors Ferdinandi II. imp.

Landsberga incenſa.

Peſtis 1637.

inundatio Salae.

Campana in Lindenau fuſa.

Durch das Feuer bin ich gefloſſen,
Iacob Koenig in Erffurt hat mich gegoſſen
Anno 1637.

§. XXXXV. Anno 1638. die 18 Maii in uilla *Collenbey* prope urbem *Merſeburgum ancilla* quaedam, cum cane concumbens, *quatuor catulos* enixa, poſt euaſit. Initio decembris uero quingenti *equites Saxonici praedones circa fluuium Giſelam* in pagis *Deutſchthal*, *Lauchſtaedt* ac *Steuden* commorantes, uias infeſtauerunt, *latrocinia* committendo. Initio anni 1639. exercitus Suecicus, duce *Bannero*, iterum *Merſeburgum* ac epiſcopatum inuadebat, homines barbarorum more crucians. Ab urbe aliiſque oppidis ac pagis *aeſtimatio* incendii condonati maxima exigebatur, diuerſoria militibus immenſis ſumtibus adſignanda. Cum uero die 17. Maii ex praeſidiariis militibus Lipſienſibus centum et quinquaginta *Merſeburgum*

Ancilla quatuor catulos enixa 1638.

Equites praedones

Banner Merſeburgum inuadit 1639.

exactiones

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1641

Suedi capti Lipſiae in carceres detruduntur

Landsberga incenſa.

Auguſtus Ludouicus comes Barbienſes ultimus.

Annonae caritas 1638. 1639.

gum mitterentur, his urbem intrantibus, *Suecici milites* turrim munitam adſcenderunt, ex qua fortiter pugnantes, ad diem 22. Maii reſtiterunt. Sed ſexaginta militibus Lipſia denuo accedentibus, eodem die ſe dederunt, qui 24. Maii numero ſexaginta una cum centurione *Linterer* Lipſiam captiui ducti, in carceres detruſi. A turri ex militibus Lipſienſibus ſex globis percuſſi, decem laeſi. Eodem hoc anno die 30. decembris hora undecima circa meridiem *Landsbergae* exorto incendio 37. domus 14. horrea flamma conflagrarunt. *Auguſto Ludewico, comite Barbienſi*, hoc anno abſque prole maſcula decedente, IOHANNES GEORGIVS, filium ſuum *Auguſtum adminiſtratorem Magdeburgicum* dicto comitatu *inueſtiebat.* His quoque annis 1638. 1639. *annonae caritas* maxima. *Modius* enim *frumenti octo thaleris* uenditus. Pauperes *cadaueribus* uiuebant.

Pagi Waeckwitz, Godlau Guntherſdorff incenſi 1640.

Ignea ſigna in nubibus.

Murium copia.

§. XXXXVI. *Suedorum deuaſtationes* uero anno 1640. continuabant. Die primo enim Octobris pagum *Waeckwitz, Godlau* ad Salam, *Guntherſdorff* alioſque *epiſcopatus Merſeburgenſis uicos* incenderunt. Antea uero 450. Suecici milites *Merſeburgum* inuadebant. Horum incendiorum omen funeſtum fuiſſe ſcribunt annales *ignea ſigna*, quae die 17. Ianuarii in nubibus apparuerunt, ac totam noctem coruſcarunt. *Murium* etiam ingens copia, in hortis, pratis ac agris gramina ac ſegetes *depauerunt*, aeque ac Caeſareae et Suecicae copiae omnem frumenti annonam conſumſerunt.

Ioh. Banner Suecicus belli dux, 1641.

§. XXXXVII. Nam anno 1641. Suecicus belli dux *Iohannes Banner*, praecedenti anno in

in *Haſſia* fame laborans, ac in *Palatinatu* magnam cladem perpeſſus, cum debilitato exercitu menſe Martio in *Miſniam* reuertebatur. *Altenburgi* febri correptus, inde *Zizam*, *Leucopetram* ac *Merſeburgum* lectica initio Aprilis uehebatur, in *aula Merſeburgenſi* diuertens. Eius exercitus in ſuperiori ac inferiori diſtrictu *Merſeburgenſi* ab urbe *Leucopetra* ad oppidum *Lauchſtaedt*, ac pagum *Paſſendorff*, *cis Salam*, *Caeſareus trans Salam* caſtra metabatur. Inter utrumque exercitum conflictus frequentiſſimi. Febri inualeſcente, *Banner Merſeburgi* exercitui *Adamum Pfulium*, *Arffurt Wittenbergum*, ac *Guſtauum Vranglium* uſque ad *Torſtenſohnii* aduentum praeficiebat. *Copiis caſtra metantibus*, *ſationis tempus* praeterlapſum, *frumenta* conſumta, *agri inculti relicti*, *cultus diuinus* per ſex hebdomadas intermiſſus, *multis pagis incenſis*, ſeptimo die Maii exercitus profectus, *Bannero* die decima Maii *Halberſtadii* uita defuncto. Eidem *Hildeſiae* anno 1640. in conuiuio quodam uenenum propinatum autumant. *Landgrauius Haſſiae* enim, *Georgius dux Luneburgenſis* ac *comes Schaumburgenſis*, ad epulas ſimul inuitati, ſubita morte exſpirarunt. *Bannerus* hic rei militaris peritisſimus, a *Guſtauo Adolpho* in magno pretio habebatur. Eius ſatelles *Chriſtophorus Vollrath*, Coburgenſis, menſe Aprili *Merſeburgi* cum quodam globis certans, ſclopeti ictu percuſſus, die 22. Aprilis in aede S. Maximi ſepultus. Eodem tempore in pago *Spergau* a Suedis ſex domus incenſae. Menſe Februario in campis *Leunauienſibus ardentes faces* uiſae, ad inſtar duarum copiarum in acie contra ſe inuicem ſclope-

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1641. *febri correptus*, *Merſeburgi diuertit.* *Conflictus Caeſareorum ac Sueдorum.* *Damna a duabus copiis data.* *Banner Halberſtadii mortuus, ueneno propinato.* *Eius encomium*, *Chriſtoph Vollrath.* *Incendium in pago Spergau.* *Ardentes faces*

CAP. XLVII. IOH GEO. 1644.

Iohannis Werneri prophetia.

peta diſplodentium. Eodem hoc anno die 19. Aprilis *Iohannes Werner*, Bockendorffenſis Miſnicus, *Merſeburgi prophetiam* conſcripſit, quae cum eiuſdem apologia in theatro Europaeo conſignata.

Leonhard Torſtenſohnius.

§. XXXXVIII. Poſt *Banneri* obitum *Leonhard Torſtenſohnius* in *Germaniam* aduentabat, qui exercitui *ſummus belli dux* praefectus, anno 1642. in *Sileſiam* ac *Morauiam* penetrabat, Lipſiam properans, eandem occupaturus.

Pugna Lipſienſis 1642. d. 23. Octobr. Leopoldus Wilhelmus archi dux Auſtriae.

Inter *Caeſareos* ac *Suedos* die 23. Octobris acerrime pugnatum, his uictoriam reportantibus. E *Caeſareis*, quos *Leopoldus Wilhelmus*, *archidux Auſtriae*, ducebat, 5000. caeſi, 4500. una cum 46. tormentis bellicis ac cancellaria militari capti. *Epiſcopatui* ab *utroque exercitu* maxima damna data. Tempore uerno *Caeſarei* eum

Merſeburgum occupatum.

depopulabantur, die 26. Nouembris *Merſeburgum* a *Suedis expugnatum*. Anno ſequenti menſe Ianuario *equites Suecici* in uias *Lipſienſes* iux-

Landsberga, Skeuditz depraedatae 1643. Friberga obſeſſa.

ta oppidum *Landsbergam* ac *Skeuditz* excurrebant, proficiſcentes depraedantes. Circa diem Egidii in *epiſcopatu* maxima dederunt damna. Interea temporis *Freiberga* a *Suedis* incaſſum obſeſſa, *Morauium* proficiſcebantur.

Merſeburgenſium adflictio 1644. Kinskey.

Caeſarei uero menſe Ianuario 1644. ciues Merſeburgenſes admodum *adflictarunt*. Menſe Februario comes *Kinſkey* dux cum copiis *Merſeburgi* exiens ac intrans, contributiones bellicas exigebat. A feſto annunciationis Mariae

Hundelshauſen. Koenigsmarck.

ad diem 2. Aprilis dux *Hundelshauſen* idem moliebatur. Menſe Maio *Koenigsmarckii* equites urbem ac epiſcopatum infeſtabant. Tempore autumni *Caeſarei Bernburgo*

go in epiſcopatum excurrebant. Menſe decembri *Torſtenſohnius* in praefectura *Luzenſi* ac *Zwenckauienſi* incendendo ac depraedando ſaeuiebat. *Landsbergae* etiam 1642. die 11. Ianuarii hora ſeptima ueſpertina exorto incendio, *aliquot aedificia igne conflagrarunt.* *Peſte* anno 1643. ex parochia *S. Maximi Merſeburgi* 545. perierunt. Eodem anno die 16 Iunii *Luzenae* ex pane hordeaceo diſſecto ſanguis effluxit, paulo poſt ex *cornu cerui* cum lacte materno commixtus ſanguis. *Merſeburgi* piſcina ſanguinea apparuit. Sic anno 1644. ante feſtum paſchatos etiam *piſcina Luzenſis* in ſanguinem uerſa.

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1644. *Luzenſis, Zwenckauienſis praefecturae. Landsbergae incendium 1642. peſtis 1643. ſanguis effluxit.*

§. XXXXVIIII. Eodem hoc anno, *tempore autumni*, familiae incuria in *parochia Spergauienſi incendium exortum*, quo *parochi aedes* ac *ſcholae aedificia* cum *quatuor uillis* igne conflagrarunt. Culmine turris templi igne accenſo, *campanae* atque *automatum* corrumpebantur. *Altare* in eccleſia ardere coeptum, *ſuffuſione aquarum* ſeruatum. Menſe maio anni ſequentis *glires* uites ac arbores depauerunt, *erucarum* uaria genera in hortis ac *ſcarabaei* in uineis damna dederunt maxima.

Incendium in pago Spergau 1644. glires 1645. erucae, ſcarabaei.

§. L. Verum enim uero *imperator imperiique ſtatus* belli pertaeſi, de *pace ineunda cogitare* coeperunt. *Hamburgi pacis praeliminaria* tractabantur, *Oſnabruga* ac *Monaſterium*, ciuitates imperiales, determinabantur, ut ibidem de pace ineunda ageretur, quem in finem ſacramento ſoluebantur. Anno 1643. *Franckofurti deputatio* inſtituebatur. Anno 1644. a rege Daniae termino deſtinato, imperator, Suedi ac imperii ſtatus inuitabantur. Anno 1645. die 27. Au-

Hamburgi pacis praeliminaria. Francofurti deputatio 1643. 1644. Induciae

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1646.

Auguſti inter *Suedos* ac IOHANNEM GEORGIVM *induciae per ſex menſes* inibantur, ad quas electorem filii permouebant. Hae die 20. Februarii anno 1646. ad *pacem Weſtphalicam* uſque prolongabantur. Conditiones erant, *epiſcopatus Magdeburgicus medium ſe gereret, Saxoniae elector imperatori tres tantum cohortes auxiliarium copiarum mitteret, Suedis liceret ad tria milliaria uſque ab urbe Dreſda militem comparare, electori omnes urbes, Lipſia excepta, reſtituerentur, ſingulis menſibus 11000. thaleri ac 3000. modii auenarum ac totidem ſiliginis Suedis traderentur.* His *induciis pactis*, in epiſcopatu ac Saxoniae electoratu *belli tumultus ceſſabant*, cum anno 1647. tempore autumni tam *Suecicus*, quam *caeſareus exercitus* epiſcopatus prouinciis *exiret*; utriuſque tamen *exercitus tranſitus* ciuibus admodum erat moleſtus. Inprimis *ille tranſitus* notandus, quem anno 1648. die 9. Septembris *exercitus Suecicus* per *epiſcopatum* inſtituit. Nam *Hala Merſeburgum* aduentans, in ſuburbio *Altenburg* dicto totus quieſcebat. Paulo poſt *mille equites* ac *quadringenti pedites* ſuburbium *nouum forum* dictum intrabant. Reliquae *ſedecim cohortes peditum* in ſuburbio *Altenburgo* perſiſtebant. Sequentibus diebus urbem pertranſeuntes, *ſuburbia* miſere, *induciis nihil obſtantibus, deuaſtabant.* Iis progredientibus, ciues *6000. libras panum* ac *quatuor Merſeburgenſes cados cereuiſiae* iiſdem tradere tenebantur.

inter Iohannem Georgium et Suedos 1645. prolongatae 1646. conditiones.

Tranſitus Suecici ac Caeſarei exercitus 1647 1648. per urbem Merſeburgum.

§. LI. Silentio hic non praetereunda hiſtoria de *uetula* quadam, nomine *Mareina Elſers*, Salfeldenſi, quae anno 1646. die 11. Februarii an-

Mareina Elſers 1646.

anno aetatis ſexageſimo primo a molitore quodam in *mola Doelnizenſi* impraegnata non procul ab urbe *Numburgo* duos infantes peperit. Vetula haec ante ſex annos fugit, cum *copiae* in *campis Salfeldenſibus* caſtra metarentur; impraegnata itaque, *Merſeburgi* apud ſuperintendentem rem detulit, molitor uero euaſit. Eodem hoc anno die 23. Iunii tempeſtate exorta, *tonitru* ac *praecipitans grando* cecidit, decidens *grando magnitudine unius pondo ac ſemi*, macerias ac tecta lateritia perforaſſe ſcribitur, qua *ſegetes, arbores, uites* ac *lupulus* funditus perierunt. Tempeſtas haec in aliquot eccleſiarum libris ac ſenum calendariis conſignata reperitur. In pago *Doelnitz* uir fulgure interemtus. Anno 1647. die 19. Februarii in pago *Deutſchen-Thal* duo latrones, qui nobilem de Trota globi ictu confoderunt, capite plexi rotae innexi. Eodem hoc anno die 19. Martii *Sorbigae incendio exorto quadraginta domus* igne conflagrarunt. Die ſexto Aprilis *militis* cuiuſdam *uxor Merſeburgum* praeterit, ibidem in officina fullonica *ſimiam* ac *tres ranas* enixa. Infantaria una cum partu monſtroſo a copiis proficiſcentibus Halam abducta, a marito glande confixa. Eodem hoc anno *papiliones turmatim meridiem uerſus uolarunt*, quod *prognoſticon* itineris, ab exercitu *Koenigsmarckii* in Bohemiam ſuſcepti, fuiſſe creditum. Nam anno 1647. Suedi, *Bohemiam* ingreſſi, anno 1648. ſub duce *Koenigsmarckio Pragam* obſidebant ac, duce Erneſto Odewalsky, urbis *Pragae* eam partem, quae parua plaga (*kleine Seite*) uo-

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1647

anno aetatis 61. duos infantes peperit.

Tonitru ac grando damna dat maxima.

Duo latrones rotae innexi 1647.

incendium Sorbigae.

Militis uxor ſimiam ac tres ranas enixa.

Papiliones turmatim uolant.

Praga occupata a Suedis 1648.

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1648.

uocatur, una cum arce *Ratshin*, in qua multa pretioſa recondita, occupabant, *Carolus Guſtanus* palatinus etiam *ueterem urbem* expugnare potuiſſet, niſi hiemis tempeſtate impeditus. Cum uero Suedi tam felices in *Bohemia* ſucceſſus haberent, imperator ad *pacem Weſtphalicam ineundam* properabat. Itaque urbs *Praga belli tricennalis initium ac finem promouit.*

Pax Weſtphalica, Monaſterienſis, Oſnabrugenſis 1648. d. 14. Octobr.

§. LII. Tandem poſt longas paciſcentium altercationes ac remoras *pax Weſtphalica* ſeu *Monaſterienſis et Oſnabrugenſis* ſancita, anno 1648. die $\frac{14}{24}$ octobris *ſubſcripta* ac *tubis ſonantibus promulgata* fuit. Vi huius *liberum proteſtantibus religionis exercitium conceſſum, Paſſauienſe pactum ac pax religioſa confirmata, principibus ſaecularibus ius dioeceſanum pleno iure utendum relictum, epiſcopatus ac bona eccleſiaſtica proteſtantibus reſtituta. Merſeburgi* quidem dominica aduentus *ſancta pax* a ſuggeſtibus annunciabatur; at enim, Suedis eius executionem urgentibus, per annum et quod excurrit, executio procraſtinata. Hinc *Noribergae* anno 1649. *executionis conuentu* inſtituto, demum anno 1650. die ſexto Iunii ibidem *executionis tractatus* his ceremoniis promulgati. *Ab hora ſeptima ad octauam omnibus campanis pulſatis, ab octaua ad nonam in omnibus templis ſupplices Deo agebantur gratiae, atque omnes captiui in hac urbe carceribus liberabantur.* Militibus exauctoratis, urbes ac munimenta *euacuabantur.*

eius capita.

eius executio procraſtinata. Conuentus Noribergae 1649. promulgatio 1650.

Huic

Huic ſolennitati *ridiculum* quid miſcebatur. *Pueri* enim 1500. *baculis inequitantes*, ad ducis *Amalphi*, Caeſarei oratoris, aedes, confluebant, poſcentes, ut ſingulis *numiſma in pacis initae memoriam cuſum* diſtribueretur. Hac puerorum admonitione ſequenti die *numiſma* cuſum ac diſtributum hac inſcriptione: *Viuat Ferdinandus III. Romanorum imperator*. E regione *puer baculo inequitans ſtabat*, his uerbis adſcriptis: *Friedens-Gedæchtniß in Nürnberg 1650.* Nobilis *de Tauff*, belli dux, imperatori *tabulas* ſubſcriptas offerens, annulum 6000. thalerorum ac torquem aureum 2000. ducatorum dono accepit. Ob hanc pacem initam in toto imperio Romano, ac *Iohannis Georgii iuſſu*, die uigeſimo ſecundo Iulii in toto electoratu, ſpeciatim in epiſcopata Merſeburgenſi, ſolennis ſupplicatio celebrata.

CAP. XLVII. IOH GEO. 1649. *Puerorum facetiae.* *Numiſma in memoriam ſancitae pacis cuſum.* *Nobilis de Tauff pacis nuncius ad Caeſarem donatur.* *Solennis ſupplicatio.*

§. LIII. Circa initae pacis tempora *haec notatu digna* acciderunt. Anno 1648. die 14. Februarii *procella exorta, tonitru* ac *fulgur Merſeburgenſes* ita perterrefecit, ut urbis interitum metuentes, diem expectarent ultimam. *Sixti* ac *templi cathedralis turres labaſcentes* ruinam minatae, terrae motu credito. Anno 1649. die 22. Auguſti medio die *ſplendida ſtella* uiſa, quam nonnemo uenerem, a ſole tunc diſtantem, exiſtimat. Eodem hoc anno 31. decembris *Merſeburgi* in ſuburbio *Altenburgo* iuxta parochiam *aedificium*, exorto incendio, *igne conflagrauit*.

Tonitru 1648. *Stella medio die 1649.* *incendium Merſeburgi.*

§. LIIII. Quoad *eruditos*, ſub IOHANNE GEORGIO adminiſtratore, floruerunt ſequentes: M. *Ada-*

Eruditi Merſeburgenſes

CAP. XLVII. IOH.GEO. 1631. *tempore Iohannis Georgii.* *Superintendentes.*

Adamus Roether, theologiae doctor anno 1570. creatus, ſuperintendens anno 1592. dominica iudica ob Crellii factionem officio motus, cui ſucceſſit M. *Caſparus Voccius*, qui ſermonem ſolennem habuit, cum IOHANNI GEORGIO clientelae iuramentum praeſtaretur, hoc die 22. Febr. 1614. mortuo, ſucceſſit *D. Egidius Strauch*, anno 1617. *D. Simon Gediccius*, 1632. *D. Laurentius Andreae*, 1634. *D. Balthaſar Fuhrmann*, 1637. *D. Gothofredus Cundiſius*, 1643. *Lic. Georgius Berlichius*.

Diaconi. Diaconi M. Andr. *Niedner*, anno 1593. Ioh. *Lindener*, 1604. M. Adamus *Stockmann*, 1610 M. Vitus *Stephani*, 1612. Salomo *Flednitzer*, 1616. M. Martin. *Stockmann*, 1624. Albinus *Buxbaum*.

Paſtores in aede S. Maximi, Paſtores in parochia S. Maximi *D. Georgius Luder* ac eius ſubſtitutus M. Caſp. *Voccius*, 1592. M. Andr. *Niedner*, 1632 M. Mart. *Hoffmann*, 1657. Georgius *Weigelius*.

Diaconi, Diaconi *Valentinus Apel, Georgius Richter, Quirinus Zeitz*, 1611. M. *Mart. Hoffmann*, 1619. *Io. Wilich*, 1630. *Georgius Weigel*, 1632 *Chriſtianus Breuer*, 1643. *M. Georg. Hertzberger*.

Paſtores noui fori. In eccleſia noui fori Adamus *Fehrmann*, 1596. Chriſtophorus *Luder*, 1612. Iohannes *Probſt*, 1619. M. Paul. *Stockmann*, 1632. M. Euſtachius *Muller*.

Altenburgi. In eccleſia ſuburbii Altenburg 1592 M. Chriſtianus *Dobeler*, 1600. M. Clemens *Kretzſchmar*, 1613. Georgius *Dilger*, 1636. Valentinus *Niedner*, 1637. Io. *Wolff*.

Rectores. Scholae rectores M. *Bernhardus Herold* 1611. mortuus, M. *Sebaſtian Crellius*, 1617. M. *Val. Heuſtreu*, 1647. M. *Georgius Moebius*, praeter alia ſcripta manuſcriptum chronici Merſeburgenſis reliquit.

Conrectores Conrectores M. *Andr. Keſſelius*, 1602. *M. Adam. Hoerſchelius*, 1607. M.

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1650.

M. *Coeleſtinus Stockmann*, 1610. M. *Elias Opitius*, 1611. M. *Val. Heuſtreu*, 1617. M. *Io. Bozanius*, 1622. M. *Chriſtoph Rohrborn*, 1626. M. *Petr. Schütz*, 1639. M. *Georg. Hertzberger*, 1646. Andr. Roſt. Cantores *Io. Cares*, 1600. *Chriſtoph Heyne*, 1617. *Chriſtoph Streube*, 1639. *Georg. Metz.* Baccalaurei *Simon Krauſſe*, 1591. *Io. Lindener*, 1593. *Georg. Müller*, 1595. *Wilh. Senff*, 1596. *Balth. Schnidel*, 1599. M. *Ad. Herſchel*, 1602. *Georg. Timpler*, 1605. M. *Coel Sockmann*, 1607. M. *Mart. Heffmann*, 1612. *Ionas Hertzberger*, 1612. *Io. Miliſch*, 1615. *Io. Stolbergk*, 1618. *Dan. Kempff*, *Val. Niedner*, 1626. *Paulus Trierling*, 1636. *Gall. Schoeniger*, 1641. *Mich. Seidel*, 1646. *Chriſtoph Groenitz*, 1648. *Pet. Nigetrich.* Collaboratores ac uicarii anno 1600. Georg. *Muſculus*, Martinus *Thilo*, 1606. Thomas *Liebmann*, 1607. Ionas *Dietzſcher*, Nic. *Krumbholtz*, 1612. Chriſtoph *Faber*, Matth. *Arnold*, 1613. Marcus *Zeiſing*, 1615. Andr. *Herfforth*, 1617. Georg *Duben*, 1618. Georg. *Reiſch*, 1624. Mart. *Voccius*, Vrbanus *Voigt*, 1625. Paul. *Deuerling*, 1626. Georg. *Ritter*, Frid. *Saltzmann*, 1630. Frid. *Hahn*, 1643. Ad. *Dreſe*.

Cantores. *Baccalaurei.* *Vicarii.*

§. LV. Sub IOHANNIS GEORGII adminiſtratione etiam *ritus ordinationis* in epiſcopatu denuo introductus. Nam Georgius, princeps Anhaldinus, coadiutor, hunc ritum Merſeburgi iam antea inſtituerat, qui ſub Michaele epiſcopo Lipſiam translatus. Idem IOHANNES GEORGIVS, quum anno 1603. iuramentum clientelae eidem praeſtaretur, *ſenatui* ac *ciuibus Merſeburgenſibus priuilegia* confirmauit, ab *Auguſto adminiſtratore* anno 1545. ac

Ritus ordinationis Merſeburgi introductus.

Priuilegiorum Merſeburgenſium confirmatio.

CAP. XLVII. IOH. GEO. 1656. ac *epiſcopo Iohanne* 1444. conceſſa. Huc referuntur *ſtatuta Merſeburgenſia*, *ordinatio aedilium*, ac aliae. Scholae Rectoris ac conrectoris *ſalaria* auxit, ſuppeditando iisdem quotannis *lignorum penſum*. Anno 1605. *uiuarium* exſtrui curauit, in quod ferae immiſſae. *Gymnaſio* 65. ſexagenas lignorum ſuppeditauit, aliaque plura ad pias cauſas donauit.

Rectoris ac conrectoris ſalaria aucta. *Viuarium.*

Iohannis Georgii ducis coniuges, §. LVI. In coniugio *duas uxores* habuit. Prima dicta *Eliſabetha*, *Friderici ducis Wurtenbergici* filia, anno 1606. ſine liberis mortua. Altera *Magdalena Sibylla*, *Alberti Friderici marchionis ac ducis Poruſſiae* filia, cum qua quatuor

quatuor filii, filios ſuſcepit, IOHANNES GEORGIVS II. natus die 31. Maii 1613. AVGVSTVS, Magdeburgici epiſcopatus poſtulatus adminiſtrator, natus die 13. Aug. 1614. CHRISTIANVS, epiſcopatus Merſeburgenſis poſtulatus adminiſtrator. MAVRITIVS, epiſcopatus Numburgenſis poſtulatus

teſtamentum, adminiſtrator, natus die 28. Martii 1619. *Teſtamentum*, quod exhibet Stryckius, admodum memorabile, in eo enim *quatuor filiis omnem*

diſtributio ditionum, *ditionem* reliquit. Inprimis CHRISTIANO tertio genito *Luſatiam inferiorem*, *epiſcopatum Merſeburgenſem*, *praefecturas Finſterwalde*, *Bitterfeld*, *Doelitzſch*, *Zorbich* reliquit. Adhuc uiuus CHRISTIANO epiſcopatus adminiſtrationem, in quem in euentum a canonicis poſtu-

mors 1656. latus erat, gerere permiſit, anno 1656. die octaua Octobris, anno aetatis ſeptuageſimo primo Dreſdae *e uita diſcedens*, ſolenni pompa Freybergae *ſepultus*, in domino quieſcit. Anno ſequenti 1657. die quarto Februarii *Merſe-*

exequiae 1657. *burgi electoris exequiae* pompa funebri celebratae


XLVIIII CHRISTIA
NUS.I. DUX
SAXO NIÆ.
pag. 559.
XLIX CHRISTIA
NUS.II. DUX
SAXO NIÆ
pag. 573.
L.CHRISTIANUS
MAURITI, SAX.DUX.
pag. 576.
LI.MAURITIUS
WIL HELMUS
SAX
DUX.
pag. 577.

Digitized by Google

tae. Homines in gymnaſio congregati, ex eo exeuntes ad cathedrale templum, ubi oratio funebris habebatur, procedebant. CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1650.

CAP. XLVIII.

CHRISTIANVS I.

DVX SAXONIAE,

POSTVLATVS ADMINISTRATOR QVADRAGESIMVS OCTAVVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab anno 1650. ad annum 1691. XLVIII.

CHRISTIANVS I. SAXONIAE DVX, *Iohannis Georgii I.* electoris filius tertio genitus, anno 1615. die 27. Octobris *Dreſdae* natus, a canonicis in *euentum poſtulatus adminiſtrator*, epiſcopatum Merſeburgenſem ex *patris electoris permiſſione* anno 1650. adminiſtrare coepit; *ſolennis* tamen Merſeburgi *ingreſſus* ac in epiſcopatum *introductio* demum anno 1653. die 30. Septembris facta. Commiſſarii electorales, qui CHRISTIANVM I. in epiſcopatum introduxerunt, erant *D. Benedictus Carpzouius*, electori a conſiliis intimis et *Iohannes Georgius de Ponickau*, electoralis appellationum conſiliarius ac *capitaneus Wurzenſis*. *Ingreſſus ceremoniae hae*: CHRISTIANVM DVCEM equitantem, pediſſequis ſtipatum, tubicines praecedunt, *coniux* cum *filia Magdalena Sibylla*, eſſedo uehitur, comitatu ducali ſecuto. *Senatus Merſeburgenſis, adapertis capitibus* cis pontem noui fori *ſtans*, SERENISSIMVM DVCEM ſubmiſſe excipit, qui ciues armatos, ab utraque parte col-

Chriſtianus I. Saxoniae dux poſtulatus adminiſtrator 1650.

Solennis ingreſſus Merſeburgi 1653

Commiſſarii electorales introducentes.

Ceremoniae in ingreſſu obſeruatae.

a ſenatu,

CAP. XLVIII. CHRISTI.I. 1659.

gymnaſii collegis,

locatos tranſit. Ex angularibus domibus plateae, quae dicitur *Burgſtraſſe*, tibicines tubis canunt. In *capella martis* ducem perequitantem gymnaſii rector, *Georgius Moebius* cum *collegis, ſcholaribus ſymphoniacis* concentum inſtituentibus, animi et officiorum ſubmiſſione accipiunt.

canonicis gratulantibus.

In *aula principis* ad *cochlidiam* ſtantes canonici, capitibus denudati, *ducem* ex equo deſcendentem *cum dilectiſſima coniuge* ſubmiſſe excipiunt.

Io. Albert. de Stierling oratio.

Quodam ex iisdem principi aduenienti gratulante, *Ioannes Albertus de Stierling*, aulae magiſter, poſt marſchallus, oratione habita, ducis clementiam promittit. *Duce coenante*, canonici ac ordo equeſtris ſeruiunt, ciuibus ante aulam bombardas explodentibus et excubias agentibus, uſque dum ſatellites comparati.

Chriſtianus introducitur d. 2. Octobris.

Die 2. Octobris per *electorales commiſſarios*, finito ſermone ſolenni, in cathedrali templo a *Georgio Berlichio*, theologiae doctore habito, SERENISSIMVS DVX introducebatur, in quem finem *ſtatus prouinciales* conuocati. In *aulae atrio maiori D. Carpzouius, electori* a conſiliis intimis, panegyri habita, *electoris nomine ſtatibus* iniungebat, ut

clientelae iuramentum eidem praeſtatur,

CHRISTIANO *clientelae iuramentum praeſtarent.* Quo praeſtito, ſtatus ad epulas inuitabantur. *Hoc iuramentum* a *ſtatibus* in dicto atrio et ab *omnibus ciuibus et ruſticis* in aulae area congregatis,

quod 1659. d. 10. Mart. repetitum.

electore mortuo, anno 1659. die decima Martii *denuo praeſtitum*, CHRISTIANO a canonicis pleno iure *adminiſtratore poſtulato.*

Chriſtianus I. ipſe partes audit,

§. II. Praeclare *rempublicam adminiſtrauit* princeps optimus, *ſuum cuique tribuendo. Ipſe* enim ſaepius *cancellariam intrans, partes contro-*

CAP. XLVIII CHRIST. I. 1654.

trouertentes audiuit, ac ſecundum aequum res decidendas iuſſit. Hunc in finem *ſalutares leges* promulgatae, inter quas notanda *ordinatio mercenariorum ac opificum* de die 24. Maii 1651. *ordinatio molarum* de die 29. Aprilis 1653. *mandatum de die 5. Februarii 1665* ut tempore ieiunii quadrageſimalis petulantia cuiuſcunque generis uitaretur, in cauponis fidicines fiſtulis non canerent, aliud *mandatum de die 26. Febr. d. a.* quo prohibitum, ne die dominica nundinae inſtituantur, *mandatum mendicorum*, de die 17. Septembr. 1665. ne mendici ſtipem oſtiatim colligant, ſed ut eleemoſyna, a ciuibus collecta, in curia inter pauperes diſtribuatur, *ordinatio*, quâ quilibet ciuis inſtruitur, quid ei, exorto incendio, faciendum incumbat de die 17. Februarii 1662. hinc etiam anno ſequenti 1663. *edictum publicatum*, quo Merſeburgenſes iuſſi, ut horrea extra urbis portas exſtruerent. Diuerſi quoque *conuentus* habiti, quibus ſtatus conuocati, ut de epiſcopatus commodo deliberarent, inter quos ille notandus, qui die ſexto Aprilis 1663. et menſe decembri 1666. celebrati.

Eius ordinationes ac mandata diuerſi argumenti.

Conuentus Merſeburgi habiti.

§. III. Praecipue CHRISTIANVS omnibus animi uiribus in id incubuit, ut *cultus diuinus chriſtiane inſtituatur* atque augeatur. Hunc in finem frequentes *uiſitationes* per omnes epiſcopatus eccleſias inſtitutae. Inter has notanda, *quae menſe decembri 1654. habita*, in qua conſtitutum, ut ſingulis diebus dominicis in templo cathedrali ac in parochia *S. Maximi*, in ſuburbiis *noui fori* et *Altenburgi* ante et poſt me-

Viſitatio eccleſiarum 1654.

Cultus diuinus diebus dominicis et profeſtis.

CAP. XLVIII. CHRISTI. 1666. meridiem ſermones ad populum habeantur. *Die martis ac iouis* in parochia *S. Maximi, die mercurii* in *templo cathedrali* conciones, ſingulis diebus uero in *utraque aede* hora ſecunda pomeridiana *preces publicae* habeantur. A feſto Michaelis ad feſtum pentecoſte ſingulis diebus iouis in *templis noui fori et Altenburgi* conciones, in *templo noui fori* diebus lunae ac ueneris, et in *templo Altenburgi* diebus martis ac ueneris *preces publicae* habendae. Anno 1666. in *gymnaſio Merſeburgenſi uiſitatio* inſtituta, qua nouae *leges ſcholaſticae* promulgatae. Anno 1653. Chriſtianus adminiſtrator ordinauit, ut *circulares conciones*, antea *die lunae* haberi ſolitae, ac per aliquod tempus intermiſſae *die mercurii* haberentur. Idem etiam *dies poenitentiales* ſolennes ſingulis menſibus inſtituit, inter quos prae caeteris eminent, qui die 18. Februarii 1664. tempore belli Turcici et die 24. Auguſti 1665. celebrati. Eodem hoc anno die 25. decembris inſtitutum, ut in *templo cathedrali oblationes per ſacculum ſonantem fiant.*

Viſitatio gymnaſii 1666.

Conciones circulares 1653

Dies poenitentiales.

Oblationes per ſacculum ſonantem.

§. IIII. In primis *iudicii eccleſiaſtici*, uulgo *conſiſtorii* dicti, mentio iniicienda, quod anno 1666. die ſeptimo Iunii inſtitutum. Antea enim *iudicium hoc* a *capituli canonicis* dependebat, hoc uero anno principi CHRISTIANO a canonicis traditum, quo tradito, hac ſolennitate ac ceremoniis introductum. *Omnes epiſcopatus paſtores et gymnaſii collegae* conuocati ex *ſuperintendentis* domo ad *templum cathedrale* procedebant, inde, concione habita, in *aulae atrium maius* ducebantur. CHRISTIANO DVCE, tri-

Conſiſtorium Merſeburgenſe a canonicis Chriſtiano traditur,

Introductio noui conſiſtorii 1666.

tribus eius filiis, conſiliariis ac *aulicis praeſentibus, D. Marci cancellarius*, panegyri finita, *conſiſtoriales praeſentabat*, paſtoribus ac collegis gymnaſii indicens, ut CHRISTIANI *iuſſu*, *conſiſtorio* ſint ſubiecti. *S. Maximi paſtore ac ſeniore*, nomine omnium reſpondente ac obſequium promittente, omnes parochi ac collegae CHRISTIANO duci *ſtipulata manu* obſequii fidem ſancte pollicebantur. Dein *Georgius Heinricus de Luckewin* duci a conſiliis intimis ac conſiſtorii praeſes, oratione habita, hoc inſtitutum commendabat. *Actu finito*, paſtores ad *epulas inuitabantur*. Cum etiam per aliquod tempus *uiduarum fiſcus paſtoralis* in uſu eſſe deſierat, cura CHRISTIANI anno 1664. idem reſtauratus, *D. Georgio Berlichio*, ſuperintendente in conſilium adhibito.

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1675 *Marci cancellarii et*

Georg. Henr. de Luckewin orationes.

Viduarum fiſcus 1664.

§. V. Diuerſa quoque ſub CHRISTIANO *administratore ſolennia feſta* celebrata. De anno 1655. die 25. Februarii notum *iubilaeum*, quod *ob ſancitam religioſam pacem ſtabilitam* habitum. Idem factum, cum anno 1665. die 15. Octobris ob *pacem inter Turcarum et Romanum imperatores* initam *ſupplicatio* inſtituta. Inprimis *iubilaeum* notandum, quod anno 1675. ante feſtum natiuitatis in *memoriam gymnaſii, ante ſaeculum ab Auguſto adminiſtratore fundati ac reſtaurati*, ſolenniter his ceremoniis celebratum. Omnium campanarum pulſatarum ſonitu durante, *gymnaſii collegae cum ſuis ſcholaribus* ex gymnaſio in templum cathedrale procedebant, quos noui fori ac Altenburgi ludimagiſtri, aedituus aliique cum ſuo coetu ſequebantur. *Superintendens ſermonem ad Num.*

Supplicatio 1655.

1665.

Gymnaſii iubilaeum 1675.

ſolennitates,

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1675.

XXI, 17. 18. habebat, quo finito, *quatuor gymnaſii alumni* in lingua hebraica, graeca, latina ac uernacula perorabant. A meridie *Hildebrandus* rector ac *Ilmer* conrector in gymnaſio orationes ſaeculares inſtituebant. *Programma* a dicto *Hildebrando* elaboratum, lectu digniſſimum, quo de *gymnaſii fundatione* ac *urbis origine* ſolide diſſerit.

programma.

In templo cathedrali reſtaurata.

§. VI. Ingentes praeterea ad *aedificia eccleſiaſtica* reſtauranda *ſumtus* CHRISTIANVS impendit. Sic anno 1663. in *templo cathedrali* aliquot *ſubſellia editiora* exſtructa, 1664. die 13. Iunii in dicto templo *mulierum ſubſellia* adornata, *chorus* renouatus, *altaria*, quae luminibus officiebant, deſtructa, effigies columnis infixae, *conclaue*, in quo *adminiſtrator* cum principali familia ſedere ſolet, e fundamento aedificatum, anno 1665. *nouum altare* ante ferreos cancellos poſitum, nouum *baptiſterium* collocatum, anno 1666. die 22. Aprilis *organum muſicum* concione habita dedicatum, nouo *organiſtae* ſalarium praebitum, peculiaris *chorus* in gratiam ſymphoniacorum aulicorum erectus, nouus *concionator aulicus Elias Piſtorius* conſtitutus, ut Chriſtiano peregrinanti praeſens eſſet. *Ornamenta pretioſa eccleſiae* a coniuge dono data, ſcilicet duo *argentea deaurata candelabra*, *argenteus calix*, *duo argentei canthari*, *argentea capſa*, *quatuor ueſtes holoſericae* et *quatuor ſerta argento diſtincta*, quibus pueri induuntur, quando coena ſacra adminiſtratur.

Elias Piſtorius, concionator aulicus.

Eccleſiae ornamenta

ad gazophylacium

§. VII. Eadem munificentia anno 1674. dilectiſſima Chriſtiani I. coniux *gazophylacium S.*

Ma-

Maximi munerauit, ut dictae eccleſiae miniſtris ſalaria praeberentur. In huius turris reparatione anno 1662. *ſciathericum* hac inſcriptione collocatum. *Anno MDCLXII. die XXX. poſt illum igniuomum 23. Auguſti, quo nitidiſſima pars urbis rapidiſſimo conflagrabat incendio, index hic umbraticus admirandum ſolis curſum exacto demonſtrans digito publicae commoditati conſecratus eſt.* In dicto quoque templo anno 1677. *organum muſicum* et anno 1686. *altare* deauratis literis exornatum. Anno 1669. templum ſuburbii *noui fori* reſtauratum. In altero ſuburbii Altenburg templo *S. Viti* anno 1665. die 20. Aprilis *campana* fuſa. *Xenodochium* quoque *S. Mariae* anno 1683. recens extructum, alterum uero *S. Andreae* anno 1690. reſtauratum. In pleriſque itidem pagis *aedificia eccleſiaſtica* reſtaurata. In *Spergau* 1653. *eccleſiae turris*, et anno 1664. in dicto templo *organum muſicum fabrefactum*, qualia etiam extructa anno 1672. in Geuſau, anno 1677. in *Ober-Peina*, anno 1679. in *Veſta*, anno 1689. in *Marck-Ranſtaedt* hac inſcriptione:

CAP. XLVIII. CHRIST.I. 1675. *S. Maximi donata. Sciathericum.* *templum S. Maximi, ſuburbiorum noui fori S. Viti. Xenodochium S. Mariae, S. Andreae. Spergau. Ober-Peina, Veſta, Marck-Ranſtaedt*

Poſt ſextum decimum ſeclum iam uenerat annus
Octogeſimus et nonus decimus quoque nonus
Aprilis, cum Chriſtophorus cognomine Donat
Non ſolum organon hoc renouaſſet, ſed quaque ludi
Rector, cui nomen Chriſtianus Petzſchius, iſte
Coeleſti patri ceciniſſet carmina ſacra,

CAP. XLVIII.

Fac Deus hicce chorus ſemper te carmine laudet!

CHRIST. I. 1665. *Linden-Naundorf, Veſta, Groſſ-Gœbren, Lindenau, Marck Ranſtaedt.*

Anno 1667. in *Linden-Naundorff altare* exſtructum, templa reparata anno 1681. in *Veſta*, 1671. in Meuſchau, 1688. in Geuſau, anno 1690. in *Groſſ-Goebren*, anno 1691. in *Lindenau*, anno 1685. in *Marck Ranſtaedt* hac inſcriptione:

Ecce chorum uoluit donare Georgius Hubſche,
Hoc clatro, uigeat muſicus uſque chorus.
Die 7. Iunii, qui erat primus pentecoſtes, anno 1685.

Aula principis refecta, §. VIII. Quoad *aedificia publica*, haec ſunt fere *potiora*: *Aula* principis a CHRISTIANO admodum refecta, in qua recens *domus uenatoria*, cum inſtrumentis, *uiridarium* cum *topiario*, *taberna macellaria*, *fabrica lignaria* et *ſtadium*, ac anno 1654. uilla exſtructa, eae uero, quae in *Liebenau*, *Schladebach* ac *Zwenckau*, refectae, in *Scheuditz caſtrum* cum *lateraria* recens aedificatum, in quo princeps diuertere ſolebat, cum feras uenaretur. Anno 1664. pons in ſuburbio noui fori, quem Suedi anno 1636. incenderant, Salae impoſitus et *lateraria* in dicto ſuburbio a CHRISTIANO I. in ciuitatis commodum aedificata. Anno ſequenti die 24. Ianuarii *cancellarii D. Stifferii* domus, in nouo foro ſita, in uſum *praetorii* aptata. *Mola*, quae uocatur *Riſche-Muhle*, anno 1665. cura *Caroli de Diſſkau*, hereditarii in *Kreypa*, aedificata, cuius architectus *Michael Muller*, ut inſcriptio habet. Anno 1667. noua *cancellaria* et *conſiſtorialis curia*, anno 1668. *Sixti porta* ſeu *regia* cum *ponte*, anno 1676. *mola olearia*, anno 1679. *mola* in ſuburbio *noui fori*, anno 1681. *pu-*

uillae in Liebenau, Schladebach, Zwenckau, Scheuditz. 1654. pons 1664. praetorium, mola 1665. cancellaria, Sixti porta, mola olearia,

puteus in *area gymnaſii* cum literis C. H. Z. S. anno 1682. *mola* ſic dicta *regia*, anno 1686. *armamentarium*, anno 1691. *caſa piſcatoria* in Gotthardi piſcina extructa.

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1662. *puteus*, *mola regia*, *armamentarium*, *caſa piſcatoria.*

§. VIIII. Cum *fratre electore* GEORGIO II. amicitiam CHRISTIANVS *adminiſtrator* coluit firmiſſimam ac integerrimam, familiariter eo utens, in primis cum GEORGIVS II. *imperatoris noui eligendi* ac *coronandi* cauſa anno 1658. *Francofurtum* peteret, die 8. Martii *Merſeburgi* cum fratre CHRISTIANO collocutus. Etiam in *cauſis arduis* in *conſilium* adhibitus, praecipue anno 1661. in *penaliſmo* abolendo. In *ciues* ſubditos *benignus* ac *clemens* extitit. Nam cum anno 1662. magna urbis *Merſeburgi* pars, *incendio exorto*, flamma conflagraret, non ſolum afflictis opem ferebat, ſed iis etiam *tributa leuabat*.

Chriſtiani amicitia cum Georgio II. *Penaliſmus abolitus* *1661.* *Incendium Merſeburgi 1662.*

§. X. Inter *eruditos* floruerunt ſequentes. *Berlichio* mortuo, ſucceſſit D. *Valentinus Sittig*, ſuperintendens. Mag. *Chriſtianus Heyder*, concionator aulicus Zorbigae, Magiſter *Chriſtianus Cruſius*, concionator aulicus Martisburgenſis. Lic. *Andreas Glauch*, paſtor ac ſenior S. Maximi, cui ſucceſſit M. *David Graffunder*, et hoc anno 1680. mortuo, M. *Caſp. Forbiger*. *Tobias Hildebrand*, paſtor eccleſiae noui fori. *Georgius Steinmetz*, paſtor eccleſiae Altenburg. hoc anno 1681. mortuo, ſucceſſit *Andreas Boehme*. Mag. *Henricus Kratzenſtein*, rector gymnaſii Martisburgenſis, cui anno 1674. ſucceſſit M. *Fridericus Hildebrand*, et huic anno 1688. M. *Chriſtophorus Cellarius*. *Iohannes Iehmiſch*, cantor, cui anno 1677. ſucceſſit *Samuel Mylius*. *Io-*

Eruditi Superintendentes. *Seniores S. Maximi.* *Paſtores.* *Rectores.* *Cantores.*

ſeph

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1671.

ſeph Koebler, collaborator et uicarius, *Philippus Iacobus Stappenius. Conradus Hulſius* Martisb. *Conradus Gebe*, cui hoc epitaphium poſitum:

Vicarii. Conradi Gebe epitaphium.

D. O. M. S.

CONRADO GEHIO

Haereditario in Eptingen, reuerendiſſimo ac ſereniſſimo duci Saxon. epiſcopo Martisb. a conſiliis et camerae intimioris ſecretis, qui die XXV. Sept. A. O. MDCLXXI. obiens pietatis, fidei, dexteritatis et conſtantiae, quae deſiderium bonis reliquit omnibus, monumentum hoc poſuere haeredes.

H. A. C.

Lucae Bergeri epitaphium.

Lucas Berger hoc habet epitaphium: *Conditur ſub hoc ſaxo Saxo progenitus non ſaxeus ingenio, in quem ſereniſſima Domus Saxonica grauia et ſplendida contulit honorum munia, DN. LVCAS BERGER, Hallenſ. Saxo, ſecretarius olim. Aulae Martisburgicae rerum feudalium ſplendidiſſimus, conſiliarius itidem grauiſſimus, miniſter per quinquaginta annos et quod excurrit, ut fideliſſimus, ita Principi ſuo cariſſimus. Vir, quem eruditio exacta, experientia perfecta, expeditio accurata, inſuper morum grauitas, uitae ſinceritas et religioſa pietas effecerunt Principi gratum; autoritate conſpicuum, DEO et omnibus bonis amabilem, undecim liberorum parens, orbus tamen deceſſit, natus annos ſeptuaginta duos, fama et laude, quibus excelluit, ſolum immortalis, cui coniugi deſideratiſſimo coniux per XLII. annos percara hoc curauit fieri monumentum. Natus d. VII. Iunii Ann. M. DC.*

DC. XI. Denatus d. VIII. Maii Anno M.DC. LXXXIII. CAP. XLVIII.

Belli duci *Kratzſchen* in pago Recken hoc monumentum poſitum: CHRIST.I. 1673. *Kratzſchen belli dux.*

Conditus hic terrae Generalis nomine clarus,
Bellica quem uirtus uexit ad aſtra poli.
Suecia dat primos, confert Hiſpania duplos,
Auſtria quod auxit, Weſtphalia clauſit honores,
Dn. Ioannes GVILIeLMVS pIe obIIt GeneraLIs.

§. XI. Caeterum ſub CHRISTIANO I. adminiſtratore *epiſcopatus, bello tricennali exhauſtus* ac *deuaſtatus*, uires in dies magis magisque recuperauit atque auxit, praecipue cum CHRISTIANI temporibus *bello* non fuerit *uexatus*. Equidem *Merſeburgenſes* admodum metuebant, cum anno 1660. menſe octobris *Montecuculi*, caeſareus belli dux, cum ſuis copiis, epiſcopatus pagos *Clobigkau*, *Deutſchenthal*, *Schaffſtaedt*, aliosque pertranſiret, ac anno 1673. circa feſtum paſchatos caeſareus belli dux *de Bourneuille* tranſitum flagitaret; ſed *itinere* per *Thuringiam* inſtituto, ciuium *metus euanuit*. *Maiora* ciuibus *damna intulerunt incendia*, quae *Merſeburgi* anno 1657. die 24. Martii, 1661. d. 3. Nov. anno 1662. die 23. Aug. 1668. die 20. Martii, 1676. die 7. dec. in pago *Benckendorf* 1655. d. 12. Aprilis, in *Kirchdorf* 1656. d. 22. Martii, in *Delitzſch* 1661. d. 5. Iulii, *Luzenae* 1665. die 28. Maii, *Landsbergae* 1666. die 3. Aprilis, 1683. d. 29. Auguſti, *Scheuditz* 1667. die 19. Aprilis, 1685. d. 3. Sept. in *Ruckmarſdorf* 1669.

Copiarum tranſitus 1660 1673.

Montecuculi belli dux.

belli dux de Bourneuille.

Incendia Merſeburgi in multis pagis.

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1651.

1669. d. 15. Februarii, in *Schaffſtaedt* 1670. d. 4 Iun. *Zwenckau* 1671. menſe Martio, *Angsdorf* 1672. d. 31. Maii, 1678. d. 19. Iulii, d. 18. Sept. d. 7. Sept. in diuerſis pagis, *Leunae* 1682. die 8 Octobr. in *Kleindoeltzig* 1686. d. 11. April. in *Netſchkau* 1687. die 14. Aprilis, in *Doerſtewitz* 1688. d. 15. Sept. in *Durrenberge* 1690. d. 24. Ianuarii, in *Spergau* 1662. in *Marck Ranſtaedt* 1664. d. 3. Martii, in *Groſſ-Zſchocher* 1683. exorta; ſed clementia CHRISTIANI adminiſtratoris *tributa* iis *leuata*, auxiliumque praeſtitum.

Procellae, tonitrua, grandines.

§. XII. Quoad *infortunia* et *caſus triſtes* in annalibus hi fere referuntur. *Procellae, tonitrua et grandines memorantur* anno 1660. d. 9. Decemb. 1662. d. 27. April. 1666. d. 29. Iunii 1667. d. 8. Aug. 1668. d. 13. Ian. 1669. d. 23. April. 1670. d. 22. Ianuar. 1675. d. 1. Maii 1678. d. 4. Octobr. 1680. d. 4. Maii, 1689. d. 5. Iul 1690. d. 19. Maii, 1691. d. 27. Febr.

Inundationes aquarum.

Inundationes aquarum 1651. 1655. d. 3. Febr. 1658. d. 17. 18. 19. 20. Febr. 1661. d. 6. Aug. 1668. d. 12. Ianuar, 1673. d. 26. Iun. 1682. d. 17. 18. 19. Ianuar. 1684. d. 7. Maii, 1690. menſe Ianuario.

Annonae caritas, Peſtis. Inſecta.

Annonae caritas 1662. 1684. *Peſtis* 1668. 1676. 1680. 1681. 1682. 1683. Anno 1653. 1677. *mures*, 1661. 1670. 1679. 1682. 1683 1691. *erucae*, 1674. *ranae*, 1688. 1690. 1691. *uermes maxima* damna dederunt. Silentio tamen non praetereunda hi-

Mons translatus 1651.

ſtoria de *translato monte*, quam *Georgius Moebius*, gymnaſii Merſeburgenſis rector, αὐτόπτης in manuſcripto chronico conſignauit. Anno 1651. die quarto Maii iuxta oppidulum *Laucham* circa fluuium *Vnſtrut mons altus*, arboribus, fruticetis ac uitibus conſitus, a reliquis mon-

montibus *auulſus*, ad trecentos paſſus lente ac pedetentim *translatus*, arboribus proceris circumrotatis ac ſubmerſis. *Montis* huius *translatio* a diluculo ad horam ſextam ueſpertinam *durauit*, qui antea *ſtrepitum* ac *fragorem* edidit. Monte hoc tranſmutato, in translati fundo *fons ſcaturiit*, qui ſalutaris creditus, initio etiam multis aegris ſanitatem reſtituit. **CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1652.**

§. XIII. Verum enim uero ut ad CHRISTIANVM redeamus, eius *coniugium* ac in eo *procreati liberi* memorandi. Anno 1650. die 19. ſeptembris *Dreſdae* cum illuſtriſſima coniuge *Chriſtiana*, *Philippi* ducis Sleſuicenſis ac Holſatiae filia, nuptias ſolennes celebrauit, cum qua hos liberos ſuſcepit. *Magdalena Sophia* Dreſdae anno 1651. die 19. octobris nata, denata 1675. die 19. Martii. Anno 1652. die 6. decembris *Iohannes Georgius Dreſdae natus, denatus* d. 3. Ianuar. 1654. CHRISTIANVS II. *Merſeburgi* anno 1653. die 19. nouembris natus. *Auguſtus* Merſeburgi 1655. die 15. Februarii, anno 1686. *Hedwigam Eleonoram, Guſtaui Adolphi ducis Mecklenburgenſis* filiam ducens, *Sorbigae* reſedit, cum qua die 10. Martii 1691. *Charlottam Auguſtam* ſuſcepit. Anno 1656. die 1. Februarii filius mortuus editus, ob quem et IOHANNIS GEORGII I. intercedentem mortem in epiſcopatu ſolennis luctus indictus. Anno 1657. die 26. Octobris *Philippus* natus, *Eleonoram Sophiam, Iohannis Erneſti ducis Saxoniae Vinarienſis filiam* anno 1684. die 9. Iulii uxorem duxit, in arce Lauchſtaedtenſi reſidens, cum qua anno 1685. die 21. Iulii *Chriſtianam Erneſtinam* et 1687. die 27. Iunii *Iohannem*

Chriſtiani I. adminiſtratoris uxor, liberi Magdalena Sophia, Ioh. Georgius, Chriſtianus II. Auguſtus Sorbigae reſedit, Philippus,

CAP. XLVIII. CHRIST. I. 1691. nem *Wilhelmum* ſuſcepit, qua anno 1687. mortua, *Louiſam Eliſabetham*, *Chriſtiani Vlrici ducis Wurtenbergenſis*, principis Olſnicenſis in Sileſia filiam in matrimonio habuit, ex qua anno 1689. die 16. Februarii *Chriſtianum Ludouicum* ſuſcepit, Forſtae in Luſatia reſidet. Sub duce *Brunſuic. Luneburgenſi* belli dux militans, in acie *Floriacenſi* anno 1690. die 21. Iunii obiit, *Iohanne Wilhelmo* 1687. die 21. Iunii, *Chriſtiana Erneſtina* die 6. Iunii 1689. et filio *Chriſtiano Ludouico* anno 1690. die 20. Iunii praemortuis.

Chriſtiana, Anno 1659. die 1. Iunii *Chriſtiana* nata, *Chriſtiano duci Saxoniae Elſenbergenſi Gothano* anno 1676. die 13. Februarii nupta, anno ſequenti die 13. Martii mortua, Merſeburgi in eccleſia cathedrali ſepulta. Anno 1660. die 4. Augu-

Sophia Hedwiga, ſti CHRISTIANO I. *Sophia Hedwiga* nata, anno 1680. die 18. Februarii *Iohanni Erneſto Saxoninae duci Salfeldenſi Gothano* nupta, anno 1686. denata. Anno 1661. die 2. Septembris CHRI-

Henricus Sprembergenſis, STIANO I. *Heinricus* natus, Caeſareus belli dux, in matrimonio habuit anno 1692. *Eliſabetham*, *Guſtaui Adolfi ducis Guſtrouienſis* filiam, cum qua *Chriſtianam Fridericam* die 7. Maii ſuſcepit, *Sprembergae* in *Luſatia* reſidet. Anno

Mauritius, 1662. die 28. octobris *Mauritius* natus, anno 1664. die 21. Aprilis denatus. Anno 1667. die

Sybylla Maria, 28. octobris *Sybilla Maria* nata, anno 1683. die 27. octobris *Chriſtiano Vlrico, duci Wurtenbergico* ac *principi Olſnacenſi* in Sileſia nupta, anno 1693. demortua.

Chriſtiani I. obitus 1691. §. XIIII. CHRISTIANVS I. ADMINISTRATOR tandem, rebus praeclariſſime geſtis, anno 1691. die 18. octobris *Merſeburgi* e uita diſceſſit, in *cathe-*

cathedrali templo una cum filiis *Iohanne Georgio*, ac *Philippo* et eius coniuge, filiabus, *Magdalena Sophia*, *Chriſtiana* earumque liberis ſepultus. *Ducalem ſepulturam* ſplendidiſſime ornatam uiuus curauit exſtruendam. Ciues PATREM PATRIAE deflentes ac lugentes *poſt funera* ſuum principem *deplorant*, cuius laus nunquam intermoritura. *Ducum Saxoniae inſignibus* uſus, quibus altero latere *nigra crux* inſculpta. Poſt eius mortem *dilectiſſima coniux uitalitium Delicii* habuit, ibidem anno 1701. die 20. Maii *mortua* cum coniuge in *Domino quieſcit*.

CAP. XLIX. CHRIST. II. 1691. *ſepultura*, *inſignia*, *coniugis uitalitium Delicii*.

CAP. XLIX.
CHRISTIANVS II.
DVX SAXONIAE,
POSTVLATVS ADMINISTRATOR, QVADRAGESIMVS NONVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab anno 1691. ad annum 1694. *XLIX.*

CHriſtiano *I. mortuo*, filius CHRISTIANVS II. *poſtulatus adminiſtrator*, *Delicii*, *Bitterfeldae* ac *Sorbigae* clientelae iuramentum ſibi a ciuibus praeſtari iuſſit, ſed, lite inter eum ac electoralem domum intercedente, GEORGIVS IV. *elector Minckwitzio* mandatum dabat, ut *electoris nomine* in dictis urbibus militem praeſidiarium conſtitueret. Hoc anno 1691. die 25. octobris praeſtito, aliud mandatum ab electore habebat, ut ſumtis tormentis bellicis Merſeburgum contenderet ac praeſidium ibi col-

Chriſtianus II. Saxoniae dux poſtulatus adminiſtrator 1691. lites inter Georgium IV. et Chriſtianum II. exortae componuntur.

CAP. XLIX
CHRIST. II
1653.

collocaret, paulo poſt tamen lite compoſita, CHRISTIANVS II. epiſcopatum ſuſcepit.

Chriſtiani II. coniux,

§. II. Natus autem eſt die 19. nouembris 1653. CHRISTIANVS II. adminiſtrator, qui anno 1679. die 14. octobris ERDMVTH DOROTHEAM, *Mauritii, ducis Saxoniae Cizenſis,* unicam filiam, *Ludouico, landgrauio Haſſiae Darmſtadenſi* antea deſponſatam, uxorem habuit, cum qua, nuptiis *Cizae* celebratis, hos *liberos* ſuſcepit.

quinque filii, Chriſtianus Mauritius, Ioh. Wilhelmus, Aug Fridericus, Mauritius Wilhelmus, Fridericus Erdmannus.

Anno 1680. die 7. nouembris CHRISTIANVS MAVRITIVS natus et anno 1681. die 11. octobris *Iohannes Wilhelmus*, qui anno 1685. die 29. Maii praematura morte ante patrem diſceſſit. Anno 1684. die 10. Martii *Delicii Auguſtus Fridericus* natus, anno 1685 die 13. Auguſti uita functus. Anno 1688 die 5. Februarii *Mauritius Wilhelmus* et anno 1691. die 20. ſeptembris *Fridericus Erdmannus.*

Templum S. Sixti reſtauratum.

§. III. Initio adminiſtrationis *templum S. Sixti deuaſtatum reſtaurari* curauit. Aedes haec tempore *Heinrici III.* imperatoris ante epiſcopum *Hunoldum* anno 1045. aedificata, parochialis fuit; uerum epiſcopus *Geuehardus*, ſuaſu *Engelberti* canonici, dicti templi paſtoris, anno 1327. eam cathedralem conſtituit, in qua *canonicos eccleſiae S. Thomae Cantuarienſis* collocauit. Hoc templum tempore reformationis ruinam paſſum anno 1692 die 18 Iulii reaedificari coeptum, ſed CHRISTIANI II. praematura morte interueniente, ſtructura non perfecta.

Campana dicti templi.

Campana tamen hac inſcriptione fuſa: *Ex fragmentis ueteris campanae luctu publico poſt obitum* CHRISTIANI I. *ducis Saxoniae et epiſcop. Martisburg. noua haec in hono-*

rem

rem DEI *ſub auſpicio* CHRISTIANI II. *filii*, *addi tis augmentis aerarii eccleſiaſtici ad D. Maximi magiſtratus oppidani cura ditata, in hanc formam transfuſa ac Sixtinae turri dicata die XI. Maii 1692. D. Valentino Sittig ſuperintend. Melchiore Langio, Chriſtophoro Forberger, Paulo Peener conſulibus.* *Cathedrale templum* etiam ſub hoc adminiſtratore anno 1694. renouatum. In *templo S. Thomae Cantuarienſis* epiſcopi in ſuburbio noui fori *campana hac inſcriptione fuſa*: *Dem dreyeinigen GOtt zu ehren unter der Regierung Herrn Chriſtiani II. Hertzogs zu S. I. C. V. B. auch E. V. W. poſtulirten Adminiſtratoris des Stiffts Mærſeburg iſt dieſe Glocke bey der Kirchen allhier im Neumarckte im Auguſto des M. DC. XCIV. Jahres nach der Geburt unſers Erlœſers Chriſti IEſu umgegoſſen von Ioh. Iac. Hoffmann aus Hall.* Sic anno 1692. in pago *Dœlitz templum*, anno 1693. in pago *Holleben* et *Zſcherben turres* templi, anno 1694. ad 1696. in pago *Priſtaeblich*, et anno 1694. in *Atzendorff templa* exſtructa et reſtaurata fuerunt.

CAP. XLIX. CHRIST. II 1693.

Cathedrale templum.

Campana in aede S. Thomae.

Templa in pagis reſtaurata.

§. IIII. Quoad *aedificia publica*, anno 1692. *fullonica* in mola ſic dicta regia ac *phaſianorum domus* aedificatae. Martisburgenſium ſtatuta quoque anno 1693. *confirmauit* CHRISTIANVS II. aliaque plura praeclare geſſit, quae ciuium ſpem de principe conceptam firmabant, fore ut patris gloriam conſeruaret atque augeret, ſed praematura morte interueniente, ciues ſpe deciderunt. Hic tantum adiiciendum, CHRISTIANVM II. academiae Lipſienſis *cancellarium* ſalutari, ſed cum hic amplior ediſſerendi campus ſe exerat, alii occaſioni iure reſeruatur.

Fullonica, phaſianorum domus 1692. confirmatio ſtatutorum 1693.

Chriſtianus II. academiae Lipſienſis cancellarius.

Oo 2 §. V.

CAP. L. CHRIST. 1694. *Chriſtiani II. teſtamentum, tutores teſtamento dati, mors 1694. exequiae.*

§. V. Ante obitum CHRISTIANVS II. *teſtamentum* condidit, quo diſpoſuit, ut *elector Saxoniae* ac *rex Poloniae* FRIDERICVS AVGVSTVS una cum *coniuge Erdmutha Dorothea* ac *fratre Auguſto Sorbigenſi* filiorum aetate minorum *tutelam* gererent, paulo poſt die 10. Octobris anno 1694. anno aetatis quadrageſimo primo e *uita diſceſſit*, in cathedrali eccleſia *ſepultus*, *exequiae* uero anno ſequenti 1695. die 12. ac 13. Februarii ſolenni pompa celebratae, luctus ciuium acerbior, cum paucas ſeptimanas poſt patris mortem filius CHRISTIANVS MAVRITIVS ſimul decederet, de quo paucis agendum.

CAP. L.

CHRISTIANVS MAVRITIVS
SAXONIAE DVX
POSTVLATVS ADMINISTRATOR
QVINQVAGESIMVS EPISC. ADMINISTRATOR
anno 1694.

L. *Chriſtianus Mauritius poſtulatus adminiſtrator 1694. mors 1694.*

CHRISTIANVS MAVRITIVS, *Chriſtiani II.* filius natu maximus, mortuo patre, ſucceſſit, a *capitulo poſtulatus adminiſtrator*, ob aetatem minorem, (nam quatuordecim tantum annorum erat) ſub tutela electoris Saxoniae ac matris conſtitutus, mox uita defunctus, in cathedrali templo ſepultus, in domino quieſcit.

CAP.

CAP. LI.

CAP. LI. MAVRIT. 1697.

MAVRITIVS WILHELMVS

SAXONIAE DVX POSTVLATVS ADMINISTRATOR, QVINQVAGESIMVS PRIMVS EPISC. ADMINISTRATOR.

ab anno 1694. ad annum 1722. LI.

CHRISTIANO MAVRITIO mortuo, ſucceſſit *frater* MAVRITIVS WILHELMVS, *Saxoniae dux*, CHRISTIANI II. filius, anno 1688. die quinta Februarii natus. Ex *patris teſtamento* ob minorem aetatem ſub tutoribus fuit. Saxoniae elector, FRIDERICVS AVGVSTVS, tutor, per conſiliarios electorales *epiſcopatum* adminiſtrauit, *Princeps mater* cum *patris fratre* AVGVSTO *duce Saxoniae Sorbigenſi* ex diſpoſitione teſtamentaria tutelam ſimul ſuſceperunt, in primis mater tutricis munere optime functa, rebus, filio adhuc impubere, praeclare geſtis.

Mauritius Wilhelmus dux Saxoniae, poſtulatus adminiſtrator 1694. tutores Frid. Auguſtus, mater, Auguſtus Sorbigenſis.

§. II. *Canonici* quidam, a quibus MAVRITIVS WILHELMVS poſtulatus, tum *electori tutori*, tum *matri principi tutrici* a conſiliis fuerunt, quorum *nomina* hic adſcribere liceat.

Canonicorum nomina 1697.

Herman de Wolframſdorf, electori Saxoniae a conſiliis intimis, capituli praepoſitus.

Wolf Gottfried de Hahn, principi adminiſtratori a conſiliis ac capituli decanus.

Bartholomaeus Schwendendoerffer, I. V. D. electoris ac regis Poloniae ſummi appellationum tribunalis et facultatis iuridicae aſſeſſor ac profeſſor Lipſienſis.

 Iulius

CAP. LI. MAVRIT. 1697. *Iulius Albertus de Rohr*, electori ac regi Poloniae a conſiliis aulicis ac canonicus.

Carolus Otto de Boſe, ſcholaſticus, adminiſtratori a conſiliis ac conſiſtorii director.

Otto Carolus de Tummel, conſiſtorialis, capituli canonicus ac cantor.

Caſpar de Hahnſtein, hereditarius in Oberſtein ac Ershuſen, canonicus.

Iacobus Born, I. V. D. electori ac regi Poloniae a conſiliis intimis, canonicus.

Wolf Sigfrid de Koetteritz, adminiſtratori a conſiliis intimis, vice cancellarius Cizenſis, hereditarius in Beicha, Steinbach ac Wildenborn.

Wilhelmus Chriſtophorus Vollrath de Taubenheim, ducis Saxo-Weiſſenfelſenſis aulae marcſchallus, hereditarius in Bedra, Braunſdorf, Schortau ac Leya, capituli Merſeburgenſis ac Numburgenſis canonicus.

Heinricus Gottlieb de Oberlander.

Balthaſar Wilhelmus de Gaſran.

Iohannes Fridericus de Werther, hereditarius in Mihe ac Alberſtaedt, Caeſareae Maieſtatis ac ſacri Romani imperii hereditarius ianitor.

Gottlob Ernſt Ludwig de Wiedemar.

Adolphus Henricus de Werther.

Iohannes Fridericus de Roemer, hereditarius in Schneckengrün.

Wolf Henricus de Brandenſtein.

Otto Wilhelmus de Hahn.

Chriſtianus de Rohr.

Philippus Henricus de Natzmer.

Fridericus Auguſtus §. III. Cum anno 1697. FRIDERICVS AVGV-

STVS

STVS *Saxoniae elector*, die 25. Iunii *Poloniae rex* eligeretur ac die 15. ſeptembris coronaretur, die 3. octobris conſtituit, ut in epiſcopatu Merſebutgenſi precibus publicis formula regis Poloniae insereretur ac pro ſalute electoris Saxoniae ac regis Poloniae intercederetur. Caeterum praecipua fuit PRINCIPIS TVTRICIS cura, ut *aedificia eccleſiaſtica* ſarta tectaque conſeruarentur. Hunc in finem anno 1698. *templum* S. *Maximi* ampliandum, in eo *ſubſellia editiora* exſtruenda, *organum pneumaticum* fabrefaciendum, *ſacrum adytum* recens aedificandum ac *turrim* muniendam curauit. In *templo S. Thomae* anno 1695. *nouum altare* et anno 1697. *organum pneumaticum* recens conſtructa. *Templum S. Viti* in ſuburbio Altenburg anno 1696. ampliatum, in quod *Andreas Boehme*, paſtor dicti templi, ſuggeſtum donauit, anno ſequenti uero *organum pneumaticum* in illo fabrefactum. *Aedicula S. Andreae* anno 1695. reſtaurata. Munificentia quoque illuſtriſſimae principis CHRISTIANAE, CHRISTIANI *adminiſtrator.* uiduae, anno 1698. *orphanotrophium* in ſuburbio Altenburg exſtructum, quod 27. Septembris dicti anni a ſuperintendente ſolenni pompa dedicatum, ac uiginti quatuor orphani a lendi introducti.

CAP. LI. MAVRIT. 1698 elector Saxoniae, rex Poloniae coronatus 1697. Templum S. Maximi S. Thomae, S. Viti, aedicula S. Andreae, orphanotrophium a principe uidua Chriſtiana fundatum 1698. Templa in pagis Kirchdorf, Luzenae, ſeu liz, ac Franckleben, Niderpeina, Doehlitz, Groſſ-Guebren, Doerſte-Guebren,

§. IIII. In *pagis* quoque *templa reſtaurata.* Sic anno 1696. *templum* in *Kirchdorf* uetuſtate collapſum renouatum, *Luzenae* in coemeterio aedicula anno 1697. in pagis *Teuditz* ac *Franckleben turres* exſtructae, in pago *Doelitz organum pneumaticum* ac in pago *Groſſ Guebren templum* renouata. Eodem hoc anno in pago

CAP. LI. MAVRIT. 1699. *Doerſtewiz, Botfeld, Spergau. Inauguratio templi Priſtaebliehenſis 1699.*

Doerſtewiz templum, uetuſtate collapſum, in *Botfeld nouum baptiſterium*, Anno 1698. in pago *Spergau templi turris*, ac anno 1699. *nouum organum* exſtructa. *Solennis* quoque *inauguratio* memoranda, quae anno 1698. die 16. octobris contigit, cum templum in pago *Priſtaeblich*, ab anno 1631. uſque ad dictum annum uestatum ex fundamento recens exſtructum. *Inaugurationis* ritus admodum notabiles. Iuſſu patroni *Heinrici de Bunau*, hereditarii in *Trebendreyſſig* a paſtore loci *Ioanne Heucknotten* auditoribus quatuordecim dies ante *templi initiationem* a ſuggeſtu praedicta; hora octaua matutina ludimagiſter ac pueri canentes a parochi aedibus ad templum procedebant, quos paſtor loci, Gottfried Iacobi parochus Gundorfenſis, M. Caſparum Forberger, miniſterii Merſeburgenſis ſeniorem ducentes, Chriſtianus Riemſchneider, parochus Grosſdoelzenſis, M. Chriſtophorus Hempel, parochus Piſſenſis, Henricus Probſt, iuſtitiarius, nomine patroni, a tribus nobilibus de Brandenſtein ductus, ac tandem parochiani ſequebantur. Coram altari ſacerdotes nominati genua flectebant, dum hymnus: ueni ſancte ſpiritus caneretur. M. Caſpar Forberger ex pericope euangelii Dominica XVII. Trinitatis de ſabbato rite ſanctificando ac recto initiationis uſu agebat, ſermone finito, ſenior Forberger ſacram coenam adminiſtrabat, hac finita, praeſentes parochi, iuſtitiarius ac nobiles paſtori loci gratulantes, ex aede ad paſtoris domum procedebant.

Metalli fodinae

§. V. Ad *metallifodinas ſtruendas* tamen ILLVSTRISSIMA PRINCEPS moueri non potuit. Cum

Cum enim anno 1697. *Martisburgi cunicularii* aduenirent, certo promittentes, in monte a fluuio Sala circa uiam ad agros metalla effodi poſſe, agrorum ſuffoſſio iis denegata. Nihilominus *ſalinae Teudicenſes* et *Koetſchauienſes*, anno 1696. ab *Adamo Friderico de Pfuhl* reſtauratae, qui ſequentibus annis 1697. 1698. puteos duos ad ſalſilaginem capiendam effodi, dua tuguria ſeu cotas ad ſolam coquendam, aliaque aedificia in hunc uſum adaptata exſtrui curauit. CAP. LI. MAVRIT. 1695. *Martisburgi 1697. Salinae Teudicenſes reſtauratae.*

§. VI. Tandem commemoranda nunc *infortunia*, quae his annis contigerunt. Anno 1695. die 25. Ianuarii in pago *Ritzen*, anno 1696. die 8. octobris in *Doelitzſch*, die 16. octobris in *Ober-Peina*, anno 1697. die 29. Aprilis in *Ober-Krickſtaedt*, *Burchſtaedtel* ac *Schadendorff*, die 26. Maii in *Groſ Miltitz*, anno 1698. die 30. Maii in *Klein-Widderitzſch*, die 18. Iunii in *Groſ Miltitz*, die 6. Iulii in *Wahren*, die 19. Iulii in *Schoenau* incendia exorta magna dederunt damna. *Tonitrua ac fulgura* admodum uehementia acciderunt anno 1695. die 17. Aprilis, quibus in pagis *Croelwitz*, *Faehrendorf* ac *Connewitz* diuerſae aedes fulminis ictu combuſtae, die 12. Maii circa oppidum *Schaafſtaedt* grandine ſegetes, pecudes ac feneſtrae percuſſae, anno 1696. die 24. 25. 29. Auguſti in diuerſis pagis ac anno 1697. die 14. Februarii ac die 27. Iunii, quo *Merſeburgi Sixti turris* conquaſſata, die 30. Iunii quo in pago *Eiſdorf Luzenſis praefecturae tres domus*, die 2. Auguſti, quo in *Scopau* quatuor domus fulguris flamma conflagrarunt. *Terrae motus* anno 1695. die 19. Aprilis *Martisburgi*, *Luzenae* aliiſque in lo- *Incendia 1695. 1696. 1697. 1698. Tonitrua. Terrae motus 1695.*

 cis

CAP. LI. MAVRIT. 1696. *Salae inundationes 1697. 1698. Mures 1696. Portorium Doerrenbergenſe latrones.*

cis homines perterrefecit. *Salae inundationes* anno 1697. *Martisburgi*, ac anno 1698. menſe Ianuario, die 11. Maii, die 5. Iunii in pagis *Delitz, Klein-Corbetha, Veſta, Godla, Faehrendorf, Kirchdorf, Oſtra, Welcka* maxima dederunt damna. Anno 1696. *mures* ſegetes depauerunt. Anno 1695. die 19. Aprilis *portorio Doerrenbergenſi* ſubmerſo, tres homines undis perierunt. Anno 1696. die 24. decembris *latrones parocho Schlettauienſi*, manibus pedibuſque ligatis, bona abſtulerunt, ac anno 1699. die 5. Aprilis in pago *Oeglitzſch* uidua decrepita domi iugulata periit. Plura alia contigere, quae referre, operae pretium non eſt. Cum ne quidem illa, quae hactenus narrata, talia ſint, quae ſtomachus alienus non nauſeet. Verum uenia ciuibus danda, qui capiuntur patriae ſuae crepundiis. In quorum gratiam tales loci hic inſtructi.

Hiſtoria IMMEDIETATIS MERSEBVRGENSIS *ab an. 1700.*

§. VII. Maioris forte momenti erunt res *ſeculi nouisſimi*, de quibus tamen praeſtat, pauca dicere, quam publici iuris controuerſias locum facere in annalibus hiſtoricis. Ab anno clↄ Iↄccↄ et ſequentibus id ſerio actum, ut, quodam recuperatorio iudicio, reſtituerentur *imperiali epiſcopatui ſuffragii honor* et *iura in S. R. I. comitiis.* Ampliſſimis libellis dudum egerant id noſtri antiſtites, ne optimae cauſae officerent ſilentio. Demum, quod, ob iuris et conſilii rationes, uidebatur paulo ambiguum: illud optima ratione conficiendum credidere TRANSACTIONE cum Saxoniae archiprincipe electore, ut ille, quo eſſe ſolet, animo excelſo et ad maxima nato, non ſolum

tam huic in imperialibus comitiis conatui ac inſtituto non obeſſet; ſed etiam agnati ſui cauſam hanc commendaret imperatori auguſtiſsimo. Vbi plurimum poterat rex Poloniae nouiſſimus, ob merita in domum auguſtalem et uirtutes. Res eo fuerat adducta, ut princeps antiſtes iamnunc ſpem haberet firmiſſimam, priſtinum in comitiis imperialibus locum recipiendi, iure quodam poſtliminii. Verum caſus ſubitus, rerum praecipui adminiſtri, omnia conuertit, perturbauitque: ut pacti, ſemel initi, nulla uideretur obligatio. Quoniam mandatum defuiſſet purpurato ad rem tanti momenti, pro leui ſumma, conficiendam. Redeunt ergo omnia in orbem et circulum priſtinae difficultatis; ne MERSEBVRGENSIS ANTISTES *locum recuperaret in collegio principali imperialium comitiorum.* Illud reperi in libellis, hac cauſa editis, rem optimam non ſemper defenſam fuisſe ex idoneis principiis. Imo glaucomate quodam aliquorum oculos obductos: quaſi fieri non poſſet, per imperii inſtituta, ut antiſtes eſſet in comitiis ſuffragator neque tamen ideo territorium eximeretur alterius principis potentatui. Illud hiſtoria fert, Saxonicam domum multoties reddere uoluiſſe ſummam, olim redimendae litis cauſa, ſolutam: Sed epiſcopatum, priſtino pacto ac iuribus intentum, eandem recuſaſſe.

CAP. LI. MAVRIT. 1705

§. VIII. Etiam illud horruerunt princeps, ſacri collegae et ſubditi epiſcopatus: *uectigal indici a Poloniae rege noui uectigalis genus,* noſtri aeui nomine, ACCISAS. Neque enim fas eſſe, hoc onere adfici S.R.I. addictum principatum.

ACCISAE *uectigal graue epiſcopatui an. 1705.*

Et-

CAP. LI. MAVRIT. 1712. Et licet iugo tandem ſe ſubmiſerint Merſeburgenſes: illud tamen ex eo tempore iterum excuſſerunt, quo Saxoniam inuaſit R. Sueciae. Poſt cuius uero diſceſſum priſtino loco reſtituit omnia Poloniae R. docuitque in libellis cauſas noui inſtituti. Cum enim, uoluntate maiorum, archiprincipi electori onus incumbat, tuendi *Merſeburgenſia armis*: ipſi quoque non inuidenda eſſe commoda aerarii militaris, quo reditus ACCISAE imperatae debeant referri.

ADVENTVS *principis an. 1711.* §. IX. Interea tempus uenerat, quo princeps factus erat maiorennis, annus CIↃ IↃCCXI. Quae enim priuatae Saxonum leges de *maiorennitate*, poſt annum aetatis XXI. capeſſenda, illo etiam limite conſtringi putant ipſos principes Saxoniae in ſuſcipiendo regimine ac potentatu. Sed tamen principe iuuene in peregrinationibus conſtituto et ratione tutelari nondum rite ſubducta, etiam hoc tempus paulo prolatum. Nam anno 1612. princeps demum eſt redux factus. Quo etiam, finito curatorum officio ac munere, ipſe principatum accepit regendum et adminiſtrandum. Redditis *ſupremo praeſertim curatori* multis gratiis, pro ſparta, principe abſente, bene exornata et nunc poſita ex uoto.

CAPITVLATIO *cum collegio ſacro an. 1712.* §. X. Primum fuit ac princeps negotium, ut NOVVS EPISCOPVS pacta iniret, ſolennia ſemper et moribus Germaniae introducta, cum CAPITVLO ſiue ſacro collegio, quod nomine adpellare ſolent CAPITVLATIONIS. Diu multumque ea de re actum ac disputatum fuit. Cum plura capita uellent ſacri colle-

gae

gae praecipui quodam iure, quae recuſauerat princeps epiſcopus. Tandem etiam haec cauſa conficitur ex uoto reditque in concordiam epiſcopus cum ſacris collegis, ſcribitur FORMVLA SACRA conceptis uerbis et ſubſcriptoribus epiſcopo et capitulo confirmatur. Qua occaſione laudari merentur rerum adminiſtri, Dieskauius et quorum opera tractabant negotium partes, et Hubenerus quorum prudentiae ac fidei plurimum tribuendum. CAP. LI. MAVRIT. 1718.

§. XI. Poſt uero quam res ordinauiſſet in MERSEBVRGENSI principatu, etiam comitia prouincialia coegit in LVSATIA eoque contendit ipſe cum digno comitatu, ut eius quoque prouinciae notitiam ſibi acquireret et copiam ſui faceret ordinibus et ſubditis. Qui eum longa officiorum ſignificatione exceperunt et coluerunt obſequiis et exeniis praeſentem. Vltra, quam expectari poterat aut requiri exemplo maiorum. ITER *in Luſatiam an. 1718.*

§. XII. In regimine principis mite ingenium eius et ab omni nouitate alienus animus ex multis ſpeciminibus elucet. Qua rerum frugalitate factum eſt, ut fiſcus, olim uariis caſibus ac cauſis obaeratus, omni alieno nomine ac aere liberaretur. Imo ſufficeret impenſis maximis ad emendandas uias publicas principatus uniuerſi. Nam cratibus, lignis, lapidibus paludes expletae, ut aliqua uiae eminentia imber deflueret promouerenturque itinera, neceſſaria omnino per hunc principatum in negotiis et commerciis Saxoniae, Thuringiae et Germaniae propemodum uniuerſae. Quae opera, publicae ſaluti facta, omnino REGIMINIS *monumenta inſignia.*

CAP. LI. MAVRIT. 1720 no commemorari, debent et poſteris commendandae gratiae erga principem piiſſimum. Etiam uario rerum ac cimeliorum adparatu *palatium* inſtruxit, nullo onere ciuium aut tributorum, imperatorum extra ordinem. Vt cauſae omnino ſint, quare optimus quisque ciuis ac ſubditus principi bene cupiat uoueatque ei ſenectam longaeuam.

Electio PRAEPOSITI *1720.* §. XIII. Etiam illa cum SACRO COLLEGIO priſtina diſſidia pleraque ſublata, quibus olim principes episcopi fuerant immerſi, artibus quandoque et offuciis ſuorum adminiſtrorum, in his tenebris regnantium et quaerentium ſua. Perpetuandae concordiae ſpem alunt fouentque conſilia noui PRAEPOSITI, nobilis domini de ZECH, quem ſacri ſuffragatores an. CIↃ IↃCCXX. e gremio ſuo elegerunt felici auſpicio. Ille enim cum non ſolum ſacer collega eſſet; ſed etiam meritis eluceret in legatione ad auguſtiſſimum imperatorem, electoralis Saxoniae ergo, ipſi demandata; quod magis eſt, ipſi quoque principi epiſcopo nunc a conſiliis, primarius rerum eius adminiſter: trigam munerum amplisſimorum eidem commendatisſimam fore, ſibi pollicentur omnes, quotquot in magnis ingeniis pretium ſtatuunt uirtuti. Vt uero illuſtria ſacrorum collegarum nomina conſtent, eorundem hic matriculam

Matricula CANONICORVM *anni 1722.* anni CIↃ IↃCCXXII. exhibemus. Sunt uero duae eorundem claſſes: una PRAELATORVM; altera CANONICORVM. Ordine, quo ſequuntur, DECANVS collegii, de ROEMER: *ſenior*, de BORNA: *cuſtos* de BONICKAV: cantor, MENCKENIVS: *Scholaſticus* de BOSE: canonicorum reliquorum

rum ordines habent FALCKNERVS; de BOSE; HVBENER: de BVRGERSRODE: de NEVNDORFF: OLEARIVS: de BOBLNHAVSEN, precibus Caeſaris collegio adſcriptus: de PEVST: de WOLFERSDORF: de TIMPLING. Hos ſequuntur quatuor MINORES. Et candidatorum larga ſeges. Neque tamen ſacrae matriculae inſcribi ſolent ad hanc ſpem: niſi pueri SEPTENNES ſint, octauum aetatis annum ingreſſi. Ne praematura nimis initiatio contraheret ſacrae purpurae contemtum. Ideo etiam ad ipſum collegium nulla uia: niſi illis, qui uel *infula doctoris* lucent uel imaginibus auitis. Doctrinae etiam ſpecimen requiritur *triennio* illo academico eoque continuo ac integro, neque in alio, quam litterario otio bene transacto. CAP. LI. MAVRIT. 1722.

§. XV. Illa autem DVCIS optimi inſignis felicitas ex connubio auſpicatisſimo cum principe Naſſouia, HENRIETTA CHARLOTTA, foemina prudentisſima. Hoc enim ille in uotis poſuerat, ut foeminam, thori ſociam, haberet, dotibus et corporis et ingenii inſtructam. Neque ſocer conſiliis ſuis deerat conſponſis usque dum, quod ſuperiori anno euenit, ſupremum diem obiret. Cuius rei nuncius ipſum principem generum ualde adflixit poſuitque in luctu acerrimo. Iter, durante eo, ſuſcepit cum CONIVGE SERENISSIMA Idſtenium, ut demortui etiam manibus teſtaretur, quanti uiuum feciſſet. Vnde ciues eum omnes hoc tempore an. CIϽ IϽCCXXII. reducem expectant et uotis ſuis proſequuntur. PRINCIPIS *auſpicatisſimum connubium cum principe*, NASSOVIA. *Mors principis ſoceri* CIϽIϽCCXXI. *Vota pro reditu* 1722.

FRA-

FRAGMENTVM PONTIFICII DIPLOMATIS
DE MERSEBVRGENSIS EPISCOPI

CANCELLARIATV

ACADEMIAE LIPSIENSIS
anno 1409.

ALexander Epiſcopus; Seruus Seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Conſiderantes itaque fidei puritatem, et deuotionem eximiam, quas dilecti filii, Nobiles Viri, Fridericus et Wilhelmus Germani, Landgrauii Thuringiae, Marchiones Miſnenſes, et Comites Palatini Saxoniae, ad Nos, et Apoſtolicam Sedem gerere dinoſcuntur, et ſperantes, quod illas ad S. S. Romanam Eccleſiam, Matrem cunctorum fidelium, et Magiſtram, eo amplius debeant augmentare, quo per Nos, et ipſam Eccleſiam, ſe conſpexerint gratiis et priuilegiis Apoſtolicis ſpecialius honorari. Ad hunc itaque uniuerſalem profectum, propter praemiſſa, ſtudio paternae ſolicitudinis excitati, ac etiam praedictorum Fratrum, ſuper hoc Nobis humiliter ſupplicantium deuotis in hac parte ſupplicationibus inclinati, ad Laudem Diuini Nominis, et Catholicae Fidei propagationem, exaltationem quoque ipſius Romanae Eccleſiae, autoritate praeſentium ſtatuimus, et etiam ordinamus, dictisque Fratribus de ſpeciali gratia concedimus, ut in eodem oppido, de caetero ſit Studium Generale, illudque perpetuum, in Theologia, ac utroque Iure, uidelicet Canonico, et Ciuili, ac etiam in Medicina, et Philoſophia: et in Facultatibus ante dictis quoque Magiſtri, et Doctores, nec non alii Graduati, et Studentes ibidem gaudeant, et utantur omnibus Priuilegiis, libertatibus atque immunitatibus, conceſsis docentibus, et Studentibus in eisdem Scientiis et Facultatibus, in aliis Generalibus quibuscunque.

Et inſuper dictum Epiſcopum Mersburgenſem, exiſtentem pro tempore huiusmodi Studii Cancellarium, autoritate praefata, conſtituimus, et etiam deputamus, uolentes, quod omnibus Priuilegiis, poteſtatibus, et Facultatibus uti, et illas exercere libere et licite ualeat, pro bono et felici ſtatu dicti Studii, et ſuorum membrorum, nec non legentium et Studentium in eodem oppido, in ſcientiis, et facultatibus ipſis pro tempore, ac in illos, et in illa, quibus alii Cancellarii aliorum generalium Studiorum, ex priuilegiis Apoſtolicis gaudent, et quomodolibet potiuntur. Datum Piſis, quinto Idus Septembris, Pontificatus noſtri Anno primo.

INDEX

INDEX I. TOMI QVARTI

NOMINVM, LOCORVM FAMILIARVMQVE.

A*Chatius* ſanctus pag. 67.
Adalbertus, Salzburgenſis epiſcopus, 181. 250
Adelbertus, epiſcopus Magdeburgicus, 333. 337
de *Adelgereſbach* Theodoricus, 194
Adelgotus, epiſcopus Magdeb. 388
de *Adelharteſpe* Hartmann 195
Adelram 192
Adericus abbas 341
de *Adelwanck* Hainricus 38. 183 216
Adilbertus, Salzburg. epiſc. 175
Admontenſe coenobium 171
Admundia 183. 216
Admuntenſe monaſterium 173 175
Adolphus, princeps Anhaldinus, coadiutor Merſeburg. 455. 461
Aeneas, epiſc. Senenſis 308
Agar 386
de *Ageſt* Dietmarus 207. 246
de *Agiſt* Godofridus 205
Agnes comitiſſa de Ahſperch 61. 62
Agnes de Troun 106
Agnes Henr. III. imper. coniux 241
Agnes Hungariae regina 164
Agnes, Ottachar. reg. Bohemiae filia. 66
Agnes Hadewig, pr. Anhald. Aug coniux 506
Agricola Ioa. 487
Aguſt fluuius 203
Agymundenſe coenobium 171
de *Abſperch* comitiſſa 148
Aichhorn Chunrad 198
Aichperg 237
von *Alben* Goert 287
Maerot 287
Albericus epiſc. Merſeb. 367
Albern pagus 29 80
Albertus Admontenſis epiſc. 297
Auſtriae dux 59. 95. 265 268. 294. 305
Brunſu. dux 399
Carinthiae comes 178
I. imperator 61. 239. 271
Magdeb. ep. 398
Merſeb. ep. 398
Moguntin. ep. 26
Saxoniae dux 59. 464
Albis fluuius 333. 485
Albrech Auſtriae dux 216. 217. 276. 285. 301
Albuinus Merſeb. epiſc. 384
de *Alcherſpach* Dietericus 246
Alexander papa 112. 191. 588
Saxon. dux, poſtul. adminiſtr. Merſ. 494
Alheid Greiffenſteinerinne 107
Alheidis de (heyawe 67
mater Hugonis de Sauerſtetin 94
de *Alkenperge* Karolus 231
de *Allenſtein* Io can. Merſ. 456
de *Almhouen* Heinricus 230

de *Aloldſtei* Alrannus 76
Alſleue 385
Altenburch coenobium 82. 111. 38
Altenburg mons 525
urbs 440
ſuburbium 375
490. 552. 555. 563. 579
de *Altenhouen* Eberhardus 248
Hertnidus 22
Altmannus abbas 375
Patauienſ. ep. 192. 193
Amalphus caeſareus orator 55
Amelungus 392
de *Ammerſbleue* Milo 361
Ammo Wormat. epiſc. 336
de *Amſleine* Wichardus 40
de *Andes* Berchtoldus comes 204
S. *Andreae* xenodochium 519. 565
Andreae Laurent. D. 556
Aneſis fluuius 206
Angſdorf 570
Anna Auguſti elect. Sax. coniux 505
de *Anſchowe* Rutgerus 40
Anſelmus Hatmari patruus 27
Antianus 323
Apel Valent. 556
Aquaſgranum 344
Aqueluppe tranſitus 428
Ara fluuius 333
Arbo miles 192
Arbogaſt Phil. canon. Merſeb. 493
de *Ardacker* Liupoldus 223. 230
Arnhalm miles 192
Arnheimius belli dux 543
Arni Barga uallis 321
Arnold Matth. 557
ſubprior 74
Arnoldus archiepiſcopus 192
cancellarius 62
Ioannes 547
Merſeb. ep. 387
Arnolfus Halberſt. ep. 346
de *Arnſtain* Otto 47
de *Aſcha* Cunradus 206
Werigant 195
de *Aſſchabe* Wernherus 248
Aſchersleben 441
Atineſtede praedium 555
Atzindorf 392. 575
Auares i. e. Vngari 331
de *Auffenſtain* Frider. 293. 298
Augezdez nobiles 306
Auguſta urbs 351. 480. 532
Vindelicorum 486
Auguſtus dux Sax. poſtul. adm. Magdeb. 553
poſtul. admin. Merſ. 474. 498
poſtul. admin. Numb. 506
Chriſtiani I. Merſeb. filius 571
Fridericus. Chriſt. II. Merſ. filius 574
Sorbigenſis 577
de *Aus* Hardnidus 180
Auſtria 173. 218
de *Awe* Dietericus 75
de *Aygen* Hugo 28
de *Ayncinesbach* Chrafto 3
Azo marſchalcus et pincerna Auſtriae 26

Badeborn Io. can. Merſ. 51
de *Baden* Chunradus Hoete 3
Badua 3
Balticum mare 54
Baltzſch Claus ruſticus 46
de *Bangart* Luitold. 2

Ba

Banner belli dux 545. 546. 547. 548. 549
S. *Barbarae* altare 429
Barbey 409
Barga 322
Bauer Chriſtoph 542
Michael 542
von *Bazmanſtorf* Friderich 75
de *Bebegowe* Adelbertus comes 194
Bedere caſtrum 405
Behaimſtorf 99
Behemſtorf uilla 77. 100. 114. 115. 116. 117. 118
Behr Samſon 510
Bemſtorf praedium 102
Benckendorf pagus 569
Benedictus VII. papa 319
Bentzo protonotarius 268
Berchta 200
de *Berchtolſtorf* Otto 45
Berchtoldus Bamb. ep. 263
Berchtolfus Garſtenſis abbas 203
de *Berg* nobiles 26
de *Berge* Albertus 28. 209
Adelram 206
Dietericus 195. 206
Fridericus 32
Bergenſe coenobium 500
Bergeri Lucae epitaphium 568
von *Bernhardiz* Buske 280
Bernhardus comes de Rheinſtein 437. 438
dux Vinarienſis 541
Seccouienſis ep. 263
Berlichius Georg. Licent. 556. 56[?]
Bernekke cœnobium 82
de *Bernekke* Vlricus 3
de *Bernowe* Eberhardus 19[?]
de *Bernute* Ortulfus 298
Wolker 197
Beſenſtaedte campus 400
Betfriderotb aurifodina 348
Beucerus Mart. 487
Biberbach praedium 193
Bichin urbs 354
de *Bilſtein* Adelbertus comes 204
de *Birbach* Gerloch 111
Heinreich 111
Bircha 203
Biſſingen Cunemund. canon. Merſeb. 447
Biſſinger Chunrad 304. 305
Bitterfeld 558
Bitterfelda. 491. 573
Bitterfeldenſis praefectura 510
de *Blanckenwart* Rudigerus 184
de *Bleyen* Leupoldus comes 28
Chunradus 41
Liutoldus 42
Otto 42
de *Bobenhauſen* can. Merſ. 587
Boehme Andreas 567. 579.
Nicolaus 469
Boetius 446
Bogendorf pagus 399. 402. 513
Bohemi 531
Bohemia 213. 531. 342. 553
Boiondorf uilla 355
de *Bolan* Heinr. 194. 246
de *Bonickau* canon. Merſeburg. 586
Bonifacius IX. papa 433
Booratb caſtrum 206
Born Iacob. Doctor can. Merſeb. 455. 578
de *Borna* canon. Merſeb. 586
de *Borrebein* Odalric 82
de *Barſcbowe* Albero 64
Boſe Dieter. canon. Merſ. 512
Georgius 457

Lebrecht coquinarius 457
Mauritius canon. Merſeb. 493
de *Boſe* nobiles 500
de *Boſe* Carolus Otto can. Merſ. 578
Boſo Albertus 502
Merſeb. epiſc. 335
Boſſcho Chunradus 49
Marquardus 49
Botfelt Io. coquinarius 425
Bothfelt uilla 355
de *Boumgarten* Hadmarus 32. 3
Kadoldus 3
Rudolfus 32
de *Bourneuille* belli dux 56
Bozanius Io. 5
Brachtii Lucae epitaphium 5
Braga 417. 42
Brandenburgum nouum 537
de *Brandenſtein* nobiles 58
de *Brandenſtein* Wolf Henric. can. Merſeb. 57
von *Braitenach* Pilgreim 10
Brenzzel Heinricus 44
Breuer Chriſtianus 556
Brodizi 35
Brotuffus Erneſtus 477. 487. 492
de *Brumbach* Vlricus 209
Brunna 47. 67
de *Brunnaren* Hugo 193. 208
Leo 196
de *Brunnen* Hainricus 185
Bruninch Adelber. 210
Bruno ep. Merſeb. 361
Bryſchnizze uilla 355
von *Buchhaim* Hanſs 316
de *Bucham* Albertus 297
Budegaſt uilla 356
Buechenbach 194
Bugenhagen Io. D. 476
von *Bubarritz* *Buske* 282
de *Bunau* Guntherus can. Merſ. 493
Heinricus can. Merſeb. 493. 580
Rudolfus can. Merſ. 493
Bundorf pagus 513
de *Bunnhowe* Dietmarus 199
Burchardus burggrauius de Madburch 59
de Quernfurt epiſc. Merſeb. 430
Magdeburg. epiſc. 407
marſchalcus regni Bohemiae 47
Miſnenſis epiſc. 334
princeps de Anhald 437
de *Burgesrode* 587
de *Burgerſtorf* Wernardus 246
de *Burghauſen* nobiles 497
Burchſtaedter 581
Burgonia, *Burgunden* 275
Burckerſtorf praedium 358
de *Buſenwanc* Marquartus 195. 210
Reginhardus 210
Buſſin uilla 355
de *Butenuwe* Dietmarus 197
Vlricus 197
Butſteda 540
Buxbaum Albinus 556
Buxtorf Thanimo canon. Merſeb. 447
Byckeanus 561

C*alixtus II.* papa 388
de *Caluis* occiſor Burchardi 415
Camerarius Ioachimus 476. 500

Canis Heinricus 31. 45. 68
de *Capella* Berngerus 194. 195. 207
  Eberhardus 298
  Vlricus 79. 107
Cares Iohannes 557
de *Carlesberch* Wichardus 184
Carinthia 172
Carolus IV. imperator 279. 304. 321. 431
  V. imperator 484. 486
  Guſtauus belli dux 554
Carpzouius Benedictus, conſiliarius intimus 555
Carthuſia Gyrienſis 185
Caſimirus Vngariae et Poloniae rex 294
Caſparus canonicus Merſ. 493
Caſterlandum 410
Caſtimontium 510
Caſtruccius dux Lucanus 321. 324. 326.
Catharina de Hennenberg 431
Catulenrot 364
de *Cecenſdorf* Heynwicus 95
Ceile 100
Celdrendorf 70
Celeſtinus papa 87
Celizeni uilla 355
Cellarius Chriſtoph 567
de *Chacze* Heinricus 79
de *Chadowe* Otto 110
  Pilgermus 30
  Rudigerus 110
  Vlricus 119
  Walchinus 110
von *Chaiowe* Chunrad 85
  Hainrich 85
Chalbanſperger Vlrich 286. 287
Chaltenbrunne comitia 271
  uilla 35
Chambam 249
Chamharn 29
de *Chambek* 76
de *Chaphenberch* Hainricus 183. 216
de *Chapelle* Vlricus 267
von *Chappel* Iohans 153
de *Charlſperch* Wulfingus 23
de *Chaſtelnwanch* Dulrich 248
Chaſinund Chunrat 153
Chatoldus 82
von *Chayowe* Alolt 114
  Hainreich 114
Chemenaten praedium 179
Cherewicus marſchalcus 177
de *Cherſpe* Dietmarus 194
de *Cherſperg* Dietmarus 195. 208. 209
  Ortolfus 232
de *Cheyaw* Hainreich 155
de *Cheyawe* Wilfingus 68
Cheyowar Chunrad 166
  Hainreich 166
de *Chienowe* Vdalricus 180
de *Chinberch* Vlricus 40
de *Chiuwe* Hainreich 124
  Hartungus 33
  Otto 33
Chirchaimer Vlricus 39
Chirchbach 100
de *Chirchberch* Alber 87. 104. 123. 153. 168
  Friedreich 168
  Ortolf 87. 104. 116. 168
  Otto 104. 168
  Vlreich 88
von *Chirchlinge* Dietrich 114
Chirnperge 207
Chlaffenberg 110
Chlaubendorf 134
de *Chlenbendorf* Chunradus 109
  Gerbotus 109

INDEX I.

Chlingelins uilla 93
Chodowen Waltherus 83
Cholb Ott 156
Cholmünzzer 74. 75
Cholombinus martyr 277
Chom uid. Lilienfelde
de *Choppeldeſtorf* Wipoto 111
Chorimus uilla 337
Chramer Chunrat 153
de *Chranchperch* Hem. 42
Chreicher Marchwartus 248
Chremis fluuius 35
Chrems praedium 34. 35. 39
de *Chrems* Otto 176
Chremſa 33. 47. 223
de *Chreuzingen* Hartwicus 192
Chriſtiana Chriſtiani I. Merſeb. coniux 571. 579
Chriſt. I. Merſ. filia 572 573
Erneſtina Philippi Merſ. filia 571
Friderica Henrici Merſ. filia 572
Chriſtianus I. elector Saxon. poſtul. admin. Merſeb. 560
II. elector. Sax. 506. 509. 517
Eiſenberg. Gothanus dux 572
I. poſtul. adminiſtr. Merſ. 558. 559. 574
II. poſtul. admin. Merſ. 571. 573. 575
Ludouicus, Philippi ducis Merſeb. filius 572
Mauritius Chriſtiani II. Merſeb. filius poſtul adm. Merſ. 574. 576
Vlricus dux Wurtenb princ. Olſnae. 572
Chriechbaum Chunradus 124
Karolus 104
Chriſtophorus epiſc. Patau. 317
de *Chrotendorf* Henricus 232
Otto 234
Vlricus 234
de *Chruege* Herbertus 112
Chruempenau praedium 27
Chrummawe caſtrum 76
de *Chrumenow* Witiko 48. 64
de *Chrumraw* Witiko 48
Chrungilſee 175
de *Chrunenbach* Rudigerus 31
de *Chuafarn* nobiles 26
Chuebach 110
de *Chueburger* Chunrat 121
Chuenring arx 27
de *Chuenring* Albero 28. 29. 32. 33. 36. 44. 47. 68. 69. 72. 81. 103. 108. 117. 126. 148. 151. 154. 164. 166. 169. 269
Bertholdus comes 76
Chunradus 109. 254
Diermar 236
Eufemia uidua 45
Hadmarus 31. 32. 33. 34. 36. 37. 40. 69. 84. 109. 135. 141. 254.
Heinricus 32. 36. 47. 84. 62. 64. 65. 69. 109. 254.
Iohannes 146. 151. 153. 154. 166.
Leutoldus 45. 55. 59. 60. 61. 68. 69. 72. 73. 74. 76. 84. 86. 89. 96. 97. 98. 101. 102. 103. 106. 108. 116. 117. 123. 137. 164. 267.
Pulko 69
Chuenringarii nobiles Auſtriae 27. 144
Chumberch 233

de

de *Chunigeſperch* Otto 189
Chunnenprunne 213
Chunradus II. imperator 25. 51
Moguntin. archiep. 172
Pattauienſis ep. 28
Zwetlenſis abbas 76
de *Chunring* Hadmarus 38. 40. 189
· Ianſen · 185
Leutold 60
Churnperch 232
von *Chyawe* Alold 106
Heinrich 106
Chyr Nicolaus M. rector Lipſienſ. 461
de *Chyur* Heinricus 30
de *Cilia* Hernfridus 178
Vlricus 178. 297
Cincendorfer Hainreich 125
Ciſteſtorf 125. 130
Ciza 545
de *Clame* Walchunus 246
de *Clamme* Vlricus comes 37
Wigandus 184
Claubendorf 75
Clemens abbas Scotorum Viennae 297
V. papa 407
VI. papa 413
Cleſterbant Vlricus 248
de *Cleubendorf* Chunradus 254
Gerboto 254
Clia fluuius 502
Clobecke 369
Clobigkau pagus 569
Cloden Baſtian 457
de *Clogniz* Nize 30
de *Cloubendorf* Neytzomiles 43
de *Clunic* Heinric. 180
Cochlaeus Io. 487
Collenbey uilla 547
Collenbeyenſis campus 514
Collenbuge uilla 428
Celo miles 192
Colomannus 94
de *Conitz* Mart. Furm. canon. Merſeb. 456
Connewitz pagus 581
Conradus Friſ. epiſc. 263
II. imperator 24
Lubicenſ. epiſc. 172
Pataurienſ. epiſc. 245
Conſtantia urbs 437. 438
Contzi uilla 355
von *Coſſobbor* Ieſken 280
Coſſoro Miſche 280
Cothin oppidum 354
Cozinum 364
de *Cranichberg* Hugo 242. 243
Crellius Nicol. 507. 509
Sebaſt. 556
Crembſa 230
de *Cremeſe* Otto 184
Cremen mons 187
Cremiſanenſe monaſterium 190
Croelwitz pagus 503. 581
de *Cronenburch* Vlricus 38
Crucerenne rupes 187
S. *Crucis* monaſterium 255. 266
de *Crunenburc* Bibbo 194
Cruſius Chriſtianus 567
de *Cubatsburch* Otto 30
Cumae 394
Cundiſius Gothofr. D. 556
Cunradus II. imperator 203. 242
de *Cuſen* Witricus 234
Cutelitz caſtrum 405
Cycada Heinricus 41
von *Cyli* Herman 292
Vlrich 292
Cyſtendorf 127
Cyſteſtorf 133. 140

von *Czakaw* Iane 282
von *Czakon* Ian 280
Czigbock Thomas ciuis Merſeb 445
Czuditz 362
Ctzwenckaw, Czwenckau 337 362 373. 389. 399. 402
de **D***Achſperg* Eberhart 293. 298
Hainreich 169
Vlreich 169
Wolfker 169
de *Dala n* Hardnid 210
Dangmarus 400
Danubius 241. 249
de *Daſle* Hermannus 400
Delicium oppidum 573. 544
Delitzſch pagus 457. 535. 569
Deliz pagus 545. 582
Delizenſis praefectura 510
Delkau
de *Demechenſteine* Henricus 195
de *Derenberc* Dornic 195
Deſſauia 480. 484
Deutſchenthal pagus 547. 553. 569
Diemo Fruchtlieb 196
Diemudis abbatiſſa 179
Dierinthaim praedium 234
Dieſcauius miniſter princ. Merſeb. 585
Dietmarſdorf praedium 159
Dietmarus dapifer 180
praepoſitus Seccouienſis 224
de *Dietrichiſtorf* Chadeloh 198
Dietricus 94
Gurcenſ. epiſ. 263
Dietzſcher Ionas 557
Diger Georg. 556
Dillinga 492
Dimudes uxor de Sauerſtetin 94
de *Diſkau* Carolus 566
Dithmarus epiſcopus Merſeburg. 342. 349
Dobeler Chriſt. 556
de *Doberenſberge* Arnoldus 41
von *Dobra* Arnold 72
von *Dobranitz* Wulck 280
Doeblitz pagus 462. 510. 542
Doeblitzſch praefectura 558
Doelniz pagus 514. 553. 575
Doerrenbergenſe portorium 582
Doerſtewitz pagus 570. 580
Dogine caſtrum 405
de *Domechenſtain* Adelbero 194
Henricus 194. 206
Donat Chriſtoph 565
Donatt Marcus conſul Merſ. 522
Donnerkopf Conrad. canonicus Merſeb. 447
de *Dornberc* Eberhardus 196
Dornburg 335
Dreſda 500. 508. 524. 559. 571
Dreſe Ad 557
von *Drezing* Eberhard 74
von *Druchpurg* Hainreich 148
von *Drziedhoſczi* Hincke 280
de *Duha* Andreas 430
Duben Georg. 557
de *Dukkenholtz* Vlricus 47
de *Dunchenſtein* Heinricus 172
de *Duncingen* Vdalrich 195
Durinc Bobo 193
Dietmar 210
Rudolph 210
Volchold 193
Durinch 192
Durnigus 209
Durrenberge pagus 570
von *Durrenpach* Vlreich 106

Wolf.

Wolfhard 114
de *Duzingen* Erich 208
Dywiſch 282
E*benfurt* caſtrum 268
Eber abbas Zwetlenſis 73. 97. 108. 114
Eberhardus Salisburg. epiſc. 245
de *Eberſtorf* Kalhohus 45. 267
Petrus 293. 297
Reinbertus 64. 67. 267
Eberus Paulus D. 487
Ebre abbas Zwetlenſis 75
Ebrein abbas Zwetlenſis 102. 106
Ebro abbas Zwetlenſis 24. 45. 53. 58. 71. 86. 96. 101. 117. 120. 135. 143
Echkern 122
Eckartsbergenſis praefectura 483
Eckebertus Babenberg. ep. 186. 189
Eckelinus epiſc. Merſeb. 368
de *Eckerczau* Chatoldus 298
Eckius D. 465
Egenburch urbs 26. 47. 111. 152.
von *Egenburch* Hainrich 152
Wolfkerus 35
Egido Miſnenſis epiſc. 346
de *Egilbach* Engilſchale 208
Erneſtus 209
Henricus 209
Lantfrit 208
Egkehardus epiſc. Merſeb. 394
marchio 353
Egle monaſterium 445
Egkelmus, *Egkelinus* epiſc. Merſeb. 391
Eglolfus abbas monaſterii S. crucis 255
Ekardus epiſc. Merſeb. 394
Ekkartſöwer Irnfrid 75
Eleonora Sophia, Io. Erneſti ducis Vinar. filia, Philippi coniux 571
Elfer Marcina 552
Eliſabetha Heinrici ducis Merſeb. coniux 572
imper. Alberti I. coniux 129. 239
Io. Georg. I. uxor, Frider. Wurtenb. filia 558
Elſtra fluuius 341
Elyſter fluuius 497. 502
de *Emerberch* Bertholdus 183. 216
Duringus 174
Embericus Wurzburg. epiſc. 25
Embricho Wurzburg. epiſc. 243
Embrico 203
Enechel Dietericus 194. 204. 205. 207. 208. 209
de *Enſe* Heriman 194
Engelbertus Bamb. epiſc. 243
comes de Garz 246
S. Floriani praepoſitus 248
de *Engeſteun* Lup. VValchun. 195
Engilbertus comes de Goertze 172
praepoſitus tituli S. Ypoliti 192
Engilmarus officialis 232
Ennſs 237
de *Enſetal* Gerunc 207
de *Enſewalde* Erchinbolt 208
Erchinger 208
Enſtâl 173
de *Enzeſtorf* Dietmarus 104
Fridericus 104
Heinricus 104
de *Entzinbach* Chraſto 172

de *Eppenſtein* Albertus 174
Lantfridus 174. 177.
Erbſleubenſis praefectura 48
Erchenbrechteſtorf pagus 35
Erdmuth Dorothea Chriſtiani II Merſeb. coniux 574
Erichſohn Iacob ſtrator regis Sueciae 542
Erlhach 56. 58
Erpf Henricus epiſc. Magd. 416
Eruntrut mulier 199
Eſico comes in Lubeſchitz 347
Eſlinga 486
de *Eſpeinſtorf* Karolus 65
Eſſenrieder Chunradus 57
Euander Albertus 248
Vlchrat 248
Euerhardus epiſc. Merſeb. 393
Eugenius V. papa 443
de *Euſſar* Giſla 197
Eydpelbach Seydel 300
ab *Eylau* nobiles 466
Eysger 308

F*Aber* Chriſtoph. 557
Fabianus 334
Faerendorf pagus 545. 581. 582
Falckenbergius belli dux 540
Falcknerus 587
Fauia pagus 245
Fehrmann Ad. 556
Feiſtritz fluuius 251
Ferdinandus II. imperator 531
III. imperat. 555
Finſterwalde 558
Fiſcher Simon 531
de *Flachenekke* Gottſchalcus 74. 119
Flame Rudolf 195
von *Flatze* Wolf 252
Flednizzer Sal. 556
Fleiſchezze Heinrich 196
Florian coenobium 235. 237
Florianus martyr. 221. 222 224
Forberger Caſpar 580
Chriſtoph' 575
Forbiger Caſp. M. 567
de *Fouers* Vlricus 267
de *Franciſchis* Bonus 319
Franckenfurt 408. 412
Franckleben 579
Franckofurtum 551
Franconia 463
Franciſcus Albertus Lauenburgenſis 541
Francus Theologus 476
Fraunkirchen coenobium 179
Freiberga 550. 558
Freiburga 463
Freiburgenſis praefectura 483
Freiburgum 538
Freutzenslage 100
Fridericus burggrauius de Nurenberch 59. 109. 253. 263. 301
comes palentinus 377
de Hoym epiſc. Merſeb. 421
de Torgaw epiſc. Merſeb. 398. 399
dux Alſatiae 25
dux Auſtriae 40. 42. 59. 130. 141. 185. 189. 216. 223. 294
dux Sueuiae 172
dux Saxoniae 440
V. elector palatinus 531
I. imperator 170. 174
II. imperator 254
IV. imperator 160. 162. 272. 274
V. imperator 238. 308
landgrau. Thur. 401. 588

prae-

praepoſitus Waldhauſenſis 79
Salzburg. epiſc. 263
Auguſtus elector ac Poloniae rex 576. 577. 579
Erdmannus, filius Chriſt. II. Merſeb. 574
Wilhelmus dux Altenb. 508. 509
de *Fridbalmdorf* Freitel 79
de *Fuchula* Hartlip 198
de *Fukla* Albero 109
Fuhrmann Balthaſar D. 556
Fulle Paul 545
Fulſach Chunradus 119
de *Furſtenfeld* Walterus 183. 216
de *Fuxla* Albero 254
Fyeſmatel Henr. 264

G *Abelenb* fluuius 196
de *Gadern* Vdalricus 38
Wichardus 98
de *Gafran* Balth. Wilhelm canon. Merſeb. 578
Gallas belli dux 540
von *Gallenberg* 280
Gallicanus 322
Ganbinperch 206
Ganetz Rugerus 50
S. *Gangolfi* capella 415
de *Gannendorf* Kalhohus 92
Ganſ Fridericus canon. Merſeb. 493
Ganſer Hans 300
Garſten coenobium 195. 196. 198. 199. 200. 204. 205. 209
Garſtenſe monaſterium 191. 233
Garwinus de Hadmerſzleue 414
Gaſtaldio Heinricus 177
von *Gawarth* Hainrich 75
Gebennichen Heinrich 252
Ludw. 252
Gebertus papa 343
Gebhardus comes de Burghauſen 171
Salzburg. epiſc. 171
Gediceius Simon. D. 530. 556
Gebe Conradi epitaphium 568
Geisla uxor Dietrici de Chirchlingen 100
von *Geldeck* Hanſ, Haug 286
Georgius Anhaldinus, coadiutor Merſ. 474. 480
abbas Zwetl. 24
dux Saxon. 463
dux Luneb. 537
IV. elect. Sax. 573
de *Gerenkke* Odalricus 28
de *Gerſenſtaine* Sifrit 248
Gerhardus epiſc. Merſeb. 387
de *Gerlos* Wilfingus 82
Germania 585
Germunds 110
Gero archiep. 354
Geroltſtorf 140
Gerſpach riuolus 213
Gerſtener Io. quaeſtor 513
Gertruda 199
Gertrudis domina in Puechberch 52
uxor Cunradi II. 203
Geruertzdeſdorf 372
Gerunc 193
Gerwardeſdorf 392
Geuehardus comes de Sultzbach 204
epiſc. Merſeb. 574
de Schrapelau epiſc. Merſ. 404
Geuſau pagus 566
Geylerus epiſc. Merſ. 336

Gie-

Giebichenſtein 427. 428
Giſela filia Hadmari. 32. 36
fluuius 502. 504. 547
Glauch Andr. Lic. 567
de *Gleiſſenthal* Henric. canonic. Merſeb. 512. 521
de *Gloggnitz* Hugo 110
Marquardus 110
Rugerus 110
Glokentz 122
Glokknitz 54
de *Glokonize* Nizo 33. 35
de *Gluniche* Berchtoldus 194. 195. 209
de *Gluriche* Arnhalmus 208
Gnannenſtorf 169
de *Gnonendorf* Irinenfrid 82
de *Goch* Io. 434
Godlau pagus 548 582
Goeritz Maximus medicinae doctor 492
de *Goers* Rudolfus 95
de *Goicza* Meinhardus 297
de *Gokendorf* Arnold 70
Otto 95
Goker Chunrat 153
von *Goldeck* Hans 287
Goldſtein Chilianus D. 476
de *Golſleginhart* Arnhalm 207
Durinc 207
Golſena riuus 194
de *Gonewiz* Liupoldus 185
Ortolfus 177
de *Gors* Erchenprecht 8
Giſla 3
Haudereich 85
Rapot 8
Rudolfus 4
de *Gorſchen* Conrad. canon Merſeb. 44
de *Gorſe* Erchenbertus 30
de *Gorſen* Herwordus 30
Goſlaria 374.
Goſtel 183
Goſtuo uilla 355
Gotfridus epiſc. Paſſau. 292
epiſc. Pattau. 178. 297
praepoſit. Solienſ. 263
Gotbardi porta 452
S. *Gothardus* 467
Gotofriteſlage 82
Gotofridus caſtell. de Nurnb. 245
Gotronich uilla 186. 187
de *Gottenſprunne* Otto 31
Grabarn Heinricus 113
von *Graben* Hainreich 123
Grabſtetten uilla 215
Graconitz uilla 187
Grada fluuius 183. 215
Graefing Wolfgang 490
Graez mons 187
von *Graez* Heinrich 70. 252
Graffunder Dauid M. 567
Gragni mons 322
de *Gralenpere* Chalhoch 248
de *Granendorf* Kalhohus 37
Graniſaquae urbs 37
de *Graſow* { Albero 41 | Gotfridus 41 | Hermannus 41 }
Graſſenich riuus 186. 187
le *Graſſowe* Gotfridus 254
Liutfridus 109
Grauenberch 249
Grauendorf 364
von *Grazze* Hainreich 115
Greif 108
Greiffenſtainer praedium 107
Gregorien abb. Zwetl. 169
Gregorius papa 94
Grez 177. 190
le *Grez* Ottacherus 176. 177. 184

Ot-

Otto 177. 184. 189
Vlricus 184
de *Greze* Heinricus plebanus 35
Grieltzbach 140
de *Griezkirchen* Ortolfus 194
Otto 194
Grimma 477
Grimmae 402
de *Grimmenſtain* Albero 183. 216. 252
de *Griſtenſtaine* Chunradus 231
Grizzel Chunrat 248
Groenitz Chriſtoph 557
Gropperus Io. 487
de *Groſchen* Hanns 457
Groß-Goebren pagus 507. 566. 579
Groß-Miltitz pagus 581
Groß-Zſchocher pagus 504. 546. 570
Groſſe Chriſtoph 502
de *Groſſowe* Liutfridus 254
Grotfridus imper. aul. canc. 172
Groytzſch 395
de *Gruenbach* Marquardus 25
de *Gruenburc* Bobbo 194
von *Gruenburch* Vlreich 169
Grueuenbech Vlricus 75
von *Grunt* Leupoldus 70
Vlrich 70
Weichard 70
von *Grunttorf* Haendel 153
de *Guetenberch* Eliſabeth 185
de *Guetrad* Otto 76
de *Gumpendorf* Heinricus 31
Gunderamſdorf praedium 38
Gundoldt 94
Gundramſtorf 15
de *Gundramſtorf* Adelram 244
Albero 39
Chunradus 39
Dietrich 359
Hainricus 28. 244
Hugo 39
Otto 39
Wernhardus 39
Guntherſberga 480
Guntherus comes de Schwartzburg 417
epiſc. Numb. 376
de *Gunnarn* Kudwicus 39
de *Gurs* Erchebertus 28
Guſtauus Adolphus renx Sueciae 537. 572
Guſler Hainrich 74
de *Guttenberch* Goſwin 31
Gutzua uilla 355
Gyrium coenobium 185. 186. 188.
de H*abeſpach* Henricus 219. 229
Vlricus 44
Hademarus dynaſta de Chuefarn 24
Hadmarſtein 161
de *Hadmerſtorf* Bertoldus 104
Chunradus 104
Dietmarus 104
Hadmarſtorffer Dietmar 168
Perchtold 168
Haferkaſtin ſaga 514
de *Hag* Henricus 246
de *Hagenovve* Hartwic 204
von *Hagenberg* Hainrich 293
Hagenberg uilla 75
von *Haggenberg* Otte 74
Haginau, *Haginavve* Erhinbertus 172. 197
Hagono monachus 362
Hahn Frider. 557
de *Hahn* Otto Wilh. canon. Merſeb. 378
Wolf Gotfrid canonicus Merſ.

Merſ. 577
de *Hahnſtein* Caſpar canon. Merſeburg. 578
Haibach 71
Haidbach 72
Haidenreich parochus 74
de *Haidenreichſtein* Otto 84
de *Hailenmoure* Otto 248
Haimburch locus 44
de *Haimenburg* Irenfridus 28
Hainricus comes de Dietſe 172
Haizendorf pagus 30
de *Hakenberg* Hainricus 298
Hala Magdeburgici ducatus 479. 542. 552
Halberſtadium 549
Hallae M. D. 441
Hallſtatt 239. 240
Hamburgum 551
Hamersleue curtis 362. 377
Hammannus Wiſint 248
Harborg caſtrum 403
Harde Herbordus 79
Hardek locus 41. 90. 91
de *Hardekke* Chunradus 42
Hainricus comes 32. 42. 62. 76
Hardewicus epiſc. Magdeb. 490
Harniſch Georg 515
de *Harras* Heinricus 403
Harſdorf 410
Harſtall nobilis 457
Hartenpeel Chunr. 264
von *Harthang* Weinhart 270
Hartlibus camerarius 47
Hartmannus praepoſitus 192
Hartmarus abbas 25
Hartnid miles 191
de *Hartpereh* Vlricus 47. 25
Hartunck Alram 19
Hartungus epiſc. Merſeb. 575
de *Haſeluac* Gotfrit 248
de *Haslah* Diethmarus 65
Haslarn pagus 29
de *Haslovve* Chatoldus 298
Otto 184. 185. 267
Haſſia 537
de *Hatenperige* Vlricus 264
Hatzfeld belli dux 547
Hatzgeroda 480
Hauer Caſpar 535
von *Hauenſperg* Heinrich 287
de *Haugvvitz* Io. Erneſt. canon. Merſeb. 512
de *Hauſpach* Heinricus 223
de *Haym* Otto canon. Merſeb. 447
Haynricus marchio orient. 243
Haynricus praef. Ratiſp. 245
Hecemanneſtorf pagus 35
Heckſtedt 442. 443
Hedereychſtorf pagus 43
de *Hedreichſtorf* Bertholdus 43
Leo 43
Hedreinſtorf 56. 58
Hedrichſtorf curia 87
Hedurge uxor de Potendorf 273
Hedvviga Eleonora Guſtaui Adolphi Mecklenb. filia 571
Hehnhardus miles 232
de *Heidenrichenſtein* Otto 32. 37
Wolfhardus 32. 37
de *Heidendorf* Heinricus 214
Heinrich epiſc. Salzburg. 276
Land-Koumodeur 74
Heinricus abbas Zwetl. 141
archieb. Mog. 417
comes de Goritia 178
comes de Lutzenb. 408
de Amendorf epiſc. Merſeb. 400
Heinricus de Stalberck epiſc. Mer-

Merſeb, 418. 430
  decretiſta 214
  dux Auſtriae 244. 29
  dux Bauariae 167
  dux Brunſuic. 463
  epiſcop Merſeb. 397
  epiſc. Trident. 269
  Kindt epiſc. Merſ. 492. 419
  Schutzmeiſter de Orla-munde epiſc. Merſeb. 433
de *Helking* Heinricus 223. 230
Helmbardus miles 234
Helpede 336
Hempel Chriſtoph 580
Henricus abbas de S. cruce 33
  abbas Lambac. 263
  Chriſtiani I. Merſ. filius 572
  dux Munſterb. 480
  epiſc. Ratiſp. 203
  IV. Franciae rex 508
  I. imperator 335. 467
  II. imper. 345 362. 376. 479
  III. imperator 241. 574
  IV. imper. 240. 378. 379. 494
  V. imperator 387
Henrietta Charlotta Naſſouienſis coniux Mauritii Merſ. 587
Hepſchgeſchvvente pagus 35
Herffortb Andr. 557
Hermanni columna 478
Hermannus Auguſtinus 478
  de Baba 25
  dux Auſtriae 44
  epiſc. Monaſter. 172
  miles 420
  praepoſitus Seccouienſis 214
Heroldus Bernhard 556. 244
Herſcapht Cunradus 198
Herſchel Ad. 557
Hersfelde 447
Hertvverde Io. canon. Merſ. 447
Hertzberger Georg. M. 556
  Ionas 557
Herueus monachus 273
Hertzogenburche 204
Heuknotten Io. 580
Heuſtren Valenſ. 556
Heyder Chriſtian. M. 567
Heyites Aichſted 371
Heymerannus coenobium 335
Heymo abbas 341
Heyne Chriſtoph 557
de *Hienſperch* Gotſchal. 20
Hieronymus 454
Hieruſalem 359
Hildebrandus Frider. 567
  rector Merſeb. 563
  Tobias 567
Hildeſia 549
Hildevvardus epiſc. Cizenſis 346
  epiſc. Miſn. 355
de *Himdorf* Vlricus 230
de *Himperch* Cunradus 223. 230
  Vlricus 223. 230
Hinterburger Ott. 158
de *Hintberch* Chunradus 83
de *Hippleinſtorf* Otto 55. 56
Hirtzbach 107
Hobarck Henric. abbas 446
de *Hochenloh* Gotfridus 258
de *Hochenſtain* Diet. 183
Hoe D. 527
Hoepffer Blaſius 510
Hoerſchelius Ad. 556
de *Hofdorf* Alramus 120
  Chamo 122
  Rudlannus 120
Hofgart 183

Hoffmann Io. Iac. 575
Mart. M 556
de *Hofuvve* Henr. 197
de *Hogenſtophe* Dietr. 197
Hohenawe 140
de *Hohenſtain*, Albero 71. 87. 96. 98. 99. 103. 105. 106. 114. 116. 119. 154. 155
Dietricus 199. 216
Heinricus 230
Luitoldus 194
Vlreich 98
Wilhelm 154. 155
de *Hockenberch* Heinreich 153
Leutold 153
Otto 134
Holcke belli dux 540. 543
Holleben pagus 575
de *Hollaprunna* Leupoldus 64
de *Holtzendorf* Andr. canon Merſeb. 493
Holzmul 100
Honburg Io. abbas 447
Honorius II. papa 389
Horburg 422
de *Horn* Albertus 31
Hartlieb 111
Sweitard 111
Hornvvarde caſtrum 409
Horrer Ortolfus 39
de *Horſſendorf* Liupoldus 49
de *Horte* Hartnidus 199
Hoſin Chunrad 287
Friderich 287
Hoſtmann Henricus 210
Hovvelin 82. 83
de *Hovvelin* Gerungus 83
Iſengrinus 83
Hubener 587
Hubenerus miniſter princ. Merſ. 585
Hubnerus Matth. 534
Hubſche Georg. 566
Huebmaiſter Chunrat 121
de *Huemgen* Engelſcale 195
Hugo Cicenſis epiſc. 334
comes de Bertenberg 263
Hulevvaren 203
Hulinger Engelſcalcus 180
Hulſius Conr. 568
Huncleuis locus 385
Hundelshauſa belli dux 550
de *Hundelsheim* Chatoldus 82
de *Hundeſtein* Chatoldus 83
Hungaria 511
de *Hunipete* Engilſchale 208
Hunoldus epiſc. Merſ. 363. 574
Hunraffen Vlreich 70
VVeichard 70
de *Hunzpereh* Frider. 204
de *Huſe* Hartnidus 199
de *Huslytten* Chunradus 31
de *Huſperbach* Vdalricus 207
Huſquem 197
de *Huſruca* Conradus 208
Heinricus 208
Hutſtoc Albrecht 196
de *Huzinbaeb* Engilſchalch 196
Hyldevvardus Halberſt. epiſc. 333.
de *Hyntberch* Marchwardus 189
ad S. *Hyppolitum* monaſterium 247

I

Acobi Gottfried 58
Iacobus Perichſtergadienſis praepoſ. 297
de *Ichhuſe* Albero 197
Idſtenium 587
Iebmiſch Io. 567
Iena 538. 549
Ie-

Ierings 140
Ieros coenobium 82
Ieroſolima 197
Ilmena fluuius 333
Imma pediſſequa 241
de *Imrinſpach* Chuno 198
Indegarſte Rudolf 195
Wernh. 195
Innocentius VI. papa 413. 422
Ioachimus Anhald. pr. 480
Ioeſtelius Georg. 476
Iohannes Aquilegiae patr. 354
I Anhald. princ. 480
comes de Pfannberg 178. 292
epiſc. Gurcenſis 178 292. 297
ep. Merſeb. 392
ep. Soromac. 409
Kiemerenſ. ep. 263
marchio Morau. 284
XIII. papa 333
XXIII. papa 437
Boſe epiſc. Merſ. 440
de *Werder* epiſc. Merſeb 449
Erneſtus dux Sax. Salfeld. 571
Fridericus elector Saxon 472. 478
Georgius I. elector Sax. poſt. adm. Merſ. 506. 508
Georgius II. elector Saxon. 558 567
Georgius Chriſt. I. Merſ. filius 571. 573
Georgius comes Manſfeld. 478
Wilhelmus Chriſt. II. Merſ. filius 574
Wilhelmus Philippi Merſ. filius 572
Ionas Iuſtus D. 476
Ioweniz fluuius 204
Iphe uilla 194
de *Iphe* Meginhart 209
Rich 207
Vdalricus 194
Iſangrin 191
Iſleben 443
Iſlebia 459
Iſlebium 545
Iſembertus Seccouienſis praepoſitus 228
Iſenhartſtorf pagus 39
Iſenricus abbas Admunt. 173
Iſolani belli dux 549
Italia 408
Iuditha neptis Henr. IV. imp. 376
de *Iulbach* Wernhard 204
Iulius Caius Caeſar 250. 329
Henricus dux Bruuſu 461
II. papa 461
III. papa 486
Iunge Hanns canonicus 450
de *Iuſting* Anſelm 41. 219

von K*alchheim* Vlrich 252
von *Kalckreut* 504
Kam Franc. M. 476
Kamnitz 174
de *Kampe* Chunradus 35
von *Kapelen* Eberhard 293
Ians 293
Kapuſta Hanusſius 307
Karro belli dux 536
Karlsdorf caſtrum 405
Kauern pagus 497
Kaunlickzii nobiles 807

de *Kazenellenbogen* Eberhardus comes 263
de *Kegavve* Wilfingus 64
de *Keit* Herthnidus 298
Kempf Dan. 556
Keſſelius Andr. 557
Keuſchberg pagus 510
de *Khambek* Aloldus 52
de *Khuenring* Albero 30
Kieſevvitter Hieron. D. 478
Kietzen Hieron. 515
S. *Kiliani* altare 421. 433
Kinſkey belli dux 550
Kirchdorf pagus 463. 503. 534. 543 569. 579. 582
de *Kirchheim* Pillungus 180
von *Kirchleben* Heinrich 282
de *Kirchperch* Vlricus 35
Kirſchdorf 392
von *Kitſchavv* Chunrad 299
de *Klame* Waltherus 243
Klebigk 513
Klein-Corbetha 582
Klein-Doeltzig 570
Klein-Widderitzſch 581
Knappendorf 444
Koberleue uilla 376
Koehler Ioſ. 568
Koenigſmarck bellidux 550. 553
Koeppel Leonhard 529
de *Koetſchavv* nobiles 445
Alb. canon. Merſeb. 512
Koetſchauienſes ſalinae 581
de *Koetteritz* Wolf Sigfrid canon. Merſeb. 573
de *Kommerſtadt* Hieronym. canon. Merſeb. 493. 499. 504
Koppenſteine pagus 35
de *Koſtitz* Io. canon. Merſeb. 502. 512. 516
Kraftius Conradus 468
Krakavv D. 500
de *Kranichberg* Seyfrid 293
Vlricus 293. 298
Kratzenſtein Henr. 567
Kratzſchen belli dux 569
Krauſſe Simon 557
Krell VVolf. canon. Merſeb. 493
Kretzſchmar Clemens 556
de *Kreuſbach* Friderich 290
VVilhelmus 298
Krumbhotz Nicol. 557
Krumpe Caſparus 446
von *Krzetrovvitz* Iaean Huich 282
Kuchenus Henr. de Graiz 444
Kuchler Hertwite 302. 303. 304. 305
Kunte nobiles 597
Kuntones nobiles 405
Kurin curtis 353
Kutter Io. canon. Merſeb. 447
von *Kyovve* VVilfing 75
L*adiſlaus* dux Boh. 248
de *Laengenuelde* Ramungus 231
Lainriſe 183
Lambach monaſterium 235
von *Landenberg* Hermann 164 293
de *Landeſer* Erchingerus 176. 184. 198
Gotſchalcus 176
Landsberga 547. 548. 550. 551. 569
Landshuta ciuitas 168
von *Landſtein* Wilhelm 279
de *Langenbach* Frider. 267
von *Langendorf* Dobroſslaw 281
Langenſalzenſis praefectura 483
Langius Melchior 575
Languetus Hubertus 501

de

de *Lanzenberch* Henricus 208
de *Lanzendorf* Wernardus 240
de *Lanzperg* Heinrich 209
de *Lapide* Otto 184
Reincher 195
Laſaiz 174
de *Laſperch* 298
de *Laterf* Ioach. canon. Merſeb. 493
von *Laubekk* Iunging 122
Walther 122
Wolfkang 122
Laucha urbs 570
Lauchſtaedt oppidum 422. 427. 432. 434. 444. 472. 514. 538. 547
Lauende praedium 173
Lauenz 271
Laurentius 331. 334
Lauriacum 193
Lehmann Guetmann Iudaeus 272
de *Lechesgemunde* Foleradus comes 204
Legenſelde pagus 30
Leicit mons 187
Leipzig 432. 435. 439. 452. 458
Leiſebein Steffan 531
de *Lengenbach* Otto 172
de *Lenginbech* Bruno 206
Magnus 206
Walther 206
de *Lenginowe* Hartwit 196
de *Lenzenberch* Vdalricus comes 25
Leo epiſc. Ratiſp. 263
X. papa 465. 524
Leopoldus dux Auſtriae 181. 214. 259 532
Wilhelmus Auſtr. 550
Lepitz prope Merſeb. 433
Leth torrens 331
de *Leubendorf* Chunr. 105
Leubs uilla 35. 43. 49
de *Leubs* Chunradus 50
Witgerus 185
de *Leubes* Manegoldus 28
Otto 28
Leucopetra 538. 540. 542. 545
Leugnich fluuius 183
Leuna oppidum 570
Leunanienſes campi 549
Leupoldus dux Auſtriae 33. 34. 36. 51
dux Bauariae 27
Leupzig 442
Leuſnich fluuius 215
Leutacker pagus 30. 108. 109
Leutoldus dux Auſtriae 294
comes 243
pincerna Auſtriae 61. 62
de *Leuzze* Otto 44
de *Leweſdorf* Otto 28
de *Lewtzſch* Ernfridus canon. Merſeb. 456
de *Leyningen* Fridericus comes 263
Leypoldus dux Bauariae 24. 25
Libenau 420. 427. 504
de *Libenhuſen* Adelbertus 25
Waltherus 25
de *Lichteneck* Chunradus 104. 116. 126
Otto 116. 126
de *Lichtenfels* Haug die Turſen 72. 114. 126. 128
Heinrich 72. 114. 117
Hugo 117
Rinpertus 114. 117. 124. 128
de *Lichtenſtein* Henricus 229
Otto 108. 298
Lichtonich uilla 188

de *Liebenberg* Engelbrecht 98
Poppe 97. 98. 107. 124. 126. 129
Wilhelm 293
Liehmann Thom. 557
de *Liechtenekke* Chunradus 72. 85. 99. 105 107. 128
Ludwicus 102
Otto 72 85. 128 156
de *Liechtenfelsz* Haug die Turſen 55. 64 71. 99. 106. 116. 152. 153. 154. 155. 156. 158. 166
Hadmarus 107
Heinricus 99 116
Otto 152
Reinprecht 55. 152. 153. 154. 155. 158 166
de *Liechtenſtein* Dietmarus 177
Dietericus 35. 183. 216
Haug 54
Ottmarus 174
Otto 46. 293
Rudolf 54. 148. 293
Liegnich 173
Lignitium urbs 543
de *Lilinfelde* dictus Chom Heinricus 71
Limſindorf pagus 30
Limmer Chriſtoph parochus 547
Iohannes 471
Limpach 88
de *Linda* Rapot 109. 253
Lindenberger Chunrat 153
de *Linde* Gotfridus 174
Herwicus 174
Lindenau pagus 534. 547. 566
de *Lindenau* nobiles 469
Io. canon. Merſeb. 493
Linden-Naundorf pagus 513. 566
Lindener Io. 556. 557
de *Lindenuelde* Tyemo 109. 254
Linterer centurio 548
Lintpach uilla 86. 159
Lintza 67
Linz 235
de *Lioberſtorf* Drotliebus 39
Lipſia 464 472 492. 509. 533. 538
Liptzich 395
Lita fluuius 249
Lithuania 472
de *Liubeg* Otto 265
Liuben 175. 188
de *Liuben* Otto 177
Liukardis uxor Henrici 93
Liupoldus dux Auſtriae 32
pincerna 39. 40
Lochau 472
Locher Dietmar 151
de *Loſenſtain* Henrichus 234
Walchunus 234
de *Lomnich* Vlricus 48
de *Lomnitz* Vlricus 48
de *Loſenſtain* Dietmar 293
Rudolf 293
de *Loſinſtain* Ortolf 195
de *Lonſtorf* Heinricus
de *Losſ* Nic. 534
de *Lotenmos* Otto 234
Lotharius imperator 389
Louiſa Eliſabetha, uxor Philippi Merſeb. filia Chriſtiani Vlrici VVurtenb. 572
de *Lube* Abramus 196
de *Lüchtenberg* Heinr. 281
de *Luckewin* Georgius Heinricus 564
Lucenſis ciuitas 319
de *Luder* Chriſtoph. 556
Ludevvicus Auguſtus comes

Bar-

Barbienſis 548
Ludouicus epiſc. Riemenſ. 178
epiſc. S. Ruffinae 243
landgrauius Haſſ. Darmſt. 574
Ludvvicus comes de Spilunberch 172
Ludvvig Burggr. Roſenb. 281
de *Ludvvig* Io. Petr. 501
de *Luenſnitz* nobiles 40
Lufft Io. typogr. 476
Luitpoldus dux Auſtriae 172. 200
Luppa fluuius 502
Luſatia 532. 558. 585
Lutherus Martinus 464. 468. 475. 476. 524
Lutzen 402. 439. 442. 443
Lutzin 405
Luzena 503. 538. 540. 543. 551. 567. 569. 579. 581

M*adech* Marquardus 39
de *Maerteinsdorf* Paulus 278
Magdalena Sophia, Chriſtiani I. Merſeb. filia 571. 573
Sybilla Chriſt. I. Merſ. filia 559
Alberti Frid. duc. Pruſſ. filia, Io. Georg. I. coniux 558
Magdeburgum 333. 414. 441. 532. 537
Magerhoue uilla 43
Mahlant 207
Mahter Iodocus canon. Merſeb. 493
de *Maidburch* Berchtoldus 292. 297
Iohanns 292
Purchart 292

von *Maidwurch* Hans, Graf 20
de *Mailand* Gotfrit 248
Mainhardus Brandenb. marchio 178
Carinth. comes 178
Maior Georg. D. 476. 487
von *Maiſſaw* Steffan 72. 292
Maleinſtorf 105
de *Malendorf* Goto 31
Malhainſtorf 104
Mandeſwerd: 241
Manegoldus epiſc. Patau. 32
Manegols pagus 30. 39
Manicbriſe uilla 200
de *Manneſwerde* Heinricus 39
Otto 231
Rudigerus 39
Marach 249
Marbach 84
de *Marbach* Eberhardus 207
de *Marbarch* Richerus 176
Marchburg forum 183
de *Marchburg* Richerus 177. 180. 197
de *Marcherſtorf* nobiles 111
Marchwardus praepoſitus de Nunmarch 246
Marci D. cancellarius 564
Marckerſdorf 510
Marck-Ranſtaedt pagus 470. 510. 530. 565. 566. 570
Marcolfus Mogunt ep. 204
Marecke 267
Margaretha Romanorum regina Munſterbergenſis 480
de S. *Margaretha* Heinric. 174
Vlricus 174
S. *Mariae* Scotorum monaſterium 244 ſeq.
xenodochium 565

de *Maripurch* Chunradus 248
de *Marpurch* Chunradus 38
Richerus 199
Marquardus abbas Zwetlenſis 32. 39
Marquarſtorf pagus 30
uilla 111
von *Marſchowitz* Hrocho 28:
Marſipolis 378
Marsburg 330
Martisburgum 511. 581
Martinus Georgius 476
Mixinenſ. ep. 172
de *Matſe* Kerolt 192
Mauritii altare 447
D. 476
Mauritius dux Saxon. 476
dux Sax. Cizenſ. 574
dux Sax. poſtul. administr. Numb. 558
dux Thebaeorum 186. 188
elector Saxon. 488
Chriſt. I. Merſ. filius 572
Wilhelmus Chriſtiani II. Merſeb. filius, poſtul. admin. 574. 577
Mautern urbs Auſtriae 3. 23
D. *Maximi* templum 446. 477. 575. 579
S. *Maximus* 334
Maximilianus Bauariae dux 532. 537
I. imperator 318
Mazzolder nobiles 40
de *Medicis* Hieronymus 319
Medlicum oppidum 39
Meidebarc 336
de *Meilersbach* Wolframus 41
Meinhardus Bauariae dux 294
Brandenb. marchio 29:
Gorczenſis comes 292
ſcriba 223
von *Meinreichs* Chunrad 89
Meiſchau pagus 513. 531
de *Meiſſaw* Haidenricus 285. 293. 297
Hainrich 293
Otto 81. 306
Stephanus 114. 270. 297
Vlreich 151. 152
Weinrich 293
Melanchthon Philippus 476. 487
Memminga 544
Menſchalcus Chunradus 254
Menckenius canon. Merſ. 586
Merſeburgenſis praefectura 510
Merſeburgum 332 333 335 362 395 428. 429. 438. 458. 464. 478. 483. 488. 491. 504. 507. 511. 512. 538 539. 545. 554 569. 572. 573. 581
de *Mertingſdorf* Chunradus 40
von *Meſincſt* Ianick 282
de *Metternich* 538
Metz Georg. 557
Meydraz praedium 142
Meylan cœnobium 63
Meyngotus epiſc. Merſeb. 390
von *Meyres* Fridreich 168
von *Meyſſow* Stephan 168
Vlreich 166. 168
Mezlendorf uilla 117
Michael Sidonius Merſeb. ep. 477. 484. 486. 487
Zwetlenſis abbas 91
von *Michelſperg* Ieſken 279
von *Michelſtett* Friderich 74
de *Migirſtorf* Fridericus 197

Mil.

Milda fluuius 337.355
Milde ripa 353
Militſch Io. 557
Millſtadt 176 177
Mimmeleue 335
Minckwitzius belli dux 573
de *Minnenbach* Albertus 30
de *Minnepach* Nicla 148
Minſcharn praedium 174
Minſpeck Vlrich 287
Mirmilkeſtorf 364
Miſnia 472.549
von *Miſaw* Steffan 106
de *Miſſowe* Gundolfus 31
Otto 31
Stephanus 47
Waltherus 31
de *Miſtelbach* Dietericus 247
Henricus 246
Marchart 151
de *Mitterberch* Leutoldus 79
Vlricus 79
de *Mizzingdorf* Fridericus 110
Heinricus 110
Leupoldus 110
Rudolfus 110
Siglohus 110
Mnitak 70
Moderich praedium 198
de *Moderich* Hermannus 198
Otto 198
Moebius Georg. 556.570
Moenhaupt Andr. 490
Moeſtelius Io. 469
Moguntia 486
de *Molanſtorf* Leupoldus 33
Mold Heinr. can. Merſeb. 447
de *Mollenſtorf* Hugo 35
de *Momparis* Ortolfus 187
Monaſterium urbs 551
Montagk Io. canon. Merſ. 450
Montecuculi belli dux 569
Moppnicher Seybod 287
Morauia 550
Morauium 550
Moſchaw uilla 355
von *Moſinoſe* Ianicken 280
Moſtel Io. 492
Motroni caſtrum 321.322.323
de *Maurekke* Reinpertus 184
Mübüghe caſtrum 409
Mueramus miles 104
de *Muerperch* Rudlinus 120
von *Muhlbach* Hans 299
Mulda 395 483
Muller Euſtachius canon. Merſeb. 512.556
Georgius 557
Michael 566
Munchefruten pagus 30
von *Manicken* Pilgreyn 282
de *Munſtuor* Maingoldus 38
Mura 173
Muſa Antonius theol. lic. 475
476
Muſculus Georg. 557
Mylius Samuel 567
Myritzſch pagus 514
de *Myſtelbach* Heinricus 28
Otto 35

Naonis curia 178
Narniſcius Elias Lic. 504
de *Natzmer* Philipp. Henric. canon. Merſeb. 518
Nauenkirchen 457
Naun 176. 177. 178.
de *Naun* Hartwicus 177
Marcus 177
Naundorf pagus 546
de *Nauſtadt* Balthaſar canon. Merſeb. 456
Iohannes 452

de *Ntcendorf* Heinricus 83
Neciſtal alpes 184
Neidekker Ortolf 156
Neimdorf uilla 367
Neitzen 108
Nemptiz pagus 542
von *Neringſtorf* Ludwig 219
Nero imper. Roman. 250
Netſchkau pagus 570
Neuburg urbs Auſtriae 9. 23
Neuenbruckh 240
Neumarck pagus 491
Neunburga 72
de *Neundorf* 587
Chunradus 5
Hainreich 157
Friderich 157
Vlreich 157
Weikers 157
Neunkurchen 250. 251
Neunſtatt 219
de *Newenbus* Vlricus 48
Newermarcht 143
de *Newnburch* Wernherus 30
von *Newnhauß* Henr. 279
Nezabitz Morauiae pincerna 47
Nicolaus Lubecenſis epiſc. Merſeburg. 437
Nidern-Durrenbach 106
Niedner Albertus 531
Andreas 556
Valentinus 556. 557
Niederwuntzſch pagus 463. 479
Nienburg 433
Niewenberg 103
Nigetrich Petrus 557
Nitzen pagus 30
Niuſidel pagus 30
Niwenburch caſtrum 189
Nultoldus Miſnenſis ep. 358
de *Nordhauſen* nobiles 500
Georg. canon. Merſeb. 512
Noriberga 544
Norpetus epiſ. Magd. 390
de *Norprechſtorf* Gerungus 64
de *Nortprechtſtorf* Gotfridus 64
de *Nortwalde* Benzo 207
Nuenburg caſtrum 423
Numburgum 352. 361. 384. 479. 538. 553
Nurenberch 244
Burggrauii 299. 301
Nuſſdorffer Seybot 287
Vlrich 287
Nygozeliz uilla 187
O*Berkrickſtaedt* 501
de *Oberlander* Heinric. Gottl. canon. Merſeb. 578
Ober-Peina pagus 565 581
Ockendorff 367
Oczen uilla 162
Odalricus 33. 338
Odewalſky Ernſt belli dux 553
Oeglitzſch pagus 582
de *Oeſterriche* Adelram 209
Offemia mulier 31. 36. 119
Offo epiſc. Merſeb. 371
Offtmeyn mulier 276
Olearius 587
de *Oliuſtorf* Berchtolf 209
Onaſus 317
Ophuſen pagus 392
Opitius Elias 557
de *Ort* Martinus 177
de *Orte* Hartnidus 32. 37. 180
de *Ortenburg* Otto 292. 297
Ortolfus 38
camerarius 246
cellerarius 39
Neunburg. praep. 297
Salzburg. epiſc. 178. 292

Or-

Ortrant uilla 472
Oſnabruga 551
Oſſarn 120
Oſſwald Stephanus 545
Oſteraw caſtrum 405. 422
Oſterſtene 410
Oſtmein uxor de Stahrenberg 236
Oſtra 582
von *Oſtrawiz* Hermann 293
Otacherus dux Styriae 172. 173. 176. 178
Otaker dux Styriae 175. 202
Otten uilla 94
de *Ottenage* Otto 264
de *Ottenſtain* Alber 84. 85 98. 99 103. 117. 128. 152. 154
Hadmar 84. 85. 98. 99. 102. 103. 107. 126. 128. 155
Hugo 33
Otto 83. 84. 98. 99. 102. 103
Vlreich 98 85
Weichard 98. 99. 102. 103
Ottilia uxor Reginheri 265
Otto Bauariae dux 167
comes de Hohenſtain, epiſc. Merſ. 434. 435.
comes de Ortemb. 178
de Anehald 399
Friſingenſ. epiſc. 203
Hungariae rex 167
M. imperator 335
II. imperator 342
III. imperator 342
IV. imperator 32
miles 192
prior 74
Ratiſponenſ. praef. 203
Zwettalenſis abbas 24. 25. 85. 88. 99. 150. 159.
164 165
Ottokarus Bohemiae rex 46. 47 50
Styriae dux 179 196. 259
Styriae marchio 191. 192
Otſarn pagus 35
Owa 399
Owor 278
Ozzla monaſterium 103

Pacaeus alias Hartung, Valentinus 476. 492
de *Pach* Dietmarus 80
Padagraſin 364
de *Paitenueld* Heinricus miles 72
Palethe 337
de *Palſteine* Fridericus 35
Palweiner Wolf. 158
Pancratius 67
Panichar Zacharias 287
de *Pappenheim* Veit, belli dux 479. 538. 540. 542
von *Pargarn* Otto 60
de monte *Pariſo* Hermann. 298
Partenopolis 338
Paſſaw 302
Paſſendorf 491. 545. 549
Paſſin 389
Paſſini uilla 355
Patauia 214. 318
de *Patenanger* Engilſchalcus 181
Vdalricus 181
de *Patinanger* Vlricus 209
Paulus Friſing. epiſc. 178. 292
V. pontifex 312
Paumburg monaſterium 112
Paumgarten praedium 97. 107. 125. 126. 127. 129
Paulina 386
de *Paarichſchwang* Chunradus 214

de *Peccach* Leutoldus 18
Vlricus 183. 185
de *Pechlarn* Vlricus 37
Pecſtain Chunradus 95
Peener Paulus 575
Pegau 442. 538.
Pegbſchutzen Andr. 299
Peiliez uilla 232
de *Peilſtein* Vlricus 37
de *Pekkab* Leotoldus 216
Vlricus 216
de *Pendorf* Iacob. canon. Merſeb. 456
Penzk burgg. zu Droſendorf 282
Percbartſtorffer Heinrich 85
de *Perchtolſtorf* Kathrein 121
Otto 46
de *Perck* Adelbertus 246
de *Perentaal* Chunrad 264
de *Pergaw* Ott. 152
Perchtold 293
Vlrich 164. 270
de *Perge* Fridrich 197
Heinricus 80
de *Pergen* Adalbertus 243
Otto 112
de *Pergon* Perchtoldus 298
Pernbartſtorffer Frider. 123
Hainreich 123. 149. 151. 155
de *Perimberre* Eberhardus 199
Rudolfus 199
de *Perne* Heinricus 37
de *Perneck* Vlricus 246
de *Pernecke* Echkebertus 32
Perpebi Heinricus 232
de *Pernſtain* Iohannes 298
Yhann 792
Pillunger 199
Perntal 183
de *Perericſvvanch* Poppo 204
de *Petenbach* Heinricus 214
Peter Lauent. epiſc. 292
Peterſdorf 271
de *Petra* Reginh. 208. 209
S. *Petri* monaſterium 436. 490. 533
Petronella uilla 242
Petronitz Prziwillen 280. 282
Petrus Lauantin. epiſc. 178. 297
Pattauienſ. 263
von *Pettavv* Frider. 298
de *Pettouia* Frider. 174. 189. 198. 298
Petzſchius Chriſtian. 565
Peucer D. 500
de *Peuſt* canon. Merſ. 587
Pfaffenſchlag 125
de *Pfaffſtetten* Albertus 28. 31
Gerungus 28
Hainricus 28
de *Pfanbergh* Io. 297
Pfeiffinger Ioa. D. 487
Pflug Iulius 487
Pfuhl Adam belli dux 549. 381
Philippus Chriſtiani I. Merſeb. filius 571
Colonienſ. epiſc. 172
Sleſuicenſ. dux 571
de *Pbindeberch* Rudolphus 174
de *Pielah* Rudolf 248
de *Pigarten* Chunradus 35
Eberhardus 35
de *Pilchdorf* Alber 269
Dietrich 121. 270
Vlreich 270
Pillung 299
de *Pilſtein* Chunradus 32. 204
de *Pircha* Alber 109. 254
Piſae 588
Piſchaba fluuius 249
Piſti uilla 355

Piſto-

Piſtorius Elias 564
de *Pitten* Otto 40
de *Plabenich* Heinricus 30
Plaguvitz pagus 546
de *Planchenſtein* Otto 230
Planchenuel 264
de *Planckenward* Rudgerus 185. 189
de *Planen* Leopoldus 246
Planinich uilla 158
Plauſuden pagus 30
Plawen oppidum 453
de *Plenich* Heinricus 82
de *Pleyen* Luipoldus 198
de *Plindeberch* Chunradus 177
Rudolfus 177
Pliſne pagus 337
Ploetzkau 480
de *Plota* Sebaſtian canon. Merſeb. 493
Pobritz Andreas 491
Poda fluuius 333
Podnainetz Miſche 280
von *Poela* Czaſſen 280
Poelan 96
de *Poeſuß* Arnoldus 112
Pogoriz uilla 187
Polan pagus 30. 34
de *Polenhaim* Dietericus 197
de *Polnheim* Albero 183. 216
Polonia 472
Polzel 108
Pomeranus D. 476. 487
de *Ponickau* Io. Georg. 559
von *Poraſchin* Werner 280. 282
Portel Heinric. 180
Poſchach pagus 251
Poſenweizzenbach uilla 60
Poſenwiſchenbach 60
Poſonium 298
Poshu Marquardus 64
Potendorf 159
de *Potendorf* Chalhohen 70
Chunradus 45. 47. 59. 60. 68. 70 76 96. 119. 121. 268. 273. 298.
Heinricus 47. 59. 60. 96. 121.
Moranus 105
Rudolfus 35. 45 158
Siboto 45. 47. 59. 60. 68. 96. 121
de *Pottenſtain* Dietmarus 42
Praga 271. 285. 307. 317. 544. 553. 554
von *Praitenaiche* Pilgreim 60
de *Prant* Otto 98
Rugerus 78
Pranter Libhart 158
Praproch uilla 187
Praſt Erhard ruſticus 464
de *Praunſtorf* Arnold. 65
Pilgrinus 65
Predel Georg. 531
Preidimcer Otto 49
Preiß Conradus 244
Preuſſe ciuis Merſeb. 424
Primislaus Hertzog zu Teſchin 302
Priſtaeblich pagus 515. 575. 580
Probſt Henric. 580
Ioann, 556
de *Proumſdorf* Frider. 70
Otto 70
Prucka 267
Prubauen Marquardus 232
Perchtoldus 232
Walchunus 232
de *Pruk* Albertus 115. 117 118
Chedelinus 115
Chunegund 115. 118
Elizabeth. 115. 118
Hein-

Heinricus 115. 118
Wulfing 115. 118
von *Prum* Hainrich 293
Iohann 293
de *Prunna* Heinricus 223. 229
Ortolf 206
Pruzel Heinrich 219
Wernhart 219
Pruzendorffarius Rudigerus 69
Przibick 282
de *Puchhaim* Alber 264. 271. 277. 293.
Georgius 308
Heinricus 277
Iahannes 277
Pilgramus 271
Pilgrimus 38
Verunus 264
de *Pucbperch* Henr. 30
Puecbe uilla 35
Puecbperch caſtrum 167
de *Puecbperch* Albertus 161. 165. 166
Chunradus 47. 50. 53. 54 57. 68. 75. 87. 98. 102. 103. 105. 106. 164
Dietericus 54. 152. 163
Irenfridus 47. 53
Otto 33
Vlreich 53. 163
Wulfing 98. 105. 106 160. 165. 166
de *Pueraw* Dietmar 269
de *Pubeln* Chunrat 248
Dietrich 248
de *Pulicheim* Engilſchalcus 180
Hartungus 180
de *Palka* Albus 198
de *Pauau* Guntherus canon. Merſeb. 456
de *Purchartſtorf* Albero 28
Otto 30. 33
von *Purchhouſen* Hainrich 72
Vlrich 72
Purchtorfer Otto, Vlricus 76. 119
von *Puſch* Franciſc. 264
Wernher. 264
Wilhelm 264
Puſſen Rudolphus 443
Puſleiſtorf 70
von *Puſleiſtorf* Albrecht 70
Ekkard 69
Heinrich 70
Ortolf 70
Rudiger 70
de *Putinovve* Dietmarus 174
Vlricus 174
Q*Vedelingenburg* 344
de *Quomutbach* Abram 234
von R*Ab* Bernhart 252
de *Rabenſtein* Wern. 246
Raberſpurch 240
de *Racbs* Leupoldus dux 41
Luitfridus 41
Vlricus 41
de *Racze* Chunradus 30
de *Radapruune* Vlricus 50
Radenreute praedium 41. 42
Raetſen praedium 33
Ragez Geroldus 110
de *Rakitz* Sophia comitiſſa 253
Raitenbaſlach 72
de *Rameſcowa* Heinricus 208
de *Ramenſtein* Lantfridus 174. 177
de *Rameſperc* Otto 248
de *Ramiſberch* Otto 38
de *Rammeſtaine* Ortolfus 248
Ramptitz pagus 524
Ranſtadt pagus 402. 546
Raplach pagus 251
Rapotenſtein caſtrum 169

de

de *Raſchenloch* Heindericus 32. 37
Raſenitz pagus 463
de *Raſtenberch* Albero 48
Hugo 40
Otto 48. 96. 98 99. 100
Raſcenitz uilla 376
Ratiſpona 335
de *Ratiſpona* Heinricus 50
Ratſbin arx 554
de *Rauchenek* Haug 85. 152
Ioannes Turſo 293. 298
Otto 154. 85
Reinprecht 85
von *Rauhenſtain* Alber 272
Rauign pagus 30
de *Rauna* Mainhardus 30
de *Rawnſtein* Hainricus 298
Rebſtok Bertholdus 10
de *Rechberg* Otto 32
de *Rechperg* Hermannus 231
de *Recelnberg* Dietmarus 185
de *Redebrunne* Vlricus 57
Redel uilla 109
Redeleins uilla 108
Regalice praedium 358
Reginhalm 193
Regino Aquileg. patr.
Regiz 200
de *Regiz* Chunradus 200
Reichart canon. Friſing. 252
Reichenaichen uilla 201
Reinhardh capellanus 252
Reinhardus Laurentius 470
Merſeb. epiſc. 391
Reinprecht uilla 63
Reiſch Georg. 557
Renſe uilla 417
de *Reperg* Otto 246
Reſtie fluuius 213
de *Retze* Henricus plebanus 37
Reuing uilla 91. 92
Reuſch Ludmilla, filia Witikon. 48
Reuterus Georg. 468
Reynadiſborn clauſtrum 401
de *Reze* Dietmarus plebanus 35
de *Rheinſtein* Bernhardus comes 437. 438
Rhenus 330. 489
Richero Berchtold 193
Richter Georg. 556
Rider Wilmhelmus 456
Riemſchneider Chriſtian 580
de *Riete* Chunradus 31
de *Rietenburch* Wiepoto 33
Rietmarch ſilua 203
Rietmarche terminus 201
de *Ringelinſtorf* Heinr. 43
Rippach uilla 540
Rippachenſis tranſitus 540
Riſche-Muhle 566
Ritter Georg. 557
Ritzen pagus 581
de *Robas* Albertus 189
de *Rocel* Chunradus 248
Rochelitze praedium 358
Rochliz 353. 458
Rodeboto Dietmarus 207
Rodanch 248
de *Roemer* Io. Frider. can. Merſeb. 578. 586
Roeſſen pagus 543
Roether Adam 556
de *Rohr* Iulius Alb. canon. Merſeb. 578
Rohrborn Chriſtoph 557
Roilitzi uilla 355
Roma 315. 332. 462
de *Romberch* Albertus 81
de *Ronnenberch* Ortolſus 35
de *Ronſpach* Otto 76
Ropotenkirchen 291
de *Rora* Otto 204
Roſbach 372
de *Roſeenovve* nobiles 40
von *Roſenavv* Purchart 148
von *Roſenberg* Ioſſen 579

Ro-

Roſinberch Chunradus 39
Roſoanna urbs 358
Roſſenetze uilla 376
Roſt Andr. 557
de *Rotengrobe* Marquard 194
de *Rotengrube* Luitoldus 210
de *Rotenſtein* Dietmar 184
Rothe Io. D. canon. Merſ. 493
de *Rothſchutz* Georg. canon. Merſeb. 510. 512
Roykindorf 391
de *Rubinich* Dietmarus 205
de *Rubinit* Tritman 295
de *Ruchendorf* Vlricus 64
de *Rukendorf* Otto 65
Rückmarſdorf 515. 535. 569
Rudbertus praepoſitus 246
Rudigerus Pattauienſis epiſc. 230
Zwattal. abbas 33
Rudolphus abbas 446
Auſtriae dux 163. 294. 396
IV. Auſtriae dux 177. 289.
imperator 58. 120. 517. 518
I. imperator 66. 234. 258. 264
Ruedmars 143
Ruekersburch uilla 139
Rugerſpuch praedium 269
von *Rubenſtain* Eltzbet 269
Ruitheim praedium 179
de *Rukerſpurg* Albero 175
de *Rulesheim* Heinr. 180
de *Runa* Albericus 177
Meinhardus 177
Rußdorffer Chunrad 287
Ruſſia rubra 472
de *Ruſpach* Chunradus 3[illegible]
Herbordus 30
de *Ruth* Hartwigus 205
Rutmares uilla 38
von *Sachſengange* Leupold 75. 165
Sagittarius Gabriel 505
Sala, fluuius 330. 337. 386. 395. 443. 488. 485. 491. 503. 510
Sulfeldenſes campi 553
Salbe 333
Salicz praediolum 233
Salina 409
de *Salmanesliten* Heinricus 180
Salſa urbs 26
Saltzmann Frider. 557
Salzburgum 310
de *San aringe* Otto 264
Siboto 264
Sangerhauſenſis praefectura 483
de *Sauerſleten* Hugo 94
Leutoldus 94. 204
Sauicſtraze uia 213
Saxonia 509. 585
de *Sazze* nobiles 40
de *Sbylle* Henricus 264
de *Scaliz* Budibohe 48. 64
Scapau 422
de *Scatovve* Frider. 198. 209
Scekke Marquartus 199
Otto 199
de *Scelle* Tietmar 198
Schaufſlaeda 513. 538. 569 570
Schadendorf 581
de *Schauenburch* Heinricus 223. 229. 292
Vlrich 292
Schecho Duringus 231
Schefvvech uia 213
Schegge Durinc 195
Marquart 195
Scheker Vlreich 153
Schelhorſ Chunrad 75

de

de *Schellenberch* Bodo 400
Schenberch 95
de *Schenberch* Bertholdus 95
Hadmarus 95
Rapoto 95
Reinpertus 95
Scheuhe Heinricus 254
Schike Pilgrinus 84
de *Schiltarn* Otto 37
Rapoto 37
Schine Wolfher 219
de *Schlovv* Heinric 198
Schirreuter Hainreich 124
Schkeuditz 497
Schladebach pagus 452. 566
Schladevviltze uilla 355
Schlaui 347
Schlegel Albertus 457
Gregorius canon. Merſeb. 457. 493
Schlettau pagus 491
de *Schleynitz* Vinc. 456
Schmidius Nicolaus 470
Schmidt Simon 531
Schmidel Balth. 557
Schoenau 581
Schoenberch uilla 355
de *Schoenberch* Erneſtus 463
Hadmarus 95. 222
Heinricus 93
Rapoto 94
Schonemberg 364
de *Schonenberch* Rapoto 30
de *Schoenenchyrchun* Orolfus 94
Schoenes pagus 540
Schoeniger Gall. 55
Schonavv uilla 79
de *Schonenovve* Chunradus 38
Henricus 38
de *Schounberch* Chunradus 294
Hadmarus 47
Reinbertus 47
Vlricus 297
Schouerin 171
de *Schovvenberch* Wernhardus 184
Schrapelau 419
de *Schretenberg* Otto 44. 119
Schultes Theodor. 521
Schulvvempel Chunrat 150
Schulze Gabriel 502
Petrus 557
Schvvartze burggraf 282
de *Schvvartzenovve* Alber. 40. 152. 156. 166
Chatoldus 48
Heinricus 48
Pilgrinus 40. 48
Vlrich 127
Wernhart 152. 166
Schvvendendorffer Barth. 577
Schvvickerus 25
Scitheber uilla 355
Sekeuditz 538. 550. 566
Sckopau 427 432. 503
Sckuditz 469
de *Sconeberch* Raffolt 204
de *Sconenbuhel* Manegolt 248
Scopau 467. 581
Scotus Sanctinus abbas 245
de *Sceuld* Turingus 69
Scuditz 354. 399. 402 434
Sebaſtianus Mogunt. elect. 486
von *Sebenſtain* Gerart 102
Seccouienſis eccleſia 181
de *Seeuelde* Heinricus 229
Wichardus 32
Seidel Michael 557
Seito Mauienſ. epiſc. 243
von *Seldenboue* Chol 203
Seliſa 275

Seuff Wilhelm 55
Serenteiner 328
Setal 183
de *Seueldo* Heinricus 229
Senſius I. 529
Sbvvenckavv 442. 443
de *Sibeuek* Otto 176
Thomas 176
Sichardus praepoſitus Hippoliti 28
Sidon 486
Sidonius vid. *Michael.*
Sifridus marſcalcus 89
Siffridus comes 349. 350
Sighardus capellanus 175
Sigiſmundus de Lindenau epiſc Merſeb. 469
imperator 306
Sigmarus abbas Lambacenſis 77
de *Sigpach* Rupertus 44
Sileſia 550
de *Sineringe* Wernhardus 234
Singebotho 207
Sirincha praedium 207
Sitikonich mons 187
Sittig Valent. D. 567. 575
Sitzendorf uilla 112. 113
de *Sitzendorf* Alber 70
Otto 112
Stephan 89. 166
nobiles 111
Sixti eccleſia 365. 444. 574
turris 581
de *Sizingovv* Wilhelmus 48
Skeudiz 546
Slage 100
Slagleins 107
de *Sleunctia* Otto 22
de *Sleunba* Otto 229
de *Sleunze* Kolo 37
Otto 37
de *Slierbach* Gottfridus 199
Ludwicus 174. 194. 199
Ottaker 183. 199. 207. 216
de *Sloeniz* Chrafft 38
de *Slunize* Bab. 28
de *Slyre* Gundacher 248
von *Smida* Dietmar 151
Hatmarus 79
Heinreich 89
Smirle Reicher 74. 75. 134
de *Sonnenberch* Luitwinus 172
Sophia comitiſſa de Raktz 108. 109
Ioh. Georg.' Brand. filia, Chriſt. I. elect. Sax. coniux 506
Hedvviga Chriſtiani I. Merſeb. filia 572
Sorbiga 533. 571. 573
Sorger Iohann 510
de *Speiſſendorf* Vlricus 109. 254
Spergau pagus 463. 501. 503. 549. 565. 570. 580
Sperge 364
de *Spilberg* Tibertus 244
Spitz Weighart 219
Spremberga 572
Sprezze uilla 58
Springer Andreas 530
Staco Marquardus 194
von *Stabrenberg* Rudiger 217. 219
Wenharez 236
de *Stain* Albertus 111
Wolfgerus comes 50
Stainbach 76
de *Stainbacb* Albait 209
Alramus 208
von *Stainach* Genz 149
de *Staine* Reinher 194

de

de *Stalek* Marquardus 76
Otto 75
de *Staminer* Erhardus 511
de *Standerſdorf* Richer 248
de *Stapbelarn* Dietmar 196
Stappenius Phil. Iac. 568
Starchenberch caſtrum 42. 182. 215
de *Starchenberch* Caſpar 216
Gundacherus 156. 183. 216. 217. 223. 229. 230. 232. 233. 235. 237. 276
Hainreich 156
Ians; Iohannis 154. 156. 237
Marchward 174. 176
Rueger 237
Vdalricus 210
de *Stareck* Leutoldus 298
de *Starein* Ortliebus 83
Stauffeneck Chunrad 286
de *Stayn* Hermannus comes 28
Otto 28
de *Stecharn* Fridericus 234
Stegraiſpach 125
Steiger Gregorius 547
Stein Wolffgangus 476
de *Steine* Heinricus 180
Reginherus 476
de *Steineckche* Eckebertus 40
Steinmetz Georg. 567
S. *Stephani* templum 49
Stephani Vitus M. 556
Stephanus dux Bauariae 167
von *Sternberg* Stephanus 279. 281
Stetinum 537
Steuden pagus 547
de *Steuingen* Chuno 198
de *Steutze, Steuse* Pilgrinus 3[illegible]
Otto 110
Steynbrecher Gregor. canon. Merſeburg. 456
de *Steynce* Cholo 32
Otto 32
de *Steyr* Gundacher 176
de *Steyra* Dietmarus 223
Sthuſo Stephanus 47
de *Stier* Gundakerus 38
Stifferius D. cancellarius 566
Stoberin praedium 173
de *Stocheſtal* Wolfhardus 50
Stockheran 238
Stockmann Adamus M. 556
Coeleſt. 557
Martinus M. 556
Paul 556
de *Stockſtel* Erneſtus 56
de *Stoebhel* Vdalricus 209
de *Stokchſtal* Erneſtus 58
Leutoldus 57
Stolbergk Io. 557
de *Stonenberch* Rapoto 37
de *Storchenberg* vid. *Starchenberch*
Storckewitz 388
de *Storze* Vlricus 32
Stoſſ Georgius 306. 307
Stozualch Fridericus 50
de *Stewiz* Vlricus 172
von *Straenich* Rueger 153
Straeum Pilgramus 278
de *Straeunen* Alber 85
Vlreich 85
Werthar 85
Stralbach praedium 142
Stranais 81
de *Straneſdorf* Wichardus 28
Strauch Egidius D. 556
de *Strechowe* Gerungus 174
de *Strele* Conradus 400
Streube Chriſtoph 557

de *Streun, Strein, Strewn* Alber 124. 166
Piligrinus 293. 298
Vlreich 72. 98. 102 106. 124 125
Wernhart 124. 166
vid. *Schwarzenowe*
de *Stritweſen* Chunradus 40
Heinricus 37
Marquardus 76
Stropart Heinrich, capitaneus Hallenſis 442
von *Strozs* Hiltprand 54
Strudel Landweyn 287
Struno Bernh. 185
Vlricus 37. 185
de *Stubech* Rudolfus 30. 31. 248
de *Stubenberch* Fridreich 293
Vlricus 176. 183. 184 216
de *Studeck* Leutoldus 178
Studen 385
Stubſo Dietricus 44
de *Stuppach* vid. *Wurmprand*
de *Stutarn* Gerungus 174. 198
Styra urbs 193. 206
de *Styra* Gundacherus 174. 180. 183. 193. 194. 211. 216
Helmhart 193. 194
Leutoldus Gryphan comes 243
Wecel 195 196
Styria 172. 228. inſignia ordinum priuilegia 259
de *Styuen* Chunradus 95
Suarcenbach 194
de *Subeningen* Hiltiprand 198
de *Subenkirchen* Heinricus 185
Suecha 241
Suenia 489
de *Sultz* Pilgrinus 112
Sulz Sweiker 236
de *Sulzbach* Gebehardus comes 204
de *Sulze* Hartwich 206
de *Sumerowe* Chunradus 107
de *Sunnenbrech* Albers 149
Andre 149
Chraft 151. 164
Giſla 35
Hadmar 114
Wulfing 270
Suſele pagus 337
Suzzenbach uilla 88. 168
Swalbental 183
Swalenberge 411
de *Swarzenowe* Albero 42 80. 154
Bernhart 154
Chatoldus 48. 81
Henricus 48
Pilgrinus 80. 81. 82
Straun 58
vid. *Straeun*
Sweikkers 161 165
Anſhalm 168
Rapoto 161
Swellenpekke Hainrich 60
Sybenlinden 161. 165
Sybilla Maria Chriſtiani I. Merſeb. filia 572
S. *Syluester* 354

T

de *Taubenhaim* Wilhelm Chriſtoph Vollrath canonicus Merſeburg. 578
Taicendorf pagus 35
de *Tal* Karl 109. 254
Talein uilla 169
de *Talheim* Gerlach 180
Tammo Magdeb. epiſc. 345. 346
von *Tann* Eckard 286. 287
Tanne curtis 179
de *Tanne* Reinherr 209

de *Tanneberch* Waltherus 214. 231
de *Tauff* nobiles 555
von *Tauben* Sichard 115
Tantental 183
de *Tebler* nobiles 40
de *Teleſprun* nobiles 93
de *Telet* Ortolf 195
Telka praedium 358
Teneber caſtrum 401
de *Teneinſprunne* Heinricus 94
Otto 94
Pernoldus 94
de *Tenne-Soba* Vlricus 234
de *Tenpye* Forſtel 234
Vlricus 234
de *Tenye* Vlricus 232
Tentzer Ioſeph 463
Teucher Io. 463
Teudicenſes ſalinae 581
Teuditz pagus. 405. 496. 502. 579. 581
Teyſchinge locus 213
Teutſchenthal 513
Thalarn pagus 29
de *Theleſprun* Heinricus 93
Theobaldus marchio 242
Theodericus epiſcopus Merſeburg. 393
Theodica uirgo 533
Theodora mater Leupoldi ducis Auſtriae 33
Theodoricus Metenſis eccleſiae prouiſor 341
Theophana mater Ottonis III. 343
Therecmio 362
Thetzemannus landgrauius Thuringiae 401. 403
Thilo Martinus 557
S. *Thomae* Cantuarienſis eccle-
ſia 574. 575. 579
coenobium 435
de *Thruſen* Cholo 32
Thucbuſi 358
de *Thuelmann* Eberhardus 244
de *Thune* Frider. 479
Hanns capitaneus 4[illegible]4
de *Thuringen* Hademar 248
Thuringia 374. 483. 540. 56[illegible] 58[illegible]
Tiertal 18[illegible]
Tilo de Trota epiſc. Merſeb. 451
Timpler Georgius 557
de *Timpling* 587
de *Tinz* Zumbracus 48
Tiner forum 188
Tinſe Otto 37
de *Tombrunnen* Berchtoldus 207
Tomtal 183
Tonnendorf Caſpar M. 475
von *Topel* Weichard 126
Torgauia 479. 500. 501 509
Tornowa uilla 355
Torſtenſohnius Leonhardus belli dux 549. 550
de *Traberch* Otto 189
Trabſtetten uilla 182
Tragart pagus 463
de *Traiſe* Engelſcalc 210
de *Traiſime* Waltherus 201
de *Traſchwitz* Bernhardus canon. Merſeb. 493
de *Traſkirch* Herrardus 246
de *Traun* Ioannes 298
Trauner Hertneyd 169
de *Traunſteinen* Durinc 210
de *Trautmanſtorf* Albertus Stuchl 298
Albertus Struhſo 267
Trawarde uilla 355

Trebendreyſſig pagus 580
Treheni oppidum 358
de *Treiſen* Henricus 198
Tretmar Io. molitor 542
de *Tribaneſ Winchel* Albero 33
Mainhardus 33
de *Tribanſ Wiuchel* Heinric. 40
Vlricus 185
de *Tribeſ Winckel* Heinr. 185
Trierling Paulus 557
Troppau 67
Troſtael Meinhart 219
de *Troun* Hertnidus 107
Truazis uilla 35
de *Truchſen* Cholo 37. 84
Gotfridus 37. 184
Otto 184
de *Truene* Erneſt. 28
Trugweſel Heinricus 50
Irenfridus 50
de *Truhendingen* Adalbertus 244
Fridericus 244
Rapoto 244
de *Trun* Erneſt 197
de *Trunchirchen* abbatiſſa 199
de *Trunkirchen* Eberhardus 180
Tſaccus Solymannus imper. Turcicus 463
Tubinga 486
Tuchel Otte 122
de *Tude* Heinricus 79
de *Tuklba* Fridericus 86
de *Tulbingen* Alber 246
Calhoho 246
Ernfridus 246
Tulln urbs Auſtriae 3. 23
de *Tumeratz* Vlricus 83
de *Tummel* Otto Carolus canonicus Merſeb. 578
de *Tunchenſtain* Albero 35
Tunderzleue 355
von *Turen* Lienhardt 286. 287
Turna, Tierna 299
de *Turnſtain* Albero 49. 56. 58
Turſe Otto 32. 84
Turſen Haug, Ott, Reinprecht 72. vid. Liechtenfels (84
Turſo Hadmarus 48. 68. 81
Hugo 48. 68 81
Reinpertus 68
de *Turſendorf* Vlricus 232
Tutenberg praedium 358
Tutimberg 348
Tuzze 108
de *Tya* Chadeloh 198
Tylli belli dux 538
de *Tyrna* Wernhardus 82. 83
Tyrnſtain monaſterium 137. 146
Tyrnſtain uilla 60. 61
de *Tyrnſtain* Alber 60
Leutoldus 47. 120
Otto 120
V*Alchenpercb* uilla 49
de *Valchenperch* Chunr. 50. 58
Gotſchlo 50
Hadmarus 44. 56. 58. 60. 86. 119. 164. 231
Ludouicus 56. 58
Rapoto 44. 48 49. 50 56. 57. 58. 60. 75. 86. 95. 119. 164. 223. 229. 231
Vlricus 32. 37
de *Valchenſtein* Chalhohus 213
Churadus 214. 231
Vdalricus Auguſtenſis epiſc. 332
miles 192
Vdelger 210
Vdene praedium 358
Vdo Cizenſis epiſc. 390
Hauelb. epiſc. 334
von *Velber* Chunrad 286
Vlrich 286. 287. 303. 304. 305.

Veld-

Veldſperch uilla . 131. 139
de *Veldſperch* Agnes 61. 139
Albero 43
Chadolt 223. 229
Heinricus 131. 136
Otto 44
Vlreich 113
Veltzberch uilla 269
Verrech uilla 187
Veſta pagus 503. 565. 582.
de *Vetuwe* 82
de *Veundorf* Leutwinus 86
Wolfhardus 86
Vbſenperg 196
Vienna urbs 246. 258. 267. 311. 312. 313
de *Vienna* Griffo 72
Viltzmos pagus 213
Vincentius epiſc. Merſeb. 466
de *Virtunſburch* Liutwinus 41
de *Viſchu* Vlricus 112
Viſkaba 241
S. *Viti* templum 579
S. *Vitus* 313. 314
Vkedere praedium 358
Vlma 544
Vlphuſen 348
Vlricus archidiaconus 68. 102
de noua domo 64
Koewicenſis epiſc. 297
Seccouienſis epiſc. 178. 292. 297
Vltſch Claus ciuis 449
Vngelter quaeſtor 306
Vngerdorf 62
Vnſtrot flumen 333
von *Vochburch* Diepoldus 190
Voccius Caſpar. 556
Martinus 557
Voelſinberg praedium 30
von *Vogen* Leypolt 252
Vogeſchlage 71
de *Vohebure* Diebold. marchio 194
Voigt Georg. 531
Voigtlandia 543
Voitſchach 72
Vokber 173
Volcholdus 208
Volckoldus Miſnenſis epiſc. 341
de *Volchenſtorf* Hertnidus 183
Ortolſus 183
de *Volkenſtorf* Arnhalmus 208
Otto 180. 194. 199
Vollrath Chriſtoph 549
Vphuſſen 358
de Vra Engelſchalcus 172. 177
Vranglius Guſtauus belli dux 549
Vrbanus VI. papa 426. 430
de *Vreche* Boppo 195
de *Vrle* Adelram 209
Biligrin. 195
von *Vronhoffen* Chol. 219
Vſedomia inſula 537
von *Vſſezan* Ian 282
von *Vwar* Rapot 108
de *Vweſen* Richekerus 248
von W*alchmißkirchen* Otto 219
Waeckwitz pagus 548
Wahlendorf pagus 472
Wahren 581
de *Walchenberch* Albero 40
de *Walchons-kirchen* Otto. 44
Waleun miles 192
de *Walde* Chunrat 248
Otto 248
de *Waldeck* Alramus 182. 215
von *Waldſe* Eberhard 166
Hainricus 166
Wallenſteinius 537. 539
Waltſchrat Friderich 70
de *Walſe* Eberhardus 67. 146. 178. 279. 298

Fridericus 121. 147. 149. 162. 293. 298
Heinrich 147. 149
Reinprech 149
Vlreich 147
Walther ſemi liber 248
Waltherus abbas de Paumgartenberghe 79. 107
de Kokeritz epiſcopus Merſeb. 436
de *Waltenſtain* Ortolf 195
de *Waltſtein* Wichardus 185
de *Walzenchyrchen* Ottocherus 214
de *Walzendorf* Otto 298
Wanckel Matthias 476
Warche 195
Warmprant uilla 77
Warmundes pagus 35
de *Wartenberch* Arnoldus 38. 174. 179. 180. 197. 199
Ieſke 28
Wancke 8. 20
de *Waſen* nobiles 40
von *Waſſerberch* Dietrich 165
VVaywoda Stephanus 277
von *VVazzerberch* Dietrich 161. 165. 166
Vlreich 54
de *Webendorf* Heinricus 95
de *Webing* Vlricus 185
Webowe 396
Wecelſtorf 82
Wedemat uilla 443
Weicharteſtorf 53
de *Weichartſtorf* Theodoricus 65
Trautmannus 65
Weigelius Georg. 556
de *VVeimeſtorf* VVernhere 28
VVeiſſenfels 432. 458
VVeiſſenfelſenſis praefectura 483
VVeiſſenſee 458. 464
VVeitra caſtrum 59. 63. 66. 67. 115. 143. 148
de *VVeitra* Alber 60. 98
Conrat 195
Henricus 195
VVelcka 582
von *VVellunowitz* Kunſche 282
de *VVelſa* Hugo 108
VVenceſlaus imperator 306
VVengelſtorf pagus 511
VVentzla dux Saxoniae 292
VVerben caſtrum 404
de *VVerdarn* Dietricus 38. 248
VVerd pagus 30
de *VVerd* Catholdus 58
Hadmarus 58
de *VVerda* Manegoldus 25
de *VVerde* Chatoldus 231
Hadmarus 56. 231
VVerden 80
VVerder allodium 441
Charold 85
de *VVerderde* Hoymo 420
VVerndts epiſc. Paſſ. 239
VVerner Io. prophetia 550
VVernerus 25
VVernhardus epiſc. Patau. 57. 69
VVernherus epiſc. Merſeb. 374
de *VVerſenclage* Catharina 71
Chunegundis 71
Chunradus 71
Eliſabeth 71
Hadmarus 71
Hartnidus 71
Heinricus 71
Ifenricus 71
Leukardis 71
Vlricus 71
de *VVerſet* Albero 176
de

de *VVerther* Adam Henr. canon. Merſeb. 578
Io. Frider. canon. Merſ. 578
de *VVernen* Otto 185
de *VVeſen* Hadmarus 231
Richkerus 214
VVeſtphalia 231. 411
VVeſtphalus Io. 450
de *VVeſſenbercb* Cholo 37
VVeychſler Caſparus 456
VVetzlenſtorf 80
de *VVicenbach* Hetel 204
VVichmannus epiſc. Magdeb 393
VVichenſtorf praedium 206
VVickbertus capellanus 346
de *VVidra* Heinricus marſcalcus Auſtriae 47
de *VVidemar* Gottlob. Ernſt Ludw. canon. Merſeb. 578
VVielanſtanne 213
VVienn, VVienna, VVienne 46. 59. 61. 74 76. 85 96. 107. 108. 115. 117. 119 126. 130. 161. 163. 165. 220. 238. 263. 270. 273. 275. 286 294. 306
VVigbertus epiſc. Merſeb. 347
VVigo epiſcopus 348
de *VVildenſtorf* Otto 6.
de *VVildingomaur* Gotfridus 298
de *VVildonia* Herrandus 174. 176. 177. 180. 183 184. 197. 199. 216
Luitoldus 189
de *VVildpercb* Fridericus 3[illegible]
VV*ilhelmus* abbas Scotorum 26
Caſſellanus 537
comes Schwarzburg. canon. Merſ. 49
landgrau. Thur. 58
Piſae 588
Primus marchio Miſnenſis 432
de *Wilbering* Vdalricus 204. 206
Vlricus 28
Wilich Io. 556
de *Wilitſchin* Schethſo baro 63
Willebaldus 372
Willerbitze 333
de *Wilpach* Henricus 246
VVernardus 246
Wilpurgis comitiſſa 65
Wiltperch caſtrum 211. 213. 230
von *Wiluſchütz* Razke 287
de *Winchel* Cathold 55. 58
Fridericus 298
Hadmarus 50. 151
Ortlibus 32. 37. 50. 55. 57. 148. 151.
Othlierus 33
Poppo 28
Vlricus 55. 56. 58
de *Winchelberg* Ludouicus 57
Orphanus 56. 58
de VV*inclen* Ortolfus 28
VV*indberge* domus cereuiſiaria 504
de VVinden VVolfgangus 298
VVindiſtey 68. 69
von VV*indiſtey* Chunrad 153
von VV*inndorf* Hainreich 153
VV*intherus* epiſc. Merſeb. 373
VV*inthlarn* 235
VV*ipb* Durnic 207
Vdalricus 207
VV*irbme* uilla 355
VV*irnbach* 30
VV*irth* Mich. can. Merſeb. 512
VV*iſinto* S. Georgii praepoſitus 35. 248

VViſmat 122
VV*iſſenburg* urbs 358
de VV*ithann* Hadmarus 234
Heinricus 234
Iacobus 234
de VV*itigenow* Hoygerius 48
VVoko 48
Zezen 48
VV*itigo* 264
VV*itra* pagus 32. 35. 36
de VV*itra* Albero 86
Churingarius 59
Henricus 56 58. 64
VV*ittenbergus* Arffurt belli dux 549
VV*izelius* Georgius 487
VV*izenwelde* 10[illegible]
VV*iztrah* 20[illegible]
VV*ladiſlaus* rex Bohemiae 316
Wochau 285
de *Wockenitz* Caſpar 476
de*Wolchenſtain* Otacher. 183 216
Otto 183. 216
de VV*olchenſtorf* Hartnidus 216
Ortolfus 216
VV*olckerus* Pattauienſ. epiſc 247
VV*olff* Georg. 457
Ioannes 556
de VV*olfare* Erchinger 207
VV*olfenſpach* 206
de VV*olferſtorf* Eucherius 510
Gotfried 510
Io. conſ. int. 510
Vlricus 71
VVolfgang 510
VV*olfgerus* Pattau. epiſc. 37. 181
VV*olfheym* Herm. can. Merſ. 447
de VV*olfkenſtain* Vlricus 176
VV*olfker* 89
de VV*olfkerſtorf* Dietricus 87
Vlricus 87
Wolfkerus Pattau. epiſc. 211. 230
de VV*olframſdorf* Hermann. canon. Merſeb. 577
de VV*olgerſtorf* Hermannus 267
Otto 270
VV*olmerſtadt* 411
von VV*olfer* Heinrich 123
von VV*olffe* Eberhart 151
VV*olſtain* Albrecht 237
VV*ormſtorf* comitatus 430
de VV*oluefekko* Chunradus 181
VV*orvviz* curia 215
de VV*ulfingeſtein* Luipold 210
VV*urmprant* uilla 99. 100. 102. 115. 117. 118
VV*urmprant* Chunradus 264
Leypold 251
Stephanus 264
VV*urtzen* urbs 354
VV*ynitherus* epiſc Merſ. 473
VV*ynethuſen* 362
VV*ynnebaldus* 372

Y

Beſe 242
Yburg oppidum 432
Yuanus comes Vngariae 95
de *Yndorf* Dietherus 65
Yophe 235
Ypolitus S. 192. 241
Ytenacum 416

Z

A fluuius 249
Zayranberge 50
de *Zcalitz* VVitigo 48
Zcotlitz Bibiboi 48
Zcalm 356
de *Zebing* Heinricus 28. 30. 37
Margaretha 43
Wichardus 32. 37. 84
Zebinger Fridreich 157. 158
de *Zech* nobilis praepoſitus Merſeb. 586

Ze-

Zegendorf pagus 30
Zeil praedium 116. 118
Zeiſing Marcus 557
Zeits Hieronymus 531
Zeitz Quirinus 556
de *Zeizenmure* Otto 38
de *Zekingen* Heinricus 42
de *Zelking* Ians Ioannes 293. 298
Otto 293
Zendlo Otto 41
Zerbiga 523
Zerneſta 480
von *Ziegelbouen* VVolfhart 236
Ziegſtorf, *Zigaiſtorf* 30. 169
de *Zimlenberch* Rapoto 64
Zmilo 64
de *Zincendorf* Hainreich 129
von *Zinzendorf* Heinr. 129
Zizeſtorf pagus 28
Znaco dapifer Morauiae 47
Znoyma 67
Zobel Berchtoldus 83
Petrus 83
Zorbich 558
Zſcherben pagus 575
Ztiname uilla 355
Ztvvengonia 362
de *Ztvvochaw* coquinarius 444
Zurch Gerold 252
Zusiburus 347
Zvvezelſtorf 82
Zvvenckau pagus 566. 570
Zvvetla ciuitas 67. 69. 133. 141. 142
de *Zvvetla* Marquardus 119
Zvvetel praedium 33. 60. 85. 93. 94
de *Zvvetel* Bilgrinus 246
Zvvetl monaſterium 25. 27. 28. 29. 31. 32. 34. 35. 36. 38. 41. 42. 43. 44. 46. 49. 51. 52. 53. 54. 57. 58. 59. 61. 62. 63. 63. 69. 71. 72. 73. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82 83. 84. 87. 88. 90. 95. 98. 99. 102. 105. 107. 109. 114. 117. 122. 127. 130. 147. 149. 150. 155. 157. 158. 160. 162. 167. 168. 253. 254
Zwettalenſe monaſterium 24. 27
Zvvetler Hainrich 70
Zvvettlerberg 113
Zvvettlern uilla 41
de *Zweyna* 462
Zyſterſtorf 73
von *Zyſterſtörf* Dietmar 74
Hainrich 75
Otto 73. 74

INDEX II. TOMI IV.

RERVM, IVRIVM VERBORVMQVE, MEDII PRAESERTIM AEVI.

Pr. denotat praefationem cum pagina.

A*Cht*, aus der acht ſchwerens, quid? Pag. 4. 5. in die acht thun? quid? 15. eſt poena filii inuaſoris 21.
Admontenſe coenobium in Styriae ducatu conditum Pr. 15. eius aduocatia muneris inſtar conferenda, non feudi inſtar inbeneficienda Pr. 15. Frideri I. diploma, quo confirmat donationes ei factas, 170. eius fundator Gebhardus, Saltzburgenſis epiſcopus, 171. Ottacheri ducis Styriae diploma, 173.

Adolphus, princeps Anhaldinus, Tilonis ep. Merſeb. coadiutor, 453. 455. eius munificentia, 455. a legatione Caeſaris redux Rideri propoſitum diſſoluit, 458. eius titulus, 460 mortuo Tilone epiſcopus Merſeburgenſis electus, ordine XXXIX. 461. eius natiuitas, litterae, dignitates, 461. a Ioanne Zizenſi ep. conſecratus expellit iudaeos, 462 uirtutes, aedificia ab eo extructa, ib. Lutheri aduerſarius fuit, 465. eius mors, epitaphium ib.

Aduocati eccleſiae munia, Pr. 18. monaſterii Admontenſis eſt Gebhardus comes de Burghauſen, 171. Garſtenſis munia definita, 202. in monaſterio S. Crucis munus non eſt hereditarium, ſed temporarium, 256.

Aduocatia eccleſiae, Zwetlenſium immunitas ab ea poſt Auſtriacam, 34. Zwetlenſi Hadmarus renunciauit, 36 idem factum a comitibus de Bleyen, 41. coenobio Fraunkirchenſi ab ea immunitas reſtituta ab Ottachero duce Styriae, 179. non in beneficio, ſed ex gratia, quid? 181. inpheodata, 182. reſeruatiua fundatoris Gyrii, 188. Garſtenſis duci Styriae reſeruata, 197. Garſtenſis hereditaria ob abuſum Arnoldi de Wartenberc fit temporaria, 199. in Lambacenſi monaſterio Gundaccaro de Stahrenberg conceſſa, 234. S. Floriano conceſſa a duce, 226. eius execratio in aduocatum eccleſiae nouae in Kerchhofen, 252. aduocatiae immunitas monaſterio S. Crucis conceſſa a Friderico II. imp. 254.

Aidem, i. e. gener, 126.

Albergariae ius in coenobiis, 228.

Albericus VII. ep. Merſ. 367. uno diplomate ab Henrico III. datо clarus, ib. eius elogium ib.

Albertus de Bornu XXIII. epiſc. Merſeb. 398. aemulus Fridericus de Torgaw cedit tandem, ib. Alberti confirmatio 398. mors 399

Albuinus XII. epiſc. Merſ. 384. eius uirtutes, 385. donationes, ib. mors, 386. elogium, 389.

Alexander dux Saxoniae, XLIV. poſtulatus admin. Merſ. 494. eius natiuitas, 495. pater, auus, uirtutes, ib. aedificia ſub eo extructa, 496. obitus 497.

Alienatio bonorum auitorum in Auſtria reſtricta, 8. praediorum in Styria libera, 261. in allodii alienatione conſenſus agnatorum neceſſarius, 54. a patre facta ſine conſenſu filii inualida, usque dum filius Pilgrinus de Schwarzenowe iuri ſuo renunciat 80

Allodium quid? 125. matris et heredum conſenſus in alienando 163

Altaria, ad ea legata nutrimenta luminis 94

Anfell i. e. apertura 260

Angariae, de iis inter Zwetlenſes

ſes et Ottenſteinios tranſactio 84
Annatae debentur Auſtriae archiduci Pr. 26
Anniuerſarium Gundaccari de Stahrenberg in monaſterio S Floriani 236
Anſprache i. e. lis 97. 114. 155.
Apanagiatis principibus qualis locus? Pr. 16
Arbiter electus Leutold de Chuenring inter nobiles de Liebenberg et Zwetlenſes 97. Carolus IV. imper. inter nobiles de Landſtain et Neuhauſ 279
Archi-cancellarius imperii eſt Moguntinus archiepiſcopus 172. uicecancellarius adhibitus, praeſente licet cancellario ib.
Archiofficiales, Meinhart Brandenb. camerarius praefertur Wenceſlao electori Saxoniae mareſchalco 292
Arnoldus XIII. epiſc. Merſeb 387. ſedes uacua per annum ob dubia inter Caeſarem et papam iura inaugurandi 387 anathemate inthronizatur 388. a papa adprobatur ib. epiſcopatui ſub eo acquiſita 389. occiſus fuit ib. eius elogium ib.
Aſcherſleben, eius obſidio 442
Attaediari 414
Aue Maria ſalutatio euangelica 137
Auguſtus Saxoniae dux ac elector, XLII. poſtul. admin. Merſ. 474. ducalis familia, ib titulus, ib eius coadiutor, Georgius princeps Anhaldinus ib. Lutheri doctrina ſub eo introducta 475. renunciat 479. XLV iterum poſt admin. promulgat conſtitutiones elect. Sax. 498. eius querelae ob Peuceri turbas 500. obitus, duae coniuges 505. filius unicus 506
per *Aurem trahere* conſuetudo, ſi teſtes adhibiti 110
Aurea Bulla Caroli IV. 425.
Auſtrega eligitur Leutoldus de Chuenring inter nobiles de Chuenringet Zwetlenſes 97. auſtregae dynaſtarum nobilium nobiles ſerui iubentur a Carolo IV. pacare ſuos dynaſtas 281. formula adhibita nach minne oder recht 283. iuxta ſuffragia maioris partis 283. clauſula ſubſtituendi auſtregas ib. auſtregae VII. conſtituti in litibus confoederatorum XV. nobilium componendis 287 cum iure ſubſtituendi ib. ſuffragia maioris partis obtineant 288
AVSTRIA, marchionatus anno 1156. uerſus eſt in ducatum, Boico territorio ſubtractus Pr. 3 Leopoldi ſeptem ei praefuerunt, quorum quinque marchiones, duo duces dicti ib. etiam foeminae ſuccedunt Pr. 15. marchionatus Boici ducatus pars Pr. 20. 21. forum comitum, baronum miniſterialium 14. monetandi ius principi proprium 18. de uectigalium iure ib. Auſtriae fidelis fuit burggrauius Magdeburgicus Burchardus 59. plures ter-

terras in Auſtria Zwetlenſibus donat comitiſſa de Ragze 108 hiſtoria ann.1302. ubi feminae duos uel tres filios una uice pepererunt 144. 145. monaſterio Garſtenſi a Gundaccaro facta donatio 232. ſocietas foederis XV. nobilium incolarum aduerſus quemcunque hoſtem, nequidem principe excepto 286. bulla Pauli V. qua erigit epiſcopatum Viennenſem 311. 313. 314. 315. reuerſales datae ab epiſc. Pat. Chriſtophoro Ioanni ep. Veſprinenſi, qua Viennenſis eccleſiae perpetuo commendatario 317.

AVSTRIAE DVCES, dux audit dux orientis Pr. 18. adpellatur archidux in magiſtri uenatorum inueſtitura Pr. 24. princeps in iudicando conſulat ordines 7. Chunradi II. priuilegium Zwetlenſibus datum 25 dux Henricus confirmat donationes concambii iure factas Zwetlenſibus 29 Leopoldi ducis charta donationis Zwetlenſibus factæ 33. eiuſdem charta de immunitate Zwetlenſium ab alia aduocatia poſt Auſtriacam 34. eiuſdem confirmatio ſuper poſſeſſionibus in Zwetl. 36. idem feudum tenet ab epiſcopo Patauienſi 38. eiuſdem charta de donatione curiae et iuris urbani in Mangolts Zwetlenſibus 39. Friderici tum Carniolae domini non ducis diploma donationis Zwetlenſibus factae 42. Hermanni priuilegium de tranſuectione ſalis per terras Auſtriacas Zwetl. conceſſa 44. Ottokari regis Bohemiae qua Auſtriae ducis de confirmatione Zwetl. iurium 46. duciſſa heres Margaretha, Romanorum regina 50. eius diploma, quo Zwetl. immunitas confirmatur 51. Alberti indulgentia burggrauio Magd. Burchardo data liberandi manumiſſos 59. in manum Auſtriae ducum caſtrum Weitra deuolutum ob feloniam Chuenringii 67. Albertus edicit expeditionem militum prouincialium aduerſus Yluanum comitem Vngariae 95. ad Rudolfum imper. Auſtria deuoluta, ad quem Alramus de Hofdorf prius tria feuda reſignat, quam ea uendit Zwent. 120. Eliſabethæ, Alberti imp. uiduae donatio Zwetl. facta ſub lege parandi conuiuii, precum et memoriae pro marito 129. Fridericus dux confirmat donationem a matre Eliſabetha Zwetl. factam, 130. ad expeditionem iturus exercet ius nobiles ſteurandi 132 concedit iuriſdictionem dynaſtae in feudum exemplo ſingulari 141. urbem Zwetlam fundat et ius ciuitatis concedit 142. nobilibus de Walſe concedit feudum 148. Friderici imp. priuilegium ſuper forum in Sweikers 160. Friderici IV.

imp. confirmatio feudorum in Auſtria donatorum Zwetl. 162. Frid. I. imp. diploma, quo Admontenſi coenobio confirmat donationes in Auſtria 170. Otacheri diploma Admont. conceſſum 173. eiusdem diploma, quo iisdem duas capellas addicit 175. eiusdem diploma, quo Milleſtadio donat in Carinthia ius lignandi et paſcendi in uilla Naun 176. Rudolphi IV. archiducis priuilegium Admont. conceſſum 177. Ottocari diploma, quo coenobio Fraunkirchenſi reſtituit priſtinam ab aduocatia immunitatem 179 Leopoldi diploma, quo priuilegia Seccouienſium confirmat in praediis et iuribus aduocatiae, aſſecutus Styrienſem principatum 181. eiuſdem diploma, qua fratribus de Runa ferrifodina conceſſa 183. eiuſdem diploma, quo Leutoldi et Eliſabethae de Guetenberg donationem confirmat 184 Friderici pulchri diploma quo Leopoldi ducis fundatoris Gyrienſis literas confirmat 185. Luitpoldus Garſtenſis eccl. aduocatiam neceſſariam uertit in arbitrariam, eidemque a telonio immunitatem concedit 200. Cunradi II. imp. donatio Garſtenſibus facta 203. confirmatio priuilegiorum Seccouienſibus factorum a Leopoldo, 214. Friderici renouatio priuilegii ſuper immunitate a teloniis Auſtriacis, Gundaccaro de Stahrenberg factis 216. eiuſdem exemtio ab aduocatorum uexatione et ſecularium iudicum ditione monaſterii ad S. Florianum 221. Rudolphus I. imper. Gundaccaro de Stahrenberg ius aduocatiae in monaſterio Lambacenſi confirmat 234. Friderici pulchri imp. confirmatio priuilegiorum ciuibus in Stockerau conceſſa 238. Eliſabethae Alberti I. coniugis donatio ſalis in Hallſtat facta hoſpitali 239. Henricus IV. imp. praepoſiturae ad S. Hipolythum regale domanium in Auſtria donat 240. Conradi II. imp. literae, in quibus marchio Theobaldus feudum et homagium in Petronella imperatori reſignat 242. Henrici ducis fundatio monaſterii S. Mariae Scotorum Viennae 244 Henrici imp. diplomata, quorum autographa in Auſtria aſſeruantur 249. Friderici II imp. priuilegium mon. Ciſtercienſis S. Crucis in Auſtria conceſſum 254. Rudolfi confirmatio eorum, quae uendita Zwetl. 263. Alberti priuilegium, quo confirmat mon. S. Crucis priuilegia anteriora 265. idem dat libertatem exſtruendi caſtrum Chunrado de Potendorf 268. Friderici IV. imperatoris codicillus teſtimonii de debito extincto Iudaei Lebmanni;

manni, quem ſcripſit Lauchenſteiniae 272. Friderici pulchri imp. diploma, quo Auſtriae ducibus ob auxilia praeſtita feuda donat imperio aperta in Burgonia 274 Alberti donatio Salisburg. facta 276. idem inueſtit officio pincernatus Heidenricum de Meiſſaw 285. inueſtitura et collatio muneris hereditarii magiſtri uenatorum Rudolphi IV. archiducis 289. Rudolphi IV. pater tantum dux nondum archi dux 289 ritus inueſtiendi miniſteriales prouinciae 290. eiusdem iurata et hereditaria confoederatio cum Ludouico et Caſimiro Hung. et Pol. regibus cum conſenſu prouincialium 294. ſponſalia inter Albertum et patrem ſponſae Frider. burggr. Nor. 301. Albertus dux anneſtit annuos reditus ad pincernatum 305. Aeneae nuncii a latere abſolutio a banno eorum ſubditorum, qui Caeſari Friderico V. facti perduelles 308. Fridericus anticaeſ. a Ludouico Bauaro uictus 412.

AVSTRIAE MINISTERIALES. ordinum prouinciae libertas. officia et nexus Pr 5. audiunt domini in prouincia, Herrn in dem lande Pr. 5. ordines prouinciae comparent coram duce in loco patulo, 3. ſunt miniſteriales prouinciae non principis 4. adſtant principi in iudicio 7. numerantur inter comites, dynaſtas et barones, meliores terrarum 190. iis inferiores ſunt adminiſtri ducis 190. ordinum claſſes, I. praelatorum, II. miniſterialium, III. nobilium dominorum IV. mediocriter nobilium, V. ciuium 77. comites landſaſſii 292. officiales hereditarii 293. 297 officiales ducis 298. miniſterialium nomina et matricula 24. 30. 35. 39. 44. 47. 49. 50 53 54. 57 68. 75 78. 81 82. 121. 124 127. 156. 158. 169. 174. 176. 179 246.

Camerarius Leupoldus 52. Rudolf de Liechtenſtain 148.

Cancellarius 178.

Cellerarius Chunrad de Chuenberg 121

Dapifer Wichardus de Seeuelde 32. Odalricus 33. Albero de Veldſperch 43.

Iudicis prouincialis ſalarium 23. Vlricus de Wolferſtorf componit litem inter nobiles de Werſenclage et conuentum Zwetl. 71. Auſtriae praeconibus in Styria nullus locus 261

Marſchalcus, Azo fuit marſchalcus et pincerna 26. de eius progenie unde dicti? ib. Heinricus de Chuenring exilium paſſus a Rudolfo I. imp. quod regi Bohemiae adhaereret 66. Dietricus de Pilhdorf 121. Stefanus de Meiſſawe 72. 118. 119. 146. Vlricus de Meiſſaw 152. 166.

Nobiles, ſocietas foederis XV. nobi-

nobilium armata et iurata aduerſus quemcunque hoſtem, nequidem principe excepto 286. nobilium matricula 49 70.106 151.152 153.154.156.

Pincerna, pincernatus pretio redimitur ſub nexu feudali Pr 3. Leupoldus de Molanſtorf 33. 40. Leutold de Chuenring 60.72 123 143.164. ponit lites inter Zwetlenſes et nobiles de Liebenberg 97. Albero 184.

Auſtriae munera hereditaria Pr. 26.

Auſtriacae leges, prouinciales auctorem habent Leopoldum, quem? Pr 3 imperium in perfugos implorandum 4. proceſſus in contumaces 4. qui purgat ſe iuramento, liberatur ab impenſis 5. de teſtium qualitate 5. prolixius recenſentur a pag. 3. ad pag. 23.

Ayenſchafft id eſt proprietas 159

Azung quid? Pr. 19.

B*abenbergenſis proſapia*, in ea ſeptem numerantur Leopoldi Pr. 3.

Bambergenſis eccleſiae dedicatio 354. ſynodus ibi inſtituta ib. epiſcopus Pr. 31.

a *Banno* abſolutio Aeneae nuncii a latere eorum ſubditorum, qui Friderico V. facti perduelles 308.

Barbienſis comes, ultimus Auguſtus Ludouicus 548. Auguſtus adminiſtrator Magdeb. dicto comitatu inueſtitur a Io. Georgio ib.

Baronum titulo mactantur miniſteriales Auſtriae 190.

Bauariae dux Ludouicus excommunicatus a Clemente VI. 417. eius mors ib. Maximilianus elector creatur loco proſcripti Friderici Palatini, Io. Georgio fruſtra reſiſtente 532.

miniſterialis Hugo de Sauerſtetin legat uineam Zwetlenſibus 95.

Bechumertes-Gut i. e. arreſtatum praedium 130.

Beghardorum ſecta condemnata a Ioanne XXII. pont. 412

Beginarum ſecta condemnata a Ioan. XXII. 412

Bella priuata nobilium Auſtriae Pr 23 inter Henricum Brunſu. et Luneb. 463. Turcicum ib. ruſticorum ſeditioſorum ib. Halenſium ac Magdeburgenſium cum Miſnenſibus marchionibus ac Henrico ep. Merſ. 497.

religionis uexauit epiſcopatum Merſeb. 478.

tricennale, eius origo 532. progreſſus, cum Guſtauus Adolphus Vſedomia exſcenderet 557. coniungeret cum Io. Georgio 539. Luzenſe praelium 541. Suedorum depraedationes, pagi incenſi 546. obſidio Lipſienſis, exactiones 547. ſub duce Torſtenſchnio 550. finis induciae inter Io. Georgium et Suedos 552. tranſitus Suecici et Caeſarei exercitus per urbem Merſeburgum ib. eius initium et finem Praga promouit 554.

Beneficia i. e. feuda 194. 242. 260
Beraitſchaffi pecunia 164
Bet i. e. multa 5. 150.
Beutelleben 105.
Bewidmung, Beleihung 294
Biga 139
BOHEMIA, Burchardus Bohemiae marſchalcus 47. Caroli IV. imp. literae ſuper compoſitis litibus inter Wilhelmun de Landſtein etc. 279. Primiſlai de Teſchin ut iudicis imper. publicatio proſcriptionis contra Hertwiden den Kuchler iuſſu Car. IV. 301. Caroli IV. contra eundem 304. Wenceſlai et Sigiſmundi teſtimoniales de propinquitate, inſignibus ac nobilitate de Augezdez 306. Vladiſlai induciae inter ſubditos Bohemiae et Io. Puchaimum trimeſtres 316. uaſtata tempore Honorii II. papae poſt obitum Henrici IV. imp. 389. rex Carolus IV. imperator electus 417. tumultus 531. Fridericus V. Palatinus rex Bohemiae coronatus 531. proſcribitur 532. Io. Georgius eam ingreditur 539. Wallenſteinius Saxones eiicit ib. Suedi eam ingrediuntur 553. Praga obſeſſa ib.
Boioariae dux, Henrici et Ottonis diploma, quo immunitas a uectigali ſalinario Zwetl. conceditur 167.
Bonorum auitorum alienatio reſtricta 8.
Bonorum operum nundinatio Pr. 23. facta nobili de Potendorf a fratre ordinis praedicatorum 273
Boſo I. epiſc. Merſ. 335. Bauaria oriundus ib. Ottoni M. a conſiliis ib. Slauorum apoſtolus ib. eius elogium ib. ſepultura et inſcriptio 336.
Brandenburgicus marchio [illegible]hardus 178. praefertur Saxoniae electori Pr. 24. 292. Ludouicus Romanus non tam elector fuit, quam Brand. electoratus adminiſtrator Pr. 25.
Brema Leopoldo Auſtriaco addicta 532
Bremiſch Ritter-Recht Pr. 9
Briga i. e. bellum 296
Bruno V. ep. Merſ. 361. dedicatio templi ſub eo 362. mors 363. elogium, inſcriptio noui templi ib.
Bulla Pauli V. pont. qua erigit epiſcopatum Viennenſem 311. bulla aurea Friderici II. 257
Burg, ſi ſpolia et rapinae inde ueniant, quid iuris 21. 22.
Burga exſtruendi ius priuatis non competit ſine conſenſu domini 18
Burggrauius, eius munus tribuitur nobilibus clientibus Pr. 23. idem quam iudex alius Pr. 25. quis? 21. 299. 280.
Burggrauius Norinbergenſis Fridericus, ſponſalia inter Albertum Auſtriae ducem et patrem ſponſae 301
Burghardus Magdeb. epiſc. 405. occiſus 406. 420. a capitulo electus 407 eius lamentabilem exitum prophetat Clemens

mens V. 407. Roma reuerſus templarios capit 408. Magdeburgenſibus moleſtus cur? 409. a ciuibus captus iterum liberatur 411. noua eius attentata 413. in eum conſpiratio et ſecunda captiuitas in ſqualido carcere 414. in quo claua occiſus 415. eius mors celatur, corpus abſconditum in capella S. Gangolfi ſepultum 415. eius occiſor ib. miracula poſt obitum 416
Burghardus de Quernfurt XXX epiſc. Merſ. 430 eius riualis Andreas de Duba, ib. a papa non confirmatus obiit ib.
Burgherr quis? 107.
Burgleben quid? 12
Burgleuthe in Hallſtatt 240
Burgrecht 62. 100. Zwetlenſibus conceſſum 34
Burgwardium 356.
CAmera, benum de camera Zwetlenſibus conceſſum a Friderico imp. 160
Camerarius prouinciae quis? Pr. 11
Caminata 247. 248
Caminenſis epiſcopatus Pr. 31. a principe prouinciae conditus Pr. 50.
Campio, uenia a purgatione per campionem infra XX. et LX. aetatis annum 6. campionis capaces tantum equites 6. ubi campionibus locus? 6. probatio per campiones in Styria ſublata 260
Camſores 248
Canes uenatici, onus coenobii Zwetl. alendi et ducendi eos et immunitas ab eo conceſſa ab imperialibus et Hardecciae comitibus 90. 91
Carinthiae officiales hereditarii prouinciae 293
Carniſpriuium, i. e. ieiunium 116. 426
Caritatio 369
de *Carnium* eſu monita 446
Carrus 139
Caſtrum extruendi indulgentia data Pr. 22 ab Alberto Auſtr. Chunrado de Potendorf 268
Cellerarius 135
Cenſuales qui? 59. monaſterii S. Floriani 222
Cenſus, ab eo liberatio facta a Chuenringio de Weitra Gerungo de Norprechtſtorf 64 a Zwetlenſibus ſolutus 113. uenditus Marcharto iudici de Weitra ab Andrea de Sunenberch 150. Zwetl. donati 158. iiſdem uenditi cum conſenſu propinquorum 165
Certitudinaliter 415
Chellermeiſter i. e. cellarius 121
Chnappen i. e. uaſalli 118. 149
Chrieg i. e. lis 114. 125. 237
Chriſtianus I. elector Sax. XLVI. poſt. adm. Merſ. 506. electoralis familia, liberi, 507. partibus reformatorum fauit 507. mors ib. foedus cum Henrico IV. rege Galliae 508
Chriſtianus I. dux Sax. XLVIII. poſt. adm. Merſ. 559. ſolennis ingreſſus Merſeburgi, ib. commiſſarii introducentes, ceremoniae in ingreſſu obſeruatae ib.

ib. clientelae iuramentum ei praeſtitum 560. ipſe partes audit. ib. eius ordinationes 561. coniux 571. liberi ib. obitus 572. ſepultura, inſignia, coniugis uitalitium 573
Chriſtianus II. dux Sax. XLIX. poſt. adm. Merſ. 5-3. lites inter eum et Georg. IV. elector. 573. coniux 574. quinque filii ib. ab eo aedificia exſtructa 575. academiae Lipſienſis cancellarius ib. teſtamentum et in eo tutores dati 576. mors, exequiae ib.
Chriſtianus Mauritius L. poſt. adm. Merſ. dux Sax. mox decedit 576
Chuenring i.e. corona aut circulus audacium 27
Chuniginne ze Rome i. e. imperatrix 128. 129.
Chunringiorum familia Pr. 14.
Cingulotenus 266
Ciſtercienſis ordo, eius immunitas Pr. 21. praerogatiua Pr 22. ab exordio ſuae inſtitutionis nullis aduocatis ſubfuit 255
Ciues prouincialibus conuentibus interfuerunt Pr. 13
Coenobia, eorum onus canes uenaticos alendi Pr. 14. debent abhorrere a iuriſdictione et iudicio ſanguinis Pr. 19 ſint unius populi ciuium non diuerſi Pr. 21.
Colligantiam iniemus 296
Cometa 1618 531
Comitibus ſolis titulus nobilium collatus 190
Comitiſſae de Ragze officiales aulici 109
Commanipulares i. e. confoederati 332.
Commendatarius perpetuus Vienn. eccl. epiſcopus Veſprinenſis 317
Comprouinciales Landſtaende 259
Confeſſio Auguſtana Carolo V. oblata a Georgio Anhaldino 481
Confoederatio iurata Alberti IV. archid. Auſtr cum Hungariae et Polon. regibus 294 ſeq.
Conſenſus uxoris, liberorum et propinquorum in contractibus fuit neceſſarius Pr. 9. cathedralium in conceſſione a Wolfkero epiſc. Paſſ. 247. ordinis et dynaſtae Teutonici in donatione capellae Zyſterſtorf 73. Caeſaris, conſanguineorum et ordinum prouincialium in ſponſalibus initis inter Albertum Auſtr. et Frider. Nor. patrem ſponſae 301. in *alienatione* 45. 54. in *conceſſa immunitate* ab onere uenaticos canes alendi 90. in *confoederatione* Rudolphi IV. Auſtr. cum regibus Hung. et Pol. 294. in *donatione* 31. 36. 39. 43. 51. 53. 55. 63. 74. 81. 87. 106. 123. 129. 156. 157. 158. 168. 169. 203. 205. 210. 236. in *priuilegio* concedendo 154. in renunciatione 127. in *teſtamento* 100. 147. in uenditione 79. 86. 115. 119. 124. 126. adeo ut defectus filii infirmet uenditionem patris 117

Con-

Conſuetudinis uis et ius 52.
Contractus mixtus ex emto et donato 43. 93
Contumaces, proceſſus in eos 4
Conuiuium annuum Zwetlenſibus parandum ex fundatione Eliſab. imper. 130
S. *Crucis monaſterium*, immunitas ab aduocatia et teloniis ei conceſſa a Friderico II. imp. 255 ſeq. confirmatio Alberti Auſtr. 266
Cruor ſanguinis Chriſti in calice recens apparuit, ac ſi hora ea dem a latere Chriſti calici infuſus 383
Curia iumentalis 182. 215
Cunradus II. imp. dicitur deleto ex regum Rom. ſerie Cunrado, Ludouici infantis ſucceſſore Pr. 21.
D*Acia*, *Datia* i. e. tributum 267. 320
Dapifer prouinciae quis? Pr. 11
Debiti ſolutio iudaeo facta ab Alb. de Rauhenſtain cum codicillo teſtimonii Frid. IV. imp. 272
Decima in Behemſtorf et Wurmprant Zwetl. donata 77. 116 decimae infeudatae 212
Denarii lati Viennenſes 277
Depactare, *depacticare* 403. 423
Dermebſtar terminus iudicialis 224
Dienſtherrn ſunt miniſteriales prouinciae non principis Pr. 11.53.54.60.72. 75. 106. 108. 114. 121.125. 127.149 152.153.154.169 Leutoldus miniſterialis Auſtriae 61. 62
Dienſtmanne qui? Pr. 12.
Dies, eius initium et exitus 316
Dieſtelmeierus Chriſtian Pr. 33
Diffidatio contra Fridericum Auſtr. ducem a ſubditis 308. *diffidatoriae* literae Caſpari Krumpen abbatis ad epiſc. Merſeb. qui abbatia priuatur 446
Dillingenſes Ieſuitae pacis religioſae turbatores 532
Dingstag forenſis dies 143
Diſciplina grauis Henrici de Veldſperch in prouerbium abiit 131
Diſciplinatus 135
Diſturbium, turba 113
Dithmarus IV. epiſc. Merſeb. 349. eius natales, pater ib. fortuna et educatio 350 uirtutes ib. commendatio imper. ad epiſcopatum ib. eius ſomnium 351. ab imperatore inauguratur, a Tammone ungitur 352. eius humilitas 352. acerrimus in uindicando iure eccleſiae 353. eius chronicon 356 iudicium de eo Pr. 33. mors 359 elogium ib. martyrologium 360.
Don auium regale in Auſtria donatur praepoſiturae ad S. Hypolithum ab Henr. IV. imp. 240
Dominus prouincialis quis? 306.
Donatio, in ea conſenſus uxoris, liberorum et propinquorum neceſſarius 31. 36 38. 39. 53. 55. 57. 63. 68. 69. 74. 107. 233. 276. ordinis Teutonici conſenſus in donatione 73. donatio feudi,

di, ſi dominus conſenſerit 112. adde *Conſenſus*.
donatio facta reſeruato uſufructu 110. 253. praeuia refutatione et emtione admixta 193. formula donatoris aduerſus opponentes, ſit reus delictorum meorum Pr. 18
donatio mortis cauſa Pr. 22. 111. facta abſenti et ſine acceptatione 95. 269. ſub conditione des ruckfalls 269. formulae geben, geſchaffen 269. clauſula, ſi donatrix conualuerit 270
donatio omnium bonorum, de ea Latii ICti dubitant Pr. 22. Rudolfus I. imp. confirmat donationem omnium bonorum inter coniuges 265
donatio propter nuptias 104.
Dorfgericht 122. 147. 150. 165.
Dormitorium 370
Dos ſponſae a Waywoda conſtituta Pr. 23. 277. uxoris pro dotalitio 79. dos mariti Pr. 23.
Dreilinch quaſi tertius natus 146
Dynaſtis ſolis titulus nobilium collatus 190
Duellum uid. *Campio*
probatio per duellum in Styria ſublata 260.

E*Cclesia*, uerſio filiae in matrem Pr. 21
Eckardus XX. epiſc. Merſeb. 394. reficit urbis moenia ib. incurrit indignationem Theodorici marchionis Miſn. ib. mors 396
Eckelinus VIII. epiſc. Merſ. 368. uirtutes, patria, habitus ib. caſtitas, frugalitas 369 uigiliae 370. mors, ſepultura ib.
Egkelinus XV. epiſc. Merſeb. nulla rerum geſtarum memoria clarus 391
Ehafft not 125. 129. 300
Ennenkelii rhytmi hiſtoriae Auſtriacae, cur tomo IV. non adiecti? Pr. 56
Epiſcopi duplicem perſonam ſuſtinent Pr. 37. in epiſcopatibus noua nobilitas non attenditur Pr. 39.
Epitaphium Chunringianorum 136. 137.
Erbaemter Auſtriae 190
Erbiaegermeiſter ambt Auſtriae 290
Ereren i. e. prior 157
Erfurtum rebellat contra papam 425. obſidetur 426. inter obſidentes Fridericus de Hoym 426
Euerhardus XIIX. epiſc. Merſeb. 393 obtinet a Wichmanno Magd. immunitatem ab Halenſium telonio ſalis ib.
Euictio praeſtanda in uenditione 125
Exactionare 423
Excellentes et magnifici, titulus regum Hungariae et Poloniae 294
Excellentia, titulus Auſtriae ducis 182
Excommunicatio, ab ea abſolutionis formula Pr. 26. de Ottenſtain donat praedium et alia Zwetl. ab ea abſolutus 83
Exemplificare 368.
Exequias Henr. de Chuenring 134.

134. Leutoldi de Chuenring 138.
Extollentia 311
F*Ataliæ* VI. hebdomadum in litigioſo feudo 10.
Felonia in quo conſiſtat? 12. ob feloniam nobiles Kuntones caſtris priuati 405
Foeda 160
Ferrifodina fratribus de Runa conceſſa 184
FEVDA acquirendi ius ſine conſenſu domini Pr. 19. 212. 228. quinque Zwetlenſibus donata a burggrafio de Gors 85. iisdem diuerſa donata ab Albero de Chirchperch 87. iisdem donata ab Agnete de Troun 106. iisdem tria in Osſarn uendita ac prius reſignata in manus Rudolphi imp 120. tria a Rudolfo de Potendorf 159. donatorum confirmatio imp. Friderici IV. 162. undecim a nobili de Puechperger uendita Zwetl. confirmantur a Rudolfo Auſtr. 163. feuda imperio in Burgonia aperta donat Auſtr. ducibus Fridericus pulcher 275
Auſtriaca, ex iis copiae militares alendae Pr. 5. ſunt oblata ib.
Franconica iure feudi antiqui aeſtimanda Pr. 10.
gratiae quae? 11
pecuniaria 105. 125
FEVDVM in perſona conſtitutum Pr. 18. 199.
oblati exemplum Pr. 19. promiſcuae ſucceſsionis Pr. 22. 211. 212 litigioſi fatalia VI. hebdomadum 10. renouatio inueſtiturae mortuo domino aut uaſallo 10. quid, ſi de eo lis inter dominum et uaſallum 11. conſenſu domini alienandum 11. quid, ſi dominus neget feudum? 12. requiritur iurata fidelitas 12. ſeruitia probant uaſallum 12. praeſcribitur XII. annis 12. poſſeſſor ſit ſendmesſig und erb-burger 14. a feudo foemina excluſa 13. militia feudalis priuat negligentem reditu feudi annuo 14. Auſtriae dux Leopoldus tenet feudum ab epiſcopo Patauienſi 38. apertum miniſteriali Chunrado de Puechberg 53. feudum nobilis ab alio nobili 56. gratia de uendendo feudo 62. de dubio tranſactio Eckardi de Puſleſdorf cum nobili de Potendorf 70. Mueramus obligat feudum uxori pro donatione propter nuptias cum conſenſu domini 104. feudi donatio, ſi dominus conſenſerit 112. feudum datur ad luminaria ſemper ardentia in ſepulchro de Chuenring 123. renunciatio feudi facta imperatrici ab Vlrico de Schwartzenowe 128. iurisdictio dynaſtae in feudum conceſſa 141. in feudum tenuit Gundaccarus de Stahrenberg ius aduocatiae in mon. Lambacenſi 235. Marchio Theobaldus reſignat beneficium Conrado II. imper. quod imperator in proprietatem concedit

cedit Hugoni de Cranichperg 242. ob ſeruitia praeſtita comitia Chaltenbrunne nobilibus de Puchheim confertur cum nexu feudali ad utrumque ſexum 271. in Styrenſibus feudis tolluntur principis apertura 260. filiae ſuccedant in ſubſidium 261. feuda non uertantur in allodia ib. Heidenrico de Meiſſaw conceditur feudum apertum ut officium pincernatus cum poteſtate feudum agnatis legandi 286. Fridericus de Kreusbach inueſtitur munere hereditario magiſtri uenatorum et eidem muneri adhaerente feudo 290

Fidei ruptae poena 20

Fideicommiſſa gentilitia Pr. 10

Fideiuſſor euicturus in ueditione datus 125

Fidelis i. e. uaſallus 235.

Flatus i. e. uita 134

ad S. *Florianum* monaſterium Pr. 18. Gundaccari de Stahrenberg fundatio anniuerſarii in eo 235 eidem ab eodem donata praedia 237

Foedera nobilium VII. Pr. 23. Bohemorum probata Carolo IV. imp. 283 XV. nobilium aduerſus quemcunque hoſtem etiam principem 286. 287

Foedus IV. Auſtriae principum et Boioariae ducis cum regibus Hungariae et Pol. Pr. 25 Smalcaldicum diſſolutum 479

Fontaninus notatus Pr. 50

Forſtales angariae 147

Formula Concordiae iuſſu Augusti conſcripta 500. occaſio huius libri Philippiſtae, inter quos Peucerus et D. Krakau ib. comitia Torgauiae ideo inſtituta 501. ſubſcriptio in epiſcopatu Merſeb. ib.

Forum domicilii, in contractibus obligant tantum leges, ubi contrahens forum domicilii in Styria 260

Freiberga a Suedis incaſſum obſeſſa 550

Freies aigens i. e. allodium 163

Fridericiana academia, de Ludewig primus, poſt fata illuſtris Seckendorfii, cancellarius Pr. 2.

Fridericus IV. anticaeſar Ludouici Bau. Pr. 15. diplomata Pr. 22

Fridericus de Hoym XXIX. epiſc. Merſeb. 421. eius prudentia ib. confirmatio 422. recuperat amiſſa, reluit oppignorata ib. eius modi acquirendi pecuniam 423. conſiliarius marchionum Miſn. legatus ad Carolum IV. 425. poſt mortem Ludouici preſſura calcis extincti elligitur archiep. Magd. 426. ab Vrbano VI. confirmatus ib. promiſſionum immemor ib. caſtrum Piawe in poſſeſſionem eccl. Magd. reducit 427. ualedicturus Merſeb eorum priuilegia et ornamenta aufert ib. tranſmittit in Gibigenſtein ib. miraculis admonitus 428 poenitentia ductus Mer-

Merſeburgum reuertitur ib. eius obitus occultatur 429 ſepultura, elogium, ib. eius cubicularius Botfelt ornamenta reducit 429.
Fridericus de Turgaw XXIV ep. Merſ. ſecundo electus 399. aedificat capellam S. Mariae ib acquiſita ab eo epiſcopatui ib. eius uirtutes 400. mors, ſepultura ib.
Frumentarium commercium ciuibus de Stockerau a Friderico V. conceſſum 238
Fuerzicht, verzicht 165
Fueterung, Foerderung 91
Furbot i. e. nuncius iudicii 299
Furti poena 6. inquiſitioni locus 7.
G*Abella* 320
de *Gafran* Balth. Wilhelmus, epiſcopatus Merſeb. peritiſſimus Pr. 34
Ganerbiatus ualuere, ſi omnes agnati fuerant extincti Pr. 9
Garſtenſe coenobium in Auſtria ſuperiori inſtitutum Pr. 17. eius fundator Ottokarus marchio Styriae 191 ei donata a uidua Hugonis de Brunnaren 193. a matrona Hildegartis 194. ab Henrico de Domechenſteine 195. ab Ottokaro duce Styriae 196. aduocatia hereditaria ob abuſum Arnoldi de Wartenburc fit temporaria 199. ab Auſtriae duce Leopoldo 200. ab Ottokaro, aduocati munia definita 202 eidem immunitas a teloniis conceſſa 200. eidem donata a Cunrado II. imp. 203. a Leopoldo 204. aliae donationes 206. 207. 208. 209. a Gundaccaro de Stahrenberch 231. 233.
Geding i. e. iudicium 300
Gebugniſſe 147
Geiſlerus II. ep. Merſ. deſtructor 336. 404. 424. 427. ab Ottone imp. deſignatus, ab Adalberto Magd. conſecratus 337. eius origo 337. ſubuertit electum Odalricum Magd. et opera Ottonis II. fit ep. Magd. 338. conſenſu Benedicti VII. 339. combuſſit Merſ. priuilegia 340. in iudicium uocatur 344. a ſynodo Quedlinb. condemnatur ib. eius mors 345.
Geltgult cenſus 129
Genealogiae familiarum unde petendae? Pr. 14
Georgius Anhaldinus coadiutor Auguſti 474. 480. ipſe conciones habuit, a Luthero ordinatus 475. interfuit colloquio Merſ. 476 conſiſtorii Merſeb. praeſes 476. 483. pater, fratres, diuiſio cum fratribus, uirtutes 480. ſtudia 481. lectio S. literarum, epiſcopatus reformator ib. catalogus librorum 482. eius abdicatio 484. ſecedit in terras hereditarias 484. teſtamento parochis proſpicit 484. obitus, ſepultura ib. epitaphium 485.
Gerhardus epiſc. Merſ. a Cizenſi capitulo obtruſus 387
Germani meridionales, uetuſtiſſimo etiam tempore, molliora idiomata habuerunt, quam

Saxoniae ſeptentrionales Pr. 6
Geſamte hand 165
Geſcheffte teſtamentum 62. 122. 147. 158. 270.
geſchaffen legare 122
Geſchweiber, Geſvvei affinis 85. 158
Geuehardus de Schrapelau XXVII ep. Merſ 404. eius familia ib electus, confirmatus et conſecratus 405. nobiles Kuntonecaſtris priuat ib. eius guerrae ob fratrem Burghardum occiſum 406. ab eo contracta debita ibid. coecitas, amor ibid. mors 407. 418
Gewandelt conficere 166
Gewer euictio 125.
Gnaden-Kauff eius formula 93
Graber 130.
Gramlos Pr. 19. 226.
Gualtherus comes Schwartzb. electus imperator toxico obiit 417
Guerrae bella 52. 110. 296. 308
Gult, Gulte i. e. cenſus 122. 125. 128. 129. 272
Gultgetraidig 129
Gwerrae bella 419
Gyrienſis coenobii deſcriptio geographica terrarum ei donatarum 186
H
Aferban Pr. 19. 226
Haimbgart, i. e. hortus domeſticus 183 215
Hala a Guſtauo caeſareis erepta 539. a Pappenheimio expugnata 540. contributionem bellicam ſoluit 541
Halberſtadienſis epiſcopus Albertus dux Brunſuic. electus 412. eius riuales Geiſelerus de Holſatia, Albertus Mansf. Ludouicus Miſn. 413. eccleſiam 35. annis occupauit ib. et eius frater 27. ann. ib.
Handfrid i.e. pax data priuato 19
Handueſte i. e. litterae 70. 88. 114. 122. 129. 217
Hauſen, Hofen proſcriptum non licet 303. poena aduerſus receptatores proſcripti ib.
Hausſgenoſſen, quid iuris in quaeſtione ob einer ſein hausſgenoſſe 17. ſi dominum inuadat, uaſallus auxilia preſtet ib.
Heckſtedt obſidio 442
Heerſteuer quid? 14
Heimgarten hortus domeſticus Pr. 17
Heineccius Io. Mich. 34
Henricus auceps in ordine regum imp. Germ. Pr. 21
Henricus IV. imper. de eo notabilia Pr. 20. turbae cum papa 379 inuadit Saxoniam 380. fugatur 381
Henricus VI. imp. diſſentio contra eum 375
Henricus Luzenburgicus imper. electus 408. ante eum uacantia 65. ann. ib. eius inimicus papa Clemens ib. ueneno interficitur ib.
Henricus de Amendorf XXV. ep. Merſ. 400. ſex canonicorum coniuratio de eo non eligendo 400. electus a Magd. confirmatur 401. concambio acquirit Luzen ib. Thezemannum landgr. Thuring. cum

terra

terra Tenneberg et Grimmis inueſtit 402. mors, ſepultura 402

Henricus de Stalberck XXVIII. epiſc. Merſ. 418. 416. 417. a capitulo electus 418. a Clemente VI. confirmatus 419. antea electus archiep. Magdeb. cedit Ottoni Haſſiaco 419. eccleſiae damna eius tempore ib. cogitatio de eccleſiae debitis liberandis 420. recuperat amiſſa ib. mors, ſepultura 421.

Henricus de Stalberck XXXI. ep. Merſ. 430. a capitulo electus 431. eius uirtutes ib. confirmatio diu differtur ob prouiſionem ab Vrbano VI. Andr. de Duba factam ib. eius cognati aſſiſtentes ib. aduerſarii marchiones Miſnenſes ib. tandem a Bonifacio IX. confirmatur 433. mors, ſepultura ib.

Henricus de Warin XXII. epiſc. Merſ. 397. eius electio ib captiuus tenetur a Kuntonibus ib. donatio epiſc. facta ib mors ib

Henricus Kind XXVI. ep. Merſ 402. deſtructor ib. eius electio per uiam arbitrii ib. prodigalitas ib. aſſumit Henr. de Harras, qui captiuus Lipſiam ducitur 403. epiſcopus in captiuitate periit 404

Henricus Schatzmeiſter de Orlamunda XXXII. ep. Merſ. 433. intrat Romam 434. inter eum et capitulum diſcordia ib. ei a capitulo datus coadiutor Henricus de Stalberck ib. ipſe aſſumit Ottonem de Hohenſtain ib. cedit Ottoni reſeruata ſibi certa penſione 435. moritur Lipſiae in monaſterio S. Thomae ib.

Herbipolitanus epiſc. Pr. 31

Heres Alber de Chirchperch explet uoluntatem defuncti et donat Zwetl. feuda diuerſa 87

Herrenim lande ſunt ordines prouinciales non principis 4. 7

Herr Herr i. e. nobilis 73. 102. 152

Hintz i. e. infra 16. 114. 147

Hochgeborn titulus imperatricis 127

Hofdienſte Auſtriae 290

Hofrichter Kayſerlicher 302. 305

Hoffſtet area 88. 118. 122. 163

Hofwart canis ruſticanus 131

Homicidii poena 5. 6. 202. mulcta LX. denar. 180. inquiſitioni locus 7.

Homines eccleſiae 222. 225. *proprii*, proceſſus in eos 7. partus ſequitur uentrem 8. ſi quaeſtio ſtatus de iis mouetur, quid iuris? ib.

Hungaria, Albertus I. imp. confert Pilgramo et Alberoni de Puchheim ob ſeruitia praeſtita Chaltenbrunne comitiam in regno Hungariae ſitam 271

Hungarorum Merſeburgi inuaſio 331. internecio et fuga 332

Hunoldus VI. epiſc. Merſ. 363. in amore imp. Henrici III. 364. dedicationi eccleſiae in Neunburg interfuit 365. elogium 366

ad S. *Hypolithum* monaſterium,

regale domanium ei donatur ab Henrico IV. 240. conceſſio ei facta a Wolfkero ep. Paſſau. ad coenobii muros et ſepimenta 247

Iahrtag, donata coenobiis, ut anniuerſarius celebretur 92. 122 130. 236. 240

Iegerburg, feudum magiſtri uenatorum in Auſtria 291

Illuſtris, titulus Auſtriae ducis 185.

Immunitas a uectigali conceſſa Admont 172. uid. *Vectigal.*

Imperialium comitum et Harrecciae immunitas ab onere uenaticos canes alendi Zwetl data 90. eorum titulus, edler hochgebohrner herr graf 91

Imperatricis titulus hochgebohrn 127

Inbeneficiandi poteſtas Garſtenſi abbati denegata 200

Incendiarii Zerbigam ſuccederunt 523

Induciae Vladiſlai B. R. inter ſubditos et Io. Puchaimum 31(

Infeudatus Gundacherus de Styria ab eccleſia Pattauienſi 211 infeudatae decimae 212

Infeudandi aduocatiam poteſtas Garſtenſi abbati denegata 200

Inquiſitioni reſeruati caſus 7

Inſignia dominorum de Augezdez 307

Interim liber obtruſus 479. eſt triplex 487. auctores ibid. proteſtantibus obtruditur 488. in eum commata ib. thaleri in interim cuſi ib. deliberationes an admittendus? ib. motus ob librum interim 489. Melanchthonis literae querulae ib.

Inueſtiturae renouatio mortuo domino aut uaſallo 10. inueſtiturae litterae a Rudigero epiſc. Patt. Gundaccaro de Stahrenberg datae 230

Iohannes XVII. epiſc. Merſeb. 392. chirographos donationis duos reliquit 392 confirmatio a Friderico imp 393

Iohannes Boſe XXXVI. ep. Merſ. 440. eius riualis Georgius de Hauchwitz 440 per ſcrutinium electus ab Eugenio confirmatur ib. eccleſiae debita ſoluit 441. peſte obiit 447. ſepultura, inſignia, uerſus in mortem ib. epitaphium 448

Iohannes Georgius Saxoniae elector, poſtulatus adminiſtrator XLVII. 508. tutores Fridericus Wilhelmus et Brandenb. marchio ib. fidelitatis iuramentum ei praeſtatur 509 epiſcopatum Merſ. per 64. annos adminiſtrauit 512. eius aula Merſeburgi reſtaurata ib. fit elector Saxoniae Chriſtiano II. fratre mortuo 517. uicarius imperii Rudolpho II. mortuo, diploma uicariatus 517 edicta de celebrando iubilaeo tria 524 praeclare geſta in bello tricenn. 526. ſeq. duae coniuges, quatuor filii, teſtamentum, diſtributio ditionum, mors, exequiae 558.

Iohannes de Werder XXXVII. ep. Merſ. 449. ſenex electus ib. eius

eius uirtutes, ueſtitus, abſtinentia a pretioſa ueſte, modeſtia, ib. honeſtatis cultusque diuini obſeruans 450. reiicit ſacerdotes ob defectum nat[illegible]lium ib. mors, inſignia, elogium, epitaphium ib.
Italiae ordines et principatus landſaſſii quondam S.R.I. Pr. 27. argumenta ib. principatus Italiae noui ſunt Pr. 29.
Iubilaeum, Ioh. Georgii inſtructio de primo iubilaeo rite celebrando 524. tria mandata ad conſiſtorium Merſeburgenſe 524. ſolennitas Merſeburgi, a Gediccio editus liber ſolennitas euang. iubilaei 530. Springeri Lutherus iubilans ib. iubilaeum in memoriam Auguſtanae confeſſionis 536. iubilaeum gymnaſii Merſeb 563. ob ſancitam relig. pacem 1655. ib.
Iudaei hypothecarii fundorum Auſtriae 164 Merſeburgo expulſi 462
Iudaeus a caeſare nobilitatus, hinc nobiles de Koetſchau 445
Iudicis prouincialis in Auſtria ſalarium 23
Iudicium, zu Neuburg, Tulln, Mautern 3. 23. etiam feminae in iudiciis comparere poſſunt 16. comparendi modus in iudicio 15 nemo deſerat tribunal 16.
Iuramentum, qui eo ſe purgat, liberatur ab impenſis 5 ritu iurandi feminarum 14. ſuper ſanctum euangelium in paſti dotalibus 278
Iurisdictio hereditaria in liberos 18. eccleſiaſticae abuſus ib. iurisdictio dynaſtae in feudum conceſſa 141
Iuriſtae 142.
Ius mundanum 112. ius terrae 189. ius urbanum in Mangoltis Zwetlenſibus donatum 39.
K*Achiuna* 133
Kerbhofen, exemtio coetus a parochia et nouae in Kerchhofen inſtitutio ob parochialium maiores numeros in Neukirchen 250
Kettenband 131
Khone, Kon, i. e. mulier 9
Koumedeur, Commendator ordinis Teuton. 73. 74
Knappen qui? Pr. 12.
L*Adpref* i. e. citatio 299
Lambacenſe monaſterium, ius aduocatiae Gundaccaro de Stahrenberg a Rudolfo I. conceſſum 234
Landherrn ſunt ordines prouinciales Pr. 12. 190. 238. 301. 306.
Land - Koumodewr von dem deutſchen hauſe Heinrich 74
Landrichter, comprouincialis iudex 224
Landſberga a Suedis incenſa 548. 551
Landtafel des reichs Beheim 281
Laudum Caroli IV. imp. Pr. 23. inter nobiles de Liebenberg et Zwetlenſes 97. in gratiam Zwetlenſium in Bemſdorf et Wurmprant 102
Laz i. e. liber 90
Legatum uineae Zwetl. ab Hugone

gone de Sauerſtetin 94. reditum in Weizzenalbern ab Hadmaro de Schoenberg 95
Leibgeding, ſi lis de eo, quid iuris 9
Leibnitius Godefr. Wilh. Pr. 33 deſiderium eius de Diethmari chronico P. 34
Leopoldi ſeptem in Babenbergenſi proſapia numerantur Pr. 3. Leopoldus V. VI. VII Pr. 4
Liga i. e. unio 297
Lignicenſis pugna ann. 1634. 543
Lipſia, proteſtantium conuentus 1631. a Io. Georgio ibi conuocatus 537. foedus a Tylli diſſolutum ib. occupata à Tylli 538. expugnata a Caeſareis 540. poſt pugnam Luzenſem liberata 542. expugnata a duce Holcke 543. à Suedis occupata 546. a Caeſareis liberata 547
Lipſienſis pugna 1631. qua Caeſarei caeſi 539. inter Suedos et Caeſareos 1642. 550.
Lipſienſis ſcabinatus erectus 498
Lobium conſiſtorium 411
Longobardicae leges ſoli regi in Italia tribuuntur Pr. 28
Loſung Pr. 19. 226
Luben i. e. firmare 130
Lucenſis reſpublica, priuilegium ei datum Pr. 29. confirmatio priuilegiorum a S. R. I. conceſſorum Maximiliani I. imp. 318. enumeratio priuilegiorum 320. 321. Caſtruccio duci conceſſa a Ludouico imp confirmata 321. Caroli IV. conceſsio d. 8. Iunii 1369. 323. ius recuperandi, ueniam concedendi, introitus, uectigalium, foederum 325. poena in transgreſſores ſtatuta 327. copia uidimata notarii 328
Luminaria, die zu allen Zeiten tag und nacht brennen ſollen auf dem grab der Chuenringe 123.
de *Ludewig* cauſas iuſtitii aperit Pr 1. primus, poſt fata illuſtris Seckendorfii, academiae cancellarius Pr. 2. unde adparatus tomi IV. hauſtus, indicat Pr. 2.
Luſatia a Io. Georgio occupata 532. cedit electori Saxoniae 544
Luzenſis pugna, eius prognoſtica 540. praelii initium in tranſitu Rippachenſi cum duce Iſolani 540. uelitatio Suedorum cum Caeſareis uictis 541. praelium ipſum, quo Guſtauus Adolphus periit, Caeſareis caeſis, Suedi uictores ſub duce Bernhardo Vinar. ib. Pappenheimius globo percuſſus 542. fugientes caeſarei profligantur ib. Guſtaui ſtrator regis cadauer indicat ib.
M*Achen* i. e. legare 286
Magdeburgicus archiepiſcopus, fundator Otto M. 333. Adelbertus epiſc. ib. ei ſubiiciuntur Merſeburgenſis, Zizenſis, Miſnenſis, Hauelbergenſis epiſcopi 334. Tammo conſtitutus ab Henrico S. 346. Burchardi epiſcopi hiſtoria, capti-

ptiuitas et occiſio 407. ſeq. Coromacenſis epiſcopus primus uicarius epiſc. Magdeb. 409. Erbs electus in uia moritur 416. Henricus de Stalberck electus ib. cui praefertur Otto Haſſiacus 417.
Magdeburgicus burggrauius Burchardus Auſtriae fidelis fuit 59. eidem indulgentia data liberandi manumiſſos ab Alberto duce Auſtr. ib.
Magdeburgum a Burchardo epiſc, obſeſſa 410. ciuium deriſio ib. ab hoſtibus derelinquitur ib. ciuium praeda et pax cum epiſcopo inita ib mos ducendi uexillum S. Mauritii per marcam in die aſcenſionis Chriſti 411 ob caedem Burchardi interdicto ſuppoſita 416 XXXVI. conſules ciuitate eiecti ib. lis inter epiſcopum et duas ciuitates Magdeb et Hal. 441 litigii arbiter epiſcopus Merſeb. 442. a Caeſare obſidetur 532. a Tylli uaſtatur 537
Mageria i. e. curia 112
Magnificentia aucti culminis 181
Magſchafft cognatio 21.
Mal i. e. conuiuium 122
Mansfeldenſium comitum bellum cum Tilone ep. Merſeb. et pax 452
Manung goetliche 87. 156
Marchfuter eſt ius, quod Princeps a coenobiis exigit Pr. 19. 222. 228.
Maria, opinio, nomen Mariae eſſe blaſphemum in feminis 132.
Marſchalcus prouinciae quis? Pr. 11
Marſchallianae gentis illuſtris ſchema Pr. 39. 40.
Matrimonium, filiae non elocentur ex imperio ducis Styriae 260
Mauritius Wilhelmus LI. poſt adm. Merſ. 577. eius uirtutes ib. maiorennis factus redux adminiſtrat 584. capitulatio eius cum collegio ſacro ib. eius miniſtri Dieſkauius et Hubnerus 585. iter in Luſatiam ib. regiminis momenta inſignia ib coniux 587. mors principis ſoceri ib.
Mauth, *Mauthe*, i. e. uectigal 18 23. 59
Mautu 14
Mautnere, publicani 219. 220
Mautſtatt locus telonii 228. 239
Maximiliani I. imp. titulus 318
Meingotus XIV. epiſc. Merſeb. 390. electio dilata ib. electioni praeſentes ib. confirmatur ab imp. Lothario ib. differtur conſecratio ſacerdotalis ib.
Memoriale animae, ob id legata coenobiis 101. 365. 366
Memorienrecht quid? Pr. 13. 92
Merſeburgenſe chronicon MStum, occaſio editi recenſetur Pr. 34. chronici auctor quis? Pr. 42
Merſeburgenſe conſiſtorium inſtitutum 476. urbes et praefecturae eidem ſubiectae 453. ad id tria mandata de iubileo

primo celebrando 524. noui introductio 562. principi traditum ib ſupplicationes 563.
Merſeburgenſe gymnaſium Grimmam tranſlatum a Michaele Sidonio 477. fundatum 1579 ab Auguſto 499 inſcriptio in aede gymnaſii ib. lectiones ſcholae praeſcripſit camerarius 500. in uſum gymnaſii legata ib. iubilaeum ib. ſeculare 563.
Merſeburgenſes, eorum foedus cum Hanſeaticis diſſolutum 441.
Merſeburgenſes canonici, inter eos etiam Doctores Pr. 38 ſub Iohanne Bohſen 447. ſub Tilone 456 ſub Sidonio 493 ſub Ioh. Georgio I. 512. ſub Mauritio Wilhelmo 577. hodiern 586. uicariorum maiorum et minorum diſſidia ob labores 454. compoſita a Tilone ib. maioritate et minoritate ſublata 455
MERSEBVRGENSES EPISCOPI parent Magdeburgico primati Pr. 31. eorum ſcriptoers Pr. 32. triennium academicum requiritur Pr. 42 ab iis multa feuda habuit Theodoricus 394 hinc Eckardus filiorum tutelam praetendit ib. Leipzich, Grimme, Borne, Groytzſch feuda Merſ. 395. Henr. Miſn ab epiſcopo inueſtitus ib. defectus hiſtoriae epiſcoporum 418. ab iis ciues puniti ob homicidium iniuſtum Preuſſ. 424. praeſentatio clauium ciuitatis epiſcopo ib. magiſtratus electi ab epiſc. confirmandi 425. eorum priuilegia a Carolo IV. confirmata 425 ſunt cancellarii academiae Lipſienſis 575. bulla Alexandri papae de cancellariatu 558. eorum imagines in lapidibus exhibitae a Rudigero delineatae Pr. 36. inſignia clypeus aureus, atra cruce interciſus ib.
NOMINA:
Boſo I. epiſcopus 335
Geiſlerus II. deſtructor 336
Wickbertus III. 346. 347
Diethmarus IV. 349
Bruno V. 361
Hunoldus VI. 363.
Albertus VII. 367
Eckelinus VIII. 368
Offo IX. 371. 371
Winthetus X. 373.
Wernherus XI. 374
Albuinus XII. 384.
Gerhardus intruſus 387
Arnoldus XIII. 387
Meingotus XIV. 390
Egkelmus XV. 391
Reinhardus XVI. 391
Iohannes XVII. 392
Euerhardus XVIII 393
Theodoricus XIX. 393
Eckardus XX. 394
Rudolfus XXI. 396
Henricus de Warin XXII. 397
Albertus de Bornis XXIII. 398
Fridericus de Torgaw XXIV. 399
Henricus de Amendorf XXV. 400
Heinricus Kind XXVI. 402

Geu-

Geuehardus de Schrapelau XXVII. 404
Heinricus de Stalberck XXVIII. 418
Albertus comes Mansf. 421
Fridericus de Hoym XXIX. 421
Burghardus de Quernfurd XXX. 430
Heinricus de Stalberck XXXI. 430
Heinricus Schutzmeiſter de Orlamunda XXXII. 433
Otto de Hobenſtain XXXIII. 435
Waltherus de Kokeritz XXXIV. 436
Nicolaus Lubecenſis XXXV. 437
Iohannes Boſe XXXVI. 440
Iohannes de Werder XXXVII. 449
Tilo de Trota XXXVIII. 451
Adolphus Anhald. coadiutor 455
Adolphus Anhald. XXXIX 461
Vincentius de Schleunitz XL. 466
Sigiſmundus de Lindenau XLI. 469
Auguſtus dux Saxoniae XLII 474
Michael Sidonius XLIII 486
Alexander dux Saxoniae XLIV. 494
Auguſtus dux Saxoniae XLV. 498
Chriſtianus I. elector XLVI. 506
Iohannes Georgius I. Saxoniae elector XLVII. 508
Chriſtianus I. dux Saxoniae XLVIII. 559
Chriſtianus II. dux Saxoniae XLIX. 573
Chriſtianus Mauritius dux Saxoniae L. 576
Mauritius Wilhelmus dux Saxoniae LI. 577
Merſeburgenſes eruditi 492. 505. ſuperintendentes 556. 567. paſtores 556. 567. rectores 557. 567. Conrectores 556 567. cantores 557 567. baccalaurei 557. 568.
MERSEBVRGENSIS EPISCOPATVS, de eius potentatu hiſtoria controuerſiae pr. 44. utrum imperialis an prouincialis argumenta affirmantium et negantium Pr. 45. ſcriptores Pr. 49. argumenta pro immedietate Pr. 49. eius conditor Otto M. Pr. 50. 333. ſepulchrum Rudolfi pr. 52. Iohannes XIII. conſentit 333. ei donata ab Hildewardo 333 ſubiicitur Magdeburgico 334. ab Ottone donata 336. 337 327. num iubſit Halberſtadienſi? 340. ei detractae terrae 341. reſtauratae ab Henrico S. 343. 345 ei donata pulcher mons 348. reſtaurati pagi 354. donata ab Henrico II. 357. 358 362. 364. catalogus reliquiarum 365. praedium Raſzenitz ei donatum 376. canonicae Merſeb. et Numb. coniunctio ib. praepoſitura in Sulſe ei dicata ac reliquiae 377. acquiſita 388. 389. ſpoliatus a Kuntonibus 397. deſtructus ab Henrico Kind 403. caſtrum Werben ab

ab eo alienatum 404. ci acquiſita feuda nobilium de Lyſenick 405. damna tempore Henrici et Geuehardi 419. Libenaw et Scopau eidem acquiſita 420. eccleſiae ornatus 421. 443. acquiſita 433 diffidatur a Burghardo 437. deuaſtationes 438. damna ex inundationibus orta 441. reparata et acquiſita 443. legata 444. ordinatio horarum 445. reformatio S. Petri mon. 446. cuius reformator Honburg abbas 447. Wilhelmi Rideri inuaſio ac diſſolutio 456. 458. acquiſita Leipzig, Weiſſenfels, Rochlitz, Weiſſenſee 458 bello ruſticorum ſeditioſorum uaſtatus 463. incendia et alii caſus 491. 503. 504. 511. 513. 523. 531. 534. 535. 536. 543. 570 581. 582. ſalinae Teudicenſes reſtauratae ab Auguſto 496. in Groſs-Goehren campana fuſa 507. alia templa in pagis 510. 530. 534. oppida a Tylli uaſtata 538. Suedorum uaſtationes 548. 545. incenſi pagi 547. 548. 549. 550. equites Saxonici uias infeſtant 547. uariae caedes a Caeſareis perpetratae 543. aedificia a Chriſtiano I. extructa 565. 566. 579. tranſitus caeſareorum ducum Monteculi, Bourneuille 569. hiſtoria immedietatis Merſ. quo ſuffragii honor et iura in S. R. I. comitiis petita 582. acciſae nectigal graue epiſcopatui 583.

MERSEBVRGVM, ſynonyma Pr. 54. etymon Pr. 55. quondam altera parte circumdatum paludibus fluuiorum Salae et Elſtrae Pr. 55. 330. hinc Moerſeburgum dictum, non recte Marcipolis, Martisburgum Pr. 55. 330. origo fabuloſa a Iulio Caeſare 329. in monte Altenburg baſilica S. Petri fundata 329. Marti ſacrum Marsburg 330. Otto M. urbem dirutam reparauit ib. Hungarorum inuaſio 331. contra eos expeditio Ottonis 331. uotum Ottonis 332. Hungari fugantur ib. tutelares S. S. trinitas, D. uirgo, S. Laurentius, reliquiae 334. Zutiberi lucus ſuccifus a Wigberto ep. 347. Eſiconis ſepultura in eccleſia cathedrali 347. urbis robur ſub Brunone 361. celebritas ſub Wernero 377. monaſterium Altenburg ſub Wernero floruit 383. urbis iurisdictionem obtinuit Fridericus de Torgaw 399. Albertus Brunſu. eo captiuus ductus 399. incendia et alia fata 442. 467. 469. 470. 491. 504. 507. 515. 535. 539. 543. 545. 547. 555. 567. ualua et muri conſtructi 443. eccleſia noua ſub Tilone 453. capella epiſcopi 455. arx epiſcopalis 452. platea petler gaſſe 453. cathedralis eccleſia ſub Sigiſmundo 467. fabula de Gothardi porta 467. 530. mercatoria domus exſtructa a Vincentio 467. turris in porta

ta noui fori magiſtratui reſtituta 477. ſtatuta a Brotuffo collecta et confirmata 477. conuentus theologorum 476. conſiſtorium inſtitutum ib. Mauritius eo copias conſcribit 478. exactiones bellicae 478 543. 545. conuentus, quo interim reiectus 488. S. Petri fundatio et ultimi abbates 490. pertica iaculatoria 491. curia ſub Auguſto aedificata 496. templum S. Maximi reſtauratum 502. pontes, lignorum rates et ratium uectigal 503. tranſitus copiarum Iulii Henrici Brunſu. 511. ingreſſus Io. Georgii et ciuium iuramentum 511. Koſticii, Brachtii epitaphia 516. Laurentii effigies reſtaurata 521. coemeterium ante Sixti portam exſtructum 521. templum S. Maximi reſtauratum 522. luſtratio octo cohortum 522. rudera monaſterii S. Petri ad aulam aptata 533. epiſcopi in eo ſepulti et uirgo Theodica, 533. Rudolphi ducis Sueuiae manus amputata 533. edictum de non euehendo frumento 534. oratorum Caeſareorum propoſitiones ad Io. Georgium 538. electoris repulſa 538. a Tylli occupatum ib. Caeſareis a Guſtauo ereptum et ſupplicatio 539. ab Holckio occupatum 545. praeſidium Suecicum a Caeſareis profligatum 545. ex ea dux Karre contributiones exigit 546. cruribus perfoſſis eo reductus 547 Banner eam inuadit 547. 548. 549. conflictus inter Suedos et Caeſareos 549. moribundus nouos duces conſtituit 549, eius ſatelles globis certans percutitur ib. a Suedis occupatur 550. a caeſareis affligitur ib. copiarum tranſitus 552. Mareina Eilfers uetula praegnans 553. militis uxor ſimiam ac ranas enixa ib. pax Weſtph. e ſuggeſta annunciata 554. ritus ordinationis iterum introductus 557. priuilegiorum confirmatio a Io. Georgio ibid. rectoris ac conrectoris ſalaria aucta 558. exequiae Io. Georgii ib. reſtaurata in templo cathedrali 564. ad gazophylacium donata 565. alia templa reſtaurata ib. praetorium nouum, cancellaria, molae 566. caſa piſcatoria 567. templum Sixti uaſtatum reſtauratur 574. cathedrale templum et alia 575. 579. ſtatuta confirmata a Chriſtiano II. 575.

Meſſe, Mezze leſen 92. 122. 136.

Metrete ſiliginis 145.

Metropolitita eccleſia 427

Michael Sidonius XLIII. ep. Merſeb. a Corolo V. deſignatus 484. 486 pater, ſtudia, dignitates, unde Sidonius dictus? 486. a. Iulio III. confirmatus,

a Carolo V. inueſtitus 487. uirtutes ib. obtrudit librum interim ib. beneficentia in ſcholares cantantes 493. obit Viennae 494

Miles i. e. Ritter 54. 234.

Milites nobiles 119. 215. milites Marchionis Styriae a prouincialibus alieni 192. prouincialium expeditio aduerſus Yluanum comitem Vngariae 95.

Militia ſimplex 210. dignior ex dignitate uxoris 93

Miniſteriales prouinciae qui? Pr. 11. 259. 279.

Minnung 283

Miſnenſes marchiones Wilhelmus, Fridericus et Georgius poſſident Leipzig, Weiſſenfels et partes adiacentes 432. ex iis Fridericus primus Saxoniae elector 440

Miſnenſis epiſcopus, deciſio imperatoris inter eum et Merſeb. 355 an imperialis? Pr. 45.

Miſſae pro defuncto 92. 197

Moguntinus epiſcopus Chunrad cancellarius Germaniae Pr 16. eo praeſente ſubſcripſit cancellarius aulae imper. ib.

Monaſteriensis pax vid. *Weſtphalica.*

Monetae in Styria nulla mutatio niſi cum ordinum conſenſu 262.

Monetandi ius principi Auſtriae proprium 18

Mons tranſlatus iuxta oppidum Laucham 570

Morauiae camerarius, dapifer, pincerna 47

de *Morgengaba* iuramentum 14

Mort latrocinium 225

Mortifications - ſchein formula 272

Mortuarium ius eccleſiae Garſtenſis 233

Muta, Muth, i e. uectigal 59. 167. 239. 261. 267

N

Naumburgenſis epiſcopatus utrum imperialis an prouincialis Pr. 45.

Naumburgenſes numi bracteati Pr. 48

Nicolaus Lubecenſis XXXV. epiſc. Merſ. 437. a Ioanne XXIII. confirmatus 437. curtiſanus Romanae curiae, concilio Conſt. interfuit ib. eo abſente eccleſia diffidatur ab Anhaldinis ib. eius abitus Conſtantia et reditus 438. mors 436. uirtutes ib. feſtum dedicationis templi cathedralis inſtituit ib. inter eum et Lipſienſes placitatio de telonio Luzenae ſoluendo ib.

Nobiles domini qui? Pr. 12. 279. per excellentiam tales ſunt miniſteriales prouinciae Auſtriae 190. *nobiles mediocres* qui? Pr. 12. 110. nobiles uaſalli nobilium 98. 112. 124. inter nobiles Leopoldus frater ducis Styriae 174. nobiles Auſtriae a uectigalibus immunes 23

Nobilitas, gentilitiam probandi modus Pr. 26. in ſacris collegiis requiritur XVI. aut XXXII. imaginibus maiorum conſpicua Pr. 39. ratio numerandi imagines Pr. 40. noua in Germania non attenditur Pr. 39. ex ea iudices adſciti 166
Notarius i. e. ſecretarius 189
Nuptiae ſerui ex aliena familia 180. ex ſeruabus nati, diuiduntur ib.
de Nurnberg caſtellanus Pr. 21

Obſtagii ius 282
Officialis epiſcopi Patau. tribunal habet in ciuitate Viennenſi 317 officiales Lucenſis ciuitatis 320
Otto IX. epiſc. Merſeb. 371. origine Bauarus ib. educatio, habitus, uirtutes ib. dona epiſcopatui ab eo collata 372. mors, elogium ib.
Opera publica, eorum immunitas Zwetlenſibus conceſſa 149
Opera meritoria Werneri epiſcopi 382
Ordinum prouincialium claſſes Pr. 10. miniſterialium Pr. 11. nobilium dominorum, nobilium mediocrium Pr. 12 ciuium Pr. 13.
Oſnabrugenſis pax vid. *Weſtphalica*.
Otto M. belli iure redegit Italiam in ſuam poteſtatem Pr. 28
Otto III. electio eius 342. dolet Merſeburgi conuerſionem 343. matris Theophanae uiſio in ſomnio ib.
Otto de Hohenſtain XXXIII. ep. Merſeb. 435. eius conſecratio 435. multa debita contraxit ib.
Outzen nouere 89

Pacta dotalia Stephani Waywodae Tranſilu. 277
Palatinus prouinciae quis? Pr. 11
Palentini canes 380
Parium iudicia 282. conſeſſus parium nobilium et burggrauii Turnae, iudicis dynaſtae, et ſententia lata, qua debitor chirographarius ob abſentiam actoris abſoluitur 299
Pasſagia i. e. uiae, tranſitus 228
Patri inſultans filius excidit ſucceſſione 20. poena filii inuaſoris proſcriptio ib.
Patronatus ius, eccleſiae in Erlbach priuilegium Wernhardi epiſc. Patau. 57. Eufemia de Chuenringe cum conſenſu liberorum ſtipulatur de non alienando ius patronatus Zwetlenſium 45. eccleſiae in Sweikkers Zwetlenſibus conceſſum confirmatur a Friderico imp. 161
Pauperes, in eos eleemoſyna Leutoldi de Chuenring 139
Pax, poena uiolatoris pacis priuato

nato datae 19
religioſa 495. turbatores Dillingenſes Ieſuitae 532. Caeſareum edictum de reſtituendis bonis eccleſ. 532. 537. hunc in finem iuſſu Io. Georgii pupillae defenſio et apologia adornata 533. querelae Io. Georgii 533. 537
Penaliſmus abolitus 567
Penſionum immunitas coenobio S. Floriani conceſſa a Friderico Auſtr. 225
Pezius Bernardus anecdotorum plura uolumina edidit Pr. 7. Hieronymus Zwetlenſia chronica edidit Pr. 7
Pfrengen i. e. impedire 148
Phening i. e. decimae 125
Pheodi iure poſſident praedium Radenreute Chunradus de Hardekke et Albero de Swarzenowe 42
Pidber 154. 155
Pidirwe leuthe 283
Pincerna prouinciae quis? Pr. 11
Pincernatus Auſtriae Heidenrico de Meiſſaw conceſſus ab Alberto duce 285
Piſcationes Garſtenſibus conceſſae ab Ottokaro duce Styriae 196
Placita aduocatorum 257. abbatiſſae 180.
Placitatio inter Nicolaum ep. Merſeb. et Lipſienſes de telonio Luzenae ſoluendo 437
Plebanum ius 175
Plebeſana eccleſia 175
Poloniae rex Fridericus Auguſtus coronatus 579
Pontifex, inſcriptio epiſtolae Moguntini ad papam, ubi electoris nulla mentio 191. Styriae marchionis 192. caſus pontifici reſeruati 310
Potentatus iuris 231
Poteſtatiua manus 175
Praeco i. e. iudex 198. 202
Praedicatorum ordinis frater Herueus bona opera conferti ceſſionis iure domino de Potendorf 278
Praelati qui? Pr. 10
Praeſcriptio feudi XII. annorum 12. XXXI. annorum 10, longaeui temporis, i. e. longiſſima 227. aduerſus eam priuilegium Pr. 19.
Praga a Suedis obſeſſa 554
Pragenſis pax 544. cauſae, conditiones, ſubſcriptores 544. Oxenſtirnius pacis conditiones renuens epiſcopatu Magdeburg. eiicitur ib.
Preſſurae oppreſſiones 266
Primariae preces debentur archiduci Auſtriae Pr. 26.
Priuilegium Iohannis de Stahrenberg 154
Propitians 170
Proprii homines, fugitiuorum uindicatio 261
Proprietatus ius i. e. dominium directum 162
Proſcriptio, imperialis formulae Pr. 26. publica ſtatuta in tran[ſ]

tranſgreſſores ordinationis abbatiae Scotorum 246. eius publicatio contra Hertwiden den Kuchler, facta a Primiſlao de Teſchin 302. Caroli IV. 304. proſcriptionis effectus 302. 304
Bonifio papae in epiſcopatus 430. 431
Libertatis tempus in maſculis XIV. in feminis XII. ann. 16
Burchrecht iurisdictio 149. 150
Burge i. e. fideiuſſor 125
Burgelſchafft, *Purgſchafft*, fideiuſſio 126. 272
Burgerrecht 149
Burggraf i. e., iudex 146. 149

Quadrupli reſtitutio mon. S. Floriani conceſſa a Friderico Auſtr. 229
Querrae i. e. bellum 411
Quiritorium dominium Pr. 28

Rapinae poena 6. inquiſitioni locus in ea 7
Raittung, i. e. rechnung 306.
Raitpuch 88.
Reperatoria iudicia cur in S. R. I. inſtructa? Pr. 30
Rede i. e. conditio 89. 122. 130
Reditus Zwetlenſibus donati 140. 143. 157. donatorum confirmatio a Friderico imper. 161. 162
Reformati perſecutiones paſſi in regno Franciae 501
Reformatio Lutheri, ſub epiſcopis Merſeburgenſes Luthero ſtatim adhaeſerunt Pr. 45. incepit 1517. 464. aduerſarius fuit Adolphus epiſc. 465. colloquium cum Eckio ib. ſub Vincentio nulla eius incrementa 468. nec ſub Sigismundo 469. primi praecones Luther. Merſeburg. Laurent. Reinhardus et Nic. Schmidius 470. Io. Limmer ſacricola calumniator a Deo caſtigatus 471. ſub Auguſto introducta 475. Luther. concionatores Caſpar. Tonnendorf, Anton. Muſa ib. Lutherus duas conciones Merſeburgi habuit ib. conuentus theologorum Merſeburgi 476. ſuperſtitioſus ritus in capella S. Mariae abolitus 477. ſub Alexandro uiſitationes eccleſiarum 495. 496. ſummum iudicium et ſuperintendens conſtitutus 496. uiſitationes 1575. ſub Auguſto 499. Luther. paſtores ſub Chriſtiano I. officio moti 507. exorciſmus ſuaſu Crellii abolitus 507. Crellii turbae et ob id uiſitationes 509. uiſitatio ſub Io. Georgio 530. ſub Chriſtiano I. 561. cultus diuinus diebus dominicis et profeſtis ordinatus ib. conciones circulares, uiſitatio gymnaſii 562. poenitentiales dies ib. oblationes per ſacculum ſonantem, uiduarum fiſcus 563. ſolennis in-

auguratio eccleſiae in Priſtaeblich 580.
Regalia quid? Pr. 28
Reinhardus XVI. epiſc. Merſeb 391. mors 392
Reliquiae Merſeburgenſis 305 377. ab Auguſto abolitae 476
Renunciatio, Pilgrinus de Swartzenowe filius renunciat iuribus in praedio ſine eius conſenſu a patre alienato 80. liberorum de Prukk renunciatio in fundis cum eorundem conſenſu Zwetlenſibus venditis 118. Vlricus de Schwarzenowe cum conſenſu uxoris et liberorum renunciat iüribus in Paumgarten 127. renunciatio iurium cum conſenſu agnatorum 159. add. *Conſenſus*
Res iudicata, aduerſus eam ſpoliator qua poena afficiatur 15.
Retractus gentilitius, in eo reliquiae iurium Germ. antiquorum remanent Pr. 9
Reutacker noualis 100
Ritter, milites 54. 74. 75. 114. 118. 280. ſequuntur dienſtherren 106.
Rudolfus I. imp. munit. Styriae ordinum libertatem Pr. 21. deſtituit Henricum de Chuenring caſtro Weitra, quod a partibus regis Bohemiae Ottachari ſtaret 66
Rudolfus anticaeſar, eius ſepultura in eccleſ. cath. Merſeb. Pr. 52. an poenituerit eum, quod Henrico IV. reſtiterit? Pr. 53. eius manus inſtar martyris et diui tutelaris liberioris Germaniae colenda Pr. 54. in die et anno cladis ultimae non concordant hiſtorici Pr. 55. ei diadema transmiſſum ab Hildebrando ib. eius corolla et ſceptrum quondam Merſeburgi reſeruata ib. locus ſepulchri ib.
Rudolfus XXI. epiſc. Merſeb 396. eius electio, 396. donatio epiſcopatui facta, anniuerſarius, mors ib.
Ruſticorum ſeditio 463. inter quos ex pagis epiſc. Merſeb ib. qui capite plexi 464

S*Abbathi* profanatio a Deo punita in ciue Merſeb. qui oculis priuatur 515. in ancilla molente, quae inteſtina eiicit ib. in ruſtico ib. in ſacerdote 523
Sacerdotes proprii 175
Sagae duae combuſtae 514
Sal, 30. fuder ſalis donantur hoſpitali in Hallſtatt ab Eliſabetha Alberti I. coniuge 239
Salisburgenſis abbas infula decoratus a pontifice Pr. 15
Samarthani fratres ſua induſtria Galliam illuſtrarunt Pr. 7.
Samnung i. e. coenobium 55. 6[illegible] 72. 73. 75. 84. 85. 88. 8[illegible] 97. 102 118 121. 122 13[illegible] 14[illegible]

148. 155. 164
Satisfactio pro iniuriis et uiolentiis Zwetl. illatis a nobili de Ottenſtain 83
Saumung ceſſatio 118
Saxoniae ducum Friderici et Wilhelmi disſidium 442. elector Io. Fridericus a Carolo V. in carcerem detruſus 479
Schaffen i. e. teſtari 235. 286.
Schaiden, litem componere 97
Schaidung laudum 102
Scherm protectio 60. 114
Schermen protegere 122. 128
Schiedlent arbitri 70.72
Schiedung arbitrium 97
Schrane eſt locus patulus, ubi iudicia in Auſtria habentur 4. 5. 7. 15. 16. 23. 97
Schuba ueſtis 449
Scotorum abbatia Viennae, eius fundator Henricus dux Auſtriae 244. ſoli Scoti in eo eligendi 245. habet ius eligendi abbatem 246
Seckouienſe coenobium Pr. 18. eius conditor Hermannus 214. confirmatio priuilegiorum et donationum a Leopoldo duce 215. fundator Altramus de Waldekke 215
Seelengeraeth quid? Pr. 13. ex ſuperſtitione prouenientes donationes 128. 130. 147. 157 169. 237. 239.
Seelbail ſuperſtitioſus ritus 158
Seelmeſſe, ſuperſtitio, ut pro animabus preces fiant 89. 90. 91. 122. 240
Sepulchrum auitum de Stahrenberg 233
Sepultura gentilitia Pr. 19 Immae pediſſequae Henrici IV. imp. in monaſterio ad S. Hypolythum 241
Sexagenae groſſorum 423. 433
Sieche aegroti 240
Siechmeiſter 88
Sidonius uid. *Michael.* eius conatus in cauſa interimiſtica 488. monaſterium S. Petri ſuſtentat 490. beneficentia in ſcholares cantantes 493. aperit ſepulchrum Rudolfi ib. conuentui Wormatiae intereſt 494. camerae iudex moritur Viennae ib. ſepultura, libri ib.
Sigilla aliena in diplomatibus adhibita 165
Sigiſmundus de Lindenau XLI. epiſc. Merſeb. 469. eius familia, aedificia exſtructa ib. aerarium ſanctius ac gymnaſium inſtituit 470. Lutheranorum perſecutor ib. obitus 473. ſepultura, inſignia, epitaphium ib.
Sileſiae principes ſunt landſaſſii Pr. 27.
Slauorum idololatria 379
Slege munimenta platearum 424
Speculator Saxonicus nugarum plenus Pr. 4. 10. item Sueuicus Pr. 4.
Spittelmeiſter 240

Sponſalia inter patres contracta Pr. 25. exemplo Alberti ducis Auſtriae et inter patrem ſponſae burggrauium Noribergenſem 301
de *Stahrenberg* familia illuſtrisſima Pr. 18.
Statura et habitus Henrici de Chuenring 133
Steura contributio 138. 256. 267
Stoeſſerus Merſeb. cancellarius rerum Merſeb. uolumina meditatus Pr. 34. MSt. ib.
Stupri uiolenti poena 5
STYRIA, Ottokarus dux Styriae donat praedia diuerſa Garſtenſibus 196. marchio Ottaker confirmat aduocatiam Garſtenſibus 202 Otaker Romae ſepultus 206. Wolfkerus Pattau. epiſc. inueſtit Gundaccarum dominum de Styria 211. litterae inueſtiturae a Rudolpho ep. Patauienſi de Stahrenberg traditae 230. Rudolphus I. qua Styriae dux confert priuilegia ordinibus et miniſterialibus Styriae 258
Styriae leges 259
Styriae miniſteriales, eorum priuilegia et ordinum libertas munita a Rudolpho I. Pr. 22. 258. ſunt in tutela imperatoris 259. Styria non alienanda niſi cum conſenſu ordinum ib. nemo captiuetur niſi conuictus uel confeſſus 262. princeps ante praeſtet ſubditis iuramentum, quam ſubditi principi homagium 262. officiales hereditarii prouinciae 293. miniſterialis Herman de Moderich fit monachus 198. nomina 208. 209.
Subcellerarius 135
Subfeudi ſpecies 13
Succesſio liberorum ex duabus uxoribus in Auſtria 9. liberorum 16. patri inſultans filius excidit ſuccesſione 30. ſuccesſio in infinitum in feudo etiam feminarum in ſubſidium 212. fillae in Styria ab inteſtato ſuccedunt 260
Swer i. e. quis

TAiding i. e. iudicium, ſeyn nur zu Neuburg, Tulln und Mautern 3. 23. 7
Telonium, ab eo immunitas Garſtenſibus conceſſa 200. Gundaccaro de Stahrenberg a Friderico Auſtr. 216. monaſterio S. Crucis a Friderico II. 247. ſalis Halenſis Euerhardo epiſc. Merſeb. a Wichmanno Magdeb. 393.
Templarii a Clemente V. capi iusſi 407. capiuntur a Burghardo Magdeb. 408. profesſio profana cum abnegatione Chriſti iis impoſita ib.
Territorium Fauiae i. e. Viennae 245
Teſtamenta quare Germanis ignara

gnara Pr. 8. ex teſtamento relicta pro animae remedio 81. facta cum conſenſu heredum 100. item uxoris 147 et mariti in teſtamento Agnetis 62 teſtamentum ſoluere i. e. praeſtare 113. formula execratrationis in iis: ſit reus delictorum meorum 197. de Laubek teſtamentum, quo Zwetlenſibus legat ſiebentzig pfunt phennig 122. Henrici de Chuenring, quod exequitur frater Leutoldus 134. Friderici de Walsſe imperfectum abſoluit filius Eberhard 147. matris Otacheri Auſtriae ducis, quo Admontenſi coenobio praedium legat 174. Eliſabethae de Guetenberg, quo fratribus de Runa alpes Neciſtal dat 184. Thom. Czigbock ad officium praedicationis 445

Teſtes per aurem attracti Pr. 18. 110, 194. 207. iurati et uulgares Pr. 16. idoneus quis? 23. teſtium qualitas et numeri 5

Teutonicus miles uxoratus 71. ordini eleemoſyna facta a dom. de Chuenring et Potendorf 45

Theloneum 167

Theodoricus XIX. epiſc. Merſeb. 393. mors 394

Tilo de Trota XXXVIII. epiſc. Merſeburg. 451. per formam compromiſſi electus 451. eius uirtutes ib. bellum cum com. Mansfeld. et pax inſecuta 452. aedificia exſtructa ib. labores herculei 453. componit uicariorum maiorum et minorum disſidia 454. aſſumit coadiutorem Anhaldinum Adolphum 455. inuaditur a Wilhelmo Ridero 456. eius diuitiae 458. obitus ib. laudes poſt cineres 459. panegyris ab Adolpho habita ib. ſepultura, inſignia, theſaurus relictus, carmina, ibid. epitaphium 460

Tiparium bullae caeſareaę impreſſum 257

Torneamenta, in iis nobilitas noua non attenditur Pr. 39. in Rothenbergenſibus, Conſtanzienſibus et Hallenſibus miniſteriales Auſtriae dicti die Landherren 191

Traid i. e. decimae: frumenti 125

Tranſactio inter Zwetlenſes et Ottenſteinios 84

Transſumptum Pr. 19.

Troiae i. e. pax 410.

Tzindel munimenta platearum 424

Vaſallus, Auſtriaci ius pignorandi dominum 13. non praeſtet auxilia inuaſori 17. uaſallus eccleſiae melior quam proprietarius 312. Wolfkerus epiſcopus inueſtit

Tt 5 Gun-

Gundaccarum 211. Styrienſis ius habet in feudo ſuo conſtruendi eccleſiam 261
Vberfang , *Vberuanch* , Pr. 19 216
Vbermann inter arbitros 102
Vectigal, immunitas ab eo etiam reſtringitur ad res proprii uſus Pr. 19. uectigalium ius in Auſtria priuato interdictum 18. ab iis nobiles in Auſtria immunes 23. immunitas ab eo Zwetlenſibus conceſſa 167. Admontenſi coenobio conceſſa confirmatur a Friderico I. 172. Seccouienſi coenobio a Leopoldo Auſtr. 183. S. Floriano a Friderico Auſtr. 228. uectigalia Styrienſibus minuta 261
Veldgericht 150
Venationes Garſtenſibus conceſſae ab Ottokaro duce Styriae 196. canes uenaticos alendi onus 90. 91. 92
Venator prouinciae quis ? Pr. 11. venatorum magiſtri officium hereditarium in Auſtria confertur a Rudolfo IV. Friderico de Kreuſbach 290
Venditio , in ea conſenſus uxoris , liberorum et propinquorum neceſſarius 79. 86. 115. 119. 124. 126. 165. adeo ut defectu filii infirmetur 117. uenditio facta cum euictione , dato fideiuſſore et oppignoratione duorum praediorum 125. Catharina de Perchtolſtorf uendit uineam Zwetl. 121
Veriehe, *Vergib*, i. e. affirmo 84. 118. 127. 129. 163
Vicarius imperii Io. Georgius elector Saxoniae mortuo Rudolfo II. 517. diploma ib.
Vice-aduocatus Pr. 19
Vice-defenſor Pr. 19. 227
Vitalitium uxoris 79
Vincentius de Schleunitz XL. epiſcop. Merſeburg. 466. eius familia, ſtudia, horae canonicae Numburgi ab eo inſtitutae 466. electio in epiſcopum 467. aedificia exſtructa ibid. purior doctrina ſub eo nulla incrementa cepit 468. eius conſiliarii ib. mors, theſaurus relictus, ſepultura ib.
Vienna in Fauiae comitatu Pr. 21.
Viennenſis epiſcopus inſtitutus Pr. 26. a principe prouinciae conditus Pr. 50
Vngelter quaeſtor 306
Vntzber hactenus 118
Vnuoitbar impubes 166
Vogelfrei quid? 303. 304
Vogtei 147. 164
Vogteia hereditaria in liberos 18. eccleſiaſticae abuſus eſt priuatio iuriſdictionis ib.
Volleiſt uollends 147
Vorrit obtinet in Luſatia Pr. 9
Vorſthueter 141
Vorſtrecht 147

Vor-

Varting iudicium ſeculare 424
Vorwerck, Vorwitz Pr. 17. 181
Vſusfructus, ſi lis de eo, quid iuris? 9
Vtfart tranſitus telonii 218

W*Alterus deKokeritz* XXXIV. epiſcop. Merſeb. 436. a papa confirmatus eccleſiae debita ſoluit 436. amiſſa recuperat, moritur diues ib.
Weingarten uinea 121
Wernherus XI. epiſcop. Merſeb. 374. patria, mores et uirtutes 374. ſede pellitur 375. eius riualis Eppo; ib. aedificia exſtructa ib. mors 377 383 ſepultura, elogium, uirtutes 378. linguae Slauonicae ſtudioſus 379. cuſtodiae datus et liberatus terrore iudicii diuini 380. inuaſione imperatoris fuga ſibi conſulit 381. redux ib. miſſas inter lacrymas celebrat 382
Weſtphalica pax, eius praeliminaria Hamburgi 551. Francofurti deputatio inſtituta ibid. eius capita 554. executio dilata, hinc conuentus Noribergae 554. promulgatur 1650. ibid. puerorum facetiae in promulgatione Noribergae 555. numiſmata in memoriam ſancitae pacis ib. nobilis de Tauff pacis nuncius ad caeſarem ib. ſolennis ſupplicatio ib.
Wiederwechſel 60
Wiebrt i. e. maritus 130. 239
Wigbertus III. epiſc. Merſeb. 346. Henrici S. capellanus 346. uita 347. Caeſari Henrico II. a conſiliis ib. habitus ib. Slauis praedicauit, et Zutiburi lucum ſuccidit ibid. confirmatur a papa Iohanne 348. mors, epitaphium 349
Wintherus X. epiſc. Merſ. 373. eius uitia, mors ib. elogium 373
Wurmbrandiorum familia Pr. 14
Wurzburgenſis epiſcopus Pr. 31

Y*Lburg* oppidum deuaſtatum ab Henrico de Stalberck 432

Z*Algroſchen* 420
Zollere publicani 219
Zolſtete 217
Zwetlenſe coenobium, eius etymon Pr. 6. in Auſtria inferiori ſitum Pr. 7. 24. in Norcica ſylua 25. habet abbatem purpuratum Pr. 7. fratres uiuunt ſecundum regulam S. Benedicti 25. ab Hadmaro dynaſta de Chuefarn fundatum, conſenſu Cunradi II. imper. et Leypoldi Bauariae ducis 24. et ab Henric. de Chuenring, cuius ſepultura in monaſterio 68. 69. 133. 134. eius abbas decimus tertius Ebro

24. Chunradi II. priuilegium eidem datum 25. hiſtoria Leutoldi de Chuenring conditoris 137. nomina hoſtium coenobii 110. immunitas ab alia aduocatia poſt Auſtriacam 34. immunitas ab oneribus 148. immunitas a placitis 51. protectio promiſſa a Chunringio 60. charta de Valckenberg ceſſionis curiae 49. Leopoldus dux Bau. concedit ei praedium Chrumpenau 27. abbas et conuentus concedit decimam in Behemſtorf et Wurmprant Valentino plebano Lambacenſi ad dies uitae 77. donata monaſterio a Chunrado Pat. ep. eccleſia in Zizeſtorf 28. 73 donationum confirmatio Henrici ducis 29. ei donata 31. a duce de Medelich et Leupoldo 36. 38. nomina donatorum 40. donatum praedium Radenreute 42 ſilua Leubs 43. area Magerhoue a Margaretha 43. 51. feudum apertum Chunradi de Puechberg 53. a nobili de Winchel 55. 56. a Chunringio pincerna 62. 68. 69 a barone de Wilitſchin 63. ab Haggenbergio praedium Chlaubendorf 74. a nobili de Staleck duo manſi 75. plures reditus 81. 82. a burggrauio de Gors donata 85. a Kirchbergenſibus cum conſenſu propinquorum cum lege annuarum precum 87. 89. ab Ottone de Raſtenberg 98. ab Alber de Pruck reditus 115. a Chunrado de Fulſach et Ottone de Schretenberg 119. ab Alramo de Hofdorf feuda uendita 120. a Friderico de Walſer 122. ab Eliſabetha imper. 140. a Leutoldo de Chuenring 140. a Sophia B. de Nurnberg et C. de Raktz uinea et fundum, reſeruato uſufructu 253. a domino de Puechberg libertas data 52. legata ex teſtamento Ottonis de Raſtenberch 100. uendita tria feuda in Oſſarn ab Alramo de Hofdorf 120. ab Henrico de Theleſprun poſſeſſiones in Chlingelins minori pretio 93. renunciatio aduocatiae litigioſae in uilla Zwetlern ei facta a comitibus de Bleyen 41. renunciatio iurium Cunringianorum 72. in Paumgarten a Swartzenowe 127. laudum inter Zwetlenſes et nobiles de Liebenberg 97. ratificatio exemptionis in Poſenweizenbach 60. priuilegium Wernhardi ep. Patau. eccleſiae iuris patronatus in Erlbach 57.

COR-

CORRIGENDA ET EMENDANDA.

IN PRAEFATONE

Pag. 47. l. 9. lege regeſſerunt pag. 50. l. 5. territorio.

IN OPERE IPSO

PAg. 16. lin. 10. lege *unz* lin. 29. 30. *bintz* lin. 34. *untz* pag. 18. lin. 19. *bintz* p. 20. l. 7. et 9. *untz* pag. 38. l. 11. *Gundakerus* p. 54. l. 13. *Chuapen* p. 59. l. ult. in margine *manumiſſos* p. 65. l. 29. *forſitan* p. 82. l. pen. *uiginti* p. 95. l. 5. *ſaucte* p. 120. l. 27. *praefata* p. 137. l. 14. *Tyrnſtain* pag. 142. l. 8. *praefato* p. 176. l. 29. *eccleſias Saluatoris* deleto puncto p. 182. l. 2. *Alramus* pag. 189. lin. 27. *ſupra dictis* pag. 192. lin. 22. *archiepiſcopus* pag. 195. lin. 5. *Engelſcale* p. 199. lin. 9. cum *ſletu et ſingultu* p. 210. l. 2. *ſorores* p. 213. l. 15. *occidentem* l. 16. *quercus* p. 229. in margine *probibitio* p. 230. l. 30. *litterae* p. 236. l. 27. *Chunringen* l. 33. *unſers* p. 237. l. 6. *Eichberg* p. 240. l. 24. *lib. VI.* ſic etiam lege in rubrica p. 243. 244. ſeq. p. 242. l. 17. *puriſſimi* l. 28. *Wirceziburgenſis* p. 245. l. 23. *famulari* p. 246. l. 18. *centeſimo* l. 33. *Nunmarch* p. 248. l. 29. *Slyre* p. 254. l. 25. *Ciſtercienſis* ib. in margine *uſufructuariae* p. 263. l. 2. *uel priuata* l. 6. *mediate* p. 265. l. 18. *curiis* p. 267. l. 5. *fruantur* p. 268. in margine *caſtrum* p. 277. l. 13. *matertera* p. 319. l. 6. *Mechlinice* p. 322. l. 20. *fouentur* p. 343. l. 24. *mutilatione* p. 350. l. 22. *comperta* l. 28. *clericatus* l. 29. *arguit* p. 370. l. 21. *aliisque* p. 371. l. 1. *comprobat* p. 383. l. 15. *immiſit* p. 385. l. 25. *ſolidos* l. 32. *altaris* p. 386. l. 4. *alioquin* l. 10. *dorſale* p. 389. l. 5. *irrecuperabiliter* p. 395. l. 14. *ſententiam* l. 17. *dictam* p. 397. l. 29. *uiginti* p. 398. l. 22. *fuiſtis et perſecutor* p. 415. l. 16. *celaretur* p. 425. l. 16. *conſiliis* p. 464. l. 24. *horrenda grando* l. 33. *anno 1517.* p. 465. l. 19. *uiſitabant* p. 475. l. 27. *aetatis* p. 538. l. 29. *Leulor* p. 566. l. 23. *lateraria* p. 574. in margine *Erdmannus* p. 375. l. 29. augeret p. 581. l. 8. *capiendam effodi, duo* l. 23. *quibus* p. 584. l. 21. *1712.* leuiora ſphalmata, quae typographi incuria irrepſerunt, beneuolus lector ipſe emendare non dedignetur.

SYLLA-

SYLLABVS RELIQVIARVM
IN
TOMIS SPERATIS.

TOMI MSCT. SPERATI.

NE ſpatium pereat, quod ſupereſt, addimus matriculam eorum ſcriptorum, quos uel ipſi in codicibus plurimum MEMBRANACEIS poſſidemus uel quorum ſpes nobis facta ab inſtituti noſtri Mecaenatibus et amicis. Sunt uero praeter eas, quas in tomo III. commemorauimus, reliquiae ſequentes.

TOMVS V. uere BRANDEBVRGICVS.

BRANDEBVRGICVS

§. 2. Quemadmodum illuſtrisſimus *S. R. I.* COMES et Caeſareus adminiſter noſtris muſis, quod dictum eſt in praefatione, plurima AVSTRIACA liberali manu transmiſit Vienna: ita ad ſimilem adparatum de rebus BRANDEBVRGICIS nobis ſpem fecit mouitque ſaluam MECAENAS PVRPVRATVS, cuius nomini *tomum primum* inſcripſimus. Quam ut expleat, uotis noſtris ac precibus requirimus et rogamus. *Principio* quidem plura Marchiae *Brandeburgicae* diplomata dedimus *tomo II.* hactenus fere ignorata atque inedita. Verum plura inuenimus in ſupellectili inſtructisſima, numis ac curis undique coemta et collecta patroni indulgentisſimi. Vnde Brandeburgicum DIPLOMATARIVM aut *chartularium* inſtrui queat et locupletari. *Deinde Zachariae* GARZENII *hiſtoriam* BRANDENBVRGICI MARCHIONATVS ab an. 927. ad an. 1587. posſidemus ipſi cum notulis ſelectis Friderici a Seidel, uiri rerum marchicarum peritisſimi. Tum CHRONICON LENINENSE et forte aliorum quorundam marchiae coenobiorum exhibere poterimus, quorum nomina tum conſtabunt, ſi ipſi libri uiderint lucem. *Taceo* HAFFTITII et aliorum chronica marchiae Brandeburgicae, quae tamen danda nonniſi cum ſelectu. *Tandem* ſermone plurium habemus in *tabulariis* BRANDEBVRGICI et HAVELBERGENSIS epiſcopatuum plurima inſignia monumenta ſupereſſe, huc facientia omnino. Quae nulla ratione inuideri ſolent reipublicae litterariae. Taceo alia, tum laudanda, cum uenerint e prelo.

§. 3.

§. 3. Noſtris muſis licuit eſſe ſuperiori anno adeo felicibus,ut redimeremus aere noſtro TRIGINTA DVOS CODICES plerosque MEMBRANACEOS,e Gallia transuectos in Belgicum eo fine, ut *Hagae comitum* uenderentur ſub haſta. Conſtat uero ex illis,quae manu poſſeſſorum adiecta, quod cimelia haec diuerſos quondam habuerint dominos ac poſſeſſores. In aliquibus nomen legitur *Stephani* BALVZII, *Tutelenſis.* In aliis P. PITHOEI et THVANI. In plerisque *Nicolai Ioſephi* FOVCAVLT, *comitis conſiſtoriani.* Praeterea etiam mentio fit in nonnullis membranis *coenobiorum* et *tabulariorum Galliae*, utpote MOISSIACENSIS; CATVRCENSIS eccleſiae S. Deſiderii; academiae CADOMENSIS; ABRINCENSIS; GRANDIMONTENSIS, b. *Mariae de Montisburgo ordinis S. Benedicti*, et locorum aliorum,unde illae fuerint ſubductae. Bona an mala fide ? mea parum intereſt,cui ſufficit fides publica haſtae. Vti igitur beneuola manu reddere inſtituimus uſui publico, quod noſtro aere accepimus: ita etiam, temporis ſucceſſu, omnes hi ſcriptores in reliquiarum tomis ſecuturis uidebunt lucem. Ego autem requiſiui a Belgis, qui fieret, Gallos flocci facere et diſtrahere peregrinis has membranas, quas ipſi quondam feciſſent maximi ? Reſpoſuerunt; fortunas, numos opes Galliae admodum deſtructas fuiſſe Laaſii, Angli illius ſophiſmatibus *acciſiarum*, inde ab origine rerum inauditis. Spes enim inanes ab hoc inſtitore mercatum eſſe uniuerſum orbem, pretio ſubinde adaucto umbrae uenalis. Scilicet uolupe fuerat mortalibus, opes antea profundere, quam indagare, quo fine. Homines ingenii obtuſioris ſibi aureos montes pollicebantur ex regione,non deſcripta Geographis; ſed efficta a ſophiſtis in gratiam et ſpem delirantium. Illis uero, qui emunctae naris, ſatis erat, huius generis fallacias ualidas eſſe inter ciues ac peregrinos, inanium ſpecie ac ſpe. Vno igitur caſu utriusque perierunt opes. Vana enim ſpes, noui cuiusdam orbis ſubiugandi et cogendarum inde opum, cum maximi fieret, abiit in fumum. Id eſt portiones rerum,ibidem acquirendarum, demum creduntur umbratiles et fictitiae. Quae fides cum

uno

GALLICVS.

uno ueluti ictu penetraret pectora nundinatorum: fruſtra fuerat humana prouidentia. Illud enim fata uoluerant, ut eadem ſorte et naſutuli perirent et ſtupidi. Cum primos fallaciae occupauiſſent: alteros habendi immanis cupido. Vt eadem poena digni eſſe uiderentur utrique. Quicquid ſit, homines, hac rerum conuerſione etiam in Gallia redacti ad infimam egeſtatem, parum curarunt litterariae ſupellectilis adparatum. Inde doctiſsimi etiam uiri de eo cogitarunt, ut uenum exponerent litteraria ſua monumenta, ne deeſſent, ad uictum cultum neceſſaria. Atque ex hoc fortunae ludibrio nobis theſaurus obuenit, qui alias opes hominis priuati ſuperauiſſet, imo uix redimi potuiſſet aere. Recenſerem iam nunc uolumina haec ſigillatim, ſed ſpatio excludor ultimae huius ſchedae. Pertinent illa omnia ad hiſtoriam medii aeui partim ITALICAM, partim GALLICAM, partim etiam BELGICAM: ut adeo tres tomi illis et inſtrui queant et ob ſingularia argumenta adpellari ſigillatim.

Tomus rerum SEPTENTRIONALIVM.

§. 4. Et cum hac cauſa in eo eſſemus, ut in MSCTORVM RELIQVIIS noſtris omnium fere EVROPAE REGNORVM haberentur ſcriptores hiſtorici, inediti adhuc: de SEPTENTRIONALI plaga dubitauimus maximopere. Quod plures exiſtiment, deſtitui fere DANIAE et SVECIAE regna inferioris aeui hiſtoricis. Sacris enim chriſti, ſeruatoris noſtri, locum factum eſſe, nonniſi in temporibus nouiſsimis. Aſt certum illud eſſe, quod omnes regiones eo caligo teneat hiſtoriae: usque dum uel Graeci uel Romani penetrauerint illas ſuis armis aut homines chriſtiani ab incolis recepti. Verum praeter ſpem accidit, ut Berolini offenderemus uirum, litteris, cultu et peregrinationibus elegantiſsimum, *Ioannem Henricum* HEVBEL, *Sleſuicenſem conſiliarium curialem et hiſtoriographum atque in Kilonienſi Academia iurium et hiſtoriarum profeſſorem.* Qui noſtro inſtituto aliquot hiſtoricos SEPTENTRIONALES obtulit, propria manu in Hafnienſi aliisque tabulariis deſcriptos. Vt his omnino dare poſsimus TOMVM rerum DANIAE et SVECIAE ſingularem.

Scripſi in FRIDERICANA *die x. kal. menſ. Maii* CIↃ IↃCC XXII.

)：(

Digitized by Google

Digitized by Google

152
B
47

Digitized by Google